Kovács György

BIBLIOTECA KRITERION

Dezlănțuiri de iarnă

ROMAN

Kovács György / DEZLĂNȚUIRI DE IARNĂ

Kovács György

DEZLĂNŢUIRI DE IARNĂ

roman

EDITURA KRITERION
București, 1989

Kovács György
Erdélyi tél
— Irodalmi Könyvkiadó
Bukarest 1967

ISBN 973-26-0117-5

I

Furtuna răscolea zăpada ridicînd-o în vîrtejuri cumplite. Părea că în noaptea de iarnă cu licăriri albe se revărsa peste lume dansul vrăjitoarelor dezlănțuite. Diavolul își izbea talgerele de alamă. De fapt, afară doar vîntul șuiera sfîșiind crengile uscate ale mărului bătrîn încremenit de frig în curtea casei. Curentul înghesuit în horn se tînguia cu încăpățînare...

În tinda dinspre curte a casei bătrînului Szabó István femeia gemu speriată :

— Vai, doamne, izbăvește-ne !

Îi răspunse mormăitul furios al bărbatului :

— Dormi... Închide ochii...

Se însufleți parcă și mobila bătrînă din odaie : canapeaua uzată, masa acoperită cu un macat din țesătură de casă, scaunele din jurul ei — tot atîtea contururi abia deslușite...

Noaptea era înaintată dar în sobă se mai canonea încă lemnul pus de cu seară, neputînd să dea flacără din cauza răbufnirilor vîntului care năvălea pe coș. De ore în șir sfîriia, gemea, fumega mistuindu-se în van. Fumul le usturа ochii celor întinși în pat. De asta închiseseră și ușa care dădea în camera din față, camera lui Mátyás și a nevesti-si.

Vîntul arunca pumni de zăpadă în geamuri. Deodată, somnul celor culcați fu tulburat de un alt fel de zgomot. Nu, nu era vîntul care zgîlțîia geamurile ; de afară se auzea bătaia puternică și nerăbdătoare a unei mîini omenești. Se putu deslușì chiar și un strigăt :

— Nea István ! Dormiți ? !

Nu dormeau. În noaptea asta nebună nici că puseseră geană pe geană. Inimile le erau prinse în chingile spaimei și în fața ochilor dănțuiau închipuiri de coșmar.

Femeia vedea parcă, afară, zvîrcolirea cumplitelor năluciri ale iadului scăpate din adîncuri la suprafața pămîntului. Pomenea fără contenire numele Domnului și se ruga cu fierbinte evlavie pentru iertarea păcatelor.

Bătrînul Szabó îndura frica fără să scoată o vorbă. Nimeni nu avea cum să vadă că în tăcerea lui adîncă nici el nu închisese ochii, prefăcîndu-se că doarme dar clipind mărunt în întunericul dens.

Somnul nu se aninase nici de genele doctorului, se zvîrcolea, treaz, alături de trupul nevesti-si care se lipise de el de parcă ar fi fost prinsă cu chingi.

Pumnul bărbatului care bătea în fereastră se desena nedesluşit pe luciul geamului. Szabó István îl vedea bine. Dar îşi săltă capul de pe pernă abia cînd crezu ameninţată rezistenţa sticlei. De îndată ce simţi mişcarea bărbatului, femeia îndrăzni să întrebe :

— Cine e ?

— Máthé Gergely !

Umbra întunecată a unui cap potopit de o căciulă bogată se desenă pe fereastră.

Szabó îi zise femeii care se ridica greoi din aşternut :

— Ia mai întreabă o dată.

— Da' ce, n-ai înţeles ?

— Am zis să mai întrebi o dată, stărui el.

— Păi ţi-a răspuns : Máthé Gergely, ăla din vale.

Nea István ar fi avut chef să-i tragă femeii un ghiont zdravăn. Dar unul vîrtos între coaste, aşa ca să o audă icnind.

Vocea de afară dovedea că omul se mai calmase. Bătăile în fereastră încetaseră.

— Zi, nu dormiţi ? Slavă cerului...

— Cum să dormim, parcă poate dormi cineva pe o vreme blestemată ca asta ?

Tuşa Manyi se freca la ochi cu spor, fără să-i vină în minte ce l-ar mai putea întreba pe omul de dincolo de fereastră. Printre amintirile ei se contura însă tot mai clară imaginea acelei dimineţi de duminică din vara trecută cînd, la ieşirea din biserică, în cimitir, în auzul tuturor celor adunaţi acolo, şi să fi fost jumătate din oamenii satului, o făcuse de ruşine mătuşa acestui Máthé Gergely. Era o bătrînă cu buze vineţii, cu uitătura se-

veră, care-i privea întotdeauna pe cei din preajmă de parc-ar fi vrut să-i străpungă. Motivul supărării era că ea, nevasta lui Szabó István, se așezase în timpul slujbei în fața celor din neamul lui Máthé, pe locul unde stăteau de regulă neamurile mamă-si.

E drept, bancă lor, a celor ai lui Szabó, era ceva mai în spate, dar cînd se așezase pe un loc în rîndul familiei maică-si tușa Mányi nu-și exercita decît dreptul ei de odinioară.

Sau credea poate careva că măritîndu-se cu Szabó István coborîse în rang ? Și că nu mai avea ce căuta printre rubedenii ?

Pînă atunci nimănui nu-i trecuse prin minte să-i facă o vină dintr-asta.

Că bărbații, gîlcevitori și mereu puși pe harță, cei din neamul lui Máthé și aceia din neamul lui Szabó adică, aveau ceva de-mpărțit ? Că alde Szabó nu-și mai încăpeau în piele de bucuria necazului celorlalți — că la alegerea primarului tot vrerea lor biruise ? Iar ai lui Máthé se uită la ei cu priviri atît de otrăvite de parcă ar piti în mînecă și cuțitul cel ucigător ? Ce vină avea ea ? Ea, femeie neștiutoare și neumblată în treburile satului, ea, care bîjbîia temătoare pe cărările întortocheate ale vieții ! ?

Și tocmai ei i-a fost dat să fie umilită în curtea bisericii, ea, care cu nimic nu e de vină și care dorește buna înțelegere așa cum dorește pămîntul uscat de secetă ploaia dătătoare de viață !

Tușa Mányi se rușinase atunci grozav în fața satului. Nici nu știa unde să se ascundă din fața privirilor care o cercetau...

De bună seamă că duhul rău îl călăuzise pe Máthé Gergely la fereastra casei lor tocmai în această noapte de iad.

Ceilalți tăceau cu încăpățînare. Capetele își reluaseră locul pe pernele lunguiețe, îmbrăcate în pînză vărgată.

Îi suna în urechi, nerostită, osînda : cine răspunde primul la chemarea celui de afară n-are decît să facă și restul. Cine nu știe să-și țină limba-n gură și-și pleacă urechea la fiece vorbă n-are decît să se scoale, să-și

pună hainele și să iasă în noaptea de iarnă cuprinsă de viscol.

Nea István se porni deodată, demonstrativ, pe un sforăit vîrtos. Își vîrî capul sub cergă : el nu voia să audă nimic.

— Domnu doctor e acasă ? — dădu semne de nerăbdare Máthé în frigul de afară.

Ca să împiedice răspunsul femeii, nea István, viclean, începu să tușească. Hîrîituri și bolboroseli de astmatic îi izbucneau din piept Se întoarse smucit făcînd să scîrțîie patul șubred.

Mîrîi înciudat :

— I-auzi colea : acum îi zice domnu doctor. Pentru că au dat de bucluc. Te pomenești că au apucat-o durerile facerii pe aia mai tînără !

— Nu-i nici una gravidă la ei, îl contrazise femeia cu blîndețe.

— Taci ! Dacă nu naște nimeni înseamnă că l-a apucat pe vreunul cîrna de picioare ! Îi știu eu... Altădată nu-i auzi decît cică Mátyás ăla al lui Szabó. Lovi-i-ar urgia cerului, doar-doar or învăța că feciorul meu e chiar așa : *domnul doctor !*

Nu-și mai încăpea în piele de atîta mîndrie părintească.

— Așa. El nu doftoricește fiare vechi că ăla al lui Majorosi Károly.

Cîte nu-i treceau prin cap în aceste cîteva frînturi de clipă ! Ce-i păsa lui că celălalt stă în curtea măturată de vînt și așteaptă să se deschidă fereastra sau ușa ! ? Izbea pămîntul înghețat cu codirișca ; loviturile cadențate se auzeau pînă-n odaie.

Szabó se întinse comod în căldura moale a așternutului, continuînd să-și spună gîndul :

— Majorosi ăla n-a putut scoate din fiu-său decît un prăpădit de lăcătuș. Cine n-are din ce stoarce parale să nu-și trimită odrasla să învețe la oraș ! Ce s-ar alege de lumea asta dacă și pruncii cerșetorilor și-ar pune nădragi de domn ? Să afle tot satul că feciorul meu nu-i Mátyás ăla, ci, pentru ei, e domnul doctor, mama ei de lume otrăvită !

Majorosi Sanyi, tînărul palid și cu obrajii scofîlciți, de cînd își terminase ucenicia și mai dădea cînd și cînd pe acasă, era un ghimpe în ochii multora din sat. Unii din gospodarii mai înstăriți îl ocoleau de departe, sărăcimea însă se oprea cu plăcere să mai schimbe o vorbă cu el.

Ajunsese și la urechile lui Szabó Pista că Sanyi îi vorbea de rău pe găzdoi, că îi asmuțea pe oameni împotriva domnului Mártonffy și că-i forfeca și pe cei doi avocați, pe Deák și pe Radu. Desigur, sărăcimea ascultă cu plăcere asemenea vorbe.

S-a întîmplat ca, o dată, imediat după plecarea lui Sanyi, jandarmii să dea buzna în casa părinților lui. Au făcut percheziție și, în vreme ce domnul plutonier răscolea prin bulendre, maică-sa nu mai contenea cu văicăreala ; taică-său stătea într-un ungher, și-a răsucit, zice-se, chiar și o țigară, dar o vorbă n-a scos.

Ce frămîntare fusese atunci în sat ! Nu se mai pomenise asemenea mișuială de vecini, poate doar în vara lui nouă sute paișpe, cînd cu mobilizarea generală în contra Serbiei...

Jandarmii îi luaseră la rost pe toți aceia care stătuseră de vorbă cu Majorosi Sanyi. Ploua cu palme răsunătoare pe obrajii prietenilor lui Sanyi ; trosneau coastele sub patul puștilor, după plecarea jandarmilor căsuța lui Aurel Covrig arăta ca scurmată de porci.

Apariția jandarmilor a dat naștere la tot felul de zvonuri. Unii șușoteau despre faptul că Sanyi ar fi jefuit pe careva la oraș și că ar fi ascuns lucrurile furate în casa părintească. Alții ziceau că Aurel Covrig i-ar fi complice și se mirau că tînărul, care părea să fie un model de cinste, la nici jumătate de an după cununia cu Cristina Vaida, se apucase de asemenea rele.

Erau însă și din aceia care dăduseră deja cu nasul de politică : trecuseră prin cîteva alegeri pentru parlament și prin focul campaniilor electorale comunale și mai citeau și ziarele. Aceștia — și printre ei și nea Szabó Pista — presupuneau că în spatele acțiunii atît de dure a jandarmeriei se ascundea o chichiță politică.

Sanyi se angajase în susținerea entuziastă a unei cauze care-l scotea din țîțîni pe domnul plutonier de

jandarmi, supărîndu-i foarte, și nu fără motiv, pe gâzdoii satului...

Tropăind din ce în ce mai nerăbdător pe sub fereastră, Máthé Gergely bătu din nou în geam :

— Ați adormit oare, tușă Mányi, ori ce-i ?

— Cum să adormim, feciorule, ce s-a întîmplat, ia zi ?

Obrazul bărbatului se apropie strîns de fereastră încercînd să deslușească umbrele din întuneric.

— Domnul doctor îi acasă ? insistă din nou.

— Este, este. Dar doarme.

Nea István trase o înjurătură, destul de tare să-l audă și cel de afară. Se porni apoi să-i poruncească nevesti-si gata să se scoale din pat : e cu desăvîrșire oprit să fie deranjat domnul doctor, nu e voie să fie trezit. El, tată-său, nu permite să-i fie tulburată odihna nici dacă Dumnezeu sfîntul în persoană bate la fereastră în toiul nopții ! Și, oricum, ăla de-l apucă pîntecăraia la primul cîntat n-are decît să crape ! Mai cu seamă dacă-i din neamul lui Máthé ! Cum de nu le-a fost rușine să vină la vremea asta pe capul lor să le strice liniștea ? ! „Noaptea se doarme“ — cuvînta bărbatul cu un foc neostoit. Dinspre partea lui n-au decît ai lui Máthé să sufle în pustiul vîntului ! Să închidă ochii întru adormirea în veci, nătărăii !

Nevasta, fără să-i pese de mormăiala otrăvită a bărbatului, se ridică din așternut. Omul se întoarse : locul devenise larg lîngă el.

Tușa Mányi își puse fusta și își simți pielea încrețindu-i-se de frig. Fereastra aburită se uita la ea ca un ochi chior, năpădit de albeață. De pe podeaua de lut frigul urca și-i cuprindea picioarele, șalele, spinarea. Focul, între viață și moarte, nu răspîndea nici pic de căldură. Fumul îi chinuia ochii. Se simți aproape ușurată cînd izbuti să crape fereastra ferecată de ger.

— Ce s-a întîmplat, Gergely ? întrebă ferindu-se din calea frigului ce năvălea înăuntru.

— Am venit cu sania. E grabă mare, mormăi vocea de afară.

— Dar ce s-a întîmplat, mă ?

— Frate-meu. Trage să moară.

Femeia se sperie și prinse a tremura și mai tare.

— Ce tot spui tu ? Dar ce l-a apucat așa, deodată ?

Bărbatul cel tînăr își lovea botul cizmei cu coada biciului. Privea cu ochii plecați licărul pămîntului alb. Nu-i era frig. Capul i se pierdea în căciula imensă și sumanul gros se ridica pînă la ceafă.

— L-a dus acasă pe plutonier, atunci s-a întîmplat — mormăi el.

— Păi și ăla, de ce nu stă locului pe o vreme ca asta ?

— De ce ? Dă tîrcoale întruna. Și ziua, și noaptea.

— Dar pe o vreme ca asta ! se minună bătrîna.

— A băut la cîrciumă cu primarul.

— Dare-ar dracii-n mațele lor ! sări tușa Mányi să-și exprime compasiunea.

— De acolo i-a trimis vorbă primarul lui frate-meu să înhame, că trebuie dus domnul plutonier acasă. Cică frate-meu András are cai și nu l-a dus niciodată pe plutonier.

— Dar pe o vreme ca asta, Dumnezeule mare ! dădu din cap tușa Mányi.

Gergely fierbea de necaz :

— Și nici nu-i adevărat ! Primarul minte ! Frate-meu a cumpărat caii acu' unșpe zile, la tîrgul de bobotează. Dar abia a ajuns acasă și au și trimis după el să-l ducă pe domnul plutonier. În noaptea asta l-au pus a doua oară la corvoadă. Dreptate e asta ?

De-a lungul vieții ei, tușa Mányi învățase că nu e bine să-ți vîri nasul în treburile bărbaților. Mai cu seamă în acelea atît de tulburi ca ale primarului și ale plutonierului. Deci nu mai zise nimic.

— Ce ar fi putut face ? Frate-meu s-a sculat și a înhămat caii, continuă tînărul. Știi și matale cum e. Dacă refuzi azi, mîine se scurg lăturile în stradă. O sută de lei amendă. Dacă faci contestație, două sute. Sau naiba știe, crește iarba în șanțul din fața casei. Și asta, dacă vrea primarul și plutonierul, crește și iarna, cînd e zăpada troiene...

Vorbele îi erau amare, pline de obidă și revoltă.

— Nici nu te cheamă la judecată. Îți fac doar proces-verbal.

— Vai, băiete, dar ce l-a apucat pe András ?

— Ce să-l apuce ? Ceasul rău ! L-a dus pe plutonier și mînînd spre casă, la Rîpa Vulpii, s-a-mburdat sania !

Tușa Mányi își frămînta mîinile.

— I-auzi, tu ! Nu mai spune !

— Așa. Cred că unul din cai s-a smucit și...

— Dar ce l-a apucat pe calul ăla ? N-ar fi trebuit să-și cumpere un animal nărăvaș. Ei, ei, ce nenorocire.

Cuvintele evocau întîmplarea însăilînd-o cu începutul.

— O fi simțit lupii.

— I-auzi, tu ! Lupii ! Vai, dar dacă l-ar fi atacat !

— Nu l-au atacat. Dar unul din cai s-a prăpădit.

— Zău ? Vai de mine !

Ce grozăvii se petrec ! Adăugă cu părere de rău :

— Trebuia să umble mai cu grijă...

— N-ai cum să umbli cu grijă acolo. Drumul e acoperit de zăpadă și vîntul suflă din față. Calul s-a speriat, a sărit în lături și sania s-a dus de-a latul...

Gergely era zgîrcit la vorbă. Îl rodea necazul că adăsta aici sub fereastra lui Szabó, și că era nevoit să se roage de ei. De altfel, nici nu știa prea bine cum se întîmplase nenorocirea. În urma lui Máthé András se tîrau luptîndu-se cu viscolul doi oameni din sărături, cu caii lor. Ei l-au găsit, ei au povestit ce au văzut.

Máthé András zace fără cunoștință și aiurează...

În închipuirea femeii prinse contur imaginea îngrozitoare a prăpastiei cu pereții înalți de stîncă. I se păru că aude în noaptea înghețată urletul înspăimîntător al lupilor.

Frigul o scutura zdravăn.

— Ăi din sărături au auzit vaietele și gemetele și l-au scos pe frate-meu din rîpă. Și acuma îi mai curge sîngele din nas și din gură. Nici că se mai face om... Dar calul n-au avut cum să-l mai ajute. A crăpat.

Femeia repeta întruna :

— Ce păcat, doamne, ce păcat ! Ce năpastă ! Calul ăla...

Închise puțin geamul și trecu pe bîjbîite în odaia cealaltă, să-și scoale feciorul doctor. Dar furtuna dădu fereastra de perete și camera fu cutreierată de învîrtejirea curentului înghețat. Fumul înecăcios se risipi într-o

clipă și în locul lui se încuibă o suflare rece care îți înțepenea oasele.

Vîntul se strecură și sub cerga lui nea István zgîriindu-i spinarea. De sub învelitoare se auzi glasul lui pus pe harță :

— Și ia zi, măi, Gergely, bani aveți ?

Zăpada scîrțîi sub tălpile cizmelor.

— Bani ?

Bărbatul cel tînăr tuși scurt și întoarse rușinat capul.

— Așa dară ! Nici racla lui Cristos n-a fost păzită pe degeaba.

— O să ne achităm, mormăi Máthé încurcat.

— Eu te-am întrebat dacă acuma aveți bani ?

— Avem porumb...

— Porumbu-i porumb.

— Îl vindem. Și se fac banii.

Nea István rîse batjocoritor.

— Ia te uită ce isteți !

Gergely înghiți în sec.

— Îl poți vinde și dumneata.

— Sau tatăl ceresc ! — se stropși și bătrînul care se lăfăia în pat. Se întoarse pe partea cealaltă și în liniștea adîncă se auziră din nou scîrțîind scîndurile șubrede de sub el.

Continuă pe un ton de dăscăleală lăudăroasă :

— Adică să-mi bat eu capul cu vînzarea porumbului ! Ce vă închipuiți voi ? Nu degeaba am zis că sînteți isteți. Dar nici pentru feciorul meu nu mi-a primit nimeni nici o grăunță cînd a trebuit să dau purcoaie de bani pentru învățătură. Numai și numai bani pești. Și la termen ! Nu s-a făcut el doctor din nimica, auzi tu ! Știi cîte iugăre mi-a mîncat mie școala asta ? Știința-i marfă scumpă, frățioare ! Trebuie plătită.

Toată lumea din sat știa că, pe vremea cînd își școlea feciorul, Szabó István mai vindea și cîte-o sfoară de pămînt. Nici pînă atunci nu-i dăduse bunăstarea afară din casă : pămînturile îi erau risipite în hotarul satului, trăgeau din greu toți ai casei, vărsau sudori amare din zori și pînă-n noapte. Iar apoi, cînd a izbucnit criza economică, și-a pierdut cumpăna cu desăvîrșire. An de an strîmtoarea era tot mai mare. Bogătani

din sat și necunoscuți veniți de pe alte coclauri cutreierau ograda tocmindu-se pentru pămîntul pus în vînzare.

Visa la o vreme în care Mátyás, după ce va fi terminat cu mari sacrificii facultatea, poate din cîștigul lui, va restabili starea lucrurilor, va compensa pierderile și își va arăta recunoștința pentru înaltul său spirit de sacrificiu.

Drept este însă și că în ultimii ani de studiu nu l-a mai putut ajuta pe băiat nici cu o para chioară. Nu mai avea de unde : era secătuit...

Vizitatorului nocturn îi pierise graiul, de parcă vîntul dezlănțuit i-ar fi risipit cuvintele. Tăcu o bună bucată de vreme. Puteau observa și cei de dinăuntru că Gergely privea în gol, prins în hățișul gîndurilor negre. I-ar fi plăcut să întoarcă spatele acestei case, s-o blesteme și să-și vadă de drum.

În camera din față, unde locuia tînărul medic Szabó Mátyás cu soția lui, se auzi o mișcare : șoapte ușoare, zgomote slabe, abia perceptibile. Tușa Mányi își trezea feciorul.

Poate că Gergely și-a și luat tălpășița, se socotea bătrînul Szabó și, ridicîndu-se într-un cot, încercă să pătrundă întunericul de afară. Caii adăstau acolo, în drum. Vîntul care intra pe fereastră își împletea cînd și cînd șuieratul cu clinchetul sprințar al clopoțeilor de la gîtul lor.

După o tăcere lungă și încordată se auzi din nou glasul lui Gergely :

— Mîine, cel tîrziu pînă seara, plătim. Putem măsura și acum. Se opri puțin, meditînd. Sau plătim dimineața. Dimineața devreme, îndată ce se trezește satul. Împrumutăm de pe undeva.

Dar bătrînul se încrîncenase.

— Cine n-are bani de doctor să se păzească de prăpastie ! Să-și vadă de sănătate, să nu se îmbolnăvească. Și, dacă e bolnav, să crape !

Gergely auzea fiecare cuvînt. Își mușcă buzele. Strînsese și pumnii, gata să amenințe spre fereastra lui Szabó. Le-ar fi pus foc cu dragă inimă, să ardă toți, cu răutatea lor și cu feciorul lor doctor cu tot.

Poate că ăla își și dăduse duhul. Dar poate că nu.

— Cine ar putea face socoteala cît pămînt m-a costat învățătura feciorului ? îi dădea înainte bătrînul. Ba de ici o bucată, ba de colo o brazdă. Iar de ce-a mai rămas nu te poți atinge ! Asta e al lui Péter. De aici trebuie să-și scoată el pîinea cea de toate zilele.

Era ca și cînd ar fi vorbit singur. Înșirînd toate necazurile și grijile familiei se revolta împotriva sorții neîndurătoare. Vorbea cu furie :

— Și-apoi tot primarul e vinovat că Máthé András s-a răsturnat cu sania în prăpastie !? O fi fost beat sau naiba știe ! Primarul, el e de vină ! Dar numai pentru că n-a ajuns primar ăla pe care l-ar fi vrut ai lui Máthé ! Pentru că-i omul meu !

Se aprinsese lumina în odaia lui Mátyás. Fereastra desena un pătrat gălbui pe albul zăpezii. Lumina birui sălbăticia nopții, se prelinse pe gaura cheii, prin crăpăturile ușii și se strecură și în tinda în care era culcușul bătrînilor. Tușa Mányi, isprăvindu-și treaba, se întoarse înfrigurată și cu picioarele înghețate.

— Închide fereastra ! se răsti bărbatu-său la ea.

— Ce mare păcat că a crăpat un cal așa scump ! se tîngui ea în timp ce se muncea să închidă fereastra. Vine domnul doctor chiar acum, Gergely, se pornește chiar în minuta asta. Doar ce să îmbracă. Mai așteaptă un pic.

Tremurînd de frig, se cuibări în pat, pe locul ei, în spatele bărbatului.

— Dumnezeii tăi de hoașcă bătrînă ! Ai adus un frig că-mi era mai bine lîngă un mort ! De ce l-ai trezit pe Mátyás ? De ce nu-l lași să doarmă ? se oțărî cu reținută mînie nea István. E noapte, oamenii trebuie să se odihnească ! Îi rup picioarele dacă se duce la calomniatorii ăia ! Ce le-a cășunat iarăși pe primar ? Nu se pot împăca cu gîndul că n-a ieșit după voia lor ?

Cu trupul încordat, împingînd cu picioarele, o înghesui pe femeie pînă o lipi de perete. Și tot nu contenea să împingă. Abia mai putea răsufla, nefericita.

— Nu mă mai înghesui așa, auzi ! Pe primar nu l-a vorbit nimeni de rău.

— Nu? Pînă și tu o crezi? Le ții partea ălora? Tii, amarul tău de muiere proastă!

Și o mai înghionti o dată.

Tușa Mányi fu nevoită să se dea jos din pat, să-l lase pe omul care se perpelea în iadul urii lui să se mistuie singur. O dureau coastele. Se ghemui lîngă foc și încercă să-l trezească la viață.

Curgeau, curgeau întruna amarnicele învinuiri din gura lui Szabó:

— Păi n-a zis Gergely ăsta sau cum naiba-l cheamă, că eu nici nu-l prea cunosc, că primarul a trimis după nen-su? Cum? Ori tu n-ai auzit? Mă pricep eu la de-alde astea. Ei îl scot vinovat pe primar de cele întîmplate! Dar nătărăul ăla de ce nu și-a văzut de caii lui? De ce nu i-a strunit așa cum trebuie? De ce-și mai cumpără cai unul care nu știe să ție hățurile? Aud?

Șuvoiul de ocări se opri o clipă, doar atît cît îi trebuia lui Szabó István să strîngă puteri.

— Sau poate-ar fi vrut să-l ducă primarul pe plutonier acasă în toiul nopții? Îi vin eu de hac lui Máthé András ăsta, n-ai grijă! Nu scapă el de mine!

Amenința și, asmuțindu-și mînia, se înecă. Nici frig nu-i mai era, ba dimpotrivă, își simțea trupul perpelit de fierbințeală. Furia i se așezase grea pe piept, răsufla gemut și uneori era zgîlțîit de o tuse rebelă...

Ehei, ce sătulă mai era tușa Mányi de blestemele lui revărsate asupra celor din neamul lui Máthé! Așa întîmpina bătrînul ziua și tot cu asta își legăna somnul seară de seară. Pînă și în vis cînd îi scăpa cîte-o vorbă pe sub mustăți, tot numele lui Máthé András îl deslușeai. Zilele lor erau întunecate de umbra lui Máthé care plana deasupră-le ca un strigoi.

Dar vorba despre defăimarea primarului nu o putea pricepe defel. Auzise și ea fiecare cuvînt rostit de Máthé Gergely, care stătea acum afară și aștepta. E cumplit cum acest bărbat al ei găsește cîte-o pricină în toate cele!

— Săracu, ce pagubă grozavă, auzi, să-i moară lui calul! — mormăia în întunericul încăperii lipsite parcă de viață. Cine știe cînd și-o mai putea lua altul? Și cu

ce ? Să nu se creadă că lui îi merg toate din plin ! Nu i-a luat și lui, mai anul trecut, banca două bucăți de pămînt ?...

Jolánka se răsuci leneșă în somn, simțind strecurarea încetă de sub plapumă a lui Mátyás, care n-ar fi vrut să-și trezească soția. Și cînd, aprinzîndu-se, lampa își răspîndi lumina gălbuie în cameră, femeia deschise ochii verzi, umbriți de somn, clipind cu o mirare copilărească. Privea în jur de parcă n-ar fi știut unde se află. Fruntea i se încreți mărunt, obrazul se strîmbă într-o schimă de nemulțumire.

— Ce faci, Mátyás ?

— Trebuie să plec...

Somnul zbură pe dată dintre pleoape. Femeiușca se ridică în capul oaselor trăgînd plapuma pînă la subțiori așezîndu-și cu o mișcare iute breteaua cămășii de noapte roz, căzută de pe umeri.

— Unde ?

— La un bolnav.

Mátyás dîrdîia.

— Atît de tîrziu, noaptea ?

— Acum m-au chemat...

— După cîte știu nimeni nu-i chiar atît de grav bolnav în sat.

— Un accident...

Jolánka clipea întruna, luminile verzi ale ochilor îi erau umbrite de bănuieli și reproșuri.

— Și nu poate aștepta dimineața ?

— Nu. Acum m-au chemat.

— Dar ce s-a întîmplat ?

— Ceva cu Máthé András...

— Cine e acest Máthé András că tu, pe frigul ăsta și în toiul nopții..

— Nu-l cunoști ? Dușmanul jurat al familiei noastre.

— Aha ! Acum știu. Culcă-te la loc și nu te duce.

Nici dușmănia dintre familii, nici persoana lui Máthé András nu o interesau cine știe ce pe Jolánka. Pe ea n-o atingeau mîrîielile de toată ziua ale socrului ei ; îi era greață de ele și le socotea meschinării mărunte, nici nu băga de seamă vorbele spuse la adresa celorlalți.

— Nu pot face așa ceva, zise doctorul în timp ce-și trăgea pantalonii. Datoria e datorie față de toți în aceeași măsură.

— Dar dacă nu vrei să te duci nu ești obligat. Să-l cheme pe medicul de plasă!

— Cum îți închipui așa ceva?

— Și ce s-a întîmplat?

— S-a prăvălit într-o prăpastie, se pare.

— A murit?

— Trăiește încă. Poate nu-i chiar atît de grav.

Jolánka se neliniștea și îl contrazicea întruna.

— E datoria medicului de plasă.

— Să nu ne certăm acum pentru asta.

— Sigur, cînd dau de greu, dau fuga la tine!

— Aștia sînt acei Máthé care se opun cel mai tare organizării sanitare! Acum am prilejul să-i dezarmez...

Jolánka se strîmbă. Nu voia cu nici un chip să accepte planul soțului ei. De la unii o baniță de grîu, de la alții porumb — „ca ciobanii sau porcarii", dacă ar fi fost să repete cuvintele bătrînului Szabó — și, pentru asta, doctorul să fie la discreția întregului sat. Sigur, cei mai săraci n-ar da nimic, pe ei i-ar trata pe degeaba.

„Ești un idealist neghiob" — fusese de părere nevasta-sa. „Un visător nebun." Iar taică-său ofta pe ruinele iluziilor sale mărețe, spunînd că pentru asta a fost păcat să irosească atîta bănet.

— Poate nici nu e chiar așa de grav! Dar oamenii simpli se sperie ușor și își pierd cumpătul mai ales la vederea sîngelui, explica Mátyás în timp ce își vîra în geantă diferite ustensile. Un lucru e sigur, orice i s-ar fi întîmplat lui Máthé, nu primesc nici un onorariu pentru consultație.

Femeia se strîmbă batjocoritoare.

— Așa? Că nouă, ca să trăim, ne ajunge doar aerul curat.

Mátyás zîmbi enervat.

— Dacă reușesc să-l împac pe păgînul ăla bătrîn, face mai mult ca orice!

— Poate să aștepte pînă dimineața! Nu piere el pînă atunci, dacă n-a pierit în prăpastie!

Somnul părăsi pleoapele femeii. Vocea îi deveni arțăgoasă :

— Culcă-te înapoi. Mi-e frig.

Era rece și se înfășură tremurînd în plapumă. Își fixa bărbatul cu un licăr de violență în privire.

— Trebuie să mă duc. E datoria mea.

— Mi-e frică, Mátyás, ridică ea vocea.

Ar fi dorit să-i poruncească, asemeni unui copil încăpățînat, numai de al naibii, de parc-ar fi vrut să-și încerce puterea asupra bărbatului. Și tocmai de aici i se trase ghinionul : bărbatul simți hățurile nevăzute în mîinile femeii.

Tăcea.

Femeia, conștientă că opoziția ei nu va face decît să încrînceneze hotărîrea soțului ei, nu-și mai putu înfrîna pornirea. Ochii îi scînteiau dușmănoși. Gura i se strîmbă.

— Nu poți înțelege că mi-e frică. Mi-e frică și mi-e frig ! Ai fi în stare să mă lași singură aici ! Nu vreau să-mi petrec noaptea fără tine !

Mátyás strînse buzele. Nu voia să se lanseze într-o ceartă.

Încercă să-și îmbrace paltonul.

Indiferența lui aparentă o enervă pe Jolánka, ochii i se înecară în rouă prefăcînd flăcăruia galbenă a lămpii într-o pată informă și diluînd contururile mobilelor.

Strînse în pumni vîrfurile pernei, frămîntîndu-le, bătîndu-le, apoi, cu sălbatică disperare, începu să-și smulgă părul din cap, în timp ce pieptul îi era frămîntat de torentul de gemete sacadate.

— Nu-ți permit să pleci ! Înțelegi ? Nu te las !

Mátyás intui că dacă acum și-ar scoate paltonul și ar da cel mai mic semn de supunere Jolánka s-ar liniști, ar și ațipi poate foarte repede și el s-ar putea furișa fără probleme din casă...

Dar, afară, Gergely era din ce în ce mai nerăbdător, privind pe sub gene la fereastra luminată și așteptînd din clipă în clipă să vadă deschizîndu-se ușa.

Nu, acum trebuie să fie tare ! Aceasta poate fi o clipă hotărîtoare în viața lui. Acum trebuie să înfrîngă opoziția femeii sau, dacă nu, ea îl va stăpîni cu desă-

vîrsire — și atunci totul s-a terminat... totul... planurile... visurile...

Stătea cu picioarele desfăcute în fața femeii iritate care gesticula vehement cu brațele dezgolite, albe, subțiri ; se zbătea neputincioasă, gata-gata să țipe.

— Nu sînt dispusă să mă sacrific pentru obsesiile tale năroade ! Pentru tîmpenia aia de organizare sanitară ! E o nebunie ! Și toți o consideră așa !

Mușchii feței lui Mátyás se crispară într-o încremenire dură ; stătea nemișcat și tăcea. Dacă l-ar fi văzut acum cineva ar fi putut crede că meditează și șovăie. În realitate parcă îi paralizase creierul oprindu-i orice gînd. Își smulse mănușile din mîini, se apropie de pat, poate cu intenția de a se apleca asupra femeii și de a o săruta încercînd să o împace. Prinse delicat mîinile care se zbăteau violent, dar, de îndată ce simți cramponarea lor de degetele lui, înțepeni și nu mai putu să se aplece măcar. Stătea doar și cu privirea goală de orice expresie se uita la femeie ; își simțea creierul pustiu, inundat de o imensă indiferență.

Regretă intenția apropierii și-ar fi voit să-și retragă mîna de care mîinile femeii se agățau ca în pragul înecului.

Dar obosi brusc, nervii erau pe pragul de a ceda.

Întunecat, se uita fără pic de compasiune la femeia care se zbătea în așternut. Dădu din cap.

— Ei, lasă, nu plînge. Ar trebui să știi că trebuie să mă duc. Dacă tu nu mă înțelegi...

Și mîngîie fața scăldată în lacrimi. Dar nu se simți în stare să o sărute.

— Nu plînge, Jolánka, n-are nici un rost. Calmează-te și încearcă să mă înțelegi, murmura obișnuitele cuvinte de consolare, fraze goale, lipsite de convingere și de sentiment, pînă cînd reuși, cu prudență, să-și retragă mîna.

Dar furtuna izbucni din nou.

— Ești al meu ! Numai al meu ! Și nu al acestor țărani urîcioși !

— Ei... Ei...

— De ce nu vrei să ne mutăm la oraș ?

Mátyás abia își mai putea stăpîni mînia.

— Iar începi ? îi replică mai violent de astă dată.

— Nu te pot înțelege ! Acolo n-am avea griji materiale...

— Îmi vii mereu cu treaba asta, de parcă...

— Dar așa vreau eu ! Află că așa vreau !

Bărbatul ridică amărît din umeri considerînd că orice discuție e de prisos. Se confrunta cu o încăpățînare și cu o dezlănțuire pasională în fața căreia nici un argument nu era valabil.

Cînd se întoarse să stingă lampa Jolánka izbucni într-un hohot isteric. Se încolăcise în pat cu capul ascuns sub pernă și zăcea ca într-un leșin profund.

— Nu fi copilă. Vino-ți în fire, repeta medicul. Îl plictisea cumplit încăpățînarea nevesti-si, scenele violente, teatrale. Dacă nu i-ar fi fost obligat !...

Prin ușa subțire se auzea fiecare cuvînt și bătrînul Szabó abia se putea stăpîni să nu intervină în discuția aprinsă din odaia din față. Și cu toate că, în sinea lui, se gîndise dintotdeauna că fiul lui, medic, își va împlînta rădăcinile în solul solid al satului, crescînd astfel prestigiul lui, era fără nici o reticență de partea noră-si. Acum era momentul să-i arate și lui Máthé că nu sînt de colea ! Acum e momentul socotelilor ! Acum trebuie răzbunate calomniile, mîrșăviile !

În timp ce, dincolo, soții se certau, tușind de cîteva ori semnalîndu-i astfel tinerei femei deplinul lui acord, încurajînd-o în lupta ei împotriva bărbatului, întărind-o să-l împiedice să iasă în noaptea vijelioasă. Dar tusea nu pătrunse pînă la patul larg de dincolo, așa că bătrînul făcu o nouă încercare în clipa în care se stinse lampa în odaie și prelingerea gălbuie din gaura cheii se înecă în întuneric. În tinda în care vegheau părinții cu somnul tulburat Mátyás își căuta pe pipăite căciula.

— Nu cumva vrei să te duci ? întrebă mustrător tatăl.

Oriunde ar fi păsit cuvintele se ridicau dușmănoase împotriva lui, ca niște bolovani. Se mișca cu grijă, să nu se împiedice de ei. Cunoștea bine relațiile, plasa nevăzută care întreținea viața oamenilor, a familiilor și știa și ce gîndește taică-său în aceste clipe. Ura neostoită și fără margini împotriva celor ai lui Máthé nu putea să-l îndemne pe bătrînul la altceva decît să-și rețină cu orice chip feciorul.

Nu răspunse întrebării provocatoare care-l fulgera din adîncul întunericului.

Oare se smulsese din încăpățînarea femeii ca acum să-l strîngă taică-său cu alte chingi ? Iată, nu s-a realizat încă nimic în privința acelei organizări sanitare și nevasta îi pune cu meschinăria ei mai multe piedici ca toți cîrcotașii satului la un loc !

— Máthé nu are bani. Iar pe mine învățătura ta bani m-a costat. Bani pești !

În sfîrșit își găsi căciula pe un scaun, acolo unde o lăsase cu o seară înainte. Niciodată, nimeni din casă nu punea mîna pe vreun lucru care era al lui sau al nevesti-si ; fiecare obiect al lor era privit cu veneratie. Mai cu seamă de către maică-sa, care abia îndrăznea să le atingă.

Tăcerea încăpățînată a feciorului îl scoase din sărite pe Szabó István. Se zvîrcoli în pat și continuă aproape țipînd :

— Ai surzit sau ți-a înțepenit limba-n gură ?!

— Mai încet, tată ! Scoli toată casa ! mormăi Mátyás.

— Și pleci totuși ? Măi...

— Plec.

— Fără plată. N-au nici un chior. Bag mîna-n foc că nu vezi o pară de la ei ! Ăștia promit, dar nu plătesc. Îi știu prea bine...

La început glasul îi era doar dur și hotărît, dar, pe măsură ce se gîndea la pămîntul vîndut, flăcările mîniei l se întețeau. Pînă la urmă își rosti gîndul răspicat :

— Dacă pui piciorul în cuibul ăla de vipere, mîine nu mai ai ce căta în casa lui tat-tu ! Să crape dacă se prăvale în prăpastie ! Treaba lui ! Dar la mine să nu alerge după ajutor unul care-l calomniază pe primar ! L-ar fi vrut pe Sárosi ! Borțosul ! N-are nici patru ani de cînd a pus piciorul în sat și și-a cumpărat o mulțime de pămînturi. Oare pe cine o fi jefuit ? Pentru că omul care-și cîștigă azi pîinea cinstit n-are din ce cumpăra pămînt ! Și totuși, caraghiosul ăsta de Máthé András l-ar fi vrut primar ! Că altul n-are cuvînt ! Orice, numai să nu iasă primar Balász Jóska !

Spiritele răscolite de alegeri se potoliseră de mult în sat. Pasiunile dezlănțuite se ostoiseră și ele. Viața se

scurgea în albia ei obișnuită. Poate doar casa lui Szabó Pista era singura în care pereții nu se puteau odihni de asaltul revărsărilor sufletului cuprins de viforul mîniei...

Cuvintele bătrînului pluteau neputincioase în urma lui Mátyás care ieșise în gerul pișcător. Vîntul, izbindu-l în față, îi stoarse lacrimi din ochi și mușcă pulpanele paltonului.

La scurtă vreme după aceea, liniștea nopții de iarnă înghiți răpăiatul copitelor cailor și clinchetul ritmic al clopoțeilor.

Satul era încremenit într-un somn de moarte.

Nicăieri nici o lumină, nici o mișcare. Zăpada învăluia peisajul într-un lințoliu alb albăstrui, cînd și cînd, în rafale, vîntul răscolea pilota groasă, așternută peste lume, aruncînd în zare potopire de fulgi albi, de parcă cerul și-ar fi scuturat pernele de puf.

Era o vreme mizerabilă. Un cîine să nu-l dai afară din casă...

Măzărichea înghețată se învîrtejea prin aer înțepînd fața doctorului. Sania zbura și cei doi cai alergau ca doi zmei. Cînd caii sau sania se opinteau trecînd peste cîte un șleau de gheață Mátyás și Gergely se loveau umăr de umăr. Copitele cailor, potcoviți pentru iarnă, le zvîrleau în obraji bulgări înghețați.

Gergely se întoarse într-o parte ferindu-se de vînt. Își înfundă capul în gulerul de blană neagră al sumanului ; înjura printre dinți schimbînd hățurile dintr-o mînă într-alta.

— Dacă nu-i ții strîns ar zbura și peste marginile lumii, zise cu jumătate de gură dar foarte mîndru de bidiviii lui.

Și Mátyás se înfășurase în gulerul ridicat al paltonului, doar fruntea și pometii rămăseseră pradă vîntului. Cufundat în gînduri, nici nu auzise glasul de lîngă el.

Ședea alături de Gergely ca un răsucit semn de întrebare.

Pe piept i se pusese o greutate imensă, ca de atîtea ori cînd îl cutreiera neliniștitoarea întrebare izgonită de sute de ori și revenită cu încăpățînare mereu și mereu : o iubește oare pe Jolánka într-adevăr ? Va avea oare răbdarea să-și trăiască zilele, pînă la bătrînețe, alături de ea ?

Viața lui era sordidă și lipsită de perspectivă și de nădejdea că o poate schimba în vreun fel. Această căsnicie îi macină nervii, gonindu-l mai devreme sau mai tîrziu în brațele desperării. În asemenea condiții nu e de mirare că e condamnat la o pasivitate sterilă ; îi retează pofta de muncă, țelurile lui își pierd orice înțeles...

Furtuna dezlănțuită spulbera zăpada de pe acoperișurile caselor. Crengile dezgolite ale copacilor se tînguiau sinistru ; o mînă nevăzută isca șuier de cnuturi sălbatice.

Deodată îi prinse din față o rafală de vînt atît de puternică încît caii se opriră.

— Ei blestemăție ! se oțărî Gergely. Smuci hățurile, dar animalele nu se clinteau.

Mátyás fu nevoit să închidă ochii : simțea că cele două lumini ale sufletului său se sting astupate de rafala înghețată. Își prinse puternic pulpanele paltonului încercînd să le adune mai strîns în jurul său și să se învăluie cu ele.

Era o noapte de iad.

Bătrînul Szabó nu se putea liniști cu nici un chip. Salteaua de paie de sub el i se părea mult prea tare, nu-și găsea locul, se răsucea în așternut cu părerea că pielea îi este cutreierată de roiuri de furnici.

Nu se putea împăca deloc cu gîndul că, împotriva tuturor interdicțiilor sale, fiul său se dusese să-l doftoricească tocmai pe dușmanul lui de moarte. Scuipa înecîndu-se de furie vorbe de mînie, cu o imensă pornire în suflet, precum că, iată, vrerea lui e nesocotită de ai lui, că își pierduse puterea asupra familiei sale. A îmbătrînit, copiii au crescut, merge fiecare cum îl taie capul, nu se mai supun voinței părintești.

Și în clipa în care, în conștiința lui se contură gîndul uzurpării autorității sale de cap de familie, urlă ca un animal rănit :

— Ai lui Máthé ! Cîini, nu oameni ! Cîini turbați ! Îl fărîm pe orișicare dintr-ai mei care îndrăznește să se alieze cu ei !

Dinspre sobă se auzi un susur blînd și împăciutor :

— Liniștește-te odată...

Vorbele blînde nu făcură decît să ațîțe flacăra mîniei :

— Nu ! Să știi că nu mă liniștesc ! Cine mi-a mînjit clanța cu porcăria aia la ultimele alegeri comunale ? Cine ?

Molcom și fără vlagă, nevastă-sa intră în polemică :

— Ții minte toate relele și pe ăle bune le uiți numai-decît...

— Și pe învățător de ce l-au asmuțit împotriva mea cu dajdia de lemne ? Cine a zvonit în sat că eu mă încăpățînez și nu vreau să se ridice dajdia de lemne la șase stînjeni ? Să o ridice ! Să o crească pînă la picioarele Domnului, prăvăli-s-ar înaltul cerului peste ei. Dinspre partea mea n-au decît să o ridice, eu nu m-amestec ! La ce să-mi fac dușmani ? Dascălul e oricum destul de bătrîn, nu se mai încălzește mult cu surcelele alea, s-o crească dacă vor. Sau poate vrea să-și facă focul și în groapă ?

În răgazul scurt dintre fraze își tot frămînta mintea ce anume ar mai putea pune în seama celor din neamul lui Máthé. Răscolea în memorie trecutul satului căutînd printre ițele încurcate ale trecutului și ale unui prezent nu tocmai limpede. Apoi se porni din nou să-și bestelească feciorul :

— Și tocmai fătul meu drag să le sară în ajutor ! Am să-i arăt eu lui că în casa mea nu mai pune el piciorul ! Poate să se-nchine dinaintea mea ca în fața lui Dumnezeu prea sfîntul, eu nu iert ! Pentru el nu există izbăvire ! Casa-i a mea, ușa-i a lui, să se ia la întrecere cu vîntul ! Asta o spun eu, eu și nimeni altul, eu Szabó István. Și ce spun eu e sfînt !

Tușa Mányi își strînse picioarele sub fustă încercînd să le încălzească lipindu-le de cahlele călduțe ale teracotei. Nici nu deslușea vorbele bărbatului, tresărea doar cînd țipetele deveneau mai ascuțite. Gîndurile îi colindau departe străbătînd labirintul întortocheat al zilelor rămase în urmă, adăstau printre întîmplările trecute ale vieții, evocau soarta grea a femeii, nenumăratele suferințe îndurate pe lîngă mereu înverșunatul Szabó István. Un boșorog cu fire nesuferită. Dar las' că așa fusese el dintotdeauna : violent, încăpățînat, necunoscător de măsură în nimica.

Iar ei soarta nefericită i-a fost hărăzit să îmblînzească, să potolească mereu clocotul mîniei ce fierbea în sîngele bărbatului.

Își freca ușor pieptul acolo unde o atinsese ghiontul acela brutal. Căsca ochii uscați în întunericul dinaintea ei, mormăind fără contenire în gol :

— Taci, tu. Taci odată. Gîndește-te puțin la ce faci !

Bărbatul se ridică brusc în așternut.

— Ce ? Eu să mai și tac ? Eu să-mi pun lacăt la gură ? Să trec peste toate ? Păi cine poruncește în casa asta ? Cine a cheltuit grămada nemăsurată de bani pentru el dacă nu eu ? zicea bătîndu-se puternic cu pumnii în piept. Pămînturile alea ! Ehei, dacă le-aș mai avea. Cele mai mănoase ! Cele mai bune !

Tușa Mányi se ghemui lîngă sobă, făcîndu-se și mai mică, strîngîndu-se ca un boț.

Umbre furișate și licăriri doar închipuite se fugăreau în tinda casei în timp ce afară vîntul duduia și se văicărea fără contenire.

Ușa care dădea în camera dinspre spate era deschisă. Acolo dormea Péter cu nevastă-sa. Bătrîna aruncă înspre odaia lor o privire furișată, dar destulă ca să vadă că tinerii dorm întorși cu spatele unul către celălalt. La marginea dinafară bărbatul, fratele lui Mátyás, cu capul îngropat în pernă, cu palma stîngă vîrîtă sub obraji, la perete, lipită, muierea, din care nu se vedea nimic și a cărei prezență o trăda doar ridicătura șoldului care arcuia pătura.

Oare dormeau de nu li se auzise pînă acum nici măcar răsuflarea ? Ori se prefăceau ? Era de necrezut să nu fi auzit bătăile puternice în fereastră și scandalul violent pe care-l făcea bătrînul și să nu se fi trezit.

Rafala de vînt de afară azvîrli pe horn un nou val de fum care inundă încăperea. Mányi fu scuturată de un fior înghețat de teamă. Simți cum îi amorțesc mîinile și picioarele, o străfulgeră o durere ascuțită în toate mădularele și gemu.

— Ah, Doamne, izbăvește-ne, murmură veșnica-i rugă.

Se ridică anevoie, luă vătraiul și începu să atîțe focul adormit. Buturuga pusă de-a curmezișul scoase un vaiet,

era udă, pentru că Szabó István făcea economie și la asta. Lăsa acasă numai căzătura, lemnul bun îl ducea la tîrg și-l vindea.

Mai tîrziu bătrîna prinse curaj și încercă să dea glas gîndurilor ei răvășite.

— Dar dac-ar începe și Jolánka să-i reproșeze ? Ce ai zice atunci ?

— Ce să reproșeze ? Adică ce ?

— Ce ? Cît a cheltuit ea pentru bărbată-su.

Amintirea îl înfurie și mai abitir, cuvintele tușei Mányi se înfipseră ca un ghimpe în inima bătrînului. Adevărul era că el, după ce Mátyás terminase al treilea an de facultate, nu-i mai trimisese nici măcar un sfanț. Atunci începuseră marile lui neajunsuri cu gospodăria, atunci se cutremurase pămîntul sub picioarele lui. Gospodarul plătise și dobînzi la un cămătar, negustor de lemne, ca să capete bani împrumut ca să se poată achita de poliţele semnate la băncile care-l strîngeau cu ușa. O gaură trebuia astupată cu două mii de lei, alta cu cinci sute și o alta cu trei mii. Avusese atunci senzația că i s-a rupt firul vieții, că apa care-l înecă pătrunde cînd pe o fisură cînd pe cealaltă și că valul îl inundă acoperindu-l pe el, împreună cu toată familia lui. Atunci începuse să vîndă acele sfori de pămînt la care se gîndea mereu oftînd cu năduf. Și ca amenințarea deasupra capului său să fie deplină, tocmai atunci scăzuse brusc prețul cerealelor și nici porcii îngrășați nu găseau cumpărători pe piață, oricît de puțin ar fi cerut pe ei.

Mátyás rămăsese în orașul străin fără hrană și cu chiria neachitată pe ultimele trei luni. În zadar trimitea acasă depeșe disperate...

— Jolánka ? șuieră nea Pista după o pauză. Așa îi trebuie, dacă a pus ochii pe el !

Apoi continuă ceva mai încet :

— Și ce ar fi fost dacă pînă atunci n-aș fi cheltuit eu pentru fecior ? La urmă, atunci era ușor. A știut ea prea bine cînd trebuie să-l prindă în plasă. Acei doi-trei ani care mai rămăseseră au fost nimic față de ce am cheltuit eu...

Făcu o scurtă pauză.

— Știa și ea, și părinții ei. Unde ar fi găsit un măcelar un doctor așa de învățat ca Mátyás al nostru ? Știi tu oare ce fel de om este un măcelar ? Îi cunosc eu prea bine. Am avut destul de-a face cu ei pe la tîrguri. Ăia nu știu nici de om, nici de dumnezeu ! Îl înșeală pe sărmanul țăran fără milă.

În general, bătrînul avea o părere cît se poate de proastă despre toți cumpărătorii de la oraș. În clipele de furie își amintea de ei ca de răufăcătorii care se năpustiseră asupra averii lui călcînd în picioare și mînjind cu noroi nenorocita lui soartă. Dar la adresa castei măcelărești, nemăsurat de bogată și întreprinzătoare, în sufletul lui mai purta și alt resentiment : îi era din toată inima mică de juncanii și tăurașii crescuți de el cu dragoste. Asta nu le-o va putea ierta măcelarilor !

Nemulțumit întrebă mai mult către sine decît către nevastă :

— Oare feciorului meu i se cuvine doar fata unui măcelar ? Numai atît pentru toți anii lui de învățătură ? De aia s-a făcut doctor ?

Oh, de cîte ori nu auzise tușa Mányi răbufnirea asta năroadă de orgoliu ! Pentru că în fața bărbatului ei nimeni nu se bucura de stimă. Și pe învățător și pe popă îi considera slugi la picioarele lui. Vorbea despre ei cu o superioritate disprețuitoare ; plătind dajdie se cheamă că el îi întreținea. Dintre țărani, pe cei săraci îi socotea cerșetori, trîntori, vagabonzi, coate-goale, iar pe cei mai înstăriți ca el, exploatatori, speculanți, lipitori...

În noaptea asta ura lui împotriva a toate și a tuturor se revărsa fără zăgaz. Frămînta cu furie perna vărgată de sub căpătîi, se zvîrcolea negăsindu-și nicicum locul, neliniștit și revoltat și venirea lui Gergely rupse zăgazul neliniștii lui ca o izbăvire de chinuri. Găsi în sfîrșit motivul spre a se putea lega de fecior.

— Dacă cineva e doctor să trăiască din pita cîștigată de el ! Nu pe spinarea mea ! Să-și ia catrafusele din casa mea ! Eu să-l hrănesc și să-l îngraș pe acela care se aliază cu dușmanul meu jurat ? Șarpe viclean !

Gîndurile i se învălmășeau tulburi. În clipa următoare se legă din nou de Máthé.

— Cine mi-a mînat astă-toamnă porcii în marțea de după Sîn' Mihai ? Nu, nici ziua aia n-o s-o uite el niciodată ! Trăiește amintirea în el ca o pecetie încrustată cu fier roșu în inimă ! — Máthé András. Și să știi că animalele nu intraseră de fel în porumbiștea lui ! Da, primele fulguiri de nea pișcaseră lanurile. Pădurea deasă a frunzelor uscate susura pretutindeni. Unii se și apucaseră să dezghioace știuleții, își amintea prea bine Pista, el ține minte și n-o să uite niciodată. Máthé a pîndit porcii pe drum și i-a mînat în lan ca să aibe el ce plăti ! Secătura ! Și asta pentru că satul n-a ales primar după voia lui ! De ce n-a trimis după ajutor în noaptea asta la Sárosi Jóska ? Amarul mamei lui !

Se înfierbînta singur și cu gura plină de răutate îi vorbea întunericului surd al nopții. Tușa Mányi încerca din timp în timp să-l potolească.

— Taci odată, tu, o să audă și Jolánka că o bîrfești.

— Să audă, n-are decît. Puțin îmi pasă, urlă.

— Ei, ei, că n-ai liniște și pace pînă nu te legi de toți.

— Ce-mi pasă mie de fata măcelarului acela cu șorțul muiat în sînge ? La mine să nu se obrăznicească pentru că-i dau peste nas ! Zboară și ea din casa mea cu doctorul ei cu tot ! Nu încălzesc eu șerpi la sînul meu, Cristosul lor răstignit pe cruce ! Să se întrețină dacă-i doctor, nu să dea iama în pîinea lui tat-su ! Destul m-a costat !

Era cît pe ce să se sufoce. Răsufla greu, icnit. Liniștea era tulburată doar de susurul amar al blănii mișcate de jăratic.

Péter și nevastă-sa nici nu se mișcau. Stăteau lungiți alături ca două trupuri neînsuflețite.

Familia cunoștea leacul izbucnirilor de furie ale bărbatului. Trebuie lăsat să și le zică pe ale lui : se potolește el și tace pînă la urmă.

Satul îl știa pe Szabó István ca pe un om fără liniște, circotaș și încăpățînat. Toată viața lui, din copilărie și pînă la bătrînețe, se măcinase într-o muncă dîrză, fără hodină. Într-o continuă încleștare cu pămînturile sterpe care-i căzuseră după comasări în urma uneltirilor moșierilor. Macerat de patima acumulării, al cărei rezultat era iată, acum, în final, la bătrînețe, cînd și puterile îi erau

în scădere, faptul că trebuise să ciuntească pînă și moștenirea părintească.

Avea sentimentul că soarta își bătuse joc de viața lui cu cruzime, că orice strădanie, orice luptă a fost lipsită de sens, că nu a fost decît o blestemată cramponare de nimic. Iată, degeaba și-a făcut unul dintre feciori, pe cel mai mare, doctor. Pînă la urmă s-a înțărcuit și el în ograda părintească. Oare la ce a folosit atîta învățătură și la ce bun atîta amar de bani cheltuiți cu școala ?

Cuvintele se ofiliră și pe buzele subțiri și vineții ale tușei. Nu-și mai bătea capul să-și liniștească soțul, așta era metoda cea mai bună. Bărbatul se plictisi de soliloc-viul lui și frazele ucigătoare deveniră mai rare. Se auzea acum tușind doar din cînd în cînd la timpi numărați și egali.

Primise un glonte în plămîn în timpul războiului, undeva, acolo, sus, în Galiția. În zadar îl purtaseră din spital în spital, simțea durerea în piept ori de cîte ori se schimba vremea. În ultimul timp accesele de tuse erau tot mai dese și cînd nu mai putea respira i se bulbucau ochii în cap și fața i se crispa învinețindu-se.

Emoțiile din timpul nopții și frămîntarea care puse după asta stăpînire pe el îl obosiseră pînă la sfîrșeală. Se întinse istovit și își lăsă mîna moale pe pătură. Atipi curînd, pentru ca apoi să sară ca ars, speriat, cînd se auzi chemat de cineva de foarte aproape. Ghici în apropierea creștetului său o nălucire tulbure, albă, nebuloasă ca o ceață.

— Cine ești, ha ? gemu surprins.

— Eu sînt... Jolánka... șoptea umbra alburie.

Dar nea Pișta nu știa prea bine dacă e treaz sau visează. Se așeză în capul oaselor frecîndu-se la ochi.

— Așa... Jolánka... Ei bine... Și simți răspîndindu-i-se în mădulare o plăcere binefăcătoare.

Femeia se plînse dîrdîind :

— E foarte frig în cameră. Nu pot să dorm. Mi-e frig.

Bătrînul se aprinse pe dată de furie dar tot așa se și stinse pe loc. Nu zise nimic, nu se porni din nou pe sudălmi.

Strigă tinerilor din odaia vecină :

— Ei, Péter! Dormi? Trezește-te, vita lui Dumnezeu!

Nu primi nici un răspuns. Dar se auzi răsucirea unui trup și scîrțiitul sonor al scîndurilor patului. Știa el că sînt treji. Se apucă pe dată să dea porunci, să împartă ordine :

— Cărați-vă cu nevastă-ta în odaia din față, pentru că lui Jolánka îi e frig. Dați-i ei locul vostru. Vă lăfăiți acolo la căldură în timp ce pe celălalt îl turbează frigul Domnului. Dreptate e asta ?

Care ar fi fost dreptatea numai el ar fi putut să o spună, dar el nu voia să o divulge. Fapt era că în casa din spate trebuia neapărat să te înfășori în pătură. Numai lui, lui nea István nu îi era frig. Lui îi era întotdeauna prea cald. Îl încălzea fără nici un răgaz o pornire rea și îi clocotea sîngele cu motiv sau fără.

Primul se adună Péter. Coborî din pat, căscă și clătinîndu-se porni spre ușă găsind cu greu locul pe unde trebuia să pășească. Nevastă-sa îl urma fără crîcnire. Siluete părelnice, trecură peste prispă. Péter strîngea cu îndîrjire peste burtă nodul făcut din betelele izmenelor. Nevastă-sa își ținea cămășuța cu o mînă.

Pereții scorojiți se îmbibaseră de miros de fum acru. Vijelia de afară înteținduse făcea să răbufnească valuri de fum scuipate îndărăt de hornuri înțepînd gîtlejul Jolánkăi. Se vîrî repede în culcușul lăsat liber de cei doi soți sub pătura mirosind puternic a sudoare acră de om și de vită.

Mirosul i se părea îngrozitor. Se sucea și se răsucea doar să nu-l simtă. Dar mirosul o înconjura din toate părțile. Își înfundă cît putu capul în pernă. Din pernă o izbi însă un alt miros : putoarea imprecisă a unei pomezi ciudate. Pătrunzătoare și dulceag grețoasă. Desigur, era briantina cu care cumnată-sa Zsuzsika își îngrijea părul ; ori de cîte ori Jolánka se apropia de ea simțea acest miros grețos.

Femeiușca de la oraș, învățată cu mirosul grațios al parfumurilor fine, era cît pe ce să izbucnească în plîns înecată de asaltul mirosurilor grele și de mila care i se făcuse de propria ei soartă. Oh, unde i-a fost ei dat să ajungă, oh, Doamne ! În ce bîrlog !

Ori de cîte ori se întrista își aducea aminte de mai-că-sa. O vedea zorind prin casă, trebăluind, punînd ordine în lucruri. În casa părinților ei, la oraș, era întotdeauna ordine și o curățenie exemplară în toate odăile.

Cîte visuri nu-și făcuse maică-sa despre viitorul ei!

— O să trăiți o viață veselă și tandră ca familia doctorului Pongrácz. Mátyás o să capete și un cabinet, am și aranjat asta cu tata. Știi că taică-tău e gata să facă orice sacrificiu dacă vreau eu. Și femeia, cu vădite semne de trecere a anilor zîmbi cu un zîmbet plin de înțelesuri, simțindu-se de adevărat stăpînă în căminul ei. Voi într-adevăr nu veți avea niciodată vreo grijă, doar aceea de a fi fericiți. Pentru că, vezi bine, e și asta o știință: să știi să fii fericit! Mátyás nu are nevoie să se epuizeze muncind. La ce bun să se fărîme în van? Poate fi domn de-adevărat îndată ce are diploma în buzunar. Iar tu, doamnă pe lîngă el! Ești singurul nostru copil. Sîntem dispuși să facem totul pentru tine. Ai văzut doar, nici pentru studiile lui Mátyás nu ne-am zgîrcit, ca să-și poată lua diploma. Are toate comoditățile la noi. servicii complete, nu trebuie decît să învețe, nici o altă grijă nu are. Dar ia spune-mi, fetița mea, ești tu fericită oare?

Jolánka visătoare, cu un zîmbet șters, nesigur, privea în gol.

— Păi... Eu nu prea știu. Îl iubesc foarte tare pe Mátyás. E un băiat foarte drăguț și bun, și asta e important.

O umbră cutreieră obrajii mamei și între sprîncene se iviră cute adînci. Își privi fata iscodind-o:

— Deci nu ești fericită?

Ca atacată de o răpitoare, Jolánka se cutremură speriată și se grăbi să argumenteze:

— Ba da. N-am spus asta! Dimpotrivă, sînt fericită! Dar...

Și înghiți fraza. Nici ea nu știa ce ar fi vrut să spună. N-ar fi fost în stare să-și îmbrace îndoielile în vorbe. În adîncul sufletului simțea o teamă, o rezervă. Mátyás nu era la fel cu doctorul Pongrácz. Era făcut din cu totul alt aluat. Era tăcut și meditativ și cînd privea în gol se cufunda atît de tare în el de parc-ar fi văzut acolo mulțime de taine ascunse ochilor altcuiva.

Jolánka își simțea nările vibrînd, lacrimi fierbinți îi izvorîră din ochi și se prelinseră șiroaie pe obrajii reci.

Descoperise mirosul specific al cailor duhnind din pătură, amestecat cu izul pomezii îmbibate în pernă. Ar fi trebuit să-și aducă plapuma ei. O lua iar cu frisoane cînd se gîndea la zgomotul acela ciudat pe care-l auzise venind dintr-un colț al camerei, îndată ce rămăsese singură după plecarea lui Mátyás. Nu-i fusese frig, asta o scornise doar ca să aibă motiv să-și curme coșmarul. Parcă ceva se tîra spre patul ei și zgomotul era din ce în ce mai deslușit. Inima i se zbătea. Se cernuse pînă la ea și cîrteala socrului. Nu, ea nu mai suportă starea asta ! Mátyás nici nu a sărutat-o cînd a plecat. Are de multe ori sentimentul că bărbată-său nu o iubește, fuge de lîngă ea. Parc-ar fi luat-o de nevastă doar din recunoștință. Probabil că așa a și fost : era un om corect, care-și cunoștea îndatoririle. Pentru că dac-ar fi iubit-o într-adevăr s-ar fi stabilit la oraș, sacrificîndu-și obsesia aia tîmpită de organizare sanitară, care deocamdată nu există și care, după bănuielile ei, nici nu va exista vreodată. Cu țăranii ăștia nu se poate face nimic.

Cel mai tare o îngrozea socru-său. În el vedea întruchiparea racilelor satului, pentru ea o lume cu desăvîrșire necunoscută. Cînd era foarte nervoasă, mai cu seamă noaptea, Jolánka se gîndea cu teamă că omul acesta violent, nestăpînit, într-o criză de furie se repede la ea și o omoară. Acum îi veni din nou gîndul ăsta. Strîngea la piept pătura cu miros acru de par-ar fi fost o pavăză vrăjită capabilă să o apere de orice gînd rău.

Bătrînul adormise și înghițea sonor aerul suprasaturat de fum din odaie. Căzu în piept și capul bătrînei aciuite lîngă teracotă. Bărbia îi atingea pieptul și respira regulat, ritmic.

Auzi colea, cică e fata unui măcelar cu șorțul muiat în sînge ! I se roșiră obrajii ca para focului amintindu-și vorbele strecurate prin ușa închisă. Se simțea umilită, chinuită de mîndria ei rănită, se lupta cu lacrimile care o înecau. Așa poate vorbi despre ea acest boșorog cîrcotaș certat cu oamenii și cu Dumnezeu, puțind a balegă de la o poștă ? Viață e asta pe care o duc ăștia ? Demnă de oameni ? Înjurături din zori în noapte, ba chiar și noap-

tea ; o veşnică răfuială, nemulţumiri, o atmosferă încărcată pînă la explozie. Să torni lături la porc, să presari grăunţe orătăniilor strînse ciopor de foame, să adapi şi să hrăneşti caii şi cu asta să-ţi treci ziua, ziua întreagă. Asta e tot ce aude ea, e tot ce vede, fără încetare, fără oprire. Să aduci lemne din pădure, să mergi la tîrg, să fii mereu la pîndă pentru acei zece-douăzeci de lei cu care vrei să-l păcălești pe celălalt. Şi serile, lungile seri de coşmar ale iernii cu frigul tăios şi cu agonia focului din sobe. Uşi zăvorîte, ferestre ferecate. Să miroşi putoarea asta cît e noaptea de lungă sau să te războieşti cu năzăriri de coşmar, să auzi zgomote suspecte venite de prin colţuri de parcă s-ar apropia cineva cu şişul de inima ta...

Cine şi-ar fi închipuit că va fi aşa ?

Nu înţelege ce vrea Mátyás în satul acesta uitat de Dumnezeu. Nu găseşte nici o motivaţie plauzibilă ! De ce nu se mută împreună cu ea la oraş ? Totul nu poate avea decît o singură explicaţie : nu o iubeşte şi s-a însurat cu ea numai din recunoştinţă...

Îngrozitor ! Dacă nu-şi poate schimba felul de viaţă, ea îşi pune capăt zilelor ! Mai bine moartea !

Se frămîntă atîta încît de epuizare o prinse somnul şi adormi.

În odaia de dinăuntru, plapuma servea în noaptea asta ca învelitoare pentru Péter şi pentru nevastă-sa. La început muierușca se sfii să se vîre în aşternutul moale şi curat, bărbatul în schimb se aruncă în patul Jolánkăi cu mare grabă şi ajunse astfel la perete, rămînîndu-i Zsuzsikăi marginea. Ea îi întoarse spatele, se trase la dunga patului şi se străduí să se mişte cît mai puţin. O încerca o senzaţie ciudată în cuibul străin. Strînse tare pleoapele silindu-se să adoarmă. Péter i se lipi de spate, o îmbrăţişă şi îşi aşeză un picior peste mijlocul ei. Parfumul plăcut al aşternutului Jolánkăi îi gîdila nările. N-avea linişte şi trebui să facă un efort serios ca să stea cuminte, lipit de spatele femeii.

Zsuzsika se mişcă lîngă el, nu se ştie de ce şi mirosul greu de briantină îi mută nasul. Îl cuprinse o neagră repulsie şi abia reuşi să-şi impună să rămînă aşa şi să nu se întoarcă pe partea cealaltă. Îmbrăţişarea îi slăbi, dădu

drumul pieptului bogat și pietros al femeii și își retrase și piciorul de pe coapsa ei.

După scurtă vreme îi întoarse spatele. Stătu mult timp așa, medita, visa cu ochii deschiși și îl cuprinse o adîncă și desperată tristețe. Multe îi licăreau în închipuire. Scene și fețe se succedau în dezordine, printre ele și chipul tatălui său. Îl vedea întunecat și înfricoșător. Simțea acum cît de tare îl urăște : lui îi datorează această soartă măruntă și fără nici o perspectivă. Taică-său l-a lăsat să rămînă țăran. Desigur, pe Mátyás l-a făcut doctor. Pentru că Mátyás era primul născut. Pentru că nea Szabó István chitise că dacă își școlește primul născut și îi pune o diplomă în mînă pămîntul rămîne celui de al doilea, ăla va chinui pînă în ultimul ceas al vieții lui cu semănatul, cu aratul, cu recoltatul, ăla va scoate apă din puț în zori și în noapte ca să adape vitele. Ei bine, mulțam frumos ! Viață e asta ? Ehei, dacă s-ar fi născut el în locul lui Mátyás și dacă și-ar putea scoate cioarecii stămoșești ! Ar ști el cum să-și făurească traiul ! N-ar avea nevoie de sfatul nimănui, ce ar mai ști el să fie domn ! I se arătă în închipuire obrazul slab, îngîndurat, puțin încăpățînat al lui Mátyás, cu ochii lui căprui, cu sprîncenele lui dese. Își simți atît de îndepărtat fratele, aproape advers, ca și cum ar fi picat aici în mijlocul familiei pustiite de dezlănțuirea ardentă a atîtor patimi dintr-o altă lume, străină. Păi așa se cuvine să te porți cu o făptură fină, fragilă, cum se poartă Mátyás cu Jolánka ? Cînd a văzut pentru întîia oară Péter tristețea femeii s-a simțit cuprins de deznădejde, nu știa cum și ce să-i facă să-i fie pe plac, cum să o înveselească. Neghiob bărbat este acest Mátyás, degeaba a trecut prin atîtea școli, degeaba a ros atîta amar de carte, are el dreptate cînd zice că nu pricepe nimica din lumea asta !

Parfumul se ridica din așternut ca o boare dulce gîdilînd nările lui Péter... Parfumul acela... Închise ochii amețit. Ofta cu amărăciune, greu, înecat, pentru că știa, oh și încă ce bine știa, că lui nu-i va fi dat niciodată să strîngă în brațe un trup atît de alb, de gingaș și parfumat ca acela al Jolánkăi.

Zsuzsika se lăsă moale în brațele bărbatului lipit de spatele ei. Acum că îmbrățișarea lui slăbise începu să-i

simtă lipsa. Ca atrasă de un magnet se trase tot mai aproape de trupul bărbatului care se depărta, îi căuta căldura. Bărbatul în schimb se refugia lipindu-se cît mai strîns de perete, năpădit de un val de căldură fierbinte și de dorința de a azvîrli cît colo plapuma ușoară și mătăsoasă. Muierușca nu-l lăsă să-i scape : se întoarse și îl îmbrățișă cu iuțeală. Își lipi buzele însetate de gîtul bărbatului de parc-ar fi vrut să muște și își suflă fierbințeala sufletului în gulerul cămășii lui.

Péter, înfiorat se scutură iritat.

— Lasă-mă dracului ! Ce vrei ? și încercă să se mai retragă dar peretele îi stătea stavilă. Strîngea convulsiv între degete colțul pernei parfumate, își lipea fruntea scăldată în sudoare de peretele a cărui răceală îi făcea nespus de bine.

Zsuzsika chicotea, îl săruta, îl mușca și îl înghesuia cu trupul ei încins. Își lipi pulpa dogorîtoare de burta bărbatului, îl încolăci cu picioarele și îl strînse din răsputeri. Atîta i-a fost ! Scos din răbdări Péter se oțărî și o împinse cu atîta forță că femeia icni scurt de durerea ghiontului.

— Dă-te mai încolo. Dumnezeirea ta ! Nu înțelegi de vorbă, să stai locului, iapă nerușinată !?

Zsuzsika se întoarse îmbufnată și se trase din nou la marginea patului. Își ascunse capul sub pernă, dar amarul care-i sfîșia inima se dovedi pînă la urmă mai puternic și, oricît ar fi vrut să se stăpînească, tot izbucni în plîns. Încercă să se ascundă, să n-o afle bărbatul. Dar Péter devenise atent. Și în loc să încerce să îmbuneze femeia jignită, se dezlănțui într-o ploaie de înjurături crîncene.

Ca și taică-său. Avusese de la cine învăța. Sîngele lui, firea lui. Era un bărbat voinic și bine legat, pe coapsele lui puternice cioarecii bine întinși stăteau gata să crape. Și la fel ca bătrînul Szabó nici el nu suferea lacrimile. Îi venea s-o gonească peste marginile cunoscute ale lumii cînd o auzea smiorcăind.

Cine știe ce-i venise. Înjură cît înjură și deodată sări din pat fără să-i mai pese de parfumul care-i adia în jurul capului, își puse cioarecii, cizmele și sumanul blestemînd fără contenire.

Era înspre zori. Nu se lumina încă dar stelele licărind printre rafalele de vînt crescuseră într-atît încît dimineața nu putea fi departe.

Cu pași răsunători, apăsați, greoi, se duse să vadă ce mai e pe la grajd.

II

Prin fereastra tăiată în zidurile groase se furișa în camera spațioasă un licăr de lumină albăstruie și dădea tîrcoale flăcării gălbui a lămpii de petrol atîrnate în tavan.

Un cocoș vestea cu turbare sosirea zorilor.

Afară părea că vîntul se mai potolise.

Domnia sa Mártonffy Elek era din ce în ce mai nerăbdător.

— Naiba-i mai așteaptă ! Dă-mi, fata mea, sticla cu pălincă, ce mama iadului !

Erzsike se ridică fără chef de lîngă masa solidă de stejar care se lăfăia în mijlocul camerei fără să-și poată etala măiestritele sculpturi pentru că marginile cu franjuri ale feței de masă brodate atîrnau pînă la podea.

Fata se sculase devreme. De îndată ce auzise bîjbîielile tatălui sărise în picioare, dăduse fuga la ligheanul cu apă pregătit de cu seară și își gonise somnul dintre pleoape. Se obișnuise la internat să se scoale devreme, deschidea ochii odată cu zorile. Altfel, vînătoarea cu gonaci n-o interesa deloc și cel mai mult i-ar fi plăcut să se ascundă din fața ochilor domnilor de la oraș, sosirea cărora taică-său o pîndea cu o răbdare în mare scădere. Și totuși, venirea musafirilor, zarva din preajma lor o emoționa într-o oarecare măsură.

Strînsese ea singură așternuturile și luîndu-și ghergheful se așezase lîngă masă, aplecată asupra lucrului ; împungea cu acul și uneori mîngîia cu buricele degetelor catifeaua ilicului roșu pe care-l dichisea. Cînd se ridică de lîngă masă ca să se ducă la bufetul cafeniu care adăpostea sticla cu pălincă, culese mai întîi de pe poalele

rochiei bine strînse pe mijloc firele de ață de mătase care se aninaseră de ea.

Fără să spună un cuvînt, deschise ușa bufetului, scoase și îi întinse tatălui sticla plină ochi. Se mișca de parcă ar fi făcut-o din supunere și atît.

Odată a fost foarte rău admonestată pentru sticlă. De atunci, cînd bătrînul o zorește nu se opune, nu face nici o remarcă, își înghite dojana.

Se întîmplase cînd, la un început de vară, după o absență îndelungată, se întorsese de la internatul acela din Elveția unde studia din bunăvoința și cu ajutorul neamurilor. Primul lucru care o speriase încă în ziua întoarcerii fusese setea neostoită de alcool a tatălui ei. Era pentru a cincea oară cînd bătrînul îi poruncea : „Ia dă sticla aia încoace, fată dragă, ce mama iadului !“ cînd Erzsike dînd din cap a mustrare remarcă :

— Dar, tată, la ce bun atîta de mult ? Și atîta de des ? Îți strici sănătatea ! A început să se vadă după felul cum te miști și cum vorbești că...

Nu și-a putut termina vorba, domnului Mártonffy i se urcase sîngele la cap, ochii i se bulbucară amenințători, izbi sticla de perete și răcni :

— Las-o baltă ! Încetează imediat ! Tu vrei să-l înveți pe tată-tău, tu, copilă ? Ce știi tu ce e viața ? Pălinca... Acolo la internat... Mă-ta... Tu... Tu...

Frazele i se sugrumau într-o bîlbîială neinteligibilă. Abia mai tîrziu se putu desluși înțelesul lor :

— Sigur, mă-ta te-a învățat să-mi stai împotrivă ! La dracu ! Las' că vă arăt eu vouă cîrdășie !

Atunci Erzsike nu bănuia încă despre ce cîrdășie putea fi vorba în aluzia tatălui. Dar se dezobișnuise să mai facă remarci. Trăia și acționa în preajma lui de parc-ar fi fost o umbră mișcătoare. Nu se opunea cînd domnul Mártonffy cerea sticla. Or, asta se întîmpla la oricare oră a zilei, de două, de trei ori, pînă cînd pleoapele bătrînului se îngreuiau și, într-un sfîrșit, era biruit de somn.

Dar ori de cîte ori era nevoită să se apropie de bufet, buzele pline și voluntare murmurau o rugă : „Oh, sfîntă neprihănită, oh, sfîntă îndurătoare !...“ Și ori de cîte ori tatăl ducea la gură sticla verde fata își întorcea căpșorul blond cu o schimă de uimire și milă amestecată cu teamă.

De altfel, de cînd se știa ea, taică-său consuma alcoolul fără nici o măsură. Dar parcă înainte nu se cufundase într-atît în beție. Și mai cu seamă : nu se îmbăta atît de repede.

Dacă-și reamintea copilăria ei, și asta, printre meditațiile-i tulburi de zi pînă-n seară, se întîmpla destul de des, îi apăreau în memorie rîsetele vesele, mișcările avîntate ale unor bărbați bine dispuși, cu fețe brăzdate de vine vineții și ale unor doamne cu priviri smerite și ușor lăcrimoase. Amintirile se iveau și dispăreau de parcă ar fi fost năluciri ale vîntului.

Nopți de chef, cîntece degenerate înspre ziuă în răcnete, pahare sparte, chiote zguduind pereții ; cum ar fi putut uita toate acestea ?

Taică-său bea mai mult ca toată societatea la un loc. Odată, spre sfîrșitul războiului, husarii încartiruiți la ei zăceau doborîți sub mese, neputincioși, în timp ce domnul Mártonffy, în plină putere a bărbăției, trona mîndru și biruitor, holbîndu-se la petele de vin lăbărțate pe fața de masă albă din damasc. Își plimba victorios privirea peste paharele scînteind multicolore, goale sau încă pe jumătate pline...

Rele aduceri aminte ; acum Erzsike le evoca înfiorîndu-se de groază. De atunci, taică-său decăzuse mult. Îi era teamă de el și o înspăimînta, cerceta uneori în taină, cu îndurerată milă, chipul cîndva însuflețit și vesel, acum inexpresiv, cu privirea stinsă, privire care fusese cîndva ca scînteierea fierbinte a jăraticului.

Pantalonii bufanți care înainte îi veneau ca turnați, îi atîrnau acum pe picioare. Dar să răcnească, să înjure și să chiuie cu o voce răgușită era încă în stare. Glasul ținea încă, se voalase cel mult de la alcoolul consumat fără măsură.

Ce putea ști fata despre loviturile pe care le primise viața asta plină cîndva de o forță nezăgăzuită !? În nouă sute optșpe, cînd se destrămaseră fronturile pretutindeni în Europa, sărăcimea satului („gloata", cum o numea Mártonffy) atacase conacul dărîmînd pe alocuri gardul, omorîse cîinii și dăduse buzna în castel. (Castel e ăsta — dacă-l comparăm cu, de pildă, cel al conților Teleky ?!) În noaptea aceea cumplită stăpînul,

împreună cu familia, se salvase fugind pe ușa din dos a bucătăriei ; se refugiaseră într-o colibă aflată în plin cîmp iar Mártonffy a stat de pază toată noaptea cu pușca lui de vînătoare cu două țevi trăgînd cînd și cînd asupra beznelor toamnei.

Și pe urmă, ce i-au mai îmbucătățit moșia ! Muncitorilor agricoli, mai din vreme revoltați, li se băgase pumnul în gură ; ei nu-și putuseră vîrî nasul, căci frîiele împărțelii încăpuseră pe mîna găzdoilor. Loturile împărțite săracilor le reveniseră, după cîțiva ani, tot lor, cumpărate pe mai nimica. Atîta de mare fusese zarva în jurul moșiei că nici Mártonffy singur nu știa pe cine să fie mai supărat, pe cine să amenințe, să sperie. Cel mai rău îl supărase, desigur, purtarea lui Bajkó Tihamér, preotul satului vecin. Acesta obținuse de la autorități ca din moșia Mártonffy să se dea o bucată de pămînt și parohiei greco-catolice ; asta în timp ce notarul se zbătea să rotunjească rezerva de stat ; s-au luat la harță pentru asta, dar pînă la urmă s-au înțeles și au sărbătorit împăcarea printr-o petrecere de i s-a dus vestea.

Vedea în procedeul parohului romano-catolic răzbunarea bisericii pentru faptul că la vremea cuvenită refuzase reverzalul,* dîndu-și numai acordul ca urmașii de sex feminin să urmeze a căpăta religia mamei...

Eh, totuna, s-o ia dracu de viață, el prefera să-și înece amarul în alcool : astfel toate cele din jur se transformau într-o perdea trandafirie. Avea o palincă vestită, pomenită în tot județul — de bună seamă, în cercurile mai alese. Baronul Antal obișnuia să spună, graseind un pic, așa, de parcă i-ar fi fost teamă să deschidă gura pe de-a întregul, că după ce-o bei simți cum îți scapără ochii în cap.

Încă de pe vremea cînd era prim pretor, la gospodăria domnului Mártonffy — gospodăria de care nici pe atunci el, rege neîncoronat al ținutului, nu se prea ocupa — se fierbea aceeași palincă. El era prea

* Act încheiat la căsătorie, prin care părțile de confesiuni diferite conveneau asupra religiei viitorilor descendenți. (N. trad.)

ocupat cu treburile publice și cu zarva petrecerilor, cu vînătorile, seratele, chiolhanurile aniversare, precum și cu vizitele deosebit de flatante ale domnului prefect. (Bănuia doar că prietenia cu care-l onora prefectul, mergînd pînă la a se tutui, se datora mai mult nevestei sale, mereu veselă și pusă pe haz.)

Cu ochii injectați, privi spre bătrînul ceas de perete. În tăcerea adîncă se auzea scîrțiitul slab care însoțea tictacul pendulei, vaierul rotițelor neunse. Cu toate astea, măsura timpul perfect. Era mult mai punctual ca acei domni de la oraș a căror venire o aștepta Mártonffy.

Dacă mai întîrzie mult strică toată vînătoarea.

— Mînca-le-ar viermii mărunțaiele! Ce li s-o fi întîmplat? Să se fi împotmolit sania în vijelia de zăpadă? Numai că dacă nu se grăbesc o să bea palincă rece! — Rîse și-și frecă mîinile. — Dar oare acel Deák s-o fi dus să-i întîmpine? Poate nu i-o fi venit să se scoale!

Domnul avocat Deák... Dr. Deák Attila...

Doctorul în științe juridice, mărunțel de stat și tocmai de aceea cu pas țanțoș, cu nasul lui proeminent și creștetul lui chel îi amintea parcă de vulturii pe care-i văzuse împăiați prin muzee.

Avocatul își mutase biroul în sat la scurtă vreme după ce se potolise harababura războiului. Unii se mirau: de ce se mută un avocat de la oraș la sat, atunci cînd are un birou cu un dever bun? Drept este că pe vremea aceea la oraș se înmulțiseră birourile avocățești ca ciupercile după ploaie. Erau multe procese, meseria era bine plătită. Deci domnul avocat, doctor Deák, avea o concurență dură. Vechii procesomani însă nu-l știau de sperios: nu se dădea înapoi de la competiție, chiar dacă vînătoarea de clienți devenise o luptă aprigă și sîngeroasă. Nu, pe domnul avocat Deák l-a atras spre lumea acestui sat pierdut între munți, sărac și rămas în urmă, cu totul altceva.

Își făcuse foarte bune relații la diferitele instituții financiare, ba chiar și la judecătorie și în baza acestora mirosise că în jurul proprietății lui Mártonffy, foarte întinsă cîndva, e ceva putred. Se orientă deci — ca un

vultur care simte duhoarea hoitului — și își instală cuibul în apropierea cadavrului în descompunere...

Radu Silvestru, celălalt avocat, un bărbat brunet cu chică bogată și ochi iscoditori, venise aici la cîțiva ani după ce își așezase Deák sălașul. Încă din prima săptămînă cei doi avocați se vizitaseră. „Domnule coleg, să fim solidari, pentru că dacă nu vom lucra mînă în mînă vom ajunge amîndoi la sapă de lemn." Asta era lozinca lansată la prima lor întîlnire și pe care și-o repetau cu osîrdie între patru ochi. Birourile lor, spre mijlocul uliței principale, stăteau față în față pîndindu-se parcă. În felul pieziș în care se priveau ferestrele, era ceva ce respira o permanentă suspiciune și vigilență.

Radu îi făcea colegului său mici înlesniri pe la oficialități. Părților aflate în diverse cauze, cu toate că erau clienții lui Deák, Radu le netezea calea. Iar dacă dintre părțile aflate în proces una îl angaja pe Radu și cealaltă pe Deák, cei doi avocați se întîlneau serile și elaborau tactica de urmat la tribunal, rezolvînd lucrurile de comun acord astfel ca din punct de vedere material să le convină cel mai bine.

Dar amîndoi aținteau priviri lacome asupra conacului Mártonffy, cu căsoiul lui imens, dărăpănat și cu gardurile prăpădite...

Nespus de multe griji și necazuri se legau de pămînturile rămase. Evenimentele din nouă sute optsprezece „depravaseră slugărimea", cum spunea deseori în cercul amicilor săi domnul Mártonffy, — încît rareori mai găseai cîte-un om de încredere.

În camera mare, neprietenoasă în care stăpînul casei își consuma nerăbdarea în așteptarea oaspeților, pianul străvechi semăna cu un imens animal negru. Amuțise și el în timpul revoluției. Nu mai era nimeni să-i încerce clapele. Și-apoi, nici pomeneală de vreun acordor de piane în ținutul acesta ; orașul era departe, la mai bine de patruzeci de kilometri. Pe drumurile desfundate, pierdute printre munți, nu putea pătrunde nici un automobil. O răpăială de ploaie și, din nimica, drumurile nepietruite, argiloase, se umpleau de atîta noroi că deveneau impracticabile, vreme de săptămîni sau uneori

chiar și luni întregi. Iarna, cînd noroiul îngheța, zăpada astupa curînd ieșirea de sub Cetățuie.

Dintre domnii de la oraș, în vremea din urmă, doar revizorul școlar mai venea cu oarecare regularitate, desigur, dacă timpul era favorabil. Pe vreme de iarnă mai treceau pe la domnul Mártonffy și alți domni de la oraș, știind că te poți distra pe cinste, vîna, ospăta și goli păhărelele pînă-n zori.

Ușa casei lui era întotdeauna deschisă pentru asemenea oaspeți...

De cînd venise aici ca notar un protejat al unui director general din ministerul de interne (după cîte se zicea, o rudă îndepărtată chiar), nici Dănilă Junca, prim pretorul cu cizmele lustruite, nu mai socotea necesar să se abată prin comună în drumurile lui de control. Explicația era simplă: gălăgiosul și aparent severul Junca socotea mai înțelept să nu-și vîre nasul în treburile unui subaltern ale cărui relații implicau cele mai înalte sfere...

Domnul Mártonffy regreta din toată inima rărirea vizitelor prim pretorului. Junca era băiat bun, îi plăceau vinul, glumele fără perdea și la vînătoare era un bun trăgător.

Cînd vremea era ploioasă sau zăpada abundentă pînă și curierul comunal își suspenda cursele. Altfel, se ducea o dată pe săptămînă la oficiul poștal, la cincisprezece kilometri distanță, în comuna vecină, mai cuprinsă, așezată în apropierea liniei ferate. Aceasta, în afară de oficiu poștal, mai avea și farmacie. Tot acolo domicilia și medicul de plasă. N-avea nici un rost să bată mai des drumul lung și obositor: rareori sosea cîte ceva prin poștă, vreun plic pentru notariat sau pentru școală și, cu totul sporadic, pentru preotul reformat.

Da, uneori mai primea și Mártonffy, bineînțeles, cîte un plic albastru cu mulțime de ștampile pe el. Somații bancare, de cele mai multe ori. Făcuse datorii cu nemiluita și instituțiile financiare îl tot avertizau în legătură cu termenele poliței semnate. Aceste plicuri bătrînul domn numai cît le desfăcea, parcurgea în grabă rîndurile

convenționale și le trimitea la biroul domnului avocat Deák.

Cu o zi în urmă sosise și somația Cooperativei de credit. Pretindeau un lucru de-a dreptul imposibil : să plătească în termen de trei zile nu mai puțin de patruzeci de mii de lei. Dobînda de data trecută ca și sumele care ar fi trebuit achitate la termene anterioare fuseseră adăugate la împrumutul inițial. Acum era sufocat de griji. În scrisoare se simțea printre rînduri o amenințare, pe care o descifrase însă numai domnul avocat Deák, care complimentă cu un zîmbet ușor stilul abil al procuristului respectiv.

Se ivise un nou prilej pentru a călători în interesul și în contul averii domnului Mártonffy. Aceste călătorii pipărau vîrtos, prin diurnele cuvenite, dobînda. Nimeni nu-l controla pe avocat.

Mártonffy se revolta împotriva băncii, îl blestema pe agentul care-l convinsese să cumpere tractorul și semănătoarea. (Ba i-l mai plasase și pe un cumnat de-al lui ca tractorist.) Ultimul mare împrumut îl luase pentru mașini, în 1923, cu o dobîndă uriașă. De atunci se zbătea în ghiarele băncilor. Și nu avea de-a face măcar cu financiari serioși și demni de încredere, ci cu niște cămătari ordinari. Nici nu mai știa acum cît era suma împrumutată și cît dobînda. Niciodată nu-și nota nimic. Se lăsa cu totul în seama avocatului.

În alte dăți Deák Attila reușise să aranjeze lucrurile cu îndemînare, îndepărtînd norii de furtună adunați deasupra averii domnului Mártonffy Elek. Avea relații foarte bune pe la bănci. Desigur, nu asta din urmă era singura datorie pe care o avea Mártonffy. Îl strîngeau cu ușa cînd unii, cînd alții. Și se părea că băncile aveau între ele o comunicare secretă ; cînd se enerva una și începea să-l sîcîie, ca un făcut, se năpusteau toate asupra lui.

La numai cîțiva ani după ce făcuse acel împrumut, unele bănci își închiseră ghișeele, comercianți de mare prestigiu pînă atunci se declaraseră faliți, sirenele multor fabrici amuțiseră pentru totdeauna și prețul cerealelor scăzuse brusc. Asupra sătucurilor pierdute printre munți se năpustise parcă diluviul. Mizeria

creștea pe an ce trecea ca valurile agitate ale unei furtuni. Muncitorii agricoli prinseseră din nou curaj și îi pretindeau lui Mártonffy cu vehemență achitarea simbriilor neplătite...

Avea castelanul de ce să dea din colț în colț. Avea toate motivele să se refugieze în ceața amețitoare a alcoolului...

Dar oare ce s-a putut întîmpla de nu au sosit tovarășii de vînătoare? Fejszés Gyula, Dănilă Junca. Se răzgîndiseră oare și li se iviseră peste noapte niște probleme „neprevăzute" ?

Sau poate se împotmolise pe undeva sania trimisă să-i întîmpine la gară? Și-l imaginã pe Deák înotînd în zăpadă și fornăind indignat. Zîmbi...

Păcat, oricum, păcat! Ar fi fost bine să profite de orele timpurii ale dimineții. Asta e vremea cînd vulpile își scot nasul să adulmece urma hranei lor.

Gîndurile îi fură tulburate din nou parcă de huruitul tractorului... Îl cumpărase pentru că, în anul precedent, îi rămăseseră din nou nearate douăzeci de iugăre. Țăranii se încăpățînaseră. N-au vrut să se angajeze pentru aratul de toamnă. Oare cine atițã focul nemulțumirilor?

De ăștia ar trebui să fie curățat satul. Așa s-ar stăvili și propaganda bolșevică și atunci toate s-ar aranja. Dar nici Junca nu face decît să promită: își ia angajamente și își trimite jandarmii în zadar.

Brusc gîndurile i se întoarseră în altă direcție. Privirea îi căzu pe făptura unicei lui copile, Erzsike.

Cînd se întorsese de la internatul din Elveția parcă nici nu era fata lui. Se înstrăinase. Ce copil îi educaseră acolo: n-o interesau decît lucrul de mînă și rugăciunile. Bănuia și aici o uneltire a parohului. El o determinase pe nevastă-sa s-o trimită pe Erzsike în străinătate.

Ei bine, o să se răfuiască el și cu stafia aia în sutană neagră care își vîră la tot pasul nasul în afacerile lui de familie! De la o vreme însă nu mai îndrăznește să-i calce pragul!...

În domnul Mártonffy se aprinse năduful fierbinte al sîngelui calvin.

Brusc, domnul Mártonffy își înălță capul.

— Am să-ți cumpăr la tîrgul de Sfîntu Gheorghe un cal. Mîndru ! Un animal curat, alb ca zăpada ! Trebuie să înveți să călărești !

Mîngîie cu mîna tremurîndă, ușor, creștetul blond al fetei.

La auzul cuvintelor pline de blîndețe Erzsike prinse curaj.

— Ieri a fost pe la noi un domn, zise ea.

— Ei drăcie !

Mártonffy se prefăcu mirat.

— Da. Și...

Tatăl o întrerupse rîzînd :

— Și ți-a cerut mîna, nu ?

Erzsike se roși și plecă și mai tare capul.

— Aș, de unde...

— Să ceară ! Nu te dăm ! Nu, ce mănăstirea iadului !

Încurcătura fetei creștea, își simțea parcă și părul inundat de flăcări.

— Dar, tată, nu mă necăji.

— Cum ? Oare vrei să te măriți cu el ? Asta nu ! Mai ai vreme. Trebuie să alegi, să-l cunoști din cap pînă-n picioare, pe dinafară și pe dinăuntru pe alesul tău.

O ridicare din umeri, buzele strînse a supărare, o privire plină de reproș...

— Nimeni nu mi-a cerut mîna. De altfel nimeni n-are voie să-și bată joc de taina sfîntă a căsătoriei. E păcat ! — îl admonestă ea pe taică-său al cărui obraz zîmbitor i se deslușea șters prin perdeaua lacrimilor care i se încurcau printre gene. Își întoarse privirea spre tavanul cenușiu, de multă vreme nezugrăvit și continuă : N-am de nici un fel intenția de a mă mărita. Rămîn eu, pentru mine, logodnica aceluia căruia mi-am dăruit sufletul : Eh.

Privi evlavioasă înspre crucea de aur care-i atîrna la piept.

Mártonffy se sperie. Fața brăzdată de vine vineții exprima spaimă și nedumerire.

Cu fata asta n-ai cum să schimbi o vorbă de duh. Au infectat-o de-a binelea între zidurile acelei faimoase mănăstiri, de-ar fi luat-o dracu împreună cu cei cărora li s-a năzărit chipul de gheață al sfinților ălora afurisiți!

Se încruntă. Își privea consternat fata, dar nu voi să ridice mănușa care-i fusese aruncată, preferă să readucă vorba pe făgașul pe care începuse:

— Cum? A fost aici la noi un domn, un domn adevărat, cu coroană cu cinci, sau șase sau nouă brațe și nu ți-a cerut mîna? Tii, mănăstirea mă-si! se amuză el. Norocul individului a fost că eu eram plecat la vînătoare. Altfel l-aș fi împușcat ca pe un cîine! Ca pe un cîine de pripas, pricepi? Ia auzi, a trecut pe aici un bărbat și a îndrăznit să nu-i ceară mîna fetei mele!?

Ultimele vorbe i se înecară într-un hohot de rîs. În aceste ore de dimineață era încă proaspăt, vesel și pus pe șotii.

În treacăt, Erzsike se gîndi că un mare artist pierise în taică-său.

— Nu era o partidă, o dădu pe glumă și ea.

— Ei pe dracu! Ce mănăstirea mă-si!!

— Era un voiajor comercial. Un fel de negustor ambulant. Sper că nu l-ai dori de ginere.

Mártonffy își schimbă vocea, fața și-o strîmbă a nemulțumire.

— Nu, ăluia nu i te dau. Unui ambulant nu. Nici vorbă nu poate fi.

Încercă să glumească. Își frecă palmele.

— Vindea cărți, zise fata.

— Și eu care credeam că ceva stofe de contrabandă.

— Nu. Ăsta vinde numai și numai cărți.

— Cărți? Asta-i o pasăre rară.

— N-am întrebat cine e.

Ar fi fost și de prisos; cine nu știe că la vînzarea de cărți și răspîndirea de ziare și reviste se dedau mai ales institutorii rămași fără slujbă? Sau elevi care nu au putut răzbi balaurul cu șapte capete al examenului de bacalaureat, studenți în litere rămași pe drumuri în lipsa puterii de a-și achita taxele.

Mártonffy îi știa prea bine. Niște neisprăviți. Dădu din mînă.

— Păi, atunci să-și pună ceasloavele pe foc, nebunul.

— Eu aș fi vrut să comand cîte ceva. Mi-a promis că se întoarce.

Mișcarea de învăluire eșuase. Bătrînul nici că voia să audă de planurile fetei. Erzsike nu-și amintea să fi văzut vreodată o carte în mîinile tatălui ei. Mártonffy avea argumente de nezdruncinat :

La naiba ! Să dai bani pe hîrtia aia nenorocită ? Măcar de ar fi curată. Dar o strică în tipografie cu cerneală ca să nu mai fie bună de nimic.

Erzsikăi nu-i venea să-și creadă urechilor. Nu știa niciodată cînd glumește taică-său cu ea și cînd îi vorbește serios, din convingere.

— Cal îți cumpăr ! Așa să știi ! Cal ! În foc cu cărțile alea blestemate ! Ele strică mintea oamenilor. Calul, da, nechează, bate pămîntul cu copita și zboară dacă-ți înfigi bine pintenii în burta lui ! Asta da ! Și cum îi mai flutură coama ! Ehei... Calul e cal !

Fata tăcea încremenită. Nu era pentru prima oară că vorbele se înverșunau între ea și taică-său. O îngrozea uitătura tulbure, cufundată în neant a părintelui ei.

— Eh, sărmana maică-ta !... Cum se mai ținea ea în șa cîndva !

Apoi, de parcă ar fi vrut să scape de năvala închipuirilor trecute, își sumeți brusc capul și zise :

— Fugi și adă o cratiță, să aprind pălinca ! Aia-i băutura adevărată !

Nu ! Nu se va supune și nu se va clinti. N-o să aducă nici o cratiță ! se revoltă fata și strînse din dinți cu încăpățînare. Dar era numai un gînd, pentru că nu avu putere să rămînă pe loc. Se ridică și porni.

Din careva dintre ungherele întunecate ale căsoiului, dinspre camerele reci, se ivi femeia. Doi ochi negri, necruțători în strălucirea lor rece îl străfulgerară pe Mártonffy. Ochi care trăiau parcă o viață a lor, dezlegați de ființa care-i purta. Capul femeii era înfășurat într-o basma cafenie și de sub basma se vedeau aspre brazdele unui chip încremenit ; riduri adînci în jurul buzelor.

Își puse mîinile ciolănoase, cu pielea uscată, în șolduri și își înțepeni corpul într-o poziție agresivă :

— Iarăși palincă ? Cînd ai să binevoiești să fii măcar pentru o clipă treaz în viața asta, Elek, pentru numele lui Dumnezeu ?

Bărbatul se îndreptă și el. Privirea i se ațintea sticloasă asupra femeii proțăpite în fața lui ca un semn de exclamare. Se uita ca unul căruia nu-i vine să-și creadă ochilor și urechilor.

Doamnei Mártonffy nu-i păsa. Se porni să înșire păcatele bărbatului de parc-ar fi citit răbojul judecății de apoi.

— Ține seama de moșie. Totul se risipește pentru că dumneata îți vezi de treburi cu capul amețit de băutură. Te lași în toate în puterea lui Deák, a avocatului.

Bătrînul se stropși :

— De Deák să nu te legi ! E omul meu !

— Bine, bine, omul dumitale. Și ce faci cu banca ? Degeaba ai ascuns scrisoarea, am citit-o ! De unde faci dumneata rost de atîta amar de bani, în trei zile ? O lua cu ameteli. Buzele subțiri, care-i aminteau bărbatului petalele ofilite de toamnă, se crispară a plîns.

Nevastă-sa făcea parte dintre acei oameni din jurul lui asupra cărora Mártonffy încerca să-și mai exercite încă tirania de altă dată. Ea era singura ființă față de care el nu avea nici o reticență : dacă i se urca sîngele la cap zbiera fără să se jeneze, uneori urla la ea ca o fiară. Nici acum nu avea alt gînd decît că nevastă-sa îndrăznise să-i răscolească printre scrisori.

Îl spionează ! În taină îl ține sub tutelă !

— Asta-i treabă de bărbat, prescurea ei ! Nu-ți bate dumneata capul cu asta ! urlă el.

Dar nici răsunetul răgușit al glasului lui nu putea risipi acuza vie care i se proțăpise în față, învesmîntată în negru. Stătea acolo, mustind de amărăciune și reproșuri.

— Cum să nu-mi pese ? Dumneata, într-o bună zi, închizi ochii pentru vecie și eu mă pomenesc în stradă cu fată cu tot. Treabă de bărbat ! Atîta știi să spui. Cu asta ai rezolvat totul. Dar să fii bărbat, pe picioarele tale, asta nu știi !

Era prea mult ! În ultima vreme, femeia îi reproșa adesea, provocîndu-l : nu știi să fii bărbat !

Întîi se făcu stacojiu, apoi albastru și curînd se înveneți de-a binelea ; ochii îi ieșiră din orbite, cît cepele. Ridică pumnul, amenințător.

— Piei ! Nu vreau să văd fuste pe-aici ! Afară, ieși afară și du-te la dracu ! Marș la bucătărie ! Acolo e locul muierilor !

Erzsike își privea tatăl care arăta poruncitor spre ușă, amețită de spaimă...

Comedie ! O scenă care se repeta de mai multe ori pe zi, cu mici schimbări de decor. Adevărat circ. Taică-său juca incontestabil mai bine : era mai talentat fără doar și poate. Acum maică-sa ar trebui să se întoarcă pe călcîie și să se retragă plină de mîndrie. Așa ar fi într-adevăr marea scenă. Dar ea nu are chemare pentru asta. Nu se mișcă. În final și brațul ridicat cade inert dar glasul este încă ascuțit, revoltat și încărcat de reproșuri :

— Să mănînci treizeci de ani din viața unui om ! Asta ai făcut dumneata ! îi aruncă el nevesti-si. Și în treizeci de ani n-ai fost în stare să naști un fecior ! Care altul ar fi răbdat așa ceva ?

Femeia se întoarse abia acum. Se îndreptă cu pași iuți, cu capul dat pe spate și trînti ușa în urma ei cu atita putere încît se prăvăliră bucăți groase de tencuială de lîngă canat. De altfel, peretele de pe lîngă canaturi era crăpat peste tot de atîtea uși trîntite.

Da, maică-sa stricase scena. Trebuia să se retragă, ofensată, cu pași plini de tragism în clipa cînd bărbatul îi arătase ușa. Păcat... Ar fi fost sublim !

În ochii fetei care urmărise scena în tăcere se ivea acum o licărire de cinism dezabuzat...

Zilele îi treceau sfîșiate de hărțuielile violente, de scandalurile fără de sfîrșit. De fapt, cumplit i se păruse numai la început, pînă s-a obișnuit. Mama și tatăl jucau parcă o piesă. Deși știa prea bine că în visurile ei de odinioară maică-sa își imaginase o cu totul alt fel de viață. Fusese cîndva o fată romantică, cu imaginație înaripată. Visătoare și deosebit de sensibilă la toate adierile vieții. Tăcută și temătoare, ca în general toate ființele visătoare și meditative.

La fel ca ea, fiica...

Cîndva, demult, Solymossy Lenke, fata care roșea cu ușurință, ai cărei ochi negri scînteiau sfredelitori, visase un bărbat falnic, temerar și puternic. Parcul bătrînului castel Solymossy, cu copacii lui umbroși era făcut parcă să alimenteze asemenea vise. Sub frunzele bogate se împămîntenise parcă o liniște veșnică. Tropăitul copitelor cailor era înghițit de nisipul îngrijit al aleii ce ducea la peronul castelului...

Și într-o bună zi, a apărut bărbatul cel falnic, cavalerul viselor. Cînd l-a zărit prima oară Mártonffy Elek se ținea mîndru în șa, cu pușca de vînătoare la oblînc, tînăr, de curînd ajuns pretor. Era toamnă tîrzie, adieri susurătoare se fugăreau prin văile desfrunzite și iepurii fugeau care-ncotro din fața puștilor duruitoare ale vînătorilor.

La prima vînătoare Mártonffy doborîse un mistreț. Sălbăticiunea avea niște colți lungi, înspăimîntători ; cînd o văzu, pe Lenke o cuprinse frica. Se stîrni într-însa admirația pentru bărbatul curajos care-i venise de hac.

Ehei, cîți ani erau de-atunci !

Cine și-ar fi închipuit că Mártonffy Elek nu va deveni subsecretar de stat sau măcar prefect în fruntea județului ! ?

Doamna Mártonffy se plictisise de mult de căsoiul imens și plin de zgomot. Din zori pînă-n seara se războia cu slugile, cu zilerii, trîntea ușile, răsucea crătițile în bucătărie, gătea, cocea. Cînd venea cîte un musafir, acrită de soartă, executa supusă ordinele soțului. Dar în ochii ei foarte rar se întîmpla să se poată uita cîte un străin. Nu se vîra printre musafiri și o apuca, ori de cîte ori auzea cîntînd pe careva dintre bărbații încălziți de băutură, o ură neagră, izvorîtă din străfundul inimii ei amărîte...

După plecarea nevesti-si Mártonffy se luă la harță cu pereții :

— Chiráie toată vremea ! Ca o cioară bătrînă. Năvălește peste tine cu principiile ei afurisite și cu vocea ei cîrîită, că mi se strîng pumnii. Cine poate să suporte asta ?

Încălțat cu bocanci, cu jambiere de lînă, echipat pentru vînătoare, își făcea de lucru tropăind pe lîngă oala mică umplută cu pălincă.

— Sînt eu vinovat că întîrzie musafirii ? Sania a plecat încă pe întuneric. Poate s-a împotmolit trenul. Du-te, fata tatii, și te uită pe fereastră.

El n-avea timp, era ocupat cu prepararea băuturii. Manopera presupunea un ceremonial anume : mai întîi aruncă în oală, cu mare grijă, două cubulețe de zahăr. Așeză la suprafața licorii un vîrf de lingură de untură, apoi scoțînd lingura muiată o vîrî în gura sobei peste flacără, prin ușița deschisă. Spirtul se aprindea îndată și flăcările lingeau lingura. Pe urmă o apropia de vas cu multă atenție, lăsa să cadă o picătură-două și toată suprafața alcoolului se acoperea de o flacără albăstrie. Mesteca privind visător și plin de voluptate.

— Nici regele nu bea așa ceva. Cu toate că și lui îi place tăria ca focul. Dacă vrea să bea, să poftească la mine ! Ei, nu vezi nimic ? Nu s-a ivit sania ?

— Nu, nimic.

— Atunci n-au decît să se facă sloi în frigul de afară, găsi-i-ar dracii ! O beau eu, singur !

Goli primul pahar pînă la fund și se strîmbă, ochii i se umplură de lacrimi. Bîlbîi ceva și îl apucă un acces puternic de tuse. Îl chinuia un astm destul de avansat. Nu-i păsa, nu lăsa nici un doctor să se apropie de el. Nici măcar pe Szabó Mátyás. Să-i ciocănească pe ăia care-s pe ducă ! Doctorii și moartea umblă mînă-n mînă, pe aceeași cărare, avea el obiceiul să spună.

Cînd îl mai lăsă tusea zise :

— Ar fi trebuit să vină și gonacii. Spune-i lui Dudás Feri să se repeadă după ei. Dar-ar dracu în pielea lor de țărani împuțiți, ar fi trebuit să fie aici din zori ! Vite lenețe ! Au adormit ! Am să le gonesc eu somnul, n-ai grijă !

Dimineața de iarnă se trezea agale. În multe locuri vijelia smulsese gardurile. Jos, față-n față cu cîrciuma, un stîlp se prăvălise peste podeț. În jurul grajdurilor lui Mártonffy, unde zidul stăvilise zăpada, se vedeau cîteva olane sparte. Nămeți uriași se îngrămădeau pe lîngă gar-

duri și zăpada acoperise pîrtiile tăiate cu o zi înainte. Orătăniile cîrîiau gălăgioase în cotețe.

După ora opt, cei doi suri, aburind, sunînd ascuțit din zurgălăi năvăliră în curte. Înotaseră pînă la coapse în zăpadă. Musafirii de la oraș erau bine pregătiți pentru iarnă : cojoace groase, căciuli țuguiate din oaie creață, gulere uriașe din blană bogată : se lăfăiau în sanie și abia puteau coborî de încotoșmăniți ce erau. Dar tot nu putuseră păcăli asprimea iernii ardelene. Pe mustața domnului Fejszés răsuflarea fierbinte se prefăcuse în țurțuri. Pe spinarea domnului Deák, expusă tot drumul rafalelor, se formase o carapace înghețată. Dar asta era nimica toată ! Înăuntru, în casă, între zidurile groase, îi aștepta o căldură binefăcătoare. Deák își freca mîinile degerate suflînd peste ele să le dezmorțească. Mártonffy făcuse un foc zdravăn. Și îi aștepta și minunata pălincă fiartă. Domnii aveau noroc : băutura nu se răcise încă. Pentru micul dejun masa se umplu cu slănină afumată, cîrnați și brînză de oaie pusă la burduf încă din toamnă. Liniștea casei se sparse : tropăieli, zgomotul mișcărilor greoaie, voci puternice, hărmălaie. Doamna Mártonffy se mulțumi să-i privească doar o clipă pe domni prin fereastra bucătăriei pentru ca apoi, strîmbînd din gură, să-și întoarcă ochii de la ei.

Cu atît mai gălăgios și entuziast îi salută stăpînul casei.

Domnul Fejszés își adusese noua pușcă de vînătoare și abia aștepta ca gazda să-și oprească privirea asupra ei. Pușca o adusese mai mult din fudulie, ce-i drept, era o piesă demnă de toată atenția. Era bogat împodobită cu modele cioplite, trei țevi, una dintre ele servea pentru gloanțele pe care le lansa departe prin deschizătura-i îngustă.

— Așa ceva nu știu să facă decît belgienii, amice. Și începu să-i păcăne piedica. Încărcă, apoi scoase gloanțele. Explica, țintea și strîngea la umăr patul cu străluciri de oțel.

— Să încerce numai vînatul să fugă din fața ăsteia. Am să văd cum o privește în față mistrețul și cum o păcălește vulpea !

Nu se îndura să schimbe vorba, nu mai contenea să-și laude pușca cea nouă.

— Nu trage decît în plin ! Așa cum îți spun, amice !

Gazda luă arma în mînă, o privi destul de superficial, ca în treacăt.

— Practic al naibii ! Practic, într-adevăr.

— Nu-i așa ? Oaspetele ar fi dorit ca Mártonffy să se lanseze în osanale.

— Cît ai dat pe ea ?

Sub mustața cănită a amicului se lăți un zîmbet plin de subînțelesuri.

— Am primit-o, mă rog frumos. Am primit-o.

— Așa ? Și de la cine ?

— De la secretarul de stat Teculescu.

Și zîmbetul se lăți și mai tare.

La auzul numelui secretarului de stat gazda ridică capul de parcă i-ar fi venit deodată o idee.

— De la secretarul de stat ? Asa e într-adevăr minunat ! Mă bucur !

— Da, e un om foarte amabil, educație veche, știi, e încă dintre politicienii dinainte de război...

Mártonffy preluă cuvîntul. Dacă era vorba de politică, nimeni nu se pricepea mai bine ca el, nimeni nu se mișca mai liber și mai avizat ca el prin acea bucătărie diabolică. Povestea mult și cu emfază, prietenii îl auziseră repetînd la nesfîrșit aceleași istorii de pe vremea cînd mare cuvînt aveau încă de spus bîta și gîrbaciul. Eh, alea vremuri frumoase ! Atunci să fi îndrăznit țăranii să crîcnească ! „Credința mea dintotdeauna a fost că e nevoie de o mînă forte care să țină strîns hățurile pentru că altfel se răstoarnă ordinea și răsculații sapă la rădăcină ordinea socială existentă, Roma piere și sclavii își rup lanțurile !“

Acum, ca și în alte dăți, se lansă cu mare elan și pasiune în expunerea concepțiilor lui politice :

— Eu am fost întotdeauna de părere că trebuiesc cultivate relațiile ! Trebuie făcut totul ca să se vindece rănile suferite cu împărțirea pămînturilor ! Eu nu pot fi decît de acord dacă un Teculescu...

Fejszés încetase să zîmbească. Privea gînditor în gol. Zise de parcă nici el n-ar fi dat atenție propriilor vorbe :

— Bine, bine, dragă. Totuși, ar fi prea devreme să tragem niște concluzii mai de perspectivă.

Gazda gesticula înfierbîntată.

— Drumul pe care ați pornit era just! Și ar fi și acum dacă pămîntul... Pămîntul este... De ce să fiu eu nevoit să mă uit cu brațele încrucișate cum țăranul își înfige plugul în pămîntul care din moși strămoși...

— Te rog, te rog! Să nu exagerăm!

— Ei bine, și chestiunea optanților?

— Din păcate, despre asta nu mă pot pronunța încă.

— Cea mai mare nedreptate ar fi ca posesorii proprietăților care nu au rămas fără stăpîn să fie în dezavantaj față de aceia care au părăsit la timpul respectiv corabia. Ar fi o nedreptate istorică! — strigă Mártonffy cu emfază.

Aprinse din nou palinca.

Turnă.

Dădură paharele pe gît.

— Desigur, acum și politica se face cu alte metode.

— Da, trebuie să fii atent la metode, confirmă pe un ton lipsit de orice semnificație domnul Fejszés.

Oftă cu năduf. N-avea nici un chef să se lanseze într-o polemică politică cu pisălogul ăsta obtuz.

Prim pretorul Junca se eschivase și de astă dată. Poate că voise să evite tocmai o întîlnire cu Fejszés. Sau poate că și absența lui Junca ascunde cine știe ce manevre politice, gîndea Mártonffy. Ehei, în politică este întotdeauna ceva necurat și putred, asta o știa el prea bine...

Se prefăcu însă a nu lua în seamă absența prim pretorului. Nu zise nimic, nu voia să pară afectat. Se frămîntă numai în sine, cutreierat de tot felul de închipuiri neplăcute. Oare nu se unelțește ceva tocmai împotriva proprietății care i-a mai rămas?

— Chestiunea opțiunii, mai devreme sau mai tîrziu se va decide oricum, observă Fejszés și își netezi mustața bine îngrijită.

Mártonffy bătu aerul cu brațele ridicate.

— Asta nu e suficient. Nu e destul! Ce se va întîmpla cu pămînturile mele?

În timp ce ciocneau din nou, gazda se uită scrutător și îndelung la Fejszés. Lui îi vine ușor, gîndi el. Și-a investit

averea în cupoane. Capitalul lui e în bănci, în fabrici. Pămîntul nu-l interesează. Evident, de aici și legătura lui cu Teculescu. Tîlharul, a născocit foarte bine și organizarea acelui birou de apărare juridică a minorităților. Îi vine ușor, e deputat în parlament, ba chiar, în cercurile bine informate, se șoptește că ar fi vorba să devină senator. Bune relații la București, daruri bogate și pușca aia grozavă ! Ehei, o mînă spală pe alta ! Iată chichirezul lucrurilor, în timp ce cea mai bună parte a pămînturilor lui a fost prădată. Moșia de odinioară a familiei Mártonffy a fost cumpărată de țărani mai înstăriți. Iar sărăcimea e nemulțumită, se revoltă. Zilerul nu vrea să muncească ; pămînturile își îngroapă stăpînul... Ăsta era sentimentul care-l încerca pe Mártonffy și, privind înaintea lui, încerca să descifreze expresia feței domnului Fejszés. Și ca să repurteze asupra lui măcar o victorie cît de măruntă, luă în mîini din nou pușca primită în dar, o suci și o răsuci încercîndu-i încă o dată piedica.

— Eu totuși n-aș căra cu mine arma asta. E prea grea. Dacă o ții pe umăr de dimineața pînă seara, noaptea înțepenești de oboseală. Eu n-aș da flinta mea veche pe scula asta !

Și desprinse de pe panoplia de catifea roșie din perete arma lui bătrînă. Doamne, cînd se gîndea la cîte clipe fericite fusese martoră pușca asta bătută de atîtea furtuni. Vînase odată cu ea și în munții Gurghiului, cînd fusese vorba că vine și moștenitorul tronului. Dar Măria Sa fiind reținut, nu a putut participa la vînătoare. Cînd răsunase la Sarajevo împușcătura fatală care a adus după sine marele pîrjol, lui Mártonffy îi păru nespus de rău că nu le putea spune prietenilor lui despre defunctul moștenitor : „Ce păcat ! Ce durere îngrozitoare ! Cine s-ar fi gîndit cînd vînam împreună că asta-i va fi soarta ? ! Ce doliu !“

— Asta e o sculă sigură ! Veche dar bună ! își lăudă el pușca încercînd să-l scoată din sărite pe Fejszés.

Se apropie de fereastră și privi afară în curte, în stradă, ridicîndu-se pe vîrfuri, ca să vadă mai bine. Ce mama dracului s-a întîmplat și cu gonacii ? Și de ce întîrzie Dudás Feri ? Ar fi trebuit să se înfățișeze încă din zori stăpînului casei ca să le împartă sarcinile ! Ziua de

azi începe rău. Absența lui Junca o luă ca pe o provocare și comportarea prim pretorului îl rodea ca un vierme în gît. Și doar promisese la sigur ! Sau poate era la mijloc vreo intrigă a noului notar ?

Ziua de azi începuse prost...

Printre atîtea semne prevestitoare de rele șoaptele prevăzătoare pe care i le strecurase Deák îi mai aduseră puțin alinare. În timp ce Erzsike strîngea masa, curățind-o de firimituri și resturi, profitînd de o clipă cînd Fejszés îi făcea complimente fetei, Deák Attila îi suflase gazdei la ureche :

— Ei, bătrîne, dragule, nu-i nici o problemă ! Nici o problemă !

— Cum ? Ce-ai rezolvat la bancă ?

— Sînt și ei strînși cu ușa ! Dar o amînare de o săptămînă...

Sprîncenele groase ale lui Mártonffy tresăriră pe fruntea încrețită.

— Și de unde dracu facem rost de atîta bănet într-o săptămînă ? Dar-ar dracu-n ei ! Dar o să se aleagă într-un fel !

Și întinse repede mina după pahar ca nu cumva Fejszés să prindă ceva de veste.

— Să bem, prieteni, să bem ! Gonacii trebuie să vină îndată, veni-le-ar... Au adormit pesemne.

Netezindu-și cu sîrg mustața răsucită, deputatul în parlament trecu la alt subiect. Lăudă cei doi armăsari suri care-l aduseseră în zbor de la gară. Sigur, întîrziase trenul, pe alocuri furtuna de zăpadă astupase linia.

— E chiar romantică o excursie ca asta, cu peripeții, zise rîzînd.

Dudás Ferenc, argatul care era și un fel de intendent, nevăzînd pe nici unul dintre gonaci fu cuprins de o bănuială. El însuși colindase cu o seară înainte satul și bătuse la ușa lui Táti Márton, cel de la marginea satului, la Farkas, apoi la Ioan Dumitriu și la Munteanu. Fiecare îi făcuse aluzii la vremuiala de afară, dar promiseseră totuși.

Dacă se gîndește însă bine acum, promisiunea aceea aducea mai degrabă a codeală...

Cînd Mártonffy își trimise fata după Dudás cu ordin să pornească îndată după gonaci, servitorul oftă amar și își răsuci molcom o țigară. În sfîrșit își îndesă pe urechi căciula de miel și porni. O luă spre partea de jos a satului.

În fața porții lui Máthé văzu o animație neobișnuită, oameni intrau, alții ieșeau zorindu-se, dar cum nu văzu prapori negri pe casă și nici clopotul nu se trăsese, nu intră înăuntru.

Se gîndea mai curînd ce poate păți el dacă gonacii se încăpățînează.

Se învîrtea mult printre oameni, cunoștea situația. Îl înjurau pe domn pentru simbriile neplătite, blestemau de toți dumnezeii, ba se legau și de el, noroc că nu trecuseră încă la fapte. Cel mai îndîrjit era Aurel Covrig.

— Spune-i lui stăpînă-tu, Dudás, că-l facem cîrnați dacă nu plătește. Ce-și închipuie ? O să-i muncim pe degeaba ?

Fruntea lui Dudás Ferenc se întunecă de gînduri grele. Își dădea din cînd în cînd căciula pe ceafă ca după numai cîțiva pași să o îndrepte din nou. Mai încolo îl zări pe Cseres György, unul dintre gospodarii înstăriți ai satului, care se păruise mai demult cu Sárosi Jóska pentru o bucată de pămînt pe care Sárosi, în mare taină, i-o suflase de sub nas. Cseres ar fi vrut să cumpere bucata aia de la un țăran din sat, era pămînt rupt tot din moșia lui Mártonffy...

Și iată, și Cseres grăbea spre casa lui Máthé. Pe el l-ar fi putut întreba ce s-a întîmplat, de ce atîta zarvă în fața casei ?

Ehei, pasul bogatului e altfel, mai țanțoș, calcă mărunt și înfipt, să nu i se îndoaie cumva mijlocul cînd pășește.

După ce trecu de casa lui Máthé, ulița deveni pustie, nici o mișcare, nici măcar o pasăre în zbor. Se cufunda într-o lume parcă pustie, moartă și îmbrățișarea ei îi strînse inima și mai tare.

La casa lui Táti îl aștepta o surpriză. Poarta era încuiată, în zadar o zgîlțîia el cu putere. Cu gîtul întins

încerca să deslușească ceva pe lîngă stîlpul porții. Apoi zgîlții din nou clanța și strigă din răsputeri :

— Ce Dumnezeu ? Oare v-ați mutat de aici ?

Dădu roată pe lîngă gard. De dinăuntru, din casă, din spatele geamului i se vedea țuguiul căciulii plutind parcă pe apă deasupra parapetului de lemn. Căută un loc potrivit ca să sară peste ulucă. Dinăuntru, printre florile groase de gheață lipite de geam, femeia lui Táti îi pîndea toate mișcările. Toți ai casei auziseră bătăile în poartă, doar scuturase Dudás clanța să o rupă, nu alta.

— Ar trebui totuși să ieși, zise nevasta lui Táti către bărbată-su.

— Pentru nimica în lume ! Ne-am înțeles și cu Covrig. Nu ne ducem !

— Ieși afară și spune-i de la obraz că nu te duci.

Bărbatul se eschiva :

— Sigur ! Ca pînă după-amiază să-mi trimită jandarmii pe cap.

Femeia văzu două mîini mari, lătărețe, agățîndu-se de uluca gardului. Pîndea fără să răsufle măcar. Táti se ridică încet de lîngă sobă și răsuci cheia în ușă.

— N-are decît să umble. Să se cațere cît vrea. Nu pune el, Dudás, piciorul aici, în casă !

Și, deodată, un trup mătăhălos de bărbat se văzu săltîndu-se în aer ; o clipă și se zvîrle peste gard. Sprîncenele rare ale femeii lui Táti se strînseră, era iritată la culme. Scîndura scîrții și se rupse. Trupul încordat pentru săritură se descumpăni.

Sîngele năvăli în obraji golind paloarea femeii. Sări de pe laviță, trase ivărul și năvăli în curte ca o furtună dezlănțuită.

— Mînca-ți-ar rîia iadului mîinile, blestematule ! Ne-ai fărîmat gardul. Cine-l face acum la loc ?

Situația neașteptată îl derută și pe Dudás. Nu stătu să mai aștepte revărsarea unui nou val de blesteme, o luă la sănătoasa cît putu mai repede.

Dar acum femeia nici că se mai oprea. Se năpusti asupra bărbatului ei cu ochii albaștri scînteind de furie.

— Și cum rămîne acum cu gardul ? Deșteptule ! Mai bine te duceai să gonești ! Ce-ți închipui tu, dacă pier-

dem și puținul pe care ni-l aduce iarna vînătoarea, ce o să ne facem ?

În colțul patului încropit din scînduri, printre zdrențe de pături stătea ghemuit un copil cu ochii mari.

— Am să-l bat mai tîrziu în cuie, zise bărbatul.

— Dar de ce nu te-ai dus să gonești ?

— Să plătească boierul ! Să plătească simbria pentru zilele muncite, după aia mă duc !

— Și de ce ai încuiat poarta ?

— Taci odată.

Știuse el că mai devreme sau mai tîrziu nevastă-sa se întoarce împotriva lui. De aceea nici nu i-a spus dinainte cum stau lucrurile. Seara tîrziu, cînd se întorsese acasă, în timp ce se dezbrăca spusese numai atît : „Dimineața poarta trebuie încuiată. Dacă mă caută de la moșie, nu sînt acasă ! Mă cheamă să gonesc, dar să dea dracu-n ei ! Ei vînează, duruie cu pușca și noi înotăm în zăpadă pînă la brîu și plată ioc !"

Ce-i drept, și Táti se hotărîse destul de anevoie să facă pasul ăsta. Covrig îi explicase toată seara încercînd să-l convingă. Pînă la urmă bătură palma și el, și Farkas. Pe urmă toată noaptea Táti nu avu liniște la gîndul că i se pune de-a curmezișul boierului.

Farkas Imre era dintre aceia care cunoșteau toate cotloanele lanurilor și pădurilor. De ani foarte mulți cutreiera munții, se ocupa cu pădurăritul dar anul acesta revenise în sat cu cîteva săptămîni mai devreme. Nu era de lucru la exploatare. Negustorii care cu ani în urmă mînau sate întregi la tăiat pădurea, anul acesta îi slobozeră mult mai devreme pe muncitori.

Domnul Mártonffy îi datora și lui Imre simbria pe o grămadă de zile muncite. În timp ce bărbatul se lupta cu tăiatul copacilor, femeia cu ochi negri și strălucitori, cerniți de riduri mărunte, se ducea la curte să sape și să plivească, să secere.

Imre, îndată ce-l văzu pe Dudás coborînd drumul, își îmbrăcă sumanul și ieși la poartă. Cumpănindu-se pe podeț, scruta șerpuirea uliței. Nu era de felul lui Táti, nu se ascundea. Stătea răbdător și aștepta să vadă rezultatele încercărilor lui Dudás. Și cînd văzu că sluga se

întoarce fără nici un rezultat aproape că-l umflă rîsul pe sub mustața zbîrcită. Îl abordă el încă de departe :

— Ei, cum e, Dudás ?

Sluga era supărată.

— Ia-ți picioarele la spinare și haidem !

— Dar picioarele nu vor să mă asculte. Mă vede Dumnezeu, eu aș merge. Păi, cum de nu. De ce să nu-i fac boierului o zi de bucurie ? Dar picioarele, nemernicile astea, nu vor să mă asculte.

Dudás era furios. Îl săgeta pe Farkas cu privirea de parcă ar fi fost gata să sară la el. Tropăia în mijlocul drumului și cizmele lăbărțate i se cufundau în zăpadă.

— Dar cînd se duce nevastă-ta după o felderă de făină sau după un codru de pîine la curte o ascultă picioarele, nu ?

Ochii lui Imre se întunecară.

Ehei, știe el prea bine ce înseamnă să te umilești, să cerșești feldera aia de făină ! Avea trei copii mărunți în casă, unul era în clasa a cincea și îl chinuia și învățătorul pentru absențe. Îl amenința cu amendă, cu portărelul și cu jandarmii...

Se auzi o voce venită ceva de mai departe, poate de la distanță de trei case :

— Mereu îi scoateți ochii omului sărac cu feldera aia de făină. Dar stăpînă-tu rămîne dator cu simbria. Mie îmi datorează trei sute de lei. Poți să-i spui, Dudás, nici racla lui Cristos n-a fost păzită degeaba.

Bărbatul, încurcat, se uita înspre locul de unde se auzise vocea, apoi brusc își întoarse privirea. La colțul porții se ivi capul lui Aurel Covrig. El pîndea de acolo viața matinală a străzii și succesul experienței lui Dudás.

Se pare că ortacii se ținuseră de vorbă.

— De astă-vară tot promite că o să plătească.

Farkas ripostă :

Dudás înjură, își trase căciula pe ochi, scuipă și mormăi :

— S-o găsi leac și pentru picioarele tale, Farkas Imre ! S-o găsi... Smulge-ți-ar cîrceii picioarele din rădăcină ! Și să păzești și tu, Covrig, racla lui Cristos !...

Între timp, în casă, limba femeii lui Tăti devenea tot mai otrăvită :

— Crezi că te poți ascunde ? Știu eu cine te-a învrăjbit pe tine.

— Taci ! Nu te privește !

— Dar dacă dai de dracu, prietenii tăi n-o să sară să te scape.

Táti ridică din umeri.

— Ce, sînt eu obligat să merg să gonesc ? Cine-mi poruncește ? Și dacă aș fi bolnav ? Sau dac-aș fi murit ? M-ar fi scos de sub pămînt ?

Nevastă-sa se învîrtea nervoasă mormăind ceva pentru sine. Táti nu înțelegea. Hotărî doar cînd cîrtitoarea lui tovarășă de viață începu să-l pomenească pe boier :

— Ție ți-e ușor să dai din gură, dar dacă pe taică-meu îl dă afară din slujba de clopotar tu n-ai să-i arunci nici măcar o bucată de mămăligă ! N-ai nici tu ! Cine are hambarul gol să stea la locul lui.

Slujba de clopotar ! Ia te uită ce-i trece nevesti-si prin cap !

— De ce l-ar da afară pe tat-tu ? Păi, dumnealui de cînd mă știu eu pe lume a tras de frînghia clopotului ! Ce legătură are asta cu aia că mă duc sau nu să gonesc ?

Femeia continua să bată mărunt din buzele subțiri și decolorate :

— Doar o vorbă a boierului și...

— Nu-i chiar așa ! Dar prezbiteriul ?

— Te-ai aștepta de la Cseres să vorbească împotrivă ?

Chiar așa, dacă stă să socotească cine sînt membrii prezbiteriului găsește numai dintr-aceia care aprobă tot ce zice preotul. Iar acesta și domnul Mártonffy...

Și cînd te gîndești cît se răsucise în pat în noaptea răscolită de furtună gîndindu-se la toate, socotind toate consecințele opoziției lui și numai asta nu-i venise în minte, socru-său cu clopoțitul lui...

— Măcar gardul bate-l în cuie dacă tot te-ai pus să aduni toate nenorocirile pe casa noastră. Lumina-ți-ar Dumnezeu odată țeasta aia mintoasă. Alții te asmuțesc și noi ne aprindem paiele în cap.

Pe Táti argumentele și cîți iala nevestei îl descumpăniră de-a binelea. Și pe deasupra femeia mai adăugă :

— La Cseres șade și agentul fiscal...

Aluzia a fost suficientă. Pe Táti prinse să-l mănînce pielea. Asta i-ar mai lipsi, să vină să-l strîngă cu uşa pentru impozitul restant de anul trecut. Trebuie să-ţi iei lumea asta blestemată în cap. Mai bine şi-ar pune funia de gît !

N-avea astîmpăr. Îşi luă sumanul şi porni să iasă. Dracu se preocupă acum de o scîndură ruptă. Neliniştea îl mîna înspre sat, voia să fie între oameni...

Covrig ieşi de la locul lui de pîndă, din dosul porţii şi se îndreptă, fără fereală, spre Farkas. Stătură de vorbă privind ulița în tot lungul ei, iscodind trezirea molcomă a satului.

Trecuse o bună bucată de vreme de cînd Dudás frămînta sub cizmele lui zăpada drumului. Vîntul astupase şoseaua şi pînă acum trecuseră puţine sănii printre case ; zăpada nu se bătucise încă.

Ici-colo, stoluri de vrăbii se năpustiseră asupra bălegarului presărat în cale. Păsărelele rebegite se ospătau lacome sărind zburătăcite de parc-ar fi vrut să-şi încălzească piciorușele înghețate. Se amestecase între ele şi o ciocîrlie harnică, grăbită să ciugulească cît mai multe grăunțe.

Dudás avea senzaţia că în urma lui se stîrnesc stafiile. Luţi pasul. Auzea şi voci, clare, uşor de înţeles. Hîrîiala domnului Mártonffy, stăpînul lui : „Şi tu eşti ca ceilalţi ! Ortacii tăi ! Şi tu ar trebui să fii pus în fiare. Pantalonii jos ! La piele ! Să şuiere nuiaua ! Numără ! Douăzeci şi unu, şi doi, douăzeci şi cinci ! Ei, ce păcat că nu mai e la modă !"

Dacă era vorba pe aşa, ar fi avut şi el ce să-i pună boierului la socoteală. Îi plătise numai o parte infimă din salariul lui anual. Cînd un pol, cînd cîte un leu sau doi, cînd cît, dar una peste alta mai nimica... Şi el, prostul, bate din călcîie în faţa lui, se înclină mulţumindu-i pentru pomana oferită în locul banilor ce i se cuveneau...

Cînd o să-şi primească în sfîrşit simbria ? Nici nu vrea să socotească la cît ar ajunge, pentru că, dacă ar socoti, l-ar îneca amarul şi, pînă la urmă, ca să se răcorească, şi-ar altoi nevasta. Se cunoaşte el prea bine pe sine.

Totuși, demersurile lui Dudás nu rămăseseră chiar fără nici un rezultat.

Covrig și Farkas stăteau de o jumătate de oră și mai bine în poartă cînd în josul uliței, pe la cotitură, văzură ivindu-se un grup destul de subțirel de oameni. Vreo patru-cinci oameni se ațineau pe lîngă Dudás, printre ei și bătrînul clopotar trăgîndu-și cu greu piciorul bolnav. Își trăsese peste bocanci o căpută groasă de lînă și se tîrîia așa pe drumul înzăpezit.

Îl însoțea și Táti Marci, retras spre marginea drumului, vrînd să dea impresia că nu ține de ei. Lăsase capul în jos, mîinile încrucișate la spate, călca agale. Îndoit de parcă n-ar fi putut să se îndrepte de mijloc. Nu se uita spre Farkas, își odihnea privirile nesigure, rușinate, pe acoperișurile caselor de pe partea cealaltă a străzii.

Dudás rămînea cînd în urmă, cînd o lua înainte și cu mișcări abrupte îi îndemna să se grăbească.

Priveliștea întuneca ochii lui Covrig. Îi strigă lui Táti de departe :

— Ce-i, Marci ? Tu ăi fi acela ?

Táti își întoarse privirile rătăcite.

— Ce naiba ? Ori nu mai e voie să ieși pe stradă ? întrebă el.

— După cum văd, te ții de ei.

Marci se uită împrejur de parcă abia atunci și-ar fi dat seama unde se află de fapt. Se descurcă repede, mai cu seamă văzînd jarul unei țigări strălucind sub nasul lui Farkas Imre.

— Tocmai vă căutam pe voi să vă cer de-un tutun...

Li se alătură cu un pas atît de sigur, cu mișcări atît de hotărîte de parcă nici n-ar fi fost el acela care pînă mai adineaori s-ar fi ținut pe lîngă grupul lui Dudás. Covrig își scoase tabachera de tablă și i-o întinse.

Grupul trecu prin fața lor. Dar bătrînul clopotar observînd desprinderea ginerelui său, duse brusc mîna la șale și prinse a se văita. Înjură cu năduf. Nu-l mai țin picioarele să umbe. Abia de se mai poate cățăra și pe scările clopotniței.

Ferindu-se, se retrase și se alătură ginerelui.

— Mi-ați putea da și mie un fum...

Dudás să crape de necaz, nu alta. Se opri, bătu din picioare și strigă amenințîndu-i pe cei rămași în urmă. Numai că aceia, odată intrați în vorbă cu Farkas și cu Covrig, nici nu se sinchisiră.

Și în timp ce Dudás, roșu de furie ca un curcan, zbiera la clopotar, se răzlețiră și ceilalți. Unul își iuți pașii și porni repede de parc-ar fi luat-o la fugă, ar fi fost zadarnic să se ia după el, oricum nu-l putea ajunge din urmă, celălalt se trase în dosul unei porți unde spre norocul lui stătea chiar o mătușă.

În mijlocul drumului rămăsese doar un flăcăiaș subțire care-l aștepta pe Dudás. Băiatul era firav și necopt; nimeni nu-i dădea nici o atenție. Desigur, nimeni nu știa despre el că dă tîrcoale fetei abia ieșite la horă a lui Dudás; puștiul era într-o încurcătură grozavă, îi crăpa pielea obrazului de rușine dar parcă și mai abitir îi crăpau tălpile de frig. N-ar fi vrut să se pună rău cu tatăl fetei, dar n-ar fi vrut nici ca Farkas și Covrig să-l considere un om de nimica sau, și mai rău, să-l ia de gît undeva la întunecime.

Îl scoase din încurcătură Dudás însuși cînd în furia lui neputincioasă răcni la el:

— Du-te și tu în mumă-ta. Încotro s-o iau cu tine, mucosule? Piei, că m-apucă durerea de ochi cînd te văd.

Feciorașul roși pînă în vîrful urechilor auzind asemenea jignire.

Bătrînul clopotar ceru un foc și își vîrî capul tremurător atît de aproape de țigara lui Farkas că-i intră fumul în ochi. Tuși de cîteva ori și zise:

— Mă gîndesc să mă duc la Máthé. Ați auzit?

— Îl veghează feciorul lui Szabó Pista, observă Táti care cu toate că nu scosese nasul din casă de ieri seară știa tot.

Clopotarul o ținea pe a lui:

— Păi, m-a agățat Dudás ăsta pe uliță zicîndu-mi să mă grăbesc că boierul are nevoie de gonaci. Auzi, tocmai pe mine. Păi, pot eu să răzbat prin nămeții ăștia cu piciorul meu bolnav? I-am spus-o și lui. Nici să audă n-a vrut. Și uite-așa, mergeam împreună pe uliță! Plecasem la Máthé, nu la moșie.

Nu-i păsa nimănui de justificările lui.

Țigara bătrînului abia aprinsă se stinse numaidecît.

— Cine are gura rece mai bine să se lase de fumat!

— Ce spui tu! Hai, dați-mi un pic de jar... Trebuie să se aprindă. N-ai cumpărat tu, Covrig, tutunul ăsta la prăvălie și nici ochiul perceptorului nu l-a văzut.

— Trage, nu cobi. Bucură-te că poți scoate fum.

— N-am spus asta. Dar Máthé... Cine știe?? Dacă i-a sunat ceasul cel de pe urmă? Moare, trebuie tras clopotul și dacă-l caută pe clopotar ia-l de unde nu-i. Nu-i așa? Nu poate fi lăsat satul așa tocmai acum cînd Máthé se luptă cu moartea.

— Doară nu vrea dumnealui să-ntoarcă spatele acestei lumi amărîte?

— Stă feciorul lui Szabó Pista lîngă el. Doctorul... Dar ce poate ști un copilandru cu caș la gură ca ăla?

Cuvintele se depănau ca ițele unui ghem.

— Multe școli i-a plătit tat-su.

Unul povestea că sculele cu care s-a uitat Szabó Mátyás în gîtul bolnavului și cu care l-a consultat prin alte părți erau lucioase ca oglinda. Ce e drept, erau încă noi noute. Vine ea vremea să prindă rugină. Un altul presupunea că Szabó Mátyás era înțeles cu spițerul, de aceea scria doctorii scumpe. Omul sărac din ce să le plătească?...

Pe măsură ce strălucirea dimineții de iarnă inunda dealurile, satul se însuflețea. Oamenii erau interesați mai cu seamă de nenorocirea care-l ajunsese pe Máthé, forfoteau de colo colo; în urma lui Dudás ieșiseră din case și bărbații și acum puneau lumea la cale...

La scurtă vreme după plecarea atît de lipsită de glorie a lui Dudás, porni la drum și domnul avocat Radu Silvestru. Paltonul gros, căptușit cu blană încălzea mădularele lui altfel destul de subțiri și de sub gulerul mițos de blană mijea ochii ca unul care se așteaptă ca trecătorii să-și scoată pălăria dinaintea lui și să-l salute primii. Nu era nimic rău în treaba asta cu salutatul. Țăranul e precaut și prevăzător. Nimeni nu știe dinainte cînd pică în ghearele avocatului. Deosebirea între felul de a saluta al oamenilor era numai de nuanță; cei care avuseseră de-a face cu el săltau căciula cu o

înclinare respectuoasă, ceilalți, care nu avuseseră încă treburi de rezolvat, o dădeau doar puțin pe ceafă.

Uneori oamenii priveau după avocat oftînd din rărunchi. Învățaseră să-i respecte puterea pe propria lor piele. Două-trei rînduri scrise, vreo citație cu privire la impozite și gata, le zburau o sută și douăzeci de lei din buzunar. Ehei, multe suspine și multă sudoare de om sărac erau cusute în căptușeala acelui palton gros și călduros al avocatului.

III

După scurtă vreme, în curtea domnului Mártonffy mai intră cu mare zarvă de clopoței încă o sanie. Sosiseră din satul vecin preotul reformat și neisprăvitul de Keménffy Jóska, care prăpădise încă înainte de război averea lui taică-său și s-a bucurat pe urmă că l-a prins vîrtejul războiului. Keménffy se despărțise de militărie ca locotenent în rezervă. De atunci bîntuia prin sate, pe la petreceri și chefuri, adăstînd și cîte-o săptămînă încheiată pe la un castel vechi. Era un țintaș excelent și participant nelipsit de la nici o vînătoare mai selectă.

De altfel chiar domnul Mártonffy fusese acela care, cu ajutorul lui Dănilă Junca, îl vîrîse într-o slujbuliță la administrația financiară a districtului. Șeful lui, încă de la început, tuna și fulgera împotriva lui și i-ar fi plăcut să-l transfere oriunde, pentru că domnul Keménffy, de cele mai multe ori, binevoia să treacă pe la administrație doar ca să-și încaseze lefușoara ; iar domnul vistiernic era un tip de modă veche care pretindea mare punctualitate în toate. Conflictele erau deci la ordinea zilei. Dar Keménffy reușise pînă acum, de fiecare dată, să-l liniștească pe bătrînul domn bătîndu-l prietenește pe umăr.

— Nu te-nfierbînta, tătăică dragă ! La urma urmei, nu dai din buzunarul tău. Dar dacă vreodată ai să ai nevoie de mine, am să-ți stau la dispoziție. Poți conta

pe mine, pînă la moarte! Tu nu-l cunoști încă pe Keménffy!

Era un escroc irecuperabil. Din speța acelor boiernași care, încă în anii dinaintea războiului, tulburau somnul tihnit al cetățenilor vrednici dar sperioși ai orășelelor de provincie. Cînd punea lăutarii să-i cînte, la cîte un local prăpădit denumit de obicei cafenea, nu contenea zile în șir... Chefuia pînă la epuizare totală. Iar stilul ăsta ușuratic, de mare senior, era o artă, nu glumă...

Despre neînțelegerile cu „vistiernicul" îi povestise el însuși lui Junca. Pretorul rîsese cu poftă. Îi plăceau și lui șotiile, năzdrăvăniile, oamenii cu suflet boem și inimă deschisă.

Îndată ce, în camera duhnind a pălincă fiartă și a cîrnați usturoiați din belșug, apăru chipul rotund și îmbujorat al lui Keménffy, aerul prinse parcă să scînteieze.

Vorbea tare, cu o voce sonoră, fornăia des din nasul vinețiu și rîdea cu hohote care cutremurau nu numai pîntecul lui rotunjor, ci și pereții încăperii.

— Amice, ai toată dreptatea că nu te-ai însurat! Nu e căsătoria de tine! Ehei, ce bine e cînd omul învață să se cunoască la vreme și își alcătuiește stilul în viață după cum i se potrivește mai bine. Dar cui mama iadului i se potrivește căsnicia? striga Mártonffy.

Erzsike, la fereastră, aștepta cu o nerăbdare crescîndă apariția lui Dudás și a gonacilor. I-ar fi plăcut să vadă odată plecată lumea asta gălăgioasă și cu toate ferestrele deschise să aerisească în urma ei.

Domnia sa, în timp ce stătea lîngă sobă, cu încruntarea misterioasă și o atitudine plină de subînțelesuri tainice a unui diplomat își permise să aprindă chiar o țigară de foi.

Izbucnea și el deseori în hohote de rîs. Acest Keménffy face toate paralele!

După înfrîngere, Dudás Feri socoti înțelept să o ia prin dosul grădinii, pentru ca domnii să nu asiste la întoarcerea lui rușinoasă. Se tot gîndea cum să-i spună stăpînului despre înfruntarea cu gonacii.

Erzsike ar fi vrut să-și astupe urechile, să nu mai audă chiotele gălăgioase care umpleau camera. Pe Keménffy nu-l putea suferi, o enerva mai cu seamă cînd marele crai o ciupea de obraji sau o mîngîia pe creștet cu bunăvoință și bună-dispoziție.

Deodată fata se întoarse spre taică-său.

— Tată ! tată ! L-ai invitat și pe avocatul Radu ?

Mártonffy ducea tocmai un pahar de pălincă la gură. Brusc se făcu liniște și toți ochii se îndreptară spre stăpînul casei.

— Dracu l-a chemat ! De ce întrebi ?

— După cum văd, vine spre noi. Dar fără pușcă !

Deák Attila se strecură lîngă gazdă și îi șopti abia perceptibil :

— Deși trebuia invitat ! Neapărat !

— Și de ce, mă rog ?

Stăpînul casei își vîrî mai întîi un arătător, apoi altul, în urechi. Mirarea de pe obrajii lui arăta clar că nu pricepe poziția bravului consilier juridic. Pînă acum, Deak Attila nu și-a susținut colegul și nici prin minte nu-i trecuse să-l îndemne pe Mártonffy să-l includă și pe Radu în societatea lor.

— Are relații excepționale. Ne poate ajuta în tare multe situații, declară avocatul cu o mină foarte serioasă.

Ochii gazdei, lunecînd în lături scăpărau scîntei de descumpănire ca și cum ar fi căutat înțelesul cuvintelor ce-i fuseseră adresate.

— De ce n-ai spus pînă acum ? Și unde are relații ?

— Mai ales la forurile financiare...

— Ia auzi ! Sarcina ta e să urmărești treburile astea ! Trebuia să-mi spui mai din timp.

Se adunaseră aici oameni diferiți, din diferite regiuni. Totuși parc-ar fi fost membrii apropiați ai aceleiași familii. Mártonffy nu avea secrete față de ei. Vorbea deschis, tare. Erau solidari între ei pe principiul că o mînă spală pe alta, poate doar preotul reformat era mai străin, dar și el se integrase companiei lipindu-se de ei ca sugarul de sînul mamei...

Se auziră ciocănituri în ușă.

Într-adevăr, venise avocatul Radu. Pe obrazul lui se înscrise o mirare cînd fu învăluit de perdeaua densă de

fum de țigară. Adulmecă în jur cu nasul lui acvilin și pentru moment păru a-și pierde siguranța de sine. Nu-și imaginase că se va găsi atîta lume străină în casa domnului Mártonffy Elek. Deák Attila îi comunicase că poate ziua de azi e cea mai propice pentru tratative cu Mártonffy. E drept, Deák considerase că ar fi bine să vină pe seară, dar oricum astăzi. Numai că Radu, excitat de gîndul la marea perspectivă își pierduse răbdarea de a piguli printre pasarele unor mărunte procese pentru găini.

— Bravo ! Bravo ! dragă domnule avocat, bine ai venit ! îl întîmpină Mártonffy expansiv. Și unde ți-ai lăsat pușca ? Cum ? N-ai autorizație pentru armă ? Nu vînezi ? Ei, asta nu e posibil ! O să cerem arma notarului !

Obținerea autorizațiilor de port-arm era considerată o operațiune cu totul specială. Mártonffy avea și pe tărîmul ăsta relații foarte bune. Junca rezolva problema. Desigur, trebuia să li se dea ceva funcționarilor de pe la procuratură care înaintau actele pentru semnătură, dar nici șeful legiunii de jandarmi nu respingea onorariul oferit lui. Cel mult își întorcea discret privirea de la plicul strecurat pe colțul biroului său.

Radu Silvestru nu mai prididea să se încline în fața figurilor necunoscute care se iveau din penumbra fiecărui ungher al odăii. Intrînd din strălucirea luminoasă pe care o împrumuta zăpada lumii de afară, ochii i se adaptau greu la întunericul din cameră. Simțea doar privirile îndreptate spre el.

Domnia-sa domnul Fejszés cerceta din scaunul de lîngă sobă obrazul lătăreț al avocatului. Era evident că voia să descifreze într-un fel apartenența lui politică. Oare omul cărui partid este ? Este imposibil ca un avocat în fața căruia la oraș se deschid miile de posibilități de afirmare să-și facă cuib într-un sat mărunt fără să aibă niște țeluri politice ascunse !

Pînă să se dezmeticească, Radu se trezi cu un pahar de pălincă fiartă în mînă. Mártonffy îl îmbia.

— Mulțumesc, mulțumesc. Zău, nu beau. M-am încumetat să vin într-o altă problemă...

— Închideți ochii și peste cap !

Gazda ciocni și arătă pe dată cum trebuie băut, bărbățește, fără să clipești cînd dai peste cap licoarea de foc viu.

— Ei drăcie ! Doar nu te sperie un degetar de pălincă.

— Sincer vă mulțumesc. Linse cu vîrful limbii suprafața lichidului. Aș avea de discutat ceva cu domnul Mártonffy. Numai cîteva minute.

Stăpînul casei veni pînă în mijlocul încăperii, își îndreptă ținuta, dar licărul ochilor era tulburat de băutură.

— Vă stau la dispoziție. Poftiți. Am să trimit la notar după pușcă ! Pentru asta insist !

Deák cînd se așeza de-a drepta stăpînului casei, cînd se învîrtea pe lîngă Radu. Tocmai vroia să propună ca, întrucît domnul prim-pretor era reținut și nu putea participa la vînătoare, să fie invitat și notarul...

— Între patru ochi, spuse Radu și tuși ușurel.

Mártonffy se miră. Sprîncenele i se înfiorară aproape imperceptibil. Apoi apăsă clanța ușii care dădea în camera de alături. În odaie focul se stinsese de mult. Pe geamurile înghețate se desenase dantelăria albă a florilor de gheață. De foc nu se preocupase nimeni. Aperitivul și pălinca de dimineață erau poate chiar mai importante decît vînătoarea în sine. Nici gazda, nici musafirii nu grăbeau plecarea : oare nu e mai plăcut la căldurică, cu paharul de pălincă fiartă în mînă și cu glumele pline de haz, decît afară, să frămînți cu picioarele grele zăpada așternută în straturi groase ?

În mintea lui Mártonffy se înșiruiră începețoșate nenumărate posibilități pentru care ar fi putut să-l abordeze avocatul. În treacăt își aminti și de simbriile neplătite oamenilor care lucraseră la strînsul porumbului, oameni care în ultima vreme îi băteau deseori la ușă cerșind. Foarte multe datorii mărunte presărate în tot satul. Spălătoresele, zile muncă neplătite secerătorilor... Și ca să se consoleze se bucură în sinea lui că secerătorilor le dăduse măcar ceea ce li se cuvenea în natură rămînîndu-le dator doar cu banii.

Cîte necazuri, Dumnezeule ! E o binefacere deosebită că băutura consumată încă în orele dimineții îi învăluie

conștiința într-o ceață trandafirie. Acceptă vrînd-nevrînd că e o zi care începe prost, domnii au întîrziat, gonacii s-au lenevit în orele din zori, și acum avocatul... Se arătau zorile unei zile cu ghinion.

Arătă spre un divan rococo, vechi, cu catifeaua roasă.

— Poftim, luați loc.

Cerceta tot mai suspicios obrazul lui Radu.

Pentru sine trase lîngă capul divanului un fotoliu adînc și se trînti în el.

— Aș dori să discut o problemă de afaceri, spuse Radu cu o indiferență jucată.

Eh, slavă Domnului ! Nu era vorba de plata simbriilor !

Mártonffy se eliberă de greutatea gîndurilor care-l apăsau cu un mic suspin. Pe Radu îl învălui un abur de alcool.

— Caut pe cineva care să poată asigura vreo cinci mii de traverse de lemn. Sînt delegat de căile ferate. E o afacere bunicică. M-am gîndit la dumneavoastră. Cunoscînd mai ales...

Gazda se înfioră. Credea că Radu va face aluzie la strîmtoarea financiară în care se zbătea. Dar, nu. Avocatul continuă :

— Cunoscînd supletea dumneavoastră în afaceri și posibilitățile pe care le aveți. Pădure proprie. Și altele.

Lui Mártonffy i se oprise respirația. Cinci mii de traverse. O sumă imensă ! Asta l-ar scoate într-adevăr din încurcătură ! Oh, soarta e totuși bună cu el, îi întinde o mînă de ajutor tocmai cînd are cel mai mult nevoie de ea. Tocmai cînd era gata să fie înghițit de valuri...

Îl lua ușor o ameteală, își frecă fruntea uscată, mîna pigmentată cu pete mărunte, maronii, îi tremura.

— Dacă-mi permiteți. Consilierul meu juridic e domnul avocat doctor Deák. Nu pot discuta decît în prezența lui.

Se ridică și deschise ușa, ca să-l cheme pe Deák.

Acum inima lui Radu bătea cu putere, se întorcea roata. Sîntem în regulă ! Iată, totul se petrece cum plănuiseră ei. Bătrînul nu face un pas fără Deák, despre

asta discutaseră ei între ei cu o zi în urmă. Deși avusese o înfruntare destul de dură cu Deák. Lucru de înțeles : omul vroia să scoată tantieme cît mai substanțiale.

Stăpînul casei se învîrtea întinerit pe lîngă Deák în timp ce avocatul, cu o mină deosebit de serioasă, intră în camera rece destinată consiliului : fiecare mișcare izvora din conștiința propriei sale valori și din marea lui încredere în sine.

— Colosal ! Colosal, auzi ! exulta Mártonffy.

Avocatul îl măsură pe colegul și complicele său cu o privire gravă.

— Despre ce ar fi vorba, dragă colega ?

Cifrele zburau prin aerul rece al camerei. Bucata, douăzeci și cinci... În totul o sută douăzeci și cinci de mii de lei ! (Numai de aș ști cît bagi tu în buzunar de la căile ferate ! țopăia Deák gîndindu-se. Mie mi-ai oferit cinci lei. Ție îți intră cu siguranță mult mai mult în buzunar ! Dar nu-și rosti gîndul, se tocmiseră ieri îndelung și Radu se ținuse tare.)

Deák se lăsă pe marginea scaunului, scoase un creion și un carnet de note. Socoti. Mormăi.

— Ați avea șase săptămîni la dispoziție pentru livrare, zise Radu.

— Nu-i o problemă. Se poate și într-o săptămînă ! se entuziasma Mártonffy.

Se repezi în camera cealaltă și subtiliză din fața musafirilor ocupați cu ciocnitul paharelor, cele trei stacane ale lor. Le umplu cu vîrf.

— Pentru asta trebuie să bem ! Trebuie neapărat să ciocnim !

Era cuprins de o veselie fără margini. Plata către bancă o mai întîrzia el într-un fel și pe urmă, dintr-o lovitură, se vor rezolva toate. Ca să vezi !...

Deák juca și își dădea importanță ca un cabotin, dînd o însemnătate deosebită cifrelor. Mártonffy, cu adevărată aplicație pentru jocuri mai rafinate, dacă ar fi fost mai treaz, cu siguranță ar fi mirosit cabotinajul... dar nici măcar atent nu era, se cufundă în sine și își făcu niște socoteli. Între timp Deák făcea îndelungi calcule și în final, cu o umbră de îndoială în glas, își spuse părerea :

— Așa da. În șase săptămîni se poate livra comod. Dar, după socotelile mele, afacerea e rentabilă... aș zice convenabilă... doar...

Radu îl străfulgeră cu privirea, apoi zîmbi. Cît de asiduu se zbate colegul său, simpatic și deștept, ca să-și poată vîrî bancnotele în casa lui proprie de bani! Ar fi avut chef să izbucnească în hohote de rîs privind această bine născocită prefăcătorie. Mai cu seamă cînd se gîndea că Deák fără doar și poate își va obține recompensa și de la Mártonffy. Ar fi interesant de știut cu cît îl va jumuli.

— Doar pentru că există pădure proprie. Numai și numai de asta e convenabil, încheie Deák.

— Mă rog, eu primul drum l-am făcut aici. Știam că aici există condiții. Și există și garanția necesară!

— În regulă! Totul e în regulă!

Mártonffy, de însuflețit ce era, nu se putea așeza înapoi în fotoliu.

— Pot să dau și un avans, comunică Radu. Am împuternicirea pentru asta.

— Neapărat! Neapărat!

— Ce sumă ați dori, să zicem mîine sau poimîine, îndată ce semnăm contractul? Vreau să specific că această comandă ar fi trebuit scoasă la licitație. Dar această formalitate am s-o rezolv eu...

Gazda, obsedată de presiunea băncii, spuse:

— Patruzeci... cinci... cincizeci de mii... poate n-ar fi prea mult...

Deák își ridică fruntea încă aplecată deasupra calculelor...

— Cred că e puțin, ținînd seama că trebuie organizată livrarea și pentru asta e nevoie de capital. Ori în actuala conjunctură de capital nu dispuneți.

Eh, ce șmecher e acest coleg! gîndi Radu. Din prima lovitură vrea să omoare cît mai multe muște. Precis vrea să ciupească niște procente de la Mártonffy... Eh, dar asta, oricum, e treaba lui.

— Bine, fie cincizeci. În regulă. Am să pregătesc eu hîrtiile, vor trebui semnate doar. Încheiem contractul care va specifica și garanția. Cambiile corespunzătoare și așa mai departe. Dar astea nu sînt decît forma-

lități, le rezolv eu. Însă cei de la căile ferate țin, fără drept de apel, la termenul stabilit. Asta e foarte important.

Mártonffy nici măcar nu era atent. Fusese cît pe ce să chiuie cînd, la intervenția avocatului, stabilise suma avansului la cincizeci de mii. El se gîndise, fără prea mare speranță, la patruzeci. Aruncase vorbele la întîmplare. Dar acest Attila, prieten drag, ăsta e uns cu toate alifiile! Adevărat financiar! Se pricepe, nu glumă! Și cînd te gîndești cu ce dispreț trata el pe vremuri pe aceste molii ale paragrafelor! Se înșelase. Cîtă nevoie are de ei. E strîns cu ușa din mii de părți...

Dar acum toate se întorc spre bine. Pașii lui Radu Silvestru au fost călăuziți fără doar și poate de îngerul păzitor al familiei Mártonffy.

Bucuria îi umfla pieptul, nu-i mai încăpeau cuvintele în gură și cînd deschise ușa către odaia cealaltă spuse pe un ton prea ridicat:

— Ehei, asta ține! Așa să vă uitați la mine...

Domnia sa domnul Fejszés tresări primul.

— Ce s-a întîmplat?

— Ei, prietene, afacerile sînt afaceri, zise însoțindu-și vorbele cu un gest larg dar se opri aici și tăcu. Amintirea blazonului lui de nobil, trezită brusc, nu-i permitea alte indiscreții.

Dar excelența sa se arătă foarte interesat de problemă. Îndată se apucă să-l ancheteze pe stăpînul casei. Între timp îi făcu și Deák un semn din ochi. În Mártonffy îngheță vorba. Spuse doar atît:

— Bravo! Asta ține! Pentru asta ciocnim! Acum însă ar cam fi cazul să ne punem în mișcare, pentru că iepurii și-au terminat de mult toaleta de dimineață!

Mártonffy privea uluit lumea care i se părea strălucitoare de parcă totul ar fi fost învăluit într-o mantie de curcubeie. Cincizeci de mii de lei! Va lua măsuri pentru radierea împrumutului, se va ocupa și de problema dobînzilor. Și, neapărat, îi va cumpăra lui Erzsike calul acela! Cărți? Asta nu! Dac-ar avea bănetul de pe lume și tot n-ar da pe cărți nici măcar un sfanț. Doar ele au stricat mintea fetei lui drăgălașe... Dar nu-i nimic, acum totul se poate drege! Dacă o să

aibă cal se vor ivi precis și cavaleri care să o însoțească în plimbările de după-amiază. Doar și el și-a cucerit nevasta, pe vremuri, tot din șa.

Încercă să facă socoteli. Nu reuși. Era amețit de bucuria neașteptată, dar mai cu seamă de băutura turnată pe gît fără măsură... Nu-i nimic, va rezolva. Și muncitorilor va trebui să le plătească ceva, un avans, celor care vor lucra la doborîtul copacilor — i se încurcau tulburi gîndurile, dar în clipa următoare se contrazise. Nu, nu le va plăti. Momeala. Mai bine argații. Deși slugile... mai pot să aștepte. Ar fi mai bine să achite simbriile zilerilor din vară. Să scape, să scape din laț.

— Deci pot să te felicit ? întrebă Fejszés săltîndu-se puțin de pe scaun.

— Cu ambele mîini, stimate domn ! Cu ambele mîini !

Și ceilalți se înghesuiră să strîngă mîna gazdei, cu toate că nici unul nu știa de ce. Radu își căuta căciula, Mártonffy se crampona cu toată puterea de ideea de a trimite după pușca notarului.

Și în toiul agitației, în hățișul de cuvinte aruncate la întîmplare, în mijlocul hohotelor de rîs dezlănțuite intră pe ușă, cu mare fereală, Dudás Ferenc. Se opri în prag frămîntîndu-și emoționat căciula în mîini. Ședea acolo, cu ochii pironiți în gol de parc-ar fi scrutat cumplitele adîncuri ale unei prăpăstii. Nimeni nu-i dădea atenție, nu-l băgau în seamă și nici nu voiau să-l bage. Și această nepăsare, hohotele de rîs care-l învăluiau din toate direcțiile, aerul odăii greu de densitatea vălătucilor de fum de țigară, el le recepționă cu sentimentul că s-a aprins pămîntul sub picioarele lui. Se lăsa de pe un picior pe altul. Avea senzația că îndată se vor prăbuși peste el aceste ziduri groase...

Într-un tîrziu, Mártonffy cu ochii scăldați în lacrimile stoarse de un hohot îndelung de rîs, îl întrebă :

— Ce-i măi, Feri ? Cînd pornesc gonacii ? În regulă, ne pregătim și noi !

Acum Dudás nu-și mai fixa doar căciula, ci se porni să-i smulgă perii răsuciți, negri. Se bîlbîia negăsind capătul frazei, acel cuvînt cu care s-ar fi putut formula începutul.

— N-au pornit, vă rog, cu respect, ci...

Rîsul încremeni în ochii stăpînului casei.

— Cum adică, n-au pornit? și se uită la Dudás crîncen.

— Nici unul nu vrea să gonească.

Mártonffy se agăță de marginea mesei. Strîngea tăblia groasă din lemn de stejar, își holbă ochii și în gît parcă i s-ar fi umflat, brusc, gîlcile.

— Ce? Ce tot spui tu? Ce-e-e?

Dudás încercă să privească adînc în ochii stăpînului. „Fie ce-o fi, dărîme-se lumea, să-mi fărîme oasele, nu sînt vinovat, dar de spus i-o spun...“

— Unul nu era acasă... adică s-a ascuns... Celuilalt i s-a ivit o treabă urgentă...

Mártonffy, turbat, bătu cu pumnii în masă. Țipa împroșcînd totul cu bale:

— De urechi trebuia să... Ce știi tu, Ferenc! De ceafă! Tîrîți! Sfîșiați! Țărani împuțiți! De păr trebuiau tîrîți pînă aici... Pe pămînt... Auzi, cică o treabă urgentă...

De pe cizmele grosolane, imense, se topea zăpada. Se umezi podeaua de lîngă ușa masivă de stejar. Erzsike privea într-acolo, încruntată.

Cu intimitatea omului de casă, Deák Attila se strecură în spatele lui Mártonffy și îl bătu ușurel pe umăr.

— Nu te enerva, te rog. Au crezut probabil că vînătoarea se amînă.... Viscolul de azi noapte. Și și-au văzut de treburi, asta e firesc...

Avocatul avea contact cu destul de mulți oameni, cunoștea foarte bine starea de spirit din sat.

— Țărani gălbejiți, împuțiți! Douăzeci și cinci la spinare, să șuiere!

Camera se cufundă brusc în tăcere.

Fejszés respira greu. Respirația asta sacadată era urmarea unei gripe încăpățînate și apărea întotdeauna cînd se enerva. Buzele lui Keménffy tremurau ușor dar nu era capabil să continue povestirea hazlie pe care o începuse. Nimeni nu observă momentul plecării lui Radu cu toate că el îi salutase pe toți pe rînd.

Deák vorbi din nou, contînd sigur pe aprobarea celor de față :

— Degeaba ! Evenimentele din o mie nouă sute optsprezece i-au stricat pe oameni. E greu să-i stăpînești. Focul n-a fost stins pînă la capăt, ăsta e răul...

Considerațiilor lui filozofice, nimeni nu le dădu nici o importanță. În priviri se putea citi îngrijorare și spaimă. Mártonffy, prin purtarea lui, dovedea că-și ieșise cu totul din fire. Se crispă, se opri proptit pe picioarele desfăcute lîngă masă și bătu cu pumnul în tăblia ei cu atîta putere încît domnul Fejszés, tresărind, își prinse ochelarii gata să-i sară de pe nas.

— Scoateți copoii ! Perpeli-s-ar în focul iadului țăranii împuțiți ! Ferenc ! Scoateți copoii !

Acum ceda și încordarea picioarelor lui Dudás, îi căzu piatra de pe inimă.

Năvala cîinilor de vînătoare în cameră, fojgăiala lor cu cozile în vînt risipiră atmosfera sumbră din încăpere. Unul dintre copoi adulmeca picioarele excelenței sale, celălalt îi sări de gît lui Keménffy. Se iscă o forfotă nemaipomenită. Cînd domnii își agățară pușile pe umeri, cîinii mai să-și iasă din piele de bucurie. O cățea „gulerată" cu galben, altfel neagră ca smoala, care răspundea la numele Zsófi își sprijini labele de umerii excelenței sale și cînd se retrase zgîriind piepții cojocului, lui Fejszés i se desprinse un nasture...

Erzsike voi să fugă la bucătărie să aducă mămăligă rece și pîine uscată. Dar taică-său strigă la ea. Fiecare gest al fetei trăda educația primită la mănăstire : nu știa măcar atît : că n-ai voie să-i hrănești pe cîini înainte de vînătoare pentru că se lenevesc și nu mai gonesc prada.

Societatea străbătu cu mare gălăgie grădina din dosul casei, pe sub pomii desfrunziți și smotociți de furtună pe unde nimeni nu tăiase încă vreo cărăruie. Mártonffy răsufla șuierat. Îl obosea fiecare pas, cu toate astea își punea pușca pe umeri în fiece zi și făcea un raid prin grădină.

Se strecurară prin poarta joasă a grădinii. Stăpînul casei se opri pînă se strînseră toți în jurul lui și atunci, umflîndu-se în pene, descrise un cerc cu mîna :

— Vedeți, asta e crema pămînturilor. Acești cîțiva ari acoperă toate nevoile gospodăriei. Desigur, tocmai la astea rîvnesc băncile. Să rîvnească! Să ia toate pădurile dacă se strînge lațul, și pajiștile și imașurile. Bună parte din ele sînt în mîna lor. Le-am intabulat. Dar cîtă vreme sînt aici aceste pămînturi, libere de ipoteci, înscrise în registrele funciare, nu-i nici o nenorocire. Așa, prieteni, ce mama iadului!

Admirația îi înscrise în ochi o strălucire umedă.

Fata, sprijinită de pervazul lat al ferestrei privi îndelung în urma celor ce se depărtau.

Încă și acum, rămășiță a nopții, peisajul era măturat de cîte o rafală subțire de vînt. În fața privirilor ancorate în depărtări ale Erzsikăi grădina era învăluită în ceață iar contururile șirului aliniat în monom al celor care plecaseră se estompa din ce în ce.

Doar pe taică-său îl vedea limpede și clar, cu arma pe umăr, urcînd cu tot trupul încordat coasta vălurită a dealului, pășind greoi cu picioarele împiedicate.

Strînse din sprîncene și ceața deveni mai densă în fața ochilor ei. Ce ciudat, de cîte ori nu vedea ea lumea învăluită într-o închipuită cernere de ceață. Și acum, era de parcă peste grădină și peste cîmp s-ar fi revărsat un val spumos de lapte.

De obicei, cînd era așa, se trezeau în ea amintirile, cu contururi precise, aproape perceptibile. Nu împlinise încă nici măcar al douăzecilea an al vieții ei și totuși cît de multe amintiri avea, se sedimentaseră atîtea în străfundul conștiinței ei încît avea sentimentul unei trezorerii pline.

Peisajul trist, răscolit de furtună și imaginea tatălui în cîmpul imaculat de zăpadă, cu gestul larg cu care arăta împrejur, cine știe de ce, îi evoca în amintire silueta unui candidat la deputăție, veșnic în opoziție.

Deși, pe vremea aceea ea nu putea fi decît o copilă de cîțiva anișori, acum își amintea că insul care candida la toate alegerile și cheltuise sume imense pentru campaniile electorale, fiind cu toate acestea de fiecare dată înfrînt, provoca hazul și batjocura tuturor.

Nea Pișta, imaginea de neuitat a copilăriei, avea o voce tunătoare, imensă ; ea ținea foarte mult la el. Cînd îi auzea glasul din depărtare, fugea, zbura aproape, să-l întîmpine. Avea nea Pișta doi mînji cu coame lungi roșu-aprins. Iarna îi înhăma la sanie, fără hățuri. Era destul să chiuie și cele două năluci de foc își luau zborul lunecînd lin pe cărările de gheață. Și era destul să șuiere ușor ca cei doi cai să încetinească pasul și să se oprească lin.

O plimbase de multe ori cu sania, dulce amintire : vîntul înțepător al iernii îi șfichiuia obrajii, în lături dealurile se luaseră la goană și i se părea că o salută veseli copacii de pe marginea drumului.

Ce încîntare !

Acum cînd închidea ochii simțea acel fior de voluptate. Iar pe nea Pișta și-l putea imagina în carne și oase, aievea, deși sărmanul de el plecase cu mulți ani în urmă pe drumul fără de întoarcere. Pe vremea aceea, ea era în Elveția. Auzise că bătrînul îi scandalizase, cu ultima lui dorință, pe domnii din regiune. Ultima lui dorință fusese ca racla lui să fie dusă la cimitir într-o căruță trasă de patru bivoli, zicînd că : „Destul am zburat eu cît am trăit, ultimul drum vreau să-l fac cît se poate de încet."

Amintirea lui o răscoli într-atît încît îi veni să plîngă...

Imensitatea albă care se întindea în dunga dealului îi înghiți pe vînătorii întîrziați. Se auzea din depărtare lătratul sacadat dar persistent al unuia dintre copoi. După scurtă vreme răbufni o împușcătură, nu prea departe și geamurile ferestrelor tremurară încetișor.

Bubuitura risipi amintirile. Ochii fetei se deschiseră largi, rotunzi de uimire de parcă s-ar fi trezit dintr-un somn adînc. Acum privirea i se opri pe banca din grădină, acolo, în fața casei, sub mărul umbros. Viscolul din noapte măturase zăpada de pe scîndurile acum dezgolite, pete maronii în nemărginirea albă, scînteietoare.

De cîte ori o privea, banca îi trezea amintiri dragi și chinuitoare și un fel de naiv, dar cu atît mai pirjolitor sentiment de vinovăție...

Rătăcire... curiozitate vinovată... ispita copilăriei ei...

În Elveția se spovedise odată, mărturisindu-și păcatul.

Povestea începuse atunci cînd Erzsike se pregătea să plece în depărtata străinătate și trebuia să-și formeze un minim de vocabular nemțesc ; l-au angajat profesor de casă pe Szabó Mátyás.

La început fusese bosumflată. Se întîmpla tocmai în vremea cînd bobocul înflorea și fata se privea din ce în ce mai des și mai cu voluptate în oglinda cît un perete din dormitor. Se așeza deseori în fața ei, se întorcea spre dreapta, spre stînga, își îndrepta părul, pentru că o preocupau mult mai mult liniile involte, încă de copilă ale trupului ei, tainele ce abia prindeau viață în țesuturile ei intime decît scrierea și vorbirea nemțească.

Descoperi moliciunea mătăsoasă a părului ei blond și fiorul plăcut pe care ți-l dă adierea vîntului jucîndu-se cu cîrlionții răvășiți pe ceafa fierbinte.

Cînd a apărut prima oară în casa lor tînărul modest și timid, Erzsike îl măsură din cap pînă-n picioare cu îngîmfarea arogantă și crudă a unei puștoaice de neam mare, astfel încît Mátyás roși fără să vrea. Tuși de cîteva ori încurcat și, involuntar, duse mîna la cravată.

Băiatul umbla toată vremea cu gulerul descheiat, deseori trebuia să-și ajute tatăl la vînturatul fînului, la arat și treierat, dar cînd se ducea la „curte", cum ziceau sătenii, nu uita niciodată să-și pună cămașă curată, să se bărbierească, să se spele din cap pînă-n picioare, și să-și pună cravată. Maică-sa, în timp ce-i călca pantalonii, zicea cu o blajină ironie :

— Oare te duci în pețit ? La ce atîta zarvă ? Dacă-ți uzezi astea două cravate vara, la iarnă ce mai porți ?

Într-adevăr, nu avea decît două cravate...

Orele de germană erau stabilite pentru dimineața.

Dar fata ba se scula tîrziu, ba se juca cu mînzul, orele se dovedeau a fi necorespunzătoare. Le-au mutat între cinci și șase după-amiază, cînd se dovedi a fi prea cald... Între timp vara a copt recoltele, treierătoarele umpleau cu zgomotul lor ulițele satului, zilele se scurgeau și seara greierii țîrîiau întristați. Erzsike ținea neapărat ca orele să înceapă la șase seara...

Se rezema cu sînii pietroși de masa din grădină întorcîndu-i pe jumătate spatele băiatului care ședea lîngă ea pe bancă, de parcă în afara literelor ascuțite, gotice, ni-

mic pe lumea asta n-ar fi interesat-o. În genere, se purta lejer. Nu-i păsa dacă Mátyás o găsea cu părul în dezordine, își zvîrlea sandaua din picior și își freca nepăsătoare talpa trandafirie de muchia unei pietre.

Gesturile ei treziră interesul băiatului. Privea pierdut părul blond, zburlit și urmărea furiș mișcările cochete ale piciorului dezgolit. Fata nici nu-l băga în seamă. Mátyás deveni sumbru : domnișoara își etalează superioritatea în fața feciorului de țăran...

O dată însă rămase de-a dreptul uluit. Erzsike, întrerupînd fraza nemțească, se întoarse brusc către el și îl privi adînc în ochi, întrebîndu-l :

— Spune-mi, Szabó, ai fost vreodată îndrăgostit ?

Băiatul, de încurcat ce era, nu știa încotro să-și întoarcă privirea și pînă să se dumirească îl ajunse a doua întrebare :

— Și te-ai sărutat vreodată ? Spune !

— Dar, domnișoară ! Să pui asemenea întrebări ! se miră Mátyás.

Fata strîmbă batjocoritoare buzele, apoi ridică din umeri și, indiferentă, se apucă să scrie mulțimea de litere gotice în caietul plictisitor din fața ei.

Atitudinea ușuratică, emfatică a fetei îl răscoli mai profund decît și-ar fi imaginat.

În noaptea aceea de vară nu reuși să adoarmă. Privea pe fereastră mergerea lină a lunii pe cer gîndindu-se tot timpul la Erzsike. Între ei se stabili o relație ciudată : băiatul aproape de pragul bărbăției și fetița, copilă încă și totuși superioară și cu inițiativă ! Ce înseamnă asta ? Stricăciune ? Curiozitate naivă ? Joacă ?

Vara aluneca discret spre toamnă. Orele de germană se întindeau tot mai mult în înserare. Erzsike, la trecerea timpului cuvenit, uita tot mai des să închidă cartea, se mocăia cît putea. Și ziua se scurta din ce în ce...

Uneori se lăsa îndelung așteptată, se așezau pe bancă chiar cu o oră întîrziere și se pierdea vremea cu aranjarea caietului pe măsuța alăturată.

O dată, Mátyás își uită privirea pe genunchii dezgoliți ai fetei. Fustița, oricum scurtă a Erzsikăi, se ridica deseori dezgolindu-i rotunjimea pulpelor. Atunci cu o ciudată provocare în care se ghicea o prefăcută naivitate și nevi-

novăție se întorcea către băiat și își ridica și mai sus fustița.

— La ce te uiți ? La vînătaia asta micuță ? M-am lovit, zicea mîngîind cu tandrețe locul învinețit. De altfel, dumneata poți să te uiți. Dumneata te pregătești să devii medic. Probabil de aia te și interesează...

Uluitor ! Tînărul se roși și bîlbîi. E oare chiar atît de depravată ? Sau nu este decît cinism ? Nerușinarea doamnei de lume mare care se arată nudă în fața slugilor în ideea că oricum slugile nu pot fi considerate ființe umane ? Cîte își permite fata asta ! Desigur, față de el, progenitura unui țăran, nu are de ținut seama de nici o convenție socială...

Dinspre cîmpie se cernea tristețea înserărilor timpurii ale toamnei, sufletul băiatului era cutreierat de un sentiment ce nu va putea fi niciodată uitat. Se apropia ziua plecării Erzsikăi. Făceau ultimele lecții. Aerul era încărcat de o intensitate emoțională care otrăvea sîngele lui Mátyás. Ar fi dorit să se renunțe la plecare, plicticoasele lecții de germană să se prelungească zi și noapte, din vară în toamnă. Ar fi dorit să nu se despartă nicicînd de banca șubredă din grădină... Soarele se ascunse în spatele dîmburilor dinspre apus și în locul lui cerul se aprinse într-o vîlvătaie roșie. Erzsike tăcea, apoi brusc, dar într-o manieră care nu mai era surprinzătoare, se întoarse spre el cu o privire violentă :

— La ce te uiți ?

Băiatul care își uitase privirea în gol tresări cînd auzi vocea.

— La nimic.

— Credeam că tot la vînătaia aia...

Mátyás duse mîna la gură, tuși scurt. Glasul îi era răgușit, se emoționase... „M-a răscolit din nou"... gîndi el. Dar n-o mai judeca, n-o mai condamna.

— A trecut, zise Erzsike placid și fără nici o expresie pe față.

— Slavă Domnului...

— Am să am grijă să nu mă mai lovesc. Bine ?

Mátyás tuși din nou, ce ar fi putut răspunde ?

— Văd că nu te interesează. Cu toate că te pregătești să devii doctor.

Situația nu-i era deloc la îndemînă, se simțea anulat de timiditate ; nu îndrăznea să se uite la fată.

Nu trecu nici o clipă, Erzsike își azvîrli creionul și mutrița i se strînse de supărare, încruntă sprîncenele și, cu o mișcare bruscă, asemeni aceleia cu care își arătase vînătaia de pe genunchi, își ridică piciorul, smulse sandaua și cu o avîntare furioasă o azvîrli cît putu de departe.

Mátyás urmări zborul sandalei cu o privire nedumerită. Erzsike îl apostrofă cu un glas poruncitor și dur :

— Ce caști gura ? N-ai mai văzut pantof zburător ? O pietricică mi-a ros toată după amiaza călcîiul, în zadar am încercat să scap de ea... Și acum ce stai și te minunezi, mai bine fugi și adu-mi sandaua înapoi. Dar repede ! Mi-e frig la picior !

Cuvintele îi erau jignitoare și umilitoare. Studentul se ridică în silă și fără nici un comentariu îi aduse încălțămintea zvîrlită destul de depărtișor.

— Așa, vezi ? Acum te-ai aștepta să-ți mulțumesc. Poți să aștepți mult și bine. Altceva ar fi fost dac-ai fi sărit din proprie inițiativă, dar a trebuit să-ți poruncesc eu.

Depășise limita ! îl străfulgeră pe Mátyás un val de supărare. Mușchii feței îi tremurau de furia bruscă ce-l năpădise.

— Să poruncești ?!

— Sigur.

— De poruncit li se poruncește slugilor, zise tînărul cu neascunsă indignare. Dar un om cu bun simț n-o face nici p-asta...

Ia te uită, puștanca asta se poartă cu el de parc-ar avea puteri depline asupra lui. Boieroaica. Întoarse capul. Simțea că acum ar trebui să se ridice și să-și ia rămas bun, la urma urmei lecția se încheiase și coborîse și umbra nopții ascunzîndu-se printre copaci...

Dar nu se ridică și nu spuse adio.

Erzsike își făcea de lucru cu caietele, apoi cu avînt se întoarse pe jumătate, puse mîna pe încheietura mîinii băiatului și îl strînse ușor.

— Vrei să spui că dumneata nu îmi ești slugă. Nu-i așa ? Te-am jignit ? Te rog, nu te supăra. Se apropie foarte tare de el, ca să-l poată privi de jos în ochi.

Băiatul tăcea. Mîna fetei era călduță și se bucura că fiorul ei îi învolburează sîngele. Se întoarse cu repeziciune și îmbrățișă cu ambele brațe trupul fetei care se lipea strîns de el.

— Erzsike, șopti.

— Așa. Deci nu domnișoară...

Și veni ca un val, bătînd la porțile inimii lor, prima sărutare.

Zilele următoare au strecurat venin în ceasurile emoționante ale uitării de sine. Erzsike fura bîrfele de la muieruștile care se învîrteau prin casă : Peti János își chinuise îngrozitor nevasta pentru că o surprinsese sărutîndu-se cu un răcan în permisie. Amănuntele o interesau într-un mod excesiv. Tot timpul spiona ca să-și astîmpere curiozitatea. Și sărutării aceleia, ai căror martori fuseseră doar banca din grădină, măsuța și mărul care îi învăluise în umbra lui, ea îi simțea gustul pe buze pîrjolindu-i gura, insuportabil, ca un bob de jăratic. Dacă se trezea noaptea degetele îi lunecau spre buze vrînd parcă să șteargă urma pîrjolului.

A sosit și ceasul despărțirii. Nici nu căzuseră încă ultimele frunze uscate din crengile copacilor și Erzsike s-a dus la mănăstirea din Elveția. La întîlnirea de rămas bun îi strînse mîna lui Mátyás rece, distant și reținut.

Doamne, cîtă vreme a trecut de atunci...

Dar dacă i se rătăceau privirile spre banca din parc, încă și acum i se colorau obrajii ca de o febră fierbinte și cu același gest își ducea mîna la buze ca în acele nopți de demult, să șteargă urmele nevăzute ale păcatului. Spovedania din Elveția nu folosise la nimic. Soarta încrustează în sufletele oamenilor semne de neșters...

Acele ore de germană ; cufundate în ceața vremii, îl apropiaseră pe Mátyás de casa Mártonffy. Ori de cîte ori, student fiind, venea în vacanțe acasă, trecea și pe la bătrînul domn.

În comună umblau zvonuri destul de încîlcite despre starea materială a casei Mártonffy. Oamenii săraci îl afu-

riseau pentru simbriile neplătite. Dar nimic din toate astea nu-l privea pe Mátyás.

De cînd se întorsese fata, vizitele lui au devenit mai stînjenite. Bătea la poarta curții cu inima strînsă. La început contase pe ajutorul lui Mártonffy în organizarea asociației pentru sănătate, a constatat apoi că pe bătrînul domn îl lasă cu desăvîrșire rece asemenea treburi sociale.

Poate că vizitele lui dese la Mártonffy au și dăunat cauzei. Oamenii deveniseră suspicioși bănuind cine știe ce șmecherie boierească în dosul strădaniei și închipuirii lui Szabó Mátyás. Nici nu putea fi lucru curat dacă își bagă nasul domnul Mártonffy !

Medicul efectua un ceremonial deosebit ori de cîte ori ajungea în fața porții. Întîi își freca bine tălpile de rogojina desrămată de la ușă, tușea scurt de cîteva ori (în taină își mai aranja și acum cravata) și abia după toate astea se încumeta să bată la poartă.

Erzsike vedea de la fereastră apropierea tînărului medic. Primul ei gînd fu să se refugieze în camera alăturată. Nu-i făcea plăcere să-l întîlnească. Și totuși rămase pe loc. Aștepta să audă bătaia în ușă, acum era prea tîrziu ca să mai plece. Obrajii fetei se îmbujorară atunci cînd, puțin crispată, îi răspunse la salut. Întinse mîna cu brațul țeapăn și gestul acesta îi împrumuta o îngîmfare boierească.

Tînărul venea întotdeauna cu o frază fără haz pe buze. Și acum întrebă :

— Au și plecat domnii la vînătoare ?

De parcă n-ar fi văzut că în afara Erzsikăi nimeni nu mai era în camera plină de fumul gros de țigară, neaerisită încă.

Erzsike se sprijinise cu spatele de cahlele teracotei ascunzîndu-și mîinile.

— Au plecat demult — răspunse. Au și început să duruie puștile.

Mátyás se prefăcu a fi interesat :

— Chiar așa ? Se aude pînă aici ?

— Am auzit o împușcătură. Cu siguranță era excelența sa domnul Fejszés, știi, acela care șade întotdeauna pe scaun într-un fel de parcă ar fi înghițit un par. Dar

să țintească nu știe. Dacă a tras el, precis a nimerit alături.

Mátyás se sprijinea cînd pe un picior cînd pe altul. Nu știa ce să-i spună fetei.

Erzsike îi veni în ajutor :

— Cu atît mai bun vînător e domnul Deák. Are și în înfățișare ceva de răpitoare... Unul ca el nu lasă nimic pe seama braconierilor ! Keménffy îi însoțește doar ca să aibă un auditoriu pentru glumele lui noi. Nici nu scoate pușca de pe umăr...,

Mátyás chicoti încet. Lăuda spiritul deosebit de observație al fetei. Observă că are mare aplicație pentru satiră și îi face plăcere să fie ironică.

Dar fata spusese totul nu cu intenția de a fi ironică, își exprimase mai degrabă tristețea și plictisul față de aceste chefuri frecvente, vînători și musafiri gălăgioși. Despre reverendul reformat avea o părere și mai acidă :

— Acela greșește ținta cu bună știință, nu cumva să le sufle domnilor vînatul de sub nas. Ce-i drept, nici nu i-a prea iertat nici unul ! Pur și simplu îi crapă inima de mîndrie că poate sta la rînd cu nobili de sînge și mai ales pentru faptul că poate frămînta zăpada în compania excelenței sale domnului Fejszés.

Tînărul simți cum i se destramă crisparea. Rîse cu poftă cu toate că fata rămăsese sobră ; se vedea că-i împărtășise observațiile ei din cu totul altă dorință decît aceea de a-l amuza.

— Ai o părere foarte proastă despre ei, zise Mátyás.

— Oh, eu urăsc vînătoarea. Știi ce nervi îmi fac cînd îl văd pe tata întorcîndu-se acasă cu doi-trei iepuri însîngerați ? Îmi vine să plîng !

Sensibilitate excesivă, remarcă medicul în sinea lui și o bună doză de isterie...

— Oare sălbăticiunile nu sînt și ele creații divine ? Nu e un păcat să ucizi aceste animale drăgălașe ? Ai auzit dumneata, oare, un iepuraș plîngînd ?

La sentimentalisme dintr-astea Mátyás nu se prea pricepea.

— Orice fel de vărsare de sînge mi se pare îngrozitoare, continuă fata.

Strîngea din dinți, jucîndu-se cu medalionul mic de aur cu chipul Sfintei Maria.

— Păi în ceea ce privește vărsarea de sînge, orice om cu bun simț...

Fata se învioră și îl întrerupse vorbind cu patos :

— Ori, aici, nu e nimic în afară de chiolhanuri, violență, vărsare de sînge !

Această izbucnire i se păru lui Mátyás falsă și îngîmfată. Nu, nu e deloc sinceră... Într-adevăr, sînt femei care nu sînt în stare să taie gîtul unei orătănii și leșină cînd văd sînge. Dar Erzsike sigur nu putea fi pusă în rînd cu ele. Discuția începu să-l apese. Nu voia să curme firul conversației cu o ridicare din umeri, fata nu i-ar fi iertat niciodată o asemenea jignire, încercă deci să schimbe subiectul :

— Nu am întrebat cu gîndul că aș vrea să mă duc la vînătoare ! Nici prin minte nu-mi trece, se scuză el.

— Dumneata ești alt fel de om... dădu fata din cap. Dar tatăl meu...

Gîndurile îi erau mereu îndreptate spre tatăl ei, la el făcea tot timpul aluzie.

— Din păcate, nici timp nu aș avea pentru asemenea distracții.

— De ce nu spui sincer : pentru asemenea plăceri domnești ?

Și fata îl prinse în focul albastru al privirilor ei.

Vrea oare să-l provoace ? Mátyás își aminti acea discuție de demult, de sub umbra mărului bătrîn, acolo, în parc, pe bancă. Slugilor li se poruncește... Ia te uită ce persoană persèverentă : nu uita. Fata își fixă îndelung privirea pe obrazul lui. Oare la ce se gîndește ?

— Am ocupații mai importante, sparse Mátyás tăcerea care se instalase între ei. Mă preocupă tot timpul ideea mea privitoare la organizarea ajutorului medical. A devenit aproape o idee fixă... Și noaptea trecută s-a prăbușit un om în prăpastie.

S-a prăbușit, nu a alunecat, Erzsike însă nu-i dădea atenție, trăia departe de soarta oamenilor, preocupată doar de viața ei schilodită și fără orizont, încît meditațiile lui Mátyás o lăsau cu desăvîrșire indiferentă...

— E frumos din partea dumitale acest spirit de caritate, remarcă ea.

— Nu e vorba de spirit de caritate, dădu din cap iritat Mátyás.

— Nu ? se întoarse spre el, mirîndu-se, Erzsike și micuțul medalion îi alunecă dintre buze.

— Nu, nicidecum. E vorba de un interes colectiv. Interesul satului, explică bărbatul.

— Așa ? Vezi, nici n-am știut. Am crezut că vrei să-ți ispășești și dumneata păcatele într-un fel. Eu obișnuiesc să mă rog. Sînt unii care nici măcar nu cred... Multe feluri de oameni trăiesc pe pămînt, dar păcatul rămîne întotdeauna păcat, într-un fel trebuie să ispășești.

Mátyás încercă să scape de această conversație atît de străină și de ciudată pentru el, rîzînd forțat.

— De unde ! Ce păcate poate avea o fată atît de drăguță și de bună ?

Erzsike roși pînă la rădăcina părului, ochii albaștri deveniră ca lama briciului, mijlocul i se îndreptă într-o crispare orgolioasă.

— Dumneata întrebi ?

— Eu ? bîlbîi medicul auzind acuza directă. Crede-mă, stimată Erzsike, nu pricep... Nici nu știu...

Din fericire gîndurile ivite brusc nu prinseră glas pe buzele lui. „Cel mai bine ar fi, drăguță, dacă te-ai duce cu grăbire la oraș, la un consult serios ! Te conduc mai bine la un bun specialist neuro-psihiatru, căci dumneata, fără doar și poate, ai nevoie de o schimbare de mediu... Și de măritiș, domnișoară dragă !“

Broboane de sudoare i se iviră pe frunte.

Fata porni cu pași egali, hotărîți spre camera vecină și îi spuse doar, foarte încet, peste umăr :

— Te rog, acum lasă-mă singură...

Și închise ușa după ea, ca una care, într-o totală derivă emoțională, se refugiază din fața unui scandal rușinos.

Mátyás mergea pe stradă cu nervii întinși la maximum încurcîndu-se în hățișul răscolit al gîndurilor și sentimentelor sale.

— Sărmana fată ! Sărmana fată ! oftă mormăind cu glas tare pe uliță.

Brusc avu acum revelația că pentru planurile lui cu privire la organizarea sanitară mulți îl privesc ca pe un soldat înrolat în armata salvării, un fel de comitet de binefacere al cucoanelor, travestite în bărbat, și încă într-unul dintre aceia care în idealismul lui tîmpit se crede în stare să schimbe mersul lumii cu nălucirile lui...

Răscolit sufletește, acum, sarcina pe care și-o asumase i se părea de-a dreptul caraghioasă. Și poate că Erzsike are dreptate... și Jolánka, nevastă-sa, cînd zice că vrea să scape din cotlonul ăsta care le mistuie viața.

În mintea lui, această închipuire eroică despre organizarea sanitară se formulase evident sub influența cercurilor studențești, organizare imposibil de realizat în societatea asta de acum, cu toate bunele intenții umanitare, cu toată dorința sinceră de ajutorare a semenilor săi, intenție care îi și îndreptase pași înapoi spre satul lui...

Cît erau de multe lucrurile pe care nu le pricepea...

Pornise oare pe drumul vieții într-un loc neprielnic? Și oare ce stații necunoscute îl mai așteptau? Ce dezamăgiri îl mai pîndeau ascunse în tenebrele timpului ce va să vină?

Viața i se răsturnase din temelii. Îl răscolea mai mult o vorbă, o remarcă aruncată la întîmplare decît răscolise vijelia nopții peisajul vălurit de dealuri și văi.

În ultima vreme o acuza din ce în ce mai mult pe nevastă-sa, pe Jolánka. Își aducea aminte cu amărăciune de după-amiaza aceea tîrzie de toamnă cînd, în căutare de cameră pentru închiriat, după multe ezitări, apăsase clanța ușii casei cu un etaj de pe strada Sáros, numărul 36...

Avea doar cîteva sute de lei în buzunar, nu putuse plăti în avans nici taxele școlare, taică-său mai vindea cîte o bucată de pămînt la preț scăzut, dar ultima oară declarase că mai mult nici un bănuț nu poate sacrifica! A fost destul! Nu mai avea putere! Nu putea trece toată familia în rîndul cerșetorilor pentru diploma de medic a fiului său.

Înțelegea. Dar gîndurile sumbre nu le putea șterge din inimă. Umbla ca un somnambul printre colegii lui. N-avea nici o nădejde, nici o rază de speranță care să-i lumineze viitorul.

În casa cu alură destul de vetustă de pe strada Sáros locuia familia Jolánkăi. La parter, cu fața spre stradă, era măcelăria. Deasupra intrării litere mari, roșii, ofertau mezelurile gustoase, șuncile rozalii preparate în salpetru, afumate și neafumate, frăgezite în saramură și suc propriu. Măcelarul vindea și carne proaspătă, izbirea răsunătoare a toporiștii cu care o tranșa se auzea pînă sus în camera de închiriat în care Mátyás se instală curînd.

Jolánka terminase liceul, își dăduse bacalaureatul și declarase ritos că se plictisise de învățătură și nici prin gînd nu-i trece să mai gîrbovească patru-cinci ani pe băncile vreunei facultăți. De altfel, nu avea nevoie de nici un fel de diplomă; starea materială a tatălui o scutea de orice grijă. Jolánka era tînără, voia să-și trăiască viața, să se distreze...

Mátyás, după prima lună, rămase dator cu chiria.

Nici o problemă, o să o plătească mai tîrziu, cînd va avea bani. Nu rămăseseră în ăia cîțiva lei care pentru tînărul student la medicină aveau o importanță vitală.

În anul acela prima zăpadă căzu devreme aducînd cu ea zile reci de iarnă. Mama Jolánkái fu prima care băgă de seamă că odaia studentului e neîncălzită.

— Oh, de ce n-ai zis nimic, dragă domnule Szabó? Nu pot să-mi încarc conștiința cu un păcat, dacă te îmbolnăvești!

Și stăpîna casei aprinse ea însăși focul în sobă.

Apoi sosi vremea balurilor studențești și a carnavalului...

Pînă atunci Mátyás se împrietenise cu familia, și mai cu seamă cu Jolánka. Era considerat ca un fel de membru al familiei și Jolánka voia să meargă la bal! Îl convinse pe băiat să fie cavalerul ei și să o însoțească la petrecere. Mama, veselă din fire, rîdea în hohote ce-i drept puțin cam vulgare spunînd pe un ton atoateiertător:

— Știe Dumnezeu, pe fata asta a mea o tot mănîncă tălpile...

Desigur, mersul la bal costa bani, taxa de intrare (de obicei mare), o halbă, prăjiturele, un buchet de flori.

Mama Jolánkăi îi împrumută deci lui Mátyás o sumă mai mică de bani.

Spre mijlocul carnavalului se organiza sub egida notabilităților tradiționalul bal al juriștilor, unde luxul era mare și o anumită ținută obligatorie (pentru femei toaletă de mare serată și evantai, pentru bărbați cravata albă, plastron scrobit, frac sau smoching).

Între timp doamna casei renunțase să-i mai spună domnule Szabó și, demonstrativ, mai cu seamă de față cu alții, îi spunea locatarului ei domnule doctor.

Așa că, pentru domnul doctor împrumutară un smoching de la unul din magazinele de profil. Restul echipamentului, cravată, plastron, guler tare și manșete cu butoni i le cumpără măcelăreasa și i le dărui : „La urma urmei poți să le primești cadou de la noi de ziua dumitale, că doar nu ești pentru noi un străin. Și nu e permis să fii atît de rușinos, dragă domnule doctor. Ia aminte că lumea e a celor îndrăzneți !"

Fraza asta exprima întreaga concepție despre viață a femeii.

Mai tîrziu, mama fu aceea care, cu tact (desigur, după noțiunile ei) începu să se informeze despre mediul familial al lui Mátyás.

— Spune-mi, dragă domnule doctor, și mama dumitale are de obicei să ducă lapte la piață ? Să nu mă înțelegi greșit, mie îmi plac grozav lăptăresele. Sînt în stare să stau ore întregi cu ele de vorbă. Au un haz teribil ! Sînt grozave !...

Și în taină, cînd nu era nimeni de față, tinerii aveau un dialog plin de intimitate, țeseau planuri și intrigi complice. Jolánka, foarte calină, puțin cochetînd, puțin matern, îi vîra lui Mátyás în gură sărățele, în timp ce-i atrăgea atenția cu maximă seriozitate :

— Tu să nu-i spui mamei că ieri am fost împreună la cinema ! Deși în asta nu e nimic vinovat ! Dar, știi, ea e atît de demodată, n-ar înțelege și...

La început se tutuiau numai cînd erau singuri, mai apoi le scăpa pe buze și cîte un cuvînt mai calin chiar în prezența părinților. Nimeni nu se arăta surprins.

În timp ce-l îndopa cu prăjituri Jolánka ciripea într-una :

— Într-adevăr cară maică-ta lapte la piață ? Să nu te simți jignit și să nu înțelegi greșit ! Chiar dacă e așa eu o

iubesc foarte mult pe maică-ta. Și sînt atît de fericită că te-ai îndrăgostit de mine ! Dar mă iubești într-adevăr ? Sau numai de nevoie ? Să mai aduc prăjituri ? Tu îl cunoști pe doctorul care stă vecin cu noi ? Doamne, cît sînt de fericiți ! Grozav... Pe bărbat îl cheamă Pongrác... Doctor Pongrác ! Locuiesc aici, aproape...

Pînă să ajungă Mátyás în pragul examenului de diplomă, pe deget îi scînteia verigheta. A mers ușor, aproape pe neobservate. Oh, dacă și-ar fi notat măcar cît însumează măruntele dar desele împrumuturi pe care i le dăduse prea binevoitoarea mamă, mereu dispusă să-l ajute ! Oare cîți bani s-or fi adunat ? Mulți, desigur...

Îl răsfățau ca pe propriul lor copil.

Nu se întrebase niciodată dacă o iubește într-adevăr pe Jolánka.

Pe atunci încă nu avea nici de ce să se întrebe...

În timp ce-și tîra sufletul rănit pe ulițele pustii ale acelei ierni, mintea îi era cutreierată de amintirea clipelor de demult. Dar de ce „suflet rănit" ? „Frumoasă intenția dumitale filantropică !"... Auzea în urechi nota de indiferență din glas și vedea aievea strălucirea rece a privirii... simți ridicîndu-se de undeva din piept un hohot de ris cinic. Deci, aici a ajuns ? Asta să fie răsplata ?... Greșise cu siguranță drumul, pornise pe o cale eronată... Dar dacă totuși are dreptate ?! Unde ar putea găsi o certitudine ? Și totuși nu se lasă, organizarea sanitară o duce la bun sfîrșit orice ar fi ! Dacă se sperie acum de greutăți n-o s-o scoată niciodată la capăt în viață...

La ușa locuinței lui de odinioară, din oraș, unde se pregătea în acele zile, îngropat în teancuri de cărți și caiete de notițe, pentru susținerea ultimului examen, factorul bătuse de mai multe ori. Taică-său îi scria din ce în ce mai des. Bătrînul devenise blînd ca mielul și drăgăstos nevoie mare văzînd că feciorul se apropie de „țintă". Rîndurile încurcate năpusteau asupră-i toptan nevoile, necazurile, îngîndurările satului : „Și mai află, fiule dragă, că ieri l-am condus pe ultimul drum pe cumătrul Vencel. Odihnească-l Dumnezeu în pace și să le dea mîngîiere celor rămași în urma lui. Ar mai fi putut trăi dar Dumnezeu a hotărît altfel, că n-avea nici patru-

zeci de ani. Dar cred să-ți amintești cît era de slab cu ani în urmă și pielea îi era galbenă de parc-ar fi fost argăsită. Eu zic că îl rodea ftizia încă de pe atunci. La urmă, cînd a venit toamna tușea cumplit și la urmă de tot scuipa puturos".

Cădeau, rărind rîndurile, oamenii satului. Moartea bătea cînd la o ușă, cînd la alta chemînd sufletele și cei chemați trebuiau să o urmeze. Într-una dintre scrisori bătrînul îl informa despre plecarea timpurie a bietei Kecskés Juli. Vestea îl impresionase pe Mátyás. Juli mersese alături de el la școala primară, erau tovarăși de joacă, se plimbaseră mult împreună ținîndu-se de mînă ; amîndoi iubeau liniștea, rareori schimbau cîte un cuvînt. Pe atunci, în vremea tăcerilor îndelungi, Mátyás simțise adeseori îmboldul de a-i face jurămînt că o ia de nevastă cînd se fac mari, dar pe urmă ceva îl reținea și nu spunea nimic. Își legănau doar brațele prinse cu degetele cruciș și se uitau apoi împrejur ferindu-se de unii care i-ar fi putut pîndi.

Din rîndurile bătrînului Szabó deseori răzbăteau textele biblice citite și răscitite de el în serile lungi de iarnă. Formula profeții bubuitoare și sentințe severe într-atît de categorice că auzindu-le s-ar fi minunat și preotul reformat. Și cu privire la Juli, formulase o judecată neîndurătoare : „A făptuit lucrul oprit de Dumnezeu și, cum zice lumea, cu o sculă murdară, de fier. Dar Dumnezeu a pedepsit-o, pentru că în ceasurile de dinainte de moarte i-a înnegrit tot trupul, pînă și unghiile și gingiile. Dînd și cu aceasta pildă întregului sat că flacăra lumînării sufletului aceluia care vrea să schimbe cu vrerea lui păcătoasă vrerea dreaptă a lui Dumnezeu se stinge în zvîrcoliri de chinuri cumplite. Fiindcă adevărul este că muieruștile astea din ziua de azi nu prea vor să aibă copii. Drept care umblă pe uliță cu picioarele în lături de parcă s-ar fi pornit la drum capra de tăiat lemne. Și astfel încărcate de păcat, nu se rușinează totuși să profaneze Casa Domnului iar ca vîrfuire a tuturor mîrșăviilor comise nu se sfiesc nici să primească sfînta prescure".

Mátyás, zguduit, își aminti ultima lui întîlnire cu Kecskés Juli. Era într-o zi de decembrie. Satul era învăluit de o ceață densă. El venise doar pentru cîteva zile, să-și

vadă părinții. Silueta lui Juli se desprinse pe neașteptate din pîcla grea. Avea pas ușor, coapse pline și zîmbet de mătase.

— Ia te uită, Juli ! Ce fată frumoasă te-ai făcut de cînd nu te-am văzut !

Fustele i se legănau ca clopotele, rîse drăguț cu ochii negri strălucind de bucurie, dezvelind albul scînteietor al dinților. Apoi întrebă jucăuș, tachinîndu-l ușor :

— De ce ? Înainte nu eram frumoasă ?

— Cum să nu fi fost ? Dar ia spune-mi : te măriți cumva ?

— De ce nu m-aș mărita dacă mă ia cineva ?

— Și te ia ?

— Mă ia dacă mă las.

— Și te lași ?

— Mă las... La ce să mă păstrez ?

— Ei dar guralivă te făcuși !

Rîseră amîndoi.

Simțise nevoia să prindă mîna fetei să-și legene brațele împreună așa cum făceau deseori cînd erau școlari. Asta nu avea nici o semnificație...

— Și cine-i fericitul mire ?

Juli răspunse grav :

— Îți aduci aminte de Fekete Pista ?

— Cum să nu ! Tu, dar ăla parcă se însurase !

— Da, a luat-o pe Cătălina Covrig.

— Și atunci cum poate să-ți fie mire ?

— Nu mi-e mire. Am vrut să spun numai că toate fetele care pe vremea cînd eram școlari aveau un iubit s-au măritat pînă acum.

Mátyás își mușcă buzele. Încurcat, zise morfolind cuvintele cu privirea în gol :

— Te faci o muierușcă pe cinste Juli. Îl invidiez de pe acum pe bărbatul tău. Îți doresc mult noroc în viață.

Fata, întinse jucăuș mîna către Mátyás, mai-mai să-i acopere buzele cu palma :

— La naiba, ce gură ai !

Dar se întunecă pe loc, își retrase mîna și continuă :

— Mulțumesc, domnișorule, pentru bunele urări. Bărbatul meu va fi un om vrednic, cumsecade. Ți-l amin-

teşti pe Kovács Károly ? Acela care l-a desenat pe tablă pe învăţător ca pe un ţap...

Încetase să-l tutuiască, aşa ca din nebăgare de seamă... Mátyás sărise din rîndul lor, schimbase cioarecii pe pantaloni. Domn. Parcă e şi mai străin... Amintirile trecutului nu erau destul de puternice ca să-l restituie mediului său...

Îşi amintea cuvintele schimbate atunci cu Juli de parcă n-ar fi trecut nici cinci minute de cînd se întîlniseră. Şi ca o săgeată îi trecu prin minte forfota înfrigurată, şuşotelile, uneltirile misterioase din casa măcelarului, coincizînd exact cu zilele în care aflase despre tragicul sfîrşit al Juliei.

Mamă şi fiică se înţelegeau din priviri şi şoapte complice, urzind cu viclenie, elaborînd o adevărată tactică şi strategie, un adevărat plan de asalt împotriva teşcherelei de bancnote a tatălui. Îi muiau inima măcelarului osînzos şi cu faţa congestionată : să-i ajute pe tineri, să acopere cheltuielile necesare deschiderii unui cabinet medical. Era vorba de o sumă uriaşă. Capul familiei mormăia doar, privea crispat în gol şi încerca să se sustragă ameţitorului susur de sirene care încerca să-l vrăjească.

Manevrele de învăluire ţineau de săptămîni, ba chiar de luni de zile, sărutări din vîrful buzelor pe creştet şi pe bărbia dublă, Jolánka, de o drăgălăşenie fără margini, femeia deosebit de calină. Măcelarul se înmuia încet, serile medita frecîndu-şi fruntea.

— Nu trăim, dragele mele, vremuri la care să ne putem gîndi la mari investiţii. Criza se adînceşte. În ziare citeşti numai ştiri proaste. Dar drept e că tu eşti singurul meu copil... Aşa e... Şi cînd ajunsese tocmai în pragul marii hotărîri, gata să se lase înduplecat, Mátyás tăie nodul gordian. Declară că nu este dispus să se stabilească în oraş, a hotărît că se reîntoarce în satul lui. Şi se dezlănţui după asta potop de lacrimi şi văicăreli !

Mama era mai isteaţă decît fata. O consola pe Jolánka :

— Are demnitate. Şi asta e foarte bine. O fi auzit ceva din discuţiile cu tata. Vezi cît rău poate face un bărbat cînd se încăpăţînează ? Ca un catîr neisprăvit. Dar Mátyás este un om cinstit şi are demnitate. Asta e sigur.

După ce Jolánka și-a uscat cu batistuța brodată lacrimile de pe obrăjori, s-a pornit să colinde pe la prietenele ei. Le spuse noutatea : Mátyás fusese numit medic de plasă. Nici că a fost cine știe ce ușor de obținut asemenea post, ehei, cîte buzunare n-au stat căscate pe la minister și, cu siguranță, fără relații tot nu s-ar fi rezolvat...

Atîta a tot repetat povestea asta născocită încît aproape că începuse să o creadă și ea. Ba, uneori, îi înflorea chiar și zîmbetul pe față. Și vorbea cu entuziasm despre viața la țară.

Cînd se dezmetici din capcanele gîndurilor departe rătăcite în trecut, Mátyás privi în jur de parc-ar fi picat atunci, cine știe de unde, pentru prima oară pe pămîntul lui de obîrșie. Oare unde plecase de fapt ? Sigur, la primar. Avea acolo o întîlnire cu cîțiva oameni, în problema organizării sanitare. O baniță de grîu și două banițe de porumb de gospodărie. Asta ar fi contribuția anuală. Nu e mult, atîta pot da pînă și cei mai săraci. De fapt, n-ar fi așa ; pe cei săraci de tot i-ar trata gratuit. Numai de n-ar fi și acei zece lei pe care i-a socotit ca o cotizație lunară. Acolo se vor încurca lucrurile ! Asta-i reține, asta e ceea ce nu vor. Argumentau că și ciobanii își primesc plata în produse... Păstorul și medicul, le era tot un drac, dacă trebuiau plătiți... La urma urmei și preotul e păstor de suflete, dacă e să o luăm așa... El e păstor de trupuri...

Dacă reușește să-și pună gîndul în aplicare nimeni nu va mai avea motiv să-și tăinuiască beteșugurile ; oricare poate veni la el, chiar dacă nu și-a tăiat decît degetul ! Nu-i lucru de nimica ! Cîte boli ascunse nu macină satul... Va începe de îndată să-l trateze pe Kálmán Dénes, oricît s-ar feri el. E sifilitic, nenorocitul și îi e rușine. Studiase îndelung cauzele sifilisului. Kálmán Dénes a picat în plasa asta îngrozitoare ca musca-n lapte : i-o servise nevasta de-a gata. O poamă bună, cu ochi căscați și inima deschisă oricărui bărbat. A și gonit-o bărbată-său, și femeia s-a dus acasă, în alt sat, dar răul, „coșmarul negru", l-a lăsat aici în urma ei și aici a rămas. Din păcate, alte urme se pierdeau în necunoscut.

Reușise să lămurească doar atît că Kispál Gergely adusese boala, în timpul războiului, de pe frontul din vest, dar unde o semănase, cui transmisese darul aducător de

doliu, nu se știa. Kispál nu s-a însurat niciodată și nu de mult după război, în o mie nouă sute douăzeci și trei, a murit.

O femeie în floarea vîrstei, cu doi ani în urmă, se spînzurase, noroc de vecinii care tăiaseră frînghia la timp. S-a dovedit mai tîrziu că făcuse gestul din disperare, de rușinea cumplitei boli a sîngelui. A murit în chinuri groaznice, nasul i se făcuse rană vie, dinții îi căzuseră toți.

Desigur, ar trebui examinate cu grijă cîteva familii suspecte, ar trebui găsită sursa de îmbolnăvire. Dar este el oare în stare de asta ? Tuturora le este rușine, nimeni nu vrea să-și ofere brațul spre a i se lua sînge.

Mai încolo, a treia casă e a lui Kálmán Dénes. Nu are horn, fumul se învălătucește cernîndu-se printre cărămizi, învăluind secretele vieții de familie. După casa lui sînt două case pustii. Una dintre porți e bătută în cuie cu scînduri albe, proaspăt tăiate, puse cruciș, le așezase așa, închizînd totul unul din neamurile mai apropiate ale proprietarului. De ce oare ? Cine știe ? Deși, cu siguranță că există un motiv. Cîndva locuise acolo Nistor Ioachim, alături, în cealaltă casă goală, Gál János. Amîndoi porniseră prin anii douăzeci să-și caute norocul în America. Plecase cu ei, gonind de amărăciune, și Szántó Gáspár, a cărui nevastă, cît timp se căznea el prin tranșeele din Galiția îi făcuse un bastard. Pe vremea aceea își luau lumea în cap familii întregi, soț, soție, cărînd cu ei prunci abia zămisliți, bunici, bunice, nepoți, ca de pildă ai lui Radu Simion. Războiul răscolise mizeria și lipsa oricărei perspective și nădejdi într-un viitor mai bun devenise tot mai apăsătoare.

În ultimii ani, ulițe întregi se goliseră de oameni pe cuprinsul satului...

De fapt, nimeni nu l-ar fi împiedicat să se mute în careva dintre ele, cu nevastă cu tot ; ar fi scăpat astfel de izbucnirile de furie ale tatălui său și n-ar mai fi nevoit să-i asculte înjurăturile grosolane. Dincolo, în casa aceea cu geamurile sparte înlocuite cu scînduri își dusese cîndva zilele Dándó Pista. Plecase și el să-și caute norocul : se angajase la București, la un șantier și la urmă murise secerat de căderea unei grinzi neasigurate. Cu siguranță,

bietul de el nu și-ar mai revendica locuința supărîndu-și chiriașii, poate doar nevastă-sa i-ar mai necăji, deși după moartea soțului plecase și ea din comună. Cine știe pe unde-și tîrîie zilele ? Era tuberculoasă, nenorocita... Și se apucă să-i numere pe tuberculoșii descoperiți pînă acum : unu, doi, nouă, zece... cu mare aproximație : mai mult de douăzeci...

Îl trecu un fior. Pe lîngă el trecuse un bărbat deșirat, cu capul vîrît între umeri, cu privirea întoarsă în altă parte. Mergeau astfel numai aceia care o ștergeau de acasă, ferindu-se de familie, ca să înghită încă în orele dimineții o gură de tărie. Îl urmări îndelung, precis o ia înspre cîrciumă ! Și înainte de a-i păși pragul își mai rotește o dată privirile împrejur, ca să fie sigur că nu l-a văzut nimeni. Un om pierdut, alcoolic... Oare cîți sînt ?

În cursul dimineții la cîrciumă se gusta doar băutura. După amiaza animația era mai mare, glasurile mai sonore, ca pînă seara vacarmul să crească într-atît încît jumătate sat să nu poată închide ochii. Aici își revărsau oamenii toate acele amărăciuni pe care zilele rele le strecurau neîndurătoare în sufletele lor. Parcă-i vedea : beau, ciocnesc, se îmbrățișează, mai varsă și cîte o lacrimă uneori cînd năduful le roade inima prea crunt. Fabrica de spirt din oraș abia dovedește să le astîmpere setea, nici sașii nu pot produce atîta vin ; satul numără cu totul nouă sute cinci zeci de suflete, dar deverul cîrciumarului depășește anual suma de o sută, o sută cinci zeci de mii de lei. Vinul inferior, acru, îndoit cu apă e doisprezece lei, palinca, patru lei suta. Să judecăm cu dreptate : nu tot deverul cîrciumii e făcut de săteni. Mai trec pragul pentru cîte un păhărel și negustorii de lemne în trecere, căruțașii, drumeții.

Dar imaginea e oricum de spaimă ! Și cum se poate împotrivi el, medicul, unei asemenea stări de fapt ? Singur ! Filantropie ?... Da. Atîta vreme cît pentru a rezolva ceva ar fi nevoie de aportul întregii societăți.

Se pare că pornise totuși pe o cale greșită, răul are rădăcini adînci... Depășește puterea și bunele lui intenții...

IV

Îndată ce doctorul ieși pe ușă, viața în casa lui Máthé András se înviora. Șuvoi de lume pestriță, ca un mușuroi de furnici zădărîte din lăcașul lor, se mișca fără contenire în fața ușii, învălmășindu-se căciuli și basmale negre, broboade maro aruncate pe umeri, ici și colo cîte o basma în culori mai vii.

Cît timp veghease doctorul la căpătîiul bolnavului, lumea pestriță de afară nu îndrăznise să calce pragul casei, se vedea dinăuntru doar cîte o mutră curioasă lipindu-și nasul de sticla rece a ferestrei.

Lumina crepusculară a zorilor mîngîia coamele dealurilor lăsîndu-se încetișor și în vale.

În odaie, fumul gros al fitilului înnegrea sticla lămpii îmbibînd pereții cu mirosul greu al petrolului ars.

Abia se crăpase de ziuă că vestea nenorocirii petrecute în cursul nopții făcuse înconjurul satului. Clanța porții trecea din mînă în mînă, oamenii nici n-o mai închideau lăsînd balamalele să lucreze în voia lor. Veniseră toți prietenii buni, din care soarta îi hărăzise lui Máthé prea destui, ortaci care cu mutre uluite grăbeau să se îndese în fața ușii, neamurile jignite care se simțiseră înlăturate pînă acum, veniseră toți cu fețele strîmbate de compasiune și se masaseră pe palma de loc pe care curtea o dezvelea în fața ușii de intrare în casă.

Máthé Gergely aproape nu prididea să le povestească trista întîmplare a răsturnării căruței în prăpastie. Tușa Sări obosise de-a binelea și abia mai răsufla. Dar imaginația ei activă peste măsură înflorea povestea cu noi și noi amănunte, atît de înspăimîntătoare că publicul o asculta cu gura căscată.

Ehei, și dacă n-ar sta doctorul acolo, înăuntru ! Ochii rotunzi și cam bulbucați ai nevestei lui Máthé pîndeau ușa cu înfrigurare.

Se fereau de doctor, abia așteptau să-l vadă ieșit pe ușă. Tușa Sári îl tolera cel mai greu. În prezența unui fecior ca ăsta, ajuns în rîndul domnilor, nici să bocești nu poți cu atîta suflet, din străfundul rărunchilor, ca să le faci plăcere și să satisfaci toate rubedeniile. Neamu-

rile pîndeau comportarea femeii lui Máthé, interpretînd fiecare gest ca mărturie de credință și dăruire față de bărbatul bolnav.

Abia păși Szabó Mátyás pragul casei, și, prăpădit de oboseală, se îndepărtă, că trei femei, cele care se aflau cel mai aproape de ușă, se și avîntară în cerdac și de acolo în odaia bolnavului. Nu le băgă nimeni în seamă. În frunte se îndesa trupul burduhănos al femeii lui Kuri. Încă în pridvor simțise o gheară de plîns strîngîndu-i inima, și în zadar încerca să-și facă curaj că fața lătăreață se schimonosi și buzele prinseră să-i tremure. Și dădu drumul unui bocet de parc-ar fi fost la înmormîntare :

— Oh, oh, sfîntulețule, Dumnezeule din înalturi ! Ce lovitură cumplită Vai, cum te poate lovi nemila Domnului ! Iaca, iaca, nimenea nu știe la ce te scoli din pat, la ce pune omul capul pe pernă și picioarele pe drumeag cînd iese pe poartă ! Cine s-ar fi gîndit ieri, cînd mă uitam pe fereastră la András ăsta cum calcă de mîndru pe stradă ținînd drumul drept. Și, văleu, cum a mai crăpat și calul ăla nenorocit ! Ce păcat, Doamne Dumnezeule, ce lovitură grea pentru o gospodărie ! Și nu mai plînge, Sári, trebuie să te consolezi ! Cu mișcări încete se întoarse către stăpîna casei care se învîrtea în jurul ei. Între timp pumnii strînși culegeau lacrimile grase prelinse pe obraji. Lasă, nu te amărî, nu te lăsa roasă de tristețe, toți ca unul sîntem în puterea Domnului. El împarte încercările chiar dacă nu către fiecare așa cum i se cuvine. Dar la el se află și mîngîierea.

Tușa Sári, întîmplător, în clipa asta nici măcar nu plîngea. Toată atenția îi era concentrată asupra cortegiului de musafiri care se înghesuiau la ușă : veneau toți, precum corbii la hoit. Cu toate că bărbatul ei nu-și dăduse încă ultima suflare ! Dar fiecare voia să participe la nenorocirea care se abătuse asupra casei. Trebuia deci să-l primești pe fiecare cum se cuvine...

Dar cînd nevasta lui Kuri pomenise de jale femeia se porni pe un suspin cutremurător care-i zgîlțîia nu numai sînii plini, ci făcea să tremure și geamurile.

— Cum aș putea să nu plîng, dragilor ! Așa o lovitură ! Cine să plîngă dacă nu plîng eu ? Rău m-a bătut Dumne-

zeu pe mine slobozind pe capul meu pedeapsa lui ! Sărmanul meu bărbat, bunul de el. Tovarășul meu drag de viață ! Ce bărbat frumos și cumsecade era și ia te uită cum a ajuns ! O grămadă de zdrențe sîngerate.

Toți dădură impresionați din cap, alături de femeia îndurerată, de acord cu văicăreala ei amărîtă, cu toate că în sinea lui fiecare știa că nenorocitul de Máthé András nu fusese nici bun, nici cumsecade iar de frumos, ce mai, pînă și contrariul era puțin spus. Încă pe vremea cînd era fecior fetele își băteau joc de el spunîndu-i : „dop" sau „pumnea" și nici Sári nu-l luase decît cu ochii la pămînturile lui, pentru că se pare că așa e în firea lucrurilor : averea te leagă la ochi și vindecă orice sluțenie.

Ce-i drept, nici nu avea Sári a se plînge de ceva : niciodată nu fusese nevoită să umble să cerșească vreo felderă de făină pe la vecini, aveau ei de toate din belșug. În schimb, omulețul ăsta, o altoise și ieri fără milă. O lovea numai în cap, să nu cumva s-o „șchiopeze".

Scandalul de ieri începuse de la un leu : András ascunsese în dulăpior banii pentru un pachet de tutun și acum nu mai erau. Loviturile curgeau gîrlă, dădea cînd cu pumnul, cînd cu palma nimerind cînd conciul femeii, cînd obrazul ei alb și rotund.

Dar cine să-și amintească acum de așa ceva ? Nici măcar nevasta lui Pál Mózsi, vecina lor, care vedea sau auzea deseori pătimirea femeii lui Máthé. Dimpotrivă, dădea și ea din cap cu mare compasiune.

— Ehei, așa, așa ! Ce om cumsecade era într-adevăr ! Și ia te uită ! Parcă-i mai frumos acum cu moțul ăla alb în cap ! Oh, de ce mai sînt oare oamenii cu suflet ales pe lumulița asta rea ! ? se căina și ea făcîndu-și numărul. Vai, ce s-a putut întîmpla ca Dumnezeu cel preasfînt să-și piardă lumina ochilor, ca să nu mai știe nici el să aleagă între oameni și îi pedepsește pe cei buni și blînzi cu necazuri și nenorociri în locul celor nevrednici. Zice și la scripturile cele sfinte despre pătimirile lui Lazăr...

Toată lumea știa că scofîlcita și bătrînicioasa nevastă a lui Páldénos Mózsi frecventa de la o vreme adunările unei secte secrete. La cinci ani o dată prorocea sosirea sfîrșitului lumii, sprîncenele dese i se strîngeau pădure

deasupra orbitelor și ochii revărsau scînteieri demente cînd descria pustiirea ce urma să cuprindă pămîntul prin năpustirea asupră-i a Marelui Foc. Nimeni nu se temea mai tare decît ea de ziua judecății de apoi.

Știa atîtea versete biblice cîte poate că nici nu erau în scrierea cu pricina.

Preotul era supărat pe ea și o asemuia cu o oaie rătăcită de turmă. Se găseau cu toate astea și unii care ascultau cu plăcere fantasmagoriile ei, deși cei mai mulți o luau în derîdere...

Acum, în încăpere intră feciorul stăpînului casei. Fecioraș de șaisprezece ani dar țigara îi atîrna sub nas și și-o plimba printre buze de parc-ar fi supt o bomboană.

— Vino, unchiule. Au adus țiganii pielea, zise tare.

Gergely, nepotul bolnavului, intrase de-a binelea în rolul de cap de familie, nu ședea ci trona la căpătîiul lui, în colțul canapelei. Urmărea de acolo fiecare mișcare, fiecare vorbă rostită în odaie.

Își luă îndată căciula, dar din ușă se dădu îndărăt împins de pîntecele burduhănos al lui Kuri Pál care-și făcea loc de zor să intre în odaie astupînd ușa cu totul.

Kuri își dăduse drumul vîrtos pe calea acumulării de osînză, bărbia i se îneca în două rînduri de gușe, la ceafă grăsimea se așezase straturi groase, gîtul plin de slănină. Cioarecii îi alunecau sub burtă așa că în timp ce mergea nu făcea nici cinci pași că trebuia să-i salte din brăcinari.

Ce-i drept, nici prietenul lui, Pavel Costin, nu se lăsa mai prejos, sub pașii lui grei podeaua scîrțîia, nu glumă, cum se ațînea după Kuri dînd să intre și el. S-ar fi cuvenit de fapt ca după Kuri să intre în casă cumnată-său, Ádám Jóska, dar trupul masiv al lui Costin îi ședea în cale.

Kuri răsufla greu, inima îi era strînsă nu numai de osînza ce o năpădise, ci și de emoție. Victima accidentului îi era cel mai bun prieten și cel mai apropiat ortac. Trăiseră de cînd se știau în cea mai bună înțelegere. Și oricît de grea i se părea clipa asta, își călcase pe suflet și iaca venise să vadă bolnavul. Nu putu spune decît atît:

— Trist, ascultați-mă bine, tare trist...

Mustața îi tremura și ochii îi căutau un scaun prim-prejur. Femeile fuseseră însă mai iuți. Se instalaseră pe cele trei scaune existente și stăteau țepene de parc-ar fi voit să aștepte pînă în ziua de apoi schimbarea stării bolnavului.

Sărmanul András era într-un hal nehal.

Kuri reuși totuși să pună stăpînire pe un scaun așezîndu-se degrabă. Costin vîna locul lui Gergely așa că lui Ádám Jóska nu-i mai rămăsese decît partea opusă a canapelei, lîngă hainele pătate și mirosind a sînge închegat ale bolnavului.

Jóska întoarse cutremurat capul, îl trecu un fior, păli puternic și își înghiți saliva care-i năpădise gura.

— Spune să lase pielea în grajd, îi zise Gergely nepotului. Dar uită-te bine la ea să nu fie ciopîrțită!

Cînd auzi vorbindu-se despre piele, capul imens al lui Kuri începu să tremure plin de compasiune.

— Și calul acela. Mare păcat de el. Fumul țigării ieciorașului îi gîdilă nările și îi făcu poftă să fumeze. Își răsuci o țigară împrăștînd fire de tutun pe burtă. Încetul cu încetul prinse curaj să vorbească, așa cum îi era obiceiul, acoperindu-i pe toți.

— Trebuie să fii cu ochii în patru la jupuitori, deși ăștia, ai noștri, sînt mai cinstiți ca alții. Mai cinstiți oricum decît negustorul, asta v-o spun eu! Pe negustor l-am prins mai zilele trecute băgînd o piatră sub tirizia cîntarului. Dar nu-i el mai mintos ca mine chiar dacă-i uns cu toate alifiile. Cumpăram sare, el cîntărea, ba punea, ba scotea și eu stăteam și-l priveam. Odată i-am zis: „Lasă, mă! Lasă!" Nici n-a roșit măcar — a zis doar: „Nu, că nu-i!" Pun mîna să pipăi ca din întîmplare și ce crezi, nu găsesc piatra? M-a cuprins o mînie că-mi venea să i-o arunc în cap. „Asta ce-o fi?" întreb eu. — „Copilul, se vede că în joacă a pus mîna pe cîntar!" zice. Și auzi, frate, nici n-a clipit măcar. Îmi stătea pe vîrful limbii să-l înjur, să-l fac găinar, hoț, cînd mă uit în jur, în prăvălie nimeni. Eh, zic în gînd, ai vrea tu să te jignesc eu acum și să mă dai pe urmă în judecată pentru calomnie! Dar nu-ți dau eu apă la moară, n-ai tu grijă!

Își umezi țigara, făcu o pauză și continuă :

— De aia zic, pentru că acum vreo trei ani m-a cercetat și Kupa Gábor, cică să-i împrumut trei mii de lei. Zicea că are porc îngrășat. Avea. Îl îngrășase chiar el. M-am socotit. Nu-i dau ! Dar — îmi zice el — plătește cinstit și îmi dă și dobîndă cît pretind.

Vorba tărăgănată și cu amănunte de prisos îl enerva pe Costin. Bătea mărunt cu călcîiul în podea. Acum îl întrerupse pe vorbitor :

— Oare nu ți-ai pierdut mințile ?

— Nu mi le-am pierdut. Și i-am dat. Am crezut în cinstea lui.

Despre faptul că nea Kuri dădea celor aflați la strîmtoare împrumuturi, dar numai cu dobînzi cămătărești de patruzeci la sută nu pomeni nimeni. Nici Costin, cu toate că și el, ca și ceilalți, știau prea bine cum îl păcălise Kupa Gábor pe nea Kuri.

Cu toate astea, mai istorisi o dată cum, încercînd el să-și caute dreptatea pentru pretențiile lui justificate la tribunal, cheltuise în plus, peste pagubă, vreo două mii de lei pe avocat, timbre, înfățișări... Dădu cu amărăciune din mînă ridicînd brațul, care, de gros ce era, părea scurt.

— Degeaba porc, degeaba casă, toate erau scrise pe numele nevestei. Și avocatul tot degeaba ! Nici ăla nu l-a putut înfunda pe Kupa Gábor. Legea e și ea lege doar cînd ai la ce s-o aplici. Așa. Iar Kupa nu avea nici de unele. Și cînd te gîndești că acest Kupa Gábor nici n-a trecut pe la școală, nici să se iscălească nu știe și tot te trage pe sfoară. Dară unul școlit ! Zău ! Uitați-vă la notar : stoarce patruzeci de lei pentru o adeverință ! Asta da !

Gergely se grăbi să confirme :

— Așa cum zici... Mîine-poimîine și aerul pe care-l respirăm o să-l dea pe buletin.

Kuri se întoarse către el explicîndu-i parcă numai lui :

— Așa cum zici. Domnii născocesc tot felul de șmecherii ca să-i jupoaie pe gospodarii cinstiți. M-aș face și eu cu mare plăcere domn, asta-i meseria cea mai ușoară. Vara m-aș tot plimba pe ogoare uitîndu-mă cum curge șiroaie sudoarea gospodarilor.

Una din femei se amestecă în vorbă :

— Mai ales aceea a simbriașilor !

Kuri o puse la punct fără măcar să se întoarcă spre ea :

— Să lăsăm asta, s-o lăsăm. În ziua de azi simbriașul nu prea dă în brînci. E vorba de gospodari ! Și de domni ! Iarna le cărăm mulțime de lemne și trag bieții cai de li se lungește și gîtul. Dar trebuie neapărat, altfel banii rămîn în buzunarul lor ! Țoalele și încălțările-s scumpe, ți se rupe inima cînd pui bancnotele pe tejghea. I-am cumpărat muierii o basma, am dat o sută douăzeci de lei, dar grîul nu se plătește la preț. O zdreanță de năframă la două baniță de grîu. Unde-i dreptatea ?

Se odihni puțin și continuă :

— Care cum are școală mai multă știe mai bine cum să salte banii din buzunarul gospodarului.

Scrută cu privirea asistența care-l ascultase în liniște.

Întotdeauna îi domina cu vorba lui. Acum privea în jur de parc-ar fi vrut să simtă atmosfera, dar nu vedea decît oameni cufundați în durere, capete plecate. Cu toate astea, își dădu pe față gîndul :

— Iaca, și acest Szabó Mátyás ! Păi, doctor e ăla căruia îi trebuiesc patru ore măsurate ca să bandajeze un bolnav ? Multe școli a umblat, așa se zice. Dar eu întreb : ajunge asta ca să fii învățat ? !

Îl înfuriase pur și simplu faptul că din cauza doctorului fusese nevoit să aștepte în fața ușii. Adevărul era că de fapt nici nu voise să intre, dar asta nu-l împiedica acum să se întoarcă deschis împotriva medicului, cu ura lui veche, renăscută cu violență.

— Se fălește tat-său. Cît despre mine, n-are decît să se fălească. Eu am părerea mea despre un doctor ca ăsta care nu știe nici măcar să panseze ca lumea un bolnav !

Vorba asta nimeri drept la țintă. Deodată Gergely își aminti scena din cursul nopții ; gura spurcată a lui nea Szabó Pista.

Cuvintele lui Kuri făcură să-i năvălească sîngele în cap, să vadă scîntei în fața ochilor.

Sări pătimaș în picioare.

— Auzi, cică nu-l lasă pe fi-su să vină la noi ! Adică cum, să crape Máthé András ? Cine-i Szabó Mátyás la urma urmei ? Are dreptate nea Kuri, nici meseria nu și-a învățat-o cum trebuie ! Nu te teme, Szabó Pista, chiar dacă a crăpat bunătatea de cal, avem noi din ce să plătim scamatoriile feciorului dumitale ! Le plătim noi lor ! N-am rămas noi datori nimănui !

O nimica toată și focul aprig al patimilor se și dezlănțuise.

Patul scîrțîi amarnic atrăgînd asupră-și atenția celor de față.

Bărbatul fărîmat zăcuse pînă acum aproape nemișcat dînd semne de viață doar cu o strîmbătură a obrazului.

Acum, brusc, deschise ochii. Se mișcă și mîna lungită fără vlagă pe pătură. Buzele crăpate, uscate se mișcară convulsiv lăsînd să-i scape din străfundul plămînilor un horcăit prelung și chinuit. Se forță, gemu și cu chiu, cu vai reuși să articuleze bîlbîindu-se :

— Îl omorîm... Îl...

Nea Kuri săltă capul.

— Ia auzi tu, ia ! făcu el și se aplecă asupra obrazului palid. Pe cine, mă ? Pe cine ?

— Pe primar...

Cei de față se priviră uluiți. Ce bîiguia ăsta în coșmarul lui ? Auzi, cică-l omoară pe primar ! Nea Kuri își roti obrazul brăzdat ca de o pînză de păianjen vineție, ca să vadă dacă în cameră nu se află cumva vreun străin. Pentru că dacă s-ar găsi cineva să-i povestească lui nea Szabó István că ei, aici, adunați la un loc, gîndeau la moartea primarului !... Sau cine știe, să-i spună chiar primarului !

Bolnavul înghiți de cîteva ori. Zăcea ca un mort, dar din cînd în cînd, cu mare greutate, încerca să toarne în cuvinte năzărirele tulburi :

— Au furat tot focul... Tîlharii ! Plecați ! Tot focul... L-au îndesat în mine ! În pieptul meu !... E întuneric !... Au furat soarele... Dar nu vă temeți, securea e bine ascuțită !...

Fiori reci cutreierau spinarea slăninoasă a nevestei lui Kuri. Speriată, strigă :

— Văleu ! Ce tot spune, Dumnezeule mare !

— Și încă ce ! Și cît de ciudate ! — îi ținu isonul femeia lui Mózsi, cu ochii zgîiți, scînteind încîntați de parc-ar fi auzit versete cerești. Aiurează ! Își smulse broboada și se repezi cu ea spre fereastră scuturînd-o. Hîș, cucuvea, hîș ! Vai, Doamne, Isuse ! Văzut-ați, muierilor, cîta mai cucuveaua ?

Pînă și Pavel Costin privi îngrozit spre geam iar lui nea Kuri sudoarea îi înflori pe frunte. Cum era și firesc, nimeni nu văzuse nici o cucuvea.

Tușa Sári izbucni într-un plîns pițigăiat, neavînd alt refugiu în fața spaimei, și se prăbuși peste patul bolnavului. Îmbrățișă picioarele bărbatului și se puse să urle ca bocitoarele la mort.

Gergely ședea înspăimîntat.

— Iaca, vezi ! Am zis eu că doctorul ăsta îl leagă pe vecie ! Și zgîrcitu' de tat-su ar mai vrea și bani ! Adică să-l mai și plătim pe ucigaș ?

Erau vorbe grele.

Și greutatea le era întărită de mișcarea bruscă a trupului lui Gergely, încă în plină putere, cu mușchii nesecătuiți încă de truda zilnică, pornit atît de tare încît era cît pe ce să se izbească în elanul său de peretele din față.

Lumea se întunecase în fața ochilor lui. Nu deslușea decît fața lui Kuri. Privi apoi spre patul în care unchiul stătea neclintit.

Ochii i se umplură de șuvoiul lacrimilor amărăciunii.

— Dacă nu l-ar fi chinuit cu fiarele alea cu care l-a ciupit. Și la frunte a mai și cusut... Dacă nu l-ar fi jughinit atîta... Parcă-l aud și acum răcnind. A fost cumplit să-l vezi așa...

Tăcu. Apoi zise cu convingere :

— Asta-i răzbunarea lui nea Szabó István ! Am să i-o plătesc cu dumnealui !

Jupuitorii calului își încheiaseră socotelile în ogradă și se grăbeau să iasă din curte. Cearta lor iute se strecura frînturi în odaie, aveau cu siguranță ceva de împărțit. Înăuntru, femeile se întreceau plîngînd. Nevasta lui Páldénes privi spre fereastră tocmai cînd pe sub streașină se strecura pălăria șuie și plină de pete de grăsime a unuia dintre jupuitori, drept care se porni pe un urlet care îngheță sîngele în vinele tuturor celor de față :

— Uite cucuveaua ! Mărite Doamne, buha ! Acum a zburat ! Vai ce ochi mari avea ! Și cum se mai uita înăuntru, aici !

Se pricepea și nevasta lui Kuri să sporească vorba și nici nu stătu prea mult pe gînduri :

— Vrea suflet de om, credeți-mă pe mine. Moartea se vedea pe chipul buhăi. Mereu se ascunde în cîte un chip și dă tîrcoale victimei pe care și-a ales-o, îi pîndește sufletul, ca să-l înhațe îndată ce-și ia zborul din trup...

Tușa Sári, de spaimă, nici nu vedea, nici n-auzea. Simțea doar că-i piere puterea din picioare. Gemu tare ținînd-și capul strîns între palme, să nu care cumva să o ia razna.

Nea Kuri privea împietrit femeile care se prăbușiseră toate rînd pe rînd pe marginea patului lui Máthé András, văicărindu-se și dovedind cu șuvoaiele de vorbe că nimeni în satul ăsta nu trăise viață atît de curată, de pașnică și cuviincioasă ca dumnealui.

Între buzele bărbaților țigările scoteau vălătuci de fum. Emoția îi făcea să fumeze cu și mai multă osîrdie. Și parcă vicleanul de negustor alesese din tutunul de cinci ce era mai rău, parcă nu fusese fumul de țigară niciodată atît de înecăcios, de înțepător.

Să fi fost de vină fumul din odaie sau poate greutatea capetelor de femei plecate asupra trupului fărîmat ? La un moment dat Máthé prinse să miște, ba chiar și de cîteva ori.

Se iscă o nouă sperietură. Femeile se risipiră, tușa Sári își smulgea părul.

— Vai, dacă asta e ultima suflare ! Poate că e pe sfîrșite ! Ajutor, oameni buni, ajutor ! Nu-l lăsați pe bărbatul meu să moară ! Vai, a și pornit sufletul lui pe drumul fără de-ntoarcere, doar a tușit de trei ori !

Văicăreala ei părea începutul unui cîntec amar.

— Vaaai, ce mă fac eu singură pe lumea asta ? Dragă, dragă bărbățelul meu, unul pe lume, nu mă lăsa tu pe mine... nu mă lăsaaa...

— Nu putem să-l lăsăm să se stingă pe omul acesta drag și cumsecade cu toate că moartea a pus gheara pe el, zise nevasta lui Kuri. Uitați-vă la picioarele lui — vîrî

mîna sub pătură —, reci, ca gheața ! Oh, oh, de ce a trebuit să chemați doctorul ! Ca să-l chinuiască atîta cu știința lui aia mare !

Tușa Sári își roti mîinile prin aer.

— Vai, dragă cumnată ! Cît l-a mai chinuit astă noapte. Dac-ai fi văzut... Vai, că nu mai are sărmanul de el nici un leac !

Între timp Gergely se mai consolă. Nu e pe lume durere, oricît ar fi ea de mare, de care să nu se plictisească omul. Urmărea cu ochii mijiți, visător, drumul fumului gros, învălătucit. Îndată ce veni vorba despre felul cum acționase doctorul se întoarse spre Kuri :

— Am fost de față de la început pînă la sfîrșit. Am văzut tot ce i-a făcut doctorul și chiar dacă dumnealui ar pleca pentru vecie din lumea asta blestemată, eu rămîn aici. Și am să trăiesc, uite-așa, de-al dracului !

Își scutură amenințător pumnul și scrîșni a răzbunare.

Între timp nea Kuri își aprinsese pipa și pufăia vîrtos.

— Păi dară, trăim, auziți-l. Noi toți rămînem în viață...

Fumul ucigător, mai ales acum cînd Kuri îl răspîndea și mai cu sîrg, provocă bolnavului un nou acces de tuse.

Nevasta lui Kuri se înfierbîntă din nou.

— Pînă acum, în sat, care a fost atins de mînă de doctor s-a despărțit de viață. La ce-a trebuit să-l aduceți aici pe acest Szabó Mátyás ? A spus ea, baba Lidi, și ea are dreptate cînd zice că sufletele cuvioase nu se-ntovărășesc cu ceasloavele, pentru că alea sînt pline de lucruri tainice. Eu zic că doctorul e prietenul diavolului. E simbriașul lui ! N-a fost boală în sat să nu se fi vindecat dac-a atins-o numai cu mîna Vas Lidi ! Amintiți-vă numai cînd i-a ieșit lui Balogh Jancsi un buboi cît pumnul pe gît. Pe urmă s-au făcut două mai mari. Și trei ! Și la urmă nu le mai puteai număra. Și Balogh colinda pe la doctori. Îi tăiau pielea, îi crestau gîtul, l-au și bandajat de nici să răsufle nu mai putea. Pînă și pînă după atîta doftoriceală s-a dat pe mîna lui Lidi. Ea l-a uns cu nu știu ce grăsime și după numai cîteva zile copturilor le-a rămas doar urma.

Sfaturile pline de zel, aluziile subțiri atinse cumplit conștiința tușei Sári. Te pomenești că ăștia vor zice

pînă la urmă că ea n-a fost soție destul de credincioasă și dăruită lui Máthé András și de aia s-a adresat ea cu acest prilej doctorului : ca să scape de el, sărmanul ! Se grăbi să treacă vina pe umerii altuia ; ea nu era vinovată !

— De ce a trebuit să-l chemați azi-noapte pe doctor aici ? N-am tot spus eu întruna să o chemăm repede, repede, pe baba Lidi, că numai ea ne poate ajuta ! ? Dacă m-ați fi ascultat pe mine, bărbățelul meu drag ar fi mai bine acum și n-ar trebui să stăm să pîndim cînd îi iese sufletul ! Doamne, doamne, nu mă pedepsi ! Zău că nu sînt eu cu nimica vinovată, dar pe mine nimeni nu a vrut să mă asculte ! Gergely s-a încăpățînat să cheme doctorul, păcatul să fie numai și numai al lui !

Potopul de vorbe al femeii se ostoi și totul se stinse într-o smiorcăială molcomă.

Cuvintele ei strecurară otravă în sufletul lui Gergely. Nu putea nega : într-adevăr, el avusese inițiativa cu doctorul. Numai că nu-și amintea să i se fi opus cineva. Unchiul său era atît de îngrozitor de zdrobit, arăta atît de înspăimîntător, muiat din cap pînă-n picioare în sînge, că nici unui om lucid, în acele prime clipe de spaimă, nu i-ar fi trecut prin minte baba Lidi cu irurile ei făcătoare de minuni și cu buruienile ei. El a vrut să aducă la căpătîiul unchiului său bolnav un medic calificat.

Și necazul nu era că fusese chemat un doctor la patul bolnavului, ci că acest medic era tocmai Mátyás, progenitura familiei Szabó.

Și pentru că pricina de ceartă și supărare fusese primarul, acum parcă se chema că Máthé András trebuia să plătească pentru primar cu viața.

Privea stăruitor buzele încremenite. Gemu sub greutatea care i se pusese pe inimă, apoi, hotărîndu-se, zise :

— Păi, dacă trebuie să o chemăm pe baba Lidi, eu nu mă opun...

Cuvîntul fu ca o piatră aruncată în apa nemișcată a unui lac, dintr-o dată se porniră valuri de aprobare. Prima care-l susținu fu nevasta lui Kuri :

— Chiar așa. Ar trebui încercat. Poate că nu e prea tîrziu ! Vai doară nu l-om lăsa să se ofilească între mîinile noastre, pe omul acesta, bun ca pîinea caldă !

Gergely sări de la locul lui, deschise ușa și trimise după Vas Lidi. S-ar fi putut duce și el personal, nu-i vorbă, dar îi era rușine. Era om umblat Gergely și ce ar fi zis aialaltă parte a satului dacă ar fi aflat că se ia după vorba unor babe proaste. Și mai avea el și un alt motiv. Era dintre aceia care nu dădeau doi bani pe „știința" babei, își bătea joc de ea și o disprețuiau.

Dar acum toate astea n-aveau nici o importanță !...

Îi spuse curierului să-i spună babei Lidi că nea Máthé András e pe moarte. Să depene din picioare cît poate de iute, dacă poate să zboare chiar și într-o minută să fie aici, că numai ea îl mai poate ajuta !

— Să-i spui că-i vorbă de la tușa Sári, adăugă din prudență.

Baba Lidi nu avea un suflet chiar atît de negru încît să nu alerge îndată acolo unde era nevoie de ajutorul ei. Cu toate că gerul era năpraznic și drumurile foarte alunecoase. Baba Lidi călca mărunt și iute, cu nasul ascuțit vîrît într-o broboadă groasă ; ajunsă la casa lui Máthé András, intră aproape furiș, înainte să o fi pătruns gheara vicleană a frigului.

Îndată ce intră se duse la sobă și își întinse degetele noduroase deasupra plăcii bine încinse. Încerca să se încălzească în timp ce-i cerceta pe cei așezați în jurul patului suferindului. Oamenii coborîră ochii în pămînt și tușiră încurcați ca niște copii prinși cu mîța-n sac.

Vreo trei dintre ei săriră în picioare să-i ofere babei scaunul pe care ședeau. În mod deosebit, simțindu-se cu conștiința încărcată, Gergely îi arătă mare cinstire, de parc-ar fi vrut să se spele de păcatul clevetirii împotriva ei. Baba îmbrățișase parcă soba. Nu se așeză, nici nu băgă în seamă scaunele împinse către ea și nici eforturile amabile ale lui Gergely. Îndată ce se încălzi puțin dădu drumul unui oftat plin de milă, ca una care abia acum îl zărește pe bolnav :

— Ia te uită, ce i-au făcut acestui om de treabă ?

Privea chiondorîș ca miopii și fiecare cută a feței se strîmbase într-o schimă de milă.

Ca să-și sublinieze uimirea își pocni ușor palmele, ridică aiurită ochii în tavan și descrise în aer niște semne tainice și de neînțeles cu mîinile aruncate în sus. Cei care stăteau în jurul patului priveau fascinați, temîndu-se parcă să nu orbească uitîndu-se la semnele tainice. Așa că lăsară cu toții capul în piept.

Gergely tuși și abia după aceea își făcu curaj să zică :

— Am chemat doctorul, cînd s-a întîmplat nenorocirea. Doctorul e om învățat și am crezut că...

Se uită pe furiș la nea Kuri.

— Și acuma, uite ce mare rău ne-a făcut feciorul lui nea Szabó István ! — continuă. Dar poate că știu eu de unde se trag toate ! Plătesc eu, fără greș !

Baba Lidi văzuse și auzise ea multe în viața ei, nici că dădea vreo importanță bălmăjelilor lui Gergely. Cu toate că ar merita el, acest Szabó Mátyás, o lecție ! Doar îi era dușman jurat : de cîte ori nu spusese că are să-i vină de hac vrăjitoarei bătrîne !

În timp ce oamenii se retrăgeau ușurel de lîngă pat, baba se apropie de bolnav cu pași tîrșiți. Pipăi cu degetele strîmbe și noduroase bandajul alb, pătat ici-colo de roșul aprins al sîngelui. Apoi trase pătura din ce în ce mai jos și descoperi cu mișcări tot mai îndrăznețe trupul bolnavului, de la piept pînă mai jos de burtă. Cînd descoperi că și pieptul lui nea András era strîns în chingile fețelor albe se dădu îngrozită îndărăt

— Isuse ! Păi aici îi năcazul, iaca ! Dar cît îi de mare-i, Doamne, nenorocirea ! Of ! Of ! Și atinse bandajele cu vîrful degetelor de parcă s-ar fi temut să nu se frigă cumva. Asta a atras buha la fereastră ! Asta !

(Băiatul pe care-l trimise Gergely după babă, povestise înainte de toate cum zburase buha pe lîngă fereastră.)

Nevasta lui Kuri îi șopti în mare taină gazdei la ureche :

— I-auzi, și de cucuvea știe. Dacă nu cumva tocmai dumneaei a gonit-o spre fereastra asta.

Cîte fire de păr avea tușa Sári toate se ridicară țepene spre cer. Între atîtea semne de neînțeles și cu atîta tevatură în casă era cu totul descumpănită.

— Așa sînt doctorii, dădea din capul ei boțit vrăjitoarea. Învață întruna, umblă la școli înalte, aruncă grămezi de bani și tot nu bagă la cap că omul respiră și prin piele. Păi dacă legi așa strîns pieptul cuiva cum să mai respire ăla, sărmanul ? Vai, vai, păi orișicare știe că dacă cineva nu respiră se înecă.

Unii schimbară priviri mute între ei.

— Și tocmai pieptul ! Să-l sugrumi așa ! Vai, vai !

Noroc că descifrase uneltirea doctorului. Nevasta lui Máthé își frămînta plîngînd mîinile.

— Ce să ne facem acum, dragă babă Lidi ? Dă-ne un sfat. Ajută-ne, dragă, să te plătească Dumnezeu cu mila lui.

Baba, blîndă, se tot sucea în jurul patului.

— Vă ajut eu, dragă, nu te mai fărîma așa. N-o să se întîmple nimica rău. Și am să-i fac eu o băutură că dintr-o singură înghițitură se scoală și se pune pe joc ! Nu-i trebuie decît iarbă de plămîni și buruiană de ciulini. Uscate. Și cu două rădăcini de hrean. Pentru piept ăsta-i leacul adevărat, întărește plămînii. Pentru că plămînii sînt bolnavi, văd eu bine. Săracu' András, Doamne ce-a devenit !

Se uita la bolnav atît de concentrat și lung de parc-ar fi vrut să-l străpungă cu săgețile privirii ei.

— Și capul... capul... — se socotea ea și născoci pe loc doctoria care-i trebuie : pe cap trebuie să-i punem o basma țesută-n zi de Sîn' Mihaiu. Sînt d-astea în sat, știu eu cîteva d-astea. Dacă ar aduce cineva una de la casa lui David Laci. O basma rară, ca să poată răsufla sub ea pielea...

Vorbele ei erau primite ca poruncile.

Aerul din jurul patului era în continuă mișcare pentru că forfota nu contenea o clipă, fiecare ar fi vrut să facă cîte ceva, să fie de folos, să-l ajute pe nenorocit. Se repezeau care-ncotro lovindu-se unul de altul

pentru că locul era strîmt ; se înghesuiau călcîndu-se pe picioare fără nici un rost.

Singura care știa prea bine ce face era baba Lidi, pregătea de pus licoarea la fiert. Scoase la iveală din săculețul de care nu se despărțea niciodată iarba de plămîni, buruiana uscată de ciulini cu coada lungă și îmbătoșată și rădăcinile iuți de hrean.

Tușa Sári își rosti gîndul care nu-i dădea pace :

— Și cu fețele ce facem ? E o minune că nu s-a sufocat pînă acum, sărmanul de el, bărbățelul meu drag. Ia uitați-vă cum îi strînge capul ca-n menghine ! L-a legat bine doctorul ! Credea că n-o să băgăm de samă !

— Cu fețele ? Aici parcă știința babei s-ar fi isprăvit. Se prefăcu a se gîndi nițel, apoi răspunse cu siguranță de sine :

— Alea nu fac decît să oprească respirația. Doctorii îi leagă așa ca să-i sufoce pe bolnavi. Și ia te uită cu cîte ace l-a prins ! De unde a avut atîtea ? Cine le poate scoate pe toate, doamne iartă-mă !

Își roti privirea peste cei din jur căutînd parcă pe cineva. Privirea i se opri la Gergely căruia îi zise parcă poruncindu-i :

— Vii tu, feciorule, Gergely ! Ar trebui scoase.

Gergely se sperie. Dădu un pas înapoi încercînd să se pitească în dosul spatelui lat al lui nea Kuri.

— Fețele ? — bîlbîi.

Baba îl încurajă :

— Alea ! Trebuiesc scoase cîrpele astea. Nu s-a vindecat încă nimeni de la ele. Și ai putea privi tu oare cum piere unchiul tău de pe urma lucrării doctorului ? Păi, atîta simțire nu ai tu pentru el ? Vai, vai...

Din spatele trupului imens al lui nea Kuri, învăluit în vălătuci groși de fum, lui Gergely nu i se vedea decît capul, dar era limpede că nu voia nicidecum să se miște.

Văzînd așa, baba, cu gesturi hotărîte, se apucă să desfacă singură legăturile, se migălea cu ele încercînd acele. Cînd și cînd își înțepa degetele, pînă se înfurie și smulse cu o mișcare brutală, plină de forță tifonul alb de pe capul bolnavului.

Máthé András, amețit în urma pierderii masive de sînge, zăcuse pînă acum epuizat, împăcat cu propria-i

soartă. Cînd baba smulse fețele se scuturară din tot corpul și urlă. Simți o străfulgerare cumplită de durere cutreierîndu-i trupul cu mii de înțepături. Vaierul lui îl înspăimîntă pînă și pe nea Kuri care se dădu un pas înapoi trăgînd vîrtos din pipă.

— Of, sufleţelule. Vai, suflete ! Așa-i că nu te mai doare ? șopocăi baba Lidi, speriată și ea.

Tușa Sári, îngrozită își astupă urechile și ieși furiș din odaie, întorcîndu-se abia după ce Máthé András hleorpăi, încurajat de toți, fiertura amară ca fierea pregătită de babă. Nenorocitul de bolnav, neputincios, putea fi manipulat cu ușurință. Nu era în stare decît să privească în gol cu o mută implorare parcă ochii voalați de durere și slăbiciune. Fiertura era pe cît de iute, pe atît de greţoasă, nici prima înghițitură nu-i alunecase bine pe gît că tot corpul lui nea András se mobiliză într-un puternic efort de respingere. Simțea în stomac o gheară puternică, o senzație chinuitoare, dar neavînd putere să se opună voinței celor din jur, înghițea vomitivul puternic. Acțiunea cerea un efort imens. Făcu vreo patru pauze dar bău totuși cu perseverență, supus, pînă goli toată cana.

După ce-i turnă licoarea pe gît se liniști și baba Lidi. Își netezi mulțumită năframa neagră, ponosită, îndesînd sub ea, cu degetele noduroase, firele de păr cărunt care se iveau pe la margini.

— Eh, e-n regulă, zise și dădu liniștitor din cap. Acum sigur o să-i fie mai bine. Pentru că băutura astă te întoarce și de la groapă. Am avut de-a face cu mulți bolnavi, grei, dar fiertura asta i-a readus la viață. Ia te uită cum i s-a înviorat și uitătura ! Vezi, își mișcă și mîinile și picioarele. Dar la ochii lui uitați-vă, oameni buni, acolo se vede cel mai bine : cînd îi deschide, cînd îi închide. Așa dă el semn de viață.

Într-adevăr, Máthé András, galben ca ceara și străveziu ca pergamentul, după ce a consumat băutura a început să se miște, să se zvîrcolească, patul șubred scîrțîia jalnic sub trupul lui. Părea că acum începe să-și revină din leșinul greu care-l ținuse țintit în nemișcare cît fusese noaptea de lungă ; nu-și găsea defel locul între perini. Neplăcut era (pentru cei care-l auzeau) că fiecare mișcare era însoțită de gemete, vaiete scurte și chinuite.

Crampele i se învîrtoșau în stomac și îi convulsionau membrele.

Rănile proaspete erau săgetate de durere de parcă tot trupul i-ar fi fost înțepat cu fiare încinse. Se zvîrcolea în neștire, nu putea sta locului.

Se luptă minute în șir dar crampele deveneau din ce în ce mai puternice și mai insuportabile. Ultimul spasm îi strînse stomacul cu atîta putere încît i se încordară toți mușchii și se ridică brusc în capul oaselor. Începu să icnească.

— Sînge...

În fața ochilor celor prezenți se revărsă valul de sînge, viu, roșu, înspumat ! Era o priveliște cumplită să vezi cum se-nmoaie în mîzga purpurie pătura, cum se stropește așternutul cu pete imense cît palma.

Máthé András se prăbuși înapoi pe perne ca un copac retezat de la rădăcină. Gura strîmbată rămase pe jumătate deschisă, din pieptul care se zbătea ieșeau horcăituri înfundate, ochii i se dădură într-o parte și un braț îi atîrna fără viață pe lîngă pat.

„Eh, lui ăsta i s-a stins lumînarea" gîndi nea Kuri, dar nu zise nimic.

Tușa Sári năvăli în cameră, îi dădu pe toți la o parte din calea ei și urlă cît o ținea gura :

— Vai mie, ce i-ați făcut ? Moare. Acu' chiar că s-a sfîrșit ! Ajutor, ajutor ! Încotro s-o luăm, Doamne, Dumnezeule, încotro ? Repede, că-i pe sfîrșite !

Groaza devenise acum desăvîrșită, forfota febrilă. Se înghesuiau toți în jurul patului. Nevasta lui Kuri luă în grijă capul bolnavului : îl ridică și îi îndreptă perna. Dar între timp își întoarse privirea să nu vadă cele două dîre subțiri de sînge care se prelingeau pe la colțurile buzelor. Altcineva ridică mîna rece și inertă ca un lemn și o așeză pe pătură.

Într-adevăr, Máthé András arăta ca unul de la care viața și-a luat rămas bun pe vecie.

Femeile, cu forțe refăcute, se porniră pe vaiete urlînd ca potăile în nopțile cu lună.

Nimic nu-l mai putea ajuta pe Máthé András în agonia lui. Leșinul părea definitiv, trupul pornit pe drumul ruinei.

Lui Gergely îi pierise piuitul. Totuși, tot el fu acela care, venindu-și în fire, bîigui :

— Eu zic c-ar trebui să-l mai chemăm o dată pe doctor. Cît a zăcut de liniștit pînă nu l-a luat în primire baba asta încîrdășită cu diavolul ! Pînă seara și-ar mai fi revenit. Se vedea pe el că se reface, dar vrăjitoarea asta... paștele ei !... — și, scrîșnind din dinți, își răvășì ciuful de păr din creștetul capului.

V

Dimineața, în zori, Péter înhămă caii la sanie și plecă la pădure după lemne. Drumul era tare, bătătorit, bun pentru sanie, doar pe alocuri vîntul de peste noapte acoperise urmele tălpicilor. Trebuia să fii atent la cai pentru că furtuna astupase și rîpele. Un pas greșit și cal cu sanie cu tot se prăbușesc în hău...

Cei doi roibi proptiți cu putere în hamuri străbăteau șleaurile albe clincănind din clopoței. Péter pășea alături de cai fără să se urce-n sanie. Ce-i drept, animalul se orientează mai bine decît omul, dar nu strică să fii cu ochii-n patru.

Timpul trebuie folosit din plin. Dacă se pornește dezghețul, noroiul o să înece totul și pădurea va deveni inaccesibilă. Și apoi, odată cu venirea primăverii încep și muncile agricole, nu mai rămîne vreme pentru cărăușie.

Iar dacă în curte nu vor sta înșirate stivele de lemne clădite cu grijă, nu vor avea ce vinde la oraș și asta, pe scurt, înseamnă că nu vor avea în buzunar nici un sfanț.

Bătrînul Szabó tăia lemne în fundul curții pe lîngă hambar. Trăgea atît de vîrtos cu toporișca încît la fiecare lovitură vrăbiile adunate ciopor se zburătăceau care-ncotro. Cum mărunțea cîte un braț, se încărca de abia se mai vedea de sub stivă și, pe pipăite, ca să nu alunece pe cărăruia înghețată, le căra în casă și le așeza lîngă teracotă.

Gospodar de felul lui, abia dacă găsea cîte ceva de lucru pe lîngă casă în vreme de iarnă. Péter se ocupa de îngrijirea vitelor mari, de hrănirea lor, de adăpat, curăța

grajdul. Bătrîna și Zsuzsika hrăneau porcii, păsările, măturau zăpada, depănușau porumbul și pe lîngă toate astea găseau timp pentru tors, pentru țesut. Capului familiei nu-i rămînea decît să mărunțească lemne pentru foc și să critice fără contenire munca celorlalți, legîndu-se de toate și de toți. O făcea fără răzag, nu cumva să uite careva cine-i atotputernicul stăpîn al casei.

Aruncă lemnele lîngă sobă mormăind fără contenire sudalme la adresa lui Mátyás. Trecuse de ora prînzului. Pe nea Pista îl irita faptul că Mátyás nu respecta regula casei și bîntuia prin sat și la vremea amiezii și că pe deasupra îl mai și doftoricea acum pe cel mai crîncen dușman al său, pe Máthé András. Tocmai cînd și soarta hotărîse să-i curețe din cale pe potrivnicii lui : pe Máthé András și pe țăntălăul de Kuri ! Bătrînul credea tot mai mult în soartă. Era convins că mai devreme sau mai tîrziu o să-i vină și rîndul lui Kuri, că doar era gras ca un porc, nici o îndoială că-l lovește într-o bună zi damblaua.

De trei ani se încurcase într-un proces urît cu nea Kuri. Tîlharul acela osînzos intrase, viclean, cu arătura în vreo cinci stînjeni de pămînt din pămîntul lui (cel puțin așa pretindea Szabó) și de aici a pornit o ceartă aprigă. Laudă legiuitorilor, căci după ce s-au înșirat nenumărați martori, extrase de cadastru, atestate testamentare, într-un proces întins și lăbărțat cît un șarpe fără cap și fără coadă, dreptatea n-a cîștigat-o nici unul dintre ei. Aplicînd logica lui Solomon, judecătorii au împărțit în două terenul disputat.

În schimb ambele părți au cheltuit pentru avocat, taxe de timbru, procese atîta amar de bănet cît i-ar fi ajuns fiecăruia să-și cumpere cîte un iugăr de pămînt din cel bun.

Și iacă, viața face dreptate și îi calcă ea singură în picioare pe cei care se abat de la adevăr. Ai lui Máthé, prieteni de-ai lui Kuri, au fost înfrînți mai întîi la alegerile de primar ; acum a venit vremea loviturilor soartei.

Se adeveresc vremurile : fiecăruia după merit.

Numai feciorul se opune destinului, numai el vrea să schimbe firea lucrurilor. Propriul lui copil se alătură dușmanilor.

Ei bine, las' că vine el acasă ! — se întărîta bătrînul Szabó. Era supărat foarte pe fi-său.

Dar medicul întîrzia.

Pe ușa pe care bătrînul intră cu brațul imens de lemne, Zsuzsika se furișă, ieșind ca o umbră. Băgă de seamă că nevestica avea ochii scăldați în lacrimi.

Nu-i plăcea să vadă în preajma lui ochi înlăcrimați sau mutre încruntate...

I se adresă peste umăr nevestei ocupate pe lîngă plită cu oalele de mîncare.

— Dară pe asta ce-a pălit-o iară ?

Femeia scoase din oala de supă polonicul și hleorpăind gustă ciorba. Motiv să nu răspundă întrebării bărbatului.

— Ce are muierușca ? De ce se smiorcăie ? Am întrebat ceva !

Bătrîna puse sare în supă, amestecă, gustă iar. Nu răspunse.

Bărbatul se înfurie.

— Cine mama dracului poate răbda una ca asta fără încetare ? Cînd plînge una că poate s-a uitat strîmb cocoșul la ea, cînd aialaltă schelălăie... Nu e nicicînd pace în casa mea. Să știți că... nu mai rabd ! Nu mai pot ! Care se tot văicăre și pufnește să-și ia catrafusele și să plece din bătătura mea ! Și să dispară și Mátyás, fiul tău adorat, domnul doctor ! Nici să nu-l văd ! Să se cărăbănească dacă l-a scos pe Máthé din gura morții ! Fir-ar el, cerul întunecat al vieții ăsteia !

Nevasta îi suflă doar așa, peste umăr :

— Iar începi ? Tu faci toată zarva, nimeni altul ! Zsuzsika nici n-a plîns măcar. De ce ar fi plîns ?

Bătrînul nu se lăsă.

— Am văzut cu ochii mei ! Ori voi credeți că-s orb ? Păi, cine mi-s eu în casa asta ? Nu mă legați voi pe mine la ochi ! Vreau să știu de ce a plîns muierea ? Vorbea răspicat pronunțînd sacadat cuvintele. Pentru că eu în casa mea vreau bună orînduială !

Bătrîna ridică din umeri.

— Ți s-a părut...

Asemenea vorbe îl iritau cel mai tare. Nimic nu-l scotea mai rău din sărite decît intenția cuiva de a-l prosti

sau de a-l lua drept neisprăvit. Își pocni violent pipa de masă, noroc că nu se sparse.

— Ia auzi colea ! Mi s-a părut ! Păi ce sînt eu, somnambul ? Unde a dispărut muierea aia ? Deschise ușa și strigă de mai multe ori numele noră-si : Zsuzsika ! Zsuzsika !

Răspunseră cotcodăcind cîteva găini zburătăcite.

— Poți să tot țipi.

— De ce, a surzit ?

— A plecat de acasă...

Bătrînul trînti ușa.

Muierile astea îl joacă pe degete. Au secrete.

— A plecat ! Dar eu vreau să știu unde a plecat ! Fac eu ordine aici ! La casa mea trebuie să domnească pacea. Nu rabd să plîngă muierea ! Ce motiv să aibe ? Ați jignit-o ?

Dar tușa Mányi părea să fie mai surdă chiar ca tencuiala zidului. De aici înainte bărbată-su știa că ea nu va scoate nici un cuvînt. Așa e ea, cînd se încăpățînează poți să-i pisezi mărunt toate mădularele că un sunet nu-i iese pe buze !

Era gata să-și ia căciula neagră, ponosită și să dea o raită prin ogradă cînd deodată îi trecu ceva prin minte și se opri.

— Și Jolánka ?

— Ce ai cu ea ?

— Unde-i Jolánka ?

— Se vede că azi n-ai liniște din pricina nurorilor, îl înțepă tușa Mányi.

— Am întrebat unde-i Jolánka ?

— Păi unde să fie ? În camera din față.

— Și ce face ?

Doamne ce pisălog e azi bărbatul ăsta al ei, cînd are ce are cu Zsuzsika, cînd cu Jolánka.

— Ce să facă ? Citește.

Supărarea lui nea Pista se aprinse din nou.

— Citește. Toată vremea citește ! Găuri-i-ar ochii literele alea !

Femeia încerca să-l potolească :

— Mai încet. Nu mi s-au uscat încă urechile.

— Și eu să-i fac focul în camera din față, ca ea să citească la căldurică ! De ce nu binevoiește să poftească aici, să șadă între noi ? Nu ne iubește, d-aia !

Tușa Mányi îi făcu îngrijorată semn să tacă.

Bătrînul nici nu o băgă în seamă, îi dădea înainte cu ale lui :

— A fost domnișoară ! Orășancă ! Dacă nu se simte bine n-are decît să se ducă acasă, la tată-său ! se oțărî el.

Ochii îngroziți ai femeii îl fixară severi.

— Pune-ți lacăt la gură ! Te mai aude !

— Adică să tac eu, în casa mea ? Păi cum așa, nici să vorbesc nu mai am voie ? Cine crezi tu că sînt eu ?

Scăpase caii, un mai putea fi oprit.

Și cine știe unde l-ar fi purtat furia dacă n-ar fi văzut în clipa aceea cotind spre poartă sania încărcată la refuz cu lemne. Răsuflarea cailor aburea cald în gerul de afară, crupele cu mușchii înfierbîntați trăgeau cu efort intrînd în curte cu povara lor grea.

Acum bătrînul se răzgîndi, își zvîrli căciula pe pat, continuînd să mormăie nemulțumit.

Tușa Mányi intui că sosise momentul să intre în acțiune ; se întoarse pe jumătate către el și, privindu-l deschis, drept în față, îi zise simplu :

— Nu trebuie să te superi pe muierușca aia amărîtă, István. Ea, sărmana, nu e cu nimic vinovată.

Bătrînul ridică brusc capul. Își privi lung nevasta. Asta e cu totul altceva, dacă femeia îi vorbește atît de împăciuitor. Dar de ce n-a vorbit așa de la început ?

— Păi, dară eu nu sînt supărat. Dracul cel blestemat e supărat. Și de ce aș fi ? Vreau doar să știu ce-a pălit-o ? Mie îmi place să fie liniște în casă.

Péter deshămă caii, îi vîrî în grajd, scoase hamurile și le atîrnă sub streașină pe cuiul cu cîrlig aflat acolo. Frigul cumplit îi pătrunsese toate mădularele. Lăsă în curte sania încărcată cu lemne și porni spre casă, abia aștepta să-și încălzească oasele rebegite. Era deja în prag și își scutura zăpada de pe cizme cînd bătrîna zise în mare taină :

— I s-a făcut să aibe un prunc.

Obrazul lui nea István se lumină ; la asemenea surpriză nu se aștepta. Primul nepot !

Scoase pipa din gură.

— Ce-i aia că i s-a făcut ?

— Păi, zic și eu așa.

Femeia nu dădu alte explicații.

— Rodului nu i se face, el n-are voință. Voia e a părinților...

Nevasta tăcea chitic. De afară se auzea că Péter încă își mai curăță cizmele, putea intra din clipă în clipă.

Nea Pișta se așeză pe parapetul teracotei, își scuturâ puțin tutunul în pipă să tragă mai ușor, apoi zise :

— Păi, atunci, face un copil. Asta-i.

— Ar trebui să se nască la vremea secerișului.

— Cum adică ar trebui ? Copilul se naște și punct.

Cu asta el ar fi isprăvit vorba, dar femeia scutură cu îndoială capul strîns în năframă și oftă din greu :

— Ar trebui... Dar... nu e sigur...

— Nu-u ? se miră bărbatul. Dară nu-i bolnavă muierea ? Ce are ? N-am auzit-o să se plîngă de ceva. Cine-i bolnav să se ducă la spital. Muierea beteagă nu-i bună de măritat !

Și vorba s-ar fi urmat dacă n-ar fi intrat Péter. Îl întîmpină o tăcere încremenită. El privi în jur, nu întrebă nimic, se trase lîngă sobă și îl privi cu invidie pe taică-său care-și încălzea spatele rezemat de teracota caldă. Îi merge bine bătrînului tiran, gîndi nemulțumit. Cît e ziulica de lungă nu face decît să poruncească ba unuia, ba altuia, năpăstuindu-i cu vorbe grele pe toți ai casei. Asta e ocupația cea mai demnă de invidiat : bătrînețea. Vîrstnicii nu fac altceva decît să cîrtească și să-i piseze la cap pe cei tineri. Le dă mîna, pămîntul e al lor. Și lui Mátyás îi merge bine. Se tot răsfață pe lîngă fustele nevesti-si susurîndu-i la ureche vorbe frumoase, fără să știe ce înseamnă să-ți simți mîinile degerînd iarna pe scoarța înghețată a copacilor. Ar fi schimbat bucuros cu el... Simți o strălucire în coșul pieptului și un val de căldură străbătîndu-i tot trupul. Oare Jolánka e acasă ? Nici să întrebe nu poate, sînt doar atît de departe unul de altul, ca două stele înfipte în două colțuri opuse ale cerului ; era o lume atît de diferită aceea din care, strălucind, frumoasa femeie nimerise aici, și, în afară de asta, doar era soția fratelui său. Taică-său, ager cum era, i-ar fi citit

îndată sufletul și ar fi devenit bănuitor. Pînă și gîndul îl înfierbînta... Nu dorea nimic mai mult decît să o vadă și să soarbă parfumul ei ametitor.

Tatăl începu să vorbească și risipi brusc aburul suav al visurilor :

— Deci e ceva în neregulă cu nevestica. O să o ajutăm. Cine să o ajute dacă nu noi ? Și la ce bun trăiește omul dacă nu să-i ajute pe alții la necaz ?

Tînărul pricepu îndată sensul cuvintelor și se roși pînă la rădăcina părului. Iată, și taică-său gîndește ca el, socoti el, înșelîndu-se. Atunci n-avea de ce să nu-și destăinuie grija, de ce să nu-și dezvăluie sufletul.

— Prea destul i-am spus să aibe grijă, Dumnezeii ei. Dar Zsuzsika asta e ca o căpușă, cum simte bărbatul lîngă ea... Rezultatul e că acum i s-a făcut de copil. E tocmai ce ne lipsește. Un plod.

Péter socotise greșit ținta vorbelor. Tatăl zvîcni aprig ca o scînteie și n-ar fi urlat așa nici dacă cineva ar fi sărit să-l gîtuie.

— Ei, mînăstirea ta de prunc venit în pielea goală pe lume ! Ce tot spui, mă ? Păi ce ești tu, mă ? Animal, mă ? Nici măcar, că și ăla iubește ce-a zămislit !

Péter dădu îndărăt. Ochii, a căror culoare derutant nevinovată o moștenise probabil de pe la vreo bunică, i se rotunjiră a nedumerire și prinseră o strălucire sticloasă. Atunci ce ajutor vrea bătrînul să-i dea muierii ? Și cu toate că se speriase de schimbarea bruscă din tonul bătrînului era convins de propria-i dreptate. Cu gesturi largi, se porni să explice și să-și susțină gîndul care i se părea a fi limpede ca lumina zilei :

— Acum să se nască unul. Peste un an al doilea. Și dacă te-ai pornit așa nici al treilea nu întîrzie prea mult. Muierea dacă e lăsată în voia ei își pierde capul, nu e în stare să se ferească. Nici Dumnezeu nu mai poate stăvili înmulțirea. Ce e omul ? Iepure ? Să se tot înmulțească așa, fără noimă ? Dar ia spune-mi dumneata, dacă ești așa mare înțelept, la bătrînețe, cînd or crește copiii și s-or însura sau mărita, eu cum am să împart cele cîteva sfori de pămînt ? Sau să-i las cerșetori ? Partea care a adus-o Zsuzsika zestre nu contează. Ce sînt fîșiile alea înguste de pămînt ? Nu reprezintă nici o avere. Că dacă

nu ți-ai fi pus matale pielea la saramură pentru Mátyás și nu l-ai fi purtat la școli înalte, poate s-ar fi putut înmulți loturile...

Pe obrazul golit de sînge al tatălui, paloarea se asocia cu zvîcnirea dezordonată a mușchilor ; trupul i se încordase gata de atac și de apărare.

— Zămislirea ta de... ! Prăbuși-s-ar cerul înstelat pe creștetul tău neghiob ! Mie să nu-mi faci pe deșteptul, de copil e nevoie, auzi tu !? Asta e legea firii și nu încerca tu să o schimbi că ai să ai de-a face cu mine ! Îți scot mațele dacă i se întîmplă ceva fătului acela ! Nepotului meu...

La început frămînta pasul pe loc de parc-ar fi vrut să bătătorească pămîntul lipicios cît mai vîrtos, mai apoi se răsuci pe călcîie și ieși ca o furtună.

Acum, bătrîna, care stătuse chircită în mutenia ei, se stropși la fecior :

— A plecat ! Ai văzut cum a luat-o la fugă ? De ce oare nu știi să-ți pui frîu la limbă ? Îl cunoști bine, știi ce sucit e. Și acum ce să fac cu mîncarea asta de prînz ? Ba îl pîndesc pe Mátyás să văd dacă vine sau nu, ba te aștept pe tine să te întorci de la pădure sau pe taică-tău să se ivească de pe unde hoinărește... El nici n-ar fi trebuit să știe...

Péter se încruntă.

— Păi, cine dumnezeirea vieții i-a spus ? Ce, eu am pălăvrăgit despre necazul Zsuzsikăi ? Tocmai eu !

Și ieși și el trîntind ușa după sine. Numai că el n-o porni către stradă, ci se duse înspre grajduri, le puse cailor nutreț și după ce umplu bine ieslea se întinse și el în fîn.

De la o vreme, din ce în ce mai des, își făcea loc în sufletul lui părerea de rău ; oare de ce s-o fi grăbit așa să se însoare ? Pasiunea care-l mînase din urmă, către nurii Zsuzsikăi, o uita pe măsură ce trecea timpul. Vremea domolise focul de odinioară ; acum nu mai voia să se știe că ar fi pierit dacă n-ar fi putut-o duce pe fată la altar. Deși pe-atunci dacă trecea numai o zi fără s-o vadă nu putea dormi, se perpelea toată noaptea în așternut. Iar dacă uneori, rar, ce-i drept, se întîmpla ca Zsuzsika să intre în horă la brațul altui flăcău, lui Péter o săptămînă

nu-i tihnea îmbucătura și umbla cu capul în pămînt ca bezmetic. Acum zadarnic încearcă să găsească o explicație pentru ceea ce i se întîmplase atunci, ce vrajă pusese stăpînire pe el și ce-i plăcuse atît de peste măsură la muierea asta. Că doar, și trebui să o recunoască, Zsuzsika nu era cu nimic mai deosebită ca oricare altă femeie din sat.

Nici nu fusese lucru normal dragostea aia, atîta de mare ! Deși nu prea credea în farmecele babelor, în cazul lui înclina să accepte ideea că Zsuzsika pusese pe vreuna din vrăjitoare să-i „facă de dragoste".

Mai deunăzi, avum vreo cîteva săptămîni, căutînd, sus, pe grindă, calendarul plin de praf, a dat din întîmplare peste o șuviță de păr. A luat-o în mînă, a privit-o îndelung și a ajuns la concluzia că numai Zsuzsika a putut să o pună acolo. Ba mai mult, gîndindu-se mai bine, își aduse aminte că odată fata îi tăiase cîteva fire de păr. Cît fusese de încîntat atunci ! O lăsase. Cu șuvița aia făcuse ea ceva, de aia și focul dragostei care îl mistuise cu atîta putere.

Amintirea își pierduse orice valoare. Péter o arse pe loc. Și, pe măsură ce o mistuiau flăcările, simțea cum piere dragostea din sufletul lui, cum i se risipește jăraticul din inimă. Oare e un sentiment adevărat acela pe care-l poți face scrum prin nimicirea unei șuvițe de păr ? Nu a fost totul uneltire muierească ? Și acum, colac peste pupăză, un copil ? Asta nu !

Pentru că ia să o asemuiască cineva în închipuire, o clipă măcar, pe Zsuzsi cu Jolánka !

Oh, Jolánka e cu totul altceva...

Ce parfum plăcut răspîndește pînă și răsuflarea ei ! În timp ce îi vorbea l-a izbit de multe ori în plină față, de fiece dată a simțit că-și pierde cumpătul și că îi vine să-și ia cîmpii.

Și pielea albă ca porțelanul !

Îi zărise într-o dimineață, aducîndu-i apă pentru spălat, sînul.

Cînd o putea face fără să bată la ochi încerca să-i facă mici servicii cumnată-si, numai să poată fi în preajma ei.

Prefăcîndu-se a fi mai nătîntol o făcea cu șiretenie : îi ducea întîi ligheanul gol așezîndu-l pe un scaun cu spă-

tar, revenea cu apă caldă, o turna în ligheanul de tablă smălțuită și o încerca vîrînd mîna în ea : de obicei se dovedea a fi prea caldă și mai făcea un drum după apă rece ca să o potrivească. Aducea rînd pe rînd săpunul, prosopul. Tropăia ezitînd pe lîngă ea, aruncîndu-i priviri poficioase.

Cînd intra el, de obicei, Jolánka stătea, îmbrăcată în capot, în fața oglinzii, pieptănîndu-se. Dar se întîmpla ca tocmai cînd intra Péter cu ligheanul în mînă să iasă de sub plapumă, în cămașă de noapte lungă. Cămașa se ridica, dar Jolánka nu-i dădea atenție, poate nici nu-l considera bărbat pe cumnatul ei.

Doar odată, cînd Péter își uitase îndelung ochii asupra ei, a trebuit să se sesizeze și s-a roșit pînă-n vîrful urechilor. După asta nu i-a mai permis să-i aducă dimineața apa pentru spălat. Se opuse cu vehemență : nu dorea să fie servită !

Bărbatul lăsă trist capul în jos, îi părea rău.

Eh, așa-i, la domni toate sînt altminteri...

Și cum i se perindau neliniștite gîndurile și imaginația îi țesea o pînză multicoloră de închipuiri, brusc simți înțepîndu-i nările mirosul acru și încins de bălegar și urină. Se ridică în capul oaselor.

Ar trebui să fugă de aici ! Dar unde să se ducă ? În lumea asta, cît e ea de largă, el nu-i mai mare decît o gămălie de ac și tot n-are unde se ascunde !

Se urcă grăbit în podul plin, făcu gaură în fîn și se vîrî adînc în culcușul făcut. Respiră greu, înăbușindu-se aproape de parfumul fînului uscat care-i evoca splendoarea cîmpului înflorit. Și atîta tot medită, cufundat în sine și în lungile lui închipuiri, pînă cînd obosit, amețit, adormi învăluit în căldura plăcută a fînului...

Tușa Mányi își mai titirisi o vreme oasele puse pe plita teracotei, dădu deoparte capacul de pe cratița cu lapte, să nu dea în foc, așteptînd să apară careva dintr-ai casei. Dar cum nu se arăta nici unul îi strigă Jolánkăi :

— Poți să vii la masă, sufletelule...

Jolánka pusese mai dinainte cartea deoparte, încă atunci cînd auzise observațiile socrului. Vorbele lui o jigneau și o umileau, întîi își mușcă buzele și i se umplură ochii de lacrimi, apoi se ridică de la locul ei și se apucă

să-și roadă unghiile. Privi îndelung peisajul înzăpezit, picioarele prinseră rădăcini lîngă fereastră, Doamne, cît de puțin o înțelege Mátyás ! De ce a supus-o pe ea, sărmana, acestor oameni îngrozitori ? De ce nu se mută la oraș, unde ar avea o viață liniștită, comodă, fericită ? Încetul cu încetul camera se răci, focul din sobă se stinsese. Înfrigurată, se gîndea că Mátyás nu o iubește deloc și că o luase de nevastă numai din recunoștință și corectitudine. Și oricît ar fi dorit să-și înlăture îndoiala din inimă, ea punea din ce în ce mai puternic stăpînire pe sufletul ei.

— Mulțumesc ! Nu vreau să mănînc !

Răspunse scurt la chemarea soacrei. Vocea îi era reținută și voit indiferentă, dar un nod de plîns i se cuibărise în gît.

Tușa se încumetă și deschise ușa camerei.

— Cum să nu mănînci, porumbițo ? La ce m-am fărîmat eu toată dimineața să pregătesc prînzul ?... Sau poate că întîrzie Mátyás ? Pentru asta n-ai de ce să te necăjești. Lasă-l naibii, nimerește el acasă. Bărbații sînt ocupați din zori în seară. La noi așa e datina. Pentru bărbați mîncarea nu-i importantă, ei își văd de calea lor, de treburi...

Tînăra femeie îi aruncă peste umăr o privire de refuz. Era plină de amărăciune. Nu va mai răbda ca țăranii ăștia să-și șteargă la fiece pas noroiul cizmelor de sufletul ei ! Strînse pumnii, ochii îi scînteiară dușmănoși și bătu puternic cu piciorul în podea.

— Mátyás ? Ce caută el în satul ăsta ? În mizeria asta ? Nu vreau să-și irosească zilele aici !

Glasul îi era hotărît.

Bătrîna se sperie auzind-o. Încet, de parcă s-ar fi ferit să-și supere nora închise ușa retrăgîndu-se. Îndrăzni să răsufle abia cînd se simți singură în tindă. Ședea amărîtă în fața sobei cu mîinile în poală. Întîi se uită cu ochii pierduți la găleata cu lături, lăsînd năvala gîndurilor să-i ia încetul cu încetul toată ființa în stăpînire. Avea impresia că se învîrtește casa cu ea, scaunele răspîndite în toate părțile, soba dărăpănată, simțea că amețește și că trebuie neapărat să se țină de ceva să nu cadă.

Doamne, cît e viața de ciudată !

Iată cum școala l-a îndepărtat de sufletul ei de mamă pe fiul ei preferat, pe Mátyás. Alt mod de viață, sau poate

femeia asta răutăcioasă și năzuroasă care stă dincolo, în odaia cealaltă, înțepenită în fața ferestrei, frămîntînd cine știe ce idei sub coama ei blondă ? Și cînd te gîndești că atunci cînd era mic era bucățică ruptă maică-sa : ochii ca gîndăceii, gura micuță și subțire cum o avusese tușa Mányi în tinerețe, pînă și zîmbetul îi înflorea pe față la fel încrețindu-i obrazul.

De atunci i se schimbase și culoarea părului. Ochii îi erau închiși, privirea adîncă, ridurile în jurul buzelor, acum, în loc de zîmbet, se adînceau parcă în amărăciune. Și ce străine îi deveniseră și gîndurile ! Tușa Mányi nu le cuprinde cu mintea ei, nici nu încearcă să le înțeleagă, se minunează doar văzînd atîtea schimbări. Mátyás adusese cu el în căsuța asta părintească o lume străină.

Feciorul ei de atunci îi fusese mai drag ca orice pe lume, îl iubise mai mult chiar ca pe propria ei viață. Oh, Doamne, dar ea îl iubește pe Mátyás și acum la fel ca și atunci, numai că nu-l prea înțelege. Și îi e și puțin teamă de el. De cîte ori nu-i venise să-i spună „domnu' doctor" și cît de greu îi fusese să se stăpînească...

Ceva mai tîrziu se întoarse stăpînul casei, își aerisise furia și îl mîna și foamea. Dar pașii nu-l purtară în casă ; se duse către butucul de tăiat lemne și continuă să mărunțească. Sigur, gîndul mînat de golul pe care-l simțea în stomac, îi colinda spre oala cu supă. Fir-ar să fie, tocmai înainte de masă trebuise să izbucnească cearta aia, dar-ar dracu-n ea ! Cu toate astea nu intră în casă, îi era rușine. Să-i servească înfrîngerea lui tocmai nevesti-si ? Așa ceva nu se putea !

Mai bine taie lemne pînă crapă sufletu-n el...

Timpul trecea repede. Ziua de iarnă învăluia în maramele ei obrazul sever al cerului. În sfîrșit apăru și Mátyás, înfometat ca și taică-său. I se ghicea osteneala. Convingerea oamenilor necesită un mare consum nervos, stăruință și mult, mult timp. Vorbele fără sfîrșit, repetarea continuă în fiecare zi a acelorași argumente îl storceau de puteri mai tare decît dacă s-ar fi zbătut din zori în seară să vindece bolnavi.

Abia acum observa el că omul sănătos, cu argumentele lui neghioabe, cu orizontul lui îngust, cu modul lui de a

gîndi primitiv era mult mai obositor decît bolnavul. Descoperea cu uimire că îi era foarte greu să-i facă pe oameni să priceapă de ce ar fi necesar să existe o farmacie în sat. În zadar își scuipa plămînii, nimeni nu era dispus să-l ia în serios. Oamenii se uitau la el ca la un apucat. Nu înțelegeau de fel de ce trebuia îmbunătățită situația. De ce trebuia începută lupta împotriva tuberculozei cînd și tatăl lui Nagy János pierise ucis de ea și, după toate probabilitățile, atît bunicul, cît și străbunicul lui fuseseră secerați de același flagel ? Față de argumentul cinic și mîrșav că, mai devreme sau mai tîrziu, omul oricum trebuie să moară într-un fel, argumentele lui se dovedeau a rămîne sterile.

Obosise și răbdarea îi era pe sfîrșite. Acum pînă și planurile care pînă mai deunăzi i se păreau ușor de înfăptuit i se înfățișau ca niște himere. Oare să aibă totuși nevastă-sa dreptate pînă la urmă ? Ea judeca lucrurile mai simplu și mai realist decît el ?

Și cu toate astea nu voia să se împace cu realitatea. Goni gîndurile negre și întrebările care se iveau prin noianul de îndoieli care-l năpădeau și evită să-și răspundă.

Azi intră în curte cu fața mai umbrită de griji ca altă dată și, văzîndu-și tatăl lîngă butucul de tăiat lemne, se îndreptă către el. Bătrînul lovi cu sete butucul cu toporișca și se făcu a nu observa apropierea fiului. Se dăruia cu atita înfocare înmărunțirii lemnelor de parcă de asta ar fi depins odihna sufletului lui pe ceea lume.

— Tată ! zise Mátyás după ce urmări o vreme strădania bătrînului.

Observase din prima clipă că în casă se petrecuse ceva neobișnuit.

— M-am gîndit că ar fi mai bine să ne mutăm...

Tăcerea încăpățînată și disprețuitoare îl scoase din sărite, i se urcă sîngele la cap. Într-adevăr, oamenii aceștia sînt insuportabili ! Nici taică-său nu face excepție, pur și simplu, dacă ceva nu-i convine se face a nu auzi.

Un gînd îi trecu prin minte, se întoarse iute pe călcîie — de-al dracului, și tot se mută de la casa lui tată-său ! — și intră nervos în cameră fără ca măcar să-i fi dat bună ziua mamei.

Jolánka nu se mișcase din fața ferestrei unde sta și acum ca o statuie.

Mama urmărea cu ochi întristați agitația băiatului. Ar fi așteptat de la el o vorbă bună, măcar atît cît îi spui unui cîine cînd intri în ogradă. Oftă și puse mîncarea în farfuriile pregătite dinainte. Tinerii, Mátyás și Jolánka, mîncau în odaia din față, acolo masa era pusă mai din vreme.

Mátyás găsi ligheanul pregătit, umplut cu apă, alături un săpun parfumat și un ștergar țesut în casă. Pielea i se bucura de răcoreala apei. Prosopul cu care-și frecă bine fața îi puse sîngele în mișcare. Între timp, mama, umblînd fără zgomot, aproape neobservată, pusese mîncarea pe masă.

— Tu n-ai mîncat încă ? se miră el privindu-și nevasta.

Jolánka se întoarse cu mijlocul țeapăn către el. Privirea îi era ciudată, tristă și interogativă. Chipul, gîndurile, îndoielile acestei zile îi înscriseseră pe față umbre străvezii. Brusc, răbufni cu amărăciune :

— De ce ? Poate nu vrei nici măcar să te mai așezi cu mine la masă ? Îți este greu pînă și asta ? Poftim, mănîncă singur ! Mulțumesc frumos, eu nu servesc ! Nu vreau să-ți fiu o povară ! Sînt sătulă și fără masă pînă-n gît !

Ochii lui Mátyás se deschiseră rotunzi, apoi se îngustară, mușchii feței se crispară și mîna încremeni pe lingură. Asta era într-adevăr proba de foc a rezistenței sale nervoase. Nu era pregătit sufletește pentru atacul brusc al Jolánkăi, pentru provocarea asta directă. Reuși cu greu să-și rețină iritarea.

— Ce vorbă-i asta ?

Vocea îi tremura.

Obrazul Jolánkăi era de o rigiditate statuară, doar buzele i se mișcau pronunțînd parcă inconștient vorbele :

— Știu că nu mă iubești ! Asemenea lucru nu se poate ascunde multă vreme ! Ar fi și păcat, Mátyás, să te prefaci, ești un actor lipsit de talent, în schimb ești plin de recunoștință. Asta e o trăsătură de caracter foarte onorabilă. La un singur lucru nu te-ai gîndit, că uneori recunoștința poate distruge viața celuilalt. Tocmai a aceluia căruia îi e hărăzită. Te-am ghicit perfect.

Încercă să zîmbească ironic, se voia superioară și cinică. Dar ochii nu i se supuneau voinței și în timp ce trăsăturile feței trădau hotărîre și superioritate, ochii aruncau fulgere.

Nu rezistă prea mult încordării nervoase. Înghiți în sec și își căută cuvintele gîfîind. Apoi buzele i se strîmbară a plîns, ca cele ale copiilor umiliți. Nimic nu putea stăvili revărsarea de reproșuri :

— Te-ai trădat îndată ce ai trecut pragul ! Nici nu m-ai sărutat, n-ai făcut-o din dragoste, dar n-ai făcut-o nici din obligație. Nu te mai preocupă nici măcar aparențele ! Te uiți prin mine ca prin sticlă, nici nu mă vezi.

Își îngropă fața în batistuța tivită cu dantelă încercînd să-și usuce șuvoiul lacrimilor care se revărsau șiroaie.

Sughițurile de plîns îl dezmeticiră pe Mátyás. Încetă să mănînce ; încercă să zîmbească. Se duse lîngă fereastră, mîngîie mîna tremurîndă a femeii.

— Prostuțo. Ce-ți trece prin cap ? Ce tot vorbești ? Sînt cumplit de obosit. Și cine m-ar putea înțelege mai bine ca tine ?

În clipa aceea Jolánka intui că se află într-o poziție de superioritate și se porni și mai abitir.

— Să te înțeleg !... Dar ce să înțeleg ? Că te epuizezi cu tot felul de tîmpenii ? La ce bun toată osteneala asta ? Ce te mînă ? Am putea trăi comod și fericiți, ca atîția alți medici care-și au cabinetul lor. Dar tu respingi totul de la tine ! Ești tu în toate mințile ? Uneori mă îngrozesc gîndind că nu ești normal !

Atît de exaltată nu fusese niciodată.

Bărbatul o privea uluit. Nu găsea cuvinte să-i răspundă.

Femeia continuă :

— Și să sufăr eu din cauza demenței tale ! De ce oare ? De ce trebuie să sufăr eu în acest iad ? Cine și ce mă obligă pe mine la asta ?

Mátyás era ametit, totul se învîrtea în jurul lui. Auzea doar sunete dezghiocate de orice înțeles. Cînd reuși în sfîrșit să se adune, să urmărească frazele, urechile îi receptionară cuvinte mai blînde, plîngeri mai molcome.

— M-am gîndit foarte mult la tine, am timp berechet,

sînt singură de dimineața pînă seara, izolată. Cred că pentru tine nu este o suferință să stai aici în comună. Tu ești obișnuit cu sudălmile, cu brutalitatea. Dar eu nu suport să fiu otreapa nimănui ! Înțelege ! Nu mai pot !

Medicul dădu abia perceptibil din cap.

— Nu suporți... Nu poți...

Jolánka se îndreptă, nu mai plîngea.

— Chiar așa ! Dacă nu schimbi nimic în viața noastră eu... eu îmi fac seama !

Din nou suspine, sughițuri, vaiete.

— Taică-tău și azi... Dacă l-ai fi auzit...

Mátyás era medic, înțelegea situația. Încercă să fie delicat și mîngîia consolator mîna catifelată a nevesti-si.

— Ne mutăm de aici. I-am și spus bătrînului.

Și cum e sufletul femeii, frămîntat de furtunile îndoielilor și amărăciunilor ? La auzul acestor vorbe Jolánka ridică ochișorii plînși, căpșorul întristat, își privi bărbatul cu o nestăvilită bucurie, ba îi înflori și zîmbetul pe buze.

— Vai, Mátyás ! Dragul meu Mátyás. Tu ai spus asta ? Zău, chiar tu ? Mai spune o dată !

Își împleti brațele în jurul gîtului bărbatului și se lipi de el.

Se destinse și medicul într-un zîmbet.

— Da ! M-am plictisit de pricinile lui taică-meu. Nici nervii mei nu suportă. A fost destul, ai dreptate.

Cuvintele destrămară curînd încordarea. Tonul convorbirii deveni apropiat, prietenos, intim.

— Nu-i așa că e cumplit ? zise Jolánka.

— Sigur. Pentru cel care nu e obișnuit.

— Mie mi-e frică de el, mărturisi femeia.

— Asta e o exagerare. Frică ?

Mátyás rîse.

— Foarte.

— Frică nu trebuie să-ți fie.

— Îmi închipui mereu că se repede la mine și mă omoară.

Jolánka nu vorbea chiar serios, avea o undă de răsfăț în glas.

Mátyás clătină din cap și pe obraz îi trecu o umbră.

— Înjură prea mult, asta e sigur. Dar nu e el singurul. Aproape toți sînt la fel. Duri, necioplițți, bolovănoși. Dar, crede-mă, nu sînt oameni răi. Eu îi cunosc bine, mai ales pe taică-meu. Uneori i se topește inima ca untul. Numai că...

— Mi-e frică aici, o ținea Jolánka pe a ei.

— Îți fac pe plac și închiriez a casă.

Femeia fu cutreierată de un fior și fața i se umbri din nou.

— Adică, tu gîndești că aici, în satul ăsta ? se miră ea.

— Desigur.

— Și nu ne mutăm la oraș ?

Să înnebunești, nu alta ! De cîte ori pe zi revine treaba asta cu orașul ! Despre orice ar vorbi tot aici eșuează !

Medicul oftă amar.

— Să vezi, drăguța mea...

Și luă de la capăt textul rostit de atîtea ori. Că e mare numărul tuberculoșilor în sat. După aprecierea lui, trebuie să fie vreo treizeci. Deverul cîrciumarului în schimb...

Dacă l-ar fi privit cineva cu ochii Jolánkăi și l-ar fi ascultat cu urechile ei ar fi descoperit într-adevăr existența unei idei fixe. Mátyás se trezea numărîndu-i pe tuberculoșii satului și adormea socotind veniturile cîrciumarului.

Jolánka era incapabilă să-l mai asculte. Îl întrerupse nerăbdătoare, desperată, ca un înecat deasupra capului căruia se închid crestele valurilor :

— Pe mine nu mă privește deverul anual al cîrciumarului. Nu mă interesează ! Nu e treaba mea ! Și dacă chiar vrei să știi, nu mă interesează nici tuberculoșii ! Nimic, nimic ! Pe mine mă interesezi numai tu, soarta noastră și viitorul nostru ! Dar tu ești obsedat ! Asta ești ! Cine te-a împuternicit pe tine să-ți tot bați capul cu cîrciumarul ? Tu nu mă iubești și nu-ți pasă de mine !

Sufocări, sughițuri, spasme.

Mátyás privi neputincios în jur.

Încercă fără nici o nădejde să o contrazică. Fiecare cuvînt rostit îi sfîșia nervii.

— Privești viața prea din punctul tău mărunt de vedere. A fi medic este de fapt o vocație. Vindecarea oamenilor, asanarea societății nu poate fi subordonată unor țeluri materiale. Nu se poate trăi după imaginația ta...

Femeia era atît de răscolită încît poate nici nu-și gîndi răspunsul :

— Nu se poate ? Și pînă acum s-a putut ? S-a putut atîta vreme cît... cît...

Mátyás înțelese pe dată. I se mișca mîna vrînd să stăvilească vorbele încărcate de o jignire de moarte, dar își frămîntă doar degetele. Strînse buzele așteptînd ca Jolánka să spună, să rostească acel cuvînt care va ridica zidul înstrăinării dintre ei, cuvîntul de neiertat. Că ei îi datorează el diploma ! Că ea l-a făcut om ! Că are drepturi depline asupra vieții lui !

Dar femeia tăcu.

Poate că îi părea rău.

Bărbatul se apropie, greoi, de masă. Gustă supa, era călduță, se sleise. Oricum, foamea îi trecuse. Încercă totuși să soarbă lingură cu lingură supa de chimen sărăcăcioasă dar parfumată, pregătită de maică-sa.

Plînsul Jolánkăi se auzea prin ușă în tindă.

Bătrînul Szabó intrase nu de mult în casă aducînd un braț de lemne, foamea îl hotărîse pînă la urmă. Plînsul de muiere îi zgîria urechile, se auzeau fărîmițate și frînturi de vorbe și, cum în final, liniștea casei era sfîșiată numai de sughițuri de plîns se hotărî și deschise ușa odăii tinerilor.

— Acum începeți și voi ? întrebă și, nelămurit, își plimba privirea de la fecior la obrazul răvășit al nurorii.

Tinerii nici nu-l băgară în seamă.

— Dar cine poate să rabde toate bocetele astea ?

Așteptă să-i răspundă careva. Îl privi pe Mátyás, de sus, cu superioritate.

— Păi, în casa asta fiecare vrea să domnească ? Cum ?

Mai așteptă puțin. Feciorul îi nesocoti aluzia.

— De ce plînge femeia asta, sărmana ? Ia zi ! În casa mea eu vreau pace, auzi tu ! ?

Se vede că metodele lui erau molipsitoare : acum amuțise Mátyás, la fel ca bătrînul cu puțină vreme mai înainte, cînd stătea cu toporișca de tăiat lemne în mînă.

Nea Pișta se scărpină pe după ureche. Ciudată situație ! Trase din pipă, își făcu de lucru cu ea, pentru că, în asemenea situație, pipa e un reazăm de mare preț. Este, pe de o parte, însemn al puterii depline a capului de familie, pe de altă parte, simbol evident al păcii în casă. Numai că de astă dată prețioasa sculă nu ajută la nimic. Tot bătrînul fu nevoit să rupă liniștea :

— Ce mi-ai spus oare, Mátyás, adineaori, cînd ai venit acasă ?

Mátyás părea că mănîncă atît de absorbit încît nu aude nimic, cu toate că abia reușea să înghită.

Pipa susura. După o scurtă așteptare bătrînul încercă din nou :

— Ai spus că te muți. Dac-am auzit eu bine...

Nici cu cleștele n-ai fi putut scoate din gura lui Mátyás măcar o vorbă. Bătrînul era din ce în ce mai în dificultate, tropăia mărunt frămîntînd podeaua cu cizmele. Ei, ei !... Îi părea rău că a deschis ușa. Era oare posibil ca feciorul să nu-i fi înțeles întrebările ? Sau poate a zis ceva nelalocul lui și i-a supărat ? Se rușină. Pomeții palizi se colorară ușor : se făcuse de rîs. Frazele i se desprindeau din gură rostite cu limba împleticită, înghesuite, șchioape.

— Cum adică, fiul meu și nora mea, cei doi copii dragi inimii mele, să se mute din casa mea ? Oare nu aveți unde dormi, sau nu aveți ce mînca la noi ? Mi-ar crăpa obrazul de rușine și n-aș mai putea da ochii cu satul, m-ar omorî batjocura oamenilor ! Cîtă vreme tatăl vostru are un acoperiș deasupra capului aveți și voi loc în casa asta ! Să plecați de aici ? Niciodată ! Om de nimica este acela, auzi tu, Mátyás, căruia nu-i place casa părintească. Oare nu am zidit eu în camera asta și o sobă, ca să aveți ? Și focul l-am aprins. Întinse mîna spre plita sobei, dar era aproape rece, putea lăsa palma pe fier. Sau nu sînt lemne destule ? De ce nu spuneți ? Tai eu cît de multe lemne ! Atît cît e nevoie !

Privi pieziș, către fecior și ușor cu grijă la Jolánka. Pipa ardea și răspîndea în obrazul lui mici vălătuci dantelați de fum. Dar liniștea înghețată nu dădea semne să se destrame. Prin trupul lui nea István treceau fiori,

cînd calzi cînd reci, fugărindu-se atît de ciudat prin vinele lui încît ameţi. Ce-ar mai putea spune ?

— Noi am muncit foarte mult, Mátyás, să facem om din tine, încercă bătrînul să atingă coardele mai sensibile. Să nu uiţi asta niciodată. Şi n-am vrea ca tocmai acum, cînd ai ajuns la un liman, să rătăceşti printre străini. Asta nu ! Stai acasă, ca să te vedem şi să ne bucurăm de tine. De tine şi de Jolánka. Poţi să o întrebi şi pe maică-ta, o să zică la fel. Dacă e nevoie, tai de două ori pe-atîtea lemne. Aşa !

Se emoţionă vorbind pentru că-şi rostea sincer gîndul inimii.

Jolánka plîngea fără contenire.

Mátyás mesteca îndesat.

Bătrînul respiră adînc, îşi simţea sufletul apăsat de un pietroi cît casa. Şi apăsarea asta nu-l slăbea oricît ar fi vorbit, oricît ar fi căutat argumente să-şi convingă băiatul.

— Ce-ar spune oamenii dacă feciorul doctor al lui Szabó István nu şi-ar găsi loc în casa lui tată-său ? Cînd este loc din belşug. Este, slavă Domnului.

Sucea şi răsucea vorbele, promitea, se angaja, dar tăcerea se aşezase atît de înăbuşitoare între pereţii odăii încît cuvintele palide ale capului familiei nu o puteau destrăma. Atunci, spre norocul lui, scîrţîi uşa : era tuşa Mányi, care în zadar îşi lipise pînă acum urechea de scîndură, că tot nu auzea nimic.

— Mátyás, dragule, eşti căutat...

Bătrînul crezu mai întîi că nevastă-sa vrea să-l scoată pe el din dificultate şi de aceea îl cheamă pe băiat. Îi aruncă o privire plină de recunoştinţă şi i se păru în clipa aceea că pe tot pămîntul, cît e el de rotund, femeie mai binecuvîntată ca a lui nu există. Numai auzindu-i glasul ţi se încălzeşte inima. Nici că fusese vreo fată să se poată măsura cu ea în tot ţinutul cînd o luase el de nevastă. Iată că nici acum nu-l lăsa la greu ! Dădu din cap, uşurat, cu nervii destinşi, şi pipa scotea valuri de fum între buzele lui, pentru că, orice ar fi, prestigiul trebuie păstrat. Familia se destramă dacă n-are cine ţine frîul din scurt. Ehei, era mai uşor să ţii la un loc un sac cu purici săltăreţi decît o familie ca asta...

— Cine e, mămucă ?

— Un copil. Uite-l aici.

Băieţaşul se opri în prag lovindu-şi căciula de genunchi, dar, emoţionat la culme, nu putu îndruga decît :

— Adică... adică...

— Cine te-a trimis ? se răsti Mátyás la el.

— Nea Máthé.

Fruntea medicului se înegură.

— S-a întîmplat ceva ?

— Au trimis vorbă ca domnul Mátyás să vină degrabă. E rău...

Faţa lui nea Pişta se încruntă, prinse braţul băiatului ca în menghine.

— Al cui fecior eşti tu, măi ?

Băiatul se sperie, clipi des privind împrăştiat.

— Al lui, adică...

Şi nu mai contenea să-şi lovească genunchii cu căciula.

— Ei pe dracu... Se vede că ai uitat.

— N-am uitat... Al lui Dănilă Cotor.

— Aşa. Eşti un băieţel deştept. Dar nu ştii, nu-i aşa, că feciorului meu i se spune domnu' doctor ? Şi ia spune cum se simte călăul acela bătrîn, Máthé ? L-ai văzut ?

Privirea zburătăcită a băiatului nu se putea aduna în situaţia asta neobişnuită, părea că nici nu pricepe înţelesul întrebării. Răspunse Mátyás, care începuse să se pregătească de drum :

— O să fie mai bine. L-am scos chiar din ghearele morţii.

— Mai bine l-ai fi lăsat să crape ! Asta merita, nu altceva !

Medicul zîmbi, ridică din umeri.

— O să vedeţi voi, el va fi cel mai bun aliat al meu...

Furiş, îl observa pe taică-său. Şi, într-adevăr, nimerise în plin. Bătrînul se înfoie de furie :

— Ăla ? Ăla care nu-i bun decît de spînzurat ? Aliatul tău ? Ai să-l cunoşti tu mai bine. N-ar merita nici streangul călăului ! Îl cunosc eu bine : poţi să-l umpli tu de cozonac, în mîna lui numai pietre cu care să-ţi spargă capul ai să găseşti ! Şi n-am să rabd să-l doftorească pe

dușmanul meu de moarte propriul meu fiu ! Să se care de la casa mea acela care...

Nici nu băgase de seamă și o luase iar de la început cu vechea lui partitură.

Dar Mátyás nu-l auzise, el grăbea pasul afară pe uliță, zorind să ajungă cît mai repede la casa lui Máthé.

La intrarea doctorului în odaie, în jurul patului bolnavului plînsetele izbucniră sălbatice. Mai cu seamă tușa Sări părea de neconsolat :

— Moare bărbățelul meu bun ! Acum e sigur că-i dă moartea tîrcoale !

Se pleca la fiecare cuvînt rostit deasupra patului bolnavului, clătinîndu-se fără oprire.

Pe Mátyás îl izbi în primul rînd valul compact, înecăcios de fum de țigară. Era atît de des încît figurile celor de față se desenau doar ca niște contururi incerte.

Se înfurie.

— Cine a fumat aici ? N-am spus eu că e nevoie de aer curat în casă ?

Ádám Jóska, care pînă acum ascultase doar zarva din jur fără să scoată o vorbă, își ascunse repede la spate mîna cu țigara aprinsă. Încerca s-o stingă strivind-o de peretele odăii.

Nimeni nu răspunse întrebării puse cu violență, doar plînsul femeilor conteni. Apoi nea Kuri, după ce schimbă cîteva priviri de îndemn cu Gergely, se hotărî și declară cu o mutră nevinovată :

— N-a fumat nimeni.

— Și ce fum e ăsta ?

Kuri se descurcă la repezeală.

— Păi, soba — zise și arătă înspre colț.

Medicul nu dădu nici măcar din cap. Vorbi cu duritate :

— Se vede că aveți atîta tutun că faceți focul cu el. Am spus că bolnavul are nevoie de aer curat. Și voi, de-al dracului, ați împuțit camera. Asta e crimă, nu altceva !

Cuvintele lui iscară groaza : crimă !

Trupul imens al lui Kuri se ridică de pe scaun, ceafa și bărbiile duble de osînză se roșiră ca ale curcanilor, apoi se învinețiră și ochii ieșiți din orbite îl fixară pe doctor.

— Aici n-a fumat nimeni, fir-ar mînăstirea ei, dacă spun eu, așa este !

Maldărul de osînză tremura ca piftia. Kuri striga ofensat :

— Dar, ce ? Mint eu vreodată ? Ia să văd, care m-a auzit pe mine mințind ? Și de ce să mint ? Dacă voiam puteam chiar și să fumez că la asta nimeni nu-mi poruncește mie ! Nici Dumnezeu !

Plecă din încăpere scuipînd gros, manifestîndu-și ura împotriva doctorului...

Temperatura bolnavului creștea evident.

Medicul ținu încheietura mîinii lui Máthé între degetele lui și în odaie coborî o liniște atît de profundă încît se auzi parcă pulsația sîngelui în vinele bolnavului. Secundele aveau puteri de vrajă asupra celor care, așezați în jurul patului, urmăreau cu atenție încordată și cu răsuflarea tăiată fiecare mișcare a doctorului.

Mátyás își privea concentrat ceasul. Buzele i se mișcau imperceptibil, număra. Vag, tușa Sári gîndi amețită că nici ăsta nu procedează altfel ca baba Lidi. Totul e vrăjitorie. Numai că la școlile înalte vrăjitoria se învață mai bine...

Apoi, după ce Mátyás lăsă din mînă încheietura vlăguită, brațul bolnavului căzu moale pe pătură. Medicul se aplecă examinînd ceva la pieptul bolnavului apoi, cu o severitate cumplită, își aținti ochii asupra nevestei și întrebă :

— Ce e asta ?

Auzind duritatea vocii, femeia suspină și începu să plîngă.

— Acum e sigur că moare ! Vai mie, Doamne, ajută-mă !

— Am întrebat : ce-i asta ?

— A vomitat, vă rog... Bărbatul meu drag !

— A vomitat.

Și privi atît de întunecat în ochii femeii că ea ar fi dorit să o înghită pămîntul pe loc.

— Ceva roșu.

— Cînd ?

— Acum vreo jumătate oră...

— I-ați dat să mănînce.

Tușa Sári își pocni palmele îngrozindu-se :

— Cum să-i fi dat, cînd ne-ați interzis ?

— Atunci i-ați dat să bea.

— Să mă-nghită pămîntul dacă i-a alunecat vreo picătură de apă pe gîtlej. Păi, doar ne-ați poruncit să nu-i dăm să bea. Vai, doamne, mărite, să orbesc !

Era speriată și încerca să evite privirile medicului.

— Altfel n-ar fi vărsat.

— S-a ridicat deodată în capul oaselor și a început, uite, așa, din senin... Să spună și ceilalți...

— Dar bandajul cine i l-a scos de pe cap ?

Tușa Sári se clătină, vai, e mai rău decît mustrările propriei conștiințe ! Te anchetează căutînd un țap ispășitor care să fie făcut vinovat de moartea lui Máthé în caz că-l cheamă Dumnezeu la sine.

Se disculpa cu sîrg :

— Nimeni, vă rog frumos ! Să mi se usuce mîinile amîndouă ! Nici nu s-a apropiat cineva de el ! Au văzut și oamenii ăștia !

Și îi arătă roată pe toți cei de față tremurînd de frică să nu scape careva adevărul celor întîmplate.

— Așa ? Ți se oprește mintea în loc ! Înțelege : ăsta nu cade de la sine !

— Nu de la sine, vă rog, n-am spus asta. Dar deodată dumnealui a dus mîna la cap și l-a smuls. Așa cum zic, de nervi.

Își freca mîinile de burtă socotind că acum trecuse de greul situației.

Minciunile sfruntate îl scoaseră pe Mátyás din sărite. Abia își putea stăpîni valul de furie. În ce hal pot nega ăștia evidența, ce bine se pricep să dea ochii peste cap ! Iritat, își mușcă buzele.

— Păi, nici brațul nu și-l poate mișca, atîta e de vlăguit ! Cum și-a putut smulge bandajul ? Acum îl bandajez din nou, dar, dacă nu mă ascultați, a treia oară va fi de prisos să mă mai chemați.

Făcu o pauză scurtă, poate ca să-și sublinieze cuvintele și îi spuse femeii aproape țipînd :

— Pentru că, tușă Sári, atunci bărbatul dumitale o să moară ! Înțelegi ? Moare !

Brațele femeii care-și tot dădea ochii peste cap se ridicară de parcă-ar fi vrut să-și ia zborul și se prinseră cunună deasupra capului, gura i se strîmbă și izbucni în hohote :

— Vai, vai ! Cum să nu înțeleg ! Cum să nu înțeleg !

Se întuneca, afară zăpada împrumuta scînteieri albăstrii. Printre munți, după-amiaza de iarnă aluneca devreme în noapte...

Careva aprinse lampa. Pe pereți se desenară, întunecate, siluetele oamenilor aflați în odaie ; arar, se ivea și desenul tremurat al cîte unei palme întinse, năzărind figuri de coșmar...

După cîteva minute Máthé András zăcea împachetat din nou într-un maldăr de fețe la fel de pocite ca și în dimineața zilei. Obrazul vinețiu era îngrozitor în lumina pîlpîitoare a lămpii, pomeții ascuțiți deveniseră acum și mai proeminenți. Scîncea din cînd în cînd dar vorbă cu înțeles nu îi ieșea pe buze. Era inconștient. Trupul capitulase în fața sorții, nu se mai opunea suferinței.

Tușa Sári, cam fără voie, dar ascultînd indicațiile doctorului, deschise fereastra. Camera fu inundată de aer rece. Grupul celor care stăteau în jurul patului bolnavului își schimbă locul trăgîndu-se lîngă sobă, rezemîndu-se de ea ca să-și încălzească spinările. După scurtă vreme stăpîna casei încercă să închidă fereastra, dar medicul nu o lăsă. Odaia se răci. Acum, Máthé András clipi de vreo două ori cu o uitătură de parc-ar fi privit de pe cea lume. Dar de vorbit nu vorbi. Fereastra rămase deschisă pînă cînd Szabó Mátyás își îmbrăcă paltonul și părăsi casa. Nici nu ieși bine pe poartă cînd tușa Sári, friguroasă, se repezi la geamuri și le închise.

Cu toate că aerisise îndelung, în cameră se cuibărise un miros acru și stătut. Tînărului medic îi făcea plăcere aerul rece al străzii, mirosul zăpezii, gerul aprig. După viscolul din timpul nopții, vîntul se potolise ; acum se pregătea din nou să o ia razna : își încerca aripile undeva în dosul Dealului Cetății, măturînd peste sat gerul înțepător, zvîrlindu-l și în obrajii lui Mátyás :

Doctorul se gîndea la purtarea de neînțeles a oamenilor. De ce-l mințise oare nevasta bolnavului ? Ce scop avea tăgăduirea ei ? Doar el vrea să-i ajute.

Vîntul care se întețea era să-i smulgă pălăria din cap obligîndu-l să-și prindă borul cu mîna. Făcînd această mișcare se întoarse puțin într-o parte și nu departe i se ivi în fața ochilor casa părintească. Contururile ei abia se desenau în amurg, dar ferestrele înfruntau galbene și arțăgoase casele vecinilor.

Îi pieri cheful. Ar fi dorit să nu se ducă acasă. Unde ar găsi audiența pentru planurile lui, cui să-i spună gîndurile ce-l frămîntau ? Unde ar putea găsi căldura înțelegerii ?! Mai deunăzi se bucurase pentru că, după multe argumentări, ieri, în sfîrșit, ședința sfatului comunal hotărîse să se adreseze cu o cerere secției sanitare a județului ca să se înființeze o farmacie în sat. Desigur, după ce o să iasă aprobarea va trebui să se găsească cineva dispus să investească niște bani în întreprinderea asta. Era nevoie de capital și de un farmacist... Regiunea nu avea nici o farmacie pe o rază de douăzeci de kilometri. Pînă și primarul sprijinise inițiativa, deși el era din principiu contra oricărei inovații. După-amiază, cînd ajunsese acasă, ar fi dorit să le spună și celorlalți vestea cea bună. Se răzgîndise însă, știa dinainte cuvintele cu care va fi întîmpinat. „Tîmpenie", „Strădanie în van", „Cine îți închipui că va fi dispus să se mute în văgăuna asta, să deschidă o farmacie ? Cine, cu o diplomă în buzunar ? N-ai să găsești asemenea nebun !"

Vîntul se întețea. Dinspre brazii înalți din curtea Mártonffy se auzea un vuiet prelung. Vîntul se lupta cu mîndrii uriași, mereu verzi...

Cum mergea așa, singur și îngîndurat pe ulițele înghețate și alunecoase, i se perindau prin fața ochilor nenumărate figuri. Bătrînul învățător, „meșterul" care nu mai știa să vorbească decît despre jignirile suferite din partea preoților, despre faptul că și la ultimul consiliu județean al bisericii „făcliile anonime ale școlii" fuseseră ignorate cu dispreț... Făclii... Doamne, ce făclii ! Apoi se gîndi la greutățile materiale pe care le avea școala. Preoții ar fi voit ca, în timp ce ei vîrau în buzunar stipendiile trimestriale date de stat, pe lîngă daniile enoriașilor, învățătorul să-și îndeplinească greaua misiune gratuit. Cei ce ar trebui să ajute se prevalează de cuvinte ca : sacrificiu, chemare, apostolat, atunci cînd preoții refuză să îngroape

mortul dacă enoriașul nu e cu contribuția la zi. Și în afară de asta, cîte neînțelegeri cu inspectorul teritorial! Om nou în funcție, nu cunoaște meritele bătrînului învățător, nu-i pasă de renumele binemeritat al școlii.

Parcă vede în fața ochilor gestul lui amarnic de capitulare.

— Sînt un om bătrîn și epuizat, fiule, obosit... Nici nu știu de ce nu mă pensionează. Aș merita-o din plin.

Și preotul? Le are și el pe ale lui. Cel mai puțin îi pasă de treburile satului. Pe care cum îl prinde îi arată radiografiile făcute la oraș: pietre la vezica biliară. Proslăvește pe toate drumurile sanatoriul unde a fost diagnosticat, poate pentru că este o fundație eparhială și preoții beneficiază de îngrijire gratuită. Și poate unicul lucru care-l mai preocupa în afara mizeriei lui fizice era gaura din talpa ghetelor pe care deocamdată nu le putea da la peticit. Gaura aceea era punctul de plecare și de întoarcere a întregii lui concepții despre lume. Stipendia de stat nu era plătită la vreme și mereu se născocea cîte ceva ca să se mai micșoreze. Și contul la băcănie! Oricît ar fi strîns cureaua, nu era lună să nu depășească mia...

Lui Mátyás i se făcu teamă să-și urmărească firul meditațiilor. Gîndurile se perindau tulburi în mintea lui, imagini fără înțeles se iveau și dispăreau în negură, țeluri se luminau ca un fulger și se stingeau ca stelele căzătoare, nu-i dădeau pace...

Ajunse acasă.

Péter se strecură după el în odaie. Îi plăcea să stea de vorbă cu fratele lui, pentru că aceste conversații le putea fructifica duminica în cercul prietenilor lui, la cîrciumă sau la jocul de cărți, unde, povestind lucruri neobișnuite, era ascultat cu gura căscată.

Dar de astă dată frate-său era morocănos și tăcut. In cameră atmosfera era înghețată. Deschise el vorba:

— Și-apoi cu cîte kile contribuie nea András la mașină?

Mátyás îl privi nedumerit, ca unul care nu pricepe sensul întrebării.

— La ce fel de mașină?

— Apăi, la aia pe care ai să o cumperi.

Medicul zîmbi mirat.

— Ce-ți trece prin minte ?!

— Păi, n-ai să-ți cumperi mașină ?! Ce, medicul de plasă n-are ? Pînă acum o conducea singur. Mai ieri am văzut că și-a tocmit șofer. Se vede că are din ce.

Ce nu-i trece prin minte tînărului ăsta plin de imaginație !

Desigur, ar dori să fie mai mult decît este, e un om neliniștit și un mare fantast !

Dar era mai bine să-i spulbere gîndurile vanitoase.

— Sînt unii care, desigur, ca să se distreze, își cumpără mașină. Unii cărora le dă mîna. Deși mașina nu reprezintă un scop în viață. E doar un mijloc. Care are nevoie de ea și are și bani poate să-și cumpere. Eu n-am nevoie, dar nici bani nu am.

Tăcură o vreme.

— Dar cum ți-a trecut ție prin minte tocmai mașina ?

— Așa. Eu dac-aș fi în locul tău mi-aș cumpăra una.

Și dac-ar fi îndrăznit ar fi adăugat : „N-ai tu minte destulă, Mátyás, pentru viața asta !“ În privirea lui Péter se putea ghici și o umbră de dispreț : la ce bun a tocit atîta dacă nici măcar cu o mașină nu vrea să se căpătuiască ? Nu-i șade bine știința unui asemenea om. Ar fi putut să-i dea multe exemple de doctori care se îmbogățesc, își fac case, își îndeasă buzunarele cu bani. Dar Mátyás e neajutorat, mintea lui colindă mereu pe alte meleaguri, nu-i domnia de nasul lui și nici femeia aia frumoasă și fină, Jolánka !

— Și tu ce-ai face dacă ai avea o mașină ? întrebă medicul.

Péter ridică ochii către el.

— Eu ? N-ai tu teamă, aș ști eu ce să fac !

Ce ciudat, gîndi Mátyás. O mașină ? Cum de-i trece așa ceva prin cap ? Și cine știe ce visuri mai nutrește ! Visuri care-l poartă departe de lumea asta înzăpezită, vîntoasă, îngustă...

— Și totuși, ce ai face cu ea ? Că pe drumurile astea mizerabile nici nu se prea poate circula cu un automobil. Mașina nu-i făcută pentru drumuri ca astea și medicul de plasă o folosește doar uneori. Cînd plouă se împotmolește și căruța. Ce-ai putea face cu ea ?

Péter ridică nesigur din umeri. Ochii i se umplură de strălucirea himerelor. O vedea pe Jolánka.

— Aș știi eu, n-ai tu teamă. Mă duce capul!

Și schimbă o privire de o complice intimitate cu femeia.

Lui nea Kuri nici prin minte nu-i trecea să se ducă atît de devreme acasă. Cînd plecase de la căpătîiul bolnavului, întunericul se lăsase binișor peste sat.

Se trase împreună cu Pavel Costin la adăpostul unei porți, urmărind de acolo plecarea lui Szabó Mátyás.

Era chiar timpul ca doctorul să isprăvească titirisirea bolnavului, pentru că lui nea Kuri îi pătrunsese frigul prin tălpile cizmelor și îi cam amorțiseră degetele.

Îndată ce casa deveni iar sigură o luară din nou cu asalt. Ce-i drept, în fața porții Costin salută și o luă spre casă, dar nea Kuri intră din nou la ortacul lui năpăstuit de soartă. Se umfla în piept mai abitir ca înainte, revărsa valuri de fum din pipă, de parc-ar fi provocat cu bună știință soarta potrivnică lui Máthé. Afuma ca un vulcan și perora jignit scuipîndu-și veninul:

— Fir-ar prescurea ei de fire! Am călcat destui ani în picioare, dar așa n-am pățit niciodată! Să fiu eu gonit din casa celui mai bun prieten al meu! De lîngă patul de suferință al celui mai apropiat ortac! Păi, aici am ajuns, fir-ar dumnezeirea ei să fie!?

Își zvîrli furios căciula pe canapea.

După vizita doctorului, Gergely devenise foarte tăcut. Dar vorbele lui Kuri fuseseră parcă picătura de gaz pe jăraticul aproape stins al urii lui. Se aprinse și prinse vorba din zbor:

— Ați văzut cu toții, nu-i așa? Îndrăznește să poruncească în casa noastră. Mai să ne interzică să fumăm în ogeacul nostru! Păi dară, unde să fumeze omul? Să se ducă în bătătură, sub cerul înstelat și să despere acolo în frig pînă fumează o țigară? Asta ar mai lipsi!

Cu mișcări lente, manifest protestatare, își scoase tabachera și își răsuci o țigară atît de groasă cum poate nu mai răsucise niciodată de cînd fuma.

— Vine aici să ucidă, zise Kuri.

— Păi cum, poruncește el în casa noastră ? măcina Gergely.

— Trebuie învățat minte, domnișorul ăsta îngîmfat ! Trebuie !

— Și încă cum ! Îl învăț eu ! O să vedeți, se oțăra Gergely și, cu capul dat pe spate, sufla nori denși de fum. Trăgea cu atîta putere din țigară că-i ieșeau și ochii din orbite.

De-al dracului, numai pentru că doctorul le-a interzis să fumeze acolo !

Fumul se ridica spre tavan și se așeza parcă pe grinzile de susținere.

Gergely se plecă înainte și suflă un val de fum în obrazul bolnavului. Mai și rise : ce ar zice acum doctorul ? Acum să-l văd dînd ordine !

Fiecare gest exprima plăcerea contestației.

Tușa Sári nu zise nimic, e treaba bărbaților. Știe el Gergely ce face.

Dar bolnavul, cînd fumul îi năvăli obrazul galben și pergamentos, începu să dea semne de viață, își scuturâ cu o sforțare imensă tot trupul și tuși. Fiecare mișcare era un chin amarnic.

Gergely chiui de bucurie și mulțumire de sine :

— Iaca, vedeți ! Acum e sigur că trăiește !

VI

Cu toate că după cină domnii se îndemnaseră la băutură pînă tîrziu și plecaseră mult după miezul nopții, dimineața Mártonffy se sculă devreme. N-avea răbdare să aștepte pînă-i trimite Radu contractul; îl mîncau palmele, doar îndată ce se terminau formalitățile trebuia să primească acontul.

Se grăbi să ajungă în sat la avocat.

Deák însă se dovedi a fi mai vrednic și mai nerăbdător. Ajunsese înaintea lui la Radu. Cei doi avocați redactau împreună contractul.

— Vai, dragă Elek, păcat că te-ai deranjat atît de devreme. Doar știi bine că eu sînt vigilent. Și îți reprezint integral interesele ! se grăbi Deák să-l întîmpine la

intrare ; îi oferi un scaun și îl pofti să ia loc, mișcîndu-se în voie, de parc-ar fi fost în propriul său birou.

Treaba se prelungi și Mártonffy ajunse acasă pe la vremea prînzului.

Focul susura necontenit, masa era pusă. În camera încărcată cu mobile grele domnea o atmosferă plăcută, liniștită.

Mártonffy întinerise parcă și avea chef să cînte, mai să se pună chiar pe joc. Deschise ușa fredonînd.

Fir gingaș de lalea
Se unduie în soare,
Femeie brună cu ochi ca smoala,
Privește-mă măcar,
Hai, privește-mă măcar...

Se cufundă în himerele de demult, fredonînd bine dispus melodia „timpurilor fericite".

Trecuseră poate zece-cincisprezece ani de cînd nu-i venise cîntecul ăsta pe buze.

Eh, la naiba și cu amintirea acelui locotenent care adusese cu el în sătucul ăsta ascuns de lume cîntecul acesta și-l lăsase aici între pereții groși și acoperișurile duble ale conacului !

Și cînd se naște cîntecul pe buze dau și amintirile năvală. Acum Mártonffy nu mai trăia cocoșat de grijile sordide ale zilelor săptămînii, se trezi în el anii tinereții, se trezi anii îngropați ai bărbatului matur, îl cutreierau umbrele nenumăratelor furtuni care-i răscoliseră cîndva viața.

Fusese o vreme, pe atunci, cînd se lipise locotenentul acela de casa lor, cînd nopți întregi, pînă la cel de al treilea cîntat al cocoșilor, sau chiar pînă la ivirea zorilor, nu cîntau decît cîntecul acesta, pînă la răgușeală, pînă la epuizare totală.

Fir gingaș de lalea
Se unduie în soare...

Ce-i drept, e drept, se pricepea la cîntat băiatul acela ! La fel de bine se pricepea și la cîntat și la vînat !

Dar nimerea la țintă nu numai iepurii, ci și inimile femeilor frumoase. Iar doamna Mártonffy era încă destul de tînără și chiar frumoasă...

Ehei, cît îl mai chinuise gelozia pe stăpînul conacului din cauza falnicului locotenent! Deși s-ar putea ca totul să fi fost lucru nevinovat, clocotul liber al sîngelui tînăr, nestăvilit chef de viață și bună dispoziție.

El, însă, în orice împrejurare, se purtase cavalerește, ca un domn. Și e mîndru de asta și azi. E o satisfacție a lui și față de doamna Lenke. Dacă băga de seamă, din întîmplare, că nevastă-sa se uită cu ochi prea scînteietori la locotenent, întorcea distrat privirea.

Și cînd colo, ar fi fost în stare să o ucidă!

Aflară mai tîrziu că locotenentul fusese avansat maior. Ultima carte poștală le-o trimisese cu un cod militar, de pe undeva de prin Galiția.

Oare ce deveniseră vechii tovarăși de chef? Ce devenise lumea aceea a nopților gălăgioase de petreceri?

Cine ar putea să spună? Războiul și apoi evenimentele ulterioare cu schimbările petrecute încurcaseră destinele oamenilor.

Zvonul de cîntec gîdilă și urechile doamnei Mártonffy. Îi vibră inima și un impuls spontan îi duse mîna la piept, fața smeadă, brăzdată de riduri mărunte păli. Într-o clipită fu lîngă ușă, o deschise și ochii severi îl priviră acuzator pe bărbat.

— Elek, nu cumva ai fost la cîrciumă?

Demnă, cu o ținută orgolioasă, îi stătea în față. Nevasta, căreia pînă și timbrul vocii îi era jignitor. Să presupună despre el, Mártonffy Elek, că frecventează cîrciuma, la rînd cu țăranii nespălați?

Dar, plin de bună-voie acum, nu luă în seamă ofensa. Își așeză mîna pe umărul femeii și îi rîse în față:

— Nu te necăji, drăguțo! Avem bani! Îi dau eu cu tifla băncii ăleia! Auzi, că dacă nu plătesc în termen de trei zile vor fi nevoiți... Vor fi ei nevoiți, las-că nu vreau eu să spun ce! Ce mama dracului!

Erzsike suspină îngrijorată.

— Ce-și închipuie ei, cine e Mártonffy Elek? Sau se tem poate că o iau la sănătoasa cu banii lor și le las aici pămînturile?

Doamna Lenke zîmbi ironică văzînd pălălaia de paie a bucuriei, deși nu ghicea reversul lucrurilor și nu dezlega taina acestei bune dispoziții atît de zgomotoase.

— Numai de bucata asta, de aici, de deasupra grădinii, să nu îndrăznească să se atingă cineva. Cîtă vreme asta e liberă de ipoteci, nu-i nici o nenorocire ! L-aș împușca pe acela care ar încerca să o atingă...

Doamna Mártonffy dădu din cap.

— Elek, Elek...

— Chiar așa ! Apropo ! Avocatul ăsta, Radu, e un om destul de cumsecade ! O să facem o petrecere de-i merge vestea în toată Europa ! O petrecere colosală !

Glasul femeii se auzi acum mai aspru :

— Numai la petreceri ți-e gîndul ! Dar le-a cam trecut vremea...

— Ehei ! Nici cînd încheie o afacere atît de grozavă să nu petreacă omul ? Trebuie sărbătorit ! Da, sărbătorim și-l invităm și pe Radu !

Vorbea aiurea, povestea cînd sfîrșitul întîmplării, cînd de cu o zi înainte. Dar despre contract evita cu bună știință orice cuvînt. Îl deranjau formalitățile. Foi de hîrtie, semnături, obligații. Și polițele pe care-l puseseră să le iscălească. Dacă el bate palma și se angajează să taie și să livreze acele traverse de ce mai trebuie contract ? Manii avocățești ! Și încă să-l pună să semneze că garantează cu toate bunurile lui pentru respectarea tuturor clauzelor și pentru acontul primit. Bine ! Păi, răspunde ! De ce n-ar garanta, cînd e un fleac să tai acele traverse ! Garantează cu toate bunurile lui...

Condițiile sînt, de fapt, destul de ciudate. Deși, în fond, e vorba de o nimica toată.

— Iei prea ușor lucrurile, Elek. Ar trebui să gîndești mai serios.

Bărbatul, care pînă acum, în timpul discuției, se plimbase neliniștit, enervat, de-a lungul și de-a latul camerei, se opri brusc.

— Abia de-acum încolo începe viața în casa asta ! Am să vă arăt eu vouă !

— Liniștește-te, încearcă să te calmezi, Dumnezeu să te ajute, încerca să-l frîneze nevasta.

— La ce? Avem fată de măritat în bătătură! Pământul acela de deasupra grădinii e pentru Erzsike. Zestrea ei...

Femeia stătea neclintită, ca o barieră, între ușă și masă, de parc-ar fi fost însăși întruchiparea conștiinței. Mártonffy nu-i suporta privirea. Pe măsură ce treceau anii, Lenke devenea tot mai lucidă și mai sensibilă la realitățile vieții.

— Și acum te preocupă tot petrecerile, asta ți-e principala grijă. În loc să te gîndești la livrarea traverselor. Exploatarea trebuie organizată și munca îndrumată. Tu nu ești în stare de asta. Îndată ce simți un ban în buzunar îți pierzi uzul rațiunii. Ar fi timpul să devii mai serios și să te gîndești și la viitorul fetei.

Mártonffy dădu amuzat din mînă.

— Ce-ți poate trece prin cap!

— Te cunosc, Elek, oftă femeia.

— Nu mă cunoști! Acum ai să vezi tu cine sînt eu!

— Așa, așa. Pornești mereu cu mare elan. Și pe urmă totul se stinge ca o pălălaie de paie...

Se opri, bine înfipt pe picioare, în fața femeii. Să spună? Să nu spună? Femeia nici nu bănuiește ce idee grozavă i-a venit. Nu e ea, viața, mai isteață ca el! După o scurtă ezitare mărturisi totuși:

— Nici nu m-am gîndit să-mi bat singur capul cu traversele. Dau în parte! Am să încredințez toată treaba cuiva, oare știi cui?

Așteptă o clipă efectul. Femeia asculta fără prea mult interes.

— Lui Farkas Imre! Ce zici de asta?

Și rîse de ideea care-i venise.

Doamna Mártonffy ridică neîncrezătoare din umeri.

— Ăla e cel mai pornit... Și tocmai lui...

— Mi-a spus pretorul șef că Farkas e un agitator și i s-ar cuveni niște cătușe! N-ai ce-i face... Oamenii ăștia s-au molipsit de comunism. Dar eu îl vîr în ham! Îl înham! Și rîdea din ce în ce mai vesel. Îi scot eu colții! Îi scot, la sigur!

Ochii doamnei Lenke se îngustară privind în gol. Își aminti acele zile pline de îngrijorare și spaimă în care

țăranii care voiau pămînt le invadaseră curtea ! Revedea fețele lui Duma, Muntean și Bokor Péter. Duse mîna la frunte și o trecu peste pielea uscată. Nu zise nimic.

Mártonffy strigă către bucătărie :

— Dudás ! Dudás ! Unde ești, lua-te-ar naiba ?!

Cel chemat făcu o mutră acră ; abia se așezase la masă, gustase doar supa. Porni spre odaie ștergîndu-se la gură, încheindu-și haina. Intră lăsînd ușa pe jumătate deschisă în urma lui.

— Poruncă, domnule...

— Ei, Feri ! Fugi repede la Farkas Imre. Spune-i că îl chem ! Să-și ia picioarele la spinare și să vină urgent de îndată !

La auzul numelui lui Farkas Imre, pe Dudás îl trecură fiori reci, dar, supus, se înclină.

— Da, domnule. Mă duc la Farkas Imre.

Se revoltă în sinea lui. Știa că, pînă se va întoarce el, ceilalți vor mînca tot ce era mai bun. O fată tînără, cu pometi proeminenți aduse castronul pîntecos cu supă și îl puse pe masă. Întorcîndu-se, Dudás era cît pe ce să o răstoarne.

Dorința de acțiune ce pusese stăpînire pe Mártonffy se potoli abia cînd se așeză la masă. Avea o poftă de mîncare grozavă și se servi și a doua oară din supa aurie. Azi avea o zi minunată. Nu era cîrcotaș, se putea sta de vorbă cu el. După ce mîncă a doua farfurie de supă, își descheie vesta pictată cu pete vechi de grăsime și se lăbărță pe scaun, mîndru ca pe vremea cînd fusese prim pretor.

— Minunată a fost supa asta. Minunată. Ei, ce chef o să facem ! O să vedeți voi ! Se arată zorile unor zile bune pentru casa Mártonffy !

Bătea darabana cu degetele scurte și groase pe masă și fluiera ușor.

Femeia era neliniștită, o ținea mereu pe a ei :

— Ce rost are ? Dumneata n-ai să fii niciodată serios, Elek. Ești incapabil să te stăpînești.

Altădată, dacă femeia i-ar fi spus așa ceva, i s-ar fi urcat sîngele la cap. Ce-i asta ? I s-a stins oare paraponul ? În loc să se înfurie, întinse mîna peste masă și mîngîie mîna uscățivă și vînoasă a nevestei.

Doamna Mártonffy se feri surprinsă. Își lăsă puțin mîna, apoi o retrase. Nu mai era deprinsă cu aceste drăgălășenii.

— O să petrecem ! repetă cu glas prea tare bărbatul. La dracu ! Că doar o viață avem ! Sigur că nu acum, dar după ce livrăm lemnul facem o masă ca-n povești. O petrecere să se audă peste șapte văi. Și o să cîntăm iară cîntecul ăla care zice :

Femeie brună cu ochii ca smoala,
Hai, privește-mă măcar...

— Nu-i rău, nu-i așa ?

Erzsike parcă picase între oameni străini ; privea scena asta de familie cu ușoară uimire. Îi era străină drăgălășenia tatălui ; de cînd se știa nu auzise decît bruftuluieli, certuri meschine, scandaluri pe muche de cuțit.

Maică-sa, tristă, dar totuși cu un zîmbet vag pe buze ridică privirea, de parcă acel cîntec ar fi avut un efect magic. Printre buzele subțiri, decolorate, cuvintele se strecurară ca un șuierat :

— Bătrîn smintit ! Ce-ți trece prin minte...

Dar nu-și mai retrase mîna. Răbda mîngîierea fără să-i dea vreo atenție.

— Sărmanul. Oare ce s-o fi ales de el ? Trebuie să recunoști, ținea la băutură. Și-ți răscolea inima cu melodiile lui triste. Era un om de ispravă.

Mártonffy își privea pe furiș, parcă temător, nevasta, ar fi vrut să-i scruteze adîncul inimii.

Cu o hotărîre bruscă, femeia se ridică de pe scaun și, ca trezită în clipa aceea la realitate, îi spuse fiică-si :

— Du castronul cu supă la bucătărie, Erzsike...

Ieși urmată de fata care ducea castronul.

Cînd Erzsike aduse platoul cu friptură, garnisit cu piure de cartofi stropiți cu untură prăjită, tatăl ședea singur la masă, cu pieptul înfoiat, cu ochii cufundați în abisul visurilor, ridicîndu-și capul abia la auzul clinchetului de farfurii.

— Maică-ta ?

Fata ridică din umeri.

— Nu vine ?

— Nu știu, răspunse Erzsike.

Mîncă din friptură doar cîteva îmbucături, după care împinse farfuria departe. Îi trecuse cheful, nu-i mai tihnea mîncarea. Obrazul îi era cutreierat de adumbriri mohorîte. Vocea îi deveni aspră, poruncitoare :

— Adu vin, fir-ar diavolul să fie ! Omul trebuie să bea !

Erzsike, văzînd cu ochii ei schimbarea, întunecarea la chip a tatălui, ridurile bătrîneții accentuîndu-se, decreptitudinea și ivirea acelei scînteieri tulburi în ochi, încercă să spună :

— Dar, tată...

Pumnul lui Mártonffy se strînse puternic, își îndreptă spatele de scîrții tăblia scaunului sub el.

— Vin ! urlă răgușit.

— Dar adineaori erai atît de drăguț și cumsecade...

— Nici o vorbă ! Vin ! Mă sufoc !

Fata se supuse înfrîntă. Întoarse capul și merse ca ametită să aducă paharul și sticla cu vin.

Mártonffy își turnă întîi un pahar plin ochi și cu ochii închiși dădu vinul peste cap fără să răsufle măcar. Gura i se strîmbă imperceptibil, plescăi sonor și zise :

— Iac-așa. Poate după asta să mai alunece o înghițitură. Păcat că n-am cu cine să beau și eu un pahar. Vechii prieteni s-au risipit, iar tinerii... Szabó Mátyás... Un nebun cu capul plin de gărgăuni ! Nu bea. Nu știe ce e bucuria vieții. Iar preotul e bolnav de fiere. L-a luat dracul ! Ridică din umeri. Și nimeni nu mai știe cîntecul acela :

Fir gingaș de lalea
Se unduie în soare...

— Ei, fir-ar să fie !

Cînd se auzi chiuitul bărbatului, ușa se deschise brusc și în prag se ivi femeia. Obrazul îi era sever, uitătura cruntă și poruncitoare.

— Elek, iarăși ?

Întinse mîna să ia sticla. Dar bărbatul îi ghici intenția și i-o luă înainte. Înșfăcă sticla cu vin.

— Marș, cățea ! Nu pune mîna !

Femeia izbi furioasă cu piciorul în podea. Țineau amîndoi mîinile pe sticlă.

— Elek ! Dacă-ți zic !

— Vreau să beau ! Dă-mi și sticla cealaltă !

În jurul sticlei cu vin se produse o busculadă, femeia voia să o smulgă cu orice chip din mîna bărbatului care o ținea strîns între degetele crispate. Paharul se răsturnă, dar, spre norocul tuturor, fusese gol. Căzu doar o farfurie care se făcu țăndări.

Acum, femeia care ținea din tot sufletul la vesela ei veche, ceda și dădu drumul sticlei.

Umilită, rușinată, lăsă capul în jos cu o tristețe imensă.

— Ia te uită. Oare plîngi ? Ce e de plîns că mi s-a făcut de un pahar cu vin ? E asta o grozăvie ? măcina Mártonffy vorbe goale fără compasiune și fără vreo participare sufletească.

— Tiran fără suflet ! strigă femeia. De ce mă chinuiești ? Ce bucurie ai din asta ? Porc bețiv și sadic.

Și ieși din cameră clătinîndu-se atît de amețită și vlăguită că nici ușa nu o putu închide în urma sa.

După al treilea pahar, chipul domnului Mártonffy se scălda în nuanțe violacee, albul murdar al ochilor era irizat de vinișoare roșii de sînge. Își îngropă capul între palme, încerca să fredoneze mereu aceeași melodie dar sunetele se înecau într-un hîrîit bolnav. Apoi i se adresă fetei care, martor mut, privea cu o milă profundă frămîntarea tatălui.

— Du-te și spune-i maică-ti să se liniștească. Să aibe răbdare, numai de astă dată. De data asta și gata !

Erzsike nu se urni. Tăcea.

Mártonffy vorbea cu sine însuși :

— Eh, dac-ar fi husarul acela acum aici la îndemînă. Ce chef am mai trage !

Apoi privirea tulbure i se opri asupra fetei. Se holba la ea, de parc-ar fi văzut-o pentru prima oară.

— Calul ai să-l ai ! Ți-o spun eu, ce naiba ! Am să-ți iau un cal pentru care te-o invidia chiar și un general. Ce mai călărea și maică-ta la vremea ei !

Gîndurile i se învîrteau ca într-un cerc magic evocînd mereu aceleași lucruri : calul, ofițerul de husari, cîntecul, cheful. Dădu din mînă a dispreț uitîndu-se la fată.

— Parcă știi tu ce-i aia să călărești ! Să zbori pe spatele unui zmeu. Te simți curat, ca în povești. Întreab-o pe maică-ta, ea știe ! Știe ! Cal ai să ai ! Am banii, aici în buzunar !

Închipuirea lui răvășită o luase razna. Nu mai stăpînea cuvintele care se revărsau ca o bolboroseală bețivă.

Dar sosirea lui Dudás îl trezi parcă. Privirea îi deveni întrebătoare.

— Ei ! Ce vrei, nenorocitule ?

Uitase ce poruncă-i dăduse.

Ferenc își învîrtea căciula în mînă, îi smulgea perii și privea descumpănit în gol.

— Păi, mă rog frumos, domnule...

Dinr-o dată domnul își aminti.

— Ai fost la Farkas Imre ?

— Am fost... Tocmai că la el am fost...

— Nu văd ! zise furios Mártonffy.

— Chiar la el am fost.

— Te pomenești că s-a ascuns în spatele tău ? Ieși de acolo, Farkas Imre !

Dudás aruncă o privire în spate de parcă Farkas Imre ar fi fost într-adevăr acolo.

— Ieși, agitatorule, să te privesc în ochi !

Dudás tuși. Stăpînul vorbea de parcă și-ar fi pierdut mințile.

— Unde-i Farkas Imre, tîlharule ?

— Am fost la el...

— Ori nu l-ai găsit acasă ?

— Ba l-am găsit, zise Dudás schimbîndu-și greutatea corpului de pe un picior pe altul.

— Bolnav ? Zace ? Șau ce ? Trebuia să-l smulgi din pat. La chemarea mea ar trebui să sară și din mormînt !

— Nu e chiar bolnav.

— Atunci ce e ? Vorbește odată !

— Atîta, că nu vine... Nu vrea...

Mártonffy încreți mai întîi fruntea strîngîndu-și deasupra ochilor sprîncenele stufoase. Se prefăcea a nu pricepe sensul cuvintelor.

— Cum adică nu vine ? Cum ai zis ?

Se ridică în picioare.

Dudás dădu înapoi ; se înfruntau privindu-se în ochi. Sluga, gata de fugă, prinse pe la spate clanța ușii.

Dar, brusc, amosfera se destinse : pe neașteptate, domnul izbucni într-un imens hohot de rîs ; de parc-ar fi înțeles abia acum poanta unei glume colosale.

— Nu vine ? Ei, asta e grozav ! Îl chem eu și el nu vine ! El nu binevoiește să vină. Ei bine, am să-i înaintez o cerere timbrată !

Erzsike se retrase într-un ungher al camerei și urmărea îngrozită fiecare mișcare a tatălui. Ar fi vrut să-și astupe urechile, să nu audă, mai întîi rîsul descreierat, animalic, apoi răcnetul care izbucnea în continuare :

— Biciul ! Unde mi-e biciul ? Legat îl aduc, dacă nu-nțelege de vorbă bună ! Biciul pe spinarea antihristului bolșevic !

Erzsike se chirci în ungherul ei, contopindu-se cu umbrele dense ale după-amiezii de iarnă. Urmărea scena cu priviri rătăcite.

— A învățat tîlharul rețeta de la aceia care au fost prizonieri la ruși ! În revoluție a învățat-o ! Dar îi arăt eu lui cine e domn aici ! Biciul pe spinarea cîinelui !

Dudás strîngea speriat clanța ușii neîndrăznind nici să respire măcar. Stătea cu capul tras între umeri, așteptînd parcă să se prăvale casa peste el.

Ochii injectați de sînge ai lui Mártonffy se zbăteau ieșiți din orbite. Bău și se mai liniști. Își mai turnă în pahar.

După un timp își reveni îndeajuns ca să-l observe pe Dudás.

— Poți să pleci, Ferenc ! Chiar și la dracu !

— Da, domnule...

Ușurat, dădu să apese pe clanță și să iasă, dar lui Mártonffy îi veni o idee și îl rechemă :

— Ascultă, Ferenc !

— Porunciți, domnule !

— Du-te la Táti. Spune-i să vină imediat, pentru că vreau să plătesc. Să rezolvăm problema zilelor muncă ! Cheamă-i și pe Sándor Pál și pe Dumitru Ioan ! Toată banda !

Vorbind, privirea îi alunecă de-a lungul peretelui unde zări pe panoplia de postav pușca de vînătoare. Vag, îl încercă gîndul că în sat, printre săraci, era fierbere mare. Unora le-au cam crescut coarnele, ieri n-au vrut să vină să gonească, azi Farkas îl înfruntă.

Privea pușca, îl înfuria nesupunerea țăranilor și îl cuprinse un val de neputincioasă ură. Îl cuprinse o amețeală gata să-l doboare. Urlă scos din fire :

— Îi împușc ca pe cîinii turbați Pricepi, Ferenc ?

— Da, domnule...

Dudás Ferenc înțelesese prea bine și o luă din loc. Dar mădularele îi tremurau și sufletul îi era bîntuit de o frică de neînțeles. Oare de ce se temea atît de cumplit ? Nu, nu amenințarea din glasul domnului Mártonffy era cauza, nu, nicidecum ! Domnia sa nu mai e decît un boșorog neputincios, viața i-a tocit colții otrăviți, nu mai poate nici mușca, nici zgîria, doar gura îi meliță și zbiară în gol.

În schimb, presimțiri negre cutreierau sufletul fidel al slugii...

Între timp, Erzsike se strecură fără zgomot în camera alăturată. Privea descumpănită odaia rece cutreierată și ea de sumbre presimțiri. Era împresurată de o lume sălbatică, necruțătoare în care simțea că se înăbușă, cu toate că știa prea bine că datul sorții ei era să-și macine zilele aici. În văi zăpada era cît statul de om, nici o ieșire nicăieri, rafalele dezlănțuite de vînt și nopți cutreierate de vaiere sinistre, urletul haitelor de lupi, schelălăitul lubric al vulpilor înfierbîntate de căldurile împerecherii, iar ziua răcnetele fără de sfîrșit ale tatălui, amenințările lui, acea zbatere neputincioasă, violențele alcoolice și severitatea rece, nesimțitoare și necruțătoare a mamei...

Stătu îndelung, nemișcată, în odaie, pătrunsă cu timpul de amorțeala frigului. Căuta în zadar un loc de refugiu. Nicăieri nimic. Îi era teamă să și atingă mobilele vechi și dezgustătoare. Îi era teamă de toate cîte o înconjurau. Cel mai mic zgomot o făcea să tresară.

Abia se cuibări pentru scurtă vreme că și o ajunse din urmă răcnetul răgușit de beție :

— Ei, Erzsike ! Unde ai dispărut ! ? Ia vin-aici ! Adă vinul !

Încăpățînată, fata hotărî să nu se supună ; nu se va duce, nu se mișcă.

Dar vorbele o urmăreau, aceleași vorbe goale, mereu aceleași ;

— Lasă c-am să-ți cumpăr eu un cal frumos, alb, pursînge, așa cum a fost al maică-ti ! Ce dracu și mama lui ! Umple mai iute sticla aia ! Mi-e sete !

Pînă la urmă se urni totuși și se tîrî ca o somnambulă spre ușă. Se mișca de parcă întreaga cantitate de alcool pe care o înghițise taică-său în ziua aceea ar fi amețit-o pe ea.

Mártonffy își bălăbănea limba-n gură, bine dispus, dar ochii îi erau tulburi și privirea împrăștiată.

— Învață, fata mea, că cel mai bun leac din lume e băutura. Nici o spițerie din lume nu prepară doctorie mai eficientă ca vinul ! Vindecă și aleanul, și gripa. Dacă răcește careva, doctorul îi prescrie aspirină ! O tîmpenie ! Mai bine i-ar pune o sticlă de vin în față.

I se împleticea limba, vorbele ieșeau bolborosite printre buzele amorțite. Se mișca anevoie, membrele îi erau apăsate de greutăți nevăzute, cînd și cînd se clătina pe scaun.

— Înc-o sticlă, dar fuga !

Chiui răgușit.

— Nu... Tată dragă, e prea mult ! Îți face rău.

Timida rugăminte declanșă un hohot strident de rîs.

— Ei, diavolul mă-si ! Noroc că vorbele astea le-ai spus tu și nu altcineva ! Nu-ți cunoști tu tatăl ! Acum am să-ți arăt eu ție cît vin încape în trupul lui taică-tău ! Asta vreau să-ți arăt !

Se izbi cu pumnul în piept dar mîna îi căzu îndată moale și neputincioasă de-a lungul trupului.

— Mie băutura nu-mi poate face rău ! Am fost vaccinat de copil contra acestui rău. Ăsta nu-i pojar, ce mama dracului ! Mai bine îmi trag un glonț în cap !... Calul-l cumpăr, asta-i sigur ! Dacă zic eu așa, poți fi sigură. Pentru că dacă o dată Mártonffy Elek promite ceva, e lucru sfînt ! Numai că mai lasă-te de atîtea rugăciuni, lua-le-ar naiba !... Mamă-ta a auzit că domnul conte Kapossy vrea să-și trimită fata în Elveția la nu știu ce instituție selectă

de învățătură. Păi, dacă-i așa, hop și ea! Pe tine! Și ce-și pune maică-ta în gînd nu-i scoate nici dracul! Dar tu, fata mea, și asta ți-o spun ție, în taină, și punînd mîna în fața gurii o dădu pe șoaptă, tu ești mai frumoasă decît era maică-ta. Numai de-ai fi un pic mai veselă. Ei bine, dacă tot trebuie să cobori în beci, măcar adă două sticle.

Erzsike nu se mișca încă. Își frămînta disperată mîinile.

— Dar tată... Dragă tată... Scumpule!

Opoziția, deși timidă, a fetei îl scoase pe loc din sărite pe Mártonffy. Sprîncenele groase se zburliră, obrajii puhavi se întunecară.

— Am spus și punct! Să nu îndrăznești să te opui lui taică-tău! Nu începe și tu cu vorbăria maică-ti că vă calc în picioare pe amîndouă! Toată suflarea muierească! Două sticle de vin! Așteaptă puțin! Dacă tot cobori în pivniță, adă o damigeană, să fie la îndemînă. Din al cincilea butoi, din ăla mic, ăla-i cel mai tare, restul e poșircă. O să-l bea perceptorul și șeful de post. Vreau să beau vin tare, să ne punem forța la încercare, care pe care! Ia să vedem care pe care-l pune la pămînt!

Violența vocii, chiar așa, voalată de aburii beției, frînse opoziția fetei. Era neputincioasă. Își aruncă o broboadă pe umeri, ar fi vrut să cheme pe cineva să o însoțească în pivnița întunecoasă, unde îi era întotdeauna groază să coboare singură.

Trebuia să treacă prin bucătărie, unde maică-sa tocmai căuta ceva printre niște hîrtii vechi și îngălbenite. Le scosese de pe undeva din fundul unei lăzi bătrîne. În mînă ținea o partitură de pe vremea cînd, cu degetele încă delicate, mîngîia adeseori clapele pianului. Erzsike încremeni o clipă, expresia feței maică-si părîndu-i-se deosebită. Ridurile îi erau străluminate de jocul unor lumini stranii destrămînd rigiditatea încrustată în ele în atîția ani de zbateri. Poate așa îi fusese cîndva fața, plăcută și liniștitoare. De fapt, dacă ia lucrurile în seamă mai în amănunt, necruțătoare este și acum doar în rapor-turile cu taică-său.

I se jelui aproape plîngînd:

— Mamă, iar cere vin. Mie mi-e teamă că se îmbolnăvește. S-a înviețit și are ochii tulburi că mă îngrozește. E cumplit...

În alte împrejurări doamna Mártonffy s-ar fi întrerupt din orice altă ocupație, ar fi intrat în odaie și și-ar fi apostrofat soțul cu duritate. Dar acum lucrurile se petrecură altfel. Ridică doar privirea de pe partitură și rîse încetișor, de parcă groaza Erzsikăi ar fi pătruns în conștiința ei dintr-o altă lume, cu un clinchet de rîs probabil vechi, cîndva obișnuit, adevărat al ei, al aceleia de altcîndva și zise :

— Bolnav ? Tatăl tău ? Și încă de băutură ? Păi, fătuca mea, nu-l cunoști. Dar acum chefuiește de bucurie și de aceea n-avem voie să-l tulburăm. A pus mîna pe bani, lasă-l să se bucure, nenorocitul ! adăugă cu o milă disprețuitoare. Dar tu nu coborî în beci. O să aducă vinul careva dintre slugi.

Cu partitura între degete rămase parcă puțin pe gînduri.

— Ia te uită, fetița mea, știi și tu să cînți la pian. Îți dau ție notele astea. E o melodie foarte frumoasă. Cîndva...

Înghiți ceea ce ar fi voit să spună în continuare.

Urmă o tăcere prelungită.

— Sărmanul locotenent Csögör mi le-a transcris cîndva. Eu îl rugasem. Ia stai puțin, totuși nu ți le dau, n-ai să ai grijă de ele și o să se rătăcească. Ți-l amintești tu pe locotenentul Csögör ? Mai tîrziu l-au făcut căpitan, pe urmă a căzut pe front...

Brusc se cutremură.

— Oh, doamne, dar ce-ți spun eu ție ! Cum oare ai putea să ți-l amintești ? Doar erai foarte micuță pe atunci. Și după ce l-au trimis la război, abia a mai dat cîte un semn de viață, poate o dată sau de două ori a scris cîte o carte poștală... Dar așa sînt bărbații...

Îi și părea rău că o luase gura pe dinainte și se rușina în fața fetei. Cu fraze repezi încercă să-i distragă atenția de la sensul celor spuse înainte.

— N-a procedat corect, adică nu a fost frumos din partea lui... Ne-a uitat de parcă nici n-am fi existat vreodată pe lumea asta. Cu toate că era cel mai bun prieten

al tatălui tău, chefuiau vîrtos împreună. Cînta foarte frumos. Azi nu se mai nasc asemenea bărbați. N-am putut accepta niciodată ideea că a căzut pe front. Nu, nu putea să moară... Pentru că știi, sufletule, cînd cineva... Cum să-ți spun eu... tăcu încurcată coborînd privirea în pămînt. Lucrurile astea se simt. Da, da, a fost un prieten drag al casei noastre, ne era apropiat ca un frate bun. Poate pentru că-mi era mai mult frate mie, decît lui, cînd e vorba de așa ceva inima simte ce i se întîmplă celuilalt...

După un moment de meditație adăugă cu o voce tristă și încărcată de dezamăgire :

— A fost un prieten infidel...

Curgerea ca un susur blînd a frazelor de profundă intimitate fu sfărîmată de răcnetele răgușite ale lui Mártonffy :

— Vin ! Aduceți-l o dată, fir-ar născătoarea mă-si ! Acuși fărîm toate cîte sînt pe-aici !

Erzsike, de parcă nu și-ar fi crezut ochilor, fixa cu o privire uluită hîrtia pe care o ținea maică-sa între degete. Rîndurile neregulate erau scrise cu creionul. Notele se pare că le însemnase cineva, cîndva, după o noapte de chef, în timp ce prin norii de fum zburau acorduri de cîntec și străluceau paharele de vin.

Astfel își imagina Erzsike ; întoarse jenată capul.

— Despre asta să nu-i vorbești tatălui tău. La ce bun să știe ? Odată am să-ți arăt și fotografia lui. Foarte bun prieten i-a fost tatălui tău.

Dinăuntru din cameră zbieretele se revărsau valuri :

— Vin ! Vin, prescurea ei !

Ochii doamnei Mártonffy clipeau nervos și era evident că visarea de o clipă cufundată în timpul de odinioară se transforma în ură violentă. Glasul îi deveni acuzator și nervos.

— Atît a știut taică-tău, o viață de om. Vin, băutură, aprinde-s-ar spirtul ăla în mațele lui odată ! Nici în tinerețe nu s-a simțit bărbat decît cînd putea asupri pe cineva mai slab ca el. Pentru că femeia e întotdeauna mai neputincioasă. Ehei, la asta s-a priceput de minune ! Să țină sclavi pe lîngă el. Și cu un gest concesiv, ca și cum totul

i s-ar fi părut zadarnic, adăugă : Dați-i vin, să bea, nenorocitul...

Erzsike vorbi speriată, cu răsuflarea întretăiată de emoție :

— Vai, mamă, și ai obținut absolvirea ?

Femeia tresări :

— Ce fel de absolvire ?

— Adică, te-ai spovedit măcar ?

Privea fața maică-si, cu asemenea fascinație interogativă, de parcă i s-ar fi ivit în fața ochilor, ca o imagine de coșmar, însăși chipul împărătesei gheenei ; matca ei, întruchiparea păcatului !...

Doamna Mártonffy își strîmbă buzele și ridică neglijent din umeri.

— Să mă spovedesc ? Doar ăsta nu-i un păcat, fetița mea. Eu nu am a mă spovedi. Am trăit alături de tatăl tău o viață în care nici o faptă nu ar putea fi păcat pentru o femeie cu o asemenea soartă. De altfel, nici nu s-a petrecut nimic...

Pe Erzsike mustrările de conștiință o năpădiră asemeni unei vîlvătăi fierbinți.

— Dar păcat e chiar și gîndul ! Știi, mamă, aș dori să-mi spovedesc și eu gîndurile păcătoase. Bărbatul...

Femeia privea cu un sentiment de gingașă milă schimbarea feței fiicei sale. Ochii i se îngustaseră de parc-ar fi fost prinsă în ghearele unui leșin.

— Ai să te măriți și ai să uiți și tu să te spovedești.

— Dar eu n-am să mă mărit. Nu. Niciodată.

Privirile doamnei Lenke alunecară spre umbre ale trecutului desenînd în pîclă de neguri întunecate amintirea mamei bărbatului ei. Nu-și cunoscuse soacra dar auzise multe lucruri despre ea. Trecuse drept o zînă plină de farmece cît era tînără, pentru ca mai tîrziu, la bătrînețe, să fie privită drept o vrăjitoare cu imense puteri malefice. În viața ei — umbla vorba — au fost perioade cînd punea stăpînire pe ea un fel de evlavie maniacală, cînd vorbea exagerat de mult despre sfinți și era în stare să stea nemișcată, ore în șir, în genunchi, în fața statuii fecioarei Maria, pe dalele reci și umede de piatră dură ale capelei. Altfel era un suflet rău și plin de venin. Înșela pe cine putea și deseori se năpustea cu pumnii sau cu biciul

asupra slugilor ! Cînd și-a simțit apropiindu-se ultimul ceas al vieții și-a dăruit toate bijuteriile bisericii. Rămăsese văduvă de foarte tînără. Bărbată-său, încă înainte de a împlini patruzeci de ani de viață, pierise într-un accident de vînătoare. Despre moartea lui, împrejurările în care avusese loc, umblaseră zvonuri fără număr. Erau unii care ziceau că singur și-a pus capăt zilelor, alții știau că arma se descărcase din greșeală, iar alții șușoteau în mare taină că-l terminase „din greșeală" chiar un prieten. Într-o privință erau însă cu toții de aceeași părere : anume, că, în ziua aceea, Mártonffy nu era tocmai treaz.

Printre apropiații familiei — ca și printre slugi— nu era un secret faptul că nevastă-sa nu-l luase de bună voie. Zina de mai tîrziu nu își iubise niciodată soțul...

— Vin ! dumnezeirea ei de viață ! Vin ! se auzi din nou și mai răcnită, și mai nerăbdătoare și imperioasă cererea de dincolo de ușă ; se potoli abia după ce Regina se întoarse din beci cu sticlele pline.

Dudás se întoarse la castel însoțit de trei zileri.

Pînă la ușă, pînă să-i treacă pragul, grupul fusese condus de Táti Márton, care pășea atît de hotărît și de iute de parcă l-ar fi gonit cineva din urmă. Dar în prag se opri brusc, își scoase căciula și începu să-și frece cizmele scîlciate de iarba reavănă, să le curețe tălpile. Nu mai trebuia decît bătut în ușă. Dar în clipa aceea, lui Táti îi trecu ceva prin minte, dădu un pas înapoi împingîndu-l în față pe morocănosul Dumitru...

— Du-te tu înainte, ești mai bătrîn, ție ți se cuvine.

Dumitru, luat prin surprindere, își scoase iute căciula, privi mirat împrejur și încercă să se eschiveze.

— Cel mai umblat pe aici, ca să zic așa, e Sándor Pál. El ar trebui să intre primul.

Sándor dădu înapoi și se opuse cu vehemență.

— Și de ce, mă rog ? Eu sînt cel mai tînăr ! Și știu prea bine ce se cuvine și ce nu !

Dar ceilalți doi îl prinseră vîrtos de braț, împingîndu-l înainte, aproape forțîndu-l să apese pe clanță. Sándor Pál se încăpățînă cu un fel de aprigă hotărîre, pornită din nu se știe ce intuiție.

— Mai bine renunț la simbrie !

Și se smulse dintre brațele care-l forțau, pornind jignit îndărăt.

Dudás se sătură de atîta tocmeală, se decise și deschise hotărît ușa camerei. Ceilalți se înghesuiră în urma lui, împingîndu-se care mai de care, apărați de spinarea omului de casă al stăpînului.

Domnul Mártonffy îi primi cu mare veselie :

— Ia te uită, ați apărut, pehlivanilor ? Ia veniți mai aproape să vă privesc puțin în ochi !

Încercă să-și ridice mîna cu o mișcare ostenită. Mormanul de cărnuri revărsate se bălăngăni pe scaun cît pe ce să se răstoarne. Ochii îi ieșeau injectați din orbite, pecetea beției îi dădea obrazului o mină amenințătoare. Nu îndrăznea să se ridice în picioare, chiar și așa, cu conștiința aburită de alcool, știa că dac-ar face o asemenea încercare n-ar putea decît să se prăbușească pe podea. Cîtă furie și pornire se adunase în puterea pumnilor împotriva lucrătorilor agricoli tot atîta slăbiciune simțea că-i seacă picioarele.

Cei trei bărbați cu umerii îndoiți și capul plecat schimbară furiș priviri din colțurile ochilor. Dumitru tuși încet, Táti își frămînta între degete cușma din blană de miel, Sándor Pál se schimba de pe un picior pe altul.

— Ia poftiți mai aproape, să mă uit bine în ochii voștri ! Eh, ați stricat vînătoarea cu gonaci, pui de draci ce sînteți ! Ați merita să pun biciul pe voi pentru rușinea pe care mi-ați făcut-o față de oaspeții mei !

Răsufla greu.

— Mama voastră de țărani împuțiți ! ridică vocea. Bici, nu vorbe omenești vi s-ar cuveni ! Știți în fața cui v-ați protăpit oare, sau ce mama iadului ?!

Lui Táti Márton îi părea rău că se lăsase convins de Dudás. Se vede că domnul nu-i chemase ca să le plătească simbria. Își aduse aminte de privirea întunecată a lui Aurel Covrig și Farkas Imre ! Oare pe ei nu-i chemase domnul ? Privi împrejur, avu o clipă senzația că Farkas și Covrig se află în spatele lui. Făcu un pas scurt înainte.

— Noi n-am fost niciodată iobagi ! se încumetă el să zică. Nouă nu ne-a poruncit niciodată nici un fel de

moșier ! Noi nu sîntem țărani împuțiți — șuierau buzele crăpate ale lui Táti. Dar există o lege și noi o să vă dovedim ! Și să nu ne porcăiască nici chiar acel stăpîn al lumii care se află colo sus, în ceruri !

Mártonffy se scutură din toată ființa lui și răcni :

— Dar ce ești tu ? Țăran ticălos ?

— Mergem la judecată ! tremură vocea lui Táti.

Dumitru se grăbi să-l aprobe :

— Da, da ! Legea !

Pe sub șubă, pe Dudás îl năpădi sudoarea. Domnul stătea țeapăn față în față cu el și căsca ochii de parcă ar fi vrut să-i ghicească gîndul, adică de partea cui ar fi el. Se trase deci într-o parte și îi măsură din creștet pînă-n tălpi pe cei trei zileri. Îi era teamă că domnul va începe din nou să urle și îi va ordona să-i dea afară pe cei trei. Și el abia dacă ar putea să-i urnească pe cei trei bărbați din loc. Sînt puternici țăranii și ageri cînd e vorba de bătaie. Îi cunoaște prea bine, îl pun la pămînt și îl calcă în picioare la o adică. Și aproape că își simțea oasele pătrunse de durere.

Domnul își continuă partitura :

— Vă arăt eu vouă lege ! Poate credeți că legile-s făcute pentru voi ? Fă un pas mai în față, tu, ăla cu gură mare, mă, ăsta crăcănat aici în fața mea !

I se adresa lui Táti aplecîndu-se puțin mai în față de parc-ar fi vrut să-l apuce de mîneca șubei. Dar nu-l ajunse.

— Am să-ți dau banii care ți se cuvin și după aia să te duci în mă-ta !

Dudás, care se tot chitea cum să-l ia pe Dumitru de mijloc la o poruncă a domnului, începu să se frece nervos la ochi. Asta, pentru că domnul Mártonffy, cu o mișcare repezită, duse mîna la buzunar, scoase un teanc de mii, rupse cu iuțeală de fulger banderola care le ținea unite și scose din mulțimea de hîrtii trei bancnote albastre. Le mototoli vîrtos de parc-ar fi vrut să le rupă și le aruncă la picioarele oamenilor cu un gest plin de superioritate și dispreț.

— Na-vă, împuțiților ! Cît vă sînt dator ? Cu trei sute de lei. Na-vă, să aveți bani ! Nu, Mártonffy nu rămîne niciodată dator nimănui ! Dar pieriți din fața mea, pe

dată ! Și drept în fundul iadului să vă opriți, că acolo vă e locul !

Dudás simțea că nu mai poate. Mai întîi, închise ochii, să nu vadă ce se întîmplă, apoi întoarse capul și în cele din urmă se strecură ieșind neobservat pe ușă.

De la el află doamna Mártonffy despre cele ce se petreceau în casă. Palidă, scoasă din fire, se repezi în odaie.

— Dumnezeule, ce s-a întîmplat ? Elek ! Elek ! Te-ai scrîntit de-a binelea ? Dar banca ? Ce va fi cu banca ? Și ceilalți zileri și slugile din casă ? Dacă nu le plătești sînt în stare să dea foc conacului ! Doamne, ce nenorocire !

Pumnul pînă acum moale al lui Mártonffy prinse putere și izbi cumplit în tăblia mesei. Apariția nevesti-si îl scoase din sărite fărîmînd și ultimele frîne :

— Marș afară ! Piei ! Cînd chefuiesc să nu îndrăznească nimeni să mă tulbure ! Afară, că izbesc acuși ! Te trăznesc ca fulgerul cerului dezlănțuit.

Femeia se întoarse ca o volbură neagră și se mistui ca o părere aidoma felului cum apăruse. În schimb, în urma ei ușa se trînti cu o bubuitură și o forță care smulse tencuiala pe lîngă canaturile masive.

Dudás crăpă prudent ușa și trase cu urechea. Spiona cu gura căscată.

Cei trei bărbați stăteau încremeniți ca niște stane de piatră.

Cocoloașele de hîrtie le zăceau la picioare.

Primul își pierdu răbdarea Sándor Pál. Privea cînd la unul, cînd la altul dintre tovarășii săi, fără să îndrăznească însă să se miște. Vederea miarelor îl făcu însă să devină vorbăreț :

— Domnule, vă rog, eu am să zic așa cum este adevărat : ieri am fost bolnav. Poate să spună și Dudás. Îl căută pe Dudás să-l confirme, dar sluga, auzindu-și numele, se piti în dosul ușii. Așa să mi-ajute Dumnezeu, că veneam dacă m-a chemat domnia voastră să gonesc. Cum să nu fi venit ! Tocmai pe domnia voastră să o părăsesc eu la nevoie ?

Vorbea și în timp ce vorbea se uita cu priviri furișe la cocoloașele de la picioarele lui. Ar fi întins chiar mîna după ele, dar ceva îl reținea.

La auzul vorbelor de umilință, Mártonffy se mai înmuie.

— Bine, bine. Nu te justifica — zise calmat. Despre altceva e vorba. Simbriile vi le-ați căpătat. Acum ar trebui tăiate traverse din pădure. Traverse, ce mama iadului. Vă prindeți ?

Ochii negri ai lui Sándor Pál se roteau în orbite ca măslinele aruncate în zeamă de ulei.

— Adică, cum să nu ne prindem ? Nici discuție nu poate fi că n-o să ne plătească domnia voastră. Asta o știm noi !

— Ei, împuțitule, vezi ? rîse bine dispus acum stăpînul casei.

În schimb Táti și Dumitru amuțiseră parcă, stînd ca și mai înainte încremeniți pe picioare, de parcă n-ar fi zăcut cocoloașe miile de lei în fața lor. Doar mîna ar fi trebuit să o întindă după ele...

Mártonffy nu-i băgă în seamă, își umplea pahar după pahar cu mîna tremurîndă și dînd peste cap stacană după stacană se simțea stăpîn pe situație. Vorbea gîfiit :

— Dar pe bolșevicul acela de Farkas nu-l angajez. Pun biciul pe el să-i crape carnea ! Biciul pentru bolșevic !

Nu-l mai țineau puterile pentru o izbucnire mai spectaculoasă. Gîfîia și după scurtă vreme întrebă mai potolit :

— Cîți muncitori puteți pune la treabă ?

— Lăsați asta pe noi, se grăbi Sándor Pál cu fruntea lui îngustă. Muncitori sînt destui. Cîți trebuie.

Dar abia își încheie fraza că simți un ghiont puternic în spate și, împins astfel, făcu un pas mai în față. Poate că înțelesese greșit semnificația ghiontului, pentru că privirea atrasă de miarele mototolite pe jos ca de niște magneți alunecă din nou înspre ele și era cît pe ce să se aplece cînd se simți apucat cu putere de mînecă și în zadar încerca el să scape că nu se putea mișca de la mijloc.

Întoarse capul.

— Ce e, măi ? Ce aveți ?

Întîlni privirea mustrătoare a lui Táti.

— Mîine dimineață, încă înainte de ivirea zorilor... N-avem voie să pierdem... bolmojea acum Mártonffy fără să bage de seamă busculada iscată în fața lui.

Sándor Pál dădu înapoi, dar nu de bună voie, ci acea tainică mînă nevăzută îl trase îndărăt. Apoi o altă mînă îl prinse puternic de ceafă, Sándor Pál se simți aproape luat pe sus, începu parcă să nu-și mai simtă greutatea trupului.

Îl întoarseră și cu toate că el continua să zică și să se lanseze în făgăduieli către domn, era pe jumătate întors cu spatele la el și cu fața spre ușă. Pînă să realizeze cele ce i se întîmplă se trezi dincolo de prag. Mai simți o smucitură, după care fu lăsat în voie. Se împletici căutîndu-și căciula. Careva i-o îndesă în mînă fără să-i zică vreo vorbă.

De dinăuntru continua să plutească în urma lor revărsarea vorbelor îngălate :

— Și dacă n-o să fiți aici la vreme, pun eu să vi se cînte prohodul ! Vă învăț eu pe voi ce-i aia lege !

Dumitru și Táti îl strînseră vîrtos la mijloc pe Sándor Pál, pășind mărunt și îndesat. Din curte un cîine schelălăi în urma lor. O bună bucată de vreme, nici unul nu scoase o vorbă. Apoi Sándor Pál se porni pe amarnice reproșuri :

— Să mă ia dracu dacă voi nu sînteți nebuni ! Atîta bănet ! Și încă banii noștri ! Și ce dacă vrea să ne plătească ? Iar voi...

Acum Dumitru nu spuse decît sec și scurt :

— Ești un om de nimic, mă, Sándor Pál.

— Cine ? Eu ?

Încercă să se oprească din mers.

Ceilalți doi îl tîrau, prins la mijloc.

Táti încă nu-și revărsase furia care-i clocotea în suflet.

— Ne-a trimis în mama noastră și ne-a făcut țărani împuțiți ! A îndrăznit să ia în gură numele mamei mele ! Ori poate tu n-ai auzit ?

— Dar banii ?... Banii i-au rămas lui, acolo... bîlbîia Sándor.

— Scoatem noi de la el ce ni se cuvine, chiar dac-ar fi să-i smulgem de sub unghii. Dar nu așa ! Mie să nu-mi

arunce ca la cîini ceea ce mi se cuvine ! rosti plin de demnitate Táti.

Și cînd trecură o bucată bună de drum îl părăsiră pe Sándor Pál de parcă nici n-ar fi existat. Nici nu-l priviră, nici nu-l salutară. Uitîndu-se descumpănit după ei, ghici de îndată că ceilalți doi se grăbeau spre casa lui Farkas Imre. Sau poate că spre aceea a lui Covrig care era în aceeași direcție. Ar fi dorit să fugă după ei dar nu îndrăznea. Apoi se întoarse către conacul lui Mártonffy, ceva îi frămînta mintea, tot vîra mîna sub căciulă și se scărpina. Nu se putea smulge de sub vraja imaginii mîinilor azvîrlite pe jos... Ehei, grea e viața ! Amare zilele de iarnă. Ce bine i-ar fi prins în casă, acolo, cîteva sute de lei. Ofta, se clătina și ezitînd ametit se frămînta neștiind încotro s-o ia în liniștea aproape palpabilă a străzii. Apoi cu pași greoi și nehotărîți porni și el spre casă...

Era înspre seară. Sub mantia tristă și cenușie a cerului, se adunau umbre nelămurite pătrunzînd tot mai adînc între casele satului.

Cocoloașele de bancnote aruncate pe podeaua odăii le strînse Erzsike care din cînd în cînd se strecura în cameră să vadă ce se mai petrece acolo. Nu știa ce-ar trebui să facă cu banii, netezi frumos hîrtiile albastre, le contemplă îndelung și la urmă se duse și i le dădu mamă-si la bucătărie. Și femeia privi întîi cu ochii ieșiți din orbite întîrziind să întindă mîna după hîrtiile cu pricina de parcă s-ar fi temut că i-ar putea frige degetele. Ezitînd, le luă totuși și le vîrî cu o mînă indiferentă în buzunarul șorțului.

În negura din ce în ce mai deasă, Mártonffy se zbătea între gînduri încurcate. Din cînd în cînd, cu mîna nesigură, căuta sticla. Se sucea și se răsucea pe scaun și uneori se înclina atît de puternic într-o parte încît puțin lipsea să nu cadă. Se ciondănea cu cîte o pornire violentă cu acel director de bancă unde își avea conturile și cu care obișnuia să-și reglementeze afacerile.

— Ia aminte, dacă nu vă cunoașteți îndatoririle, eu am să vă învăț să le știți ! Voi ar trebui să sprijiniți clasa proprietarilor care se zbat pe marginea prăpastiei falimentului ! Punct ! Voi nu puteți fi niște oameni de afaceri rigizi ! Și dacă sînteți, atunci n-aveți dreptul la

viață ! Dacă eu vin cu o cerere la tine atunci datoria ta de cîine...

Sfîrșitul frazei se înecă în sughițuri, rîgîieli și gemete.

În clipa următoare, aprinzîndu-se de furie, certa un funcționar de bancă, de parcă acela ar fi stat aievea în fața lui :

— Dumneata, o javră oarecare ! Cum de-ai avut curajul să-mi scrii mie scrisori ? Să iei la cunoștință că așa ceva nu accept ! Nu accept ! Ce o să devină lumea asta dacă orișicare mîzgălitor de hîrtie...

La auzul țipetelor Erzsike intră grăbită dar se opri speriată în prag. Era o imagine cumplită și impresionantă totodată să-și vadă tatăl cutreierat de vedenii, adresîndu-se pereților și dînd lecții unor umbre închipuite de mintea lui tulburată.

Afară mai licărea încă ultimele văluri cenușii de lumină ale sfîrșitului după-amiezii de iarnă, dar în sat, ici-colo, cîte o fereastră dădea senzația falsă a unui ochi cu clipiri galbene. În odaia imensă a bătrînului conac se aduna întunericul dens, apăsător.

Nimănui nu-i trecea prin minte să aprindă vreo lumină.

Mormăiala lui Mártonffy devenise de neînțeles. Amețit, se lupta cu sine însuși. Ar fi vrut să înjure, să urle, dar nu putea. Avea senzația că o greutate imensă îi va fărîma coastele. Duse mîna la inimă și cu gesturi destul de nesigure încercă să-și frece coșul pieptului. Se sufoca. Nu, nu se va lăsa doborît ! Își mobiliză toate forțele. Ar fi vrut să se îndrepte din mijloc, dar se frînse pe dată și se prăbuși peste masă. În timpul căderii răsturnă o sticlă de vin. În liniștea surdă sticla pocni cu o sonoritate neașteptată și se auzi apoi, tot mai amplificat, răsunetul rostogolirii ei pe pavimentul neacoperit...

Erzsike năvăli prima în cameră și zărind trupul prăvălit peste masă strigă, speriată, după ajutor. La țipetele ei apărură în fugă cîteva slugi, văicărindu-se și ele cît le ținea gura. O femeie mai bătrînă, cu pecetea spaimei pe față, nu contenea să se vaiete :

— Mare nenorocire trebuie să fie, suratelor, foarte mare lucru se întîmplă ! Pentru că pe domnia sa nimeni pe lumea asta nu l-a văzut vreodată beat ! Și dacă l-a

doborît pe domnia sa ceva, nu vinul a făcut-o, cu siguranță nu ! Vinul n-are putere asupra lui !

Răspunsul veni repede :

— Nu l-a doborît vinul. L-a lovit damblaua.

În jurul trupului imens, prăbușit se iscă o forfotă neputincioasă. O mînă îi înșfăcă umărul încercînd să-l urnească din loc. Careva propuse să fie dus pînă la divan cu scaun cu tot. Se învîrteau descumpăniți în jurul lui.

În cîte clipe se răspîndi vestea că domnul Mártonffy e pe moarte ; l-a atins un vînt care poate nici o oră nu-i mai dă putere să răsufle. Unii se văicăreau cu gîndul la simbriile neplătite. Cine le va mai plăti oare ?

Apăru de pe undeva și Dudás în timp ce Regina aprinse lampa.

Cu greu, dar pînă la urmă reușiră să facă puțină ordine în forfota neputincioasă care se iscase. Dudás împărți sarcinile : cine să-l ia pe domnia sa de mijloc, cine de umeri, dar astfel ca să nu-i atîrne brațele în timp ce e dus spre canapea ; pe urmă luă măsuri în privința picioarelor.

Doamna Mártonffy privea scena cu o mină rece și indiferentă. Nu scoase o vorbă și era nepăsătoare de parcă altul și nu propriul ei soț se îndrepta către lumea de apoi. Dudás pomeni ceva de doctor dar nimeni nu-l luă în seamă. Erzsike își frămînta mîinile și printre buzele-i neputincioase se strecura un murmur fără înțeles. Nici pe ea n-o lua nimeni în seamă.

Spaima însă se dovedi a fi timpurie. Cei care-i transportau cu o osîrdie febrilă trupul neputincios auzeau că domnia sa domnul respiră regulat înghițind aerul cu plămînii dilatați. Ori asta era cu siguranță semn de viață ! Nici ochii nu i se dăduseră peste cap, ci se bulbucau congestionați de sub arcadele masive ale frunții, de parcă măcar în chipul acesta ar fi vrut domnul Mártonffy să le poruncească în continuare...

Se petrecuse deci minunea minunilor : l-a înfrînt băutura pe domnia sa domnul.

Dar imensa cantitate de vin nu-i tulburase mințile într-atît încît, în timp ce-i tîrau trupul inert spre canapea, să nu se poată aduna pentru o clipă în care să zică, perfect inteligibil :

— Aduceți-l aici pe locotenentul acela, ce mama iadului ! Vreau să chefuiesc ! Dacă se opune, aduceți-l legat ! Tîlhari ! Dezgropați-l din pămîntul Galiției ! Scormoniți pămîntul cu ghearele ! Fir-ar a nimănuia lumea asta căptușită de belele ! Dezgropați-l !...

După ce reușiră să împingă pe divan neputincioasa ființă pămîntească a domniei sale Dudás răsuflă adînc. Declară apoi că nu era nevoie de doctor și, în general, era bine să nu se dea lucrurilor cine știe ce mare amploare.

VII

Femeia care se înădise la vorbă, afară, în bucătărie, cu doamna Mártonffy purta o bluză neagră cu luciri de mătase și fustă largă de postav albastru închis. Își trăsese năframa neagră mult peste frunte, i se vedea numai strălucirea vioaie a ochilor închiși la culoare. Obrazul îi era umbrit de tristețea obosită a femeilor trecute de patruzeci de ani. Erzsike o observase încă de cînd intrase în curte și cu pași hotărîți dar agale se îndrepta spre bucătărie.

Vorbea tare, ceva o înfierbînta din cale-afară. Erzsike, deși foarte atentă, nu auzea decît frînturi de fraze ; nu-și dădea prea bine seama de ce convorbirea din bucătărie îi suscitase într-atît interesul.

— Știți, dacă începe din nou, eu mai bine îmi iau fata acasă ! Vorbele îi sunau hotărît. Taică-său a cotonogit-o și astă-toamnă, dar se vede că nu i-a prea folosit.

Din cuvintele doamnei Mártonffy răzbătea indiferența celui cu nimic implicat :

— Dar băiatul e cît se poate de la locul lui...

— La locul lui, nelalocul lui, nu despre asta e vorba ! se oțăra femeia. Asta ar mai lipsi, să nu fie la locul lui ! Îi rup picioarele dacă-și aruncă ochii la vreun papă lapte agățat de fustele mă-si !

— Nu înțeleg de ce atîta împotrivire.

— Cum de nu! Să-i facă fetei vreun rău, te pomenești! Fata asta și-a pierdut mințile cu totul! A înebunit! Nu-i pasă de nimic, de i-ar smulge tată-său tot părul din cap tot nu s-ar lăsa de feciorul ăsta!

Pe buzele doamnei Mártonffy susură un rîs încet și uscat:

— Așa e dragostea, drăguță...

Femeia vorbea cu spor:

— Dragoste! dragoste! Mulțumesc frumos! Din asta nu se poate trăi! Măcar de-ar avea ceva stare feciorul acela! Dar în afară de curul lui gol, n-are nimic, mă rog frumos! De-aia vreau s-o iau acasă!

Acum Erzsike era lămurită; e vorba de Csergezán Regina. Inima ei o puneau la mezat cele două femei din bucătărie.

N-avea nimic comun cu toată treaba asta. Cu toate astea se neliniști, respirația îi deveni sacadată de emoție pe măsură ce auzea vorbele rostite afară. Treptat se lămuri cam ce vînt o adusese la ei pe țăranca asta cu haine de culoare închisă, cu limbă iute și vorbă țepoasă.

Cu o zi înainte, Dudás Ferenc observase că dincolo de marginea de jos a satului, pe partea dinspre sud a dealului vîntul curățase zăpada și petele maronii ale pajiștii se arătau golașe și uscate. Asta îi aduse aminte că odată cu apropierea primăverii trebuie economisit pe cît se poate nutrețul pentru animale.

Sluga împovărată de toate grijile mai mici și mai mari ale gospodăriei se gîndi că ar fi bine ca cele cîteva oi, pe care domnul Mártonffy le mai știa ca fiind ale lui, să fie scoase la pășunea de iarnă.

Nu zăbovi și îndată ce-i veni ideea se porni prin sat să-l caute pe bătrînul Sikó, ciobanul, în turma căruia se vîrau și oile domnului Mártonffy.

Bătrînul cioban, neîncrezător, căscă ochii la el zicînd că așa ceva, să mîni oile la păscut în toi de iarnă grea, nu s-a mai pomenit.

De altfel și contractul era făcut pentru perioada dintre Sfîntul Gheorghe și Sîn Mihai...

Dudás nu se lăsa și pînă la urmă ciobanul îi promise să-și trimită la curte feciorul mai vîrstnic să scoată oile domnului Mártonffy. În tot răstimpul însă, ciobanul și nevastă-sa povesteau jelindu-se întregului sat că bietul cioban n-are liniște nici în zilele de iarnă și că, uite, trebuie să scoată la păscut oile boierului pe așa vreme de primejdie bîntuită de lupi înfometați gata să se încumete oricînd să înhațe cîte o oaie chiar din preajma zonelor locuite.

Curînd tot satul află despre inițiativa lui Dudás.

Și deoarece feciorul era acela care trebuia să scoată oile, după ce ascultă toate vorbele, se puse pe treabă și femeia lui Csergezán. Presimțea o primejdie grozavă ; fata ei, atîta de păzită, iar o să-l întîlnească pe flăcăul atîta de nedorit.

Era hotărîtă chiar să-și ia fata de la curte.

Doamna Mártonffy se sperie că Regina o să-i lase pînă la urmă baltă și îi promise tot felul de lucruri femeii venite să se plîngă :

— O să fim cu ochii pe ea, drăguță, n-ai nici o grijă !

De altfel, Regina nu e „dintr-alea", pentru virtutea ei oricine ar putea pune mîna în foc. O să se vîre chiar ea personal în problemele lor sentimentale și o să urmărească fiecare mișcare a fetei. Nu se poate ca niște tineri prinși de fierbințeala iubirii să-i poată înșela vigilența.

— N-o cunoașteți dumneavoastră pe fata mea, zise femeia umflîndu-se în pene de mîndrie și de gelozie. — Numai cînd aude glasul blestematului ăla de Dani, aleargă de parcă și-ar fi pierdut mințile ! Ar trece și prin flăcările iadului pentru flăcăul acela ! Dracu știe ce farmece i-a făcut...

Erzsike ar fi vrut să-și evoce figura băiatului dar nu reușea, nu și-l amintea. Încerca să și-l imagineze : ochi întunecați, părul căzut pe frunte, ten sănătos, smead... Nu, nu reușea...

În ultimă instanță deveni atît de nerăbdătoare că-și aruncă pe spate broboada de haras alb și ieși grăbită din odaia spațioasă a conacului, fugind de-a dreptul

prin curte, pînă în fundul ei, unde Regina, în bucătăria de vară, fierbea tocmai rufele spălate.

În clădirea separată de celelalte, lîngă peretele bucătăriei se boboșa o sobă cu plită și în căușul flăcărilor era cufundat un cazan. Acolo se fierbeau rufele.

Regina, înarmată cu un arac, împingea în apa spumoasă rufele care se ridicau deasupra. Bucătăria era inundată de aburi. Pereții transpirau, apa se scurgea șiroaie pe tencuială. Chipul tînăr, calm și mereu luminos al Reginei se desprindea parcă dintr-o învălătucire de văluri albe. Îi zîmbi domnișoarei și aștepta ca aceea să-i spună de ce a venit pînă aici.

Schimbară o privire. Una zîmbea, cealaltă rînjea dușmănos, viclean.

— Ai făcut un foc zdravăn aici, nu glumă.

— Trebuie. Focul trebuie să fie puternic ca să fiarbă rufele.

— Asta nu înseamnă că nu ar mai trebui economisite și lemnele...

Regina rămase cu ochii și cu gura căscate. Vorba asta, că trebuiesc economisite lemnele, n-o mai auzise în curtea asta. Ridică din umeri. Văzînd mișcarea involuntară a fetei Erzsike se înfurie deabinelea. Măgărița !... Îndrăznește să ridice din umeri în fața ei ?

— Da, degeaba te holbezi la mine ca o tîmpită !...

Regina nu răspunse. Doar fruntea i se roși mai tare și lăsă ochii în jos. Începu din nou să împingă rufele în cazan bucurîndu-se că aburul care se ridica dens învăluia silueta celeilalte fete.

Erzsike, răvășită, cu picioarele tremurînde, fugi îndărăt în odaie. Nu-și găsea locul și, de nervi, era cît pe ce să izbucnească în plîns.

Dacă încerca să gîndească lucid, nu reușea să-și explice ce i se întîmplă și ce vrea de fapt de la Regina. După o vreme, cînd se mai calmă și gîndurile i se mai așezară și ele, avu chiar senzația surprinzătoare că e frămîntată de o invidie cumplită. O invidiază pe Regina... Descoperirea asta îi strînse gîtlejul. Ce rușine ! Să invidieze ea o slujnicuță mizeră ! Stătu îndelung încremenită, cu unghiile înfipte în propriile ei palme... Și

totuși. O invidia pentru trupul ei puternic, pentru fericire, pentru iubire... Este geloasă pe ea. Pe viitorul ei! Pe tot... E geloasă pe faptul că cealaltă a izbutit. O invidia pentru flăcăul pe care nici nu-l cunoștea... Pe feciorul acela al cărui glas cînd îl aude, fata asta fericită o ia la fugă cu mintea tulburată. Observă multă vreme curtea. Și inima îi bătu puternic în clipa în care-l văzu pe Sikó Dani apărînd pe lîngă grajd, ridicînd cu o mișcare fermă zăvorul porții grele... Duse brusc mîna la piept și într-o clipită se topi în neant toată spuma educației elvețiene, orgoliul familiei Mártonffy, totul era femeie, o femeie frustrată de feminitate și nimic altceva.

Îl privi pe flăcău pînă cînd acela trînti în urma lui poarta, dispărînd în borta întunecată a țarcului pentru oi... S-a terminat — gîndi în sine impresionată și avu senzația că se întoarce dintr-un vid nesfîrșit : trupul i se cutremură de fiorul rușinii și al unei pofte nerușinate făcîndu-i dinții să-i clănțăne în gură de groază. Lacrimile îi șiroiau pe obraji și ca să nu urle își îndesă amîndoi pumnii în gură.

— Brrr! Lua-te-ar naiba! Mînca-v-ar lupii! urla flăcăul.

La țipetele astea apăru și Dudás de pe unde era. Stătea în ușa ocolului cu picioarele desfăcute, încălțat cu cizme grosolane și cu brațul drept ridicat în sus dădea nu se știe ce ordine. Flăcăul însă nu-l prea lua în seamă. Își vedea de treaba lui. Îndreptă animalele spre poartă și se repezi apoi îndărăt apucînd bîta pe care mai înainte o sprijinise de peretele netencuit al ocolului.

Sikó Dani purta cizme. Se mișca iute, ca un vîrtej în jurul figurii masive a lui Dudás. Deschise el însuși poarta, și răsucindu-și bîta mînă animalele. Aerul și locul unde călca se umpleau de viață. Cînd își vîra degetele în gură scotea un fluierat atît de puternic încît cîte un cîrd de ciori, picotind rebegite printre crengile unui copac bătrîn, se speriau și fîlfîind lenește din aripi se ridicau în văzduh. Oile tropăind mărunt își cărau, fugind, blana netunsă...

Zgomotele, pe măsură ce se îndepărtau, păreau a îngheța în liniștea încremenită a iernii... Bruse, Erzsike se simți cufundată într-un vid înspăimîntător. Privea fără nici un interes peisajul curții înzăpezite și băgă de seamă abia acum că din gardul desenat negru pe omătul alb lipsește ici-colo cîte o scîndură, ba chiar o parte s-a desprins din bîrna de susținere și atîrnă prăvălită într-o parte. Era o imagine searbădă și apăsătoare. Covorul murdar de zăpadă ce acoperea curtea era pătat ici-colo de excrementele animalelor care trecuseră pe acolo lăsînd urme maronii ; copaci despuiați ; rațe crăcănate călcînd strîmb pe urme dinainte bătătorite și zidurile din cărămidă roșie ale grajdurilor pe care domnul și stăpînul casei nu reușise de zeci de ani să le tencuiască... Brrr ! Ce lipsă de orizont și ce plictiseală ...Parc-ar fi privit prin ochiul unui caleidoscop propriul ei viitor, șirul lung al trecerii anilor ce urmau să se succeadă... Un linţoliu murdar de zăpadă cu pete maronii...

Se cutremură. În colțul curții se ivi Regina.

Întîi scoase doar capul dintre vălătucii deși de abur ai bucătăriei de vară, apoi își puse repede o basma și porni către poarta deschisă. Pe cărarea alunecoasă pașii îi erau siguri, deși puțin cam greoi, coapsele i se unduiau ritmic călcînd pe drumeagul pe care cu puțină vreme înainte mersese ciobanul. Ce gînd avea ? Poate să-i ureze drum bun ? A întîrziat ! gîndi Erzsike vag satisfăcută. Dar nu era așa. Regina nu pierdu vremea, închise pur și simplu poarta și grăbi pasul îndărăt spre bucătăria de vară să-și isprăvească treaba.

Erzsike își mușcă buza de jos atît de puternic încît simți o durere violentă. Ochii i se micșorară și pupilele prinse de un fel de ciudată ură crispată urmăreau pașii celeilalte fete. Acum nici măcar nu mai simțea dorința de a-și explica vîlvătaia de ură născută în sufletul ei.

În această zi își născoci un amuzament mai puțin obișnuit. Căută vechiul ochean al tatălui, cumpărat cîndva de domnul Mártonffy pentru nevoi cinegetice, dar niciodată folosit. Potrivindu-și lentilele privea fără încetare spre acea coastă de deal unde trebuia să-și mîne Sikó Dani oile. Și cum nici după înaintatele ore ale după-amiezii nu

văzu nimic, fugi în curte căutînd de acolo unghiul cel mai propice pentru observație. Dar cum nici de acolo nu văzu decît petele maronii răsărite de sub lințoliul alb al zăpezii, ar fi avut chef să trîntească scula de mare precizie de pereții conacului.

Se mai liniști puțin doar cînd în penumbra serii care gonea lumina după-amiezii, auzi fluierăturile puternice.

Încet și după multe zile, viața începu să pîlpîie din nou în trupul lui Máthé András. Zi după zi se simțea mai în puteri. Își încerca degetele, ridica în fața ochilor mîna gălbejită și sfrijită și o privea cu mirare. Erau zile pline de amărăciune ; mai cu seamă pentru nevastă-sa. Máthé devenise capricios, revendicativ, nici cum nu-i puteai intra în voie.

În spaima primelor ceasuri în pieptul femeii se ghemuise o durere sub imperiul căreia acționa ca împinsă de curgerea unei ape mîloase și negre, simțămintele se răzvrăteau incerte învălătucindu-se fără contur. Apoi, cu timpul, năvala lor se mai potoli...

Calul, unicul cal, rămas fără pereche (și care nechezea mereu așteptînd răspuns) trebuia adăpat de două ori pe zi și nu-l puteai lăsa nici fără hrană.

Gergely dădu curînd bir cu fugiții ; tușa Sári se pomeni singură în noianul de treburi gospodărești.

Mai apoi viața rîndui singură treburile. Totul era așa cum fusese și mai înainte. Porcii guițau în cotețe dacă întîrzia cu lăturile scurmînd nerăbdători cu rîturile lor pe pragul portiței. Se potoli răbufnirea furioasă a vîntului, cerul deveni cenușiu și începu o ninsoare măruntă și rară. Femeia lui Máthé reintră încetul cu încetul în viață, încercînd să-și apropie elementele lumii înconjurătoare, elementele unei lumi care nu se prăbușise odată cu prăbușirea bărbatului ei în prăpastie.

La început tușa Sári era tare amărîtă văzînd indiferența oamenilor. Mai pe urmă s-a împăcat și cu asta, mai cu seamă cînd își vedea bărbatul înzdrăvenindu-se. Luă la cunoștință și că în sat viața nu se oprise în loc. Uneori se întreba : oare ce le trecea prin minte acelor oameni care își treceau unul altuia, din mînă în mînă, clanța

cîrciumii ? Cu trecerea zilelor, sentimentele femeii lui Máthé căpătară parcă o altă turnură. Acum o impresiona în mod cu totul deosebit gîndul la mila grozavă care-i fusese de soțul ei ! Era un suflet destul de sincer, măcar cu sine însăși : recunoștea deci că durerea ei privind chinul bărbatului care nu o dată îi învinețise carnea pe spinare nu fusese cu totul lipsită de egoism. Erau chiar momente cînd aproape că regreta marea ei desperare din ultimele zile !

Tocmai în aceste zile încărcate de încercări și spaime devenise ea conștientă de ceea ce însemna pentru ea acest năpîrstoc de om cu fire tiranică și necruțătoare ! Zilele treceau și tușa Sári privea din ce în ce mai rar în negurile trecutului mai apropiat sau mai îndepărtat. Începu să-și facă rînduială în propriul ei viitor ; iar acesta era într-adevăr subiect de mare îngrijorare și tristețe ! Se îngrozi gîndind : dacă acest săculeț de fiere dă ortul popii, moștenitorii se vor năpusti ca păsările de pradă asupra pămînturilor și ei nu-i va rămîne nici cît să-și astîmpere foamea de toate zilele. La asemenea gînduri o năpădeau șuvoaie nesfîrșite de lacrimi.

— Vai, bărbățelul meu drag, fă ce vrei din mine, dar vindecă-te, dragule, nu mă lăsa ! se apleca deasupra patului, văicărindu-se nevăzută de nimeni și îmbrățișînd picioarele bolnavului.

Acum bolnavul se putea întoarce chiar de pe o parte pe alta. Își odihnea mîna lipsită de putere pe creștetul femeii și făcea mișcări ce aduceau a mîngîieri de multă vreme uitate.

— Nu te întrista, Sári. Și nu plînge. Mă scoate el, Dumnezeu, într-o zi, din patul ăsta. Odată tot o să mă fac mai bine. Și luăm atunci viața de la început.

Susurul gingaș al cuvintelor o impresionară grozav pe femeie, dezlănțuind alte șiroaie de lacrimi. Acum plîngea emoționată de cît de frumos știa să-i vorbească ei bărbatul ! Ar fi stat ceasuri în șir să-l asculte. Oricum, e un om bun, cu suflet ales și binecuvîntat !

Pe măsură ce treceau zilele iernii starea bolnavului se îmbunătățea aproape văzînd cu ochii. Se interesa de toate, se informa, iscodea, întreba de toate problemele gospodăriei și ale casei fără să-i scape nimic. Nu-i tăcea gura

nici o clipă. Abia acum începu să se căineze pentru calul pierdut. Despre asta vorbea cît era ziulica de lungă.

Ar trebui cumpărat altul, dacă-ar fi din ce...

Trebuiau plătite și dările. Perioadă mai proastă pentru a-și lua rămas bun de la astă lume nici că și-ar fi putut găsi calul acela.

Pe măsură ce se înzdrăvenea, Máthé era mai năpădit de gînduri și de griji.

Nu-l mai consolau nici pițigoii care zburau prin jurul casei chemîndu-și drăgăstos perechea. Ziua se lungi vizibil : zorile se iveau ceva mai devreme iar înserarea, înainte de a pătrunde pe ulițele satului, adăsta cîte puțin, afară, pe cîmpuri. Întîrzia.

Pe măsură ce unchiu-său prindea puteri se răreau și vizitele lui Gergely. Venea de regulă seara, după ce își îngrijea animalele. Máthé aștepta nerăbdător aceste vizite de seară, căci Gergely era mesagerul, de la el afla cîte se mai întîmplă în sat, el aducea aici, la patul bolnavului freamătul vieții de afară. Că primarul plănuiește să facă un pod peste pîrîiașul dinspre partea de jos a comunei, lucru care înseamnă de bună seamă o nouă povară pentru obște. Pentru că altfel din ce ar putea să-l facă ? Evident : din impozite suplimentare ! Impozitul suplimentar era o rană atît de usturătoare în viața satului că, pomenit numai, dezlănțuia cascade de vaiere din sufletul oamenilor chinuiți : Máthé nu se văicări doar, ci urlă chiar de mînie. De altfel, impozitul suplimentar era calul de bătaie cu care se putea ciupi din toate părțile, fără milă, autoritatea primarului.

Populația plătise și în acest an împozit suplimentar de sută la sută, cu toate protestele că ar fi împotriva legii. Era într-atîta de nelegală povestea, că nici judecătoria de ocol nu era de acord cu aplicarea ei. Lucru mare și neobișnuit... Celor care făcuseră contestație li se redusese suma la jumătate ! Numai că aceia care nu depuseseră contestațiile în termen, nu mai puteau fi ajutați nici măcar de judecătoria de ocol. Astfel că majoritatea oamenilor din sat, din cauza îndelungilor lor ezitări și a nehotărîrii de a începe o nouă acțiune, costisitoare și ea, pierduseră termenul. Nu aveau încotro, trebuia să plă-

teasca impozitul suplimentar dacă nu voiau ca poi tăreii să le smulgă și perna de sub cap.

Poporul nu știa niciodată ce unelteşte împotriva lui alianța dintre primar și domnii de la ocîrmuire. Primarul aflat acum în funcție era un om gata să subscrie orice hîrtie i-ar fi băgat sub nas notarul. Or, poporul n-avea nevoie de un primar care se gudură pe lîngă notar ca un cîine credincios !...

Degetele descărnate ale lui Máthé András se agitau nervoase și mîna i se strîngea în pumn răzvrătit. Trupul istovit abia respira dar pornirile sufletești clocoteau cu toată puterea.

La ce le trebuia podul acela ? Ca limuzinele domnilor de la oraș să treacă ușor și lin peste el ? Și, dacă stai să te gîndești bine, în comună nimerea foarte rar cîte o limuzină. Drumurile desfundate omorau motorul, ori pentru cîte o mașină rătăcită pe aici din an în paște, ba chiar și mai rar, nu era cazul să se ridice un pod nou, pe banii satului. Dacă l-ar face statul, ar fi altceva ; dacă-i așa mare deștept, asta ar trebui să obțină primarul. Pentru săteni e bun și ăl vechi, ține oricît ar fi căruța de încărcată cu fîn. Da, mă rog, dar notarul vrea să le fie pe plac domnilor de la oraș care se fîlfîie cu mașina ; ori voia lui e lege. În loc ca primarul să-i înfrunte pe mai marii lui cu curaj atunci cînd e vorba de intersele oamenilor... Ehei, asta n-ai s-o vezi !

Acum Máthé András avea putere chiar să și înjure. Întîi își încercă numai glasul, apoi îi dădu drumul cu toată puterea. Omulețul acesta cît un cocean de porumb avea și ceva caraghios în felul în care scăpărîndu-și ochii negri și strălucitori ca tăciunele se tot sfădea cu lumea și cu Dumnezeu.

Cu o seară înainte oamenii aduseseră vestea că oamenii de credință ai domnului Mártonffy și mai cu seamă Dudás umblă prin sat să recruteze oameni pentru tăiat pădurea ; dar nimeni nu vrea să se ducă. „Auzi colea ! — comenta Máthé. — Nici nu mă mir. Iarna, tăiatul pădurii e o muncă neomenească !“ Și cine știa asta mai bine ca el ? Pe vremea cînd era el flăcău chiar și feciorii familiilor mai înstărite se angajau pentru zilele de iarnă să taie pădurile de pe Bucin. Și cînd, primăvara, se reîntor-

ceau în sat, nu se putea să nu lipsească măcar doi sau trei dintre ei. Ori erau striviți de trunchiurile în cădere, ori se rătăceau în pădurea fără margini și după topirea zăpezii li se găseau doar hainele ferfeniță.

Slugile lui Mártonffy, după ce nu obținură nici un rezultat cu apelul către cei din sat, porniră înspre satele învecinate. Dar zvonul că domnul Mártonffy nu are obiceiul să plătească zilerii se vede că se întinsese pînă departe prin împrejurimi, pentru că nu se găsiseră decît nouă oameni din sat și de prin împrejurimi să se angajeze la muncă.

Uneori mai venea și medicul să-și vadă pacientul, dar, ce-i drept, din ce în ce mai rar. Îi pansa rănile în timp ce Máthé întorcea capul mormăind și evitînd privirea lui Mátyás. Nici o străduință și grijă dovedite de feciorul lui Szabó Pista nu îi înmuia ura și supărarea pătrunsă în toate cotloanele sufletului său.

Veni pînă la urmă și ziua în care Máthé András putu să afirme că se simte într-adevăr înzdrăvenit. Durerile îi trecuseră dar încă nu se ridica din pat. Era sleit de atîta zăcere.

Cu toate astea, zicea cu un rînjet mulțumit :

— Am crezut că nu mă mai fac om cît e lumea...

Gergely îl aproba dînd din cap.

— Chiar așa. Prin mare încercare ai trecut.

Nea András vorbea cu elanul omului scăpat de primejdie :

— Știi, frățioare, de un picior mă trăgea un arhanghel, de celălalt necuratul. Și mă smulgeau unul altuia ca turbații. Cine ar putea să știe care ar fi fost mai puternic și unde ar fi nimerit bietul suflet dac-ar fi părăsit trecătorul trup ? În rai sau în iad ?

Vorbea cu o față gravă, meditînd. Și tocmai de asta îl lovi în inimă hohotul necioplit al nepotului.

— Vezi ? De-aia ar fi fost bine să-i prinzi pe amîndoi sub obroc !

Îl privi pe Gergely de parcă acela și-ar fi pierdut mințile.

— Ce trebuia prins ? Ori ai înnebunit ?

— Păi pe arhanghel și pe diavol ! Dacă i-ai fi prins, acum s-ar fi jucat veseli împreună prin ogradă.

Nea András se cufundă jignit în sine :

— Faci pe deșteptul. Dar dacă Szabó Mátyás nu m-ar fi ajutat mi-aș fi dat duhul !

Oricum ar fi fost, prestigiul medicului crescuse în ochii lui. Îi părea rău doar că era tocmai fiul dușmanului său de moarte. Altminteri el putea fi un om cumsecade și la locul lui...

La această apreciere neașteptată, Gergely, care ședea la piciorul patului, se strîmbă destul de acru. I se părea exagerată ideea unchiului său că întregul merit al însănătoșirii lui i se datorează lui Szabó Mátyás, de parcă ei și toate eforturile lor nici n-ar fi existat.

— Mátyás ? Se vede că n-ai fost în toate mințile. La început de tot. Pentru că dacă noi am fi încredințat întru totul viața matale numai lui Szabó Mátyás, trupul matale ar fi fost de multă vreme sfîșiat în două de către arhanghel și diavol în marea lor încleștare ! Asta ți-o zic eu, și așa este ! Matale nu-ți mai amintești nici măcar cine te-a ajutat cînd erai cu un picior pe lumea ailaltă.

Ei, pe naiba ! Nea András se întoarse curios către Gergely. Ia să vedem ce noutăți îi va fi dat să afle ? Și întrebă neîncrezător :

— Cine, mă ?!

— Păi, baba Lidi, cine alta ?

Auzind asta se ridică în capul oaselor oricît de greu îi venea încă să facă mișcări bruște.

— Baba Lidi ? Vrăjitoarea aia bătrînă ?

Tușa Sári sări de îndată să sprijine spinarea bărbatului cu o pernă bine umflată. Nea András ședea și privea buimac în jurul lui. Boala săpase urme adînci pe obrajii și așa destul de sfrijiți și gălbejiți, barba crescuse rebelă, toată figura îi era sălbăticită, doar pîlpîirea catifelată a lămpii îi mai îndulcea cît de cît trăsăturile dure. Dar cînd se întoarse spre lumină strălucirea ochilor îi deveni ca briciul. Întrebă din nou :

— Lidi ? Șarlatanca aia care năzărește îngeri ?

Și acum își însoți el vorbele cu un gest de dispreț.

— Ea, de bună seamă ! se ridică Gergely. Ori nu crezi ?...

Gergely dădea din mîini de parc-ar fi prins dovezile din aer. Se întoarse către teracotă și își interpelă mătușa :

— Nu-i așa că baba Lidi ?

Tușa Sári se grăbi să confirme :

— Chiar așa, baba Lidi ! Pentru că dacă n-ar fi fost ea, trupul bărbățelului meu drag ar fi fost acum hrană pentru viermi. Ar mînca hămesiții din carnea ta cea dulce !

Máthé András dădea din cap, mormăia, nu voia să-și creadă urechilor și contrazise cu un argument care i se păru copleșitor :

— E o greșeală. Sub pămînt nici măcar nu sînt viermi. Mai cu seamă iarna.

Dar pe tușa Sári era greu s-o scoți din ale ei :

— Vai, sfinte Dumnezeule, ce cumplit e să gîndești măcar gîndul ăsta ! În întunecimea aia fără de sfîrșit, și fără pic de aer ! Nici cum să vezi n-ai. Nimic și atîta tot. Nimic !

Pe Máthé îl trecu un fior de groază.

— Acolo e tot una că e sau nu e aer, încercă să se mai opună. Acolo omul e străluminat de strălucirea vieții veșnice.

Femeia ridică vocea :

— Vai, doamne ! Că dacă n-ar fi fost baba Lidi ! Baba aia neputincioasă are la degetul ei mic cel puțin zece doctori cu știința lor cu tot !

— Așa este. Bine zice tușa ! Gergely dădu afirmativ din cap și adăugă apăsat : Dacă n-am fi vegheat, te-ar fi omorît doctorul. Încă din prima noapte te-a înțepat cu atîta amar de ace că pînă în după-amiaza următoare ți s-a oprit cu totul sîngele în vine. N-a fost așa ? Pe urmă te-a legat și la gît așa de tare că stăteam să ne uităm cum te înăbuși. Și asta n-ar fi fost nimica. Ți-a bandajat capul, pieptul, pînă și burta, ca pielea să nu poată respira. Cu toate că a zis și baba Lidi ce importanță mare are aerul pentru corp. Și așa și este. Ia să încerce cineva măcar cinci minute să stea fără să respire ! Poate ? Ne uitam cum își ia rămas bun viața de la matale și cum te stingi între mîinile noastre. Hai să fugim iute după baba Lidi !... Așa a fost ?

— Așa. Chiar așa ! Vorbă cu vorbă e adevărat !

Subiectul era atît de interesant încît femeia lăsă baltă pregătirea cinei, îndrăzni să se apropie de pat și își aștepta rîndul cu priviri lacome.

— Am văzut cu ochii mei pasărea morții la geam. De trei ori la rînd ! Au văzut-o și alții... Buha !. Și pe aia a gonit-o tot baba Lidi. Vai, dacă nu ne-ar fi dat prin cap să fugim după babă !...

La început nea András își plimba neîncrezător și descumpănit privirea de la un martor la altul. Oare ce vor ăștia ? Ședea în pat, înfoiat, și recepționa cu greu și parcă de departe cuvintele venite din lumea care de cînd se întîmplase nenorocirea și pînă acum aproape că nici nu existase pentru el. Vag parcă-și amintea ceva, dar avea impresia că pe baba Lidi o văzuse doar ca pe o năzărire. Febra ridicată de la început, zăcerea îndelungată în pat, chinurile durerilor cumplite în tot corpul parcă i-ar fi estompat cumva conștiința. Nu reușea să deslușească toate cîte i se spuneau, nu putea să-și ordoneze gîndurile. Ași ! Dacă nu el l-ar fi ajutat, de ce mai dădea și acum pe aici doctorul ? Și vrăjitoarea aia bătrînă ? Unde a dispărut ? Ehei, mare urzeală se țese aici în jurul lui !

Nimic nu era semn mai sigur de însănătoșire ca strălucirea de maliție din ochii lui. Ehei ! Nu e chiar atît de nebun Gergely ! Are el un dram de minte. Dar la ce bun toată comedia asta ?... Ei, iaca ! Degeaba a azvîrlit Szabó István purcoiul de bani pentru învățătura lui fii-su ! Mai că-i scăpă un hohot de rîs. Bravo, Gergely ! Îi dăm noi peste nas ! Ha, ha ! Zadarnic s-a bătut cu pumnul în piept că-și face feciorul domn ! Păi, ce fel de domn e acela care n-are în cap nici cîtă tărîță are baba Lidi ?! Ai o minte, Gergely ! Păi, doctor e ăla ?

Privea, tăcea, se mai îndoia fără să aibe încă pe deplin curajul să-și rostească gîndul. Nepotul îl împila cu rîvna și nerăbdarea complicelui.

— Nici nu știu ce cap am avut cînd am bătut în noaptea aceea în fereastra casei lui Szabó. Și ce crezi, prima vorbă a tîlharului ăla bătrîn, Szabó Pista, care a fost ? „Aveți bani ?“ Că dacă Máthé András n-are bani n-are decît să crape.

Asta avu efectul scontat. Nea András se decise. Bine, Szabó Pista, tu ai vrut-o !... Simțea cum i se înfierbîntă sîngele. Se înfurie. Își agita pumnii cu atîta fervoare deasupra capului ofilit de parcă niciodată nu l-ar fi ținut la pat vreo boală.

— Tii, anticristul lui ! Mă scol eu odată și odată din patul ăsta blestemat. Mă scol sigur ! Am să-i arăt eu atunci cu cine și-a pus mintea ! Anafura lui !

Gergely, care, la început, aținase focul fără nici un plan anume, acum se prinsese, dădu de gust și îl împingea pe bătrîn în cele mai întunecate și mai adînci volburi ale urii dintre cele două familii. Știau amîndoi că mint, dar acum nici nu se mai gîndeau la asta, jucau comedia pe viață și pe moarte.

— Așa a fost, nu-i așa, tușă ? — se înfoia Gergely. Și-a închipuit că sîntem cerșetori care stau cu mîna întinsă la porțile vecinilor ca să capete dumicatul din gură. După o vreme cine știe ce a mai chitit, că pînă la urmă l-a trimis pe fecioru-său. Dar de ce l-a trimis ? Asta e întrebarea ? Am și eu mălaiul meu, știu și eu să mă uit în fundul sacului ! Eh, s-au gîndit ei, mi l-a dat dumnezeu pe mînă pe Máthé András ! Ásta e cel mai bun prilej să-l trimitem pe lumea ailaltă ! Și i-a spus Szabó lui fie-său : „Înțeapă-l vîrtos, strînge-i fașa pe gît să se trezească drept la poarta lui Sîn' Petru !“ Mare ghimpe ești matale în ochii lor din pricina primarului. Acum se vede limpede.

Mintea lui nea András se întunecă de tot de revărsarea valurilor negre ale urii.

— Ce spui, Gergely ! Ia te uită ! Ei las' că le arăt eu lor, numai să cobor odată din patul ăsta nenorocit !

Se mișcă, își pipăi șezutul amorțit de atîta zăcere, abia mai găsindu-și locul. Simțea fierbinte chemarea vieții, a evenimentelor atît de interesante ale fiecărei zile, îl ardea ura împotriva lui Szabó István și a primarului. Declară ritos :

— O să vedem noi ce-i și cu impozitul acela suplimentar ! Judecătorul de ocol a spus : e nelegal ! O să facem contestație ! Nu-mi pasă de termen ! Pentru că legea e lege, pentru om și pentru Dumnezeu deopotrivă ! Și cine îndrăznește să se pună cu mine cînd eu țin legea

în mînă ! Le arăt eu lor ! Tai craca de sub picioarele primarului cu notar cu tot ! Că eu așa sînt de felul meu : nu iert nici o știrbire a legii !

Sîngele i se urcă la cap și ameți pe neașteptate. Simți aerul rarefiindu-se. Căscă gura fără să mai aibe putere să articuleze vre-o vorbă și se prăbuși pe spate. O sudoare rece îi năpădi tot corpul. Dar totul dură doar o clipă, își adună repede toate forțele, se prinse cu amîndouă mîinile de marginile patului și încet, cu o voce istovită, se răsti la nevastă-sa :

— Ai făcut focul în draci. La ce bun să faci așa o căldură ? Dacă ți-e frig te vîr eu în sobă să te încălzești ! Se înăbușă omul în fierbințeala asta.

În șanțurile săpate adînc pe lîngă nas sudoarea se revărsa șiroaie.

— Nici măcar nu e cald — îndrăzni să zică tușa Sári.

Îl privi cu o întrebare în ochi pe nepotul său, dar înainte ca acesta să-i poată răspunde, bărbatul se răsti din nou la ea :

— E cald, dacă zic eu ! Stinge focul, că mă înăbuș în iadul ăsta !

— Chiar așa cald nu prea este, constată și Gergely. Dar dacă matale ai călduri atunci dezvelește-te. Și trase el pătura de pe trupul bolnavului.

Máthé András se întinse în pat. Stătea culcat, nemișcat, istovit, cu ochii închiși. Trecură cîteva minute pînă cînd se adună un pic, pînă se potoli și învîrtirea pereților și respirația reintră în ritmul ei normal, rar dar regulat.

Gergely fuma a treia țigară.

— Te-ar fi ucis ăla, dacă zic, reluă el firul conversației. Momentul era deosebit de prielnic. Noi am văzut doară. Baba ți-a desfăcut fețele de la gît. Pînă să facă ea asta, matale îți ieșiseră ochii din orbite și dădeai din picioare ca armăsarul tras de frînghie. Capătul frînghiei îl ținea de partea ailaltă moartea. Erau chiar ultimele zvîcniri. Pentru că să știi, eu nu zic, s-ar putea să fie mai bun ca taică-său, dar și în vinele lui Mátyás tot sîngele lui Szabó curge. E cîinos cît cuprinde.

Nea András își șterse fruntea de sudoare și se ridică din nou în capul oaselor.

— I-auzi, să mă fi omorît pe mine stîrpitura aia ? Păi dacă-l suflă un vînt mai acătării n-are ce alege de el. Crezi că e așa de ușor să mă omori pe mine ? Și bagă de seamă, eu știam tot, chiar tot. „Hai, fă, mă gîndeam, ia să văd, unde vrei să ajungi ?“ Și l-am lăsat. Dar știam tot !

Nevastă-sa puse într-o cratiță un cîrnat încolăcit și grăsimea prinse să sfîrîie sub capac. În cîteva minute mirosul umplu încăperea. Nările lui nea András se dilatară : asta face mai mult ca orice leacuri de la farmacie ! Îi tremurau nările, amușina lacom și trăgea în piept aburul gros de aromă condimentată. I se trezi în amintire izul minunat al cîrnatului afumat, gustat de mult și i se umplu gura de salivă : pofti grozav.

— Știam eu că vrea să mă înăbușe cu fețele alea albe, încercă schimbînd subiectul să-și ia gîndul de la mîncare. Dar l-am lăsat, să văd și eu ce meșterește. Și fiindcă n-a izbutit, a hotărît să mă trimită pe lumea ailaltă prin înfometare. Știu tot. Dar se înșală Szabó István dacă își închipuie că e mai isteț ca mine ! Rîse satisfăcut ca de o izbîndă. Nici nu mai sînt bolnav, degeaba vrea să mă țină cu tot dinadinsul la pat. Și n-am să mă las înfometat. Am să mănînc tot ce poftesc !

Gergely, ruda devotată, fumă țigara pînă la capăt ; abia cînd simți că-i frige unghia o aruncă. Obosise. Atîtea îi vîrîse în cap bolnavului că acum credea și el cele spuse : ai lui Szabó poate voiseră într-adevăr să-l trimită pe lumea cealaltă. Tăcea îngîndurat. Cine știe ? Căsca des și i se făcuse și foame. Încă puțin, și cîrnatul e gata fript... Nu mai putea rămîne, s-ar putea crede că... se pregăti tacticos, se întinse ridicînd ambele mîini în sus.

— Ei bine, eu plec. Noapte bună. Mai vorbim noi.

— Da, o să vorbim, îl aprobă Máthé. Dacă ăia au crezut că pentru că m-am răsturnat cu căruța mi-am pierdut mințile, s-au înșelat. Degeaba și-a vîndut Szabó István pămînturile ca să-și școlească feciorul și să-i cumpere minte... Nu e chiar așa treaba asta !

În zilele din urmă, Máthé András se hrănise doar cu lapte și cu ceaiuri, și cîtă poftă de mîncare ar fi avut, medicul îi interzise și pentru astăzi orice altă mîncare !

Stomacul i se zdrobise zdravăn în căzătură și avea nevoie de timp ca să se refacă.

Dar aroma apetisantă a cîrnatului îi întunecă mințile cu totul, vedea în fața ochilor numai o plutire străvezie de cercuri verzi și albastre. Abia mai prididea să-și înghită saliva.

— Vrea să mor de foame? Să mă usuc de viu în patul ăsta nenorocit? Și așa m-am făcut ca un schelet. Se înșală ai lui Szabó! N-o să le meargă chiar atît de ușor să mă facă pe mine să miros florile de la rădăcină!

Simțea în locul stomacului un gol. Îi aruncă femeii cu jumătate glas:

— Cît mai ai de gînd să prăjești cîrnatul acela?

Femeia tresări.

— Mai bine întoarce-te cu fața la perete.

Pentru că, deși susținuse povestea lui Gergely, undeva în adîncul sufletului simțea că de folos sînt numai cuvintele doctorului... Numai după ele trebuie să se ia...

Glasul soțului deveni revendicativ:

— Am întrebat dacă s-a făcut cîrnatul acela?

— Ce tot vorbești! Doar știi bine că...

— Vreau să mănînc! răcni bărbatul tremurînd din tot trupul.

Tușa Sári se sperie și încercă să atingă coarda cea mai sensibilă, cu un ton puțin rugător, puțin sever, vorbindu-i așa cum se vorbește cu copiii și cu bolnavii:

— Ce-ți trece prin cap? Să mănînci cîrnați! Îți dau lapte să te saturi. Mulsoare proaspătă, doar să fiarbă. Lapte bun, căldicel.

Nea András urlă ca scos din minți:

— Lapte? Și mai ce? Și tu vrei să mă ajuți să ajung sub pămînt? Te-ai aliat cu ucigașii mei? N-am eu de gînd să mă despart de viața asta amărîtă de dragul nimănui! Degeaba ați vrea voi să mă vîriți în sicriu! Mie doctorul nu-mi comandă! N-am nimic, nu sînt bolnav! Numai foamea! A fost de ajuns? Sau poate îți pare rău să-mi dai îmbucătura aia de cîrnat? Ai crezut că ai să înfuleci singură tot porcul? N-ai nimerit-o! Să-mi dai cîrnați, sau îți pisez capul în piuliță!

Femeia clipea speriată și descumpănită.

— Auzi, că-mi pare mie rău! Doar știi bine că abia aștept seara să ne așezăm împreună la masă... Dar poate că... Vai, bărbățelul meu bun și drag...

Bolnavul își pierdu răbdarea. Nu voia să știe de nimic; întreaga lui ființă se concentrase într-o singură dorință:

— Te învăț eu și pe tine, dacă n-ai învățat pînă acum! Te învăț! Îmi dai cîrnați sau ba? Anafura ta de muiere!

Uitînd de boală, de slăbiciune, se ridică în genunchi în pat și se aplecă spre laviță unde din brîul cioarecilor atîrna cureaua. O prinse și o smulse din brîu cu o singură smucitură. Între timp blestemele îi curgeau din gură ca grindina din cer. Se ridică, puse pe podea picioarele vînoase și butucănoase și învîrtind cureaua deasupra capului se năpusti asupra nevesti-si.

Dar nici ea nu întîrzie, o clipă și fu în partea cealaltă a ușii văicărindu-se și țipînd după ajutor de parc-ar fi luat casa foc. Se întoarse abia după cîteva minute, însoțită de încă două persoane și parcă nici măcar așa nu avea curajul să treacă ea prima pragul ușii. Se mai văicărea încă gemînd sufocată. În fața celor care intrară se înfățișă un tablou de spaimă: se potoliseră nu numai răcnetele, dar nici Máthé András nu mai era viteazul de adineaori. Pe pat zăcea înbîrligat de-a curmezișul, ca o grămadă de zdrențe, un morman de suferință răvășit de convulsii. Horcăia, se chinuia și degetele crispate se vedeau scurmînd în golul din jurul lui. Trupul se ghemuia, se răsucea de parc-ar fi fost cîrnatul din cratiță.

Fără să mai adaste, îl prinseră de subsuori și de picioare și icnind din greu îl întinseră de-a lungul în pat. Rămaseră acolo căinîndu-l, oftînd și sfătuindu-se cu glas scăzut, întrebîndu-se cam ce s-ar putea face. Întreaga atenție le era concentrată asupra omului leșinat. Și tușa Sári a uitat de cîrnatul care nu-i vorbă în scurtă vreme se și arsese așa că făcu deliciul cîinelui.

Unul dintre vecini își veni în fire mai iute și o luă la goană să cheme doctorul. Crampele lui nea András nu se potoleau, îi strîngeau stomacul și îl făceau să se zvîrcolească. Dacă nu s-ar fi văietat și mișcat continuu fre-

cînd de zor zona dureroasă ar fi crezut cu toții că acum într-adevăr îi sunase ceasul din urmă.

Erau total neputincioși. Unul chiar zise, cu toate că față de tușa Sári nu s-ar fi cuvenit :

— Ia te uită, ăsta nici că mai mănîncă vreodată cîrnați.

Cel de lîngă el dădu din cap cu tristețe și remarcă oarecum indiferent :

— Săracu nea András. Și tocmai cînd se mai înzdrăvenise și el un pic...

Și acum, așa cum de altfel se obișnuise în zilele negre, de cînd se întîmplase nenorocirea, ochii tușei Sári vărsau șiroaie de lacrimi. Își ștergea fața cu șorțul și sughițînd și suspinînd molfăia pentru sine un text neinteligibil, ca o placă de gramofon cu o singură melodie, mereu aceeași, cu mereu aceleași vorbe, chiar dacă gîndul ar fi altul și i-ar fi plăcut chiar să schimbe măcar vorbele — și asta o făcea pentru că vîrtejul întîmplărilor făcuse să devină fără să vrea centrul atenției altora și ceva tot trebuia să spună. N-ar fi putut face altfel !

— Vedeți oameni buni ! Unde duce ura ? Pe sărmanul meu soț doctorul vrea să-l ucidă prin înfometare. A ajuns să nu mai poată suporta nenorocitul, în așa hal s-a epuizat de foame, sărmanul de el ! Tocmai adineauri vorbeam cu Gergely că feciorul lu Szabó István a făcut tot ce i-a stat în putință să curme viața bărbatului meu. Că, nu-i așa, e greu să întreci viclenia lor. Că ei dacă și-au pus în cap să-l omoare pe bărbățelul meu drag, atunci nici Dumnezeu n-are putere să li se pună împotrivă !...

Privirea vecinilor se răsucea sfoară în jurul femeii înlăcrimate. Ochii holbați se uitau examinîndu-l pe nefericitul bolnav. Pe urmă, pe sub sprîncene, oamenii schimbară doar uitături fugare ca și cum ar fi vrut să sublinieze în tăcere că biata tușa Sári și-a pierdut mințile îngrijindu-și soțul. Nu spuneau nimic, dădeau doar din cap cu milă, oftînd cînd și cînd.

Abia începură să să zburătăcească pițigoii care-și aveau cuibul între crengile înghețate ale copacilor, că țigăncile care ridicaseră șatră la marginea satului își

luară bidinelele și porniră să bată la ușa caselor gospodarilor oferindu-și marfa prăpădită.

Jolánka observă de îndată forfota pornită. De cîte ori auzea ușa ieșea pentru o clipă din starea ei de îngîndurare și arunca o privire pe fereastră. În împrejurimile învăluite de alb, se perindau una după alta fustele roșii, înfoiate. Începu să o enerveze atîta forfotă și își astupă urechile, să nu mai audă discuțiile din curte, fără șir și fără înțeles ale soacră-si cu ofertantele.

Tușa Mányi cumpărase anul trecut două bidinele și alea mai erau încă bune și acum.

Jolánka știa dinainte ce o să răspundă soacră-sa dacă se deschide ușa din nou. Uneori se distra spunînd dinainte, pentru ea însăși, textul răspunsului. Dar pînă la urmă și jocul acesta începu să o calce pe nervi. Cel mai bine ar fi fost să se pună zăvorul la poartă ca să nu tot scîrțîie.

Era un obicei străvechi tîrguiala cu țigăncile cu bidinelele.

Marfa nu se vindea pe bani și nu numai pentru că cei care le ofereau știau și ei că acum, în primăvară, o porniseră din poartă în poartă și portăreii și nici cu farmece n-ar fi putut scoate măcar un sfanț din buzunarul șorțului gospodinelor. Mai mult decît atît, bidinăresele nici nu prea știau ce-ar fi putut face cu banii ; în cel mai bun caz bănuții ar fi încăput pe mîna bărbaților lor, care atîta așteptau, ca să ia drumul cîrciumii.

Țigăncile astea cu șoldurile planturoase, cu mers legănat și iute erau mai mulțumite să capete cîte o ciosvîrtă de slănină sau vreun rît de porc rîncezit, căci achizițiile astea erau hrana de bază a celor aciuiți la marginea satului...

Numai că la vremea asta nici slană și nici măcar rîturile rînceđe nu le mai aruncau cu plăcere gospodinele satului. Își făceau socoteala, mai cu seamă aceia mai înstăriți, că în curînd vor bate la ușă cele mai grele zile de sfîrșit de iarnă, cînd și sărmana mulțime a zilierilor se da în vînt, mai ales după slănină și după alte resturi, lucruri care de altfel, la casele mai înstărite nici nu se prea consumă. Acum era vremea cînd găzdoii se asigurau

cumpărînd la prețuri de nimic forța de muncă de care avcau nevoie vara. Pentru o îmbucătură de mîncare, pentru o felderă de făină, sărăcimea satului își vindea în avans zilele muncă și se chema că dacă au găsit cîte ceva, au avut și noroc.

În schimb găzdoii își frecau mîinile de mulțumire și seara, prinzînd între degetele butucănoase ciozvîrte de creion, socoteau care familie cîte zile de muncă trebuie să le presteze...

Mátyás veni acasă doar pentru cîteva clipe. Se tot învîrtea prin comună, n-avea stare. Lui îi este ușor, gîndea Jolánka, se cufundă cu totul în munca lui, în goana lui bezmetică după himerele lui. Uneori văzînd atîta străduință, o asemenea neînfrîntă putere de a voi se speria. Nu reușea să înțeleagă și parcă îi era și teamă.

— Bună.

— Bună.

— Ei ? — o scrută bărbatul cu privirea.

— Nimic.

Abia își vorbeau, rosteau cuvintele din vîrful buzelor, ca scoase cu cleștele. Mátyás, văzînd că nevastă-sa îi întoarce spatele, răsuflă ușurat și se întoarse și el. Dar, în taină, Jolánka îl urmărea cu colțul ochilor și, cînd se convingea că el nu o bagă în seamă, îl examina atent, ca pe un străin.

Cel mai adînc tăcea bătrîna Szabó. Le întorcea spatele amestecînd tărîța pentru porci cu apă călduță, pregătindu-le lăturile. Pridvorul se umpluse de aburii de tărîțe cu miros dulceag.

Jolánka ședea ghemuită pe un scăunel, lîngă plita pe care fierbeau deobicei mămăliga. Se făcea că-și încălzește spatele. Își sprijinea bărbia tremurîndă în palmă și privea în gol, fără să clipească măcar. Acum nu-și mai cerceta bărbatul.

Mátyás scoase de undeva o carte voluminoasă și se cufundă în lectură.

De cînd cu accidentul lui Máthé András, relațiile dintre cei doi soți se răciseră vizibil. Își vorbeau puțin, cînd erau împreună casa se umplea de o tăcere grea ca de plumb. Se căscase între ei o prăpastie adîncă. Uneori, cînd se gîndea la lunile petrecute împreună, bărbatul era

nevoit să constate că aceeastă prăpastie nu e nouă. Se căscase de multă vreme între ei, dar ei se făceau că nu o văd, păşeau ca somnambulii pe marginile ei. Dar acum li se deschiseseră ochii şi speriaţi, realizară că se privesc de la mare distanţă, între ei fiind un hău înspăimîntător.

Mátyás căuta să lipsească de acasă cît mai mult. Pe cit posibil ocolea privirile nevesti-si, nu suporta verdele translucid al ochilor care întîrziind asupra lui îl priveau cu reproş.

Femeia suferind îngrădită între zăbrelele strîmte ale propriei ei vieţi se socotea în fel şi chip. Întîi s-a gîndit să se sinucidă ; renunţă la viaţă şi scapă astfel de lumea asta care o sufocă. Dar apoi gîndul începu să o îngrozească ; i se făcu frică de moarte.

Într-un tîrziu îşi adună toate forţele să-şi convingă soţul să se mute totuşi la oraş. Încerca să-şi atingă scopul ba făcînd scene violente de isterie, ba gudurîndu-se cu drăgălăşenii şi implorîndu-l.

Totul era în zadar. Mátyás, ca un apucat, se opunea din ce în ce mai nervos şi mai morocănos. Minune era că nu devenea bădăran în timpul acestor discuţii ; dar evident îşi stăpînea cu greu nervii.

Apoi trecură şi aceste furtuni care le răscoleau viaţa. Se aşternu tăcerea, fiecare îşi păstra pentru sine gîndurile şi abia dacă-şi mai vorbeau.

Dar Jolánka nu se potolea. Ţesea încrîncenată planuri, îşi făcea tot felul de scenarii, nu renunţă nici o clipă la ideea de a-l constrînge cumva pe Mátyás să se supună voinţei ei. Îşi trecu toată dimineaţa scriindu-i maică-si o scrisoare. Textul reflecta o stare de mare tulburare nervoasă, de disperare. Îşi vărsa în rîndurile scrise toată amărăciunea sufletului ei. În încheiere cerea bani să se poată întoarce acasă, pentru că hotărîse fără drept de apel că îşi părăseşte soţul.

Îşi luă hotărîrea foarte în serios, nu-i spuse nimic lui Mátyás despre scrisoare, voia ca totul să izbucnească în familie ca un trăsnet neaşteptat. Îşi propuse cu încăpăţînare ca nici noaptea să nu-i permită nici o apropiere. N-o mai interesează, rupe orice relaţie cu el, îl părăseşte, îl uită...

După o vreme bătrîna luă găleata cu lături și ieși să dea de mîncare la porci. Rămînînd singuri, Jolánka nu se putu stăpîni.

— Mátyás — i se adresă moale.

Inima începu să-i bată cu putere : aceasta e ultima încercare ! Deși poate ar face mai bine să nu vorbească. Nici nu știe prea bine ce vrea, gîndurile îi erau învălmășite.

— Poftim ? întrebă Mátyás fără să ridice ochii de pe cartea imensă în care era cufundat.

— Să expediez scrisoarea ?

Bărbatul ridică ochii și își privi nelămurit nevasta.

— Ce fel de scrisoare ?

Cuvintele căzeau anevoie.

— Uite, Mátyás — dar evită să se uite în ochii bărbatului, privirile îi fugeau în lături clipind nervos —, dacă nu ești dispus să recunoști în ce aberație ai împins viața noastră... Eu am crezut că va fi altfel... Am văzut viața altor medici desfășurîndu-se în alt chip...

Mátyás reacționă iritat ; sensibilitatea exacerbată era în parte și rezultatul ostenelilor din ultimele săptămîni, dar provenea și din faptul că își pierduse credința în succesul planurilor sale, începea să se dezmeticească și să realizeze că fugea după o himeră, deși nu era încă dispus să o recunoască deschis, nici măcar față de sine însuși.

Nervii îi erau măcinați mai cu seamă de veșnicele lupte cu nevastă-sa. Viața îi era apăsată de tristețe din cauza atmosferei din casa părintească.

Jolánka nu-l cruța.

Ridică puțin cartea ca să o trîntească apoi cu putere pe masă.

— Tu nu vezi nici un alt țel în viață ! Te atrage numai situația celor care s-au aranjat comod într-un cabinet de consultații ! Și-au făcut o cohortă de pacienți cu bani și nu le pasă de lume și de nimic. Mulțumesc ! Nu mai pot suporta această continuă... Dar să lăsăm. Să lăsăm !

Văzu cum obrazul femeii din congestionat ce era devine palid. Jolánka simți că amețește. Întîi duse mîna tremurîndă la frunte, apoi își mușcă. cu dințișorii ei ascuțiți, gura care zvîcnea într-un rictus, chinuindu-se pe sine.

Bîlbîi greu, disperată :

— Nu suporți ! Nuuuu ? Ei bine...

Nu știa ce să facă cu mîinile, nesigură, căuta ceva de care să se sprijine în aer. Degetele delicate se strînseseră brusc în pumn.

— Atunci eu... Eu...

Nu avea putere să spună fraza pînă la capăt. Ce spera oare ? Aștepta parcă o minune care dintr-o clipă în alta să-l transforme în contrariul lui pe bărbatul așezat în fața ei, din Szabó Mátyás într-un alt fel de Szabó Mátyás.

— M-am înșelat în ceea ce te privește, Mátyás. Nu-i nimic, eu nu sînt supărată. M-am înșelat. Nu sîntem făcuți unul pentru celălalt. Căsătoria noastră a fost o eroare. Sigur, cîndva tu nu erai așa, erai altfel. Dar vremurile se schimbă și odată cu ele și oamenii. Dacă îți mai aduci aminte de vremea...

Mátyás resimțea rezonanța cuvintelor ca pe o manevră muierească vicleană și abjectă, reprosul subînțelegînd timpurile trecute, cînd el mai locuia încă la ei, în oraș, și refuzau să-i primească chiria...

Cînd se gîndea la asta îi venea să urle și să lovească, ar fi fost în stare să-și sugrume nevasta. Înghițea în sec și se uita la femeie cu priviri tot mai întunecate.

Atacă, dar făcu un efort vizibil să nu ridice glasul :

— Nu tu, eu m-am înșelat în ceea ce te privește. Mă sîcîi tot timpul, n-am o clipă de liniște alături de tine ! Ai dreptate, nu ne potrivim. N-are nici un rost să ne chinuim unul pe celălalt.

Multe se acumulaseră în răstimpul ultimelor săptămîni în sufletul lui Mátyás. Acum se rupsese zăgazul și printre buzele convulsionate de enervare se revărsa șuvoiul reprosurilor :

— Nu ești în stare să mă înțelegi. Deși ăsta n-ar fi cel mai mare rău dintre rele. Dar mă și disprețuiești, de parcă ți-aș fi slugă. Denigrezi pas cu pas intențiile mele ! Jinduiești după o viață pompoasă superficială, găunoasă și leneșă și cînd ești singură nu visezi la nimic altceva, n-ai nici un alt gînd. E bine, mulțumesc pentru o asemenea tovarășă de viață ! Tu nu ai de nici un fel capacitatea unui sentiment de răspundere în viață...

Iritarea reținută îl doborî, simți nevoia să-și sprijine mădularele care-i tremurau și se reașeză pe scaun, picioarele i se înmuiaseră, nu mai aveau puterea de a-i susține trupul care se clătina.

Jolánka rîse jignitor și cu dispreț, știa că ăsta e un stilet care nimerește adînc în inima soțului.

— Să lăsăm vorbele mari, țel, ideal, datorie, răspundere ! Să le lăsăm ! Le-am auzit prea destul...

Dar nici măcar cinismul nu putea masca spaima încremenită care i se desena pe față, era gata să izbucnească în lacrimi.

Îi devenise clar că a pierdut înfruntarea și acum, dac-ar fi plîns, nu și-ar mai fi plîns decît amarul. Așa că izbucni în suspine :

— Care ar fi menirea mea ? întrebă. Să mă tîmpesc în blestemata asta de văgăună, uitată și de Dumnezeu ? Să ascult din zori în seară revărsările de furie ale lui taică-tău ? Să suport mîrlăniile tale ? E o cruzime ceea ce faci tu cu mine ! Mă lași tot timpul singură, ziua nici nu te văd la față, seara vii tîrziu acasă ! Și cînd stai acasă eviți să stăm de vorbă. Nu mă iubești !

Ultimele cuvinte, Mátyás le ascultă cu o privire indiferentă. Cu atît mai mult se înfierbînta Jolánka. Pînă acum vorbise încet, acum deodată ridică vocea :

— Mai departe nu-mi mai asum răspunderea ! Trimit scrisoarea acasă și îndată ce capăt banii de drum plec !

Mátyás ridică din umeri și, iritată de acest gest, lui Jolánka îi scăpă ceea ce n-ar fi vrut :

— Să știi că te urăsc.

Bărbatul ridică fruntea, trist, cu ochii împăienjeniți.

— Deci aici am ajuns ?

— M-ai înșelat, ca o lichea de ultimă speță ! Nu mai trăiesc cu tine !

Stătea gata să sară, puțin îndoită de mijloc ; țipa și toată ființa ei era ca o coardă întinsă la maximum.

Cu o mișcare frenetică se răsuci pe călcîie și dispăru în camera din față.

Trecu o vreme pînă să-i revină ritmul firesc al respirației. Își lipi palma de fruntea fierbinte, coborî obosită pleoapele. Curînd se orînduiră în mintea ei cuvintele lui

Mátyás : o viață pompoasă, superficială, găunoasă și leneșă...

Aceste clipe îi întăriră hotărîrea : va pleca din casa asta, se va muta înapoi, la oraș. Și acolo va face ceva, ceva ca să se răzbune. Ce, încă nici ea nu știa. Poate se aruncă de la etajul al treilea. Imaginația îi lucra febril, o clipă văzu chiar imaginea prefigurată : creierii striviți pe caldarîm, trupul însîngerat. Nu, simțea că nu va avea puterea să o facă. Se îngrozi.

Mai curînd otrava... Ceva fără dureri, un praf ucigător care i-ar provoca o amețeală dulce.

Imaginația schimbă brusc decorul acțiunii închipuite : stă seara, înainte de culcare, pe marginea patului, în lumina estompată a abajurului verde, într-o cămașă de noapte lungă pînă-n pămînt. Dă puțin capul pe spate, toarnă praful alb pe vîrful limbii și bea două trei înghițituri de apă...

Dimineața ar găsi-o cu trupul țeapăn, rece, într-o veșnică nemișcare. Maică-sa și-ar smulge părul din cap țipînd, taică-său ar urca din prăvălie și ar chema urgent un medic. Ar veni repede prietenele ei și uscîndu-și lacrimile cu batistuțele ar căina-o :

— Sărmana, micuța Jolánka. Ce viață nefericită a avut...

Pînă să facă în imaginație turul tuturor nenorocirilor posibile se liniști. Era obosită, izbucni în lacrimi și își căina suspinînd încet tragedia vieții ei...

De dimineață cerul era mărginit de nori amenințători, fumurii ; acum era acoperit în întregime, mai întîi la înălțime, apoi jos învăluind satul. Norii erau mînați de o boare de vînt abia simțită, pînă se adunară grămadă și își desfăcură băierile dînd drumul unor fulgi mari și pufoși de zăpadă albă.

Dar iarna nu mai avea putere, degeaba inundau toată valea fulgii spulberați de vînt, în aer se simțea apropierea primăverii.

Péter era ocupat cu îngrijirea cailor, îi scosese la jgheab. Ori de cîte ori îl zărea Jolánka în curte, îl vedea ocupîndu-se de animale. Între timp îi mai scăpa și o înjurătură. Aici semăna cu taică-său : îi scăpau ușor vorbele urîte. Dar curînd, cînd mîngîia gîtul și crupa cailor,

buzele i se întindeau într-un zîmbet larg. Pentru că e un animal frumos calul ! N-are pereche în tot regnul animal ! Cînd îi înhăma la sanie porneau cît ai clipi într-un zbor avîntat, așa fel că dacă nu țineai bine hățurile, zmeii erau în stare să zboare peste marginile lumii. Simt și momentul cînd stăpînul lor își dă căciula pe ceafă ; își ridică orgolioși capetele și îndreptîndu-se mîndri calcă de parcă toată vremea s-ar duce să nuntească.

Péter își dădea deseori căciula pe ceafă mîndrindu-se fecioreşte, cu toate că, bărbat însurat fiind nu prea mai erau potrivite cu el asemenea atitudini. Și totuși, se considera mai acătării ca feciorii din sat. Pe sub sprîncene arunca din cînd în cînd cîte o privire furișe spre fereastra cenușie a odăii locuite de Mátyás și gîndea în sinea lui : ehei, dac-ar vedea Jolánka măcar o singură dată cum ține el hățurile în mînă strunind caii de parc-ar fi defilat în sunet de fanfară militară.

I se învălmășeau în minte tot felul de planuri. Ce-ar fi dac-ar pofti-o pe Jolánka să se plimbe cu sania pînă la sașii la care se duce el după vin ? Drumul ăsta îl plănuia de zile în șir. Mîine, poimîine trece vremea, se apropie ziua lăsatului de sec, zi de mare veselie a iernii, cînd e neapărat nevoie de vin.

Ar așeza-o pe Jolánka lîngă el și i-ar face un cuib pufos și moale, că nici pe un divan n-ar putea sta mai comod. El le-ar da semn cailor numai din priviri și animalele supuse ar porni-o ca strunite din frîu. Doamne, cum ar mai zbura ei, alături în nesfîrșirea albă de vis, pînă departe, afară din acest univers mărunt ! Ah, lovi-o-ar trăsnetul cerului, viața asta nenorocită ! Pe Péter puse o stăpînire o furie și o amărăciune venite deodată, înjură printre dinți și își trase căciula peste ochi.

În schimb Jolánka auzi înjurătura bărbatului, care-i scăpase ceva mai tare decît ar fi vrut el însuși. Speriată puțin, își întoarse cu o strîmbătură de scîrbă fața de la fereastră, deși pînă atunci se pierduse și ea în admirația cailor...

Mátyás continua încă să răsfoiască, enervat, cu degetele tremurătoare, tratatul lui medical. Cartea o cumpărase încă în oraș, tot pe banii Jolánkăi. Se logodiseră pe atunci. Se scoseseră la licitație lucrurile unui coleg bă-

trîn, răposat, printre multele nimicuri aflate acolo găsise cartea aceea în două volume. Era o ediție veche, încă din anii dinainte de război. De atunci dezvoltarea științei anulase multe dintre tezele cuprinse acolo, dar în acest colț uitat de lume nu avea de unde să-și facă rost de cărți mai noi și, oricum, nici bani nu ar fi avut ca să le plătească, mai cu seamă că literatura medicală era deosebit de scumpă.

De astă dată căuta în carte ceva ce ar fi putut să-l lămurească în privința bolii lui Kovács Dani.

Bărbatul nu mai putea urina, se zvîrcolea în chinuri îngrozitoare, urla și își fărîma pumnii de pereții odăii. Scrîșnind din dinți blestema și înjura în așa hal că nevastă-sa, speriată, fugea mîncînd pămîntul. Apoi cădea într-o blajină stare de prostrație.

Nenorocitul, chinuit de dureri cum era, ar fi avut nevoie de un ajutor urgent.

Dar în zadar privea Mátyás paginile, nu vedea decît șiruri de litere care-i alergau fără înțeles prin fața ochilor. Își pierdu capul, simți brusc că schimbul de cuvinte de adineaori nicicum nu mai putea fi reparat...

Într-adevăr, nu mai iubește el această femeie ? Dar, oare, a iubit-o vreodată ? Îl enerva pînă și prezența ei : devenea iritat, nervos, nerăbdător doar cînd o zărea. Femeia îi era dușmană și Mátyás considera că înțelesese prea bine aluziile din vorbele ei, viclenia gîndurilor ei și subînțelesul simplu al intrigii pe care Jolánka o țesea împotriva idealurilor lui, o tactică secretă și mîrșavă cu care să-l izbească într-un moment propice ca să-i fărîme voința. Marile lui planuri !

Că pleacă și îl lasă aici ? Să plece ! Poate că e chiar mai bine...

Sigur, treaba nu e chiar atît de simplă. Căci, dac-ar fi vorba numai de Jolánka ! Dar ce va spune mama femeii ? Va umple jumătate din oraș, va povesti tuturor cunoscuților, văicărindu-se, în lacrimi, ce individ găunos și de nimica a fost ginerele ei, că le-a înșelat fata și familia ca o lichea de ultimă speță, cu toate că ei l-au iubit și l-au răsfățat. Cine ar fi crezut așa ceva despre neisprăvitul acela care nu știa decît să dea ochii peste cap ? Se pricepea de minune să facă așa niște mutre

nevinovate și să zîmbească atît de blînd de parc-ar fi fost un înger rătăcit pe pămînt. A abuzat de ei. A profitat de bunătatea lor. Și-a făcut rost de diplomă pe banii lor... Cine ar fi înghițit mîrșăvie mai mare și mai revoltătoare ca asta ?

Nu forță în continuare lectura. Își șterse fruntea năpădită de o sudoare rece...

Dar poate că Jolánka nu-și pune amenințările în practică ? Se răzgîndește și rămîne ? Îi repugna și această posibilitate. Nu vedea nici o ieșire din situația asta cumplită. Și totuși, într-un fel trebuie să-i pună capăt. Poate că cel mai bine ar fi ca nevastă-sa să plece. În ce liniște s-ar putea dedica muncii lui ! N-ar avea nici o bătaie de cap ! Își trecu degetele nesigure peste față. Grijile tăiaseră brazde adînci pe lîngă buze. Se simți îmbătrînit înainte de vreme.

Și totuși ce ar putea avea nenorocitul acela de Kovács Dani ? Boli urîte, simptome grave măcinau satul. Cine ar putea ști care de ce rău e ros ? Mor neștiuți, sînt jeliți, îngropați, la priveghi ortacii bat cărțile cu foc și mai trag și cîte o cîntare.

După scurtă vreme, celui care a murit i se destramă și amintirea.

În general, oare există măcar un om sănătos în satul ăsta ?

Neputința de a urina poate avea multe cauze și puțini sînt oamenii din sat care să nu contracteze boala ăsta. Viața oamenilor de pe aici e plină de avataruri și de încercări. Vara, din zori în noapte, afară, pe tarlale, în nădușeala căldurii, fără măcar o boare de vînt... Iarna cărăușitul lemnelor la oraș, la tîrgurile săptămînale, înlemniți de frig în vîrfurile căruțelor sau săniilor sub care scîrțîe zăpada înghețată. Gerul îi pătrunde pînă la oase...

Singura consolare o mai oferă alcoolul ; cîrciuma.

Gîndurile risipite i se fugăreau în dezordine.

Să fie o piatră la rinichi ? Întoarse pagina. Poate, dar un diagnostic exact e imposibil, nu dispune de instrumentar. Dacă l-ar trimite la spital, bătrînul ar refuza cu siguranță. Mulți își dau ultima suflare fără să-i fi văzut vreun medic.

Și totuși, probabil că asta este, în toată lumea boala e destul de răspîndită, mai ales la bărbați.

Ridică privirea, medită, ochii triști nu căutau nimic anume și totuși se opriră la scăunelul pe care stătuse Jolánka mai adineauri.

Scăunelul, părăsit, stătea parcă să sară de la locul lui. Privindu-l, nu se știe de ce își aminti de o vară de demult și treierișul. Pe vremea aia îl purta mamă-sa în cămașă lungă, aproape pînă-n pămînt și avea mereu degetul mare de la picior însîngerat. Trebui doar să coboare pleoapele pe jumătate și auzi huruitul treierătoarei, își văzu mama, învîrtindu-se voioasă prin ogradă, fierbînd carne de clapon pentru ajutoarele care veniseră înțeleși să li se întoarcă la vremea cuvenită ajutorul dat. Recolta fusese bună. Spicele erau bogate. Taică-său călca mulțumit prin preajma mașinii.

Mátyás scosese din grajd biciul cu coada bogat încrustată ; la capăt avea un buchet de lînuri colorate. Pocni scăunelul pe care se așezase călare și pocni din bici. Dii, căluțule !...

Oftă. Ce de mult fusese asta ! Se întîmplase încă înainte de război. De atunci, lumea trecuse printr-un pîrjol care făcuse scrum și liniștea oamenilor.

Întoarse dintr-o dată mai multe foi din carte și reîncepu lectura. *Caries*, carierea oaselor. Se manifestă prin sfărîmarea oaselor datorată osului sau mucoaselor înconjurătoare. Oasele nu mor ca în cazul osteoporozei, ci se fărîmă și fac puroi.

Își dădu seama ce citește abia cînd se întoarse mamă-sa cu găleata goală în mînă. Închise cartea.

— Și la Kiss János ? Ai uitat ? Sau nici nu ți-am spus ? întrebă tușa Mányi. Cu toate că ei au trimis vorbă de dimineață. Sărmanul de János s-a îngălbenit, se zice, ca un bostan copt. Doamne, cîte necazuri ! Trebuie neapărat să te duci, pentru că știi, Kiss János...

Se porni pe o povestire lungă.

Întrucît ai lui Kiss János îl pîndiseră de după perdea, în zadar, încă de dimineața, pe doctor, la îndemnul familiei, bolnavul se porni el însuși, cu mutra lui galbenă ca lămîia, să-l caute. El nu se simțea bolnav deloc. Putea

să meargă, chiar să bea și să mănînce. Doar culoarea asta groaznică de n-ar fi avut-o. „Te-a transformat dumnezeu într-o sperietoare de ciori!“ se ului nevastă-sa cînd îl văzu la lumină.

— Așa, de ce nu-mi spui deadreptul că m-a mînjit cu căcat ? zise Kiss și își privi mîinile.

I se părea lui ciudată schimbarea bruscă de culoare dar nu-i acorda cine știe ce importanță. O să-i recomande doctorul vreo alifie și o să-i treacă. De mult, la cătănie, cînd se umplusе de rîie, l-au uns cu ceva pe tot corpul de l-a usturat ca și cînd l-ar fi tăvălit prin jăratic. Mergea și încerca să-și adune în amintire bolile pe care le biruise. Pe măsură ce se auzea mai vîrtos scîrțitul zăpezii înghețate de pe drum se întărea și hotărîrea lui de a nu se lăsa uns cu nici un fel de alifie usturătoare.

Pe parcurs, pășind mult mai sprințar decît te-ai fi gîndit că poate păși la vîrsta lui, cu gîtul strîns în gulerul saricăi, arunca din cînd în cînd cîte o privire în toate părțile. Nu i-ar fi făcut plăcere să întîlnească oameni pe drum, nu care cumva, măcar din obișnuință, să-și scuipe careva în sîn văzîndu-l.

Și albul ochilor i se colorase în galben. Ce-i drept, el de dimineață a refuzat să se uite în oglindă, dar nevastă-sa i-a pus-o în față cu sila. Noroc că nu se bărbierise de cîteva zile.

Era de-a dreptul o batjocură ceea ce i se întîmplase. Și totuși, parcă nu pășea chiar atît de apăsat ca mai înainte. Simțea și un fel de oboseală în toate mădularele și cîte o săgeată îl înțepa pe undeva în partea dreaptă prinzîndu-i și mijlocul pînă pe la jumătate. Se mai și împiedica din cînd în cînd, ce să-i faci, vechiul mecanism al ceasului se vede că s-a mai tocit. Îl durea mijlocul, efortul pe care-l făcea să se țină drept îi scălda trupul în sudoare.

Numai de nu i-ar scoate întîmplarea pe nimeni în cale...

Privea intens în vale la poarta casei lui Szabó István. Mai erau doar cîțiva pași, se liniști, își încetini și mersul pe măsură ce se apropia de țel.

Dar parcă soarta îi hărăzise o răzbunare ; brusc, se ivi nevasta lui Kuri. Nea Kiss János se sperie, încercă să pri-

veacă în lături de parc-ar fi numărat acoperișurile caselor acoperite de zăpadă. Dar de evitat nu o putu evita.

Femeia lui Kuri își întinse ambele mîini scoțîndu-le de sub broboada neagră de haras și își pocni palmele.

— Vai, nea János, sufletelule. Mișcarea mîinilor făcu să alunece broboada mare și neagră de pe capul femeii scoțînd la lumină obrazul rotund cu pometii roșii.

— Ce culoare ciudată ai căpătat matale, doamne sfinte!

Kiss János își răsucea încurcat gîtul pînă și-l trase atît de adînc în sarică încît nu i se mai văzu decît virful nasului.

— Eh, nu-i nimic.

— Ehei, n-am mai văzut așa ceva! se apropie ea avînd totuși grijă să-i evite respirația, căci oricum, nu poți ști dacă nu cumva are o boală contagioasă.

— Ei, atunci uită-te acuma bine, se necăji bătrînul. Că dacă mă ia doctorul în tratament, îmi trece și nici n-ai să mai vezi.

Femeia se mai minună, se mai văicări și dădu din cap.

— Nici n-ar fi nevoie de doctor, ar trece și așa, de la sine, se grozăvi bătrînul.

Femeia prinse cuvîntul din zbor :

— Și eu zic la fel. Mai bine să te întorci acasă.

— Dac-am plecat nu mă întorc.

— Deși, cine știe, poate ar fi mai bine...

— Ca să mai aud vorbe, că mi-e frică de doctor ?

— Nu de frică sau de curaj e vorba. Dar eu nu m-aș duce.

— Muierile sînt întotdeauna mai fricoase.

— Frică ? Dar dacă te-ar omorî doctorul ?

La vorbele astea și omul galben își uită beleaua și întrebă mirat :

— Cum adică să mă omoare ? Asta-i o superstiție veche ! Azi s-a schimbat lumea.

Dar nici grăsuna nu se lăsa :

— Așa, așa. Superstiție ! Dar eu am fost chiar și astăzi pe la Máthé !

Nu zise mai mult, dar îl privi pătrunzător pe bătrîn. Nea János nu se arătă cine știe ce curios să afle bîrfa femeii.

— Și ce ? Ce-i la Máthé ?

— Se zice că doctorul a încercat să-l trimită de două ori pe lumea aialaltă.

Nea János dădu un pas îndărăt.

— Ce spui, tu ? și privirile lui galbene se împletiră cu privirile pline de taine și subînțelesuri ale femeii.

— Ca șarpele. Cu viclenie, explica femeia. A doua oară l-a înfometat în asemenea hal că a căzut din pat nenorocitul de el, de sleit ce era. Cît pe ce să crape.

Kiss János căzu pe gînduri.

— Ei bine, las' că nici cu Máthé nu mi-e rușine, zise.

— Asta așa-i. Dar eu totuși îți spun că să ai și matale grijă.

— Am eu grijă, nu te necăji. Cu o alifie nu poți să omori pe nimeni.

Kiss János dădu din mînă cu atîta convingere și siguranță de sine că zece bivoli nu l-ar fi putut trage pe lumea ailaltă.

Dar de nevasta lui Kuri, dacă ghinionul ți-o scotea în cale, nu era prea ușor să scapi. Îl prinse de mîneca saricii, se agăță de el revărsînd cuvintele șuvoi :

— Ia ascultă, nea János, cunosc eu boala asta a matale, a trecut și bărbatul meu prin ea.

— Ia te uită, nici n-am știut, încercă bătrînul să scape.

— Nu, pentru că și-a revenit repede, se îndesă femeia în el. Nu trebuie decît să scobești un morcov, îi destăinui femeia secretul.

Bătrînul apiecă urechea de parcă n-ar fi auzit bine :

— Ce ? Un morcov ?

— Baba Lidi m-a învățat asta...

— Păi dacă-i așa, apucați-vă și scobiți morcovii. Eu mă grăbesc.

— Ea știe prea bine ! zise repede femeia așezîndu-se în fața bătrînului. În gaura morcovului trebuie să vîri lipie de grîu.

— Trage-te într-o parte, că cine mai știe, poate te calc pe picior.

— Dar mai întîi... Ascultă-mă...

— Am cu totul altă treabă decît să scobesc morcovi.

— Să mă ierți, dar pe lipia aia trebuie picurată întîi o picătură de urină... dintr-a dumitale...

Bătrînului i se păru că muierea își bate joc de el. Se îndreptă și voi să-și continue drumul.

Dar femeia, pe cît era de îndesată, pe atît era de iute, se puse din nou în fața lui și deloc nu era dispusă să lase la jumătate ceea ce începuse :

— Pe urmă, morcovul trebuie pus în cuibar, sus, pe grindă, să-l ciugulească păsările. Pînă se consumă lipia bolnavul se înzdrăvenește ca și cum n-ar fi avut nimica. Nu-i nevoie de nici un doctor, doar tot baba Lidi l-a vindecat și pe soțul meu !

Pe ghețușul străzii se auziră pași care se apropiau repede. Femeia îl observă dintr-o clipire pe nea Szabó Pista. Kiss János întoarse capul cu puțină întîrziere.

Oftă din tot sufletul și abandonă. Făcu un pas înapoi.

— Hai, zi, să te aud. Dintr-o dată nu-i mai era cu grabă.

Ia te uită ce bine se ține acest Szabó ! Călca apăsat și mîndru, cu fața preocupată, cu ținuta plină de conștiința autorității sale. Își înfundase adînc cele două mîini în buzunarele tăiate pieziș ale scurtei sure, căptușite din gros. Sprîncenele bogate, încărunțite aproape că-i acopereau ochii. Dar dumnealui cu toate acestea vedea prea bine tot ce se petrecea pe stradă. De cînd fecioru-său își luase diploma de doctor pînă și felul cum saluta bătrînul devenise mai mîndru. Pretindea să fie salutat el întîiul, apoi îl privea puțin pe insul care și-a scos căciula și abia după aceea ridica și el două degete la cușmă.

Kiss János îi întoarse spatele, de parcă nu l-ar fi observat.

Femeii îi jucau ochii-n cap.

— Și nu-i voie să bei apă din cană obișnuită cîtă vreme ține boala. Ci numai dintr-un pahar de ceară, cu un inel de aur la fund.

— Și mai ce drăcovenie ? mormăi bătrînul.

Și-ar fi văzut bătrînul de drum, dar apariția lui Szabó István îl descumpănise. Dacă o lua din loc trebuia să i se alăture, că de fapt de la început într-acolo plecase, la feciorul lui Szabó István, la doctor. Și uite că pe femeia

asta grasă parcă i-ar fi scos-o diavolul în cale. Într-un fel, îi pierise cheful de doctor.

Femeia nu isprăvea cu sfaturile :

— Pahar de ceară are baba Lidi. Ți-l dă. Mestecă ea și o doctorie dacă trebuie. Se pricepe. Ce se va alege din satul ăsta cînd o să-i vină vremea să-i cînte prohodul și ei ? Că vezi bine, e destul de bătrîioară, cine știe cîte zile o mai face și ea umbră pămîntului ?

Nea János nu se convinsese încă, dar nici așa sigur pe sine nu mai era ca la început.

— Drept cine mă iei tu pe mine ? Drept un țăran prost ?

— Vai de mine, deloc ! Dar trebuie să mai pui la socoteală și că baba Lidi pentru două baniță de grîu te face sănătos. Și doctorul ăsta cît te costă ? Și pe urmă, cine știe, poate să te și omoare...

Răsunetul pașilor lui Szabó se auzea acuma aproape de tot. Nea János urmărea cu privirea zborul cîrdurilor de ciori, gîndind între timp că ceva dreptate în privința banilor poate că tot are muierea asta. Ca să vezi, nici nu se gîndiseră cît o să trebuiască să-i dea doctorului. De unde naiba să scoată el bani ? Și doctorului trebuie să-i plătești asta e sigur !

Szabó le aruncă celor doi oameni așezați la sfat doar o privire din colțul ochilor, de parcă nici nu i-ar fi păsat de ei. Dar cînd văzu că intenționat Kiss János îi întoarce spatele i se adresă :

— Încotro ai pornit-o, nea János ?

Bătrînul tresări de parcă vocea ar fi avut putere de pumnal.

— Pînă pe aici, pe aproape...

— Ehei, îi zise Szabó cu subînțeles și trecu pe lîngă ei fără să le mai dea atenție.

Dar femeia lui Kuri nu putu să nu scape un gînd răutăcios :

— Și ăsta o sfîrșește la închisoare cu feciorul lui cu tot...

Cînd intră maică-sa în casă, bălăngănind găleata goală în mînă, Mátyás închise cartea.

Acum, cînd auzi răsunînd în curte pașii apăsați ai lui taică-său, își luă repede paltonul. Maică-sa privea uimită, neînțelegînd graba ivită dintr-odată și mișcările lui iuți : Mátyás se năpusti pe ușă fără să salute măcar.

Fugea dinaintea lui taică-său, nu voia să dea ochi cu el.

Îl întîlni totuși în dreptul ușii. Privirea bătrînului Szabó lunecă peste fecioru-său fără să-l bage în seamă ; atîta era de preocupat de propriile lui gînduri că nici nu vedea, nici nu auzea. Mátyás își cunoștea bine tatăl. Își dădu seama că-l roade iarăși ceva. Poate trecuse pe la cîrciumă și îl necăjise cineva. Poate s-a uitat și-n fundul paharului și l-a lăsat din mînă înainte ca beția să-l facă să chiuie sau să devină arțăgos dar totuși tristețea pusese stăpînire pe el.

Totuna. Important era să plece de acasă.

Apariția capului familiei îi sufoca sufletește pe toți ai casei.

Péter terminase de puțină vreme adăpatul cailor și se afla în tindă. Trăgea cu plăcere din țigară, se abandona căldurii plăcute, răspîndită de sobă cu toți mușchii destinși. Dar îndată ce intră tatăl, a cărui umbră se lăți întunecînd podeaua, Péter aruncă grăbit mucul de țigară și ridicîndu-se de pe scaun se retrase într-un colț.

Nea Szabó se opri în mijlocul încăperii privind scrutător în jur. Privea, căutînd parcă se găsească o pricină de ceartă.

— Tot n-a apărut încă muierușca aia ?

Péter își luă căciula și se strecură afară pe ușă.

Cei doi bătrîni rămaseră singuri, între patru ochi.

Femeia simți cum i se usucă gîtlejul.

— Dacă n-a venit pînă acum, decretă bătrînul Szabó fără drept de apel, nici să nu se mai întoarcă ! N-am nevoie în casa mea de o muiere care cînd vrea dispare ca o nălucă, fără să știm măcar de ce. Fir-ar ea cu turbarea ei de viață, de muiere afurisită !

Tușa Manyi tăcea. Bătrînul Szabó se plimba prin încăpere clocotind de furie.

— Sau poate că ar dori ca feciorul meu să se ducă s-o roage, să îngenuncheze în fața ei ca papistașii la picioarele fecioarei Maria ? Și mai ce ?

Ridică mîna și își apucă repede căciula rămasă pe cap. Tușa Mányi și vedea zburînd blana neagră de oaie spre pat, dar se întîmplă cu totul altfel. Bătrînul își îndesă și mai puternic căciula în cap, pînă peste ochi. Doamne, asta era și mai rău. Femeia se cutremură.

— Nu-i destul că ne-am dus o dată în peșit ? Ce mai vrea ? Să ne mai ducem o dată ?

Nevasta mormăi :

— Bine, bine, lasă, o să se aranjeze toate...

La care stăpînul rosti sacadat sentința :

— Péter nu va pune niciodată piciorul acolo ! Am spus !

Căciula zbură abia acum, însoțită de un oftat de ușurare al femeii.

— O să se întoarcă — îndrăzni ea să vorbească. Îți spun eu că se întoarce. Trebuie lăsată în pace. Cearta nu folosește la nimic. Nu trebuie să faci atîta gălăgie în fiecare zi, încercă ea să potolească focul.

Dar Szabó nu era omul care să înghită fără vorbă ce avea el pe suflet. Trebuia să zbiere.

— În casa mea nu mai pune ea piciorul, cît e lumea ! Asta o zic și o spun eu ! Eu n-am nevoie de o noră care ne-a părăsit așa. Care a fost în stare să facă una ca asta ! Ca să roșesc eu în fața satului !

Tușa Mányi nu mai așteptă ca veninul să dea în clocot, își puse repede broboada și se strecură și ea pe ușă, luînd urma feciorilor. Bătrînul putea să-și continue litania urlînd la pereți :

— Unde-ai pornit-o, mamă ? strigă Péter din ușa grajdului după femeia pornită la fugă.

Tușa Mányi se întoarse și se opri o clipă.

— Mă duc să-ți chem nevasta acasă. Taică-tău e furios foc. N-o pomenește decît pe Zsuzsika.

Bărbatul se sperie și întrebă îngrozit :

— Și dacă află Mátyás ? Copilul...

Își apropiară capetele șopocăind în mijlocul curții, cu priviri aruncate pieziș să nu-i vadă nimeni, să nu-i audă cumva cineva.

— Poate că are atîta putere pînă acum ca să nu trebuiască să zacă în pat. Moașa a zis că numai trei zile. Aleă au trecut. Poate s-a și sculat.

Femeia își strîngea tremurînd, cu degetele noduroase broboada sub bărbie.

Se grăbea ca nu cumva să o strige bărbatu-său din urmă.

— Mai stai puțin, mamă.

— Ce tot vrei ? Sînt grăbită.

— Vreau numai să te întreb dacă e neapărat nevoie să o aduci acasă ?

— Neapărat, fiule, neapărat. N-avem ieșire față de taică-tău. Dumnealui crede că te-a părăsit. E făcut foc. Zice că nici n-o mai lasă să intre pe poartă.

Tînărul oftă din rărunchi privind zdrențele sure ale norilor care parcă atîrnau de pe cer.

Își făcea de lucru cu căciula.

— Numai de o scăpare e nevoie și am dat de bucluc. Poate ajunge și la urechea jandarmilor. Familia are destui dușmani.

— N-o să știe nimeni, n-ai grijă ! Lui taică-tău îi spunem că a fost mă-sa bolnavă și d-aia a trebuit să șadă acasă.

Péter dădu din cap frămîntat de îndoieli.

— Asta puteai să o scornești și mai din vreme...

— Mai din vreme nu. Toate la vremea lor, fiule. Dacă i-aș fi spus mai din timp, taică-tău și-ar fi luat picioarele la spinare și s-ar fi dus să-și viziteze cuscra bolnavă. Doar îl cunoști pe dumnealui. Lui o să-i spunem numai după ce se întoarce muierea.

Bărbatul o aproba privindu-și fix cizmele.

— Bine. Spune ce vrei. Eu nu știu nimic. Am vrut numai să știu dacă Zsuzsika trebuie neapărat adusă acasă. Pentru că dinspre partea mea poată să rămînă și acasă la părinții ei...

Se întoarse și intră în grajd, unde, în fund, în spatele țarcurilor pentru cai, două vaci rumegau cu sîrg nutrețul.

Pe Péter îl apucă o furie nebună la vederea celor două rumegătoare, pentru că atunci cînd intră văzu cum tocmai una dintre vaci încerca să-i fure fînul celeilalte. Se aprinse ca dintr-o scînteie. Scrîșni din dinți, înjură și se

năpusti la animalul neștiutor mai întîi cu pumnii, apoi lovind din toată puterea cu cizma. Animalul dădu îndărăt și încercă să se smulgă din lanțul cu care era priponit de grinda lucioasă de atîta frecat.

Péter era cuprins de focul unei furii neghioabe, de neînțeles și ar fi vrut în clipa aceea să fărîme în bucățele tot grajdul, tot universul!

Pierzîndu-și orice dram de omenie bătu bietul animal pînă cînd acela căzu din picioare, scoase un muget de durere și își întoarse ochii rugători către bărbatul turbat.

Dar lui nu i se făcu milă. Vita poți s-o lovești și s-o chinuiești după plac. Pentru că... vaca nu-i cal!

Dar agitația din grajd stîrnise și caii. Privind o clipă în lături Péter văzu cît de nervos îi freamătă unuia dintre ei nările umede și trandafirii. Calul necheză, se ridică în două picioare apoi, fornăind, bătu cu copitele potcovite pentru iarnă pămîntul grajdului.

Se sălbăticise lumea din jurul lui Péter, dar lui nici că-i păsa. Trebuia să-și răcorească într-un fel sîngele pornit să fiarbă în clocot. Ochii i se învîrteau amenințători, injectați. Era cît pe ce să se năpustească și asupra calului. Corpul întreg îi era cuprins de convulsii, mîinile, strînse pumn, nu-și puteau îndrepta degetele.

Și totuși de cal nu se atinse, calul nu e vacă, e un animal sensibil.

Își trecu brutal degetele prin păr și simți crăpîndu-i-se parcă pielea capului sub unghii...

În timpul acesta, doctorul medita lîngă patul lui nea Kovács Dani. Degeaba evoca tot ce învățase în timpul anilor de studii, își încrețea doar fruntea și se simțea răstignit de privirile celor din familie care-l înconjuraseră așteptînd diagnosticul, cuvîntul hotărîtor. Și bolnavul îl privea descurajat și cerîndu-i ajutor. Erau clipe neplăcute, încă nu se obișnuise să le facă față, deși avusese parte de destule asemenea momente.

Chiar și în aceste clipe de descumpănire, de mare încordare, în minte îi venea nevastă-sa. Dac-ar veni aici, dac-ar vedea cu ochii ei suferința omenească, mizeria, decăderea, neputința demnă de milă...

Atît îl suci și îl răsuci pe bolnav punîndu-i tot felul de întrebări pînă cînd i se trezi bănuiala că e vorba de

o tumoră malignă care oprise putința de a urina a lui nea Dani. Prescrise un calmant și declară că trebuie internat de urgență la spital, în oraș.

Și cînd spuse asta, femeia lui Kovács ridică spre el niște priviri bănuitoare și cumplit de dușmănoase : niște ochi care-l priviseră și pînă acum cu teamă și neîncredere de parcă s-ar fi năpustit ca un tîlhar în casă.

Iar bolnavul oftă și zise cu o totală renunțare în glas :

— Atunci, mai bine să crăp aici, acasă...

— Nu trebuie să vă gîndiți numaidecît la moarte, zise medicul.

— Nu, nu. Dar de unde să fac eu rost de bani pentru spital ?

Și se întoarse cu fața la perete de parcă ar fi fost jignit.

Doctorul fu condus cu evidentă ură. Nici la salut nu i-au prea răspuns. Iar șuvoiul de injurii și amenințări pe care-l dezlănțuiră după plecarea lui nevasta, fiica și ginerele bolnavului mai bine că nu le-a auzit.

În răstimpul acesta, Mátyás încerca să-i numere în gînd pe canceroșii satului, desigur pe aceia pe care îi știa.

Nu era un simptom rar faptul că bătrînilor satului li se oprea urina. Mátyás îi ancheta deseori pe tema asta. Erau unii care în tinerețe avuseseră boli venerice tratate acasă cu alifie făcută cu salpetru. Alții răciseră în timpul cărăușiei de iarnă și erau mulți care nu prea aleseseră fustele.

Ăștia cu sînge fierbinte la bătrînețe se puhăveau, vezi-l și pe unchiul lui Costie, cu burta cît un sac plin, mai bătrîn ca pulberea drumului, abia se mai tîrîia sprijinindu-și corpul îndoit de mijloc în baston.

Cîte explicații nu au nevolniciile senectuții ! Nu ajung puterile unui singur om, nici măcar pentru a inventaria starea de sănătate a satului.

Aflase despre situații în care femeile din sat, ca să scape de sarcina nedorită, își provocaseră avortul cu iglița, cu fusul, sau apelaseră la serviciile moașei care lucra cu coada lingurii de lemn, cu badijonări, băi fierbinți sau naiba mai știe cu ce. Cineva îi vorbise despre sucul amar al frunzelor de oleandru, despre șofranul

cumpărat pentru colorarea supei, devenit otravă prin fierberea în vin, toate astea folosite ca măsuri de apărare împotriva binecuvîntării germinației.

Dacă ar face o examinare generală să vadă cîte femei au cancer uterin? În trupul cîtora dintre femeile satului se lăfăie, încă nedeclarată, gheara morții sigure? Poate asta să fie și cauza îmbătrînirii atît de timpurii a atîtor țărănci!

Trece peste ele șuvoiul anilor de suferință, îmbătrînesc brusc, se cocîrjează, pasul le devine greoi, mijlocul li se încovoaie, se vaită, își plîng durerea cui pot, și sînt și unele care-și blestemă bărbații pentru nesațiile lor. ...Răgazul vîntului nu ținu prea mult. Abia se opri ninsoarea de dimineață că se iviră rafale noi, atîta doar că vîntul își schimbase direcția. Întîiul suflu adună pe cer norișori coborîți și întunecați, apoi se năpusti asupra deschiderii dinspre miazănoapte a văii. Vîntul vuia sălbatic răscolind zăpada.

Mátyás își simți ochii înlăcrămîndu-i-se de puterea rafalelor. În fața lui lumea se învesmînta în ceață. Călca iute, înaintînd cu pași mărunți de teamă să nu alunece pe polei, pășind ca un orb.

VIII

Din biroul lui avocatul chelbos pîndea nerăbdător întoarcerea din oraș a colegului său, care în ultima vreme călătorea tot mai des. Deák Attila se tot oprea în dreptul ferestrei și, cu mîinile la spate, își legăna trupul înainte și înapoi.

Biroul era gol și prin colțuri pătrunsese întunericul. Dar avocatul nu aprinse lampa. Oricum, n-ar fi avut răbdare să lucreze. Planurile făcute împreună cu colegul său îl ametiseră de-a dreptul. În afara acestora, acum nu-l mai preocupa nimic. Îndată ce-și va primi partea care-i revenea din afacerea ce se țesea în jurul proprietății lui Mártonffy, voia să-și cumpere o casă. O căsuță cochetă,

cîteva apartamente de închiriat la etaj și cu o prăvălie la parter.

Dacă moșia se destramă își poate lua calabalîcul și se poate muta la oraș. N-ar avea nici un rost să rămînă în acest sat neînsuflețit, ca să pescuiască în apa tulbure a vieții. Deák Attila aștepta cu nerăbdare să audă răsunînd în casa lui ciocanele care bat în cuie lăzile necesare pentru mutare.

Ducea aici o viață lipsită de confort. Dar merita! Altfel nici Radu n-ar fi ancorat în cuibul ăsta înecat în noroi și uitat de lume!

Afară se cernea întunericul. După-amiaza de sfîrșit de iarnă, deși zilele se lungiseră evident, era încă totuși destul de scurtă.

Nu era deloc ușor să bați drumul spre oraș ca să rezolvi problemele adunate în biroul de avocatură. Noroc că se înțelegea cu Radu Silvestru. Își făceau reciproc servicii mărunte în rezolvarea treburilor și astfel numărul călătoriilor se împărțea.

Dar oare de ce i-a spus Radu că vrea să-l vadă neapărat în această după-amiază? Să fi survenit vreo încurcătură în problema Mártonffy? S-ar fi putut întîmpla ca bătrînul să fi mirosit ceva și să-i ia împuternicirea de a-l reprezenta în soluționarea problemelor lui? Numai colegul să nu fi scăpat ceva! Orice cuvînt nesăbuit ar fi putut duce la prăbușirea planului.

— Sper că lucrul acesta îl știe și domnul Radu, își zise în șoaptă.

În orice caz, relațiile cordiale pe care le stabilise cu Radu îi mai puteau aduce multe foloase. Radu era încă destul de tînăr, va face carieră. E în ascensiune, ce mai: toate ușile îi sînt deschise. Se spune că e un om de viitor, cine știe, poate mai ajunge și prefect. Ce-i drept, cu actualul cap al județului nu se prea are el bine.

Iar dacă norocul le va surîde prietenilor lui, simpatizanții puciștilor de la München, abia atunci va străluci steaua lui Radu. Colegul nu făcea un secret în fața lui din vederile sale politice „dinamice". Își aminti că la începutul anului, în zilele care au urmat evenimentelor din Germania, fusese cuprins de o emoție febrilă. Se ducea aproape zilnic în oraș, făcea declarații publice, își

manifesta entuziasmul, era foarte activ. După cîte se bîrfea în cercurile avocățești, pe vremea aceea, într-o societate, Radu avusese o controversă violentă cu prefectul județului, care-l pusese la punct pe tînărul jurist pentru vederile lui politice extremiste.

Deci logica lucrurilor îi sugera lui Deák că relația de bună înțelegere cu Radu trebuie întreținută. Fără nici un dubiu, e un om de viitor, oricum s-ar întoarce roata destinului, Iar afacerea asta cu traversele e o lovitură de maestru, jos pălăria !

Nici dincolo, în biroul celălalt, nu se aprindea lumina. Întunericul estompa din ce în ce contururile ferestrelor.

Sania care-l aducea pe domnul avocat intră tîrziu pe ulița satului. Radu se extrase dintr-un maldăr imens de pături, apoi încă lîngă sanie încercă vreo cîteva mișcări de gimnastică, se lăsă pe vine, se ridică pe vîrfuri, întinse brațele, toate astea în timp ce vorbea cu vizitiul.

Abia se mai zărea, întunericul dens învăluia casele. Deák Attila se repezi la cuier își puse în grabă paltonul înblănit, își îndesă căciula în cap și voi să pornească. Înainte de a apăsa însă pe clanță se răzgîndi. Întîrzie cîteva minute, nu voia să deranjeze. Radu era cu siguranță flămînd și poate ar fi dorit să mănînce mai întîi ceva.

Își reluă locul de pîndă de la fereastră și așteptă, așa, îmbrăcat, clipa potrivită.

După scurtă vreme văzu ieșind pe poarta vecină o umbră îndoită de spate, cu gulerul paltonului ridicat. Era probabil așa-numitul copist, unicul salariat al lui Radu, colaboratorul lui. Tînărul își ridica toamna gulerul paltonului și mergea cu el așa ridicat pînă venea primăvara.

Fereastra biroului se lumină abia după un sfert de oră. Deák își văzu colegul apropiindu-se de geam, ridicînd mîna și coborînd storul. Acum putea s-o ia din loc.

Îi părea chiar bine că e întuneric. Măcar n-avea cum să vadă lumea că el se duce la celălalt avocat. Era mai bine să nu facă prea publică relația lor de bună colaborare, clienții își pierd cu ușurință încrederea.

—Ah, salut, salut, colega dragă !

Radu, om harnic, se și așezase la birou, așa îl găsi Deák Attila cînd intră greoi pe ușă. Pe masă ardea o lampă cu abajur, luminînd numai hîrtiile scoase la suprafață.

Biroul era supraîncălzit, copistul nu făcea economie la lemne.

Radu se ridică și îl întîmpină cu politețea obișnuită. Îi strînse mîna reținînd-o îndelung și îl ajută pe Deák să-și scoată paltonul.

Mări flacăra lămpii dar încăperea rămase și pe mai departe învăluită într-o lumină difuză. În cameră era puțină mobilă. Deák, cînd, după război, își alese ca loc de practică acest sat se încropise gospodărește, cumpărase la o licitație două fotolii și o canapea îmbrăcată în piele și covoare. Radu nu era dispus să cheltuiască pentru mobilarea biroului. În încăpere erau cîteva scaune vechi, reparate în mai multe rînduri. Pe scaunul fotoliu din fața biroului său așezase o perniță și ăsta era tot luxul pe care și-l permitea. Două dulapuri imense, pline de hîrtii se sprijineau de pereți.

— Iartă-mă pentru întîrziere, se scuză Radu.

— Vai, dar n-ați întîrziat, domnule coleg.

— Ba da ! Trebuia să mă întorc mai devreme.

Deák, măcar din politețe se simți obligat să se intereseze :

— A intervenit ceva deosebit ?

— Nu, deloc, dar prostul de vizitiu a venit la gară cu sania. Zăpada se topește, pe alocuri drumul e numai noroi, mai ales în vale și animalele alea nenorocite abia mai puteau trage.

— Ce noutăți pe la oraș ? se interesă Deák trecîndu-și mîna peste creștetul chelbos.

— Nimic deosebit. Ca să fiu sincer, am fost atît de preocupat de problemele mele că nici n-am prea stat de vorbă cu oamenii. Apropo ! și se lovi peste frunte. Eram cît pe ce să uit. Àia de la bancă își mușcă mîinile și nu-și pot imagina cum de le-a scăpat bătrînul din gheare, zise rîzînd.

Zîmbi și Deák.

— Adică de unde a avut bani pentru dobînzi și chiar pentru plata unor rate de amortizare ! ? Domnii aceia voiau să-l scoată la licitație cu tot dinadinsul !

— Păi da. Viața de afaceri e plină de taine și de surprize. Niciodată nu poți conta sigur pe ceva. Chiar dacă criza economică a restrîns în mare măsură posibilitățile și a favorizat capacitatea de a face calcule mai sigure a unor cercuri.

— Desigur, bătrînul e tot în aer, nu poate fi vorba de ștergerea ipotecilor, zise Radu.

— Bineînțeles, banca ține bine în mîna ei pămînturile. Și nici măcar nu e vorba de o singură bancă. Problema se va complica la următorul termen de plată a dobînzilor. Deoarece traversele...

Radu privea în gol, meditativ. Poate fără să vrea întrerupse vorba celuilalt, dar evită să-și privească oaspetele :

— Lucrurile nu sînt chiar atît de simple. Trebuie să fim vigilenți : Junca, prezent peste tot, a mirosit ceva. A început să bîrfească peste tot că e mare mizerie și strîmtoare în jurul lui Mártonffy.

Remarca îl enervă pe Deák, își freca mîinile tot mai alert.

— Junca n-o să-și lase ortacul la greu, medită Radu.

— Credeți ?

— Cu siguranță. Trebuie să-i cunoști. Eh, treburile publice ! Camaraderia ! Vînătorile ! Prim pretorul îi e prieten bun lui Mártonffy.

Deák căzu pe gînduri. Mormăi :

— Credeți ?

— Desigur.

— Că-i este sincer prieten ?

— Cu siguranță că e în stare să facă orice pentru el.

— Dar ce poate face Junca ? Uu pretor ? întrebă Deák.

— Cum adică, ce poate face ?

— Se mișcă pe o cu totul altă orbită.

— Crezi probabil, colega, că administrația publică și căile ferate... Ei da. În aparență așa este.

Deák simți nevoia să se ridice. Ar fi fost foarte neplăcut dacă s-ar fi dat în vileag țesătura de unelțiri cu care învăluise treburile averii lui Mártonffy. Neliniștea îi era pe deplin justificată.

— Nu pricep deloc. Cum intră în joc Junca ?

— Simplu. Pentru că este prieten cu Mártonffy.

— Ei și ? Vă rog să vorbiți limpede. La urma urmei noi doi nu ne putem juca de-a baba oarba.

Radu nu își tăinuia temerile ; sau poate voia doar să-și înfricoșeze tovarășul !

— Dar prefectul ! Șeful județului !

— Deci nu e vorba de Junca. Înțeleg...

— Junca îl poate alarma pe prefect.

Perii din nările puternice ale lui Deák se zburliră.

— Și acel Fejszés pe care l-am întîlnit acolo data trecută.

Deák ridică din umeri.

— Acela n-are trecere la căile ferate. Îi cunosc relațiile.

— Vă înșelați, colega. Doar un telefon... Dumneata nu cunoști hățișul acesta.

De nervi, Deák își pocnea unghia arătătorului, bont și scurt. Doar Radu are și el relații excelente ! Cu siguranță a observat el ceva și de aceea e acum pus pe gînduri în problema lui Mártonffy. Dar, evident, îi și ascunde ceva, nu-și dă cărțile pe față, partida e cu atît mai sigură cu cît joci mai acoperit.

— Am luat toate măsurile ca pentru acele pămînturi din sus de grădină să se facă de îndată ce se poate întabularea. Trebuie să acționăm repede. Desigur, asta depinde și de dumneata, ca reprezentant al celeilalte părți. Cele dinainte le-am spus doar ca să fii și dumneata convins de necesitatea urgenței întabulării și a celorlalte acțiuni. În caz de tergiversare pot intra în joc cine știe ce forțe. Mie cel mai teamă îmi este de Junca, adică de prefect. Dar pot să vă asigur, dragă colega, că are s-o lase și domnul prefect mai moale. O să vină și vremea cînd o să-i pară rău dumnealui că ni s-a pus de-a curmezișul.

Celălalt dădu din cap.

— În ceea ce mă privește puteți fi liniștit. Am fost întotdeauna onest în problemele de afaceri, nu mi-am înșelat tovarășul niciodată. Dumneata ai dreptate, ar fi păcat să punem bețe-n-roate, n-ar duce decît la întîrzieri. Conform prevederilor totul e clar. Deci, îndată ce a trecut

termenul... Își ridică brusc capul. Nu înțeleg ce temeri ai dumneata. Lucrurile sînt limpezi. Justiția nu poate avea decît o anumită poziție.

Radu dădu din mînă, nu considera util să continue discuția. La ce bun să-i explice celuilalt ce-l îngrijorează pe el? Nu justiția, nicidecum! Împotriva prevederilor legale nimeni nu va putea ridica vreo obiecție. Să nu-și imagineze Deák că Junca, adică prefectul, sau poate alții, poate chiar unii de la București, la care acel Fejszés are mare audiență, vor acționa atacînd prevederile contractuale. Dacă vor acționa! Vor obține pur și simplu din partea căilor ferate condescendență. Căile ferate pot retrage, la o adică, și împuternicirea pe care i-au dat-o lui. Se poate isca un scandal, se amestecă cine știe ce for financiar, le saltă afacerea din mînă, se angajează s-o ducă la bun sfîrșit, poate scapă și Mártonffy și se sufocă în continuare doar în strîmtoarea vechilor datorii. Dar caimacul îl culege acela care intră ultimul în joc.

Încercă să schimbe vorba pentru ca Deák să nu-l mai ispitească în continuare.

— Ei, și ce mai face doctorul Hopa-Mitică?

Făcea aluzie la Szabó Mátyás. Era un subiect pe care-l discutau mereu.

Deák ridică din umeri.

— Ți-am mai spus eu dumitale că nu sînt pe gustul meu apostolii de genul acesta.

Radu rîse.

— Nu fiți copil. Ce rău poate face unul ca ăsta?

— Dacă își cîștigă prea de tot încrederea oamenilor îi poate influența în fel și chip. Și poate tocmai pe dos decît vrem noi. S-ar putea ca datorită influenței lui să scadă numărul neînțelegerilor care duc la procese.

Radu rîdea cu atîta poftă că i se scuturau și firele de păr de pe cap.

— Ai auzit de istoria aia cu Máthé András?

— Am auzit. Dar ar fi nevoie de martori...

Rîsul se opri brusc și Radu își privi colegul întrebător.

— Cum adică de martori?

— Păi, că a vrut să-l omoare pe Máthé András, zise chelbosul.

Radu își răvăși părul.

— Ei pe naiba ?

— Omor premeditat, declară simplu Deák.

— Dumneata gîndești asta serios ?

— Așa cum spun. E nevoie doar de martori.

— Deci îi pui capac acelui tînăr.

— Nu-mi plac tipii ăștia care fac pe apostolii, repetă Deák apăsat.

— E un visător nevinovat. Eu nu-l consider periculos. Și oricum, n-o scoate la capăt cu țăranii. Vremurile de azi nu sînt făcute pentru cei ce umblă după himere.

În cercul lui restrîns de prieteni, Deák își exprimase adeseori părerea despre doctor zicînd că „rîia se ia". Dacă acest medic tînăr îi tratează gratuit pe săraci, aceia, mai devreme sau mai tîrziu, pot avea pretenția asta și la avocat...

— Și muncitorii ? își întoarse Radu fața spre el, schimbînd vorba.

— A reușit să angajeze cîțiva.

— Pînă la urmă le-a plătit bătrînul ceva ?

— Puțin. Foarte puțin. Grosul l-a înghițit banca.

— Dar are să-i plătească după ce preluăm lemnul, nu-i așa ? rînji Radu clipind cu subînțeles. Oameni cumsecade. Pentru o vorbă bună și-ar da și izmenele de pe ei.

Căzu pe gînduri, aprinse o țigară.

— Servește, domnule coleg, și îi întinse lui Deák tabachera.

— Mulțumesc.

În minte i se ivi din nou întrebarea care-l frămîntase toată ziua : ce voise de fapt să discute Radu cu el, pentru ce îi spusese să treacă neapărat seara pe la el ? Pînă acum nu-i comunicase nimic esențial. Ori voia doar să-i strice somnul cu acele fraze ambigui în care pomenise despre posibililitatea unui amestec al lui Junca, al prefectului sau al lui Fejszés ? Așa se pare.

— Se pare că dumneata vrei să rămîi la prima variantă.

— Mă rog, eu îmi țin întru totul promisiunile ! sublinie el.

— Ei bine. Chiar dacă reușește să taie lemnul, noi tot cîștigăm. Afacerea e asigurată. Aici dumneata ai dreptate.

Deák, de nervi, își frămîntă din nou mîinile ; nimic nu-l irita mai tare decît nebulozitatea strecurată în cuvintele colegului său.

— Cîți oameni lucrează la pădure ? Și în ce ritm avansează ?

— N-aș putea să vă spun — răspunse Deák.

— Deși varianta a doua oferă mai multe posibilități : mai mulți bani, mai multe probleme avocățești, intervenții ! E drept, trebuie muncit pentru asta. Intabulare, grevare, recurs, proces. La urma urmei ar fi mai bănos și pentru dumneata ! Dar nici o tergiversare ! Pentru că se pot ivi și piedici neprevăzute, lucruri de care am mai amintit.

Radu era convins că traversele nu vor fi livrate la termenul contractual. Pe asta conta și Deák. Și totuși munca în pădure începuse dar cîți oameni lucrau și în ce ritm Deák Attila nu știa. Neglijase urmărirea problemei. Mártonffy îl trimisese pe Dudás să-i hăituie și să-i angajeze pe tăietorii de lemne, firesc, de altfel asta nu era treaba consilierului juridic. Dacă el și-ar vîrî nasul, Martonffy ar putea deveni bănuitor. Asta ar trebui să o priceapă și Radu.

— Dragă colega, problema variantelor cu am lămurit-o mai dinainte, declară Deák cu toate că în sine era foarte îngîndurat. Nu știa de ce revine colegul său asupra unor probleme pe care le puseseră la punct cu multe zile mai înainte.

— Sigur, sigur. Numai că nu știu cum stau cu tăierea...

Deák încă nu vedea clar nici acum de ce fusese necesară această consfătuire de seară.

Mai vorbiră despre multe alte lucruri. Despre un proces de divorț pe care-l judecase chiar în ziua aceea tribunalul, dar în care pronunțarea se amînase. Veni vorba și despre impozitul suplimentar pe care dacă oamenii l-ar contesta colectiv, așa cum contau ei, le-ar pica și lor ceva. E drept, numai mărunțiș, dar puțin cîte puțin se adună. În ceea ce îi privește pe contestatari, sumele

respective tot le-ar plăti, ce-i drept, nu comunei, ci avocaților, în schimb nici podul nu s-ar face. Situația îi făcu să rîdă, Radu declară că la acest beneficiu e dispus să renunțe și va îndruma părțile către biroul lui Deák, pentru că în problema asta el nu vrea să aibe divergențe cu prefectul.

Oare pentru asta să-l fi chemat ! ?

Se făcuse seara tîrziu cînd suflă Radu în flăcăruia lămpii ; bineînțeles, asta după plecarea colegului.

După ce închise poarta în urma lui, Deák privi cu atenție lumea albă care-l înconjura. Nicăieri țipenie, doar cîteva ferestre slab luminate. Aerul mirosea a primăvară.

Nici cît dură drumul, scurt, pînă la casa lui, nici după aceea nu reuși să-și liniștească nervii exacerbați de nelămurirea pe care i-o provocase discuția din cursul serii, discuție al cărei țel tot nu reușea să-l înțeleagă. Vorbele lui Radu îl stimulau să facă noi combinații. O să afle el de la Mártonffy însuși cîți oameni lucrează la pădure și în ce stadiu se află. Căci el, consilierul juridic, omul de încredere al familiei Mártonffy, nu se poate arăta dezinteresat nici măcar de unele treburi care nu intră direct în atribuția lui !...

Iar în ceea ce îi privește pe tăietori... Da, aici Radu are toată dreptatea, varianta a doua aducea mai multe onorarii avocățești...

Unicul fiu al avocatului Deák era elev în clasa a patra.

Mama, o doamnă cu obrazul masiv, foarte brunetă, armeancă de origine, îi asigura o educație bazată pe principii foarte severe. În vreme ce bărbatul era ocupat din zi în noapte cu problemele clienților, alergînd în toate părțile, imaginînd adevărate planuri de bătaie în interesul cîștigării proceselor în curs, femeia își asuma grija gospodăriei și asigura condițiile necesare educării copilului.

La venirea tatălui, copilul dormea.

La opt și jumătate, în fiecare seară, trebuia să se vîre în pat : mama nu făcea nici o concesie. În genere avea o fire stăruitoare, lucru subliniat și de cele trei cute adînci, orizontale, care legau între ele sprîncenele stufoase.

Soț și soție, vorbeau în șoaptă să nu tulbure somnul copilului.

La un moment dat, în timpul mesei, tocmai cînd ajunsese la ultima îmbucătură din oul moale pe care-l mînca, avocatul rîse singur, așa, fără nici un motiv vizibil.

Femeia deveni curioasă.

— Ei ? Ce te amuză ?

— Păi, asta e bună ! rîse acum mai degajat.

Doamna Deák nu mai întrebă nimic. Știa că dacă soțul rîde în fața ei atunci are să-i spună și ce anume îl amuză într-atît.

— Rîd de mine însumi, zise avocatul ștergînd cu un boț de pîine ultima rămășiță lipită de coaja de ou consumată. Cîte gînduri și griji mi-am făcut cînd a venit aici acest Radu. Am văzut în el un concurent periculos, și cît de plăcut m-am înșelat ! Știi ce a spus ?

— A spus că-i îndrumă spre mine pe toți cei care fac contestație în problema impozitului suplimentar. Așa cum am auzit, se pregătesc contestații colective. Fierbe satul.

O clipă de liniște. Avocatul servi o felie de slănină afumată.

— Mare generozitate, observă doamna Deák cu o schimă puțin ironică.

Bărbatul își apropie cana cu ceai și își puse cîteva linguriță de rom. Deodată se auzi copilul mormăind ceva, femeia sări în picioare, se apropie de pătuț dar mormăitul încetă.

— E obosit sărmanul ! L-am chinuit eam mult astăzi cu aritmetica. Nu știu ce va fi dacă în liceu nu voi fi lîngă el. Singur nu se va descurca, trebuie ajutat.

Nu era pentru prima oară că Deák auzea asemenea plîngeri materne. Tăcu, evită să răspundă. După ce așteptă puțin, femeia continuă :

— Trebuie să ne gîndim foarte serios să ne mutăm la oraș.

— Da. Foarte serios. Sper că vom reuși, dădu bărbatul din cap.

Inima femeii bătu mai puternic. Atît de hotărît nu auzise încă această promisiune din partea soțului ei.

Deák ședea crispat, cu o figură parcă festivă și sorbea din ceaiul fierbinte aromat. Așa cum apucase cana, pe inelar îi strălucea viu aurul verighetei. Femeia urmărea scînteierea metalului nobil. Era mîndră de bărbatul ei. Uite ce părinte bun se arăta a fi. Nu vorbește prea mult, nu promite fără simț de răspundere, dar acționează! Spune că se vor muta la oraș abia atunci cînd cuvintele se reazemă pe ceva sigur.

— Ba mai mult. Dacă îmi ies socotelile, poate ne vom putea cumpăra și o casă...

Femeia, de fericire, simți că ar fi în stare să-și îmbrățișeze spontan soțul, dar se reținu, după atîția ani de conviețuire gestul i s-ar fi părut deplasat. Oricum, era o fire rezervată.

Aștepta ca bărbatul să-i mai spună ceva, să o implice în acele secrete și planuri care-i priveau pe amîndoi. Dar el se cufundă într-o tăcere rigidă. Probabil, păstrează unele surprize. Întotdeauna a fost cavaler. Ochii femeii erau străluminați de o sinceră admirație cînd își privea soțul.

Mai tîrziu avocatul își consultă ceasul de buzunar, îl învîrti de cîteva ori și pe neașteptate întrebă :

— Cum stați cu spălatul rufelor ?

Doamna Deák fu surprinsă. Soțul ei nu se vîrîse niciodată în treburile gospodărești. Altă dată habar n-avea cînd se spală rufele.

— De ce ? întrebă mirată.

— Din cauza cămășilor întreb. Să fie curate.

— Aha. Înțeleg. Dar cum de-ți trece prin minte ? Cînd ți-au lipsit cămășile curate ?

În glas se simțea o urmă de jignire. Ca și cum ea nu s-ar îngriji întotdeauna de lenjeria curată, necesară soțului și copilului ei ! Deák observă ofensa adusă orgoliului de gospodină al soției, întinse mîna peste masă și prinse cu gingășie încheietura mîinii femeii.

— Nu despre asta e vorba. Dar poate că în curînd va trebuie să plec pentru mai multă vreme. Nu e încă sigur dar se poate întîmpla. Și atunci va trebui să iau mai multe cămăși cu mine.

— Putem spăla și poimîine, zise femeia.

— Cît mai repede, răspunse bărbatul aprobînd din cap.

Peste numai cîteva minute, în bucătărie, doamna avocat dădea poruncă servitoarei, care, neînțelegînd de ce atîta grabă, o privea descumpănită.

— După ce ai spălat vasele, dai o fugă pînă la casa lui Tar. Femeia să vină mîine la mine, trebuie să vorbim despre spălat. Treci și pe la ai lui Antal.

Ținînd în mînă o farfurie de pe care se scurgea apa de spălat vase, femeia dădea doar din cap.

— Nu sta să dai din cap, grăbește-te ! E tîrziu !

Totul se petrecu așa cum își imaginase Deák. A doua zi seara, femeile înmuiau teancul mare de rufe murdare. În bucătărie era o căldură de iad.

În dimineața următoare, doamna avocat sări devreme din așternut și se strecură afară pe ușa dormitorului : lătratul cîinilor semnala sosirea spălătoreselor. Avocatul ascultă la început încă pe jumătate adormit zgomotele casei, apoi, tot fixînd dîra de lumină care se cernea pe sub ușă, adormi din nou. Pînă să se scoale, în cameră fusese pregătit micul dejun. Zîmbi satisfăcut, fericit. Într-adevăr, nevastă-sa e o femeie grijulie și prevăzătoare, nu-i scapă niciodată nimic. Și e de o discreție desăvîrșită. N-a întrebat nimic cînd el a urgentat spălarea ; nu se arătase curioasă să știe unde trebuie să plece soțul. El nu se va duce nicăieri, era doar o invenție. Dar știa că femeia nu va întreba nici mai tîrziu de ce nu pleacă. Are virtutea păstrării secretului profesional, chiar mai mult decît el. La gîndul ăsta îi veni să zîmbească...

Nu era în obiceiul lui, nu o făcuse niciodată pînă acum, dar în dimineața asta își părăsi biroul și intră în bucătărie. Sub grinzile tavanului se vălătuceau aburi denși care se lipeau apoi de pereți.

Ochii doamnei avocat mai să sară din orbite de mirare cînd își văzu soțul apărînd pe neașteptate în bucătărie.

Dar nu întrebă nici acum ce vînt îl aduce în acest loc pe care de obicei îl evita. Și tocmai acum, în harababura asta !

— Aș vrea să mănînc ceva, dragă, zise blajin avocatul. De atîtea gînduri am dormit foarte prost astă noapte, dimineața n-am prea mîncat. Acum mi s-a făcut așa o foame că aș roade și scoarța copacilor.

Așa mai avea un sens, doamna Deák își șterse mîinile umede cu un prosop.

— Îți aduc îndată. Slănină ? Se pregăti să plece, dar cîtă vreme nevasta tăia slana în cămară el vorbi tare, ca să-l audă prin ușa pe jumătate deschisă :

— În locul lui Mártonffy îmi fac eu praf sănătatea. I-a adunat pe nenorociții ăia de tăietori de lemne dar nu știu din ce vrea să-i plătească. Iar începe satul să se agite. În regulă, nu plătește la bancă, nu plătește. Dar nici pe oamenii ăștia sărmani care n-au după ce bea apă ?! M-am gîndit în fel și chip și nu văd de unde va scoate banii.

Vorbea parcă mai mult pentru sine.

Cele două spălătorese (femeia lui Tar, în mînă cu o bucată imensă de săpun lunecos și aceea a lui Antal care tocmai punea lemne pe foc) schimbară priviri între ele. Avocatul le văzu și se retrase încet trăgînd ușa după el. Nevastă-sa, cînd intră în odaie cu bucata de slănină proaspăt tăiată, observă :

— Ai grijă ce vorbești. Dacă se află în sat că Mártonffy nu poate plăti...

Deák ridică privirea cu prefăcută uimire.

— Cum adică să se afle ?

— Au auzit și spălătoresele...

Îngîndurat privi cu atenție obrazul soției, de parc-ar fi vrut să-i ghicească cele mai tăinuite gînduri. E femeie deșteaptă. A și observat, trebuie să fie precaut, nu cumva să-i ghicească jocul !

— Ai dreptate, la asta nu m-am gîndit...

— Mă mir. De obicei ești prudent.

În jurul buzelor femeii se ghicea un zîmbet șters dar enigmatic care-i împrumuta o mină puțin ironică.

Se grăbi să schimbe vorba și se apucă să laude calitatea slăninei, deosebit de reușită anul acesta. O ridică în slăvi pe nevastă-sa, zicînd că asemenea gospodină nici cu lupa nu poți descoperi în toată regiunea.

Purtarea soțului i se păru din ce în ce mai ciudată doamnei Deák.

În timp ce cei doi avocați pescuiau din ce în ce mai avizi și mai lipsiți de scrupule în hățișurile datoriilor care sufocau moșia Mártonffy, tînărul medic, întors în satul natal cu imensa și nobila dorință de a tămădui poporul, cu planuri avîntate de viitor, pierdea zi după zi din rezervele sale de speranță. O înfrîngere era urmată de alta. Era limpede că pornise pe o cale greșită, visurile lui se dovediseră a fi himere și tocmai acolo se lovea de o opoziție mai încăpățînată unde spera să găsească sprijin. Ar fi vrut să-i convingă să coopereze pe aceia care ar fi putut oferi și un oarecare spirijin material : pe acei gospodari care se luptau aprig între ei pentru cîte o sfoară de pămînt, pentru o brazdă semănată, ale căror lanuri aurii de grîu la vremea secerișului erau năpădite de harnici zilieri, și în ale căror curți se auzea răsunînd cîte două și chiar trei zile treierătoarea. Conta și pe rubedeniile lui mai apropiate și mai îndepărtate printre care se găseau din belșug dintr-aceia care, deși cu pămînturi multe și frumos luminate de soare, își făceau singuri treburile, muncind pînă la epuizare și dacă se cocea cumva grîul prea dintr-o dată și începeau spicele să se scuture se adunau rude și prieteni în clacă.

Fiecare zi îi aducea lui Mátyás o nouă dezamăgire. Își făcu o părere cît se poate de proastă despre primarul care călca prin sat cu capul dat pe spate, cu pieptul scos în afară, țanțoș, de parcă nimănui nu i s-ar putea clinti un fir de păr fără voia și fără știrea lui. Dar nu făcea decît să-și vadă de interesele proprii. Promitea orice, și pe Mátyás îl asigurase de mai multe ori că-i va fi de ajutor, un cuvînt dacă spune și oamenii vor da buzna către organizarea sanitară cooperatistă. Dar în afară de promisiuni nu făcu mare lucru.

Ba, dimpotrivă, în ultimele zile, Mátyás observase că-l evita !

Îl preocupau din ce în ce mai mult și relațiile dintre el și nevastă-sa. Stăruința cu care femeia cocheta cu viața la oraș începu să-i năruie speranțele. Cînd se întorcea acasă după drumurile lui zadarnice, în imaginație vedea și el, din ce în ce mai limpede, posibilitățile vi-

sate de Jólanka. Cabinetul comod și bine utilat de la oraș. Locuința cu odăi largi, plăcute, luminoase. Seri fără grijă, petrecute între prieteni. Teatru, cinematograf, spectacole.

Erau clipe cînd era cît pe ce să-i spună o vorbă nevesti-si și aproape că și formulase în sine cuvintele de părere de rău. Ar fi vrut să-și condamne entuziasmul prostesc, goana după himere. Pornise pe un drum greșit, se înșelase.

Dar cînd vedea figura ofensată a Jolánkăi, cuvintele îi înghețau pe buze. Acum dormeau separat : Jolánka sub plapuma trandafirie de lînă, în patul mare așezat după ușă, lîngă sobă, Mátyás pe divanul destul de uzat și șubred pe care dormise și în vremea studenției la oraș și care migrase aici din casa măcelarului, cînd tinerii se mutaseră în sat.

Multe seri, după ce stingeau lampa, scrutînd întunericul orb din camera cu storurile lăsate se gîndea la scrisoarea aceea. Nu știa dacă nevastă-sa o trimisese într-adevăr. De atunci nu-i mai pomenise de ea, în genere își vorbeau rar și numai în situații inevitabile. O trimisese, cu siguranță. O cunoștea bine pe Jolánka : încăpățînată, îndărătnică, gata să sară și în foc cînd e convinsă de ceva.

Era incapabil să-și imagineze urmările scrisorii. Devenise indiferent. Cu toate că undeva, printre gîndurile lui, ideea îl urmărea ca o stafie, nu voia să prefigureze cele ce vor urma. Se închise în sine, se străduia să nu se preocupe.

Din cauza extenuării și a tensiunii nervoase, nopțile îi erau tot mai frămîntate și nelinștite. Deseori tresărea, trezindu-se. Și cu toate că-și simțea pleoapele grele ca plumbul, de dormit nu mai putea adormi. Nopți în șir se gîndea în fel și chip. Cu privire la primar se înșelase. Încerca să-și găsească alți aliați. Așa ajunsese la acel Tamás Bálint, cu fața palidă și suptă, bolnăvicios și slăbănog, care, tocmai din pricina asta, spera să înțeleagă mai bine decît alții planurile lui.

Tamás Bálint era drept și uscat ca o coadă de greblă. Contractase nu se știe ce boală în război, an de an era mai uscat, mai slab, se ofilea pe picioare, tușea fără

răgaz, ajunsese numai piele și os ; cioarecii i se adunau în cute pe pulpele descărnate, cizmele i se bălăngăneau largi.

Avea renume de păgîn înverșunat, aflat într-o cruntă și continuă război cu preotul. Viața își bătuse crunt joc de el : în afara bolilor necunoscute care-l măcinau în taină, nici binecuvîntarea de a face copii nu o avea. Își organizase o viață singuratică, ocolind pe cît se putea lumea. De la o vreme nici slujnică nu mai ținea trăind izolat și în liniște cu nevastă-sa, dîndu-și pămînturile să fie muncite în parte. Stătea tot anul cu burta la soare și la urmă, la recoltă, i se aduceau de-a gata grîul și porumbul galben auriu, obținute prin truda și sudoarea altora. De preferință își trecea zilele tolănit, scuipînd și fornăind.

Dar dacă izbucnea pe cîte undeva vreo gîlceavă, mîna lui Tamás Bálint era cu siguranță prezentă. Unde se iscau dușmănii, procese, neînțelegeri, ceea ce se întîmpla adesea, umbra scheletică a omului atît de bolnav se contura pe fundal ca aceea a unei stafii malefice.

Ce-i drept, la ultimele alegeri comunale și-a dat toată măsura. Susținea și el candidatura primarului actual, agitînd opinia publică. Pentru asta se bucura de stima familiei Szabó și însuși Balázs Jóska știa ce-i datora. Căci aceia care lucrau în parte pămînturile lui Tamás Bálint agonisindu-și astfel dramul de mălai pentru o mămăligă subțire, în total șapte familii, urmau fără crîcnire voia lui.

Auzind scîrțîitul porții, Tamás Bálint se uită pe fereastră și nu-i veni să-și creadă ochilor cînd îl văzu intrînd în curte pe Szabó Mátyás. În ochii congestionați tot timpul de febră se citi mai întîi groaza : îi era teamă de medic. Își aminti de boala lui și nu putu evita gîndul morții. Își puse repede căciula și ieși în fața ușii.

Dădură și mîna. Deși bărbatul i-o întinse lui Mátyás mai mult în silă. Cine știe, poate i se plînsese nevastă-sa și acum ăsta venea cu rețetele lui și cu ideea că trebuia să stea la pat.

Îl privea neîncrezător.

— Văd că nu ești bolnav, nea Tamás, începu medicul prietenește. Te bucuri de bună sănătate și asta e principalul !

Ei, dacă o ia așa, cu siguranță că a venit să-l consulte.

— Nici n-am fost eu bolnav niciodată, se feri gospodarul.

Mátyás se miră.

— Cum, niciodată ?

Știa prea bine că abia se ține suflarea în trupul lui Tamás Bálint.

Bărbatul bîlbîi descumpănit :

— Păi, nu tocmai niciodată. O dată. Dar scurtă vreme.

Mátyás îl măsură de vreo două ori cu privirea. De ce minte că a fost bolnav o singură dată și pentru scurtă vreme ? Ce-l determină să facă asta ? În liniștea scrutătoare care se așternuse, Tamás Bálint lăsă în jos capul pe care se ridica țugui căciula imensă, tropăi învîrtindu-se și tușind încurcat de parc-ar fi fost cuprins într-un spațiu interzis și bîlbîi și mai descumpănit :

— Păi, ca să spun drept, nu numai o dată, ci de vreo două ori dacă-mi aduc bine aminte. Dar astea au fost nimica toată.

Medicul continua să-l chestioneze. La vederea acestui organism greu încercat se trezise în el patosul profesiunii.

— Și atunci ce-ai avut ?

— La drept vorbind, nici nu-mi mai amintesc.

— Unde te-a durut ? De ce te-ai plîns ?

— Nimic. Chiar nimic. Răcisem un pic.

— Și doctorul ce-a spus ? Cu ce te-a tratat ?

Acum gospodarul făcu o mutră cu adevărat uluită.

— Doctor ? La ce bun ? Doară n-am fost chiar atît de bolnav.

— Nici nu te-ai dus la doctor ? se interesă Mátyás.

— Nu, eu nu ! La ce bun m-aș fi dus ? Ca să mă scape de niște bani pentru o răceală oarecare ? Și mai ce ! Ș-apoi asta a fost hăt de mult și uite că mai trăiesc și acum ! se lăudă el mîndru. În ochi avea o lucire de bucurie răutăcioasă cînd se uita la Mátyás. Trebuie să te gîndești bine pe ce dai banii.

Asta ar fi în stare să-și tăinuie pînă și ceasul morții.

Medicul dădu din cap cu compasiune.

— Ei vezi, nea Tamás, dacă voi nu v-ați codi atîta și ați asculta vorba pe care v-o spun eu, n-ar trebui să

dați niciodată bani pentru medic. V-ați trata cu toții și cu totul gratuit.

In ochii de culoarea acidului licărind tulbure se strîngea dn ce în ce mai densă o umbră de neîncredere. Îl privea pe oaspete, întunecat, indispus și îi răspunse de parcă-ar fi recitat un text învățat dinainte :

— La ce bun ? Eu n-am interes. Să se bage cine are nevoie. Eu n-am de ce, eu n-am fost bolnav niciodată. O dată sau de două ori, cîteva zile. Dar asta nu-i nimic !

Mátyás înghiți în sec, n-avea nici măcar prilejul să argumenteze, n-avea cui. Și pe dată îl lăsă baltă pe omul uscat de soare și ros de boală, pe acel Tamás Bálint pe care o ușoară boare de vînt îl putea trimite pe lumea cealaltă. Și auzi colea, că el n-a fost niciodată bolnav ! Cu logica minții lui nu-i putea înțelege de fel pe acești oameni. Parc-ar fi fost nebuni, apucați. Asemenea acelora chinuiți de o idee fixă. I se păru pentru o clipă că întreg satul maschează de fapt o casă de nebuni. Stereotipiile formate odată cu modul de viață, în obiceiuri, în gîndire, în atitudini erau parcă rătăcirile unor minți bolnave. Nu, el singur n-are suficientă putere să-i ajute. Vag i se ivi gîndul că asanarea ar trebui începută altfel și în altă parte, nu așa, cum a pornit-o el. Ar trebui schimbat modul de viață de pînă acum în întregul său ; să măturI și să dai foc la tot ce e vechi și ce e rău, la tot ce-a ciuntit modul de gîndire al oamenilor aruncîndu-i pe unii dintre ei în neagră mizerie, supunîndu-i unor probleme insolubile care macină ca niște pietre de moară.

Să pîrjolești tot și să construiești în loc ceva nou. Mai bun, mai frumos, mai uman, mai adevărat ! Dar pentru asta e nevoie de vrerea și fapta unei mulțimi. Vrerea și fapta lui nu sînt de ajuns...

După ce s-a isprăvit spălatul, doamna Deák a profitat de prezența spălătoreselor și le-a spus să frece și podelele din camere și din pridvor. Scîndurie străluceau acum albe de curățenie.

În casă domnea o atmosferă duminicală, liniște și un aer festiv.

În timp ce în bucătărie se găteau bucatele pentru masa de prînz, în odaia din mijloc căpățîna lucioasă a avocatului Deák Attila se cufunda între filele desfăcute ale ziarelor.

În zilele din cursul săptămînii abia le răsfoia, dar după ce sosea și exemplarul gros de duminică, avînd și bogate rubrici literare și economice, se așeza și le citea pe toate pe rînd.

În spatele lui, pe pat, un teanc mare de cămăși curate și impecabil călcate. Nevastă-sa deschidea ușa din cînd în cînd.

Cu ochii la cămăși întrebă :

—Cînd să fac bagajul ?

— O să vedem. Răbdare.

— În general, se realizează călătoria aceea, mai lungă ?

— Poate, săptămîna asta trebuie să mă duc la un proces și atunci se va vedea.

Cămășile parcă aveau ele însele un zor așteptîndu-i plecarea iar el stătea locului văzîndu-și de treburile lui zilnice și cămășile continuau să stea teanc parcă nevoind să-și ocupe locul obișnuit în dulap ca nu cumva să se șifoneze.

Se hotărî că atunci cînd se va duce în oraș, va pune să i se facă un bagaj ca pentru o călătorie mai lungă și seara, sau a doua zi se va-ntoarce ; a intervenit ceva și o absență mai îndelungată ar fi fost fără rost.

Trebuia să fie prudent, femeia devenea din ce în ce mai insistentă și se interesa tot mai des. Să nu bănuiască măcar că n-a fost decît un pretext. De altfel el nu spusese că drumul e sigur, ci că ar fi posibil.

De afară se auziră zgomote și avocatul ridică ochii de pe ziar. O văzu pe Elena, servitoarea, trecînd în fugă prin fața ferestrei dinspre curte, apoi se cernu pînă la el murmurul unor voci bărbătești.

Elena făcea acum, în fugă, drumul întors. Intră în bucătărie și de acolo repede în odaie. Dar n-avu răgazul să treacă pragul, se opri și zise :

— Domnule avocat, vă rog, sînteți căutat.

Deák puse ochelarii de citit pe masă și o privi pe față.

— Cine mă caută ?
— Trei oameni
— De unde sînt ?
— De aici din sat.
Avocatul se enervă puțin.
— Nici măcar o duminică liniștită nu poate avea omul ! Condu-i în birou Elena, n-au ce să tropăie pe scîndurile proaspăt spălate.
Avocatul se uită întîi pe fereastră și, cînd în grupul celor adunați să aștepte în fața ușii încuiate a biroului văzu silueta subțire și ciolănoasă a lui Tar András, zîmbi. Nimerise la țintă ! Dar ieșind în curte încercă să-și compună o figură cît se poate de severă.
Îi apostrofă supărat :
— Ce vreți, oameni buni ? Nu știți că azi e duminică ? Zi de odihnă ? !
Tar se întoarse spre el. Își săltă respectuos căciula și se înclină, atît cît îl lăsa mijlocul înțepenit.
— Vă rugăm să ne iertați, stimate domnule avocat. Dar în cursul săptămînii noi nu sîntem acasă. Așa că am îndrăznit duminica...
În timp ce răsucea cheia în broască Deák mormăia, apoi deschizînd ușa îi lăsă pe oameni să treacă înaintea lui.
— Săptămîna are șase zile de muncă. Nimeni nu poate pretinde să vă stau la dispoziție duminica. La urma urmei și avocatul e om, are și el nevoie de odihnă, mîrîia nemulțumit, dar în timpul ăsta se și așezase în fotoliul de lîngă birou și le arătă țăranilor canapeaua și fotoliile făcîndu-le semn să stea jos.
Bărbații iscodeau canapeaua cu priviri furișe : nu le prea venea să se așeze. Fiecare se trăgea de o parte doar să nu fie nevoit să ia loc.
Purtătorul de cuvînt trebuie să fie Tar András pentru că el tot zicea :
— Vă cerem scuze, domnule avocat, recunoaștem, dar știți, nevoia.
Tar își pierdu siguranța de sine, îl speriase atitudinea rezervată o avocatului. Dar cu o seară înainte, nevastă-sa

l-a tot tocat la cap să bată cu încredere la ușa locuinței domnului avocat doctor Deák pentru că dumnealui ține partea oamenilor săraci. Auzise ea, cu urechile ei!

Deák nu voia să sporească vorba.

— Ei bine. Dacă toți ați venit, să vedem despre ce forță majoră e vorba? Vreun proces?

Oamenii schimbară priviri între ei îndemnîndu-se.

— Păi nu tocmai proces — bîlbîi Tar.

— Atunci ce?

— Am tăiat lemne toată săptămîna, mă rog frumos.

— Bine ați făcut, îi aprobă scurt avocatul.

— Da, da, dar plata...

— Ce-i cu plata?

— Asta am vrea să știm și noi, mă rog.

— Și pentru asta ați venit la mine?

— Tocmai pentru asta. Că ce-o să fie cu zilele muncă?

— Și de ce ați venit tocmai la mine?

Lui Tar i se păru că asta n-ar fi chiar înțelept să-i spună. Se schimbă de pe un picior pe altul și îi păru rău că ascultase bîrfa nevesti-si. Stau aici, încurcați, în fața avocatului care le vorbește sec și măsurat, cu gura închisă, de parcă ei ar vrea să-i scoată cuvintele cu cleștele.

— Am vrea să știm cum ne puteți ajuta.

— Nu înțeleg. Care-i necazul?

— Atîta doar că am vrea să ne primim simbria.

— De la cine? întrebă Deák cu o prefăcută mirare.

— De la cine? De la domnia sa, domnul Mártonffy!

— Atunci de ce nu v-ați dus la el?

— Noi am venit aici.

— Dar nu eu vă sînt dator.

— Asta așa e.

— Păi atunci ce vreți?

— Numai așa. Am gîndit... Tar înghiți în sec.

— Să deschid proces? Eu la așa ceva nu mă bag.

— Nu, nu, asta o știm și noi.

— Apelați la altcineva.

Descumpănit, Tar lăsă capul în jos. Tăcu, așteptînd ca podelele frecate de nevastă-sa să se deschidă sub picioarele lui. Între timp aduna venin împotriva femeii.

Ea l-a împins în situația asta neplăcută. Cine știe ce-o fi auzit în bucătărie. Iar el s-a pornit la vorbele ei zănatice.

Încă și pe drum călca atît de descumpănit, privind golul din fața lui, de parc-ar fi fost beat. Discuția de scurtă durată cu avocatul a fost parcă o măciucă în cap. Primul vorbi Bán care pășea alături de el, era ca și cum ar fi mormăit ceva pentru sine :

— Eu am zis că trébuie să gîndim treaba asta. Am zis-o dinainte. Corb la corb nu scoate ochii. Asta e sigur dintotdeauna.

Un flăcău mai tinerel se ținea în urma lor, alăturîndu-i-se cînd lui Tar, cînd lui Bán. Cînd se răspîndise între zileri zvonul că domnul Mártonffy n-o să le plătească para chioară, își vîrîse și el nasul. Iar cînd Tar și Bán hotărîseră să se ducă să-l caute pe domnul avocat el li s-a alăturat, nesilit și nechemat de nimeni.

Acum vorbi flăcăul :

— Dar dacă ne-am duce la celălalt, la domnul Radu ?

Dar lui Tar îi pierise pofta.

— La ce bun ? Ăla e la fel. O apă și un pămînt.

— Deák e avocatul lui Mártonffy. O știe toată lumea, se ițea flăcăul.

Bán Dani se porni pe o perorație, dîndu-se deștept și bine informat :

— Am auzit că în spatele acestei chestii cu lemnele se ascunde o afacere mare. Și una din părțile interesate e chiar Radu. El s-a aliat cu Mártonffy. Lemnul acela, de fapt, noi îl tăiem pentru calea ferată. Cine altcineva ar avea nevoie de traverse ? Nu înțeleg atunci de ce nu pretindem simbria de la calea ferată ? Vedeți, asta am putea să i-o spunem lui Radu, că dacă nu plătește Mártonffy, să plătească ei, cei de la calea ferată !

Se încurcaseră în desișul ițelor. Auziseră cîte și mai cîte, cînd despre Radu, cînd despre Mártonffy, dar care era adevărul adevărat era greu de știut. Ei doborau copacii, îi ciopleau, îi îmbucătățeau din zori în noapte, dar ce plasă se țesea în jurul lor rămînea o taină. Fapt era că se prinseseră în latul acesta și abia se mai descurcau.

— Nu mă duc nicăieri. Să se ducă sfinții lui Dumnezeu ! izbucni Tar amărît. Mie mi-a fost de ajuns !

Bán îl aprobă :

— A fost destul ! Vedeți că Farkas Imre a avut dreptate !!

— Ăla știa dinainte — răspunse Tar, cu năduful omului păcălit.

— Mi-a fost de ajuns — se înfurie din ce în ce Bán răsuflînd greu. Eu mîine nu mă întorc la pădure.

Spusese și el cuvîntul hotărîtor, cum îl spuseseră încă dinainte Táti, Covrig și Farkas Imre. Îi părea rău doar că ascultase îmbierile lui Dudás și se pornise la tăiere. Nici lui Dudás nu i-ar strica să fie întins niței, așa ca să-i trosnească oasele ! Era tare supărat pe el. Sluga promisese, jurase, apoi și în sat mersese vestea că domnul aruncă miile făcute ghemotoc la picioarele oamenilor ca nimica...

Pe Tar András îl cuprinse valul de furie drept în fața căsuței șindrilite a lui Bouaru. Glasul i se întări auzindu-se de departe. Nu se mai controla și gesticula larg cu amîndouă mîinile.

Femeia lui Bouaru îi pîndi din dosul porții. Îl văzuse și cînd se duceau în susul uliței spre casa avocatului. Îi părea rău că bărbatul ei nu se întorsese ieri după-amiaza de la pădure. Ori, ea nădăjduise că sîmbăta lucrătorii vor fi plătiți și bărbatul îi aduce banii.

Femeia care trăgea cu urechea auzind pornirea din glasul celor care treceau se năpusti pe poartă.

— Ce e, oameni buni, de v-ați supărat ?

— Mama dracului ! Muncim degeaba acolo, la pădure !

— Degeaba ? se minună femeia. Cine v-a spus ?

De parcă n-ar fi știut și ea că vestea se aflase din bucătăria domnului avocat.

— Am fost acum la avocat. Și nu se plătește.

Bán prinse mîneca hainei lui Tar și îl trase după el. Mergeau înainte înspre vale. Tar cînd își împingea căciula pe frunte, cînd și-o dădea pe ceafă. Bán își arunca din cînd în cînd pumnul înainte. Numai feciorul călca lîngă ei mut, uluit.

Femeia n-a stat mult să se uite în urma lor. Așezîndu-se pe mijlocul podețului dădu drumul unei înjurături atît de piperate că sperie și găștele dintr-o curte vecină. În față un cîine se apucă să latre furios și răgușit.

În timp ce femeia lui Bouaru îi pîndea pe bărbați, în casă, trei plozi năzdrăvani se zbenguiau. Perna lunguiață și dungată ajunsese undeva într-un colț, scaunul cu picioarele în sus și găleata goală răsturnată într-un colț.

Și cînd ca o furie dezlănțuită intră mama în casă, începu restabilirea ordinei. Se năpusti pe dată la copilașul mai mare, acela de vreo opt anișori, Ioan, căruia îi trase cîteva palme bune peste fund, dar copilul era atît de osos că o dureau pe ea mîinile. Luă un făcăleț și pe ceilalți doi îi altoi cu coada acestuia.

După numai cîteva minute, copiii aliniați lîngă perete, în colț, ca fluierele de orgă, cu mîinile trase înapoi ținîndu-se de fund plîngeau amarnic : cel mai mic subțirel și mieunat, cel mai mare răcnind cît îl ținea gura.

Mama înebunită de enervare, cu mintea tulburată nu prea număra loviturile, trase pînă obosi ea. După aceea începu să se pregătească de drum, voia să-și caute bărbatul, acolo, la pădure și să-l ia la goană spre casă.

În timp ce-și punea cizmele largi și își căuta broboada groasă de lînă, vorbea singură fără contenire. Îi înjura pe avocați, îl boscorodea pe Mártonffy și blestema această viață amărîtă și chinuită.

Tar și Bán intrară într-o casă. În fața porții dăduseră mîna cu flăcăul.

— Îți spun eu — îl învăța Tar — să rămîi și tu acasă. E de prisos să te omori cu pădurea. Ai văzut și tu.

Băiatul roși și coborî ochii în pămînt, încurcat. Nu știa ce să aleagă. În timp ce merseseră pe drum, în minte i se perindaseră tot felul de gînduri și nu recepționase decît pe jumătate vorbele cu care se încurajau în hotărîrea lor unul pe celălalt. Gîndul i se întorcea tot timpul la Elena, slujnica avocatului, care-i întîmpinase cu mîinile dezgolite și sînii împungînd bluza cu mîneci scurte, ca pe urmă să fugă sprintenă în casă. Flăcăul o urmărise cu o uitătură prelungă simțind cum i se umple gura de salivă. Uite că în timp ce el se fărîmă acolo, în pădure, în bătaia vîntului, îngropat în zăpadă pînă la brîu, aici, în sat, se deschid boboceii lăsați acasă. Ar trebui să se însoare, venise vremea. Ce bine e de acela pe care du-

minicile îl așteaptă acasă îmbrățișarea caldă a femeii, o vorbă bună, un zîmbet, să-i dea curaj.

Umerii maică-si erau împovărați de greul anilor. Se betegise, încărunțise de timpuriu. Și deodată o să-și ia rămas bun de la astă lume amărîtă. El, cu siguranță, va fi și atunci afară, în pădure și cînd frînturi din răsunetul clopotelor vor ajunge aduse de vînt pînă la ei nici nu va ști dacă e pentru mamă-sa sau pentru cine știe care altul.

Chipul flăcăului era întunecat.

— Dacă nu pricepi de vorbă bună, îl apostrofă Bán violent, vorbim noi altfel ! Ți-om arăta noi !

IX

De luni dimineața în casa Mártonffy totul era întors pe dos.

Începutul a fost cînd Dudás Ferenc, cu o mutră de înmormîntare, speriat de moarte, se prezentase în fața domnului, bîlbîind de cîtă salivă i se adunase în gură și dînd din mîini a spaimă.

— Mare nenorocire, mă rog frumos. Așa de mare că...

Mártonffy, pe care loviturile soartei îl călisera îndeajuns mîrîi doar scurt :

— Ce naiba ? Hai ! Vorbește !

— Muncitorii nu vin, mă rog frumos.

Ochii domniei sale clipeau sticlos printre tufele dese ale sprîncenelor.

— Cum adică nu vin, măi, Dudás ?

— S-au încăpățînat.

— Nici unul ? Ce tot zici ?

— Nu tocmai nici unul. Vreo trei au fost dispuși să o pornească. Dar ce contează acele două-trei perechi de mîini harnice la cantitatea uriașă de lemn care a mai rămas ?

Domnul Mártonffy se plimba prin casă, încălțat cu bocancii țintuiți, apăsînd pasul atît de greu de parcă-ar

fi vrut să facă gaură în podea. Se opri în fața mesei și trase un pumn zdravăn în tăblia ei.

— Cu gloanțe pentru mistreți am să împușc toată banda asta! Și primul ai să fii tu, nenorocitule, Dudás! Tu, intrigant scîrbos!

Sluga dădu un pas îndărăt. Tare ar fi vrut el să-și ia tălpășița de pe moșia lui Mártonffy. I-a fost de ajuns. Toate oalele se spărgeau în capul lui, stăpînul pe el îl făcea vinovat de toate cîte se întîmplau. Este el vinovat că nimeni nu vrea să muncească fără simbrie? Cine e nebunul care să taie de luni pînă sîmbătă bușteni, de dragul artei?

Dudás nici nu mai încerca să descurce firul din ce în ce mai încurcat al lucrurilor. El știa doar că stăpînul nu plătește și că fără plată oamenii nu pun mîna pe coada securii.

Dar era chinuit și de o presimțire sumbră. Nopți în șir, cînd nu putea dormi, se gîndea la ceea ce vedea cu ochii: prăbușirea moșiei lui Mártonffy. Și odată cu asta simțea cutremurîndu-se pămîntul și sub picioarele lui.

Bine ar fi să plece, să scape de aici, la urma urmei nici simbria lui nu era plătită. E drept că pîinea zilnică nu era o grijă. Dacă altceva pentru strădaniile lui nu vedea, măcar burta, de două trei ori pe zi, și-o umplea la bucătărie și familia lui își ducea și ea zilele.

S-ar duce el, s-ar salva lăsînd totul baltă, dar unde să se ducă? Simțea că dacă va aștepta pînă la capăt, prohodul moșiei va fi și al lui. Dacă altceva nu i se întîmplă, măcar o să-l sfîșie sărăcimea satului.

Întîmpină din ce în ce mai multă opoziție, întîlnește din ce în ce mai multă încăpățînare și e mare agitație în popor. Sînt și dintr-aceia, mai cu seamă muierile cu limba ascuțită, care îndrăznesc să-l înjure pe Mártonffy pe față. Vai, dar cum ar spune el măcar un cuvînt despre asta! Mai bine se face că nu aude și uită pe loc totul.

E greu să urmărești schimbările vieții. Ce mare domn și stăpîn fusese cîndva Mártonffy Elek! Împărțea ordinele cu glas de tunet, cu biciul în mînă și nimeni nu îndrăznea să crîcnească măcar.

Acum însă, îl bîrfesc și îl blestemă deschis, fățiș și dacă dintre cei amărîți dă careva pe gît cîteva țouri nu se mai uită la nimic și zice clar unde anume să se ducă domnia sa și ce să-i facă acel dumnezeu al neîndurării care a orînduit atît de strîmb lumea asta nenorocită !

— N-ai plecat încă ? Șterge-o, dacă nu vrei un picior în c... ! Mie să-mi faci rost de oameni și din fundul pămîntului ! Traversele alea trebuiesc livrate la termen !

Dudás Ferenc, pe cît era de țanțoș și de ațos printre ortacii din sat, acum se retrase umil și amărît pînă-n fundul sufletului. Ce să facă ? Parcă răsărise în fața lui un zid pe care nici să-l escaladeze, nici să-l fărîme nu putea. Cel mult să-și fărîme țeasta de el fără să-l clintească măcar, dimpotrivă, făcîndu-l și mai de neînfrînt.

Simțea o ură neagră împotriva lui Farkas Imre și a lui Covrig, ei erau de vină pentru toate. Ei răscoliseră rînduiala vieții. Ei doi asmuțeau lumea. Și erau din ce în ce mai mulți aceia care ascultau cuvîntul lor.

Hotărî să facă rost de bani de unde-o putea și să-i plătească jandarmului cinci litri de vin ca să le vină de hac dracilor acelora împielițați. Cît ? Ar plăti chiar și o vadră !

Se auzise mai anul trecut că pe Farkas și nu mult după el pe Covrig îi învățaseră minte, nu glumă, la post. Dar uite că mare lucru nu le-a folosit ! Dacă și puterea domnului jandarm a ajuns de nesocotit atunci cu siguranță nu mai e mult pînă la ziua judecății de apoi.

În sufletul lui se cuibări adînc disperarea și amărăciunea pentru propria-i neputință. Înjură printre dinți. Pentru că dacă alde Covrig n-ar asmuți focul, totul ar fi mers ca pe roate, oamenii ar fi ascultat de vorba domnului Mártonffy, s-ar fi pus să taie lemnele, lucrurile ar fi fost în ordine, n-ar fi trebuit nici el să asculte ocările de bețiv ale stăpînului și poate, pic cu pic, și-ar fi primit și el simbria.

În timp ce sluga neputincioasă rătăcea prin sat neîndrăznind măcar să mai bată la vreo poartă, domnul Mártonffy apelă la veșnicul său consolator : tăria, palinca pregătită de el însuși. Băuse mult în dimineața aceasta, dar parcă și puterea vrăjită a alcoolului s-ar fi destră-

mat. Nu-l liniști, nu-i goni gîndurile sumbre și ceața ameţelii îi dădea tîrcoale palide, lăsîndu-i mintea limpede.

Parcă ar fi sărit axul lumii din făgașul lui obișnuit. Se răsturnase și se încurcase totul.

Contractul și polița, pe care cei doi avocați, făcîndu-i nenumărate temenele și amabilități i le puseseră în față ca să le semneze, îi frigeau din ce în ce mai tare conștiința. Adică, suma respectivă putea fi recuperată din orice bun care îi aparținea, orișiunde s-ar afla acesta. Oare ce sumă ? Nici el nu mai știa. Se încurcase în atîtea gînduri, în atîtea socoteli.

Dac-ar veni vremea executoriului, de unde oare ar putea scoate suma aceea ? În registrul funciar, curate, fără ipoteci, erau numai pămînturile din susul grădinii...

Desperarea îi dădea tîrcoale. Oh, de ce semnase oare contractul acela ? Dar cine ar fi putut să prevadă că opoziția încrîncenată a zilerilor va zădărnici o afacere care se arătase a fi atît de promițătoare, o afacere care pentru un timp i-ar fi dat posibilitatea să se mai descurce puțin din strîmtoarea hățișurilor atîtor necazuri și datorii ?!

Oare să înceapă să ducă tratative cu acel negustor de lemne de la oraș care-și tot plimbă prin sat mutra congestionată pîndind o afacere rentabilă ? Dacă i-ar preda lui contractul...

Nu, în nici un caz ! se încrîncenă el. Avusese un proces cu individul acela viclean și lămurirea lucrurilor îl costase zece mii de lei. Se jurase atunci că numai cînd îl zărește pe samsarul de lemne întoarce capul ca să nu-l vadă.

Cîntări toate posibilitățile. Merse pînă acolo încît se gîndi să pună în vînzare, ca soluție extremă, cîteva sfori de pămînt din susul grădinii, pămînt cu somnul ocrotit încă de stratul de zăpadă așternut peste el și din banii obținuți să-i plătească pe zileri.

Nu, la asta nici prin vis n-avea voie să gîndească. Și ce se va întîmpla pe urmă cu Erzsike ? Ce va moșteni ea ?

Nimănui dintre cei care-și măcinau zilele sordide în preajma conacului Mártonffy nu-i erau străine perspec-

tivele sumbre care se îngrămădeau ca niște nori negri de furtună deasupra moșiei. Adierea prevestitoare a tragediei care se pregătea pătrunse și în solitudinea Erzsikăi. Fata era îngrozită de zvonurile catastrofale dar, supunîndu-se imperiului obișnuinței, cucernică, se dăruia rugăciunii.

Refuza să vină măcar la masă. Se retrăsese în sine, de parcă ar fi putut evita astfel loviturile soartei.

Doamna Mártonffy nu știa nimic precis despre clauzele contractului. Asistase la scena azvîrlirii bacnotelor și știa că bărbatu-său potolise și pretențiile băncii. Vestea despre refuzul zilerilor de a ieși la lucru trezi acum și în ea sentimentul unei drame ce se apropia cu pași repezi.

Uneori, femeia intra în odaia în care soțul ei se zbătea neputincios în ghearele grijilor. Se oprea în fața lui și îl privea scrutător. Pe doamna Lenke nimeni, de multă vreme, nu o văzuse plîngînd și cu atît mai puțin soțul ei. Dar acum avea ochii scăldați în lacrimi. Și asta era atît de ciudat de parcă cineva ar fi schimbat-o în contrariul ei pe Solymossy Lenke cea de altă dată.

Dacă Mártonffy nu s-ar fi simțit cuprins de furia devastatoare a iadului, acum ar fi rîs cu poftă de nevastă-sa. Ar fi călcat în picioare orgoliul ei frămîntat acum, ar fi strivit superioritatea ei rece cu care-l chinuise atît. Bărbatul privea și el îndelung în ochii femeii, acuzator și cu aceeași ură ca și ea.

Tăcea.

Nu erau dispuși să schimbe între ei nici un gînd, nici o părere.

Dudás Ferenc, împreună cu încă niște argați, o luă de la început cu colindatul pe la porțile oamenilor. Încerca metodele cele mai diferite. Cu vorba bună, îi ruga să iasă la pădure. Și dacă asta nu-i convingea trecea la amenințări.

— Să știi că pun jandarmul să te mîne !

Încercă să intre și la Covrig și pe la toți ceilalți la care mai fusese și refuzaseră să iasă la muncă. Cu Covrig dădu și mîna și îl întrebă de sănătate, ba și de familie și mîngîie chiar creștetul brunet al unuia din plozi. Pe urmă trecu la subiect. Vorbea cu blîndețe, lingușitor,

dar Covrig nu se lăsa impresionat de dulcegăriile lui. Izbucni încă de la prima frază :

— Ăla care se duce să-i taie boierului pădurea ar trebui spînzurat de picioare !

Dudás amuți. Dar numai pentru o clipă. Apoi scîntei-ind de furie și jignire ridică glasul :

— Am să-ți arăt eu ție, nemernicule !

Aurel Covrig făcu o săritură în lături și suflul mișcării lui lipiră nevasta și copiii de calcanul zidului. Clipeau speriați.

— Mă, stîrpitură ! își ieși Covrig din fire. Ar trebui să fii legat fedeleș împreună cu stăpînă-tău și azvîrlit peste creasta acoperișului de la conac ! Să atîrnați acolo amîndoi ! Vai de maica ta, neisprăvitule ! Ești un slugoi și încă dintre cei mai răi ! strigă și îl scuipă cu tot elanul drept între ochi.

Dudás duse mîna la față și ar fi luat-o din loc dar nu găsea clanța ușii.

— Piei din ochii mei, du-te-nvîrtindu-te !

Femeia se sperie de atîta furie și se ghemotoci lîngă zid. Îndrăzni să vorbească abia după o vreme :

— Și dacă totuși te dă pe mîna jandarmilor ?

Dar bărbatului nu i se putea spune nimic.

— S-o amețească el pe nașe-sa, nu pe mine. M-am săturat de atîtea promisiuni ! Ăsta dac-ar putea ar lua șapte piei de pe bieții oameni numai să-și ajute stăpînul ! Dar într-o zi îi pocim noi mutra neisprăvitului...

Nevastă-sa era mai potolită.

— Dar dacă jandarmii...

— Atunci o să-i înșirăm viermelui ăsta mațele pe gard ! Chiar așa !

Orice încercare făcură cei de la curte rămînea fără succes, nu se găseau tăietori. Într-un sfîrșit, Dudás îi spuse stăpînului :

— Dac-ați ști ce este în sat ! S-ar putea chema de-a dreptul răscoală !

Mártonffy, ca un nebun apucat de furii, la auzul cuvîntului răscoală, se repezi la pușca de vînătoare prinsă de perete și cu ochii injectați căută în cutia de lemn gloanțe, zbierînd cît îl ținea gura că face el o vărsare de sînge și îi împușcă pe toți țăranii.

Sluga consideră că e mai înțelept să o ia din loc. Niciodată nu aveai de unde să știi ce-l apucă pe hîrbul acesta nesăbuit la furie. Destul să tragă din greșeală un glonte care nimerește cine știe cum drept în burta lui.

Rămas singur, Mártonffy atîrnă pușca îndărăt, la locul ei.

Satul încremenise parcă. Se închisese în sine. Abia dacă se mai vedea trecînd cîte un om pe uliță. Iarna se pregătea să se ducă, ștreșinile picurau și pămîntul absorbea umezeala pînă în adîncurile sale. Pe alocuri, unde zăpada se topea, se iveau petice negre de noroi cleios care se lipea gros de încălțări.

Pentru oamenii sărmani asemenea vreme era chiar mai rea decît iarna. Noroiul smulge tălpile și cizmarul cere bani. De unde ? Iar în picioarele goale n-ai cum să ieși din casă.

Porțile curților înguste erau zăvorîte, rămăseseră deschise doar acelea care închideau curți mari adăpostind casele mari, din cărămidă ale gospodarilor cuprinși. La aceștia oricum nu încerca nimeni să intre să-i cheme la lucru cu ziua. Cu toate astea, chiar și aceia cîntăriseră pe toate părțile aspectele dificultăților prin care trecea domnul Mártonffy. Dar ei gîndeau, chiar dacă nimeni nu o spunea deschis, că dacă moșia lui Mártonffy începe să se destrame, ei și numai ei pot fi primii beneficiari ai situației. Nimeni în afara lor n-avea de unde plăti.

Poporul era în fierbere, satul era frămîntat de neliniște, atîta doar că nimeni nu putea spune dinainte ce anume va aduce ziua de mîine pentru fiecare în parte.

Cînd Deák Attila, cînd Radu Silvestru angaja cîte un vizitiu ca să-i ducă la gară, erau și ei în culmea agitației.

În schimb Farkas Imre nu-și zăvorîse poarta, ba dimpotrivă, cu toată zloata, era în stare să stea proțăpit toată ziulica pe podețul cocoșat și coșcovit din fața casei lui. Șănțulețul strecurat pe sub pod era încă plin de zăpadă, cu toate cele cîteva pete negre de pămînt ivite ici-colo în albia lui. Asaltul primăverii era viguros și azi-mîine șanțul se va umple de topitura murdară a zăpezii. Farkas nu se plictisea, mereu se găsea cîte cineva cu care să schimbe o vorbă. Și el argumenta cu înverșu-

nare amenințînd cu pumnii strînși către ferestrele conacului care se vedeau pînă aici.

— Vine și ziua cînd poporul o să priceapă. A fost destul cu jupuiala sărmanilor! Să se perpelească domnul Mártonffy în propria lui osînză, asta îl privește personal. Dar să nu sugă sîngele nostru!

În jurul lui Farkas se strîngeau cîte doi, cîte trei. Desigur, printre cei care se opreau să-l asculte erau și unii mai prudenți. În timp ce stăteau la taclale își roteau privirile în toate direcțiile, nu care cumva să se ivească vreun nechemat care să bage de seamă că ei bat aceeași monedă cu Farkas Imre.

Bán Dani, din ziua în care spusese alături de Tar hotărîrea lui de a nu se întoarce în pădure, se schimbase parcă de tot. Acum și-ar petrece toată vremea în tovărășia lui Farkas Imre. Cu toate că mai înainte Farkas îi explicase în zadar de nenumărate ori cum stau lucrurile, acum el devenise principalul lui susținător:

— Așa este! E drept! Și eu zic la fel!

— E nevoie de unire. Așa cum fac muncitorii de la oraș. Unirea face puterea! Poporul e puternic cînd e unit.

Dar erau și unii proști și cîrcotași, se mai auzea cîte un glas:

— Vorbești mult. Dar de lucru ne dai, ia să vedem?

Imre nu se aprindea. Răspundea calm:

— Du-te la domnul Mártonffy. Îți dă el de muncă. Poți să-i lucrezi din zi în noapte. Numai să dovedești dacă te mănîncă palmele așa tare.

Bán chicotea:

— Asta așa-i. Muncă-ți dă el, dar parale ioc!

Unii se hlizire. Se strînsese acum un grup destul de mare de oameni. Asta nu-i prea convenea lui Farkas. Dacă află cei de la jandarmerie că în fața casei lui e o adevărată adunare populară intră iar în acțiune patul puștii. Mai cu seamă acum, cînd e atîta tevatură în legătură cu tăierea lemnelor și atmosfera e destul de încărcată.

Glasul celui care se arătase a fi sceptic se auzi din nou; dar acum i se adresa lui Bán Dani:

— Te-ai deșteptat și tu mă, ca și Farkas Imre. De unde ți se trage ?

— Cine se frige o dată, suflă și-n iaurt.

— Am crezut că ai fost și tu la vreun seminar.

Vorba asta gîdilă urechea lui Farkas Imre. Fapt este că în iarna trecută stătuse cîteva săptămîni la oraș. Îl vîrîse Majorosi Sanyi undeva zilier iar serile, tot din bunăvoința lui Majorosi Sanyi se ducea la niște prelegeri care se țineau pentru muncitori. Jandarmeria îl agățase îndată ce revenise în sat, îl zgîlțîiseră zdravăn atunci. Dar oare de unde mirosiseră ei ce făcuse el în timpul iernii ?

Se prefăcuse a nu auzi întrebarea și le vorbi despre altele :

— La oraș e altfel. Acolo nu te poți purta cu muncitorii după bunul tău plac. Pentru că ei sînt organizați. La nevoie acționează uniți. Ei se pricep la asta ! Acolo e puterea ! Nu ca aici, pe la noi...

Lui Farkas i se luminase mintea. Abia acum, cînd trebuia pornită o înfruntare cu domnul Mártonffy pentru obținerea simbriilor neplătite din urmă, se dovedi că dacă înainte vreme se mai găseau și unii zileri care dădeau crezare promisiunilor și se arătau dispuși să accepte amînarea plăților de pe o săptămînă pe alta, pînă și aceia i se alăturau lui. Mulți dintre ei pomeneau violența revendicativă a femeii lui Bouaru. Că muierea își sculase bărbatul în toiul nopții în coliba din adîncul pădurii și aproape că îl tîrîse după ea pînă acasă în sat.

Luni dimineața, la pichetul de exploatare nu se mai găsea nici picior de om. Pădurea încremenise într-o liniște de mormînt.

— Păi, putere ar fi și aici, se auzi o voce din spatele lui Bán, Farkas Imre trebui să-și întindă bine grumazul ca să vadă din a cui gură pornește vorba.

— Ar putea fi, eu nu zic nu, îl aprobă Farkas.

— Și nu e ? Cine zice că nu e ? continuă celălalt.

— Dar putera asta nu e sigură, pentru că nu e organizată...

— Dar vezi bine că nimeni nu s-a dus să doboare copacii.

— Acum nu. Pentru că domnul nu plătește. Dar cu dreptate ar fi ca noi să-i impunem simbria. Așa fac la oraș. Grevă, dacă nu sînt mulțumiți cu cît sînt plătiți.

Bán nu răbda multă vreme să vorbească altul, așa că interveni cu prețioasă înțelepciune.

— Păi, grevă se poate și aici. Oare noi nu facem grevă ?

— Asta-i altceva. E o chestie întîmplătoare.

Ziseră cîte și mai multe. Cîntăriră și soarta lumii. Vorbiră și despre politica mondială. Unul știa sigur că acum o să cadă guvernul pentru că mulțime de oameni moare de foame și asta nu mai poate ține multă vreme așa. Altul se jura, invocîndu-l pe preot, că în întreaga lume se pregătesc schimbări mari ; și în Germania, fabricile fac tunuri cu grămada de parc-ar fi treierătoare care să azvîrle șuvoaie de boabe. O să fie război, prea sînt mari pregătirile.

Bán își spuse din nou gîndul :

— Care a mai fost la război e sătul ! P-ăla nici legat nu-l mai pot lua. Păi dară, ce e omul ? Vită, să se lase dus la abator ?

— La oraș e ușor. Acolo banii sînt mai mulți, vorbi iar cîrcotașul.

— Pentru omul sărac e la fel oriunde ar fi, zise Imre.

— Atunci de unde au avut ei bani să facă grevă ? Asta să mi-o spui ! Că pentru asta e nevoie de bani !

— Îi pun la un loc. Fiecare din salariu.

Bán Dani își întorcea cu sîrg privirile ochilor căprui cînd spre Farkas, cînd spre cîrcotaș. Ar fi vrut să intervină și să lămurească el lucrurile, dar la subiectul ăsta nu se pricepea, deși simțea că nici celălalt nu e prea în largul lui dar vrea să aibe totuși ultimul cuvînt. Cîrcotașul nu se lăsă :

— Ci că să mai și plătești. Văd că peste tot se aude numai clinchetul arginților !

Și scuipă cu profundă dezamăgire.

Lui Bán Dani îi trecu ceva prin minte și făcu un pas înainte.

— Păi, feciorul doctor al lui nea Szabó Pista tot pe calea asta încearcă. Și-a tocit picioarele și tot n-a izbutit.

Pe Farkas îl cuprinse ardoarea elocinței.

— Asta-i altceva ! Cu totul altceva. Doctorul vrea să vindece numai pe cei bolnavi. Nu zic, și asta e important. Dar e vorba de cu totul altceva ! Trebuie vindecată viața oamenilor, societatea !

Pe uliță trecu un flăcăiaș, tinerel de tot ; cînd îi văzu pe bărbați strînși ciopor în fața casei lui Farkas Imre își vîri și el nasul. Purta o căciulă cît o căpiță, abia i se vedea obrazul. Dar după cît era de roasă pe toate părțile, se pare că era o căciulă pe care o purtase și tată-său ani de-a rîndul.

De sub căpița de blană scînteia strălucirea deșteaptă a doi ochi negri ca tăciunele. Obrajii pufoși erau crăpați de ger și roșii de mușcătura vîntului.

La sosirea lui, numai Bán Dani se întoarse să-l vadă. Îl recunoscu : era un fel de neam de-al nevestei lui Aurel Covrig. Ai lui locuiau pe undeva pe la marginea de jos a satului.

Feciorașul prinse vorba din zbor — se discuta tocmai despre doctor cînd ajunse el lîngă grup.

— Și la noi doctorul a venit pe gratis data trecută cînd a fost mămică-mea bolnavă, interveni el. Cu toate că unchiu-meu, Aurel Covrig, a promis că face el rost de cîțiva lei, dar n-a vrut să-i ia.

Credea că-l calomniază careva pe doctor și se pornise să-l apere cu tot elanul. Bán Dani nu suporta de fel ca un mucos d-ăsta picat tam-nisam printre ei să devină orator. Îl puse la punct :

— Bine, bine. Dar are și doctorul socotelile lui. Ce credeți voi, de ce vrea el să adune grîu și porumb de la oameni ? Ce, alea nu intră în hambarul lui sau mai bine zis al lui tată-său ?

Cîrcotașul se avîntă să-l contrazică :

— Și doctorul trebuie să trăiască din ceva.

Și interveni din nou Farkas Imre.

— Desigur, Szabó Mátyás contează pe bogătani. Pe ei vrea să-i organizeze. De la săraci, ce-i drept, nu primește nimic. Dar eu nu despre asta vorbeam. Asta e cu totul altceva ! Trebuie începută lupta împotriva exploatării celor săraci, asta trebuie să înceteze. Altfel nu se schimbă viața nici la noi cît e lumea.

Vorbea tare, cu capul sus, cuprins de elan. Cum ar putea oare să-i facă pe oamenii aceştia sărmani, nenorociţi, care-l ascultau cu ochii căscaţi, ca să priceapă acel adevăr pe care el îl înţelesese puţin înaintea lor şi pe care-l intuia ?

Dar aşa cum îl cuprinsese focul pe Farkas Imre, tot aşa se aprinsese şi cîrcotaşul, îşi făcu loc cu braţele în lături şi înaintă ca să-i poată vorbi ochi în ochi şi iritat îi azvîrli printre dinţi :

— Vorbeşte, tu, vorbeşte ! Dar cînd ţi-o îneca jandarmii vorba în gît, ţi s-o stinge şi ţie glasul ! Să ştii bine că nici eu şi nici alţii nu plătim nici un sfanţ pentru nici un fel de organizare.

Nu era curios să audă răspunsul, se întoarse pe călcîie şi se depărtă grăbind pasul.

— E greu de cap. Oare măcar să scrie şi să citească o fi ştiind ? O fi mers la şcoală ?

— Lasă-l naibii. Ăsta de cîrcotaş ce e caută nod şi în papură. E un om arţăgos, nu e niciodată mulţumit de nimic. Şi vrea să fie al mai mintos din toţi. Lasă-l să se ducă, îşi zise Bán Dani părerea.

În amurgul acelei zile, în întunericul cernut peste sat, servitorul primăriei, în ţundra lui răpciugoasă şi cu mersul lui împiedicat, parcurse uliţele satului, pătrunzînd şi prin ulicioare, cu toba lui veche atîrnată de gît. La fiecare cincizeci, şaizeci de paşi lovea burta umflată a tobei şi ţipetele lui umpleau cotloanele ca o alarmă menită să sfîşie liniştea. Aştepta ca după răsunetul de tobă ici şi colo să se ivească pe după uluci cîte un cap şi începea să răcnească sacadat, din toată puterea bojocilor că mîine dimineaţă soseşte un camion care va transporta tăietori de lemne în pădurile de pe lîngă Sovata, „cei care se vor prezenta vor primi şi o arvună".

— Se aduce la cunoştinţă...

Vestea mergea mai repede decît toboşarul. Omul nu ajunsese nici pînă în mijlocul satului că toţi ştiau că li se oferă o nouă posibilitate de muncă la tăiatul pădurii. Şi se porni în crugul înserării mare alergătură pe ulite. Să-l ia dracu pe domnul Mártonffy ! ziceau oamenii pregătindu-se pentru dimineaţa ce urma să vină. Se părea că odată cu sfîrşitul iernii se va împlini măcar o fărămiţă

din nădejdile pe care le pritociseră în suflet o vară și o toamnă rămase în urmă.

La ora aceea tîrzie nu se mai puteau încinge cuptoarele pentru copt pîinea, ca fiecare să-și ducă în straiță oarece merinde. De asta se agitau atîta femeile mergînd din vecin în vecin, pentru o bucată de slănină arvunind chiar și două zile de muncă, așa că din febra veștii căpătate de sărăcimea satului profitară și bogătanii care mai aveau de împrumutat celor în nevoie.

Nici unuia dintre cei adunați în fața cîrciumii să aștepte camionul nu-i lipsea straița plină cu merinde. Unii intrară să se încălzească dînd pe gît cîte-o tărie. Alții, pe care-i conduseseră nevestele, priveau doar pieziș spre ușa prăvăliei și înghițeau în sec.

Femeile stăteau de pază și banii care-i împărți domnul acela cu haină de piele așezat lîngă șofer îi vîrîră repede în buzunarele fustelor.

Iar negustorul cu fața puhavă brăzdată de vinișoare vinețiii, arborînd o mină binevoitoare dar și o gravitate impusă de seriozitatea afacerii, se bucura în aceste clipe de o popularitate și de o încredere atît de mari încît acei bărbați încercați de nevoi și de povara grea a familiilor lor înfometate l-ar fi urmat pînă și în iad.

După scurtă vreme, hurducîndu-se pe drumul neîngrijit, camionul se urni din loc și părăsi ulița satului. Bărbații, îngrămădiți umăr lîngă umăr, își traseră căciulile pe frunte și își ridicară gulerele șubelor. Vîntul rece le biciuia obrajii. Cioporul de femei adunate în fața cîrciumii privi îndelung în urma camionului care dispărea în depărtare. Huruitul motorului și zdrăngănitul lanțurilor prinse pe roți se auzi încă multă vreme.

— Îi duc ca pe vitele adunate pentru vînzare la obor. Sărmanii de ei, mormăi o femeie cu fața suptă, cu o broboadă neagră mîncată de vreme. Și își șterse o părere de lacrimă din colțul ochilor...

Huruitul turbat al camionului negustorului de lemne de la oraș nu rămase fără ecou nici la curtea lui Mártonffy. Dacă pînă acum se mai puteau nutri unele speranțe cu privire la recrutarea lucrătorilor pentru tăierea copacilor din pădure, acum orice nădejde se spulberase.

Doamna Lenke, apăsată de gravitatea evenimentelor de după strigarea toboșarului, zbătîndu-se în ghearele disperării, sfîșiată de o puternică criză nervoasă, pierzîndu-și firea cu totul, alerga bezmetică printre odăi, afară în curte și de acolo, înapoi în casă.

Se lega de toți și de toate.

Slugile se fereau.

Pe Dudás parcă-l înghițise pămîntul, nu știa nimeni unde dispăruse. Prinse un moment prielnic să o șteargă din bucătărie și seara aceasta o închină vizitării neamurilor pe care le avea în sat. I-a fost de ajuns, nu mai poate! Și familia Mártonffy îl face vinovat pentru cele întîmplate, și țăranii tot pe el îl scuipă în ochi! S-o ia dracu de lume împuțită.

Tensiunea din casă ajunsese la maximum.

Doamna Mártonffy năvăli de-a dreptul peste bărbată-său:

— Elek! Elek! Pentru Dumnezeu! Fă măcar o dată ceva! Măcar un pas în chestia cu tăietorii de lemne.

Seniorul, total detașat de ceea ce se întîmplă în preajma lui, de-ar fi fost să se prăbușească lumea însăși sau să-i ia casa foc, tăia cu un briceag bine ascuțit, pe un fund îngust de lemn, foi uscate de tutun.

Cînd nevastă-sa pricepu că acest neajutorat, această ruină umană se ocupă în aceste clipe hotărîtoare ale sorții cu mărunțirea foilor de tutun nedeclarate la fisc, dădu un pas îndărăt, i se goli creierul de sînge și simți nevoia să se sprijine de perete.

Își recăpătă suflarea după cîteva clipe:

— Bătrîn neisprăvit! Nu știi decît să răcnești și să terorizezi! De nimic altceva nu ești în stare. Adevărat bărbat, n-am ce zice!

Și se strîmbă cu dispreț.

Indiferența instalată în privirea bărbatului rămase neclintită. În ultima vreme obrajii îi căzuseră, poate mai și slăbise puțin.

— Nu plînge, ce mama iadului! Potolește-te. Pst, ridică arătătorul la buze și făcu semn din ochi către ușa închisă din spatele lui.

În camera cealaltă era Erzsike. Adineauri taică-său auzise clipocit de apă. Probabil că fiică-sa se spăla. Nu

era nici o nevoie să audă izbucnirile isterice ale maică-si.

Dar ușa se deschise și în prag apăru, fragedă, zveltă, dar palidă, fata. Se opri o clipă și își privi părinții cu o uitătură rece și indiferentă.

Odaia se scufundă într-o liniște adîncă.

Mártonffy își regăsi primul prezența de spirit. Se întoarse către fiică-sa și îi zise cu un zîmbet silit :

— Fii liniștită, fetița tatii. Calul acela ți-l cumpăr chiar dacă dracul însuși se duce dracului. Tatăl tău s-a ținut întotdeauna de cuvînt, asta să o știi ! A fost destul cu rugăciunile, înghiți-le-ar iadul pe călugărițele alea ! Vine primăvara și tu trebuie să călărești !

Doamna Lenke, palidă și întunecată, își pocni furioasă palmele.

— Sfinte Dumnezeule ! Elek, oare ești dumneata în toate mințile ?

Bărbatul se sumeți.

— Eu ? Adică eu ?

Obrazul îi devenise aspru.

— Te-ai scrîntit de tot. Se surpă casa peste noi și dumneata visezi cai ? Ești nebun de-a binelea !

Stăpînul casei se sprijini cu amîndouă palmele de marginea mesei, se aplecă puțin înainte lăsîndu-și întreaga greutate a trupului pe brațe. Mușchii feței îi tremurau.

— Eu ? Adică eu ? Cine a spus asta ?

Nu putea suporta în prezența fetei un asemenea afront deschis. Ce umilință ! Ce decădere nimicitoare a vechilor moravuri, a convențiilor sociale ! Femeia, soția lui adorată, născută Solymossv Lenke de Solymosvár se dezbrăcase total de ceea ce fusese ea cîndva, devenise mojică, se degradase în compania slugilor.

Să-i iasă ei asemenea vorbe din gură ! Ei bine, asta e prea de tot. Depășea orice limită !

Era atît de uluit că nu putea scoate o vorbă, doar un frison din ce în ce mai puternic îi cutreiera trupul.

Femeia, în clipa cînd li se întîlniră privirile, văzînd uitătura nesigură și goală a lui Mártonffy, păli, scoase un țipăt scurt și își acoperi obrajii cu palmele. Dar să iasă din cameră nu avu putere. Simțea că e pe pragul leșinului și va cădea grămadă pe podea. Ajunse cu greu pînă la primul scaun pe care se prăbuși neputincioasă.

Capul îi căzu într-o parte pe spătarul scaunului și izbucni în sughițuri de plîns.

În ultimele săptămîni era a doua oară cînd izbucnea în plîns, ceea ce de ani de zile nu i se mai întîmplase. Îmbătrînea, nu mai putea să rabde.

Erzsike, înainte să se retragă în singurătatea ei, îi aruncă o privire dușmănoasă maică-si. În ultima vreme, pe neașteptate, începuse să o urască pe femeia aceasta voluntară, searbădă, vorbind în fraze scurte, simțind din toată inima ei o imensă alăturare de taică-său.

Stăpînul casei respira gîfîit. Se simți cuprins de o oboseală sfîșietoare. Suspinele muierești îi sfîșiau inima pînă în adîncul sufletului. Poate ar fi fost dispus chiar să se apropie de nevastă, să se aplece asupră-i și să o mîngîie pe creștet.

Are dreptate : el este un om slab și nehotărît...

— La dracu, a fost cum a fost de atîtea ori ! mormăi pentru sine.

Doamna Mártonffy își reveni curînd. Glasul îi deveni din nou hotărît și dușmănos :

— A fost cum a fost ! Numai asta de n-aș auzi-o ! Ce neputință umilitoare din partea unui bărbat ! De ce nu aduni muncitori, Elek ? Și în genere, ce vrei ? Ce ne așteaptă pe noi ?

Mártonffy dădu din mînă cu superioritatea lui obișnuită.

— Nu trebuie să te sperii chiar așa dintr-o dată.

— Dar acum... Acum... Ca acum n-a mai fost...

— Am să-i arăt eu avocatului acela !

În aceste clipe decisive, femeia nu suporta vorbele fără rost, iresponsabile și de o vanitate găunoasă.

— Avocatul nu e vinovat !

— Și dumneata îi ții partea ? urlă bărbatul.

— Avocatul a vrut să te ajute. Știa că moșia e pe marginea prăpastiei. Băncile presau. Omul acela a fost bine intenționat. Ți-a vrut binele. E păcat să-l denigrezi !

Ei bine, femeia asta e de neînțeles ! Acum îl scuză pe avocat, pe acela care l-a pus să semneze acea convenție nimicitoare cu privire la livrarea traverselor și o nouă poliță.

— Atunci cine e vinovat? Poate eu? se izbi Mártonffy cu pumnul în piept.

Doamna Lenke îl țintuia cu privirea și rosti cuvîntul de aspră acuzare :

— Dumneata! Dumneata singur!

Bărbatul ameți aproape sub greutatea cuvîntului.

— Nu-i adevărat. Țăranul e de vină! Țăranii ăștia în țundre. Că-i împușc pe toți cîți sînt, grămadă.

Femeia se strimbă batjocoritor și șopti cu ironică dezaprobare :

— Ia mai lasă asta și nu mai tot împușca, pînă la urmă poate mă sperii și pe mine...

Vorba și zîmbetul răneau. Erau dureroase.

Mai întîi Mártonffy tăcu, apoi începu să izbească masa cu pumnii.

— Să înhame Dudás. Să colinde toată regiunea! Fiecare sat! Și să nici nu se întoarcă pînă nu-mi aduce douăzeci de tăietori! Spuneți-i să înhame îndată!

Dar nevastă-sa revărsa valuri de răceală și el se simțea parcă biciuit de vîntul de miazănoapte iscat din uitătura ei.

— Fără bani îl trimiți în zadar pe Ferenc. Fără avans nu se angajează nimeni. De altfel negustorul de lemne a cules tot ce era valid prin regiune.

Opoziția îl îndîrji :

— Poruncesc! Am să le arăt eu lor!

— Uiți că nu mai ești prim pretor. Vremea cînd oamenii puteau fi puși să muncească fără simbrie a trecut de mult. A fost odată!

Mártonffy păru să se trezească dintr-o adîncă adormire.

— Vorbești aiurea, zise.

— Măcar dac-ai fi vorbit cu ei personal, înainte să-i fi adunat negustorul. Dar dumneata...

Bărbatul o întrerupse cu prefăcută mîndrie :

— Personal? Dar cine sînt eu?

— Lasă orgoliile astea. Te rog.

— Poruncesc ca Ferenc să înhame!

În regulă. În sfîrșit, o clătinare a încremenirii în care eșuase viața lor. Pe Dudás îl strigă Erzsike, din odaia vecină, doamna Mártonffy nu se clinti de pe scaunul pe

care se prăbușise. Dar auzind glasul poruncitor, cuvintele rostite sacadat, recunoscu felul de a vorbi al bărbatului ei. Se cutremură. Doamne, fata asta seamănă cu taică-său.

O vreme Ferenc se chiti întrebîndu-se dacă este oare destulă zăpadă pe drum ca să înhame la sanie sau nu. De altfel, sania părea să fie prea mică. În ceea ce îl privea, lui toată această încercare i se părea a nu fi de nici un folos, pentru că, dacă era cineva care să cunoască starea de spirit a zilerilor, acela era fără doar și poate el. Iar vestea despre cele întîmplate în satul lor făcuse pînă acum cu siguranță înconjurul tuturor celorlalte sate de prin împrejurimi.

Hotărî totuși să înhame caii la căruța cea mare, puse și scînduri de-a curmezișul, să aibe oamenii pe ce se așeza. Dar oare care oameni ? Care va fi nebunul care cunoscînd de la început incapacitatea de a plăti a domnului Mártonffy o să vină să lucreze la pădure ?

El vedea situația mai limpede decît aceia din odăile adăpostite de pereții groși ai conacului. Și totuși făcea ceea ce i se spusese să facă, doar porunca e poruncă. El însuși se pregăti de drum cu toată seriozitatea, de parcă n-ar fi avut nici o îndoială cu privire la reușită, își puse și haine groase. Erau chiar clipe — de înșelătoare nădejdi — cînd credea el însuși că noua încercare ar putea fi încununată de succes.

Cînd, hodorogind din greu, căruța ieși din curte, doamna Mártonffy remarcă cu îndoială în glas :

— De ce nu te duci personal, Elek ? Doar stai, stai așa priponit într-un loc... Dumnezeule...

Vocea păru parcă să-l aducă pe stăpîn la realitate.

— Nu te privește ! Te rog, lasă-mă în pace ! Nu mă mai chinui.

Dar știa și femeia să fie insistentă :

— Vreau să te duci personal !

Izbucni jignit de pretenția nevesti-si :

— Dar ce-ți imaginezi dumneata ? Eu nu sînt simbriaș. Înțelegi ? Și te rog să ții seama de asta ! Nu sînt dispus să mă umilesc în fața țăranilor ! Și încă să mă duc să mă rog de ei.Mă mai întreb o dată, cam ce-ți imaginezi ?

Doamna Lenke ședea pe scaun frămîntîndu-se și măcinîndu-și disperarea, prezența ei îl apăsa și îl irita pe bărbată-său pînă la furie. Nu putea scăpa de ea. Și, pe deasupra, cu un glas sfîșietor, încerca acum să atingă alte corzi :

— Nu ești dispus să o faci nici măcar pentru mine, Elek ?

Femeia asta nu-l mai rugase de multă vreme nimic. La asemenea întorsătură nu se așteptase, nu-i venea să-și creadă urechilor. Drăgălășenia, tonul galeș îl derutară într-atît încît nu putu decît să-și miște buzele dar glasul nu i se slobozi din gîtlej.

Doamna Mártonffy a simțit efectul vorbelor ei și continuă :

— Și nici pentru fată nu ești dispus să o faci ? Eu ți-am cerut atît de puțin în toată viața asta. Dacă mă gîndesc bine, parcă nu ți-am cerut niciodată nimic.

Bărbatul, zdrobit, înfrînt, privea fix fața de masă.

— Să lăsăm, să lăsăm asta, bîlbîi el.

— Așa nu mai merge, Elek. Trebuie să recunoști. Eu am stat și am analizat și știu că a fost de ajuns, trebuie schimbată cumva viața asta. Nu despre mine e vorba — să nu mă înțelegi greșit, — Vorbea cursiv, i se uscară și lacrimile. — Mă gîndesc la viitorul copilei noastre. Ce se va alege de ea dacă noi ne prăbușim ?

Făcu o scurtă pauză de parcă ar fi vrut să savureze tulburarea pe care o produsese în sufletul lui Mártonffy.

— Dumneata trebuie să te duci personal la oameni. Poate că negustorul acela nu i-a luat chiar pe toți. Ori nici atît nu ești dispus să faci pentru noi ? Pentru mine și pentru fata dumitale ! Erzsike e unicul nostru copil...

Numai de-ar înceta odată !

Mártonffy parcă ședea pe jăratic.

Și femeia îi zicea întruna, fără patimă, fără izbucniri sentimentale dar cu o voce albă, menită să zgîndăre adînc conștiința omului :

— Cît am luptat cîndva împotriva băuturii ! Cît te-am rugat, cît te-am implorat să reduci alcoolul ! Dacă nu ți-ai fi băut conștiința și bărbăția, acum ai avea putere să faci cele de trebuință. Ai fi stăpîn pe propria ta avere ! Ai avea curaj !

Asta era prea de tot; bărbatul nu mai suporta. Sări ca ars de lîngă masă și începu să umble de colo pînă colo prin cameră.

Se așternu între ei o liniște obosită dar încărcată totuși de o încordare gata să explodeze.

Femeia își aruncase în joc toate atuurile. Nu mai avea încotro ! Își privi mîinile îndelung, gînditoare, apoi, brusc, îi veni o idee și rosti pe neașteptate :

— Doar dumneata le-ai făcut atîta bine oamenilor ! E imposibil ca ei să fi uitat asta !

Mártonffy nu ținuse evidența „binelui" făcut oamenilor. Acum se opri din mers ca reținut de o mînă nevăzută. Se uită la femeie cu o întrebare mută în ochi. Părea că nici nu-și dă seama unde se află. Apoi continuă să se preumble prin fața sobei.

Într-adevăr, parcă își aducea aminte că-l ajutase o dată pe un anume Herlea Martin să scape de o pedeapsă. Se întîmplase înainte de război, nu-și mai amintea cam despre ce fusese vorba. Era unul dintre cei înstăriți și paznicii — țăranii săraci, și fățarnici — îi luaseră vitele : vitele nimeriseră în lan străin și rupseseră unul cîte unul tulpinele porumbului proaspăt încolțit. Pămîntul era al unui bătrîn al cărui fecior plecase în America iar fata, singura pe care o avea, era slujnică la oraș. Bătrînul speriat, stăpînul locului devastat, plîngea de disperare. Era o mare pagubă pentru un om sărman să-i calce vitele sforicica de pămînt și să pască puținul cu care trebuia să iasă, ca vai de lume, din iarnă.

Domnul pretor nu ezitase deloc. Îi pofti afară pe ușă cu aspre cuvinte de dojană pe paznicii de cîmp și odată cu ei și pe sărmanul moș care venise însoțit de bătrînica lui, după care îi întinse mîna lui Herlea spunîndu-i să plece liniștit acasă, capul să nu-l doară, pentru pagubă n-o să plătească nimic.

Găzdoiul își lățise obrazul a zîmbet și se jurase că el o să-i mulțumească odată într-un fel domnului prim pretor.

Pe vremea aceea lui Mártonffy nu-i prea păsa de recunoștința unuia sau altuia.

Oare cine fusese acel Herlea? Încă pe atunci era destul de vîrstnic. Poate că de atunci trecuse în lumea de dincolo. Mártonffy habar n-avea.

Și Kádár Vencel? Tot dintre găzdoi. Cu siguranță că și ăstuia i-ar fi putrezit oasele pe undeva prin Galiția sau la Doberdo, dacă Mártonffy nu l-ar fi ajutat atunci scutindu-l de serviciul miiltar. Își mai amintește și acum cum clipea umil din ochii unsuroși Kádár, ca un cîine credincios gata să lingă mîna stăpînului.

Mai tîrziu se supărase pe Kádár. Împroprietăriții din moșia Mártonffy, în anii douăzeci, mai vindeau cîte o bucată de pămînt. Din astea cumpărase și Kádár, cu toate că fostul prim pretor îi trimisese vorbă că nu-l sfătuiește să se înghesuie.

Amintirile îl înviorară puțin. Își scoase pușca din cui de parc-ar fi pornit la vînătoare și mormăind nemulțumit trecu grăbit prin curte.

Vorbea cu sine însuși, își boscorodea nevasta și constată în cele din urmă că femeile sînt înzestrate cu o putere diabolică!

Doamna Mártonffy, mai liniștită acum după această descărcare nervoasă, pîndea pașii celui care se depărta. Se bucură văzînd că bărbată-său nu o ia prin grădină înspre cîmp, ci prin curte, către casele cu șteșinile picurînd de apă ale satului.

Pentru ea era o mare satisfacție că Mártonffy Elek, la cererea ei, a pornit el personal să caute zilieri. Fără doar și poate, un asemenea domn are prestigiu, apariția lui cu siguranță că îi va impresiona pe țărani; așa își imagina doamna Lenke. Păcat că nu o făcuse mai din vreme!

Poate totuși o să reușească să îndepărteze primejdia care-i pîndea.

Drumul mustea cleios de apa zăpezilor scurse după topire. În gropi se adunaseră băltoace care trebuiau ocolite cu toate că în bocancii cu tălpi duble și ghintuite ale domnului Mártonffy nu avea cum pătrunde umezeala. Purta pantalonii strînși sub genunchi și jambiere de lînă maro închis. De la o vreme renunțase să mai poarte cizme, îndrăgise bocancii și se mișca mai ușor în ei pe cîmp.

Pe cele două dungi ale drumului zăpada murdară se boboșa în grămezi. Nimeni nu-și bătea capul să o ia de acolo, rămăsese pe loc de atunci de cînd o măturaseră la început. Cădea în sarcina razelor de soare, din ce în ce mai puternice, să o usuce încetul cu încetul. De pe streșinile caselor proaspăt spălate, picurau țurțurii cu boabe dolofane de apă care săpau șanț în jurul zidurilor, pe sub ferestre.

Mai încolo, privirea domnului Mártonffy zări casa în care stătuse cîndva acel Martin Herlea care avusese necazul cu vacile. I se părea de necrezut că, acum, el trebuie să deschidă poarta, să bată la ușa găzdoiului și să roage ca el sau careva din neamul lui să iasă la lucru în pădure. Casa se ridica albăstruie în fața domnului, lucru care-i dădu curaj, căci vopsirea caselor în albastru era obicei străvechi, tradițional, rămas încă de pe vremea iobăgiei. Era limpede că străbunii lui Herlea fuseseră iobagi la moșia Mártonffy.

Cu capul dat pe o parte iscodea cu mare atenție ce se petrece în curte. Văzu fumul gros și negru cernut de hornuri, dar simți parcă o ușurare cînd lăsă poarta în urmă.

Din față venea o femeie încălțată cu cizme săltîndu-și cu o mînă marginile fustei, ferindu-le de udeală.

— Ia spune, tu, aceea, cum te cheamă ? o abordă el.

— Sînt nevasta lui Duma. Kiss Rozi, să trăiți.

— Aha, Kiss Rozi. Dar ia spune, Rozi, bătrînul Herlea locuiește aici, în casa asta ? și arătă cu capul înspre spate.

Femeia se uită lung la el.

— Oho, casa asta au vîndut-o încă pe vremea cînd trăia el.

— Aha ? Uite că n-am știut.

— Pe bătrînul Herlea l-am condus acum vreo șase-șapte ani la groapă.

— Iaca, nici asta n-am știut-o.

Trăia atît de izolat de sat, atît de străin că nu știa nimic despre viața oamenilor.

— Dar Kádár Vencel ? întrebă și arătă spre o casă aflată mai la vale.

Femeia îl măsura din ce în ce mai bănuitoare pe domn. Se trase chiar un pic mai în lături. Domnul Már-

tonffy avea privirile tulburi și Rozi simți cum îi bate inima în gîtlej. Privi pe furiș în jur căutînd o cale de scăpare dacă, cine știe...

— Nea Kádár Vencel ? Întrebați de acela care s-a mutat la oraș, cu ginerele lui ?

Domnul o privi ca pe o năzărire de vis.

— S-a mutat ?

— Da, acu-s doi ani.

Deci în zadar le-ar bate în poartă. De altfel, aici, în inima satului, locuiau gospodarii înstăriți, unii avînd treizeci, patruzeci de holde, alții opt, zece sfori de pămînt întinse pe hotar. Oameni de felul ăsta nu se băgau zilieri și ar fi fost în stare chiar să renunțe la pîinea cea de toate zilele decît să se bage simbriași la alții.

În sufletul lui Mártonffy, călcînd cu pași nesiguri ulița satului, se cuibări o tristețe apăsătoare. În zadar orice încercare la proprietarii acestor case mîndre cu fațade dichisite și hornuri înalte. Găzdoii nu se bagă zilieri.

Mai de vale, pe măsură ce înainta spre marginea de jos, clădiriile erau mărunte și îngrădite, din ce în ce mai puțin arătoase, cu ferestre cît palma, cu garduri dărăpănate, unele cu acoperișuri de șindrilă sau paie.

Spre marginea satului căsuțele din chirpici se sprijineau parcă unele de altele de parcă strînse așa ar fi vrut să se încălzească adunîndu-se ciopor. Și curțile erau strîmte, unele doar atît cît să întorci căruța și atît.

La care poartă să bată deci ? De la cine ar fi putut spera ajutor ?

De locuitorii de la marginea satului se temea mai abitir decît de diavolul care, cu siguranță, va veni într-o zi să-i înhațe zilele pline de păcate. Întoarse și capul și se feri măcar să se uite la casele cocîrjate. De acolo veneau toate relele. De acolo, din căsuțele acelea sprijinite unele de altele se revărsaseră peste viața lui toate nenorocirile și primejdiile.

La naiba ! Și grăbi pasul clătinîndu-și arma pe umăr. A fost o idee dementă, muierească, asta, ca să pornească el însuși în căutare de lucrători. Dădu capul pe spate și, cu pas apăsat, milităresc, țeapăn ieși din sat, ca pe urmă să răsufle ușurat cînd i se așternu din nou în fața ochi-

lor cîmpul cu pete albe de zăpadă și pămînt negru, aburind miresme de primăvară.

Se plimbă îndelung pe hotar, umblă de colo, colo, fără nici o țintă. Uneori îi sărea în față fugind speriat cîte un iepure, dar vremea vînătorii de iepuri trecuse de mult, nu se putea descărca pușca la vederea lor.

Ajunse acasă într-un amurg tîrziu.

Cînd intră mamă-sa la ea în odaie să o cheme la masă, Erzsike stătea lungită pe divan. Se înfășurase în două pături și abia de se mai vedea pe divanul lat sub maldărul de așternuturi îngrămădite peste ea. Ținea în mînă o carte dintre filele căreia își ridică privirea. Mamei i se păru ciudată paloarea fetei.

— Ce-i cu tine, dragă ?

— Nimic.

În timpul certurilor de familie, la care Erzsike vrînd-nevrînd asistase, se situase cu totul de partea tatălui !

Numai de n-ar fi pomenit întruna de calul acela ! Cînd îl auzea pomenind că maică-sa în tinerețe călărise grozav îi venea să-și astupe urechile plictisită. Cînd își imagina frumusețea de odinioară a acestui obraz acum ofilit și ridat de bătrînețe, sufletul îi era mistuit de o invidie, o furie și o acumulare de ură de-i venea să urle.

În sobă focul duduia puternic răspîndind valuri de căldură în odaie.

— Nu cumva ești bolnavă ? întrebă doamna Mártonffy apropiindu-se cu mîna întinsă să vadă temperatura fetei. Dar Erszike își trase repede peste cap pătura moale învelită într-un cearșaf fin.

— Oare n-ai temperatură ?

— O nimica toată. Am avut niște frisoane și m-am culcat.

— Asta ar mai lipsi, să te îmbolnăvești.

— Ñ-o să mă îmbolnăvesc. Nu vreau să fiu bolnavă.

— Am destule necazuri cu taică-tău, sărmanul, bine că s-a hotărît și a pornit el însuși să caute tăietori de lemne. Mare lucru, pentru că n-a făcut niciodată nimic în interesul moșiei.

Vorbele ei erau pline de mîndria victoriei și fata intui asta din plin.

Nu răspunse. Răsfoia filele cărții de parcă astfel ar fi vrut să o determine pe maică-sa să plece mai repede și să o lase să-și continue lectura.

Doamna Lenke medita. Buzele înguste tremurau imperceptibil și ochii priveau parcă în gol. Zece, cincisprezece, douăzeci și trei... Da, e timpul.

În perioada asta, Erzsike devenise din ce în ce mai sensibilă, mai năzuroasă, mai nervoasă.

Ar trebui să se mărite. Dar cu cine?

Gîndindu-se la asta, Doamna Mártonffy se îngrozi de ceea ce avea să aducă viitorul. Își freca fruntea și se simțea total descumpănită.

— Ar trebui chemat un medic. Și un calmant...

Erzsike se opuse violent:

— Nu, nu! E de prisos!

— Și totuși la prînz trebuie să mănînci.

— Mulțumesc, nu vreau.

Desigur, ca să trimeată după medicul de plasă era destul de complicat. Nici caii nu erau acasă, doar plecase Dudás cu ei, în satele dimprejur. Cine știe cu ce rezultat se va întoarce. Ea avea mai multă nădejde în drumul întreprins de soțul ei decît în acela făcut de Dudás. Gîndindu-se că el acum discută cu țăranii, le face promisiuni, îi convinge, îi vine chiar să zîmbească. N-ar fi trebuit întinsă coarda la maximum. Dacă s-ar fi apropiat mai din vreme de soțul ei poate că multe lucruri s-ar fi petrecut altfel...

Vremea a trecut, anii s-au scurs... Nu se mai pot recupera nesăbuințele, nu mai pot fi îndreptați pașii greșiți.

Pîndea cu ochii la fereastră plină de nerăbdare. Spera să-l vadă apărînd pe Mártonffy. Dar bărbatul întîrzia.

Imediat după-amiază trimise după Mátyás.

Scrutînd îndelung obrazul tînărului doctor, constată că slăbise. Ce naiba, aici toată lumea se ofilește, se macină, se mistuie? Ultimii ani îl marcaseră și pe el vizibil. Pe ea o traumatizaseră încă anii aceia chinuitori cînd fusese atîta tevatură în jurul acelor pămînturi. Și nu va putea uita asta niciodată.

De atunci începuse să îmbătrînească, de atunci i se adînceau întruna ridurile din jurul buzelor....

În odaia Erzsikăi se cernură ecourile glasurilor din camera vecină. Recunoscu îndată vocea lui Mátyás și auzi și că maică-sa rîde. Ce-i asta? Prefăcătorie? Sau într-adevăr a apucat-o rîsul în toiul acestei situații disperate care amenința cu răsturnarea totală a vieții lor? O năpădi furia și simți o ură crescîndă față de maică-sa.

Cine știe ce taine ascunde trecutul acestei femei prefăcute și crude? Erau momente cînd ar fi vrut s-o ia la întrebări, să o pună să-i vorbească despre vremurile de demult. Apoi se îngrozea. Dacă ea totuși ar începe să vorbească și-ar astupa urechile. Și-ar lua lumea-n cap.

Din ce în ce mai mult se înrădăcina în ea convingerea că taică-său era o biată victimă. Cine știe ce se întîmplase între ei, că el, dezamăgit, se apucase de băutură și se afundase cu toată ființa lui în mahmureala alcoolului.

Apoi glasurile din camera vecină deveniră șoptite. Vorbele se estompară.

Erzsike știa că vorbeau despre ea. O cuprinse o fierbințeală atît de puternică încît simți nevoia să-și răcorească obrajii cu palmele. Conspiră cu privire la ea. Maică-sa discută despre cele mai intime taine ale trupului ei cu un bărbat străin? Căci, pentru ea, Mátyás nu e doctor. Vai, ce rușine! Își mușca nervoasă buzele.

După o îndelungată consfătuire, doamna Mártonffy deschise ușa cu grijă.

— Ai un musafir, zise cu buzele întinse într-un zîmbet mieros.

— Nu primesc musafiri! strigă Erzsike tare, ca să audă și bărbatul care aștepta în încăperea vecină.

Doamna Mártonffy închise repede ușa, deși știa că e prea tîrziu. Se apropie de divan.

— Nu fii măgăriță. Ce te-a apucat?

— Lăsați-mă în pace!

— Nici n-ai întrebat cine a venit.

— E de prisos. Am auzit.

Maică-sa era stînjenită.

— N-ai putut să auzi nimic.

— Tot!

— Dar trebuie să-l primești pe Mátyás.
— Pe nimeni !
— Dar e medic...
— Nici pe medic !
Zvîrli cartea și întoarse năzuroasă spatele.
„Sîngele lui tată-său“ — se întristă doamna Mártonffy — „în afara instinctelor ei nu cunoaște nici om, nici Dumnezeu, e violentă, nesăbuită, înverșunată.“ Și se întoarse în odaia vecină. Dar acum zîmbea de parcă nimic nu s-ar fi întîmplat, așa cum o cereau convenienţele. Încercă să citească din expresia feței lui. Mátyás dacă auzise sau nu refuzul categoric al lui Erzsike.
Bărbatul ședea cufundat în sine pe scaun. Îi lipsea parcă ceva din obișnuitul acestei camere și încerca să descopere ce anume. Mai tîrziu își dădu seama că e vorba de stăpînul casei.
— Vezi, nu se poate discuta cu ea. Tocmai asta îți spuneam. E teribil de nervoasă și capricioasă.
Se pare că și tînărul medic era absorbit de meditaţiile lui, căci nici spusele doamnei Mártonffy nu-l scoaseră din dispoziția lui melancolică. Parcă nici nu l-ar fi interesat cine știe ce boala Erzsikăi. Mai schimbară cîteva cuvinte de complezență și medicul plecă scuzîndu-se că nu vrea să întîrzie prea mult.
Asta îi displăcu doamnei Lenke. Ea tocmai voia să i se jeluie, să-i înfățișeze situația critică în care ajunseseră din cauza agitației comuniste. Umbla de colo-colo prin casă din ce în ce mai nervoasă. Privea tot mai des către fereastra care dădea spre stradă. Își închipui chiar că Mártonffy se vîrîse în cîrciumă, așezîndu-se să bea cu țăranii, ca să-i mai înduplece. Cu toate că ea considera cîrciumă ultima treaptă a decăderii umane, acum, în folosul cauzei, i-ar fi iertat pînă și asta bărbatului ei.
Se miră grozav cînd, spre seară, vizibil extenuat, cu bocancii năclăiți de noroi, cu obrajii pișcați de ger, bărbatul se întoarse venind nu dinspre stradă, ci dinspre grădini.
Te pomenești că vagabondase doar prăpădind timpul, lucru care în situația dată ar fi fost o vină de neiertat în ochii doamnei Lenke. Cu inima bătînd să-i spargă pieptul, porni să-l întîmpine.

Încă o zi pierdută și contractul... Vai, doamne, contractul acela ! Acum femeia cunoștea toate clauzele contractului, secrete rămăseseră doar suma și volumul cantității traverselor. I se păruse necuviincios să întrebe asemenea lucruri : n-ar fi fost corect.

Se făcu a ține calea bărbatului care tocmai păși pragul. Stătea, umbră întunecată crescută din penumbra bucătăriei, fără a spune un cuvînt, fără a întreba ceva.

O clipă Mártonffy tresări înfruntînd privirea femeii. Uitătura ochilor îi era goală ca aceea a morților.

Tăcea și el.

Apoi femeia făcu un pas în lături, spre dreapta.

Bărbatul trecu mut pe lîngă ea.

Doamna Mártonffy înțelese totul, era pe deplin lămurită.

Nu-i rămînea altceva de făcut decît să vegheze pîndind întoarcerea lui Dudás. Se înnoptă de-a binelea. Răsărise luna și cerul limpede de sfîrșit de iarnă îmbrăca pămîntul într-o strălucire rece. Umbrele copacilor din grădină săpau gropi negre la rădăcini. Satul se cufundase într-un somn adînc. Cîrciumarul stinsese și el lampa.

Auzind huruitul căruței doamna Lenke își puse broboada, ieși grăbită în fața ușii și ascultă încordată zgomotele nopții. Îl auzi pe Dudás vorbind cu caii, apoi auzi cum îi deshamă și îi duce la adăpat. Nimeni nicăieri. Omul se apropia de fîntîna cu roată, desenată în străluciri de bronz, pe lîngă care erau văiugile de adăpat.

Unul dintre caii pe care Dudás îi trăgea de căpăstru se crispă și fornăi. Bărbatul deveni atent, se aplecă înainte și desluși vag o umbră :

— Care ești acolo și ce pofte desfrînate te macină noaptea atît de tîrziu ?

— Ce se aude, Ferenc ? Ai reușit ? întrebă femeia.

Ferenc recunoscu vocea și se îngrozi atît de tare încît scăpă frîul din mînă. Își scoase grăbit căciula și se înclină adînc.

— Vă rog să mă iertați, nu v-am recunoscut, doamnă...

— Nu-i nimic, Ferenc. Sper că ai adus vești bune.

Sluga oftă adînc.

— Nu pot spune decît că oamenii au înnebunit peste tot...

Era suficient. Doamna Mártonffy înțelese. Dădu aproape imperceptibil din cap, se întoarse și o luă spre scările care duceau în tindă. Dudás o urmărea cu privirea și văzu că doamna urcă scările scîrțîitoare cu greu și atît de îndoită de spate de parcă ar fi purtat pe umeri toată povara nenorocirilor pămîntului...

A doua zi Erzsike nici nu se mai sculă din pat. Avusese o noapte de neliniște, o chinuiseră tot felul de vise încurcate.

La ivirea zorilor stătea cu ochii larg deschiși. Aștepta ca geana de lumină să pătrundă în odaie.

Mai tîrziu intră Regina, foarte temătoare și reținută. Aducea pe o tăviță micul dejun : cafea cu caimac, unt, gem.

— Trage perdelele deoparte ! o apostrofă Erzsike.

Fata puse tava pe masă și aproape în vîrful picioarelor se apropie de fereastră să-i facă loc luminii de afară să pătrundă în odaie. Acoperișurile de olane ale acareturilor din curte abureau umede și peste tot streșinile curgeau.

Regina nu era cine știe ce îndemînatică. Spăla, călca, săpa și grebla cu îndemînare dar cînd trebuia să o servească pe domnișoara se mișca atît de lălîie și stînjenită că îți făcea rău să o privești. Și acum, după ce inundă camera ca într-o vrajă de lumină, luă tava de argint de pe marginea mesei și o duse lîngă pat. În zadar se uita împrejur, nu găsea un loc unde să o pună. O puse deci înapoi de unde o luase. Împinse un scaun lîngă căpătîiul patului și luă din nou tava în mînă.

— Cît o să mai tîndălești așa ?! o apostrofă Erzsike. Se răcește cafeaua. Dar nu se grăbi să întindă mîna după ceașcă.

Reginei îi tremurau mîinile și nu știa de ce să-și agațe privirea. Se simți ușurată cînd micul dejun ajunse acolo unde trebuia și voi să iasă cît mai repede din cameră.

În clipa aceea domnișoara se răsti severă la ea :

— Stai ! Arată-mi mîinile !

Regina se întoarse, înghiți în sec. Instinctiv își ascunse mîinile sub șorț.

— Arată-le. Sigur sînt jegoase !

— Vai de mine, tremurară buzele Reginei.

Îi era tare rușine.

— De ce le ascunzi ?

— Mîinile mele sînt toată ziua muiate de apă. Vă rog, lăsați.

— Dar le-ai spălat azi de dimineață ? La asta să-mi răspunzi !

— Toată vremea le spăl. Sînt crăpate de atîta spălat.

— Se cojesc, sînt sigură !

În zadar ar fi vrut să iasă, acum nu mai putea. Stătea pironită locului, de parcă i-ar fi prins picioarele rădăcini. Privi pe furiș mîinile catifelate străbătute de vinișoare albastre ale Erzsikăi. Ale ei erau roșii, lătărețe, ciupite de ger, cu unghiile rupte și pielea crăpată sîngera uneori.

Pînă acum nici nu băgase de seamă cum îi sînt mîinile...

Acum se rușina cumplit în fața acestei domnișoare fine și atît de îngrijite.

— N-ai înțeles ce ți-am spus ? Dumneata ești tîmpită ?

Ochii Reginei se împăienjeniră, buzele îi tremurau.

— Arată mîinile ! Și nu te mai uita la mine ca o vițea.

De la o vreme Regina observase sau mai degrabă simțise că domnișoara nu o poate suferi, se leagă mereu de ea, îi vorbește urît, dacă-i stă în putință o umilește.

N-ar fi vrut cu nici un chip să-și scoată mîinile înțepenite sub șorț. Și cu toate astea le scoase, ezitînd și rușinîndu-se și le întinse arătîndu-le celeilalte fete.

— Poftim. Ce vrea domnișoara cu mîinile mele?

— Puah ! întoarse scîrbită capul Erzsike.

Pe obrajii Reginei lacrimile curgeau șiroaie.

— Mie să nu-mi plîngi aici, mai bine spală-te pe mîini și îngrijește-le !

Ar fi vrut să-i spună să nu mai apară în fața ei cu asemenea mîini, dar îi trecu prin minte că poate cu asta o îndepărtează definitiv și asta n-ar fi vrut-o măcar și pentru că îi făcea plăcere să o umilească și să o jignească.

— Mîine dimineață te prezinți la mine cu mîinile puse la punct!

Regina plecă spre ușă clătinîndu-se, cu obrajii îngropați în palmele mîinilor înroșite.

Dar vocea aspră o urmări:

— Cine ți-a permis să pleci?

— Plec... am treabă... lăsați-mă, vă rog...

— Încă nu ți-am spus tot! Ia să-mi răspunzi: în general ai obiceiul să te mai și speli cîteodată? Cu dușmănie și invidie în priviri fixa trupul plin al slujnicei, coapsele care se unduiau cînd pășea, ca într-un dans, sînii pietroși, umerii rotunzi, de care se lipea bluza modestă dar curată. Îți duhnește trupul de la distanță. Puah! Ce scîrbos! Spală-te ca lumea.

Acum Regina izbucni în hohote de plîns.

Dar se și revoltă mîndria ei călcată în picioare: nu-i mai păsa de domnișoara, în zadar ar fi vrut aceea să o rețină, în zadar țipa ascuțit în urma ei chemînd-o înapoi. Ieși din cameră...

În acea dimineață în timp ce din odaia vecină se auzea pînă aici discuția neîmpăcată a părinților, Erzsike se cufunda în lectură gîndindu-se între timp că la prînz nu va primi mîncarea decît servită de Regina. Ea va trebui să i-o aducă. Și atunci o va umili din nou, o va insulta iarăși. Își bătea capul cum s-o rănească mai dureros, mai crunt.

X

Cîrciumăreasa se învîrtea de colo colo ca un titirez. Ca momeală pentru clienți, purta fusta scurtuță bine și picioarele dolofane strînse în ciorapi subțiri de culoarea pielii se desenau ademenitoare deasupra încălțărilor cu toc înalt.

Deși în această zi a săptămînii, sîmbăta, și mai cu seamă la această oră tîrzie de după-amiază, nu era nevoie de nici un efort pentru a-i ademeni pe clienți. Forfota era oricum destul de mare.

O bună parte din bărbații satului poposeau aici, pe băncile cu scîndura lustruită de atîta șezut, ca să-și mai înveselească sufletele roase de necazuri...

Vinul pe care cîrciumarul îl aducea din pivniță în sticle de un litru, aburite, era acru ca oțetul. Strîngea gura pungă cînd îl gustai și îți dădeau lacrimile, nu alta.

Fără îndoială, cîrciumarul viclean, furat și el de spiritul comercial al vremii, boteza, de nimeni văzut, în întunecimea pivniței, vinul cu apă.

În schimb palinca fiartă și distilată în casă, din mere sau din prunele culese de pe jos, ardea ucigător. Mai să crezi că, hrăpăreț cum era, cîrciumarul o asezona cu piper. Altfel n-ar fi fost atît de cumplită cînd o înghițeai.

N-avea a face! Vinul botezat sau palinca piperată reușeau deopotrivă să omoare plictiseala sufocantă a zilelor de sfîrșt de iarnă și să prilejuiască discutarea necazurilor și a grijilor comune.

În perimetrul comunei nu se cultivau struguri. Doar cîteva costișe de deal bătute de soare ale moșiei Mártonffy fuseseră plantate încă din vremuri de demult cu butași de vie. Cu toate că nimic n-ar fi adus mai mult folos buzunarelor goale ale localnicilor ca licoarea aromată a dealurilor. Asta o demonstrase și pilda celor două comune așezate în valea Tîrnavei. Acolo casele erau construite din cărămidă, case cu pereți înalți, cu ferestre largi. De acolo căra și cîrciumarul nectarul trebuincios.

Toamna trecută costișele plantate cu vie și îngrijite cu atenție au plătit cu recolte bogate de struguri. În multe locuri gospodarii au avut probleme cu depozitarea mustului Și cu toate astea, anul acesta vinul era la fel de scump cum fusese cu un an și cu alți ani mai înainte. Parcă negustorii de struguri s-ar fi vorbit între ei : pentru nimic în lume n-ar fi scăzut prețul!

Sau cel puțin așa argumenta cîrciumărul...

Și avea el minte, mai mult cît zece viticultori la un loc!

Se obișnuise să se văicărească atît de tare că altceva nici nu mai făcea. Chiar și acum se tot învîrtea pe lîngă masa lui Máthé András și a ortacilor lui și se plîngea de mama focului :

— Credeți-mă, nu știu cît mai pot rezista. Și cînd n-o să mai pot o să trag obloanele! Le trag și gata! Cine-i nebun să facă negustorie în pierdere? Și pe lîngă asta n-am nici zi, nici noapte. Nu e nopticică să nu bată de două-trei ori în poartă cărușași în trecere, chiar după ce m-am culcat! De parcă eu n-aș avea nevoie de odihnă!

Ridica și el paharul, ciocnea, îndemna la băutură. Numai că el se înfrupta din ceea ce plăteau clienții.

Așa e de cînd lumea: cu cît se strînge averea, cu atît omul hulpav se plînge mai abitir. Despre cîrciumar se știa că e plin de bani. Și încă el se vaită de oboseală! I s-a îngroșat slănina sub bărbie și burta a început să i se rotunjească, deși e om tînăr încă. Și, dacă te uiți bine, și nevesti-si i se lățește fundul pe zi ce trece. Își flutura fusta la fiecare pas de le ieșeau bărbaților ochii uitîndu-se după ea.

Era viclean cîrciumarul, știa să-i vorbească fiecărui client după inima lui. Nu i se plîngea din pură întîmplare lui Máthé András despre sfatul comunei. Vorba putea fi înțeleasă și la adresa primarului. Dar dacă totuși ar fi ajuns la urechea primarului el se putea justifica zicînd că nu depre părintele satului fusese vorba ci despre membrii din sfatul satului așa, la modul general.

— Sfatul a ridicat într-atît arenda cîrciumii că dacă satul și-ar căra toți banii aici și tot n-ar ajunge! Așa nu se mai poate!

Își frecă cicatricea albă de pe fruntea măslinie.

— Să dea cîrciuma cui vrea, bătu-i-ar Dumnezeu! Numai eu știu cît mă costă!

Și Kuri Pál știa că vorba spusă la întîmplare și într-o doară zboară mai iute ca pasărea. Cîrciumarul avea mulți pricteni în sfatul satului și chiar în ceea ce îl privea, el ținea cu primarul pînă-n pînzele albe. I se păru de cuviință să îndrepte vorba în altă direcție.

— Îi cunosc eu pe viticultori. Îi tremura osînza de sub bărbie la fiecare cuvînt și i se strînseseră și sprîncenele snop. Am avut eu odată un zilier dintr-una din comunele astea unde se face vinul cu toptanul. Nici nu mai știu de ce l-am angajat. Slugă să nu-ți iei decît dintre nevoiași, asta v-o zic eu. Ori feciorul acela nu voia decît să vadă lumea și să cunoască oamenii de pe

aici. La un moment dat a venit tată-său, să-l vadă, asta s-o auziți. Și ce să vezi, intră la mine în grajd. După ușă era un morman de bălegar, tocmai atunci voiam să-l arunc. Dar tătînele slugii mele s-a strîmbat și i-a tras un picior plin de dispreț. Cînd am ieșit după el, l-am auzit rîzînd de mine cu fecioru-său. Așa sînt oamenii cu stare. Viticultorii ăștia sînt foarte dichisiți, le place grozav ordinea.

Cînd termină fraza izbi cu putere cu pumnul în masă și debordînd orgoliu continuă :

— Dar de mine să nu îndrăznească să rîdă careva că-l calc în picoare de-i scot pe gură și sarmalele mîncate de sărbători !

Se nimeriseră pe acasă și cîțiva muncitori de la tăiatul pădurilor. Ăia ciocneau între ei la o masă vecină, dar erau mult mai potoliți decît cei de la masa lui Máthé András. Uneori în deschizătura ușii se ivea cîte un cap de muiere, nevastă, mamă sau fiică și făcea doar un mic semn de chemare cu degetul îndoit.

Trebuia să pleci chiar dacă te rușinai.

Numai în răstimp de o oră vreo trei inși plecaseră răspunzînd acestor semne.

Familia veghea ca nu cumva banii cîștigați cu greu la pădure să-și ia zborul în buzunarul cîrciumarului.

După plecarea acelora parcă se făcuse mai largă cîrciuma. Se putea ridica și glasul mai în voie. Se auzeau urări de bine înflorite și meșteșugite. Uneori îl agățau pe cîrciumar de mînecă :

— Mai adă un rînd ! Dar să nu vămuiești nimic, că pe lumea ailaltă te scaldă diavolul în ce furi picătură cu picătură !

După ai lui Máthé nu se ținea nici o muiere. Nu se pomenea ca vreuna din neveste să îndrăznească să-și vîre nasul pe acolo unde stăpînul casei se veselea ciocnind paharele cu prietenii și cumetrii.

Ei beau vin. Palinca iute era bună numai dimineața, pe stomacul gol, ca să pună sîngele în mișcare.

Pe Kuri îl prinse pasiunea snoavelor. Ca să întărească cele spuse își chemase și brațele în ajutor și gesticula violent :

— După aia m-a tot chemat viticultorul să merg să-l vizitez, că mă primește cu drag. Ei, așa...

— Eu n-aș fi răbdat o clipă să-și rîdă de mine... să mă *persufleze!*

Atenția generală se îndreptă către Máthé András, toți ochii se întorseseră către el de parc-ar fi fost trași cu ața. Máthé chiar cînd ședea pe scaun, era cu un cap mai scund decît ceilalți de la masă. Capul mare, fruntea boltită și bobosată, dar trupul mărunțel se pierdea pe lîngă Kuri și Costin. Cele două grămezi de osînză aproape că se revărsau de pe băncuțele înguste ale cîrciumii. Îl înghesuiau pe Máthé între ei făcîndu-l să se tot sucească și răsucească.

Pe cît era însă de micuț pe atît avea voce de mare și răsunătoare.

— Eu l-aș fi luat pe viticultor de guler și l-aș fi dat pe poartă afară! L-aș fi zvîrlit ca pe o felderă de făină!

Înfierbîntat își făcea loc cu coatele și vecinii erau nevoiți astfel să-și mute fundurile uriașe mai spre marginile băncii. Amintirea săptămînilor de chin nu lăsase urme vizibile, totul era doar că mergea cu pași destul de nesiguri, sprijinit de baston.

— L-aș fi dat afară cu un picior în... pentru că în tot satul ăsta gospodărie mai îngrijită ca a prietenului meu Kuri nici nu găsești. Și tocmai pe el să-ndrăznească să-l persufleze pentru bălegar!

Gergely stătea față-n față cu unchiul său și îl aproba dînd din cap. Are dreptate unchiul! Cu cît îi luneca pe gît o cantitate mai mare de vin, cu atît era mai strălucitor adevărul vorbelor lui. Máthé András n-ar fi avut voie să bea vin, medicul i-o interzisese categoric. Dar oare tocmai prietenii să-l împiedice? Ar fi și de prisos. Máthé s-ar simți jignit și supărarea ar fi fost gata.

Intervenția asta întrerupse vorba lui Kuri. Era un individ greoi, cu creierul năpădit de osînză, așa că orice întrerupere îi tulbura gîndurile. La început căscă ochii mari într-un efort vizibil, pe urmă își regăsi firul vorbirii începute:

— Eu nu l-am dat afară. Eu sînt dintr-aceia care-și respectă musafirii.

Máthé sări în picioare dînd vîrtos din coate. Costin fu nevoit să se dea la o parte, să nu-l pocnească în nas.

— Și ce, eu nu ? Poate că eu nu-i respect ?

— Asta e treaba ta. Te privește.

— Dar ia spune, ce, eu nu-i respect ?

— Stai jos și nu mai da din mîini. Îi respecți, na. Eu nu în sensul ăsta am zis-o.

Máthé se liniști. Își șterse fruntea congestionată și se așeză.

— M-a pisat pînă m-am pornit într-o zi să-i întorc vizita, explica tacticos Kuri. Ia stai ! mă gîndeam eu. Îi deschid și eu ușa grajdului. Încep și eu, la el, unde a început și el la mine. Ei bine, știți ce-am văzut ?

Pavel Costin începuse să-și piardă răbdarea :

— Parcă ce se poate vedea într-un grajd ? Animale.

Acum Kuri îi răspundea lui peste capul lui Máthé :

— Așa cum zici. Animale ! Dar cîte ?

— Spune odată. Nu te tot screme ca în păpuriș.

— Șase boi de mai mare dragul. Așa cum zic ! Șase.

— Eram cît pe ce să cred că o cireadă, îl necăji Costin. Kuri se înfierbîntase. Acum lega frazele mai coerent :

— L-am și întrebat pe dată : cîți ari de pămînt ai dumneata ? Ei, și ce credeți ? întrebă el plimbîndu-și privirile cu superioritate de la unul la celălalt.

Máthé era din nou presat și se foia pe loc așteptînd nerăbdător.

Nimeni nu răspunse, toți ochii îl urmăreau curioși pe Kuri. Iar el azvîrli surpriza, ca pe un atu scos din mînecă :

— Numai zece ari. Asta s-o auziți !

— Întrebarea este ce fel de pămînt, făcu Máthé pe deșteptul.

— Asta e totuna ! Dar să îngrași și să ții după zece ari șase boi e totuși prea mult ! I-am și spus părerea mea. Alea șase animale rumegă tot ce produce pămîntul.

Nea Kuri privi meditativ în fața lui de parcă de atunci s-ar gîndi mereu la cele șase animale și cei zece ari de pămînt. Dădu din cap și continuă cu o voce mai împăcată :

— Dar omul a rîs cu poftă. Îi era rîsul ca o batjocură. Pe urmă a dat din mînă a milă. Adică de parcă

i-ar fi fost milă de mine. Pentru că, pur și simplu, nu pricepea rostul întrebării mele.

— Lasă-l dracului, mai bine să ciocnim ! zise Costin.

Dar în mintea lui Kuri amintirile erau răscolite și nu-i dădeau pace :

— Și după aia, după o vreme. l-am întrebat pe feciorul care muncea la mine : „Ce face taică-tău cu boii ?“ „Păi, i-am vîndut !“ Ehei, mi-am zis eu, uite că i-a venit omului mintea la cap. „Bine ați făcut, o idee deșteaptă, i-am zis eu, și cît ați luat pe ei ?“ Și ce credeți ?

Máthé îl întrerupse :

— Depinde cînd i-au vîndut ? Care era prețul pieții !

— Ehei, uite că nu e așa ! Țineți-vă bine ! Omul a vîrît șaizeci de mii de lei în buzunar, nici un leu mai puțin !

Costin șuieră :

— Tii, măiculița lui !

— Pe la noi nici zece boi nu-i vinzi cu atîta...

— Da, pentru că ăia erau dichisiți, explică Máthé.

Kuri era obsedat de imensitatea sumei de bani.

— Dar șaizeci de mii ! Și ce putea face cu atîția bani ? Și totuși și-a trimis feciorul să slugărească ! Să mă ia dracu dacă oamenii ăia nu-s nebuni !

Unii îl priveau clipind suspicios pe Kuri Pál. Nu-l credeau. Se porni o discuție aprinsă, fiecare voia să spună cîte ceva. Deodată Máthé András sări în sus, se agăță de cojocelul prietenului său, cojocel făcut cu mare meșteșug, mărginit cu două rînduri de panglici din piele, una roșie, una verde și cusut cu bordură de lalele alese cu gust.

— Auzi, cumetre ! Tu cunoști situația !

Kuri privi in lături la tovarășul lui atît de agitat. Ce-o fi vrînd ?

— Ce-ai tu cu situația ? O cunosc, ce-i drept. Pe unde n-am umblat ? Cunosc lumea așa cum îmi cunosc palma.

Máthé, ca un orator la o festivitate, așa micuț cum era, încerca să acopere toate celelalte voci.

— Ia ascultați, oameni buni ! Cumătru-meu Kuri cunoaște situația ! Să spună el : oare pe acolo se poate ca cineva care vrea să construiască un pod să impună

în afara impozitului suplimentar și obligativitatea de muncă locuitorilor ? Asemenea dispoziții nu există în nici un alt sat, numai la noi. Dar p-asta n-o înghițim !

Kuri medita cîntărind în minte cuvintele pe care urma să le spună. Trupul masiv se mișca imperceptibil. Și, în sfîrșit, vorbi plin de importanță, savant și sigur pe ceea ce spune :

— Pe acolo situația e cu totul alta. S-o luăm de acolo că primarul nu se alege din voia a doi-trei oameni. Contează încrederea generală. Acolo n-au crezare oameni de teapa lui Szabó István. Acolo cine strică unitatea obștii e izolat și urgisit.

Lui Máthé András parcă i-ar fi aprins careva scînteieri de jăratic în ochi. Încă stînd în picioare ca să pară mai înalt amenința zdravăn agitîndu-și pumnii.

— Am să le fărîm oasele celor din neamul lui Szabó. Mai țineți minte cînd vindea pămîntul să-și țină feciorul la școală ? Dar cînd l-a tras pe Kuri la tribunal ? Nici atunci n-a avut dreptate ! A plătit martori mincinoși, v-o spun eu, sigur ! — perora bătîndu-se cu pumnul în piept. Sau poate pentru că și-a făcut feciorul domn ? N-aș da o bucată de pămînt nici pentru zece domni ! Mai ales pămînturi atît de bune ca acelea părăduite de Szabó ! Eu zic că domnii să steie la oraș ! Punct !

Oamenii îl urmăreau cu ochii căscați pe Máthé András pornit pe urlete.

Omulețul, parcă întru dovedirea dreptății lui, se agăța vîrtos de trupul masiv al lui Kuri. Scutura cu atîta forță mîneca bogat cusută a cojocului că, așa cum stătea, colosul începu să se clatine.

— Ce fel de domn e acela care cerșește grîul cu tîrna ? Asta să mi-o spui mie, cumetre ! Dacă intră un cerșetor în ograda mea îi arunc, așa, că vreau eu, o tîrnă de mălai. Asta, desigur, dacă știu că omul e cumsecade. Dar Szabó Mátyás, dacă nu vrea să umble la cerșit, n-are decît să-și azvîrle hainele domnești ! Să le scoată și să pornească pe calea cinstei ! Eu îi plătesc contribuție preotului și meșterului. Dar să țin un doctor să nu mă silească nimeni ! Doctorului nu-i plătim.

Prietenul își smulse cu o mișcare hotărîtă cojocul dintre degetele crispate ale lui Máthé și zise dînd aprobator din cap :

— N-o să plătească nimeni, n-ai teamă ! Cine l-a autorizat pe primar ca pe lîngă popă și meșter să ne mai pună și un doctor pe cap ? Iar dacă noi zicem că nu-l vrem, ia să vedem ce se face atunci Szabó Pista cu fii-su doctorul ?

Máthé simțea în clipa asta că a cîștigat întru totul acordul și opinia tovarășilor de pahar și rosti cuvîntul hotărîtor, mărea acuză :

— Ascultați, oameni buni, pe mine a vrut să mă ucidă !

Acum amuțiră pînă și aceia care vorbiseră pînă acum. Privirile iscodeau atente, agățîndu-se avide de obrazul palid. Se șopteau multe în sat despre acea presupusă intenție de omor. Dar nimeni nu știa cu precizie ce se întîmplase și cum.

— Ia să auzim ! Vorbește ! îl grăbi insul cu pometii obrajilor lătăreți care ședea pe bancă lîngă Gergely, față în față cu Costin.

Máthé se întoarse către el și spuse :

— Și încă eu să-i dau bacșiș aceluia care zor nevoie a vrut să mă trimită fără pașaport pe lumea cealaltă ? Nici Dumnezeu nu mă poate forța ! Am să mă socotesc eu cu Szabó Pista, pentru că el și-a trimis feciorul la mine, ca ușurel, ușurel, să mă scape de viața asta amărîtă de pe lume.

— Spune cum a fost ! strigă vocea găzdoiului care vorbise și mai înainte. Să vedem limpede oameni buni ! E adevărat sau nu ?

— Așa este ! Să vedem limpede ! aprobară mai mulți.

Și Máthé, punîndu-și toată puterea minții la bătaie, începu istorisirea :

— Uite așa a fost, că în noaptea aceea nenorocită în care m-au răsturnat caii în prăpastie, nu zic, mi-a curs un pic de singe din cap și m-am lovit și la șale. Dar nu cine știe ce, numai un pic. Atunci i-am zis muierii care se pornise pe plîns și pe smiorcăit de spaimă : în loc să te smiorcăi, dă-mi, femeie, o basma să mă leg la cap, că-mi curge sîngele șiroaie, am pățit-o, nu glumă.

Kuri ascultă cu atenția încordată. Asta n-o auzise încă. Dar și Gergely își privea unchiul cu ochii holbați. Versiunea asta era și pentru el cu totul și cu totul nouă.

Femeia tocmai căuta basmaua cînd s-a auzit o bătaie în ușă.

Liniște profundă. Kuri nu-și putea întoarce privirea.

— „Poftim", am zis eu. Nu-mi puteam închipui cine vine la mine atît de tîrziu. Cred că era trecut bine și de miezul nopții.

Istorisirea era interesantă și plină de neprevăzut. Gergely asculta cu gura căscată. Ca pe un basm din copilărie. Eh, cît de deștept s-a făcut unchiu-său ăsta! Geaba, minte ca a lui Máthé András n-are nimeni în satul ăsta!

— Cine credeți că s-a furișat pe ușă?

— Ia zi! Szabó Mátyás! Cine altul putea să fie?

— Tocmai el! L-am străpuns cu privirea și l-am întrebat cu asprime: „Pe tine cine te-a trimis aici?!" Pentru că, știți, s-a ivit așa, dintr-o dată, ca moartea.

Lingă Gergely, bărbatul cu fața lătăreață oftă:

— Ia auziți colea! Cîte nu se întîmplă în ziua de azi!

Nea András continuă fără șovăire:

— L-am privit. Și el a început să tremure. Și se și bîlbîia, pentru că-i era frică să nu-i ghicesc gîndul inimii: „Vai, nea András, așa și pe dincolo, dragule și bunule nea András" — se gudura, că-mi venea să-l scuip.

Privi împrejur cu ochii numai scîntei, măsurînd efectul celor spuse.

Toți ascultau cu sufletul la gură.

— Pe urmă a început să-și facă reclamă, că el a învățat meseria, are și cîrpe curate și să-i dau voie să mă tratarisească.

Ascultînd povestea, Gergely începu să-și piardă răbdarea și îl grăbi:

— N-o mai înflori atît! Zi mai repede!

— Ție ți-e ușor, nu viața ta era în joc!

— Nu mai trage de timp!

Vinul înaripase imaginația lui Máthé. Măcină în continuare:

— Nebunul am fost eu, pentru că în prima clipă nu mi-a trecut prin cap că pe acest Szabó Mátyás nu-l pu-

tuse trimite la mine decît tată-său. Și nici nu am putut bănui că ăștia ai lui Szabó s-ar deda la crime ! Ei, și pe urmă mi-a înfășurat pieptul, dar atît de tare ca să nu pot nici să respir. Mi-a strîns vîrtos și gîtul cu zdrențele alea ale lui din ață.

— Minune că nu s-a sufocat, întîi pentru ceilalți Kuri.

— Nu m-am sufocat. Dar a strîns fețele la gît atît de tare că abia am putut să gem : „Repede, fuga după baba Lidi, că acuși mă ia îngerul morții !"

Aici povestea se încheie. Își lunecă privirea pe obrazul fiecăruia de parc-ar fi dorit să vadă semne de aprobare.

— Așa a fost. Poate să spună și Gergely...

Kuri își așează ușor palma pe umărul omului care vorbise făcîndu-l să se clatine.

— Dar ai uitat, cumetre, că am fost și eu de față, zise încet, aproape cu reproș. Criminalul acela ți-a înfășurat gîtul atît de tare că nu mai puteai nici măcar să cîrîi. Am fost acolo și am văzut. Pot să și jur ! Am stat ce-am stat pînă am strigat și eu : „Să dea o fugă cineva după baba Lidi, că acuși se pierde de pe lume cel mai bun cumătru al meu !"

Gergely, cel mai tînăr dintre cei adunați în jurul mesei din circiumă, își făcu datoria lui sfîntă și umplu paharele. Și tocmai voia să și-l ridice pe al său ca să ciocnească cînd se băgă Kuri în vorbă. Gergely așează paharul pe masă și ascultă atent vorbele lui Kuri. Dar nu putea răbda ca altcineva să-și asume meritul salvării unchiului său.

Pînă acum schimbase cînd și cînd cîte un cuvînt cu Ádám Jóska, pentru că în genere Ádám era un om cu vorba mai rară. Dar cum termină Kuri de vorbit consideră necesar să îndrepte cite ceva din spusele acestuia :

— Este adevărat că matale ai tot zis că ce greu răsuflă unchiul meu. Ne uitam și vedeam cum se sufocă. Atunci am sărit în picioare, aș fi fost în stare să fac și moarte de om. Am strigat : „Ia stai tu, bestie, Szabó Mátyás ! Ochi pentru ochi, dinte pentru dinte ! Am găsit repede un copil și l-am trimis după baba Lidi. Sfînt adevăr ! Lucru curat. Parcă văd și acum. Și nici n-am

să uit vreodată... Tu mi l-ai ucis pe cel mai drag și unic unchi al meu, dar pentru asta te satur eu !"

Kuri clipea anevoie. Își frămînta mintea întrebîndu-se ce ar mai putea însăila.

Nepotul, cuprins de entuziasm, se aprinse, nu glumă și amenința cu pumnul.

— Dar dacă ei au atentat la viața unchiului meu, le arăt eu, schilodesc eu pe careva ! Ori pe bătrînul Szabó, ori pe ăla tînăr ! Dac-ar fi făcut o mie de școli acel Mátyás, mai deștept ca mine nu e el !

Sub apăsarea grea a brațului gros și osînzos al cumătrului, Máthé se prăbușise pe bancă. Dar ședea atît de țanțoș de parc-ar fi scăpat tocmai de amenințarea tăișului ascuțit al iataganului unui aprig dușman de moarte. Își privea nepotul care vorbea. În ochi îi luceau luminițe tandre de iubire și sufletul i se umplea de adîncă și fierbinte recunoștință. Pretindea chiar că Gergely să jure răzbunare împotriva celor ai lui Szabó pentru atentatul lor la sîngele lui. Asemenea nepot nu are oricine ! Asemenea bărbat ca acest Gergely nu se naște în fiecare zi ! Gergely e omul dreptății !

Bărbatul care învinsese amenițarea morții argumenta cu căldură :

— Gergely e omul care la nevoie jură pentru adevăr !

Dar Kuri nu putu răbda această evidențiere exclusivă. Își împinse capul, care să tot fi avut vreo zece kile, peste masă și răcni atrăgînd atenția generală :

— Și cum adică, eu nu jur ? Jur, cum să nu ! Dar cucuveaua cine a văzut-o pe pervazul ferestrei ? Nu eu ? Cît trăiesc eu, pe cumătrul meu drag, pe András, nici Dumnezeu nu-l poate ucide, darămite ai lui Szabó! Dar cucuveaua tu n-ai avut cum s-o vezi, că erai leșinat. Dar eu am văzut-o cu ochii mei !

Și se porni o controversă aprinsă privitor la cucuvea. Máthé sări din nou în picioare și își trase un pumn în piept, desigur, cu grijă, căci încă mai era sensibil.

— Oare vă închipuiți că eu am orbit ? Ședea buha acolo pe marginea ferestrei cu aripile ei blestemate larg deschise. Și ochii îi erau ca două ceasuri de bu-

zunar ! Și cum mai șuiera ! Și se uita numai la mine cu ochii ăia umflați ! Dar nu m-am speriat de ea, i-am înfruntat privirea cu curaj. Și a și zburat !

Faptul că i se anula și acest merit îl înfurie pe Kuri la sînge ; îl împinse din nou, jignit, pe Máthé pe bancă. Îl privi pătrunzător în ochi.

— Cine ți-a salvat viața ? Gergely sau eu ? Răspunde !

Omulețul simți atmosfera încordată. Pentru o clipă, i se opri vorba în gît și, speriat, îl privi pe Kuri. Apoi încercă să-l împace :

— Vă mulțumesc, prieteni. Vă mulțumesc...

Dar mîna se înfipse dură în gulerul cumătrului strîngîndu-l.

— Nu mulțumi nimic ! Omul pentru cumătru-său sare și în foc ! La nevoie eu pot să și jur. Dar spune, cine ți-a salvat viața ? Alege !

Máthé era la strîmtoare.

Gergely îl privea cu încredere era sigur de alegere. Era cît pe ce să izbucnească gîlceava cu privire la salvarea vieții omului, pentru că nea Kuri nu-și lăsa partea lui, strîngea gulerul lui Máthé, care-și înghițea cu spor saliva.

Cine știe ce ceartă și poate dușmănie pe viață s-ar fi iscat între ei dacă nu salva cîrciumăreasa lucrurile ajunse la limită.

Cîrciumăreasa intră pe ușa din dos și se aplecă spre urechea lui Máthé András. Îi șopti dar așa fel ca să poată auzi și ceilalți :

— Nea András !

Bătrînul privi înapoi bucurîndu-se că nu trebuie să-i răspundă înfierbîntatului Kuri, cel mai drag dintre ortacii lui.

— Ce vrei ?

Muierușca șopti cu priviri misterioase :

— Te cheamă cineva...

Ei, asta mai lipsea ! Máthé era pe deplin încredințat că, mînată de o tandră grijă și neostoită veghe pentru sănătatea bărbatului ei, nevastă-sa se pornise după el. Scoase cu greu de sub masă bastonul pe care-și sprijinea pașii încă nesiguri și în timp ce Kuri, amu-

zat, rîdea în hohote, îl cuprinse o furie ucigașă, era cît pe ce să-i tragă una cu bîta cîrciumăresei.

— Muierea ? A îndrăznit ea să treacă pragul să-mi ia mie urma ? Unde o să ajungem dacă îndrăznește ea să vină după mine la cîrciumă cînd eu, cu cel mai drag prieten al meu...

Muierușca prinse din zbor bîta care se agita prin aer și rise împreună cu nea Kuri.

— Spune-i să se ducă acasă și să nu îndrăznească să dea ochii cu mine, că va fi vai de capul ei !

Și zicînd așa se lăsă înapoi pe banca de lemn, reușind chiar să-și smulgă și bîta din mîna femeii. Îmbrățișă cu mare tandrețe scula strîmbă mîngîindu-i mînerul lustruit. Era un sprijin de nădejde.

Cîrciumăresei îi dăduseră lacrimile de atîta rîs.

— Nu fi nebun, auzi ! Că nu te cheamă nevasta !

— Asta-i altceva. E chiar cu totul altceva, se liniști nea András. Mă și miram, pentru că nevastămea nu mă poate căuta. Nu e ea învățată așa. Nevasta mea știe că dac-ar îndrăzni să-și miște piciorul în urma mea, pe loc i-aș rupe mijlocul în două ! le explică el cu mîndră satisfacție ortacilor de la masă. Dar dacă mă cheamă altcineva e cu totul altceva ! Și mă rog cine ? privi întrebător cu fruntea încruntată la cîrciumăreasă care se mai ținea încă de burtă.

— Avocatul ! A trimis vorbă să ieși puțin afară.

Obrazul lui Máthé se întunecă de spaimă și mirare.

— Vrei să mă păcălești ? Mai așteaptă, aprilie e încă departe !

— Zău ! se jură cîrciumăreasa acum cu o mină serioasă. Domnul avocat Deák a trimis vorbă să ieși un minut !

Bărbatului i se opri vorba în gît și simți că-l ia cu frig. Nu-i plăcea să fie căutat de avocați. În trecut avusese multe procese, cărase banii cu sacul pe la birourile lor, i se topise în buzunarul lor chiar și o sforicică de pămînt. Clipea des și coborî în pămînt fruntea îngîndurată de parc-ar fi meditat căutînd o ieșire. Apoi ridică brusc capul.

— Pe mine mă cheamă ? Chiar pe mine ? Păi, cine sînt eu ? Să vină avocatul aici, să intre între noi, îl omenim și pe el cu un pahar de vin. Îi facem loc și pe bancă !.

Femeia persevera :

— Nu întîrzia. A zis să te grăbești !

— Iar eu îi trimit vorbă să poftească aici, între noi !

Dar între timp se ridică anevoie de lîngă masă ajutat și de Kuri să-și ridice piciorul bolnav prins sub marginea mesei. Fornăia și mormăia. Era foarte curios să știe ce ar putea să vrea Deák de la el. Picioarele îi erau nesigure, mergeau greu, îl durea și mijlocul cînd încerca să se întoarcă. Trăgea de timp cu bună știință.

Muierușa se întoarse să-i ducă răspuns avocatului și, din mișcarea șoldurilor, marginile fustei creție i se înfășurau provocatoare în jurul picioarelor. Gergely își uită privirea asupra ei și o urmări îndelung. Își răsucea mustața zîmbind șugubăț.

Dar și Máthé grăbea pasul în urma femeii.

— Oprește-te, blestemato ! Nu-i spune nimic ! Oricum aveam nevoie să ies pînă afară !

Deák Attila, cu căciula din blană catifelată trasă adînc pe ochi, umbla de colo-colo cu pași repezi călcînd nervos cărăruia din fața cîrciumii. Cum de ajunsese aici numai el singur ar fi știut să o spună. Pe ferestrele transpirate, aburite, ale cîrciumii se strecura palidă lumina slabă a lămpii. Aruncînd priviri furișe înspre curte ocolea razele de lumină reflectate în oglinda băltoacelor. Își înfundă puternic capul în gulerul de blană al paltonului iar mîinile, cu toate că purta mănuși de piele, și le vîrîse adînc în buzunare.

Îndată ce observă umbra care ieșise bîjbîind prin curtea cîrciumii se îndreptă către ea și întinse mîna cu deosebită amabilitate.

— Ei, bine că te-ai înzdrăvenit, nea András !

Máthé era bănuitor și în suflet i se cuibărise o mare tulburare. Nu-i plăcea lui că avocatul e atît de amabil cu el și nici tonul mieros nu-i inspira încre-

dere. Știa prea bine că toate astea nu fac decît să-i pipăie buzunarele.

Strîngea bastonul în mîna dreaptă. Călca atent pentru că nu numai picioarele îi erau slăbite dar și curtea era plină de noroi lunecos. Cum ieși în întuneric aproape că nu mai zări nimic. Auzea doar vocea. Iar intonațiile, instinctiv îi dirjiau mișcările : întîi mută bastonul din dreapta în stînga, apoi își scoase căciula din cap prinzînd-o și pe aceea lîngă măciulia bastonului. Se pregătea astfel să dea mîna.

— Slavă măritului Dumnezeu, răul a trecut. Adică, ce a fost mai greu, zise cu respect. Ș-acum trăim, cum putem. Ca omul sărac, știți dumneavoastră...

Eh, nu, Máthé n-a ajuns încă la mîna altuia, gîndi avocatul. Chiar dacă nu e dintre cei mai cu stare, are cîțiva ari buni de pămînt sub picioare. Ia să nu facă pe nebunul față de el.

— Am auzit că ai fost foarte rău bolnav, zise cu milă. Chiar voiam să te văd. Dar mă bucur că te-ai dat jos din pat. Și prinse vîrtos brațul bătrînului. Îl trase după sine pe partea cealaltă a drumului.

Máthé parcă era tras de dîrlogi și vocea amabilă îi plăcea din ce în ce mai puțin.

— Am fost bolnav, e drept. Dar asta nu-i nimic. Nici nu face să mai vorbim despre asta ...

— Nu tocmai ! Eu am auzit chiar contrariul !

— M-am lovit puțin. Dar ce contează asta la un om ca mine ? rîse silit. Banul rău nu piere, știți cum se spune. Eu sînt omul din care nu gonești suflul nici cu bîta. O țîră de boală, o nimica toată...

— E bine că o iei atît de ușor, se amuză și Deák. Eu am auzit că era cît pe ce să mori. Ehei, omul nu știe niciodată de unde-l poate paște vreun necaz.

Máthé deveni concesiv, las' să aibă și avocatul dreptate. La ce bun să-l contrazică ?

— Într-un fel ! Cam așa, zise cu gura plină de salivă.

— Păi cum s-a întîmplat ? Povestește-mi și mie. Să aud și eu din gura dumitale. Aude omul vrute și nevrute de prin toate părțile...

La vorbele astea nea András se sperie de-a binelea. Oare ce auzise avocatul ? Tii, dacă a ajuns și la urechile șefului de post zarva jurămintelor lui ? E drept, nu făcuse un secret în fața nimănui că, nici dacă i-ar porunci toți sfinții din cer, el pe domnul șef de post acasă nu-l mai cară ! Și la ce cazne de iad a fost supus din cauza nedreptății primarului !

Cu siguranță avocatul îi va spune șefului de post ce va afla de la el. Contînd pe asta și vrînd să repare amenințările nesăbuite care-i scăpaseră, explică împăcat :

— Eu singur sînt vinovat de toate. Sincer, nu învinuiesc pe nimeni. La urma urmei, domnul șef de post nici n-a fost acolo cînd s-a întîmplat nenorocirea. Și ce noroc că nu era acolo ! I se putea întîmpla și lui ceva în groapa aia atît de adîncă și fără fund ! Și pe sufletul cui ar fi apăsat păcatul de a fi adus vreo vătămare unei persoane oficiale atît de importante ca domnul șef de post ? Vedeți, așa pățește omul cînd îi fug gîndurile aiurea și nu se uită atent la copita calului...

Ei bine, asta să i-o spună șefului de post dacă poftește ! Și Máthé era aproape fericit că avusese prilejul unei asemenea mărturisiri.

— Am auzit că bietul cal s-a prăpădit.

— Chiar așa ! A crăpat. Iar pielea i-au luat-o țiganii.

— Ce pagubă — se căina avocatul dînd din cap.

— Pagubă, nu-i vorbă, așa cum ziceți. Dar pe cine să dau vina ? Eu sînt vinovatul, eu și numai eu singur, nimeni altul !

Încerca să ghicească expresia feții avocatului din ce în ce mai neliniștit. Era întuneric, noapte destul de neagră și prea mult nu vedea. Dar ce vrea ăsta de la el ? Să nu fi uneltit ceva cu jandarmul !

— Asta e paguba mea. Adicătelea calul. Dar, cu ajutorul lui Dumnezeu, ne-om descurca în vreun fel.

Deák îl căina întruna.

— Noroc că dumneata te-ai pus pe picioare. Asta-i important ! Totuși e băiat priceput feciorul ăsta al lui Szabó. Și cunoaște meserie !

Máthé avu impresia că i se încurcase piciorul într-o plasă și ceva îl trage în jos, în hăuri necunoscute. Abia avu putere să bîlbîie :

— Ăla da... își cunoaște meseria, ce-i al lui e al lui... E îndemînatic, e adevărat...

Ia te uită ce capcană i-au pus — și la gîndul ăsta îl năpădiră nădușelile. Și, meditînd, își înfipse privirile în pămînt.

— Și. dumneata i-ai plătit onorariul pentru tratament ?

Aha ! Iată cum iese capul cuiului la iveală ! Pentru asta îl caută avocatul !...

În capul lui Máthé András s-a aprins o lumină orbitoare. Dar se și sperie într-atît încît erau să-l lase picioarele nu prea bine consolidate.

Mari coțcari sînt ăștia ai lui Szabó. Încearcă să-i furișeze capcana în fața pașilor lui, doar-doar o pica în ea. Dar așa ceva e cu neputință, nu se prinde el în nici un fel de laț ! Nu sînt ei mai isteți ca el !

Cine știe cît pretinde doctorul pentru atîta pansat, pentru vizitele zilnice. Și la asta trebuie să mai adaogi și cheltuielile ce vor urma pentru avocat...

Pînă la urmă i se duce avutul pe apa sîmbetei !

Máthé se simțea nimicit, gata să se prăvălească într-o prăpastie. Amețea.

Lumina care-i limpezise gîndurile trăsese cortina de pe toate amănuntele, dezvăluind acțiunile oamenilor pînă la rădăcina lor. Deci de aceea zisese doctorul de mai multe ori că nu-i datorează nimic ! Nici măcar un sfanț găurit !

Nimicul era doar momeala întinsă de Szabó Mátyás, ca pe urmă să-l dea pe mîna avocatului și să-i sporească și în felul acesta cheltuiala ! Simțea învîrtejindu-se în jurul lui aromele primăvăratice ale serii încă somnolind sub pilota lor de zăpadă albă.

Acum își scotocea cotloanele minții căutînd să-și aducă aminte dacă are sau nu martori ca să dovedească afirmația lui Szabó Mátyás. Nu-și amintea exact. Dar la nevoie Gergely sau cumătrul Kuri depun mărturie sub jurămînt...

Să încerce numai să-l dea Szabó Mátyás în judecată!

Așa deci, îi sînt dușmani neîmpăcați aceia, acoperile-ar ochii diavolul cu un linţoliu la toți...

Își încleștase degetele pe mînerul bastonului.

— Le plătesc eu cinstit. Tot! horcăi cu gîtul uscat.

Răspunsul categoric îl miră acum pe avocat într-atît încît își pierdu siguranța de sine. Căci anchetele lui discrete dăduseră cu totul alte răspunsuri acestei chestiuni. Rămase puțin pe gînduri.

— Tot? întrebă nesigur.

— Tot! răspunse celălalt cu atît mai hotărît.

Deák își freca fruntea cu mîna înmănușată.

— Atunci poate că vrea să te dea în judecată pentru altceva.

Vorbise aproape fără nici o țintă precisă. Se pare că informatorii lui nu știau chiar totul.

Dar Máthé auzind asta ameți și mai rău. Aproape că se ținea degeaba de bățul din mîna lui. Nu-i mai servea de sprijin. Asudă vîrtos.

— Pe mine? Să mă dea în judecată?

— Pe dumneata! Chiar pe dumneata!

Înghiți în sec, i se încurcară toate în minte. Tremura din tot corpul cutreierat de frisoane cînd reci, cînd fierbinți, dar nu făcu decît să ridice nepăsător din umeri.

— Păi n-are decît! Eu nu-i datorez nimic.

Dar dacă Máthé îl induce în eroare? Avocatul deveni bănuitor. Își pierdu răbdarea cu care îl tatonase pînă acum pe celălalt. Trebuia să abordeze subiectul, desigur, nu chiar limpede de tot...

— Trebuie lămurit ce ți-a făcut dumitale doctorul. Orice tratament are un tarif, mai mult nu poate pretinde. Degeaba formulează pretenții ulterioare.

Máthé se grăbi să se justifice:

— Propriu zis nu mi-a făcut nimic. Și noi nici nu l-am chemat, a venit el singur. Pentru asta nu poate pune nimic la socoteală.

Deák întrebă iritat:

— Voi sînteți certați, nu-i așa?

Máthé se prefăcu a fi revoltat :

— Cum să fim certați ? Oh, cerule blestemat de ce nu te nărui tu peste lumea asta a dracului ! Din cauza ăstora ai lui Szabó viața lui e nenorocită, frămîntată ! O clipă de liniște nu-i lasă ! — Nu ne-am zis niciodată măcar atît că : „Măi, ia mută tu chibritul ăsta mai încolo !“ N-am păcătuit nicicum și niciodată unul față de celălalt. De ce am fi certați ?

Dar avocatul o întoarse hotărît, știa totul, se informase temeinic :

— Dar alegerile pentru primar ce au fost ? Nimic ?

Era atît de răvășit încît nu reușea în nici un fel să-și limpezească gîndurile. De unde le știe pe toate ? Și de ce crede că ai lui Szabó vor să-l dea în judecată ? Pentru că dacă i s-ar fi adresat lui Deák, omul ar trebui să știe și care-i pricina. Nu e lucru curat. Poate a mirosit ceva de la colegul lui. Ehei, încurcate și necurate sînt afacerile astea avocățești, cine le poate desluși ?

— Asta așa a fost, mă rog frumos, zise aproape bîlbîindu-se și ezitînd. Așa a fost, stimate domnule avocat, știți, eu nu spun decît adevărul. Să mă trăsnească dacă nu-i adevărul curat ! Drept este că nici eu și nici mulți alții nu l-am vrut ca primar pe Balázs. Dar dacă așa a ieșit, să-i deie Dumnezeu sănătate. Noi trăim în pace. Nu-i nici o supărare între noi din pricina primarului.

Deák își sugea saliva dintre dinți și sîsîia încetișor. Iaca, iaca, vulpea a devenit prudentă, ocolește capcana. Máthé se fripsese de cîteva ori și acum sufla și-n iaurt. Țăran blestemat și viclean ! L-ar renega și pe dumnezeul căruia i se închină la nevoie.

— Și totuși doctorul vrea să te dea în judecată, crede-mă pe mine...

Nea András se scărpină în cap pe sub căciulă de atîta tulburare.

Era o situație chinuitoare. Mai grea chiar decît suferințele fizice pe care le îndurase.

Proces ! Avocat ! Tribunal ! Văleu, dar-ar focul gheenei peste lumea asta vitregă !

— Las' să mă dea în judecată, încercă să se arate liniștit și nepăsător. Nu le sînt eu dator nici un bănuț. Mîine face rost de bani și din fundul pămîntului și le trimite ălora...

Dar nici mintea avocatului nu era de colo, dacă vicleanul ocolise prima capcană, acum i-o întinde el pe a doua. Frigul se strecurase pe sub pulpanele paltonului, acum la sfîrșit de iarnă seara devenea din ce în ce mai rece. Și, deși îi clănțăneau avocatului dinții în gură, perseveră și zise :

— E o atitudine omenească foarte nobilă asta pe care te situezi dumneata. Numai că ei nu sînt la fel în ceea ce te privește ! Ai lui Szabó te-ar îneca și într-un pahar cu apă dac-ar putea !

Nea András era încredințat că așa este, dar tăcu. Îl lăsă pe avocat să-și continue vorba începută.

— Au jurat să se răzbune pe dumneata. Ce-i drept, eu n-am vorbit cu ei, dar reclamația arată clar intențiile lor.

— Despre ce fel de reclamație vorbiți ? bîlbîi scos din fire.

— Mi-a trecut așa pe lîngă ureche, o vorbă, în oraș, la procuratură...

— Ei ? Să mă reclame ? Pe mine ?

Părea de necrezut. Máthé era uluit, nu mai știa exact dacă are un coșmar sau chiar stă de vorbă cu avocatul pe drumul băltit de zăpada murdară.

— Așa cum zic. Se leagă de dumneata pentru nu știu ce calomnie.

Máthé căuta cu vîrful bastonului un locșor mai puțin alunecos pentru că îl luase cu amețeală. Ce poate ști avocatul ? Ce-i ajunsese la ureche ? Își freca fruntea proeminentă și pătrată. Vorbi cu un patos de parcă și-ar fi apărat cauza în fața judecății de apoi.

— N-am calomniat eu în viața mea niciodată pe nimeni. Nu sînt eu omul care să roadă ca o carie cinstea altuia. N-am făcut eu rău, nici măcar unei muște ! Doar dumneavoastră mă știți, la ce să mai vorbesc ?

Avocatul făcu o mutră blîndă și plină de milă, cu toate că, în întunericul care-i învăluia, Máthé n-avea cum să-l vadă.

— Oare e adevărat că doctorul a vrut să te omoare ?

Pe Máthé îl lua cînd cu sudori reci, cînd cu valuri de căldură.

— Să mă omoare ? Pe mine ? Doctorul ? Cine a zis așa ceva ? Păi, cum ar putea să fie adevărat așa ceva ? Ba, dimpotrivă ! Domnul doctor m-a vindecat ! Mulțumită lui m-am făcut bine și calc în picioare noroaiele negre ale acestei lumi amărîte ! Să mă omoare pe mine ? — neagă dînd din cap cu convingere. De ce ? Că doar nu i-am greșit niciodată cu nimic !?

Răbdarea lui Deák era pe sfîrșite dar mereu cîte cevă îi dădea un impuls să insiste. Intui că bătrînul și vicleanul palavragiu s-a prins totuși în plasa lui.

Deák era acum sigur.

— Ai lui Szabó pot pune martori că dumneata îl calomniezi pe doctor acuzîndu-l de premeditare de omor. Dumneata știi prea bine cum e asta. Martorul e martor.

Vai, mama lor de bîrfitori ! Cine putea să cleveteasc㠠? Că el nici nu-l putuse calomnia, pentru că nici nu fusese conștient ! Ci alții, mînca-le-ar viermii iadului limba !

I se năzărîră ca prin ceață siluetele negre ale celor care-i înconjurau patul ca niște țăruși bătuți în pămînt. Îi înghițeau aerul de care avea nevoie. Și asta nu-i destul, acum năpustesc asupra lui neplăcerile unui proces ! Ei bine, lasă, tu, Kuri, cumătru perfid ! Și tu, Gergely, rudă cu două fețe ! Gura i se umplu de salivă acră. Scuipă.

Avocatul făcu un pas în lături ferindu-și pantofii.

— Au pus ochii pe averea dumitale, bătu Deák fierul cald descriind cu mîna cercuri atît de largi încît Máthé se feri din drumul lui. Pentru o asemenea calomnie se poate cere oricîtă despăgubire. Atentat la probitate ! E bine să știi asta. Dar dacă-și iau un avocat priceput, te pot băga și la zdup. Și dumneata, nea András, ai să fii un om compromis. Atentatul la probitate mai e cum e. Dar ai păgubit prestigiul medical al lui Mátyás ! Și toate astea sînt susținute de martori, ăsta e răul cel mai mare !

Máthé oftă amar :

— Martori ?

Mintea i se încurcase de tot, nu mai raționa. Nu-și putea închipui cine din cercul lui de prieteni ar putea fi acei oameni prefăcuți și vicleni, așa ziși prieteni cu două fețe, care să se ducă martori pentru Szabó...

Avocatul, bun cunoscător al sufletelor, simți greutatea hotărîtoare a clipei. Victimei, pe care o simțea zbătîndu-se în ghearele îndoielii, nu-i lăsă prea mult timp de gîndire :

— La oraș m-am interesat cum stau lucrurile. După cîte am putut să aflu, cauza are niște chichițe juridice foarte interesante. Tocmai pentru asta, presupunînd că dumneata ai dreptate, eu mă angajez să te reprezint. Ei, nu te speria, nu trebuie să-mi plătești nimic. Mă angajez fără onorariu pentru că juridic e foarte interesant. Înțelegi ? Gratis ! — zise aproape strigînd la urechea lui Máthé care era atît de împietrit că nici nu vedea, nici nu auzea. Nu-mi plătești nici un sfanț. Asta în ideea că ai dumneata martori în ceea ce privește intenția de omor premeditat a doctorului Szabó. Pricepi ce spun, nea András ?

Máthé nu răspunse nici acum. Parc-ar fi fost pălit în moalele capului.

— Ei bine, eu plec, m-a luat cu frig. Caută-mă la birou cu martorul. Noroc, nea András !

Pînă să se dezmeticească se trezi singur în mijlocul drumului inundat de noroi. Un vînt rece de sfîrșit de iarnă coborît pe furiș din munți îi mîngîia obrajii. Îi degeraseră picioarele, abia se putu urni. Își reveni cu încetul. Pîndea încordat întunericul din jur, nu realiza singur dacă a fost pradă unei vedenii sau vorbise într-adevăr cu avocatul.

Cîinii lătrau cu încăpățînare iar de dinăuntru, din cîrciumă, vocea lui Kuri străbătea prin pereți făcînd să vibreze geamurile aburite.

Máthé își răsucea gîtul privind în toate părțile dar în întuneric, furat de gînduri, nu desluși decît blocul masiv al bisericii care-și culcase parcă umbra greoaie peste sat. Își duse mîna la nas, o mirosi și își reveni puțin simțind parfumul fin al mînușii avocatului.

Dracu să-l ia pe acest Szabó Pista. Era nevoit să recunoască acum că nu cheltuise grămada de bani

degeaba cu învățătura lui Mátyás. Le mergea mintea mai ceva ca aceea a deștepților din șapte sate. Dar las' să-i facă proces !

Înăuntru vorbele se aprinseră mai tare.

— Ce-i trebuie ? Ce-a vrut ? îl întrebă Gergely cînd intră.

— Ce poate vrea ? Bani ! răspunse Kuri în locul amicului.

Costin fu cuprins și el de poftă de harță :

— Bani să nu-i dai ! Nici un sfanț.

Máthé șontîcăi pînă la masă. Nu răspunse. Amuțise. Dădu doar îngîndurat din mînă.

Gergely continuă de îndată fraza rămasă adineauri la jumătate :

— Dacă noi zicem cu toții, într-un glas și o singură voință, că nu ne trebuie podul, ia să vedem noi ce pot face ?

Pe nea András parcă-l schimbase cineva. Nu mai era gălăgios și nu-l scoase din mutenia în care se cufundase nici măcar discuția cu privire la construcția podului. Ședea prăbușit în sine, glasurile pline de patimă îi lunecau tulburi pe lîngă urechi, nu-l mai interesa nimic. Și vinul abia îl gusta lingînd mai mult buza paharului, își simțea stomacul întors pe dos.

Dar atitudinea lui nu potoli patimile. Vorbea, bea și se agita în locul lui nepotu-său.

Foarte tîrziu, spre miezul nopții se porniră către casele lor. Blestemele și jignirile la adresa primarului umpleau încăperea. Bărbații amețiți își sprijineau pașii nesiguri unii de alții și Kuri Pál se împiedică tocmai cînd să treacă pragul, gata, gata să se întindă cu tot maldărul lui de osînză în noroiul curții.

Máthé așteptă cu răbdare pînă cînd prietenul său reuși să-și restabilească echilibrul pe pragul care-i aluneca viclean de sub picioarele nesigure și isprăvește de înjurat. Se strecură apoi lîngă el și în mare taină îl trase de pulpana cojocului cu cusături alese.

— Ascultă, cumetre. Tu ai jura într-adevăr ?

Bărbatul gras cu respirație apoplectică se opri. Parcă înțelesul cuvintelor nu i-ar fi ajuns limpede în con-

știință. Ceilalți membri ai societății care era pe cale să se destrame se grăbiră înainte și acum vocile lor umpleau liniștea uliței.

Întrucît răspunsul la întrebarea enervată a lui Máthé András întîrzia, bărbatul adăugă ezitînd :

— Și anume că doctorul ăla blestemat a vrut să mă trimită pe lumea ailaltă, zise fără prea mult curaj.

Kuri realiză abia acum. Urlă atît de tare că, în vecini, doi cîini se repeziră la gard.

— Adică pe cel mai drag cumătru al meu ? Am fost de față și am văzut tot ! Jur și pe Isus Cristos !

Mergeau alături. Máthé șchiopăta și era tare dus pe gînduri.

În schimb Kuri, pînă acasă, se jură necontenit, cu un elan care tulbura liniștea nopții.

Omulețul mărunt, care abia în noaptea asta gustase din nou izul lumii înconjurătoare, nu se întorsese acasă niciodată în viață, de la crîșmă, cu asemenea amărăciune, mutenie și îngrijorare.

Nu se legă nici de femeie, uită chiar să-i tragă bătaia obișnuită.

O noapte cumplită se năpusti asupra lui Máthé András.

Se frămînta chinuindu-se. O durere ascuțită îi înțepa pleoapele strînse cu încăpățînare, năzărindu-i în întuneric licăriri albastre, galbene, liliachii și roșietice, dar somnul nu-l prindea deloc.

Ai lui Szabó îi fac proces ! Nu era el chiar atît de prost încît măcar în sine să nu recunoască, în această noapte neîndurătoare, că el trîmbițase pe toate drumurile intenția de omor premediat a doctorului. Sigur că numai într-un cerc restrîns de prieteni. Dar nu gîndise niciodată să-și ia acuzele în serios, numai că așa e omul, îl arde cîte o patimă și nu-și mai controlează vorba.

Dacă ai lui Szabó își pun martori pot cîștiga procesul fără doar și poate...

Gemu mai amarnic și mai cu suferință decît atunci cînd își văita durerile mădularelor.

Niciodată nu avusese mai mare și mai multă nevoie de Kuri Pál ca în această înfruntare, în această ciocnire

pe care i-o punea viața în față. Afirmă că a văzut tot. Dar ce spune oare baba Lidi ?

Máthé își amintea acele ceasuri doar vag și fără coerență. Fusese inconștient. Dar baba Lidi, care, cum se spune, i-a salvat viața, trebuie să știe tot !

E și baba Lidi dispusă să depună mărturie ? Máthé era sfîșiat de îndoieli. Într-un hîrb bătrîn și vlăguit ca ăsta, cu un picior în groapă, nu poți avea o încredere deosebită.

Doamne, oare cît s-o fi făcut ceasul ? O mai fi mult pînă în zori ?Privi pe geamul chior dar nu văzu nici o stea.

Se frămîntă ore în șir în așternutul leoarcă de sudoarea trupului chinuit. Se simțea ca prins de fierbințeala prin care trecuse de curînd.

Mai tîrziu, după o îndelungată amețeală, ceva la hotarul între somn și veghe care-l paraliza, nu mai putu suporta năvala gîndurilor, se sculă și începu să se îmbrace grăbit.

Zorile parcă se limpezeau, sau poate doar ochii i se obișnuiseră cu întunericul ?

Máthé András se grăbea, nu cumva între timp baba Lidi să o pornească prin tîrg.

Tușa Sári, abia de curînd apucase să toarcă sforăind mărunt și sacadat în somn.

Máthé se înfurie. Uite că zorile îi prinseseră pe amîndoi în pat.O scuturâ virtos.

— Scoală-te, tu ! Se luminează de zori !

Femeia, amețită și cu capul buimac, privi speriată în jur. Văzînd că bărbatul, gata de drum, se foiește în jurul ei scăpă întrebarea :

— Unde te duci, András ?

— Să văd de vite, zise scurt și hotărît.

Treaba care-l frămînta în realitate și care-l izgonise din culcuș nu era de destăinuit. Despre aia femeia nu trebuia să știe.

Tușa Sári se dezmetici și își goni somnul dintre pleoapele grele frecîndu-le cu mîinile strînse pumn. Avea senzația să vor să i se lipească genele.

Dimineața e încă departe. Lasă vitele să se odihnească.

— Cum o să fie departe ! Doar s-a luminat de zori ! se încăpățînă nea András.

— Cît mai e pînă atunci ! Nu vezi că doar s-a limpezit cerul ?

Bărbatul bufni :

— Nu mă-nvăța tu pe mine. Am avut un vis rău cu animalele, minți și o tuli pe ușă, ca nu cumva nevastă-sa să-l împiedice cu vreo nouă remarcă.

Cum închise ușa și șontîcăi vreo cîțiva pași femeia zădărîtă din somn se încumetă :

— L-ai văzut tu pe dracu ghem, nu vise ! Te-ai îmbătat ca un porc bătrîn nenorocit ! Doar și doctorul ți-a atras atenția foarte serios să nu bei. Abia umbli, te sprijini în baston ca un infirm și cu toate astea îți bei și mințile !

Dar vorbele de dojană nu-l mai ajunseră din urmă. Nea András șontîcăia prin noroiul curții cît putea de iute.

Fu nevoit să recunoască faptul că-l păcălise cerul între timp limpezit și înstelat acum : se jucase cu el de-a zorile. Dar această constatare nu-l înfurie, dimpotrivă, socoti că astfel o va găsi acasă sigur pe bătrîna vrăjitoare.

Îl mîna curiozitatea din urmă ; oare va depune jurămînt baba aia fricoasă care devenise acum pentru Máthé ființa cea mai importantă din lume ? Baba Lidi ar trebui să fie martorul principal.

Și ce aduce întîmplarea : tocmai cînd să ajungă Máthé la țintă, se ivi din dosul întunecat al unei porți gardianul de noapte. Puțin mai încolo, vîrîtă parcă sub pulpana celorlalte case, se vedea coșcovită coliba babei.

În fața lui Máthé, umbra ivită de sub bolta acelei porți creștea lăbărțîndu-se în noapte. Acum îi vedea și căciula imensă ca o căpiță și cu ochii îi ghici și toiagul cu coadă netedă și cu țepușă ascuțită la capăt care-i servea drept armă paznicului.

Nu ezită prea mult, se întoarse pe călcîie și o luă aproape la fugă înapoi, parcă o putere nevăzută îi reparase dintr-un foc picioarele betege.

— Oprește, bre, dacă te bălăngăni pentru o treabă cinstită ! Te-am prins acum, tîlharule !

Ai prins pe sufletul mă-ti ! mormăi nea András. O luase la trap ! Numai de n-ar zbiera tolomacul ăla de paznic. Scoală satul în picioare și pînă la urmă chiar că pune mîna pe el. Ce dracu-i spune că a căutat în toiul nopții în preajma casei babei Lidi ? Se face de rușine de nu-l mai spală toate apele lumii...

— Incendiatorule ! Ucigașule ! auzea în urma lui vocea răgușită.

Dar vocea se pierdea fără ecou printre casele adormite și probabil că însuși paznicul se bucura că nu trebuie să prindă pe nimeni și să aibe de-a face cu jandarmeria. Mai strigă de vreo două ori și tăcu.

Pe nea András, care ajunsese repede de unde pornise, adică acasă îl împresură o liniște mută și o pace sfîșietoare de suflet. Dar imaginația se juca vicleană cu inima lui. Văzu învîrtindu-se în jurul grajdurilor domni cu cravate la gît care măsurau ceva cu o sfoară. Pe Máthé îl trecu un fior rece !

Îi venea să urle de disperare.

Dar ce noroc că-l observase din vreme pe paznic ! Dacă l-ar fi văzut intrînd în curtea babei Lidi, mîine ar fi vuit satul că bătrîna vrăjitoare și Máthé András înlănțuiți de o dragoste fierbinte călăresc în toiul nopții deasupra hornurilor satului pe o coadă de mătură.

Ptiu ! scuipă de scîrbă.

Răsuflînd greu intră în casa din care mai adineaori abia aștepta să scape. Acum nu se mai precipita și nu mai bocănea ca la plecare. Închise ușa în urma lui cu grijă, dar tușa Sári nu dormea de atunci și aștepta cu ochii larg deschiși evoluția lucrurilor.

— Ce-i cu vitele, depozit împuțit de spirt ce ești ? țipă femeia la el. Nu ți-e rușine ? Ești atît de beat că habar n-ai ce faci ! Ți-ai băut și puținele minți care le-ai avut, de ți-ar fi legat mai bine călăii cravata la gît !

Máthé era gata de atac. Își ridică bîta să taie cu ea în întuneric, așa, orbește, fără să-i pese măcar că poate ar putea nimeri capul femeii. Dar trupul i se clătină, se dezechilibră și, înainte de a fi putut izbi cu sprijinitoarea lui, se împiedică și căzu grămadă pe pat. Înjură crunt, dar, dacă tot se întîmplase să ajungă în pat, nici nu se mai mișcă de acolo. Se cuibări comod și nu-

măra scurgerea clipelor... Mai tîrziu se auzi cîntatul unui cocoș.

Minutele se scurgeau ca și cum ar fi fost legate cu plumb de picioare.

Abia se crăpa de zori cînd Máthé András, cu picioarele moi, sfîrșit de nesomn, reuși să se adune și șontîcăcăind să se tîrîie pînă la casa babei Lidi.

La vremea asta de dimineață, satul se trezea rebegit de frig. Ici-colo, din hornurile caselor se ridicau îmbîrligate dîre subțiri de fum albăstrui. În zori gerul era întotdeauna mai aspru. De pe streșinile caselor atîrnau strălucind argintiu țurțurii de diferite mărimi. Se deschideau ușile grajdurilor emanînd mirosuri stătute și acre, ici-colo glasuri ascuțite tulburau liniștea. Mugete de vaci, nechezat de cai, vorbe iuți muierești, șuieratul flăcăilor și înjurături grosolane ale bărbaților se împleteau sub cupola cerului de dimineață.

În clipele astea baba Vas Lidi abia își aduna oasele de sub maldărul de trențe și pături zdrențuite care-i țineau loc de așternut. În căsuța joasă era atît de frig de parcă iarna ar fi cărat în timpul nopții gerul în pumni tocmai aici. Mirosul de mucegai și de aer stătut se îngrămădise între pereții de paiantă și ferestrele erau astupate de o abureală densă. În partea de jos a ferestrei se îngrămădise un strat de chiciură.

Bătrîna, scărpinîndu-și claia de păr încurcat, încerca să aprindă focul.

Nu avea cu cine schimba o vorbă, așa că se obișnuise să converseze cu ea însăși spunîndu-și de una singură, îndemnîndu-și picioarele bătrîne ce și cîte drumuri avea de făcut în ziua aceea.

— Grăbește-te, Lidi, nu întîrzia cu aprinsul focului, pînă acum s-au sculat și ai lui Dános și copilașul ăla, sărăcuțul de el, e tare bolnav...

La familia lui Dános Dénes, băiețelul de patru ani, Árpádka, făcuse febră mare și maică-sa dăduse fuga la ea cu o bucată de slănină ascunsă sub șorț. Baba se uitase la copil. Între timp îl scuipă de cîteva ori să nu-l deoache cumva, deși, după părerea ei, copilul suferea de deochi.

Se înțeleseseră că azi dimineață baba o să toarne plumb, leacul cel mai sigur împotriva ochilor răi.

Se moșmondea baba, țopăia de colo-colo, în sfîrșit scoase de undeva un ou ca să-și facă pentru dimineață o papară cu slănină. Dar auzind pașii tîrșiți din fața ușii se sperie.

Prin picioarele subțiri ale babei groaza trecu ca un fulger. Se gîndea la orice, numai la faptul că-l va aduce diavolul în bătătura ei tocmai pe Máthé András nu se gîndea.

Știa ea prea bine despre Máthé că, împreună cu nepotu-său, Gergely, i-au tot defăimat priceperea, i-au bîrfit alifiile și plantele... Și acum ce poate căuta ăsta la ea în zorii zilei ?

Abia bătu Máthé în ușă că o și împinse cu o putere de era să o zboare din țîțîni cu clanță cu tot. Vai, atotputernicule, în mînă strîngea un furcoi imens ! Babei Lidi i se muiară genunchii ; duse mîna slăbănoagă la pieptul surpat simțind că acum i se opresc bătăile inimii.

— Bine că te-ai însănătoșit, deschise baba vorba, cu gura strîmbă și cu părere de rău că nu încuiase ușa. Asta e în stare să-i zdrobească pe loc oasele pentru zeama aia amară de buruieni pe care i-o turnase pe gît. Ca să vezi ce minuni îi e dat omului să trăiască ! zise dînd din capul care tremura ușor frecîndu-și fără încetare pieptul. Mai să credem că nu mai ai scăpare. Nu-ți mai servea nici un fel de leac. Dar în cer, mărîtul... Ehei, pentru că e fără de margini puterea lui prea slăvită !

Bărbatul tuși. Scurt, spuse doar atît :

— Slavă domnului.

Baba Lidi îl măsură din cap pînă-n picioare.

— Ia te uită, poți chiar să și mergi ! Nici nu-mi vine să cred ! Slavă celui de sus !

Cu toate că Máthé nu dădea semne că ar vrea să ridice bastonul ca să lovească, mutra lui încruntată o neliniștea pe babă pînă la spaimă, privea, mai bine zis scruta bărbatul mărunt din prag, voind să-i ghicească intenția ; mai cu seamă pîndea bîta din mîna lui.

În sfîrșit Máthé respiră adînc și își începu partitura :

— Știu eu cui trebuie să-i mulțumesc, după Dumnezeu.

Baba Lidi îl întrerupse cu un glas slab ca de pe aialtă lume :

— Lui și numai lui !

— Eu sînt un om, ascultă matale, care nu are obicei să-l uite pe acela care-i face un bine.

Baba o luă ca pe o fudulă amenințare dar nu-l contrazise.

— Așa, așa. Nici nu trebuie uitat.

— Dacă m-ar fi vindecat doctorul, acuma la el m-aș fi dus să-mi reglez socotelile.

— Așa, așa. Chiar așa.

Baba Lidi era acum ferm încredințată că i-a bătut ceasul cel din urmă. Dacă omul acesta violent îi trage una cu bastonul, s-a zis cu ea ! Tot satul știa că Máthé cînd se năpustește la nevastă-sa nu se uită unde dă. Dar Sári e grasă și puternică, rezistă. Pe ea poate să o pălească și în cap. Dar o babă ca ea în care abia mai pîlpîie răsuflarea ?

— Eu nu la doctor m-am dus, ci am venit la dumneata. Pricepi ?

— Bine ai făcut, sufletelule. Asta ai făcut-o foarte bine. Pricep.

— Am venit să-ți mulțumesc eu în persoană...

Abia acum își scoase căciula din cap. Se purta pașnic, dar fața îi era lividă și tulburată. Baba Lidi simțea revenindu-i puterea în picioare. Își aminti dintr-o dată că Máthé era cel puțin cu cincisprezece ani mai tînăr ca ea ; și atunci, la urma urmei, de ce să nu-l tutuiască ?!

— Ce tare bolnav ai fost tu, măi, András...

— Știu eu asta foarte bine. Simțeam că mă trage un picior în groapă.

— Așa cum zici. Au dat fuga să mă cheme. Altfel n-aș fi venit eu la tine. Ehei, dacă nu mă chemau, cum oare aș fi îndrăznit eu să-ți calc pragul ?

Máthé dădu din cap.

— Noroc că te-au chemat...

— Așa cum zici. Cînd te-am văzut eu, doctorul ăla îți făcuse felul atît de bine că, dacă nu-ți dădeam eu

fiertură de iarbă amară, ai mirosi acum ghioceii la rădăcină.

— Nu-i așa ?! clipi Máthé viclean.

Baba Lidi cu fiecare vorbă încerca să-l împace pe bărbatul furios și să se justifice în același timp :

— Numai iarba aia te-a ajutat András, băiete. Pentru că dacă eu nu veneam atunci acolo...

Prea multă vorbărie. Máthé nu se grăbise să vină încoace ca să asculte balivernele babei. Cu un gest scurt întrerupse firul conversației :

— Las' că știu eu ! Știu tot ! Păcat să mai vorbim de asta ! Și am venit aici, ascultă, babă Lidi, ca să punem socotelile la punct. Oricine poate să spună, că știe, că eu toată viața m-am dovedit a fi un om recunoscător, dar cine-mi face rău să-și păzească gîtlejul că i-l mut la picioare. Așa sînt eu. Dar pentru cine are inima lîngă sufletul meu, nu-mi pare rău de nimic ! Nici măcar de grîu !

Baba Lidi pricepu abia acum vorba lui Máthé și printre miile de riduri înflori un zîmbet vag. Și cum se speriase adineaori ! Ei, bătrînețea asta ! Vede mereu numai grozăvii !

— Adică să-mi pară rău să-ți dau tocmai dumitale, care mi-ai salvat viața ?

— Așa-i, fiule. Dar cine poate răsplăti asta ? Oh, cît am postit eu pentru viața ta, András, băiete ! N-am spus nimănui, dar într-o noapte am dus în cimitir un inel de aur și l-am dat cucuvelei, să nu tot dea tîrcoale pe la fereastra ta. Știi tu că buhăi îi place mai mult aurul decît viața omului. Pînă și cu ea te poți tîrgui. Dar să nu spui nimănui...

Inel de aur ? Dar-ar dracu-n gura scorpiei bătrîne ! Cît poate minți ! De unde să fi avut ea inel de aur ? gîndi Máthé, dar nu zise nimic.

— Cine mi-ar putea plăti mie inelul acela de aur ? prinse baba curaj.

Máthé, ca să dea mai multă prestanță celor ce avea să zică, izbi cu vîrful bastonului în podea.

— Și totuși, eu pe acela ți-l plătesc dumitale ! Cu prețul vieții și-l plătesc ! Că de aia am venit.

— Bine ai făcut, băiete. Stai jos, își aminti bătrîna să-l poftească.

— Nu stau, mă grăbesc. Dar mie să nu-mi zică nimeni că doctorul m-a făcut bine.

— Nu, băiete. Eu te-am vindecat.

— Iaca. Tocmai de aia m-am gîndit că viața mea face o baniță de grîu.

— O baniță? Face ea și mai mult, băiete!

Máthé se făcu a nu fi auzit remarca.

În schimb își continuă vorba:

— Dumitale-ți pot mulțumi că nu m-a omorît neisprăvitul ăla. Adevărat?

— Adevărat. Ăsta-i sfîntul adevăr.

Ei, și acum cum să mai întoarcă firul vorbei? Ar fi vrut să o ancheteze pe babă de-a fir a păr despre cele întîmplate, dar pînă acum ea nu scosese pe gura ei știrbă și suptă nici o vorbă de care ar fi putut el să se agațe.

S-ar fi așezat cu plăcere, dar dezordinea era atît de mare, mizerie peste tot, duhoare împuțită, că se gîndi fără să vrea că în locuri d-astea se prăsesc păduchii.

Își puse din nou căciula în cap.

— Dumneata știi foarte bine cum a fost. Nu este cazul să-ți explic eu. Nimeni nu poate să știe mai bine ca dumneatale.

Baba hîrîi din gît:

— Știu, știu. Am fost acolo.

Máthé începu să o ispitească viclean:

— Ș-apoi cum a fost? Pentru că, știi, eu am auzit în multe feluri.

— Păi, cum? A venit fuga la mine un copil, să viu degrabă, că Máthé András se luptă cu moartea. Ș-apoi eu am fugit cît am putut de repede.

Pe Máthé îl enerva vorbăria de prisos.

— Bine, bine! De aici încolo știu și eu. Dar pînă atunci cum a fost?

— Păi asta ție nu ți s-a spus? se eschivă babornița. De ce țin secret? Că doar și altora li s-a mai întîmplat să se prăvale în șanț! Chiar dacă nu erai beat, nu-i

nici o rușine. Într-așa o furtună grozavă și cu asemenea cai nărăvași. Bine că nu te-au atacat lupii.

Nu voia vorba să intre pe făgașul dorit. În zadar, baba Lidi nu era ca Gergely sau Kuri. Ei i se urneau mai poticnit rotițele din cap. Máthé dădea nervos din mîini și încerca să o ghideze pe scorpia bătrînă pe făgașul dorit :

— Știu și că m-am prăvălit în prăpastie. Numai ce mi-a făcut doctorul nu știu. De cum a pus mîna lui blestemată pe mine am simțit că mă sufoc.

Ochii decolorați ai babei se învîrteau în orbite ca suveica.

— Așa. Așa. Că te sufoci. I-auzi !

— Mi-a făcut doctorul ceva, că am simțit că nu mai am aer. Și mă durea grozav grumazul. Am și leșinat, auzi matale !

Babornița dădu din cap.

— Da, da.

— Și cînd mi-am revenit te-am văzut pe dumneatale lîngă patul meu.

— Am fost acolo. Chiar acolo, răsună slab ca un ecou vocea babei.

— Dar atunci nu mă mai durea grumazul. Și prin piept aerul ieșea și intra fără stavilă. Și eu de atunci îmi tot bat capul și mă gîndesc de ce m-a durut pe mine atît de rău gîtul cînd eu acolo nici măcar nu m-am lovit.

Baba Lidi realiză pe loc și ochii îi scînteiară. Asta era !

— Păi, de la ce altceva decît de la fețele de pansament ! De la alea, băiatule.

— De la fețe ?

Máthé făcu ochii mari.

— Păi de la ce altceva, dacă nu te-ai lovit ?

Nea András rămase o clipă pe gînduri.

— Ș-apoi, ia ascultă, cine mi le-a înfășurat pe gît, fețele alea ? Dumneatale ? Și brusc schimbă tonul, care deveni sever, amenințător. Dacă-i așa, atunci nu meriți nici măcar o boabă de grîu ! Au fost fețele alea strînse să mă sufoc aproape ! Cine mi le-a pus merită pușcărie, nu grîu !

Cu izbucnirea asta nimeri drept la țintă. Bătrînei îi tremurau toate mădularele. O cuprinse din nou teama. Bănuise ea bine că năpîrstocul ăsta otrăvit venise să-i ceară socoteală. Ehei, cîtă viclenie zace-n acest Máthé! Ea o știuse dintotdeauna și se și ferise de el. Încercă să nege :

— Cine ți-a spus a mințit! Nici n-am fost acolo! Să mi se usuce brațele ca aracul dac-am pus eu mîna pe gîtul dumitale!

Bărbatul, morocănos, ridică din umeri.

— Mie așa mi s-a spus!

Dumnezeule, nu-i mai dă grîu! Dar nici că-i pare rău, numai de-ar scăpa odată, de-ar pleca de aici ardeiul ăsta iute nimerit în piele de om. Cine știe ce scop îl mînase aici la crăpatul zorilor, înainte chiar să înceapă ziua? Se uită la ea de parc-ar vrea s-o pună pe frigare.

Oh, măcar de-ar fi tras zăvorul la ușă.

Acum renunțase să-l mai tutuiască :

— Nici n-am văzut cînd ți-a legat dumitale gîtul. Să-mi sară ochii din cap dac-am fost acolo!

Amenințători, ochii lui nea András scăpărară :

— Atunci cine a fost?

— Doctorul a fost...

— Doctorul? Máthé se muie. Asta-i altceva, dac-a fost doctorul...

— Eu n-am văzut nimic, așa să mă ajute Dumnezeu, bîlbîi tremurînd baba Lidi și aproape că i se putea auzi clănțănitul dinților. Eu n-am fost acolo, pe mine să mă lăsați în pace!

Dar nea András rînjea împăcat și bucuros de cît o speriase pe nenorocită.

— Babă Lidi, știu prea bine că nu dumneata ai fost. Dar trebuie să cunosc adevărul în întregime. Ai fost și dumneata martoră că era cît pe ce să mă înăbuș.

Ei bine, poate să-i zică de acum orice Máthé András, poate să-și caște rînjind gura pînă la urechi, că ea nu mai are încredere în el.

— N-am văzut nimic. N-am auzit nimic. N-am fost nicăieri.

— Ascultă, babă Lidi, știu eu prea bine că dumneata mi-ai salvat viața. Cele două mîini binecuvîntate ale dumitale m-au scos din ghearele morții. Nu prinde la mine nici o minciună, oricine ar fi acela care are curajul să o zică. Și nu mă zgîrcesc la nimic cînd e vorba de acela căruia, după Dumnezeu, trebuie să-i mulțumesc pentru viață. Banița de grîu o să ți-o dau. Dar vreau să aud adevărul curat. Realitatea pentru care dumneata, ca și mine, putem să depunem jurămînt. Înțelegi ?

Baba Lidi privea în gol și tăcea.

— Pentru că eu, dacă dumneata îmi spui adevărul, nu mă zgîrcesc nici la două baniță de grîu !

Asta era cam mult ! Două baniță de grîu. Oare ce coace ăsta ? Îl privea bănuitoare.

— Îți măsor două baniță întregi de grîu, dacă spui deschis că eu eram în pragul morții, gata să-mi dau sufletul din cauza acelor fețe pe care mi le-a strîns în jurul gîtului atît de tare doctorul.

Aștepta. Dar răspunsul întîrzia. Baba se zăpăcise.

Brusc, vorbi din nou sever :

— Ai văzut sau nu ? Despre asta e vorba ! Vorbește !

— Păi, cum să nu fi văzut cînd am fost acolo ? — înghiți bătrîna în sec. — Pînă și buha se așezase pe prichiciul ferestrei. Și dacă eu nu veneam repede, acuma tu, băiete...

— Asta am vrut să știu. Ăsta e adevărul curat pentru dovedirea căruia poate oricine să jure. Și ascultă, ce-mi spui mie acum îndrăznești să i-o spui oricui, nu-i așa ?

— Păi, cum să nu ! Cînd am văzut eu cu ochii mei că ți se oprește răsuflarea ?

Încetul cu încetul se liniști, acum nu mai tremura chiar așa tare.

Máthé îi aruncă o privire din colțul ochilor.

— Și la o adică depui jurămînt pentru adevăr, nu-i așa ?

— Să depun jurămînt ? Pentru ce asta ? deveni baba Lidi bănuitoare.

— Păi, la nevoie. La judecătorie, adăugă cu jumătate glas Máthé.

În ochii tulburi ai femeii se citea spaima și tulburarea.

— La judecătorie ?

Mîna i se ridică de parc-ar fi vrut să alunge o muscă vîrîtă sub nas. Prin inimă îi treceau fiori reci și fierbinți accelerîndu-i bătăile.

Și Máthé n-avea nici gînd să înceteze :

— Eu dau și două baniță cu vîrf pentru dreptate ! zise iritat de faptul că baba asta pricepea atît de greu cu mintea ei înceată. Dar în fața judecătorilor vorba ei poate fi valabilă.

— Și de ce n-ai jura dacă trebuie ? Pentru adevăr te arunci și în focul gheenei !

Baba Lidi arunca priviri descumpănite de colo colo.

— La ce bun, măi András ? Jurămînt... judecătorie...

— Nu mă întreba ! Nu-i treaba dumitale ! se rățoi Máthé. Dumneata să-mi spui numai atît : juri sau nu ?

Baba ar fi vrut să dea din cap, se muiase, dar tremurul care pusese din nou stăpînire pe ea îi denatura gesturile.

— Am să-ți trimit aici cele două baniță. Una pentru viața mea și a doua pentru adevăr. Am vrut numai să știu dacă în fața tribunalului ai curajul să depui mărturie.

Oriunde se ducea baba Lidi prin sat, auzea tot mai des vorba asta, cu legile. Pe ele le blestemau oamenii, de ele se îngrozeau. La ele se refereau și notarul și perceptorul. Și acum, că Máthé spusese vorba asta, în inima femeii se cuibări teama. Se înecă precum peștele pe uscat.

Ochii bărbatului se lipiră cu o severă amenințare de miile de riduri ale femeii :

— Cine mi-a legat gîtul să mă înăbușe intră la pușcărie, asta o dovedesc ! E un adevăr sfînt, careva o să jure, deci... Și o amenință și cu degetul. Pentru că asta nu se poate dovedi decît cu jurămînt ! Dar dacă dumneata juri în fața instanței e sigur că nu ești implicată. Máthé își freca fruntea, doar, doar, cu ajutorul degetelor, și-ar putea pune gîndurile tulburi în ordine. Dumneata, după dreptate, ar trebui să juri că fețele alea de la gît care erau gata-gata să mă înăbușe le-ai tăiat cu

mîinile dumitale. Înțelegi ? Pentru că altfel intri dumneata la pușcărie ! Iar acolo e și frig, și întuneric. Și broaștele băloase joacă tontoroiul ca-n beci. Cine știe, poate sînt și șerpi ! Și acolo poți să stai pînă la sfîrșitul zilelor dacă nu îndrăznești să depui mărturie pentru adevăr !

Ce-ar mai putea spune oare da să o înspăimînte pe vrăjitoarea asta bătrînă ? Cu o mînă amenința, cu cealaltă mîngîia :

— Eu cele două bănițe de grîu ți le dau. Dinspre partea asta poți să fii liniștită. Bun. Juri sau nu ? — strigă amenințător la ea.

Fața babei Lidi se strînse într-un ghemotoc de riduri și ea dădea înapoi înghesuindu-se spre ungherul cel mai întunecat al camerei. Ochii bolnavi și congestionați vărsau șiroaie de lacrimi fără ca ea să plîngă măcar.

— Aaatunci, juuur — gemu baba.

Fața lui Máthé se lumină și trupul surpat se îndreptă.

— Ei vezi, asta am vrut să știu ! Curaj, babă Lidi ! Grîul o să vină, ți-l trimit ! Domnul să te aibă în pază !

Și o și luă la picior, ca unul care are de făcut neîntîrziat o treabă. O lăsă pe babă cu îndoielile ei, las' să-și plîngă lacrimile în liniște, după pofta inimii.

Trăgînd un picior, umbla asemeni unui suflet blestemat să fie călător, să nu-și găsească nicăieri și nicicînd liniștea din cauza conștiinței încărcate de păcat, mergea pe uliță alergînd aproape.

Încerca să se debaraseze de gîndul că, totuși, faptul că-și poate mișca picioarele atît de ușor i se datorează lui Szabó Mátyás.

După baba Lidi, urmă Kuri. Pe Máthé îl frămînta gîndul dacă oare cel mai drag cumătru al lui nu-și schimbase gîndul rostit cu o seară înainte. Omul se lasă ușor dus de entuziasm mai ales la beție, dar lucid poate avea cu toul altă părere. Mai devreme sau mai tîrziu o să-și piardă mințile din cauza acestui proces pe care i l-au atîrnat de gît ai lui Szabó. Și începu din nou să se îndoiască de consecvența babei Lidi. Oare la nevoie va veni să depună mărturie ? Sau îl lasă de izbeliște ? E drept, i-a promis două bănițe, dar, dacă ai lui Szabó

miros ceva, vor fi în stare să-i dubleze promisiunea! Într-o persoană atît de tîmpită nu prea poți avea încredere.

Ar fi avut chef să se întoarcă din drum și să continue să o convingă și să o ispitească. Să-i vîre zdravăn în gură și în cap vorbele pe care urma să le spună. Poate că nici nu pricepuse bine despre ce este vorba. Aude prost și înțelege greu. Nu trebuia să fie lipsit de răbdare și să se grăbească.

Dar, acum, dac-a pornit, nu se mai întoarce ; se duce mai întîi la Kuri.

Oricum, grîul, alea două baniță, i le trimite babei încă azi după-amiază, să fie mărturia asigurată.

În acțiunea febrilă de convingere a martorilor, Máthé, încă în cursul dimineții, suferi o înfrîngere foarte neplăcută : Adám Jóska, marele susținător, cumnatul lui Kuri Pál, își pierdu brusc memoria. În zadar îi explica Máthé și mai tîrziu chiar și Kuri, care se străduia să-i vină în ajutor : cumnatul dădea doar din cap. El n-a văzut nimic, nici bandajele la gîtul bolnavului, nici buha pe prichiciul ferestrei. Și se încăpățînă să nu iasă din atitudinea asta!

XI

Durerile Zsuzsikăi nu încetau deloc. Deși cu puțină vreme înainte începuse să se simtă mai bine și se oprise și hemoragia. Începuse chiar să mai și muncească, făcea cîte ceva prin casă și pe afară prin curtea plină de băltoacele rămase în urma zăpezii topite.

Ieri se terminaseră lemnele mărunțite pentru foc, tușa Szabó în zadar ieșise în fața ușii să-și strige bărbatul...

În ultimele săptămîni Péter era deosebit de iritabil. Devenise morocănos. Toată casa răsuflă parcă ușurată cînd în sfîrșit înhămă caii și se duse în regiunea unde se producea vin ca să aprovizioneze casa pentru postul

care se apropia, ca gogoșile bine rumenite și pufoase să alunece mai ușor pe gît.

După ce își strigă în zadar bărbatul, bătrîna constată că Szabó Pista iar o întinsese de acasă. Era un om frămîntat de un neastîmpăr fără ostoire, care, neobosit, împreună cu alți trei-patru ortaci, își tot bătea capul cu problemele vieții sociale. Se agita fără răgaz și în urma pașilor lui se iscau stîrnite ca de furtună și blestem zîzanii, neînțelegeri, războiri.

Și acum, cînd Máthé, Costin, Kuri și încă alții se luptau pentru așa numita „gospodărie liberă", nea Szabó Pista atița cu vervă tabăra adversă.

— Fiecare să poată face cu pămîntul lui ce vrea, să-l însămînțeze după cum îi e pofta, susținea Máthé față de cei doi prieteni ai lui care dădeau aprobativ din capetele lor mari și osînzoase. Pămîntul e al cui e, gospodarului nu-i poate porunci nimeni !

Cum era și firesc, Szabó și tovarășii lui, și ei constituiau majoritatea, susțineau contrariul :

— Cum adică ? Să accepte satul una ca asta ? Asta-i tîlhărie ! Gospodărirea liberă înseamnă că oricine poftește poate să se plimbe cum și cînd vrea pe tarlaua mea, să-mi calce potecă prin mijlocul porumbiștei mele. Așa ceva nici de la Dumnezeu nu primesc ! Las' să rămînă hotarul de trei rînduri !

Satul înclina să susțină argumentația lui Szabó. Desigur, mai cu seamă aceia care aveau două, trei tarlale pe la margini. Astfel ai lui Máthé erau amenințați de o nouă înfrîngere...

Femeia lui Szabó își striga bărbatul în zadar. Nu-i rămase altceva de făcut decît să-i strige noră-si :

— Zsuzsika, sufletelule, nici urmă de boșorogul ăsta. Iar a luat-o cu colindul prin sat în loc să-mi stea și el cu fundul pe cămașă în casă. Încearcă și tu să mărunțești singură niște lemnișoare, trebuie să aprindem focul și să punem de cină.

Muierușca, îndoită de spate, după îndemnul soacră-si, mînuia toporul cu toți mușchii încordați încercînd să taie butucii tari ca piatra. Curînd îi înfloriră bujorii în obraji, obosi cumplit și pînă seara făcu din nou febră ; își simțea trupul cuprins de flăcări și rupt în bucăți de

crampe. Îngrozită, simți cum i se prelinge ceva călduț pe pulpe.

Se uită sub ea și văzu speriată cum picură de sub fustă, pe podea, picături roșii și calde de sînge. Bătrîna Szabó ștergea cu o cîrpă udă urmele compromițătoare.

Chemă repede moașa. Dar ea dădu numai din cap și consolă soacra speriată și pe nora cu ochii în care se citea o mută implorare, zicînd : „Nu-i nimic, trece, dar nu e voie să stai în pat, pentru că trebuie să obișnuiești corpul cu mișcarea ; cel mai rău este cînd te lași prinsă în brațele bolii."

Zsuzsika înțelegea ce teamă se ascundea în dosul cuvintelor moașei și îi dădea dreptate. Ce se întîmplă dacă Mátyás, cu toată preocuparea lui și cu atîta du-te vino, bagă totuși de seamă ce s-a întîmplat cu cumnată-sa ? Teama lua uneori proporțiile groazei. Și asta făcea să-i crească și febra. De pe buze îi scăpau uneori gemete mărunte, suferea cu mare stăpînire de sine și totuși, exasperată, uneori izbucnea. Se jura cu cerul și cu pămîntul că ea nu se mai culcă veci pururi lîngă bărbatu-său și cît trăiește nu vrea să mai vadă bărbat lîngă ea.

Tușa Mányi dezghioca porumb. Se încurcase în gînduri, necazurile și grijile vieții ei se înfășuraseră ghemotoc strîngînd-o parcă de gît ca o frînghie gata să o înăbușe. Auzea cu inima îndurerată gemetele noră-si, vaietele ei epuizate și, temîndu-se și ea de Mátyás, zise :

— Copila mea, ar trebui să te întorci pentru cîteva zile la maică-ta.

Cocenii de porumb îi iritaseră palmele aproape pînă la sînge, dar ea continua dezghiocatul fără oprire. La vremea asta de seară, spre sfîrșit de iarnă, plictisită de tors și de țesut, unei țărănci ca ea nu-i rămînea altceva folositor de făcut decît să curețe porumbul de pe știuleți.

— Acuși sosește Mátyás și întreabă de ce zaci, ce ai. Am încerca în zadar să-l mințim. E medic, își dă seama dintr-o singură privire ce s-a întîmplat. Și pe urmă, știi că și legea interzice. Adună-ți cumva puterile, te conduc și eu, hai să mergem la maică-ta...

Cineva intră în casă fără să bată la ușă ; bătrîna se înfioră și privi în spate. Tinda fu inundată într-o clipită

de o putoare persistentă și cu miros de mucegai. La început se văzu doar un coș împletit de sub care cădea în mii de falduri o fustă roșie prinsă de mijlocul țigăncii, apoi basmaua colorată din dosul căreia pîndeau doi ochi negri, strălucitori, bîntuiți de tristețe.

Uf, că n-are o clipă de liniște din pricina acestor vizitatori nenorociți ! Și p-asta o gonise de vreo două ori cu bidinelele ei cu tot !

De dat afară nu o poate da, cu toate că-i umple casa cu o duhoare pe care n-o scoți nici aerisind vîrtos.

Țiganca era timorată, se purta mai reținut ca data trecută. Cînd o privi, tușa Mányi cu greu își dezlipi ochii de privirea ei întunecată și îndurerată.

— Nu vreau nimic pentru bidinele, doamnă, zise țiganca, matale ți le dau gratis. Numai că aș vrea ca domnul doctor să-mi dea ceva pentru mînă.

Și întinse tremurătoare brațul.

Tușa Mányi aruncă o privire și se îngrozi. Sumedenie de răni purulente.

Femeia își feri ochii.

— Domnul doctor nu este acasă.

Țiganca se puse pe plîns :

— Vai, doamne, doamne ! Am crezut că pînă acum a ajuns acasă. L-am văzut la vremea prînzului intrînd în casa domnului Mártonffy. Am fost și la baba Lidi, dar alifiile ei nu mi-au fost de nici un folos.

Își uitase mîna așa, întinsă, arătîndu-și plăgile...

Jolánka ședea în odaia ei. Se izolase cu totul. Era în stare să stea zile în șir întinsă, citind și visînd. Supărarea cu Mátyás continua să țină, nici unul nu vorbea cu celălalt numai atunci cînd era absolut inevitabil. După o vreme, tînăra soție observă că toate rochiile îi deveniseră prea largi. Din cauza tristeții fără margini i se uscase și trupul. Mîine-poimîine rămînea doar pielea și osul...

Dar vorbele țigăncii al căror zvon pătrunse pînă la ea o făcură să tresară. Deveni foarte atentă la văicăreala rostită fără nici o bănuială :

— M-am gîndit să intru la domnia sa domnul Mártonffy, îl văd adeseori pe domnul doctor grăbind într-a-

colo. Eu v-aș aduce bidinele și la anul, dacă domnul doctor m-ar scăpa de urîciunea asta !

Tușa Mányi freca și mai vîrtos coceanul de porumb.

Țiganca mai stătu o vreme în colțul ușii suspinînd și pomenind numele Domnului. Dar cum nimeni nu-i răspundea se decise :

— Păi, atunci mă duc...

— Vino altă dată, zise tușa Mányi. Dar bidinele să nu aduci, că nu-mi trebuiesc. O să se uite domnul doctor la mîinile tale.

După ce plecă femeia, pufnind, tușa Mányi turnă apă fiartă pe clanța ușii.

— Și cînd te gîndești că nenorocita asta mai are și copii care mănîncă din mîinile ei. Ți-e scîrbă să-ți imaginezi măcar. Pff, ce urît arăta !

Zsuzsika, se trîntise tocmai puțin pe pat, așa îmbrăcată cum era. Nu mai gemea, se ridică în capul oaselor și încercă fiecare bucățică de corp în parte, cu teamă și cu grijă. Apoi își așeză picioarele tremurînde de slăbiciune pe podea, obrazul îi era galben-verzui, de parc-ar fi fost modelat din ceară.

Soacră-sa îi urmărea cu atenție fiecare mișcare.

— Nu te mai chinuiește ?

— Nu chiar așa tare... Parcă...

Tușa Mányi dădu din cap oftînd :

— Slavă Domnului !

— A încetat puțin. Dar sînt slăbită. Uite cum tremur.

Bătrîna se liniști repede :

— Atunci nu trebuie să te mai duc acasă la maică-ta.

— Poate că nu. O să rezist cumva.

— Adună-te puțin, să nu bage Mátyás de seamă.

Vocea nurorii era tare amărîtă :

— N-ai grijă, nu observă. Dar mă mai taie din cînd în cînd. Oh, doamne, cînd o să-mi treacă de tot ? Parcă m-ar fi sfîșiat niște clești sub burtă. Și știi matale, fierbințeala aia de parcă mi-aș fi vîrît picioarele în apă fiartă. Și cînd am simțit sîngele curgînd m-au lăsat toate puterile...

Tușa Mányi răspunse încetișor :

— Acum o să-ți treacă, trebuie doar să ai puțină răbdare.

Și după ce-i zise așa, păru împăcată cu mersul lucrurilor. Dezghioca mută porumbul, îi amorțiseră palmele, nu mai simțea nimic. Nici de gîndit nu mai gîndea. Urmărea cu ochii pustii mișcările degetelor. Ofta uneori dar numai și numai pentru că nu-și putea sătura plămînii cu aer.

Noră-sa își uită multă vreme privirea asupra ei. Asculta căderea boabelor de porumb desprinse de pe cocean și simțea cum i se îngreunează pleoapele. Era istovită; contururile puținelor mobile din tindă abia se mai desenau privirii ei. Încăperea era cufundată într-o liniște în care aproape se auzeau bătăile inimii. Oh, doamne, cît trebuie să suferi din cauza iubirii! O căldură dulce îi trecu prin trup. Ce chinuri îngrozitoare și ce dureri sfîșietoare a avut de îndurat! Amețită de somn, cu buzele învinețite de suferință, zîmbi vag: bărbatul ei era destoinic și mîndru de-l știa tot satul și altul ca el nici că mai era! Demn de iubire cu toată duritatea și neliniștea lui. Zsuzsika se simțea fericită că suferă din pricina lui...

Vorbele țigăncii, auzite de Jólanka în ciuda ușii închise, o smulseră din echilibrul instabil al liniștii ei. Întîi simți doar o bătaie ceva mai vie a inimii, destul să se trezească parcă, apoi palpitațiile se instalaseră de-a binelea, pulsînd tot mai puternic în coșul pieptului.

De cînd cei doi soți nu-și mai vorbeau, imaginația femeii lucra tot mai febril. Himerele o acaparau din ce în ce. Erau clipe cînd își înghițea cu greu vorbele pe care ar fi vrut să i le spună bărbatului. Se stăpînea strîngînd din dinți: nu, nu-i va vorbi. Erau și clipe cînd osteneala stăpînirii de sine o înfrîngea. Acest efort îi provoca un rău fizic, ca o amețeală. Și cînd Mátyás închidea ușa după sine și ea rămînea singură în strîmtoarea pereților simțea trecîndu-i prin toată rețeaua nervoasă o dulce și chinuitoare oboseală, ca un zumzet asemănător melodiei degajate de stîlpii de telegraf asaltați de palele violente ale vîntului. Aproape că-și savura suferința și simțea înrădăcinîndu-se în suflet plăcerea conștiinței sacrificiului de sine.

Bărbatul adăsta arareori pe acasă și cînd adăsta nu era prea preocupat de îmbunarea femeii: studia bolile,

își făcea notițe, de multe ori se plimba fără încetare măsurînd camera în lung și în lat fără să scoată o vorbă măcar. Se părea că Mátyás, în conștiința lui, își încheiase definitiv socotelile cu privire la obligațiile maritale pe care le-ar fi avut.

Și acum, în urma cuvintelor rostite de țigancă, în imaginația Jolánkăi se contură obrazul unei alte femei. Moșia Mártonffy ! Acolo se duce deseori soțul ei. Hopa ! Păi, asta e fata despre care cînd și cînd scăpase tușa Mányi cîte o vorbă, ba chiar și Péter încercase de vreo cîteva ori să-și necăjească fratele făcînd cîte o aluzie. Atunci ea zîmbise doar. Nu dăduse o atenție deosebită glumelor cumnatului ei. Lăsase să-i treacă pe lîngă urechе cele povestite de tușa Mányi, că fusese o vreme cînd fiul ei o pregătise pentru examen pe domnișoara de la castel și ea trebuia să-i spele în fiecare zi singura lui cămașă bună, căci domnișorul nu voia să se prezinte la moșie cu o cămașă șifonată.

De undeva din străfundurile conștiinței ieșiră toate acestea la suprafață. Nu încercase niciodată să-și imagineze măcar cam cum ar putea fi fata aceea pe care o pomeneau cînd Petér, cînd soacră-sa. Nu-i dăduse nici o importanță. Dar acum, în urma cuvintelor zise fără nici o intenție de către țigancă, brusc i se ivi în fața ochilor un chip demoniac, alb, de fată.

Deci ăsta era sîmburele adevărului ? Și intui deodată puterea celeilalte femei ! De fapt, cu ea se războiește ea în lupta aprigă pe care o duce în controversele aprinse cu soțul ei ! Dacă așa stau lucrurile, una din părți trebuie să se nimicească.

Închipuirea îi prefigura cele mai diferite tipuri feminine. Ce statură ar putea avea ? Ce păr, ce voce, ce culoare de ochi ?

N-o văzuse niciodată, dar în această clipă, brusc, se ivi necunoscuta primejdie care-i sfărîma fericirea vieții.

Trebuie să fie o vrăjitoare perfidă și frumoasă, înzestrată cu farmece deosebite.

Se ghemui la capătul divanului, încordată, gata să sară în sus în orice clipă. Ochii îi străluceau verzui, cu ferocitate. Mînuțele fine, brăzdate de vinișoare albăstrii se strînseră pumn și mărgelușele mărunte ale dințișo-

rilor albi scrîșneau de dorința de răzbunare. Ar fi în stare să o ucidă pe acea necunoscută! Și mușchii i se crispară sub imperativul acestui gînd cumplit. Noroc că nu o vedea nimeni în starea asta : s-ar fi îngrozit.

Îi părea foarte rău că nu găsise niciodată un prilej pentru o întîlnire cu domnișoara Mártonffy. Deși fusese o vreme cînd Mátyás îi dăduse ghes să iasă din cochilia ei, să meargă împreună la învățătorul mai tînăr a cărui nevastă era și ea învățătoare, apoi la preot. Pomenise de cîteva ori și de avocatul Deák și amintise afirmînd fără rezerve că o mamă de familie mai devotată și atîta spirit de sacrificiu ca soția avocatului nu văzuse încă. Ar fi vrut să o ia cu el și la Mártonffy...

Dar Jolánka se ferea din instinct de orice vizită. N-o interesa capul înfășurat în basma al preotesei (auzise despre ea că o dureau mereu măselele și din cauza asta își înfășa capul, pînă și vara, în basmale groase), nici spaima continuă a învățătoarei cu gîndul la inspectorul școlar ; iar cînd Mátyás vorbise cu entuziasm despre căsnicia doamnei Deák, Jolánka devenise de-a dreptul refractară. Ce-și închipuia soțul ei, că-i va oferi o pildă vie : „iată, femeia, mama de familie, așa să fii și tu!"

Se eschivă și din fața insistențelor cu privire la familia Mártonffy. Auzise despre fată că se roagă foarte mult, că o depersonalizaseră total respectabilele călugărițe de la acel institut din străinătate ; auzise despre relația bizară și încordată dintre Mártonffy și nevastă-sa, despre bețiile fără de sfîrșit ale moșierului, despre pasiunea lui pentru alcool...

Se îngrozea de ei. Nu dorea să cunoască familia.

Sosise acasă stăpînul casei, urechea îndelung antrenată a femeii constată asta pe dată. Numai Szabó Pista trîntește poarta după sine cu atîta putere, după pofta inimii. Pentru asta, lui, nu-i putea face nimeni nici o obiecție! La urma urmei trîntea poarta propriei sale ogrăzi și cui ce-i păsa de asta ? !

Auziră clar că străbate curtea pînă la ușa casei, fluierînd. Tușa Mányi se sperie : nu cumva omul ei se ridicase de lîngă un pahar cu vin ?

Era un om cu capricii imprevizibile. Și buna lui dispoziție ținea pînă-n prag. Își cunoștea bărbatul mai bine decît liniile din propria-i palmă. Se deprinsese pînă acum pînă și cu faptul că în asemenea clipe, din prudență, trebuie să arunce o privire către ușa camerei Jolánkăi, să nu fie cumva deschisă atunci cînd temerarul șef al clanului pune piciorul în casă și se pornește pe ale lui.

Și acum, oprindu-se în fața ușii, căscă ochii mari.

— Péter n-a sosit încă acasă ? Și privirile severe cereau provocator să i se acorde o deosebită considerație. Dădu de vreo două ori din cap și se aprinse ca dintr-o scînteie : Tii, anticristul lui ! Astfel crește averea cu siguranță, se dezvoltă și gospodăria dacă se pune mai ales ăsta pe hoinărit ! M-a blagoslovit Dumnezeu pe mine cu copii, n-am ce zice, mai bine îi azvîrleam prinzîndu-i de picioare cînd i-ai adus pe lume ! se răsti la nevastă-sa. Unul umblă de nebun din zori în seară după vin, îmbătîndu-se probabil ca un porc, celălalt hoinărește toată ziulica prin sat de nu-i găsești nici urma ! Cît a fost student îl rodea dracul pe dinăuntru ca să poată învăța ! Și acum, o dată măcar, n-ar da și el un ban în casă ! Și voi v-ați pus dosurile voastre late să se coacă la foc. Muierea tot muiere !

Dădu disprețuitor din mînă.

Tușa Mányi, care nici nu-și mai putea imagina că bărbatu-său ar putea intra și alfel în casă, încerca să-l liniștească pe același ton dintotdeauna :

— Taci, mă, taci...

— Cum ? Adică eu să tac ? se porni el și mai rău. Păi, de aia am azvîrlit maldărul de bani pentru învățătură și am vîndut pînă și din pămînt ca pînă la urmă să-l țin eu cu nevastă cu tot ? Toată lumea rîde de mine zicînd că mare nebun e acest Szabó Pista, dar fii-său doctorul îl întrece, că lecuiește pe care cum se nimerește, pe gratis ! Ei bine, p-asta eu nu o mai rabd, mama ei de viață ! M-am săturat să tot aud că se-ntreabă fiecare din ce trăiește feciorul doctor al lui Szabó Pista, cu care a cheltuit atîta amar de bănet.

După o scurtă vreme adăugă :

— Vorbesc eu cu el ! De ce-l mînă prin comună pe Balázs Jóska, cu foaia aia ? Îi dau eu lui organizare ! Primarul nu l-am ales ca să-i strîngă lui semnături !

Răcnetelor lui nu-i răspunse decît o tăcere profundă. Și nevasta, și nora își întoarseră privirile. Și dacă nimeni nu-l contrazicea, cum ar fi putut el să-și continue gîlceava ? Mai tăcu un timp căutînd din ochi ceva de care s-ar fi putut lega. La urmă adăugă doar atît :

— Nebun de legat e și acest Balázs Jóska. L-a îmbrobodit fii-meu ! El îndrăznește să mă contrazică pe mine ! Păi, cui trebuie el să-i fie recunoscător că a ajuns primar ?

Cele două muieri stăteau încremenite, ghemuite pe locurile lor ca două surde. N-are decît să-și scuipe veninul pînă-l epuizează, pe urmă se liniștește el. Numai să nu audă Jolánka vorbele lui, spuse la furie ! gîndea tușa Mányi cu îngrijorare. Floricelele astea gingașe de la oraș nu cunosc bărbații. Nu e dispusă să accepte că socrul ei e un bătrîn pricios și veșnic revoltat, dar că numai gura e de el, că altfel e om bun, nimic de zis. Trebuie doar să te deprinzi cu el.

Și probabil că focul s-ar fi stins, dacă Péter nu ar fi sosit cu căruța chiar în clipa aceea.

Glasul clopoțeilor de la gîtul cailor spărgea de departe liniștea împăcată a după amiezii care cobora peste sat. Nea Pista se ridică iute și dădu fuga să deschidă poarta. Ritmul clopoțeilor îi răscoli fierea : de ce îi aleargă în felul ăsta Péter pe cai ? În halul ăsta se tulbură și vinul și zile în șir o să fie ca lăturile !

Nea Pista depistă de îndată adevărul : fecioru-său a turnat zdravăn pe gît, de aia zădărește în halul ăsta fără de minte caii. Cu siguranță, nici la bici n-a făcut economie. Și gîndul ăsta mai că-l făcea să crape de revoltă.

Sigur ! Gîndea bine ! O dovedea și faptul că pe podețul din fața porții, ba chiar și pe poartă caii au intrat la trap, în timp ce el sta țeapăn pe capră, cu mijlocul drept. Ședea atît de înfipt pe scîndura căruței care se zdruncina pe drumul gloduros de parcă n-ar fi lăsat o sută de kilometri în urma lui.

Bătrînul fu nevoit să sară în lături din fața cailor, să nu-l lovească oiștea căruței în piept. Și asta îl înfurie și mai rău.

Péter privi cu colțul ochilor spre ferestrele casei ; fluiera încetișor, strînse hățurile, lăsîndu-se puțin pe spate. La taică-său nu se uită defel, îl interesa doar o anume fereastră !

Ehei, spectaculoasa intrare în curte, poziția mîndră și fudulia fuseseră în zadar ; nimeni nu se uitase pe furiș pe fereastră. Casa semăna cu un imens coșciug diform.

Péter avu o strîngere de inimă... Abia auzi izbucnirea lui taică-său în timp ce închidea poarta și își scutura cizmele de noroi.

— Usca-ți-ar diavolul pielea de pe tine, neisprăvitule ! Ai nimerit în sfîrșit acasă, porc bețiv ! Era tocmai timpul ca să-ți roadă vintrele burdușite cu vin miasmele iadului !

Péter ascultă plictisit și cu o mutră întunecată injuriile. Nu răspunse. Își vedea de treabă : dezlega hamurile slăbindu-le cataramele. Desfăcu ștreangul hamului, își făcu de lucru cu loitrele, apoi băgă hățul sub cureaua din margine a hamului.

Pe nea Pista îl enerva din ce în ce mai rău liniștea nepăsătoare a feciorului. Creierul îi scăpăra și pe buze își făcea loc tot ce-i apăsa inima :

— Și încă și copilul acela !

La auzul acestor vorbe se încruntă și Péter.

Repede, îi întoarse spatele lui taică-său.

— Ai distrus sămînța ! strigă bătrînul înăbușit. L-ați ucis, usca-vi-s-ar mîinile din rădăcină ! Cu toate că v-am spus verde că mie-mi trebuie nepot. Mîrîi cu neputincioasă amărăciune. — Prăsilă fără de Dumnezeu ! Dar eu te reneg ! Așa cum zic ! Nici nu ești feciorul meu, porc împuțit !

Tînărul se sperie de duritatea vorbelor. Se îndreptă de mijloc și se întoarse către taică-său. Șopti speriat, încet ca și cum ar fi vrut să astupe gura bătrînului :

— Nu zbiera că se aude...

— Păi, să se audă ! ridică și mai tare tonul. Simți cum i se încordează mușchii și nu mai e mult pînă să se năpustească la fiu-său. Dar se opri în ultima clipă în fața

trupului masiv și tînăr. Ai merita să te închidă și să putrezești în temniță ! Ucigaș de copii, asta ești. Nu mai ești fiul meu și te și dezmoștenesc !

Péter ridică brusc capul. Acum avea privirea obosită. Se aplecă înspre taică-său cu o privire dură și amenințătoare :

— Ce tot zbieri ? Dumneata ai făcut copilul acela ? Ei bine, dacă nu l-ai făcut dumneata, nu te privește de nici un fel !

Își legănă, așa, ca din întîmplare, pumnul pe lîngă cap.

— Mai bine nu te făceam pe tine, usca-ți-ar diavolul oasele, animal sălbatic ce ești ! Nici pisica, nici cîinele nu-și leapădă plozii !

La vorbele astea Péter nu răspunse. Se aplecă și își văzu în continuare de lucru.

Szabó István privi o vreme, apoi voi să ajute și el. Se învîrtea în jurul feciorului, dar acela îi tăia calea și bătrînul nu reuși să ajungă lîngă cai. Mormăi în sine. Își putea uita cu greu nepotul căruia nu-i fusese dat să privească această lume a umbrelor.

— Și măcar e bun vinul pe care l-ai adus ? întrebă după o vreme.

Péter nu-i răspunse nici acum. Parcă era și surd, și mut.

Bătrînul îl privea de parcă i-ar fi supravegheat mișcările. Vedea că degetele îi sînt țepene și din cauza asta se mocăia cu hamurile și cu zăbala.

Într-un sfîrșit se îmbună și îi zise blînd :

— Lasă astea în pace. Le aranjez eu. Intră și te încălzește. Ți-a fost frig, nu-i așa ?

Tînărul era întunecat, tăcut și foarte posomorît. Starea lui de spirit nu era atît de labilă ca aceea a bătrînului. Era cioplit din alt lemn.

Frigul care-i pătrunsese în trup pe drumul lung și înghețat abia acum, ajuns acasă, îi răzbătea din oase. Scoase din codîrla căruței, de sub paie, un pachețel și porni spre casă. Bătrînul crezu mai întîi că erau rămășițe de cîrnați și de slănină, rămase din mîncarea luată pentru drum. Dar pe urmă se gîndi că tînărul îi adusese nevesti-si struguri. Zîmbi chiar vag. Fusese și el de multe ori

în zonele unde se făcea vinul, desigur, asta mai demult și de multe ori, ca să-i facă o plăcere, îi adusese nevestei struguri, ca o gingașă expresie a sentimentelor lui.

O nădejde pîlpîi în sufleul lui : dacă Péter i-a adus struguri Zsuzsikăi înseamnă că o iubește foarte tare. Și dacă-i așa, mai devreme sau mai tîrziu va trebui să se nască un copil. Un nepot !

Jolánka urmărea cu jumătate ureche zvonul de glasuri care se auzeau de afară ca venind dintr-un alt univers.

Cumnatul bătu timid la ușa ei.

Tuși. Auzi și asta.

Și se enervă. Că ea nu are o clipă de liniște ! De ce nu e lăsată în pace măcar în clipele astea în care îndoiala o macină cu atîta fervoare ? Parc-ar spiona-o tot timpul deschizîndu-i întruna ușa cu tot felul de pretexte. Și în mod special acest Péter ! Ce se tot gudură mereu pe lîngă ea ? Îl considera prost, necioplit și brutal și poate chiar mai demn de ură decît ceilalți.

În mod special privirea cumnatului nu o putea suferi : cînd îi prindea uneori uitătura cu care o învăluia avea senzația că acest bărbat ar vrea să o muște de beregată și să-i sugă sîngele.

Cum tînărul nu auzi nici un răspuns la bătaia în ușă, tuși din nou, acum ceva mai tare și, în sfîrșit, cam fără curaj, deschise ușa. Nu îndrăznea să înfrunte privirea Jolánkăi. Se strecură lîngă ea cu ochii în pămînt și scoase pachetul ascuns cu grijă de nevastă-sa și de maică-sa, sub haină.

— Am adus struguri, zise temător, încurcat și aruncă o privire în urmă ca nu cumva să fie văzut de afară.

Femeia rămase imobilă. Stătea culcată, cu ochii închiși, prefăcîndu-se că doarme. Péter vedea prea bine că e trează.

Situația îi creștea tulburarea și fața îi deveni stacojie. Încercă să se explice :

— La sfîrșit de iarnă strugurii sînt o raritate. Înghiți în sec. Suferise o înfrîngere cu strugurii lui. — Sînt unii care se pricep să-i conserve. Dar la vremea asta și la viticultori e lucru rar. De aceea am adus...

Pleoapele închise nu se grăbiră să se dezlipească. Jolánka, parcă în somn, se întoarse pe partea cealaltă. Péter fu cuprins de un imens sentiment umilitor de zădărnicie și cînd privi din nou în urmă cu colțul ochilor înspre ușa închisă, era evident frămîntat de gîndul de a se salva cumva din penibilul situației. Cum oare ar fi putut ieși de parcă nici n-ar fi călcat pragul ușii Jolánkăi ?

— Mă gîndeam că ai să te bucuri.

Privi în jur, simțea o cumplită strîngere de inimă ! Să fi fost deziluzia ? Sau sentimentul umilitor al înfrîngerii ? Sau durerea usturătoare a orgoliului rănit ?

Și acum îl trecu și gîndul că nevastă-sa ar putea să intre la Jolánka și ar vedea strugurii. Cînd ascunsese strugurii în paiele din căruță și cînd pipăise pachețelul cu gingășie se gîndise că Jolánka se va înveseli, va zîmbi cu superbele ei buze, apoi i-l va smulge cu lăcomie și în taină va savura boabă cu boabă, fără să știe nimeni nimic.

Dar acum i se stîrni groaza : dacă intră nevastă-sa în odaie ? Era oricum tot una, măcar de s-ar prăbuși cerul ăsta neîndurător peste lumea asta împuțită ! Rușinat, cu ochii în pămînt, ieși din cameră clătinîndu-se.

Își uită și șapca înăuntru și băgă de seamă asta abia după ce trecu prin tindă și, afară, în curte, îl izbi valul de aer rece.

Înconjură căruța. Nu știa ce vrea, de ce s-ar putea apuca. Apoi ieși și bătrînul din grajd și se apucară să descarce butoiul.

Minute în șir Jolánka rămase nemișcată, dar adulmecînd asiduu aerul simți duhoarea specifică, acră, a cailor. Din Péter se revărsa mirosul acesta de parcă s-ar fi transformat el însuși în cal. El adusese în cameră acest miros insuportabil. Jolánka strîmba scîrbită din nas, apoi, reținută, privi cu un singur ochi pachetul lăsat pe masă. Ziarul în care erau împachetați strugurii aduși din frig începu să se pătrundă de zeama lor, pătîndu-se pe alocuri. Se lipiseră de el și fărîmături de paie. Era o priveliște dezgustătoare, femeia își retrase mîna, nu care cumva fără să vrea să atingă pachetul ; nu-l împinse nici măcar mai încolo, să nu se murdărească pe degete.

Bărbatul care plecase cu inima îndurerată, în tulburarea lui nu închisese ușa cu clanța. Jolánka strigă :

— Zsuzsika !

— Poftim ?

— Vino puțin !

Muierușca băgă întîi capul pe deschizătura ușii.

— Vino cînd îți zic !

— Poftim ? se apropie Zsuzsika de pat.

— Vrei struguri ?

Muierușca duse involuntar mîinile la piept :

— Struguri ?

Ameți, camera se cufundă în întuneric în fața ochilor ei. Prin trup îi trecu un fior fierbinte și fu nevoită să se sprijine cu palma de tăblia mesei. Simți că ceva îi pune sîngele în mișcare și strînse puternic pulpele, își mușcă buzele, dar în zadar, sîngele curgea lin și fierbinte ajungînd aproape de genunchi.

— Nu, mulțumesc, răspunse albă ca varul. Ăia ți i-a adus dumitale soțul meu. Eu nu mănînc din ei, dădu ea din cap.

Ochii i se scăldau în umezeala fierbinte care-i scălda pleoapele.

— Ia-i pe toți. Sînt acolo !

— Nu, nu vreau...

— Doar i-a adus bărbatul dumitale ! Poți să-i iei.

— Mulțumesc. Nu.

— Nici mie nu-mi trebuiesc. La vremea asta nu-mi plac strugurii.

Pe pleoapele abia tremurînde ale Zsuzsikăi se adunară lacrimile și picăturile grele lunecară pe lîngă nas spre șanțurile ridurilor obrazului palid. Le simțea la fel de calde ca sîngele care i se prelingea pe picioare.

Gemu cu o voce chinuită :

— Nu vă plac ?

Sprîncenele Jolánkăi se strînseră și tonul îi deveni poruncitor.

— Ia-i dacă zic !

Zsuzsika nu putu rezista tonului violent ; era zguduită trupește și sufletește. Camera continua să se învîrtească în jurul ei. În fine, împotriva voinței, întinse mîna cu timiditate.

— Un ciorchine... Dacă nu vă plac.

— Tot ! Să dispară din fața mea ! Îți spun că poți să-i iei, le-a adus Péter al dumitale și mie nu-mi plac deloc !

Oh, cum de nu se despică pămîntul sub picioarele ei !

— Atunci... atunci...

Parc-ar fi acționat în vis : apucă nesigură pachețelul mîzgos. Se întoarse fără să o privească în ochi pe cealaltă femeie și încet se tîrî afară pe ușă. Dar în prag simți că mai are puțin și cade grămadă.

Lacrimile pe obraji și sîngele pe picioare curgeau șiroaie.

Se tîrî pînă la primul scaun din tindă și se prăbuși pe el.

Realiză abia acum că Péter nu-i dăduse măcar bună ziua nici cînd intrase în casă, nici cînd trecuse prin tindă. Deși știa prea bine cît este de bolnavă, prin ce chinuri cumplite trecuse din cauza lui și cît suferă.

Pufni, suspină, apoi izbucni într-un bocet potolit...

Soacră-sa puse mîna pe o cîrpă udă și repede, ca și cum ar fi vrut să șteargă urmele rușinii, se apucă să curețe petele de sînge rămase în urma pașilor Zsuzsikăi. Era foarte supărată pe fecioru-său. Semințe păgînă și neîndurătoare ca și taică-său ! Ăștia nu știu decît să poruncească și să mustruluiască ! E păcat că se leagă o femeie de viața lor să le fie soție, nu o merită. Ar trebui lăsați să putrezească în propria lor mizerie ! Dar să spună vorbe meșteșugite cu care să îmbrobodească inimile femeilor, la asta se pricep ! Asta știu ! Să zăpăcească o fată, să sucească mințile muierilor. Și după aceea suferă femeia alături de ei cîte zile are.

Ghemuită pe scaun, Zsuzsika simțea adunîndu-se sub ea băltoaca de sînge. Umezeala îi pătrunse prin cămașă, poate chiar și prin fustă. Se ridică greu se tîrî de la un scaun la celălalt, apoi de la canapea pînă lîngă masă, se rezemă de ea să-și tragă sufletul o clipă, gemînd și văicărindu-se șoptit. Totul se întîmplase pentru că i se răscolise sîngele din cauza strugurilor. Pe urmă scotocind pe sub pătura de pe pat scoase de acolo o cîrpă.

Cu chiu, cu vai, ieși în curte.

Péter privea mohorît cum se tîrăște nevastă-sa ca să se sprijine cu ochii și fața scăldate în lacrimi de oiștea de mijloc a căruței. Se uită la ea indiferent și nu-i venea pe buze nici o vorbă pe care ar fi putut să i-o spună.

— Așa ești tu, Péter. Atît de rău... Strugurii...

Bărbatului îi pieri graiul, doar buzele îi tremurau.

Limba i se lipi de cerul gurii de parc-ar fi fost sudată și dintr-o dată izbucni într-o furie cumplită :

— De-ar sări odată în aer pămîntul ăsta blestemat ! Azi, dacă mă scoateți din sărite, am să fac ceva foarte rău ! — Strîngea în mîini scîndura din care era făcută laița căruței, o ridică pentru ca apoi să o trîntească puternic de pămînt. Suflu eu azi în lumînarea cuiva, s-o sting. În casa lui, și n-are omul o clipă de liniște din cauza atîtor muieri care i se urcă-n cap ! Toată vremea-l trage careva de mînecă ! Dar eu, acum sînt într-o dispoziție... că-mi vine să fac moarte de om !

Zbiera la fel și cu aceleași cuvinte ca și taică-său...

Furia îl răscolea și ar fi avut chef într-adevăr să omoare pe careva, căci cuvintele și răcnetele, oricît ar fi fost ele de sălbatice nu-i răcoreau pornirea. Cuvîntul se mistuia în acel foc grozav din lăuntrul lui.

După izbucnirea din cale-afară de violentă, curtea fu învăluită de o liniște grea...

Muierea, palidă de groază, se refugie între pereții casei. Își relaxă trupul să nu sîngereze cumva din nou, cu grijă pentru că se apropia vremea venirii lui Mátyas.

El, medicul, era singurul om din casă căruia izbutiseră să-i ascundă pînă acum taina, îndelungata suferință a Zsuzsikăi, mizeria umilitoare a trupului ei.

Caii măcinau furajul, fornăiau și uneori băteau puternic copitele de pavimentul grajdului. Bătăile lor repetate împrumutau liniștii profunde un ecou deosebit.

Lumina devenea crepusculară.

Luceafărul de seară își arătă curînd strălucirea peste pămîntul sordid și înecat în noroi și clipind rece cerceta cele ce se petreceau în adîncuri.

Tușa Mányi prepara cina, tocase varză și o pusese la fiert cu bucăți de carne afumată de porc. Seara îi adunase pe toți în tindă și fiecare ședea ghemuit pe lîngă sobă. Zsuzsika ședea tăcută pe un scăunel și pîlpîirea flăcărilor i se juca pe obraji. Bătrînul Szabó privea încruntat în gol. I se epuizase cheful de vorbă, acum nu se mai certa. Cine știe ce năstrușnicii îi treceau prin minte. Aroma mîncării puse la fiert îi aduna saliva în gură și din cînd în cînd scuipa cu nerăbdare. Șezînd astfel în liniște, obosit de atîtea gînduri, nu-i mai păsa nici că Mátyás nimerea la ore așa tîrzii ușa casei părintești. Dar cînd dădea pe gît cîteva țoiuri de pălincă îndată își amintea felul ciudat în care-și trăia Mátyás viața.

Péter însă era absent dintre figurile conturate de pîlpîirea focului...

Lampa nu era încă aprinsă, nici în tindă, nici în camera din față.

Jolánka, într-o stare de spirit apăsătoare, pîndea pătrunderea imperiului nopții în odaie.

Mai adineauri, de pe coama dealului, soarele, în drumul lui către apus, trimisese pîlpîirea unei raze palide și în camera ei. Lumina pătrunsese pe geam și adăstase un pic pe un perete. Zăpada rămasă încă pe povîrnișuri scînteia în lumina razelor piezișe.

Cobora o seară rece de sfîrșit de iarnă, învăluită în lumini plumburii și vînt tăios.

Jolánka se trezi din nou față în față cu acea lume sălbatică, înfricoșătoare, cu care nu se putea deprinde : părăsită, însingurată, fără apărare.

Ceva mai tîrziu, în tindă se aprinse lampa mică de cinci și tușa Mányi intră și la ea să aprindă lumina. Fereastra se înveșmîntă dintr-o dată în negru și Jolánka avea senzația că de afară o privește un ochi încremenit și purtător de deochi. Dar îndată ce auzi în fața ferestrei pașii lui Mátyás sări din pat, sîngele îi năpădi creierii, se repezi la cel care pășea pragul și îl atacă spulberînd dintr-o lovitură tăcerea care, instaurată de săptămîni, părea că avea să devină veșnică :

— Pe unde ai umblat ? Vreau să știu pe unde îți petreci zilele de dimineața pînă seara ?

Bărbatul dădu înapoi. Se dezobișnuise de vocea nevesti-si și se miră grozav :

— Ce e ? Ce s-a întîmplat ? Ce-i cu tine ?

Tînăra soție, fără să-i pese că o aud și ceilalți, se dezlănțui într-o criză de isterie. Urla, își smulgea părul, ar fi vrut chiar să plîngă dar în această clipă de maximă încordare nervoasă nu era în stare. Doar mușchii feței erau sfîșiați de spasme :

— Sînt nevasta ta ! Să iei bine seama că n-am să rabd să te ții după alte muieri ! Am pretenția să-mi dai socoteală ! Unde ai umblat ?

Zbiera furioasă.

Mátyás se îngrozi. Mai făcu un pas îndărăt.

— Nu te privește ! șuieră printre dinți.

Vocea îi era nenuanțată, lipsită de vlagă și înfruntă îndelung privirea femeii furioase.

— Sînt soția ta, vreau să știu !

Mátyás se stăpînea cît putea, simțea de altfel că e cît pe ce să o lovească, gest de care pe urmă i-ar fi părut rău. Realiză brusc cît de cumplit urăște această creatură care se agățase de el... Simțea în fiece fibră a ființei sale o pornire mîrșavă și rea.

— Să lăsăm asta.

Dădu din mînă a lehamite.

— Sînt soția ta legitimă !

— Mulțumesc frumos...

— Ce ? Ce mulțumești ?

— Această a naibii de mare legitimitate.

— Da ?

— Da...

— Deci așa stau lucrurile ?

— Așa ! Întocmai.

— Te dezici ?

— Da. Dar tu te-ai dezis întîi.

Luminile gălbui ale odăii se depărtau de Jolánka într-un hău fără fund, dîndu-i sentimentul că o trag și pe ea în mrejele lor. Dar picioarele îi prinseseră rădăcini, stătea fără să fie în stare să se clintească. Lumina alunecă tot mai departe de ea și era pe punctul de a se

prăbuși în prăpastie. După imensa încordare nervoasă, după izbucnirea violentă de adineauri, glasul îi deveni lipsit de vlagă, ca al unui bolnav :

— Înțeleg. Acum totul mi-e limpede...

Cu degetele reci își eliberă fruntea de șuvițele de păr care-i lunecaseră pe ochi.

— Eu, în schimb, nu înțeleg nimic, răspunse Mátyás cu o undă de cinism.

— Tîrîtura aia... Acea...

Privirea bărbatului sfredelea dușmănoasă obrazul femeii. În realitate nu pricepea ce se întîmplase.

— Ce fel de tîrîtură ?

— Știi tu prea bine !

— Ai înnebunit ?

Jolánka dădea din cap și elanul mișcării îi făcea părul să fluture. Dar, cuprinsă de o epuizare cumplită, abia își mai putea ține ochii deschiși. Ar fi vrut să doarmă, un somn tîmp, de nimic simțitor, veșnic... Asta ar fi dorit.

— Nu. N-am înnebunit defel. Dar abia acum mi s-au deschis ochii. Oh, cît am fost de naivă ! O lunatică. Acum nu mai ești o taină pentru mine, domnule doctor Szabó Mátyás. M-am dezmeticit. Știu tot. Te cunosc acum prea bine. Sub masca marelui tău idealism se ascunde o lichea ordinară !

Mátyás transpira.

— Văd doar că te amenință pericolul unei iremediabile zdruncinări nervoase, zise cu răceală. Dacă nu s-a și instaurat pînă acum. Dar halucinațiile care însoțesc uneori această boală nu le cunosc. Te rog, vorbește.

— Ah, prefăcutule ! Lichea cinică ! Infamule !

A spus-o, acum nu mai avea nici o importanță ce îi va mai spune :

— Ai mințit ! M-ai înșelat ! M-ai distrus ! Ești un aventurier ordinar.

Medicul fu nevoit să facă un efort deosebit ca să ridice plictisit din umeri, ca și cum n-ar acorda însemnătate crizei de isterie a femeii.

— Nu pricep...

Jolánka hohoti isteric : era ca și cu mințile rătăcite. Obrazul alb ca varul, trăsăturile diforme, ochii scînteind cu dușmănie.

— Ah ! Nu înțelegi. Fariseule ! Și, ia spune, sfînta aia de piatră are măcar sînii tari ?

Mátyás, care nici nu-și putuse imagina o asemenea vulgaritate din partea femeii, ridică glasul :

— Ce-i asta ? Vorbește odată !

— Buleandra aia de fată a lui Mártonffy ! Ibovnica ta...

— Și ție rușine nu-ți este deloc ? Ce lipsă de gust !

Jolánka rîse din nou, sec, forțat :

— Ca să vezi, ai deprins și bunul gust ! Manierele !

Bărbatul o apostrofă ferm, oarecum amenințător :

— Lasă fata aia în pace ! Ce ai cu ea ?

— Ia te uită, acum îi ții partea ?

— Ce prostii spui !

— Aceleia care a spulberat fericirea mea !

— Ai înnebunit ? Cine te-a pus la cale cu asemenea... uluitoare...

— Nu, nu m-a pus nimeni la cale ! N-am vorbit cu nimeni ! Nenorocita aia !

Mátyás se blocă. Nu avea cu cine vorbi ! Și nu avea nici de ce ! Într-atîta pusese stăpînire pe el indiferența față de nevastă-sa încît nici măcar nu i se păru important să o convingă de aberația afirmațiilor ei.

Asculta fără să fie atent la ploaia de cuvinte revărsate din gura femeii. Își exprima părerea doar cînd și cînd ridicînd din umeri.

— Eu știu. Am intuit. Am simțit de altfel dintotdeauna că nu mă iubești, acum o știu cu certitudine. Ai fost viclean și mîrșav cu mine. Ai hotărît să viu cu tine în văgăuna asta nenorocită, alături de înfiorătorul tău tată, în mijlocul strălucitei tale familii.

De afară se auzi horcăitul indignat al bătrînului Szabó.

— Ți-ai făcut bine socoteala, ai știut că n-am să pot suporta acest fel de viață și astfel ai să scapi de mine. Și, pe deasupra, victima ai să fii tu, pentru că nevastă-ta și-a pus traista-n băț și te-a părăsit. Iar eu, care am fost atît de orbită de tine, nu ți-am descoperit jocul pînă cînd nu mi s-au deschis ochii. Chiar și pînă acum cîteva zile

am crezut că ești un fantezist fanatic care sacrifici plăsmuirilor tale aberante posibilitatea de a-ți realiza fericirea...

În tindă, tușa Mányi încinse o discuție cu voce tare, numai ca să acopere cuvintele care se cerneau prin ușă din odaia de alături. Dar totul era amplificat de liniștea care se coborîse asupra casei.

Glasul Jolánkăi obosise parcă, vorbea acum ceva mai calm și mai puțin precipitat. Marea ei indignare se înecă în cenușă. Mátyás o privea cu un amestec de ciudă și dezamăgire. Se dovedise a fi o femeie egoistă, căreia nu-i pasă decît de ea însăși ! Un suflet sec. Scena care se derula acum îi întări această convingere. Era o femeie care își pierduse și sensul și țelul vieții ! Sau cine știe, poate nu le avusese niciodată ! O femeie care a suferit mult, dar din cauza propriului ei egocentrism maladiv. Iată, nici acum nu face decît să reverse genunile otrăvite ale sufletului ei, să răsfoiască filele mizere ale cărții vieții ei scrise cu vorbe înșirate în rînduri otrăvite...

— Oh, nenorocita de mine ! continua Jolánka emfatică. Și încă aveam de gînd să-ți deschid ochii și să te conving cît de inutil este ceea ce vrei tu să faci. Ce goană lipsită de sens după himere. Cine și-ar fi imaginat că adevărul era într-altă parte !? Că organizarea asta sanitară născocită cu viclenie nu e decît un pretext ca să poți suna zilnic la ușa acelor depravați ! La Mártonffy !

Vorbele, la început amare, deveniseră tăioase.

— Dar ai jucat bine ! Te asigur că ți-ai atins scopul. Scapi de mine ! Nu ești nici fantast, nici medicul-apostol al satului, ci o lichea. Viclean și deștept și prefăcut ca șarpele ! izbucni cu o nouă intensitate neputincioasa ei furie.

Și se trînti pe pat hohotind de plîns atît de puternic încît înspăimîntă toată casa.

Dar există o limită ! Ce-i prea mult e prea mult. Și dacă pînă acum nea Szabó Pista se reținuse cît putuse, acum se urni de pe scaun și se apropie de ușă.

Intră timid, cu capul tras între umeri. Aici, în odaia asta, în care fiul său cu noră-sa își trăiau izolați viața, bătrînul nu putea să ia poza plină de prestanță a capului

de familie, poză pe care altfel o afișa cu mare fervoare prin toată casa și prin ogradă.

De cînd Mátyás schimbase cioarecii pe nădragi le devenise din ce în ce mai străin. Iar pe Jolánka o simțeau departe de ei de-a binelea. O considerau ca pe o marfă delicată adusă vremelnic de la oraș, un oaspete oricînd gata de plecare.

Apariția bătrînului curmă izbucnirea de furie. Tînăra femeie amuți brusc. Deși nea Pista ar fi vrut să mai prindă cîteva frînturi, să audă care e motivul scandalului. Desigur, așa e la tineri, certurile de familie izbucnesc repede. Ca ploaia de vară. Cîteva tunete răsunătoare, cîteva fulgere orbitoare, după care norii răzvrătiți se curăță de pe cer lăsînd loc strălucirii atoateîmbucurătoare a razelor de soare...

În liniștea desăvîrșită și în gîtlejul lui nea Pista se înecară vorbele.

Privea încurcat pereții albi.

Așteptă puțin, apoi, încurajat de tăcerea așternută la apariția lui, întrebă :

— Și mă rog, ce v-a apucat și pe voi, fiule ?

Privi chiorîș la Mátyás.

Nu-i răspunse nimeni.

— Se auzeau glasurile în tindă și voi, aici, parcă nu discutați în cea mai deplină înțelegere. Dac-am reținut bine.

Scruta totul cu privirea. Aștepta să i se răspundă. Era în zadar.

— Ce neînțelegere este între voi ? Nu există între oameni neînțelegeri care nu se pot lămuri. Încerca să se apropie de lucruri cu tact. Am să vă mai spun și altceva : neînțelegerile și certurile sînt tocmai ca să dea prilej la împăcare.

Ce-i drept, spusese frumos astea toate și bine cumpănit. Dacă nici acum nu-i răspunde fecioru-său, ar merita să-i tragă o scatoalcă. Dar asta o gîndi doar. Mîinile îi atîrnau moi pe lîngă corp. În odaia asta îl primise un aer străin, înghețat de iritare, de parcă nici n-ar fi fost în propria-i casă.

— Mie puteți să-mi spuneți. Sînt tatăl vostru și vă vreau binele, încercă el în continuare.

Și, cum vorbele lui rămîneau tot fără răspuns, bătrînul se rușină grozav și îi păru rău că intrase acolo.

Oh, bătu-l-ar Dumnezeu ! O mai pățise de cîteva ori cu zăpăciții ăștia de tineri și se hotărîse în sinea lui de fiecare dată că nu se mai bagă în treburile lor. Oricum nu-i poate pătrunde, nu le înțelege viața, îi sînt complet străini, cu toate că își duc zilele sub ochii lui, între pereții casei lui.

Dar cum e inima de tată ? Cînd a auzit cearta, cînd și-a dat seama ce proporții ia, nu s-a mai putut stăpîni să nu intervină. În zadar a încercat să-și impună, picioarele i-au luat-o înaintea voinței, cu scopul de a face pace, de a împăca lucrurile, de a face dreptate, aici, în odaia din față.

Poate că acești tineri retrași, închiși în cochilia lor, nici nu-l consideră părintele lor ! Și la revelația asta se sperie și o boare rece și sfîșietoare îi cutreieră cele mai ascunse cotloane ale sufletului. Ehei, niciodată nu-i este dat unui părinte să știe pentru ce soartă își crește prea iubiții copii, lumina ochilor. Deși tată le este el. În satul ăsta și pentru Jolánka, tot el este tată. Cum ar putea să le-o dovedească ? Dac-ar avea pic de suflet, ar trebui să o simtă ei înșiși. La urma urmei e un lucru atît de firesc, la ce bun să o demonstrezi, să explici ?

Ei bine, chiar dacă ei au amuțit, le-o spuse el deschis :

— Am auzit fiecare cuvînt. V-ați certat, în zadar încercați să negați. Și pentru ce, mă rog ?

Bătrînul stătea pironit locului și asta începuse să o irite pe Jolánka. Dacă socru-său îi călcase pragul era greu de scăpat de el : zice ce are de zis pînă la epuizare.

Femeia își pierdu răbdarea și strigă la el respingător și dur :

— Pe dumneata nu te privește ! Du-te și înjură-i pe țăranii dumitale ! Nu în fața mea ! Cu mine n-ai nici o legătură ! De altfel am să las baltă toată banda asta ! M-am săturat pînă peste cap de voi toți !

Și cu vorbele astea rupse toate punțile, dovedind și în felul acesta că e dispusă la orice, nu mai ține seama de nimic, pentru ea totul s-a încheiat.

Szabó István roși. Adică el înjură ? Dumnezeule mare, cine a auzit așa ceva din gura lui ? Își privea speriat nora și nu mai putu decît să bîlbîie.

— Adică eu ? Adică eu ? Văleu... Uite așa, nici vorbă doar că uneori se mai enervează omul pentru că are sînge iute și multe necazuri adunate de viață. Dar astea nu sînt înjurături. Și apoi, zici că ne-ai părăsi pe noi ? Asta nu se există ! Asta n-o rabd ! Și nu permit ! Pentru că pînă nu închid eu ochii...

Șirul nesfîrșit de cuvinte mieroase și explicațiile fățarnice ar fi durat cine știe cît, dacă Jolánka, mînată de o ardentă nerăbdare nu le-ar fi pus capăt de îndată :

— Am spus că nu te privește !

— Ei, nu e cazul să...

— Nu-ți băga nasul în treburile altora !

— Să-mi fie cu iertare, eu nu... Zău...

— Cine te-a împuternicit să te bagi în viața mea ?

— Eu numai de dragul liniștii... Pentru bună înțelegere...

— Și dacă vrei să știi, dintre toți dumneata ai gura cea mai spurcată ! Nu mi-am putut imagina vreodată că un om poate vorbi atît de murdar ! Greșit spus, om ! Sînteți cu toții la fel ! Feciorul îți seamănă leit ! Așchia nu sare departe de trunchi ! Dar eu nu mai suport, mi-a fost de ajuns, plec ! După care nu-mi pasă nici dacă vă mîncați unul pe celălalt !

Ei, fir-ar să fie ! Acum i se urcă sîngele la cap și lui Szabó István, căscă gura de cîteva ori gata chiar să tragă o înjurătură atîta de înzorzonată încît să clatine și pereții. Dar glasul femeii era strident, limba i se mișca turbată în gură și nea István hlăpăia doar aerul, fără să poată rosti o vorbă.

Așa ceva nu văzuse și nu auzise de cînd era el pe lume ; ca o muiere crăcănată să îndrăznească să-l înfrunte pe el ! Meliță de parc-ar avea zece guri.

Ăsteia ar trebui să-i tragi una peste bot să i se rupă firul glasului în gîtlej. În ceea ce-l privea, el ar fi făcut-o, numai că nu i se dezlipeau brațele de lîngă trup. Stătea încremenit, neputincios în fața noră-si. A pierdut, s-a sfîrșit cu puterea lui !

— Fir-ar, lumina strălucitoare a celor șapte sfinți părinți... izbucni urletul sufocat din rărunchii lui în timp ce se întoarse iute pe călcîie și ieși trîntind ușa cu o putere care cutremură pereții.

Smulse și ușa care dădea în curte și pufnind o luă la goană.

Nana Mányi se zvîrli după el :

— Stai ! Nu-ți pierde mințile ! Potolește-te odată !

— Lăsați-mă ! Ferește, că dau ! Dau foc propriei mele case, să ardă în cenușa ei toate vrăjitoarele pămîntului ! Foc, dumnezeul ei de viață amărîtă ! S-a sfîrșit lumea ! Lăsați-mă !

Jolánka, în timpul ăsta întinsă pe pat, cu fața în jos, plîngea neconsolată.

În tot acest răstimp, Mátyás tăcuse mîlc. Părea că nimic din tot ceea ce se întîmplase nu avea legătură cu el...

XII

În marțea de după lăsata secului, iarna depuse armele dintr-o dată ; razele tot mai puternice ale soarelui curățau vrednice toate rămășițele unei ierni grele și lungi.

Lumea era ca o odaie imensă, cu toate ușile și ferestrele în sfîrșit deschise, cutreierată în lung și în lat de o boare ușoară.

Cerul limpede, sprijinit pe coamele munților și pitit printre văgăuni strîmte era curat. Doar arareori, sus, la mare înălțime, treceau peste limpezimea lui frînturi de norișori albi, acoperind doar pentru cîte o clipită fața strălucitoare a soarelui. Dar dimineața, înainte de răsăritul soarelui, albiile riurilor și pîrîiașelor erau invadate de o ceață deasă care se ridica pînă la coroanele desfrunzite ale copacilor. Se cățăra sus, tot mai sus, pînă cînd, rupîndu-se de pămînt, pornea să hoinărească în neant.

Susurul apelor scurse de pe crestele munților era acompaniamentul nesfîrșit al liniștii zilelor de primă-

vară. Jos, în vale, unde scurgerea zăpezii se transforma în rîuri, spumele murdare se vălătuceau vîrtej. Apa se grăbea în văluriri repezi mai departe, zgîlțiia podurile ca și cînd le-ar fi declarat pilonilor de susținere un război pe viață și pe moarte.

Domnia sa domnul Mártonffy, cu pușca lui veche de vînătoare atîrnată de umăr, colinda cît era ziua de lungă cîmpul. Pușca o lua cu sine mai mult din obișnuință. La vremea asta, trăgea mai cu seamă în cîte o rață sălbatică speriată de pașii lui. Dar tarlaua aceea mare și frumoasă din partea de sus a grădinii îi dădea griji deosebite, gînduri amare. Zilnic făcea înconjurul pămînturilor și se întreba cine le va ara.

Aratul va trebui făcut cu forțe proprii. Vor trebui puse la muncă acele cîteva slugi care muncesc în curte ; toți pînă la unul. Era limpede că după cele întîmplate în cursul iernii nu va găsi zilieri în sat.

Tractorul mîncat de rugină zăcea în șură, ar fi trebuit reparat. N-avea nici cine să se urce la volanul lui. Mecanicul plecase încă din toamnă să-și caute norocul în altă parte : își dăduse demisia din slujba lui Mártonffy și își mai aștepta și acum salariul. Scria scrisoare după scrisoare și îl amenința cu justiția.

De-ar da dracu' și-n tractorul acela ! Ce bine ar fi fost să nu-l cumpere pe vremea aceea ! Tractorul fusese vestitorul falimentului în viața gospodăriei Mártonffy. Asta a fost începutul împrumuturilor bancare, urmate de alte și alte datorii. O dată a pierdut sume mari într-o afacere cu porci, altă dată a fost nevoit să părăduiască grîul la preț scăzut, neavînd unde-l depozita.

Cine ar putea să înșire loviturile repetate, datorate instabilității economice, pe care le-a primit sub centură ? ! Fiecare brazdă de pămînt era pe ducă, trasă în vălmășagul diferitelor instituții financiare. Totul era ipotecat, în afara zonei de deasupra grădinii.

Abia rupseseră fila din calendar pe care era însemnată ziua de întîi martie că și sosi de la avocat prima somație cu privire la livrarea traverselor. Domnul avocat Radu, în numele unei instituții financiare, respectiv în numele conducerii căilor ferate, îi atrăgea atenția domnului Mártonffy printr-o scrisoare, scrisă, ce-i drept,

în termeni foarte politicoși, dar pe un ton rece, de afaceri, că, dacă în termen de trei zile nu se returnează suma primită ca avans pentru exploatarea lemnului pentru traverse și dobînzile legale aferente (treizeci la sută !), va fi nevoit ca, în interesul clientului pe care-l reprezintă, să facă apel la formele legale uzuale.

O parte din lemn zăcea tăiat în pădure. Părți întregi de pădure doborîtă se ofereau razelor de soare. Pămîntul eliberat de umbra copacilor, răsfățat de soare, se acoperise de iarbă. O pajiște mănoasă își oferea seva animalelor care păsteau în voie.

Parchetul de pădure semăna cu un cîmp de bătălie abandonat, după o înfruntare înverșunată. Mártonffy trecu de vreo cîteva ori și pe acolo. Cînd și cînd se oprea, cugeta, își freca fruntea, mai făcea cîțiva pași, apoi picioarele îi prindeau parcă din nou rădăcini în pămînt. Ici-colo cîte o colibă abia încropită și în fața ei cenușa focului stins și părăsit de mult.

Trunchiurile doborîte se afundaseră în pămîntul umed, muiat de apă.

Doar păsărelele dădeau ocol ciripind locului rămas pustiu...

În parchetul curățat clopoțeii albi, ghioceii și alături de ei brebeneii galbeni își ridicau timid capetele gingașe spre soare. Parchetul era vizitat de copii și babe care culegeau cu sîrg plante medicinale pe care preoteasa și notăreasa le plăteau cu bani buni, acum la începutul primăverii.

Radu Silvestru știa prea bine că anii îndelungați de abuz de alcool slăbiseră inima lui Mártonffy. Tocmai de aceea avusese grijă ca scrisoarea de atenționare să nu-i producă vreun infarct sau, și mai rău, o congestie cerebrală. Scrisoarea era rece, oficială, totuși politicoasă. Cel care o elaborase se ferise să sperie sau să amenințe peste limita necesară.

Destinatarul, după ce parcurse în fugă rîndurile, mototoli scrisoarea, ca și plicul lunguieț și albastru și le azvîrli în spatele sobei.

Mai tîrziu, cînd el ieși pe cîmp, în odaie apăru nevastă-sa, deschise ferestrele ca să se schimbe aerul stă-

tut. Tot atunci se aplecă, scoase din dosul sobei plicul albastru, netezi scrisoarea și o citi.

Ea, spre deosebire de soțul ei, se enervă cumplit.

Și cînd apăru stăpînul casei, doamna Lenke îl atacă direct :

— Elek, ce ai de gînd să faci acum ? Aș dori să știu și eu.

— Acum am de gînd să mănînc, răspunse Mártonffy cu un calm desăvîrșit.

Femeia se întunecă.

— Să mănînci ai știut întotdeauna.

— Poate-ți pare rău ?

— Nu. Din partea mea mănîncă atît cît te-ncape, dar ce va fi cu scrisoarea ?

Bărbatul se prefăcu a nu ști la ce se referă nevastă-sa.

— Despre ce scrisoare e vorba ?

— Cea trimisă de avocat.

— Pe aia am aruncat-o.

— Și cu asta consideri problema rezolvată ?

— În ceea ce mă privește pe mine, complect.

— Dumnezeule mare !

Mártonffy o privi sever și îi zise :

— Iar dacă eu arunc o scrisoare, să nu îndrăznească nimeni să o culeagă și să o citească ! În ceea ce mă privește, consider asta o jignire deosebită !

Doamna Mártonffy nu se întoarse pe călcîie, nu trînti ușa după sine, așa cum îi era obiceiul. Deși moșierului nu i-ar fi părut rău ca femeia să fi recurs la vechea și obișnuita formulă.

Plicul albastru, boțit tremura între degetele femeii.

— Spune, Elek, cum gîndești să rezolvi problema asta cu avocatul ?

— Cu avocatul ?

— Cu calea ferată...

— Te rog, lasă-mă...

— Sau cu banca ! Ce știu eu cu cine și cu ce ?

Încerca să evite privirea femeii care-i cerea socoteală cu duritate și încăpățînare și îi întoarse spatele. Dar femeia trecu în fața lui.

— Vorbește ! Ce intenții ai ?

— Nici una. Absolut nici una.

— Deci după dumneata potopul. Așa gîndești ?

— Asta nu privește pe nimeni !

— Ai făcut destul pe cocoșul. Acum lasă. A fost mult prea mult !

— Ce vrei de la mine ?

— Cu avocatul Radu nu e de glumit, Elek. Îți atrag atenția !

Răspunsul a fost doar o ușoară ridicare din umeri.

— N-a mai rămas decît tarlaua asta de deasupra grădinii, zise femeia oftînd. În rest totul e grevat de ipoteci. Deci a sunat ceasul al doisprezecelea. Vreau să știu cum ai să rezolvi treaba asta. Întreb în numele meu și al fiicei mele !

Era o adevărată scenă de teatru. Mártonffy se învîrtea dorind să scape cumva, dar femeia apărea tot timpul în fața lui.

— Am să-l învăț eu pe animalul acela ! izbucni bărbatul. E bou cît cuprinde și vrea să facă pe deșteptul cu mine ! La dracu !

Doamna Lenke oftă ostenită. Fusese întreaga ei viață martora acestei siguranțe de sine, acestei înfumurări irresponsabile. Aerele de superioritate, declarațiile aberante ale soțului ei nu mai contau pentru ea nici cît șuieratul vîntului. Lăsă vorbele să-i treacă pe lîngă urechi. Continua să strîngă între degete scrisoarea fatală. Ce-i poate oare trece prin minte acestui individ demn de milă, pe jumătate tîmpit de alcool ?

— Nu lua așa ușor treaba asta, Elek. De aici se poate trage un necaz mai mare decît crezi. Catastrofa !

Asta era de-a dreptul revoltător ! O femeie să-i dea lui sfaturi. Și tocmai nevastă-sa să-și vîre nasul într-o treabă care nu o privește defel ! Și în genere, ce poate pricepe o muiere ?

Ridică iritat din umeri.

— Nu-ți bate dumneata capul ! Asta e treaba mea.

— Dar tragedia e a mea. Și a fiicei dumitale.

— Care tragedie ? se încruntă bărbatul.

— Ultimele bucăți de pămînt...

Mártonffy rîse strident :

— Asta s-o lași în seama mea !

— N-o pot face, Elek ! Asta nu.

— Deci nu ai încredere în mine ?

— N-ai făcut nimic ca să meriți încrederea.

Ei, asta nu se mai putea înghiți cu calm. Bătu cu piciorul în podea de parc-ar fi vrut să fărîme tot conacul.

— Nemaiauzit ! Deci aici am ajuns !

— Nu pentru mine te trag la răspundere. Pentru fata dumitale !

— Auzi, mă tragi la răspundere ! E de-a dreptul minunat !

— Da ! Te trag la răspundere !

— Te rog, nu cîrti. A cui este această parte din moșie ?

— Nu întoarce vorba. Și nu fi nechibzuit. Situația nu e de natură să pierdem vremea cu discuții inutile cu privire la problemele de proprietate.

Încercă să fie dur și să scape astfel de insistența nevesti-si. De altfel postura în care era pus, aceea de a fi tras la răspundere, devenise cît se poate de tracasantă. Să-i tragă una peste bot ? Nu putea face așa ceva : ar fi fost punctul culminant al scandalului. Prietenii lui l-ar fi ostracizat dacă ar fi aflat că își molestează soția.

Doamna Lenke nu înceta să răsucească pumnalul înfipt în inima soțului :

— Asta e ultima miză. Te implor, nu fi nechibzuit. Aș vrea să știu doar ce s-ar putea face.

În sfîrșit, cu un pas hotărîtor, își ocoli nevasta și începu să se plimbe de colo-colo prin odaie. „Ce s-ar putea face !“ „Ce s-ar putea face !“ repeta mormăind.

Da, miza... viața... Dar dacă la împărțirea cărților a fost o înșelătorie ?

Erzsike privea din camera cealaltă. Mai întîi scoase doar capul, apoi văzînd că taică-său se plimbă și că maică-sa stă țeapănă lîngă vechea masă masivă se încumetă să iasă.

— Iar vă certați pentru avere ?

— N-o să mai dureze mult, fata mea, oftă femeia.

Mártonffy ca răspuns se opri brusc și o privi prevenitor :

— Ce-s prostiile astea ?

Erzsike intervені :

— De săptămîni întregi nu se aude vorbindu-se despre nimic altceva în casă...

— Vine vremea cînd n-ai să mai auzi.

Și doamna Lenke oftă cu și mai mare foc.

Mártonffy își pierdu răbdarea. Acum îl iau amîndouă în furci ? Ce-i asta ? Matriarhat ?

— E vorba de pîinea noastră cea de toate zilele, zise femeia.

— Oh, pîinea cea de toate zilele, zîmbi ironic Erzsike. Pîinea cea de toate zilele !

Și își desfăcu patetic brațele de parc-ar fi vrut să-și ia zborul.

Auzindu-i glasul, femeia se îngrozi. Era taică-său întreagă : sîngele lui nechibzuit ! N-are habar de viață. Nu-i de mirare, oare ce experiență ar fi putut acumula acolo, în institutul acela elvețian, ce putea ști ea despre cele ce se petreceau pe această palmă de loc ?

Fără să vrea, își uită privirea pe chipul ei : ce se va întîmpla cu ea ? Ce soartă îi hărăzește viața ?

Constatase în ultima vreme la ea atîta asprime, chiar grosolănie, că întrebarea care i se formulă în minte nu reuși să o emoționeze. Se gîndea la viitor cu un soi de apatie. Obosise. Ei îi era aproape totuna.

Stăpînul casei parcă-i veni o idee salvatoare, se opri brusc din plimbare și, cu țeasta lui încăpățînată dată pe spate, declară pe un ton ce nu admitea nici o replică :

— Vreau să vorbesc cu avocatul meu.

Tonul nu o impresionă pe femeie.

— Ce vrei cu Deák ? întrebă fără vlagă.

— La naiba, asta e treaba mea ! Treabă de bărbat, mîrîi Mártonffy.

Doamna Lenke în ciuda tonului și a vorbelor calme se apăra cu înverșunare :

— Te rog să iei la cunoștință că în această problemă nu permit să iei măsuri fără mine, în spatele meu ! Nu vreau să pierzi cu vreo neghiobie sau cu un pas necugetat ultima partidă. Și expuse propria ei opinie : Nu putem decît să vindem din tarlaua aceea atît cît acoperă suma ridicată ca avans.

Mártonffy sări ca ars :

— Ce ? Ce vorbești ? Să vinzi ? Cum ai spus ?

Își răsucea ochii bulbucați și tulburi de parc-ar fi vrut să-și străpungă nevasta cu săgețile privirilor. Nici asta nu avu nici un efect. Femeia repetă cu un calm aproape demonstrativ :

— Da. Altă soluție nu există. În zadar îmi frămînt mintea.

Bărbatul izbi cu pumnul în masă.

— Este !

Femeia nu dădu înapoi :

— Nu este !

— Dacă eu spun că este, este, la dracu !

Doamna Mártonffy izbucni schimbînd tonul :

— Vai, din nou vrei să faci o nebunie ! Ultimele bucăți de pămînt...

Urmă o plimbare agitată, Mártonffy mormăi aproape în șoaptă, ca pentru sine :

— Așa ceva nu se poate... În nici un caz... Asta m-ar ucide... Asta n-aș putea să o suport... N-aș supraviețui...

Femeia, tremurînd din toate mădularele, își frămînta mîinile.

— Elek, te implor. Ascultă-mă.

— Nu ! În nici un caz ! Vînzare ! Asta nu !

— Nu poza în erou, Elek, nu fi fățarnic, strîmbă femeia buzele într-o schimă de amărăciune. Nimeni nu-ți cere să te opui soartei cu pieptul descoperit. Nu, așa ceva nu dorim...

Simțind înțepătura ascunsă în vorbe, ironia care subînțelegea un dispreț profund stăpînul casei răcni :

— Trebuie să vorbesc cu Deák, dar acum, imediat ! Să dea Ferenc o fugă și să-l cheme aici pe hîrțogar !

Degetul amenințător al femeii se îndreptă spre obrazul lui Mártonffy.

— Nu, nu am să permit să tratezi fără să fiu de față. Ce vrei de la el, trebuie să știu ! Cu pripeala asta ne duci pe toți la sapă de lemn ! Și pe mine, și pe fata dumitale !

Izbucni în plîns. Sincer, sau doar ca să impresioneze ? Fapt este că Mártonffy începu pe dată să se bîlbîie, acum nu se mai plimba agitat, ci se învîrtea cu pași nesiguri pe lîngă nevastă-sa.

— Ei bine, ai să afli, la naiba ! Dar nu-mi mai tot bîzîi ! Partea aceea din susul grădinii o transcriu de pe numele meu. Să fie a lui Erzsike, ce naiba ! Și, de parcă s-ar fi aprins de furie la auzul propriilor sale cuvinte, își agită amenințător pumnii : Îi arăt eu acelui Radu Silvestru că nu se poate trage de șireturi cu mine ! N-o să pună el mîna pe averea unui Mártonffy Elek ! O să învețe dumnealui să nu-mi mîzgălească mie atenționări avocățești. Și acum vreau să beau, pentru că mi s-a făcut sete ! Vin !

Doamna Mártonffy răspunse uscat, poruncitor :

— Acum nu ai să bei. Dacă vine avocatul trebuie să ai mintea limpede.

— Aduceți vin ! urlă bărbatul.

— Nu ! Acum nu capeți nimic de băut.

Opoziția hotărîtă a femeii îl lovi pe Mártonffy ca o măciucă în cap. Căscă ochii la nevastă-sa și o fixă cu asemenea privire sălbatică de parc-ar fi voit să sară la ea să o sfîșie în bucăți...

Îndată ce primi mesajul, Deák Attila își puse paltonul și grăbi spre moșia Mártonffy. Mergea atît de repede încît mesagerul rămase mult în urma lui.

Era ușor emoționat, ca pe vremea studenției înaintea examenelor. Inima, poate din cauza pasului alert, poate din cauza aerului tare de primăvară, îi bătea mai tare.

În curtea întinsă, cu pămînt negru din cauza noroiului, nu aruncă decît o privire fugară în jur și se năpusti pe scări. Și totuși, trecînd prin curte, bruse, se simți deprimat.

Curtea i se arăta deosebit de sordidă. În jurul fîntînii o apă neagră, ca o mare în mijlocul căreia zăcea un bolovan imens și plat. Fusese pus acolo să ai pe ce te sui cînd scoți apă din fîntîna cu roată.

Ușile clădirilor anexe erau aproape toate deschise dînd impresia unor găuri întunecate. În fața lor, amestecate cu noroiul, smocuri de paie și fîn.

Curtea se căsca spre el neîngrijită, lăsată în paragină, negospodărită...

Bătu în ușă și apăsă pe clanță cu o smerenie de parc-ar fi intrat într-o casă cuprinsă de doliu. Cu o mu-

tră serioasă, cu politețe exagerată juca și acum rolul prietenului bun, acela al binefăcătorului dezinteresat al familiei. Pentru că viața e o mare comedie. Își făcea socotelile cu etica juristului de altădată, tocmindu-se cu conștiința lui proprie : la urma urmei, oricum, moșia Mártonffy e în aer. Cu toate că prea multe cunoștințe economice și sociologice nu avea, atîta lucru știa și el, că suflul nou al timpului se întoarce împotriva rămășițelor feudale. Și socotea că dacă acest lucru trebuie să se întîmple oricum, de ce nu i-ar surîde și lui într-un fel norocul ? De ce să sfîșie alții moșia ? Și el să privească cu brațele încrucișate ? Doar n-o fi nebun, dacă tot se ivește prilejul, să nu profite și el din avantajele oferite de destrămarea inevitabilă !

Desigur, el se va arăta pînă în ultima clipă prietenul credincios al familiei. Știa prea bine că familia Mártonffy gîndește că un asemenea rozător de hîrțoage și paragrafe trebuia să se simtă onorat că familia nobiliară, cu blazon străvechi, îi acceptă serviciile și îl implică în secretele familiei. Indivizilor ăstora, de felul lui Mártonffy, le merge mintea cu totul altfel ca muritorilor de rînd. Privesc lumea din alt unghi, au altă scară de valori pentru judecarea oamenilor și a evenimentelor vieții.

Păcat că nu-și adusese aminte să fi experimentat încă acasă expresia potrivită pentru exprimarea, judecată, a dăruirii depline. „Ochii sînt oglinda sufletului, fiule, privește-mă în ochi și eu am să-ți spun nu numai cine ești dar și la ce anume te gîndești și în ce fel“ filozofa deseori tatăl lui, care intenționase să se facă jurist dar se împotmolise într-o o slujbă administrativă urbană, dezlipindu-se doar odată cu ultima suflare de biroul lui jerpelit.

Asta fusese demult. Pe atunci era încă tînăr, practicant într-un birou de avocatură.

Era pregătit pentru orice și totuși atmosfera sumbră care-l izbise la intrare îl surprinse.

Mártonffy mărșăluia prin cameră cu pași mari și cu un elan pe care parcă nici o putere de pe lumea asta nu l-ar fi putut potoli. Pe masă nu se vedea nici o sticlă de vin, nici un pahar.

Surpriza cea mare i-o provocă însă faptul că Mártonffy nu-l aștepta singur ; ceva mai departe stătea, rigidă, reținută, doamna Lenke, ale cărei priviri îl puneau într-o oarecare dificultate ori de cîte ori le întîlnea. Deseori avea senzația că acei ochi scrutători îi pătrund pînă în cele mai ascunse cotloane ale sufletului. Pînă acum, de fiecare dată, așteptase plecarea ei și posibilitatea de a rămîne între patru ochi cu Mártonffy.

Și, colac peste pupăză, în spatele căminului, modestă (sau poate vicleană), stătea ghemuită pe un scaun și domnișoara Erzsike.

Deák se simți incomodat. Sau poate se întrunise consiliul de familie ? N-ar fi de dorit ca lucrurile să se complice. Doar nu descoperiseră ceva care să-i fie împotrivă ?

Oricum, cînd se așeză pe unul dintre fotolii, încercă să abordeze o mină plăcută.

— Imaginați-vă, dragă domnule doctor, că din nou se strînge lațul în jurul gîtului nostru, vorbi doamna Mártonffy pe acel ton blajin dar puțin supărător pe care-l folosea de obicei în discuțiile cu străinii.

Avocatul se prefăcu a fi foarte atent :

— S-a întîmplat ceva, prea stimată doamnă ?

— O nouă somație.

Mártonffy, ca trezit acum la realitate, se răsti :

— Unde este scrisoarea aceea blestemată ?

Femeia scoase din sîn plicul albastru.

— Ia să vedem !

Degetele boante ale lui Deák atinseră tremurînd hîrtia. Nu-și puse ochelarii și citi ținînd scrisoarea la oarecare depărtare de ochii strînși între pleoape și cu fruntea încrețită.

— Ei, asta e într-adevăr grav...

Femeia i-o luă înainte soțului :

— Acum facem apel la dumneata nu numai în calitate de consilier juridic, dragă domnule doctor, ci și ca prieten al familiei noastre. Spune-ne ce s-ar putea face. Cum am putea îndepărta catastrofa fatală care ne amenință.

Pomenirea fatalității îl scoase din sărite pe stăpînul casei. Se răsti dur la nevastă-sa :

— Despre ce fatalitate vorbești ?

— Te rog, Elek, nu fi nechibzuit !

— Iar dumneata, dragă, nu te amesteca în treburile bărbaților !

Deák se pregătea să mediteze profund.

— Ce se poate face ? Păi, vă spun cu smerenie că trebuie plătit...

— Imposibil, îl întrerupse doamna Lenke.

— Cum așa ! se miră avocatul. Doar comanda asta de traverse promitea să fie o afacere formidabilă. Adevărată mană cerească... Nu înțeleg : oare a intervenit ceva ?

— Soarta ! Care s-a întors împotriva noastră, spuse cu ostenită melancolie doamna Mártonffy.

— Nici nu-mi pot imagina, jucă mai departe Deák teatrul început. Dar lemnul nu a fost tăiat ?

Făcu o mutră atît de mirată de parc-ar fi auzit acum prima oară îngrozitoarea veste.

Mártonffy se aprinse :

— Ar fi trebuit să-i mîn pe țărani cu biciul ! Aici altă metodă nu prinde !

Nevasta țipă la el :

—Taci, Elek. Ce a fost a fost. Căutăm, pentru Dumnezeu, o soluție... Altfel am să fiu nevoită să exprim un calificativ umilitor la adresa dumitale.

Și, în timp ce excelența sa cerea socoteală pentru jignirile aduse, femeia nici nu-l mai băgă în seamă, lăsînd să-i treacă pe lîngă urechi cuvintele de revoltă ale bărbatului. Ea continuă să trateze, pe un ton uscat, de afaceri, cu avocatul :

— Părerea soțului meu este că pămînturile de deasupra grădinii sînt în pericol. Ce părere ai dumneata, dragă domnule doctor ?

Avocatul dădu foarte trist din cap.

— Așa este, în foarte mare pericol...

— Asta n-am s-o permit ! urlă Mártonffy.

Nimeni nu luă în seamă urletul lui de revoltă. Femeia continuă :

— Și dacă le-am transcrie pe numele fiicei mele ?

Deák clipi : la asta nu se gîndise. Examină cu o privire scrutătoare fața arțăgoasă a lui Mártonffy. Oare cine

născocise asta ? El sau femeia ? Și în sine, în adîncul sufletului, zîmbi ușor gîndindu-se la această nouă lovitură în gol. Dac-ar ști ei cît de lipsit de temeinicie e planul lor ! Cum se agață în disperare de firul de pai, fir subțire și înșelător, părere doar ! Cercul era închis ! Nu era nici o scăpare ! Dădu totuși din cap.

— Se poate face. Dacă porunciți, doamnă, eu...

Bărbatul și nevastă-sa se învoiră în același timp.

Bărbatul izbi cu pumnul în masă.

— Am spus eu ! Nu mă îmbrobodesc pe mine niște perceptori oarecare !

Deák zîmbi vag. Deci fusese ideea lui Mártonffy. Nu era cine știe ce găselniță, să schimbi, sub formă de dar sau vreo altă formulă juridică, în registrul de intabulare proprietarul, ca totuși averea în primejdie să rămînă în familie. Un procedeu învechit. Într-o vreme era valabil și, vremelnic, salva cîte-o ciosvîrtă de moșie, dar cu timpul și părțile adverse învățaseră regula jocului. Asta îl liniștea pe avocat. Întrebă nesigur :

— Și forma juridică ? Cadou, de bună seamă.

— Asta e treaba ta, afirmă Mártonffy cu un gest megaloman.

— Și de ridicarea ipotecilor se va ingriji domnișoara Erzsike, nu-i așa ? înfipse acum fără milă cuțitul adevărului pînă-n prăsele Deák.

Avocatul nu se aștepta la reacția care urmă. Avu senzația că trupul uriaș al lui Mártonffy se va prăbuși de îndată peste el. Ar fi vrut să sară de pe scaun, dar continuă doar să bată darabana cu degetele pe tăblia mesei.

— Despre ce fel de ipoteci vorbești ? se oțărî stăpînul casei.

— Păi, acontul. Despre acontul acordat pentru traverse.

— Dar tocmai asta e... ca să zic, despre asta...

— Desigur, sări Deák în ajutorul lui. Se poate transcrie moșia cu ipoteci cu tot...

— Cum ? Oare n-am înțeles eu bine ? — păli Mártonffy. După cîte știu eu, partea aceea de moșie nu e încărcată de ipoteci !

Deák ridică din sprîncene.

— Doar tu singur mi-ai trimis hotărîrea judecătorească privitoare la asta, răspunse foarte grav.

Brusc, obrazul lui Mártonffy căpătă o paloare mortuară, fața i se boți într-un spasm de groază, astfel încît, ca să nu se trădeze, avocatul își întoarse capul în altă direcție.

— Eu ? Cînd ? bîlbîi stăpînul casei cu glasul înecat.

Femeia își privea soțul cu dușmănie. E cumplit ce face omul acesta cu ele ! Probabil fusese beat, ca de obicei, și habar n-avea ce face. Și toate astea ferindu-se de ea ! Își frămînta nervoasă mîinile. Erzsike, distrată, se juca indiferentă cu lănțișorul de aur care-i atîrna la gît. Era sătulă pînă peste cap de toată comedia, de postura de tragediană răsuflată a mamei, de clovneria senilă a tatălui, de moșia și de mica ei viață infirmă... Ah, să plece de aici, oriunde, indiferent, doar să scape din această prispă a iadului înainte de a se sufoca ! O cuprinse un dor pe care-l recepționă fizic ca pe o durere care-i săgetează inima ca o înțepătură...

Între timp Mártonffy își reveni, acum își amintea parcă ceva. Ca printr-o ceață care-i învăluia creierul, realiză că lucrurile se petrecuseră atunci cînd în casă panica ajunsese la punctul culminant din cauza îndărătniciei tăietorilor de pădure. Dar imaginile se învălmășeau vag în conștiința lui cu toată harababura de atunci : alergăturile lui Dudás prin sat și prin alte comune, deplasările lui neputincioase, agitația înspăimîntată a femeii.

Erzsike încerca să scape de durerea care o cuprinse privindu-și tatăl care inconștient gemu tare de cîteva ori. I se făcu milă de bătrînul care se mistuia în disperarea lui și brusc își aminti scena cînd îi înmînase tatălui ei un inscris. Vorbi, acum prima oară de cînd se așezase avocatul în fotoliu.

— Da. Actul acela oficial l-am luat eu și l-am adus înăuntru. Îți amintești, tată ? Nici nu l-ai privit și ai spus să fie trimis domnului avocat...

— Nemaipomenit ! strigă femeia.

Mártonffy începu să-și bubuie din nou pașii plimbîndu-se prin cameră. Își împreunase mîinile la spate și își răsucea fără contenire, ca o morișcă, degetele mari.

— Și tu n-ai contestat-o ? întrebă ajuns în fața ferestrei.

Deák se apără :

— Nu mi-ai dat nici o împuternicire pentru asta, dragă Elek.

Gura stăpînului casei se strepezi.

— Tu ai fi avut datoria să mă atenționezi.

— Mi s-a părut de prisos, încercă avocatul să iasă basma curată. Doar contractul care stipula ipotecarea acelei părți de moșie era iscălit cu prea prețioasa ta semnătură. Asta e una. Adică o contestație nu ar fi avut nici o șansă de succes.

Explica foarte obiectiv. Cu atitudinea lui directă, cu vorbele lipsite de orice patimă, dacă situația o cerea, putea să pară total lipsit de personalitate.

Mártonffy horcăi :

— În final se va descoperi că tîmpenia am făcut-o chiar eu, atunci cînd am semnat contractul ? !

Nevastă-sa se agăță de vorbele lui și spuse tăios și fără cruțare :

— Dumneata ! Sigur că dumneata !

— Ei, asta nu se poate afirma, încerca juristul chelbos să mai potolească patimile. Contractul a fost deosebit de avantajos și prevederile lui cît se poate de realiste. Dinspre partea mea, eu m-am bucurat din toată inima că am împins acest „vînat" în bătaia puștii tale. N-a fost ușor. Cunoscînd greutățile materiale în care te zbați, am considerat că afacerea asta cu traversele va reuși să acopere toate datoriile. Necazul e altul...

Doamna Mártonffy nu mai putea decît să acuze :

— N-ar fi trebuit semnat contractul !

Avocatul explica în mod special adresîndu-i-se ei, lucid, înțelept :

— Stimată doamnă, binevoiți să greșiți. Un contract atît de avantajos ți se oferă o singură dată în viață. Sau nici măcar o dată. Se pare că pentru calea ferată era foarte urgentă chestiunea traverselor. Trebuia respectat doar termenul. Asta a fost de altfel și singura clauză a contractului...

Lui Mártonffy îi fulgeră prin minte o nouă idee. Își îndreptă foarte hotărît arătătorul spre obrazul bărbierit al lui Deák.

— Apropo. Și ce este cu titlul de evaluare ?

— Pe acela l-a dat notariatul, ridică din umeri avocatul. E firesc.

— Firesc ? holbă ochii stăpînul casei. Așa, pur și simplu ? Fără nici o vorbă ?

— Din oficiu. Deși, dacă poruncești, pot să mă interesez...

Mártonffy se opri brusc în fața panopliei de postav de pe peretele pe care atîrna pușca lui de vînătoare. Smulse cu o mișcare pripită arma din cui și pierzîndu-se cu totul cu firea începu să urle :

— Bastarzii ! Ticăloșii ! Fac praf și pulbere tot notariatul. Și am să încep cu notarul !

Doamna Lenke fu dintr-o singură săritură lîngă el și încercă să-i smulgă arma din mînă. Deák transpiră, se gîndi că, dacă pușca e încărcată, în timpul busculadei ea s-ar putea descărca. I-ar fi plăcut să se ascundă sub masă, dar își simți trupul înțepenit. La dracu : ăsta e un adevărat balamuc. Un cuib de nebuni ! De spaimă i se oprise răsuflarea și nările i se dilataseră puternic.

În final, pușca ajunse înapoi la locul ei, în cui.

— Te rog, eu am să procedez așa cum vei dori, înghiți avocatul cu sîrg saliva adunată în gură. Notariatul nu și-a făcut decît datoria. Fără asta nu s-ar fi putut face intabularea, e o chestiune limpede. Și că au intabulat întreaga bucată, și asta e firesc. E înscrisă în registrul funciar sub un singur titlu și, în rest, totul e grevat de datorii. Notariatul nu poate fi acuzat cîtuși de puțin în ceea ce privește evaluarea, în caz că suma e prea mică în raport cu valoarea reală. E drept, dar dacă luăm în considerație mecanismul, notariatul nu poate să ia ca bună valoarea pămîntului decît după impozitul de bază plătit pentru el. Așa e obiceiul și așa e legal.

Cui explică el în fond ? Nimeni nu-l ascultă. Își urmă totuși expunerea juridică permițîndu-și cînd și cînd cîte-un gest :

— Amintește-ți cîtă trudă ne-a trebuit cu ani în urmă să înregistrăm această bucată de pămînt printre

cele mai neproductive. Eu însumi am făcut aproape imposibilul, am scăzut cifra de impozit la minimum posibil. L-am uns pe perceptor, am luat legătura cu însuși directorul financiar. Îți duci aminte? Abia am reușit să facem rost de banii necesari... Eu însumi i-am cărat damigenele cu vin directorului financiar.

Explica, amintea, cita legile, diseca paragrafele, înșira argumente și contraargumente și în final se ridică de pe scaun. Îi amorțiseră coapsele.

— În ceea ce mă privește, îți stau cu toată promptitudinea la dispoziție și poate reușim să îndepărtăm și această nouă dificultate.

Femeia îl întrerupse cu un țipăt :

— Tragedie, domnule, nu dificultate, tragedie ! Dac-ar fi doar o dificultate ! Dar asta e moartea !

— Ei, nu trebuie să priviți lucrurile chiar atît de sumbru, zise Deák pe un ton paternal, asemeni unui bătrîn medic de familie. Privite din punctul de vedere al unui jurist, nu există situații atît de încurcate încît să nu se poată găsi vreo ieșire. În orice caz, acum am să iau legătura de îndată cu reprezentantul părții adverse și am să mă documentez temeinic...

De afară, dinspre bucătărie se auzi prin pereții groși zgomot de ceartă înverșunată între slugi. Deák se pregătea tocmai de plecare, cînd doamna Mártonffy, cu obrazul îngropat în palme, se strecură pe ușă ieșind din cameră. Domnișoara Erzsike se luă grăbită după ea, furișîndu-se parcă prin odaie, în fața ușii își înclină aproape imperceptibil bărbia orgolioasă, trandafirie, cu gropiță.

Mártonffy nu luă în seamă ieșirea lor, monologa izbind amenințător aerul cu pumnii strînși.

— Nelegiuiții ! Au intabulat ! Unica mea nădejde ! Ei, asta o să mi-o plătească ei. Tîlhari ! Bandiți cu legea în mînă...

Deák Attila își luă pripit rămas bun. Ieși din curte răsuflînd ușurat. Călcînd mărunt, grăbea pe stradă și își umplea, cu plăcere, plămînii cu aerul proaspăt de martie îmbibat cu miresmele pămîntului care se trezea.

Se întîmpla foarte rar ca, în vreme de ziuă, în văzul tuturor, să-și viziteze colegul. Acum i se oferea acest prilej.

Radu pîndea de la fereastra biroului său ce se petrece afară, cu o atenție sporită. Văzuse că Mártonffy trimisese după Deák și își urmărise colegul care răspunse prompt ordinului primit... Dar nu și-ar fi imaginat că Deák, de la Mártonffy, își va îndrepta pașii de-a dreptul spre biroul lui. Nu era pregătit pentru întîlnire.

Cu toate acestea se grăbi să-l întîmpine politicos, își scoase ceasul din buzunar, îl duse la ureche și îl învîrti de cîteva ori.

— Am să fiu la dumneata peste un ceas — zise încet, pentru că în birou se afla mai multă lume; evident i se părea imposibil să poarte acum discuția cu el.

— E urgent. E foarte urgent, șuieră Deák.

Trupul îi era încordat și cuprins de febră. Nu era de mirare: colaborarea cu Radu se dovedea a fi un foarte bun izvor de cîștig.

Și iată-i ajunși în fața marii înfăptuiri, a momentului cînd fructul copt le va pica în brațe... Ar fi dorit să scurteze fiecare clipă: mai repede, mai repede!

Își privi și Deák ceasul. Poate dă o fugă pînă acasă să înbuce ceva. I se făcuse foame parlamentînd atît. Dar se gîndi că poate Radu termină mai repede cu clientul său... Renunță deci la mîncare și la înghițitura de rachiu, care în asemenea stări de maximă încordare îi liniștea întotdeauna nervii. Intră deci în biroul său, îndesă soba cu lemne și începu să privească pe fereastră.

Îl ardea dorința de a acționa. Nu putea sta locului; actele privind problemele lui obișnuite îl lăsau rece acum. Era obsedat de gîndul la posibilitățile ce i se ofereau prin afacerea Mártonffy și vibra ca o coardă întinsă la maximum... Se îmbătase de voluptățile care prevedea că-l așteaptă într-un viitor apropiat.

— Oare, dragă domnule coleg, a intervenit vreo neplăcere?

Ceasul lui Radu mergea exact.

Timpul era călduț și el nu-și pusese paltonul decît pe umeri, la urma urmei birourile erau doar la cîțiva pași unul de celălalt.

Deák își întîmpină oaspetele cu și mai multă amabilitate ca de obicei și, fără să-i dea nici un răgaz, își etală preocupările :

— Imaginează-ți, ramolitul ăla mai să mă împuște !

Radu se îngrozi :

— Nu mai spune, colega !

Ba chiar așa. Scosese pușca din cui.

— Înseamnă că ăsta e un nebun periculos ! zise Radu uimit.

— Noroc că i-a sărit nevastă-sa în față.

— Ei, ei ! Fir-ar să fie... Văd că încă nu te-ai liniștit. Nervii...

— Nu sînt nervos deloc.

Deák zîmbi.

— Ar fi fost și păcat, tocmai acum, cînd lucrurile merg atît de frumos pe făgașul lor, observă mulțumit de sine Radu.

— Închipuie-ți, m-a tras la răspundere că de ce n-am contestat intabularea.

— De fapt, ai fi putut s-o faci.

— Crezi ? Într-adevăr. Ai dreptate.

— Asta n-ar fi schimbat nimic din mersul lucrurilor.

— Sigur ! Dar ar fi crescut cheltuielile.

— Numai că acele cheltuieli ar fi crescut onorariile dumitale. Trebuie să te gîndești și la asta, rîse Radu bine dispus.

Deák făcu semnificativ cu ochiul.

— Și pe ale dumitale. Și pe ale dumitale, dragă colega.

Musafirul, care era cu un cap și mai bine mai înalt decît Deák, ridică brațul în aer și își depuse palma molatică pe umărul lui.

— Bravo, colega ! Nici dumneata nu te duci în vecini după un pic de minte ! Am știut eu de la început că interesele noastre comune, mai devreme sau mai tîrziu, ne vor ajuta să ne apropiem și să vorbim același limbaj. Bravo ! Deci dacă idiotul acela bătrîn ține neapărat la contestarea intabulării trebuie contestată.

Deák își încreți fruntea, se trase de firișoarele scurte ale mustăcioarei și pufăi de cîteva ori. Apoi trecură la altă idee :

— Ce crezi, i s-a năzărit să transcrie pămînturile din susul grădinii pe numele fiică-si. Nu-i rău, nu-i așa ? Îl duce mintea ! Întîi am crezut că a intrat nevastă-sa în joc. Oricum, placa asta s-a uzat de mult. Azi nu mai are nici un efect.

Pe Radu îl cuprinse un val de entuziasm :

— Tocmai de aceea. De ce nu ai fi dumneata acela care inițiezi acțiunea de dăruire ? Nu mi-o lua în nume de rău, vreau să-ți dau un sfat bun : ai întotdeauna în considerație propriul dumitale buzunar. La urma urmei, meseria de avocat nu e un oficiu de binefacere ! Sper că nu susții prin asta că cresti onorariul meu. Pentru că eu știu să dau dovadă și de generozitate ! Dacă asta are vreun rost !

Și acum făcu el cu ochiul hohotind de rîs.

Jocul devenea din ce în ce mai excitant. Își aruncau rînd pe rînd cărțile pe masă și pîndeau cu ochi lacomi care dintre ei va băga la urmă potul în buzunar.

Deák se hotărî :

— Decizia de intabulare va fi contestată. Acțiunea de dăruire a pămînturilor va fi înaintată ! Punct ! Pregătește-te, dragă colega, pentru cea mai cruntă înfruntare de care a auzit justiția vreodată...

Radu puse o mînă pe inimă și se înclină zîmbind :

— Mă voi pregăti, domnule.

— Dar, te rog, ia loc.

— De ce ? Mai e ceva important ? Pentru că mă cam grăbesc. Am îngrozitor de mult de lucru.

— Nimic. Chiar nimic ! își frecă Deák palmele.

Înainte de a deschide ușa ca să iasă, Radu se întoarse de parcă și-ar fi amintit în clipa aceea ceva.

— Nu trebuie să-ți explic eu dumitale, totuși îți amintesc că în spiritul legilor de proprietate în vigoare singura posibilitate ar fi eliberarea de ipotecă. Desigur că din punctul de vedere al clientului dumitale e de valoare minimă, mai exact : din lac în puț. Sau invers ? Din puț în lac ? Oricum, e acelasi lucru.

Așteptă o clipă, apoi adăugă spre mai bună lămurire :

— Dac-ar plăti urgent și integral avansul primit cu dobînzile aferente. Probabil că s-ar putea obține și împrumut în acest scop. O singură privire în fondul problemei și oricine realizează că merită să împrumuți. În acest caz clientul dumitale ar scăpa din ghearele instituției reprezentate de mine, desigur doar ca să nimerească în ghearele altcuiva interesat. În cazul ăsta ar fi vorba numai de creșterea cheltuielilor. Sper că înțelegi că toate astea sînt în fond în zadar.

— Cam da, aprobă Deák înțelegător. Ar fi păcat să ne complicăm. Totul s-ar răsturna : iar pe clientul meu nu l-ar ajuta cu nimic, ăsta e adevărul adevărat.

— Eu nu ți-am spus-o decît așa, subsidiar, ridică Radu din umeri, ferm convins că oricum, Mártonffy prin forțele lui proprii, nu va putea obține de nicăieri un împrumut. Posibil ar fi numai dacă l-ar ajuta cineva, îndrumîndu-l cu sfaturi bine orientate și documentate profesional. Mă înțelegi, dragă colega ?

Chiar dacă n-ar fi înțeles exact cuvintele, privirea bănuitoare a celuilalt era cît se poate de lămuritoare. Gazda chelboasă răspunse cu un zîmbet liniștitor și cu o strîngere de mînă care se voia plină de asigurări.

— Domnule coleg, vă rog să aveți încredere în mine... Tot așa cum și eu am încredere sută în mie în dumneata ! Această încredere reciprocă să fie contractul nostru de frăție de cruce...

Just ! se gîndi Radu plecînd. Exprimarea era corespunzătoare și pompoasă pe deasupra. Aproape poetică...

Nu trecu nici măcar o oră și pașii lui Deák Attila grăbeau din nou spre conacul Mártonffy. Poate niciodată nu fusese mînat de o asemenea dorință de a acționa. Trebuia să-l convingă pe Mártonffy că trebuie neapărat atacată sentința de intabulare. Chiar dacă legalitatea formalităților nu a fost încălcată, există temeiuri. Și dacă studiem mai în profunzime paragrafele, le comparăm între ele, controlăm ordinea de emitere a deciziilor și concordanța lor, poate reușim să descoperim o breșă care să ne înlesnească salvarea...

Și neapărat trebuie pusă pe rol acțiunea de donare a pămîntului ... Ideea — realizase asta pe urmă — nici măcar nu este atît de rea. În orice caz, trebuie încercat!

Mártonffy trecuse de etapa în care ar fi fost capabil de cea mai mică discuție. Încă din prag Deák recepționă urletele demente ale stăpînului casei.

Meditä o clipă și o luă spre intrarea din dos. Începu să-i explice stăpînei casei. Își împănă expunerea cu citarea celor mai aberante paragrafe. Femeia, scoasă din fire, asculta expunerea chinuitoare care-i măcina nervii, poate nici nu era pe de-a-ntregul atentă, își freca obrajii tot timpul.

— Faceți tot ce credeți că ar putea să ofere o șansă ...Totul, dragă domnule avocat... Îți vom fi veșnic îndatorați... Veșnic recunoscători!

De la familia Mártonffy se întoarse la biroul său. Simțea că mai e puțin și îi crapă capul de atîtea gînduri și emoții. Uneori se așeza și își făcea calcule. Îl neliniștea că nu-l întrebase pe Radu ce se va întîmpla cu bucata aceea de moșie. Evident, va fi scoasă la licitație. Dar în satul ăsta nimeni nu avea atîția bani ca să o poată cumpăra. De parcelat ar fi mai greu de crezut. Mai degrabă trebuie scontat pe un client care să cumpere integral. Ehei, dac-ar putea găsi pe cineva, o rudă sau un prieten bun, care ar putea cumpăra fără să fie știut și cu care s-ar putea asocia și el ca „om din umbră". După o vreme ar parcela și ar vinde la un preț mult mai mare țăranilor...

Asta îi excită imaginația.

Orice ar face, pînă la urmă tot se va înfrunta cu Radu. Nici el nu făcuse nici o aluzie la soarta ulterioară a pămîntului. Deși ar fi bine să ajungă și în acest sens la o înțelegere.

Cufundat cu înfrigurare în meditațiile sale, nu băgă de seamă cum zburau orele. Nu observă măcar că se întunecase. Trebui să aprindă lampa, să tragă perdelele, ca să-și poată continua reveriile.

Acasă, nevastă-sa nu-și putea imagina ce i se putuse întîmpla soțului ei. Privi de cîteva ori pe fereastră, după care trimise servitoarea după el.

Cînd închise după sine ușa biroului, învăluirea proaspătă a aerului primăvăratic îi dădu sentimentul că ieșise dintr-o hrubă. Acasă îl întîmpinară privirile scrutătoare ale soției. Încercă să fie agreabil, să rîdă, dar femeia observă că gîndurile îi colindau aiurea.

Dar — așa cum îi era obiceiul — nu întrebă nimic.

Oile, în ocol, unde era cald, trecură cu bine gerurile cumplite ale iernii. Mai întîi Dudás își vîrî nasul pe acolo și se legă de fecior pentru nutrețul împrăștiat alandala.

„Dumnezeule, ce risipă! Abia ajunge nutrețul pentru cît de multe animale sînt, și aici nenorocitele astea de oi se lăfăie în fîn!"

— Ar trebui să te tăvălesc pe tine în el, neisprăvitul Domnului! zise furios. Și păianjenii ăia de ce nu-i cureți? — și arătă spre colțuri.

În ocolul zidit din cărămidă era întuneric și ziua. Pînă și cea mai mică grijă a feciorului era mai mare decît aceea a pînzelor de păianjen.

În ultimele săptămîni fusese foarte ocupat cu oile. Fătau una după alta și cotețul îngrădit din spate era prea strîmt pentru cît spor era, așa că uneori trebuia ajutată cîte una și în colțul opus. Liniștea ocolului era tulburată de behăieli stridente. Diminețile harababura era atît de mare că nu pridideа cu rînduitul. Un mieluțel negru fugea de colo-colo și behăia amarnic. Îi răspunseră vreo trei oi și el se duse pe rînd la fiecare...

Pînă să se termine alăptatul de dimineață, vremea se făcu destul de tîrzie. Soarele de martie urcase bine spre mijlocul cerului răsfățîndu-se printre pămătufurile albe ale norilor răsfirați pe albastrul boltei și Dani se întreba dacă merită oare să scoată cîteva oi pe costișa dealului. Oile care fătaseră nu voiau să iasă cu nici un chip fără mielușeii lor. Oricum le-ar fi mînat, ele se întoarceau spre curte și se năpusteau în ocol. Nici Dumnezeu nu se putea înțelege cu ele.

Asudă de atîta efort. Bîta îl aștepta rezemată de perete, să-i fie la îndemînă cînd avea să pornească spre pajiștea încălzită de lumina soarelui primăvăratic. Deasupra grădinilor, unde grîul se ivise verde și firav, se

putea hoinări în voie fără să fie nevoie să mergi pînă la costișele îndepărtate.

Într-una din zile, cînd, cu ajutorul ocheanului, Erzsike văzu că Sikó Dani paște oile în lan voi să-i spună imediat lui taică-său. Apoi preferă să tacă. La urma urmei, dacă află Dudás, îl ia el de chică pe flăcău. Și asta nu o voia. Gîndea că astfel va avea un pretext să-l tragă ea personal la răspundere pentru abatere.

Pe pajiști iarba încolțea. De ce nu mînase Sikó Dani oile să pască acolo? Desigur, e mai plăcut să te bălăbănești pe lîngă curte, în preajma fustelor Reginei. S-ar putea chiar ca, într-o clipă nesupravegheată, fata să dea o fuguță pînă la el.

Presupunerile născură curînd în sufletul domnișoarei o invidie mistuitoare. Veninul i se aduna în suflet.

Feciorul, cu spatele la ușă, se moșmondea tocmai cu mielușelul cel negru, cînd deodată peste ocol se lăsă o umbră.

Se sperie și crezînd că a revenit Dudás Ferenc, veșnic pus pe harță, se aștepta să-l audă certîndu-l.

Abia mai tîrziu se întoarse să privească spre ușă.

În calea luminii stătea o fată înaltă și zveltă, flăcăului i se tăie răsuflarea. Se aplecă și puse jos, cu grijă, mielușul.

Umerii domnișoarei erau învăluiți într-o broboadă ușoară, albă, de haras, în picioare șoșoni. Cutișoarele mărunte ale unei fuste albastre atîrnau strîns la brîu.

— Spune dumneata... ăsta... Cum te cheamă de fapt?

Lui Dani îi năpădi sîngele în obraz.

— Sikó Dani, cu respect.

— Spune, Sikó Dani, pe dumneata te dor picioarele?

Flăcăul încremeni uluit. Instinctiv se măsură din ochi pînă-n vîrful cizmelor scîlciate. Și nici nu-și mai ridică ochii. De ce întreabă domnișoara? Și tocmai despre picioare! După cîte știa el, n-avea nimic la picioare. Doar nu se plînsese nimănui că l-ar durea picioarele...

— N-au picioarele mele nimic, cu respect...

Erzsike îl măsură pe flăcău sufocată. Din cap pînă-n picioare. Nu avusese încă niciodată prilejul să-l privească de atît de aproape, și cu atîta amănunțime, pe

năzdrăvanul ăsta după care se topește Regina și după care ar fi în stare să meargă și dincolo de capătul lumii.

Părea să fie un flăcău bine legat și puternic. Cioarecii îi strîngeau țepeni pulpele musculoase. Pe furiș, așa, printre altele, privi și obrazul băiatului. Ochi negri, limpezi, obraji bruneți, ciupiuți de vînt, o gură puțin cărnoasă. Părul nu i-l putea vedea din cauza căciulii.

Apoi ochii i se opriră pe pieptul băiatului. Parc-ar fi vrut să-l străpungă cu privirea. Profund, pînă-n inimă.

Acolo, pe platoșa aceea se odihnea uneori capul Reginei !...

Erzsike își mușcă buzele.

Și brațele acelea ! Cu alea o îmbrățișa !

Mînuțele delicate, străbătute de vinișoare albastre ale Erzsikăi se strînseră puternic în pumn. Închise amețită ochii și se sprijini cu umărul de canatul ușii. Zise cu voce tremurată :

— Și dacă nu te dor picioarele de ce nu mîni ceva mai departe oile alea ? De ce le lași să pască grîul atît de frumos încolțit ?

Dani zîmbi și dinții de un alb strălucitor se arătară cu un aer copilăros :

— Așa e porunca, mă rog frumos... Trebuie rărit desișul grîului, ca să crească mai în voie ce rămîne și tulpinile să nu-și fure una alteia hrana și umezeala. Și grîul trebuie să se hrănească, la fel ca și omul sau animalele. Dacă crește în tufă deasă își mănîncă unul de la gura celuilalt. Ca familia numeroasă a omului sărac.

Acum era rîndul Erzsikăi să se rușinеze. Iată că ea habar nu avea de nimic din ceea ce îi înșirase simplu și firesc acest fecior de țăran. Ar fi fost totuși mai bine dacă i-ar fi zis întîi tatălui. Acum se făcuse de rîs în fața unui golan. Întoarse capul, să nu vadă cum zîmbește Sikó Dani observînd nepriceperea ei.

Dar flăcăului îi pierise pofta să zîmbească.

Băgă de seamă că nu știe cum să-și țină mîinile. Ar fi vrut să-și ascundă privirilor fetei cele două palme uriașe, pentru că avea impresia că fata le privește insistent. Apoi începură să-l incomodeze picioarele. Oare ce are de privit la ele ?

Îi era teamă de domnișoara. Regina îi spusese multe lucruri rele despre ea. Că e grosolană, brutală, capricioasă, ar fi în stare să calce în picioare fata unui om sărac ; vrăjitoare trăitoare pe pămînt, nu alta.

L-a văzut norocul dacă acum începe să se lege și de el, bine nu poate să însemne ! Se pare că ceva o întorsese împotriva lui și n-ar fi de mirare, dacă așa este, să-l dea afară de la moșie. Lua-o-ar naiba de viață aiurisită.

Înghițea mărunt și nu știa pe care picior să se sprijine.

Lăsă capul în jos, pînă aproape de pieptul pe care probabil Regina își plînsese deseori aleanurile și necazurile ei. Acum, în ultimile săptămîni, abia dacă mai putea suporta capriciile și grosolăniile domnișoarei. Era hotărîtă să plece, să îndure mizeria și sărăcia din casa părintească. De cîte ori o umilise ! Această vrăjitoare frumoasă ! De cîte ori nu-i sfîșiase inima cu vorbele ei răutăcioase ! Fir-ar capul ei superb și hain al...

Vocea domnișoarei se auzi dură :

— Am crezut că fata aia te-a îndemnat să mîni la păscut în lan.

— Dudás a dat poruncă, vă rog.

— Pentru că despre voi se poate presupune orice, își rosti fata gîndurile de parc-ar fi vorbit un străin cu glasul ei. Poate că și dumneata pești oile prin preajma curții ca să păzești poalele Reginei !

În Dani crescu o umbră de furie, mică, ce-i drept, și abia avu putere să spună :

— Nu păzesc eu fustele nimănui, mă rog...

— Nu ! De ce minți ? izbucni cu o neașteptată sinceritate fata. Ba le păzești, și încă ale împuțitei ălcia de Regina.

Buzele lui Dani se subțiară. Îndrăznește să o denigreze pe amărîta aia.

Și cine, ce ? O boarfă domnoasă !

Îi stătea pe limbă să zică : „Aia e împuțită ? Fată curată și la locul ei ca ea nu găsești șapte sate împrejur ! Și nu ești nici dumneata Domnișoară !...“

Dar tăcu jignit și doar mărul lui Adam i se zbătea vizibil în gît.

Domnișoara, dacă o pornise, nu se mai oprea :

— Dracu știe ce-ți place la ea.

„Oare ce ? — ce gîndea băiatul cu capul plecat. Faptul că e fată. Ce altceva ? Dar ce drac a apucat-o pe asta să-și bată capul cu așa ceva ?“

Erzsike recepționă furia feciorului dar continua să-l necăjească de parcă în institutul acela din Elveția nici nu o învățaseră altceva :

— Are mîinile ca niște ridichi...

— Muncește mult, molfăi abia auzit Dani. I-ar fi fost rușine să nu răspundă acestei umiliri. — Muncă grea !

— Îi e greață omului să mănînce din mîna ei.

Acum flăcăul nu mai pricepea nimic. De ce se poartă astfel ? Pentru că, brusc, realiză că această domnișoară nu cu Regina își bate capul ! Asta are o socoteală cu el... Dar ce ?

— Și are ochii ca o viță tîmpă, zise Erzsike.

— Nu-i adevărat.

Nu era adevărat, ochi atît de negri, curați și plini de veselie ca Regina nu avea nimeni ! Hotărît lucru, nimeni ! Asta-i adevărul, restul sînt doar vorbe...

Are dreptate Regina. Asta e satană, nu domnișoară. Și, privind-o cum stă în canatul ușii, sprijinită cu un umăr de uscior, mușcîndu-și buzele nervoase ; Dani simți un fior rece trecîndu-l printre prăselele spinării. „Ei, am pățit-o noi bine cu asta care ne-a luat la ochi, tocmai pe noi doi. Rupe-i-s-ar țăndări piciorușele ei delicate...“

Erzsike se înfierbîntase atît de tare că nu se putea opri din cleveteală :

— Și pute de departe...

Bine,. se gîndi flăcăul. Mie mi-a fost de ajuns. N-ai decît să vorbești la pereți ! Și intră între oile strînse grămadă. Auzi, că Regina pute... Lumina ochilor ei ! Aia pute... Și, la urma urmei, nici el nu răspîndește cine știe ce parfumuri rafinate. Fiecare împrumută mirosul muncii lui. Mirosul tare și specific al oilor i s-a impregnat în fiecare zdrențișoară pe care o poartă. Dar ei îi place. Nu-i nici o rușine. Asta ține de muncă. Și munca cinstită nu e rușine. Iar dacă Regina pute (ceea

ce e și neadevărat pentru că, oh, ce parfumată îi e pielea !) nu e nici o rușine. După ei muncește. De la ei se împute...

— Cu toate astea n-am să rabd să i se bată noaptea la fereastră, șuieră Erzsike.

— N-am bătut eu noaptea la fereastra nimănui, mormăi Dani fără urmă de curaj. Și gîndi fără să o mai și spună că degeaba ar fi făcut-o. Nu e Regina fata care să accepte așa ceva ! Dar astea le gîndi numai.

— Asta ar mai lipsi, să fii chiar dumneata acela care-i bate-n fereastră. Aș da-o afară imediat !

Și totuși, trebuie să răspundă. Pentru că balivernele domnișoarei îi terfelesc onoarea. Își îndreptă spinarea și i se uită în ochi cu o privire rece :

— Regina nu e dintre fetele alea.

— De unde știi dumneata cum este ?

— Asta sînt eu în măsură să o știu mai bine.

— Și altul poate spune la fel !

Acum flăcăul se răsti :

— Cine este acel altul ?

Glasul domnișoarei deveni și mai sever :

— Ce-ți imaginezi dumneata, Sikó Dani ! ? Ce sînt eu ? Clopoțelul vestitor al iubirii dumitale ? Îți recomand să...

Ce recomandă ea ? Ah, Doamne, ce tot spune ea aiurea ! Fata se trezi brusc din vraja care o copleșise și se îngrozi de sine însăși. Dumnezeule ! Sfîntă Fecioară ! Încotro se îndreaptă ? Pînă unde va decădea ? Ea, Mártonffy Erzsike !

Se întoarse iute pe călcîie și traversă curtea fugind. Sărea de pe o piatră pe alta și își flutura șalul alb de parcă nici nu ar fi atins pămîntul cu picioarele. Zbura ca rîndunelele în strălucirea soarelui de primăvară...

Flăcăul trase în urma ei o înjurătură pestriță. Ce mama naibii poate să știe domnișoara asta despre Regina ? Îi rupe fetei aceleia mijlocul în două dacă descoperă ceva în legătură cu ea !

În timpul acesta Regina frămînta în bucătărie coca pentru tăieței și foaia galbenă plescăia sub învîrtirea iute a făcălețului.

Liniștea profundă cuibărită în curte era tulburată din cînd în cînd doar de vorbele aspre ale lui Dudás. Dar curtea întinsă avea o sută de ochi vigilenți și cîți erau toți pînă la unul vegheau cu atenție sporită.

Din întîmplare, cînd domnișoara stătea rezemată de ușcior, în pragul ocolului, pe poartă intră o femeie cu broboadă cafenie. Cără o traistă și îndată ce o văzu pe domnișoara simți că greutatea îi rupe brațul. Lăsă deci povara jos și se odihni puțin. Între timp pîndi cu atenție, stînd așa, pînă cînd domnișoara părăsi pragul ocolului.

Stătuse destul să-și odihnească brațele obosite și își urmă drumul.

Aștepta cu nerăbdare să se rărească lumea din bucătărie și, cînd rămase singură cu Regina, o întrebă :

— Tu, ce-a căutat domnișoara în ocol ?

Fata nu luă în seamă întrebarea, își continua treaba.

— A stat de vorbă cu Dani, auzi ?!...

Regina continuă să nu-i dea atenție.

Baba, după o pauză, adăugă cu îngrijorare :

— Te pomenești că a pus ochii pe flăcău ?

— Ei, ce-ți trece dumitale prin cap ? ridică fata ochii și i se opri făcălețul în mînă.

Dar acum întrebă ea :

— Ce-ai văzut tușă Eszti, spune !?

— Nimic. Ce puteam să văd ? Dar am văzut eu, nu o dată, cum agață privirile unei fete pe cîte un flăcău frumos. Așa cum zic, asemenea lucruri se întîmplă...

Mai mult de atît nu schimbară nici o vorbă. Era însă destul. În mîinile Reginei făcălețul parcă nu se mai răsucea atît de iute. Coca se și rupse ici-colo, doamna Mártonffy îi făcu observație zicînd că îi merge mîna într-o parte și mintea în alta și că se gîndește probabil la fecior.

Regina primi observația uitîndu-se cu ochii blînzi și obrazul imobil, pentru că în adîncul sufletului ei simțea că stăpînă-sa nu e departe de adevăr...

Spre seară, cînd Sikó Dani mîna oile spre ocol, acesta se încăpățînară și nici una nu voi să intre în întuneric. Mîna și îndrepta țapii, pînă la urmă înjură furios și intră să vadă ce dracu poate să fie acolo, înăuntru.

— Hai, vino — auzi dinăuntru.

Se uită întîi pe furiș prin curte dacă nu cumva se vede cineva. Și intră.

I se înfierbîntă sîngele. Regina nu făcuse niciodată așa ceva, adică să-l aștepte pe el în ocol. Ce-o apucase? Nu stătu prea mult pe gînduri, își zvîrli bîta și făcu un pas peste prag. Fata se apropie și ea.

Nu încăpea cine știe ce vorbă multă aici. Flăcăul prinse umerii fetei și, sigur că nu va întîmpina nici o rezistență, o trase puternic spre el. Dar trupul fetei se încordă ca o coardă de oțel. Nici nu o putu clinti.

— Aud că ai avut musafiri, începu fata bosumflată.

— Cine să fi fost?

Uitase de vizitatoarea de dimineață.

— Ce a căutat la tine domnișoara Erzsike? întrebă cu amărăciune Regina. — Ai fi dispus să nu recunoști?

Aha! Iată de unde suflă vîntul!

— Ceartă a căutat! Intrigi!

— La asta se pricepe, înghiți fata. E mare meșteră.

Lui Dani îi stătea pe vîrful limbii să-i povestească în ce fel a bîrfit-o pe Regina și cum se înfuriase el și ripostase cuvintelor injurioase. Dar își înghiți vorba și trecu sub tăcere discuția atît de ciudată care avusese loc. Mai tîrziu îl mustra mereu conștiința simțind că prin această tăcere el se face într-un fel complicele domnișoarei. Și de aici poate ieși o mare dandana.

— Numai că pe mine nu mă impresionează...

— Totuși, ce a zis?

— Că să nu pasc oile în grîu.

— Cum de i-a dat prin cap?

— Așa. I-a trecut ei prin minte.

— Păi la vremea asta oile trebuiesc păscute în lan.

— Păi. I-am spus.

— Și ea ce-a zis?

— Ce-ar fi putut să spună? Ce se pricepe ea!

— Și altceva n-a spus?

— Ce să fi spus?

— Am crezut că a venit pentru altceva.

— Poate. Dar n-a zis.

— Ai secrete față de mine, Dani?

— Să mă-nghită pămîntul... ce să tăinuiesc?

— Numai pentru asta a venit? Nu pot să cred...

Cum să o liniștească ? Oh, dacă l-ar lăsa să o îmbrățișeze. Dacă și-ar culca frumosul ei cap brun pe pieptul lui ! Făcu o nouă încercare, dar fata nu se lăsa prinsă.

— Ce te-a apucat ? — întrebă Dani cu trupul și cu sufletul răscolite. Era întărîtat la maximum. Apropierea Reginei aproape că-i pîrjolea pielea. Oftă cu năduf.

— Nu-mi spui adevărat, continuă fata să o țină pe a ei.

— Ce să spun ? Zău că nu am ce spune ! Se foia ca o junincă în călduri ! Ce să zic altceva ?

Regina se crispă :

— Deci pentru asta ?

— N-are altă treabă. Se agită, e cîrcotașă, caută ceartă... încercă să o dreagă Dani.

— Înțeleg. Și la tine în ocol pentru asta a venit.

— Ce știu eu ? Parcă poți să știi... ce-i trece prin minte unei zănatice ca asta ?

— Înțeleg acum... dădu Regina tristă din cap. — Pentru asta a venit deci...

Ce-i mai păsa acum lui Dani de domnișoara și de tot universul ? Era răvășit, cuprins de ardoarea iubirii și se năpusti cu și mai multă hotărîre la fată. Voia să o îmbrățișeze, să o strîngă în cleștele brațelor lui și să-i muște buzele bosumflate.

Dar cîtă forță se ascunde într-o fătucă, aproape copilă încă ! Îndepărtă cu o mișcare atît de puternică năpustirea flăcăului numai mușchi, de se clătină pe picioare și noroc de peretele din spate care-l sprijini.

— Tu înhață-o pe domnișoara ta... Are un mijloc ca o trestie, șopti Regina gîfîind furioasă.

— Lasă-i dracului mijlocul ! Pentru mine mijlocul tău...

— Și șoldurile ! Doamne, cum le mai leagănă cînd merge...

— Să le legene, lua-o-ar dracu' ! O scuip și atît ! Pentru mine...

— Te-ai uitat bine, nu ? Ai băgat de seamă !?

— S-o mănînce **viermii iadului ! Auzi' tu,** nu mă scoate din sărite !

— Te-ai uitat la ea, nu zi că nu !

— Nu, pentru că am închis ochii ! La toți v-a plecat mintea cu sorcova ! se necăji Dani.

Dar abia termină de spus că se și pomeni cu o palmă peste obraz, mai să-i mute capul din loc. Întîi avu impresia că i-a căzut grinda tavanului în cap. Duse brusc mîna la obraz. Ei drăcie ! În fața ochilor îi jucau îngemănîndu-se cercuri verzi, albastre și roșii !

Ei bine, ai să vezi tu, Regina ! Pentru asta plătești ! Chiar dacă-ți păzesc cîte trei arhangheli fiecare picior, afli tu de îndată cum e culcușul de paie al ocolului ! În sine, se bucura aproape că are motiv să se răzvrătească sălbatic. Pentru că acum o imobilizează și o strivește pînă-i iese sufletul, paștele ei de junincă drăgălașă !

Dar brațele întinse pentru îmbrățișare n-aveau ce strînge. Ocolul întunecat era gol. Fata nicăieri. Nu-i văzu nici umbra în retragere.

Numai unul dintre obraji îl ardea fără milă...

XIII

Canapeaua din piele și fotoliile adînci îl intimidau pe Máthé András. Ori de cîte ori soarta îl obliga să intre într-un birou de avocatură simțea această chinuitoare strîmtoare.

De la început se încurcă din pricina căciulii. Unde să o pună ?

Parcă era din plumb, așa îi atîrna de grea în mînă.

Avea o grijă deosebită ca nici măcar din întîmplare să nu întîlnească privirea avocatului. Își ațintise ochii pe podea și fixa covorul simplu, fără nici un model.

Nu vedea limpede. Simțea doar că ceva în legătură cu treburile lui nu e în regulă. Era ros de îndoieli. Îl neliniștea mai cu seamă afirmația pe care o făcuse avocatul cu o seară înainte, în fața cîrciumii, cînd îl chemase atît de grabnic afară, și anume, că apărarea în proces nu-l va costa nici măcar un sfanț.

Ce poate să vrea avocatul dacă nu să cîștige bani? Nu e lucru curat! Poate vrea să-și recupereze onorariul de la Szabó Pista? S-ar putea. Juriștii ăștia vicleni sînt în stare de orice. Ferească sfîntul să ajungi la mîna lor! Necazul e că nu poate trăi omul fără ei.

— Deci, ați venit? se grăbi să-l întîmpine Deák cu blîndețe. Poftim mai înăuntru, continuă amabil. Mustăcioara tunsă scurt era înecată în zîmbete prefabricate, pline de bunăvoință. Máthé András păsise pragul lăsîndu-și ortacii afară.

— Am venit. Ne-am străduit cumva... începu de îndată și fără ocolișuri încercînd să scurteze astfel neplăcuta întrevedere.

— Cîți sînteți? întrebă Deák privind pe de lături, să vadă pe fereastră locul unde așteptau tovarășii lui nea András.

— Am fi trei, oftă bărbatul.

Obrazul avocatului se întunecă.

— Numai atîția?

Și-și strîmbă dezamăgit buzele.

— Ajunge atîți, mă rog, se grăbi Máthe să-l liniștească. Ce e sigur e sigur. Nu poți conta decît pe martori hotărîți.

Îl îngrozea gîndul că avocatul îi va pretinde să mai caute și alți martori și că el nu va mai avea o clipă de liniște în sat cît e lumea lume. Ce-i drept, martori s-ar găsi, dar ca să bați la ușa lor, să-i descoși, să întorci frazele pe o parte și pe alta pînă să se potrivească vorbele, ar fi o tortură cumplită, s-ar și îmbolnăvi. Toată lumea afirmă că intenția de omor a doctorului e un adevăr sfînt, pînă aici totul ar mai fi cum ar mai fi, numai că unii zic că au văzut cucuveaua, alții că nu. Și mai sînt și dintr-aceia care zic că nici n-au văzut, nici n-au auzit. În ochii lui Máthé, plini de o nouă demnitate, pe care i-o dădea ideea de a fi înfruntat moartea și de a se fi întors victorios de pe pragul ăleilalte lumi, ceilalți erau niște căzături. Un martor care nu îndrăznește să depună mărturie pentru ce a văzut cu proprii lui ochi nu face două parale.

— Atunci, dumneata ai doar doi martori? se miră avocatul nemulțumit.

— Doi, dar ăștia dacă trebuie...

Deák îl întrerupse :

— Unde sînt ?

— Așteaptă să-i chem. Așa ne-am înțeles. Să-i poftesc ? — și era cît pe ce să se pornească.

— Stai puțin — îl reținu avocatul. S-o luăm pe rînd. Întîi stai dumneata jos și povestește-mi cum s-a întîmplat. Sper că-ți amintești.

Auzise și spusese chiar el de atîtea ori întîmplarea încît știa textul pe dinafară. De plăcut, cel mai mult i-ar fi plăcut să uite totul, și dacă avocatul n-ar fi mirosit primejdia care-l amenința din partea celor ai lui Szabó, poate că de mult ar fi șters treaba asta de pe lista preocupărilor lui.

— Cum să nu-mi amintesc ? Și n-am să uit nici dacă trăiesc o sută de ani ! Adevărul este că eu viața i-o datorez numai și numai babei Lidi, mă rog frumos. Asta poate să o spună și dînsa. Și cumătru-meu Kuri. Ei așteaptă aici, afară, pot să-i și chem.

Și iar avu intenția să o pornească, dar avocatul îl reținu și acum.

— Spune mai întîi dumneata cum s-a întîmplat.

Nea András își umplu cu mare elan pieptul cu aer și continuă :

— A fost așa, mă rog frumos, că eu i-am zis nevesti-mi : ascultă, femeie, eu simt că gîtul meu...

Avocatul îl întrerupse :

— Dar stai jos odată. Uite, acolo, în fotoliu.

N-avea încotro ; se așeză și, în fine, scăpă și de căciulă. Între timp gîndea concentrat, cu fruntea încrețită. Ei, fir-ar al dracului, cum a fost ? Tuși uscat și tăcu. Doar primul cuvînt e atît de greu de rostit, acela cu care ar trebui început, se încurajă singur.

— Cînd s-a întîmplat ? îl chestionă avocatul.

— Așa, prin ianuarie, mă rog frumos.

— În ianuarie ? Dar în ce zi ?

— Parcă pe la mijloc. Chiar la mijlocul lunii.

— Data exactă n-ai putea să o spui ?

Îl sufoca aerul biroului sau poate o presimțire rea să-l fi cuprins ? Uite că s-a încurcat de la prima întrebare. O teamă superstițioasă puse stăpînire pe el : ce va

ieşi din asta, Dumnezeule mare, ai putea oare Tu să-i şoptești unei inimi speriate ? O să piardă procesul şi se duce proprietatea pe apa sîmbetei.

— Păi, mă rog, exact cu o săptămînă înainte de asta... Adică nu chiar... Cu zece zile înainte am tăiat scroafa. Scroafa se îngreunase prea de tot, ştergea pămîntul cu burta, că în ultimii ani fătase mereu şi era şi bătrînă. Ehei, n-o să mai am eu aşa scoafă niciodată. I-am spus deci nevesti-mi : hai să punem la îngrăşat scroafa asta, că de fătat n-o să mai prea fete ea.

Avocatul dădea din cap cu o răbdare pe care şi-o impunea cu greu.

— Aşa. Păcat că şi o scroafă de un soi atît de bun îmbătrîneşte.

— Aşa e, mare păcat, oftă nea András.

— Şi porcul pe ce dată l-aţi tăiat ?

Între timp îşi luase un creion şi hîrtie.

Treaba devenea serioasă şi asta îl enerva şi mai rău pe bătrîn.

— Păi, n-aş putea să spun chiar cu precizie. Dar îmi amintesc sigur că i-am zis femeii încă înainte de crăciun : ei, pînă acum cine a avut animal îngrăşat l-a tăiat, i-a venit rîndul şi scroafei noastre, a adunat destulă slănină pe ea, ar fi tocmai bună de pus sub cuţit. Pe urmă a trecut crăciunul, boboteaza, a venit carnavalul cu petrecerile şi mascaţii care mergeau din casă-n casă...

Deák Attila îşi învîrtea creionul printre degete cu repeziciune.

— Şi la cîte zile după ce aţi vorbit l-aţi sacrificat ?

— Dacă-mi amintesc eu bine, la vreo două săptămîni. Dar femeia mea a muncit cu atîta sîrg şi repeziciune că la două zile după ce l-am tăiat totul era complect prelucrat. Pe masă, într-un lighean acoperit cu un ştergar, şedeau vălătuc cîrnaţii.

În sfîrşit creionul începu să scîrţie pe hîrtie. Dar abia însemnă ceva că avocatul se apucă să socotească pe degete :

— Decembrie... două şi cu şase.

Notă o dată pe o bucăţică de hîrtie.

— Şi pe urmă cum a fost ? Povesteşte mai departe, pe de-a rîndul.

În capul lui nea András gîndurile parcă-și dădeau ghionturi. Cuvintele o luau alandala, ametite, apoi se îndreptau din nou și între timp alte fraze le luau locul. Căciula pe care nu i-o scosese de pe cap nici soarele de martie o scoase ușurel și cu grijă de sub fotoliu și uitîndu-se fix la ea începu să o sucească în mîini.

— Îi zic femeii : ar trebui să o chemăm pe baba aia, Vas Lidi. Simt eu că din ce mi-a făcut mie doctorul nu iese nimic bun. Pe doctor l-a împilat cu siguranță taică-său. Simt eu că vrea să mă ajute să trec uite-așa, frumos și lin pe lumea cealaltă... Ei, și pe urmă a venit în mare fugă baba Lidi, fie-i mîinile ei dragi blagoslovite. Dar mai înainte de asta și cumătru-meu Kuri observase intenția lui de a mă omorî. Și pe urmă a venit baba Lidi, că și ea s-a speriat și a băgat de seamă că sînt pe cale să dau mîna cu moartea. Plîngeau și oftau oamenii în jurul meu dar eu le-am zis : să fie liniște, să nu plîngă nimeni, pentru că pe mine nici cu șapte bivoli nu mă scoate de pe lumea asta de umbre. Și nici vorbă nu poate să fie că eu am vrut să mor !... Ei, și după aia baba Lidi s-a uitat la bandaje și le-a mai dat drumul.

Deák, care asculta cu atenție, se prefăcea a fi și el revoltat la culme.

— Era foarte strîns bandajul acela ?

— Strîns, așa că aproape nu mai puteam răsufla.

— Și toate astea dumneata de unde le știi ?

Asta ce întrebare mai era ? se miră Máthé. Tocmai el să nu știe, cînd el fusese acela care trecuse prin grozăviile acelea ?

— Simțeam că mă sufoc...

— Ei vezi. Așa e limpede spus, dădu Deák din cap trecînd peste toate balivernele. Mai trebuie lămurit dacă toate astea le-a văzut sau nu cineva.

— Cum să nu le fi văzut, mă rog ? Doar erau acolo cumătru-meu Kuri ! Mă ținea chiar de mînă să mă întoarcă. Pe urmă, baba Lidi !

Acum Deák spuse cuvîntul care-l absolvi de chinuri :

— Cheamă-i înăuntru...

Răsuflă ușurat. Îndată ce se ridică din fotoliu simți parcă o boare de aer curat. Ameți. Îl fulgeră și în picioare

o durere ascuțită. Șontîcăia din nou, după ce îl lăsase durerea cîteva zile, așa că putuse chiar să-și lase bastonul acasă. Ținîndu-se de dulapul plin pînă la refuz cu acte, se tîrî pînă la ușă.

Nea Kuri își răsucea emoționat mustața cu toate că-și mobilizase toate forțele și puterea de a se stăpîni încercînd să pară cît se poate de calm. Cojocul pe care nu și-l scosese încă îi ținea prea cald.

Să fi fost cojocul de vină sau altceva dar simțea sudoarea alunecîndu-i șiroaie pe pieptul păros. Pielea îl mînca groaznic și îi venea să se scarpine iar gușa i se făcuse albă de parc-ar fi fost văruită.

Toate astea erau floare la ureche pe lîngă felul în care-i tremurau babei Lidi capul, bărbia, mîinile și genunchii, mai-mai să nu se poată ține pe picioare. Pînă acum, niciodată nu venise în contact direct cu legea, nu stătuse în fața vreunei instanțe, dar nici măcar în fața vreunui avocat. În schimb știa prea bine din văicărelile altora ce blestem al sorții era să fie cineva împins, în căutarea dreptății, să bată la ușa domnilor. Abia reușea să-și înghită saliva abundentă și totuși își simțea gîtlejul atît de uscat că nici un cuvîntei nu mai mult, n-ar fi putut scoate din el.

— Dumneata ești aceea anume babă Vas Lidi ? se holbă avocatul la ea.

Atît și a fost destul ca baba să fie cutreierată în toate mădularele ei de o groază sălbatică. Convinsă că se va dezagrega, închise pleoapele văduvite de gene, acoperindu-și ochii de culoarea zerului : atoatefăcătorule, cu siguranță, a sosit sfîrșitul lumii.

— Eeeuu, îîî...

Orice efort era în zadar, vorbele se încăpățînau să nu se lege.

— Ai văzut dumneata că omul ăsta cumsecade voia să moară ? și arătătorul avocatului se îndreptă spre pieptul lui Máthé.

Baba Lidi nu ridică ochii, deci în afara întunericului care învăluia totul deopotrivă înăuntrul și în afara ei nu văzu nimic. Dădu din cap :

— N-am văă... N-a vrut...

Avocatul, intuind parcă momentul psihologic hotărîtor, se grăbi să-l exploateze și cu vocea ridicată, violent, se răsti la babă :

— Ce înseamnă că n-ai văzut ? Atunci dumneata ce-ai căutat acolo ?

Întunericul era străbătut de fulgere roșii și violete și se descărcau toate în jurul capului babei Lidi.

— N-a vrut să moară. Asta nu...

— Dar pe dumneata de ce te-au chemat, răspunde-mi la asta ?!

— Pentru că se sufoca, se învinețise obrazul.

— Deci, era totuși pe moarte, nu ?

— Gemea. Gemea. Se sufoca...

— Să-mi spui pe scurt în ce stare l-ai găsit dumneata pe Máthé András cînd ai intrat în casă. Înțelegi ?

Dumnezeule mare, cum va putea fi femeia asta martor principal ? Nici cu cleștele nu-i poți smulge vorbele din gură !

Deák îi aruncă lui Máthé o privire plină de reproș, bătrînul se ghemuise de-a binelea în fotoliul adînc, dînd impresia că ațipise.

În liniștea instalată deodată în încăpere baba Lidi deschise ochii. Picioarele muncite, varicoase, slabe, abia îi țineau trupul sfrijit. Uite că ei nu-i oferise nimeni un scaun pe care s-ar fi putut prăbuși. Și aici se vede cine e sărac și neajutorat. Uite ce comod se lăfăie Máthé András în fotoliul acela imens de piele. Asta e, dumnealui e un om de vază. E sigur că din istoria asta cumplită lui nu i se poate trage nici un rău. Sfichiciul biciului o va plesni numai pe ea, bătrîna blîndă și lipsită de apărare.

Deák, văzînd tăcerea îndelungată a femeii, deduse că e surdă și strigă mai tare la ea :

— Auzi oare, babă Lidi ? Fii atentă la mine ! Urmărește-mi buzele ! N-ai priceput ce te-am întrebat ?

Băbătia, îndoită aproape în unghi drept, era gata să se prăbușească. Nici Máthé, nici Kuri nu se uitau la ea. Nea Kuri își răsucea mustața cu o perseverență neostoită. Pe ceafa colosului sudoarea strălucea. Máthé își învîrtea preocupat căciula în mînă. O lăsaseră singură pe sărmana babă înfricoșată care tremura din toate mădularele. N-are ea nici un ocrotitor, se văicărea în sine. Oh, măcar de

n-ar fi găsit-o atunci cînd o chemaseră, pe vremea aia, la patul lui Máthé, după accident ! Oare cum ar putea ea să se uite în ochii domnului avocat ? Cine știe ce vrea el să citească din privirea ei ?!

— În ce stare se găsea Máthé András ? o sîcîia avocatul.

— Stătea culcat în pat.

— Și în afară de asta ce făcea ?

— Nimic. Chiar nimic.

— Dar dumitale ți-a spus ceva ?

Baba Lidi neagă din cap.

— Nu ți-a spus să-l ajuți cumva, pentru că el moare ?

— Nuuu. Nu mi-a spus nimic.

Máthé András tresări de parcă i-ar fi intrat o muscă în nas. Sări în picioare și cu mișcări largi începu să gesticuleze în fața ochilor avocatului.

— Nu-i adevărat ! Minte ! Băbătia asta crăcănată minte ! Au cumpărat-o ai lui Szabó. Asta e complicea lor !

Acuzata, o clipă, avu senzația că se despică pămîntul sub picioarele ei și o înghite pe dată. Sărmanele ei ciolane ! Adevărat iad. Oare așa să fie legea ?

Deák Attila pescuise o batistă din buzunar, și își șterse cu mare sîrg sudoarea care-i șiroia pe frunte. Îngrozitor. Poate ar fi mai bine să abandoneze acum cazul acesta pe care-l născocise drept capcană pentru doctor. Poate s-ar găsi o altă modalitate de a-i rupe gîtul. Se întoarse către Máthé.

— Mai povestește o dată să audă și baba...

— Păi, mă rog — începu nea András ceva mai răcorit acum —, nenorocita asta de babă minte. Dar degeaba neagă ea, eu îmi amintesc foarte bine totul. Uite cum a fost : atunci cînd a venit ea, eu trăgeam să mor.

Avocatul dădu aprobator din cap și își ațintì iarăși privirea asupra babei.

— Auzi care e adevărul ? Dumneata ai văzut că acest om cumsecade se lupta cu moartea ?

Băbătia împinse înainte urechea dreaptă care o servea ceva mai bine ca stînga și trase chiar și basmaua puțin mai la o parte dezvelind-o. Era atît de concentrată că nu îndrăznea măcar să-și șteargă nasul. Bine ar fi să știe cum trebuie să răspundă !

— Așa, așaaaa. Am văzut.

— Ei vezi ! așa trebuie să răspunzi dacă ești întrebată ! se însenină avocatul zîmbind stimulator. Să urmărești fiecare cuvînt cu atenție, nu cumva să spui în fața justiției ceva care să nu fie adevărat. Acolo pentru fiecare vorbă trebuie să depui jurămînt. Îți atrag atenția : pentru mărturie mincinoasă te bagă la ocnă ! Chiar așa !...

Notă ceva și întrebă din nou :

— Amintește-ți ce ți-a spus gospodarul cînd ai intrat dumneata în odaie.

Baba Lidi răspunse fără urmă de bănuială :

— Nimic.

Deák își pierdu răbdarea. Brusc, supărat, izbi cu pumnul în masă.

— Iarăși ! Oare dumneata ești întreagă la minte ? Păi n-ai zis adineauri că Máthé András trăgea să moară ? Cum ?... Ei bine, dă-te la o parte, pe dumneata nu se poate conta. Am să iau măsuri, ca încă mîine să te transporte la un așezămînt pentru debili mintali. Știi dumneata ce e aia ?

— Nuuuu. Nu știu nimic.

— Balamucul.

În gura babei Lidi saliva se aduna tot mai amară. Casa de nebuni ! Acolo unde nenorociții sînt bătuți cu frînghia ! În regiune „Casa galbenă" din Diceu avea un renume foarte prost... Închisoare ! Patru ziduri negre, înconjurate de o și mai neagră întunecime.

Vai, izbăvitorule, cum oare ar putea scăpa de aici ? Cum s-ar putea smulge dintre ghearele lui Máthé și ale avocatului ? Ah, ce suferință nemăsurată este viața pe acest pămînt !

Deák Attila își mobiliză forțele, o vreme stătu îngîndurat cu o față concentrată și sumbră, apoi se întoarse către celălalt martor adresîndu-i-se cu o voce mai blîndă :

— Gospodare Kuri...

Trupul imens și gras luă o poziție de drepți, atît cît putea el și degetele ocupate cu răsucitul mustății căzură în jos. Învățase din discuția cu baba Lidi și n-ar fi vrut să o pățească.

— Ordonați, vă rog, excelență, domnule doctor !

Ochii albaștri îi ieșiseră din orbite reflectînd duritatea oțelului, dar în același timp și un licăr de spaimă.

— Dumneata îți amintești cu siguranță ce a spus cumătrul dumitale cînd a intrat la el baba asta neajutorată. Dumneata erai acolo, nu-i așa ?

Kuri înregistra atent și cu dăruire fiecare cuvînt.

— Da, eram prezent ! răspunse milităreste. Pentru că cel mai drag cumătru al meu era la foarte mare cumpănă. Și cei care au jupuit calul au vrut să-l înșele și dacă n-aș fi fost eu acolo, păi... Pentru că hingherii ăia, mă rog frumos...

Măcina repede, ca și cum din instinct s-ar fi străduit să-l împiedice pe avocat să-i pună întrebări.

— Stai puțin ! îl întrerupse Deák. Le vine rîndul la toate, deocamdată răspunde-mi la întrebări. De altfel am auzit despre dumneata că ești un om deștept și de cuvînt. Ei, și ce i-a spus cumătrul babei ăsteia ?

— Păi...

Și gîndul i se împletici în creier. Acum ce dracu să mintă ?

Îl fixă pe avocat cu o privire tîmpă.

E om deștept el, nici vorbă, și cinstea îi e nepătată ca cerul fără nori, cuvintele astea, care-i mai răsunau încă în urechi, îl liniștiseră oarecum. Atîta doar că nu știa ce să răspundă. Privi pieziș către Máthé, așteptînd ca acesta să-i vină în ajutor. Dar Máthé se enervase atît de rău din cauza babei zălude, că, molfăind o mormăială neinteligibilă, își fixase temeinic și parcă definitiv privirile în pămînt.

Trebui deci să ia taurul de coarne după priceperea lui :

— Era atît de bolnav cumătrul meu, sărmanul... Pe urmă, ce să zic, îmi părea și tare rău de cele ce i s-au întîmplat pentru că, în lumea de azi, un om atît de cumsecade ca cel mai bun prieten al meu... Am și zis : ehei, din ăsta nici că se mai face om... pentru că doctorul i-a făcut și i-a dres cît se poate de... Întrucît tatăl acelui doctor tînăr... nea Szabó István, cu cumătrul meu, ca să zic așa... Adică mă-nțelegeți !

Încerca să suplinească locul cuvintelor nerostite cu cîte un gest iute și nervos al mîinilor. Oftă ușurat și se agăță din nou de firele răsucite ale mustăților.

Deák Attila descrise cu mîna un cerc imens, ceea ce însemna că erau pe destrămate și ultimele fibre ale răbdării lui. Dar se stăpîni, nu putea țipa la Kuri, nu-și permise nici măcar un ton violent :

— Ar trebui să lămurim anume ce i-a spus cumătrul dumitale babei — zise el frecîndu-și nervos bărbia ascuțită și proeminentă.

Și dintr-o dată se replie : ce dracu vrea el de fapt cu întrebarea asta ? La ce va servi completului de judecată ?

Țăranii ăștia vicleni reușiseră să-l încurce pînă la urmă și pe el. Pierduse șirul întrebărilor.

— A fost așa, zise Kuri pe neașteptate, că bietul cumătru-meu nu putea nici măcar să vorbească. Era atît de bolnav, era chiar fără cunoștință...

Ei comedie ! strînse avocatul din dinți și ar fi avut chef să scrîșnească. În sfîrșit, îndurătorule cer ! Deci, se lămurește că Máthé era în stare de inconștiență. Atunci nici să vorbească nu putea.

— Auzi, babă Lidi, zise necăjit. Așa era ?

— Așa, așa...

— Ei vezi. Așa trebuie spus, scurt și limpede. Deci spui și dumneata că bandajele alea de la gît erau atît de strînse că nici să răsufle nu mai putea.

— Așa, așa... Daaa...

— Și depui jurămînt pentru afirmația asta ?

Iarăși jurămîntul ! Baba îl privi implorator pe Máthé. Se pare că nu e nici o scăpare. Dădu tremurînd din cap.

— Da, vă rog... Daaa...

Nea András făcu un pas înainte și răsuflă ușurat.

— Exact așa a fost. Îmi amintesc bine. A văzut și cumătru-meu Kuri. Poate să spună și el că eu în starea aceea vorbeam cu cei de pe ceea lume. Pe urmă baba Lidi a dat drumul la bandaje...

Ochii holbați ai lui Deák se fixară pe Kuri :

— Și dumneata ești gata să pecetluiești cu jurămînt depoziția ?

— Adică eu ? răsună stridentă vocea lui Kuri. Să jur că nemernicul acela de doctor a vrut să-l treacă pe lumea ailaltă pe cel mai bun cumătru al meu ? Jur, mă rog frumos. Păi, om ca ăsta nu mai este în tot satul ! Mîngîie duios cu privirea trupul pipernicit și slăbănog al lui

Máthé care sub potopul de laude bărbătești aproape că devenise măreț. — Așa a fost asta dintotdeauna, domnule doctor, așa, că oamenii cinstiți au cei mai mulți dușmani. Am văzut cu ochii mei ce tare a strîns Szabó Mátyás bandajul acela pe gîtul lui. Asta n-o poate nega nici dumnezeu din cer! Mă jur eu și pe sănătatea mea și pe fericirea mea pe pămînt. Pentru că, știți, eu nu prea pun mare preț pe lumea cealaltă.

Acum, Kuri, deconectat, își juca rolul în fața avocatului.

Curînd avocatul se așeză și începu să bată la mașină.

Această clipă i se păru babei Lidi potrivită să o șteargă neobservată. Se furișă cu grijă lîngă ușă și apăsă pe clanță. Avocatul ridică ochii și zgomotul clapelor se întrerupse.

— Hei, stai! Încotro? O ștergi?

Baba Lidi se descumpăni: să o ia la fugă sau ce să facă?

— Ia vino mata înapoi și semnează foaia asta scrisă! se răsti avocatul la ea.

— Dar eu nu știu să scriu, vă rog — încercă bătrîna să se apere.

— Ai să pui degetul! Te ajutăm!

Afară, pe uliță, Kuri fu cuprins de ardoarea unei inspirații atît de fierbinți cum nu avusese încă norocul să o simtă nici treaz, nici beat. Niciodată nu-și auzise Máthé cumătrul turuind atîta, știut fiind că nu-i prea plăcea să-și pună mintea la contribuție. Prindea doar din cînd în cînd înțelesul cîte unei fraze. De altfel, nici nu-l urmărea prea atent, ca și în seara aceea misterioasă în care-l chemase avocatul afară, în fața cîrciumii și pe urmă plecaseră spre casă. Pe frunte i se vedeau urmele albe ale unor cicatrice și locul unde fuseseră prinse copcile, contrastînd cu tenul smead.

De departe vedeai că e îngîndurat, frămîntat de îndoieli. Îl încerca o senzație pe care n-ar fi putut-o denumi în vreun fel: rea, sufocantă, de strîmtoare. Poate dac-ar putea turna în vorbe ceea ce simte s-ar ușura puțin...

Îi era din ce în ce mai suspect că avocatul este atît de condescendent și amabil.

Simțea că nu mai poate suporta : o să înnebunească. Să înceapă acum din nou un proces, o dușmănie, să o ducă într-o continuă neliniște, să nu mai aibe clipă de calm nici zi, nici noapte.

Dar cum ar putea oare stăvili curgerea tulbure a evenimentelor ?

Poate că baba Lidi ! Vrăjitoarea asta bătrînă nu-i decît neghină pe viața lui ! Era chinuit de spirite rele, poate blestemat de cineva ca să nu aibe tihnă nici ziua, nici noaptea...

Baba Lidi, cu care mergeau alături pe ulița satului în acel ceas tîrziu de după-amiază, profită de primul prilej și rămase în urmă.

În fața porții dărăpănate a babei, Máthé se opri și îi zise lui Kuri :

— Ia-o înainte, cumetre. Vin și eu pe urmă dar mi s-a ivit acu o trebușoară...

Cînd sosi și baba Lidi, nea András se strînse tare lîngă ea privind bănuitor în susul și în josul drumului, pentru că n-ar fi vrut să-i vadă careva și își umplu bine plămînii cu aer. Se pregătea să spună vorbe mari. Fie ce o fi, dar el o să-i mărturisească acum acestei epave bătrîne în ce chinuri de iad ale neliniștii i se zbate inima.

— Ascultă, babă Lidi — începu greoi.

— Ei, ce mai e ? se sperie femeia.

— Vreau să spun că...

Máthé se gîndi concentrat.

— Vreau să spun că... și iar căzu pe gînduri. Vreau să spun că eu mai adaog o baniță la grîul promis.

Oricît s-ar fi forțat, altceva nu-i ieși pe gură : gîtlejul îi era pîrjolit de o uscăciune amară. Bată-l Dumnezeu pe Szabó acela ! I-a spulberat într-adevăr tihna.

În aparență, mîinile lui Deák Attila nu erau cu nimic mai lungi ca ale oricărui alt seamăn al său. Și cu toate astea se întindeau departe. Mult mai departe ca ale oricărui muritor de rînd.

Aceste mîini îngrijite scormoniră atît în jurul lui Szabó Mátyás haznaua de gunoi a vieții satului, pînă

cînd scoaseră la ivtală pe Balázs József, primarul. Mai exact, primarul fu acela care se făcu observat că forfotea fără contenire. Așa că îi sări și avocatului în ochi.

Balázs Jóska știa prea bine ce are să-i mulțumească el lui nea Szabó Pista. Ăsta era motivul care-l făcuse să-și ia picioarele la spinare și să bată din poartă în poartă ca să susțină cauza organizării sanitare.

Rezultatul, desigur, fusese minim.

În timp ce primarul încerca să moaie inimile și se străduia cu mare elocvență să-i convingă pe săteni, se întreba destul de uimit cum de-l aleseseră primar tocmai pe el, dacă influența lui Szabó István n-avea nici o priză la oamenii din sat? Se găsiră chiar și printre rubedeniile cele mai apropiate ale lui Szabó unii care expediau propunerea cu o negație încăpățînată exprimată doar cu o mișcare a capului.

Dar primarul făcuse ce-i stătea lui în puteri. Nici măcar pentru că ar fi avut încredere în succesul lui Szabó Mátyás. Ci doar așa, ca să-și liniștească el sufletul și pentru ca nimeni să nu-l poată acuza de nerecunoștință.

Fața durdulie, brunetă exprima o liniște deplină. Mustața groasă de culoare închisă, răsucită, îi acoperea complet buzele, în schimb bărbia țepoasă era cu atît mai proeminentă.

Prin faptul că citea ziarul, primarul cîștigase în propriii săi ochi un prestigiu deplin. Acest prestigiu se oglindea pe toată fața lui.

Cînd încrederea publică îl învestise cu puteri de primar, printre primele lucruri pe care le făcuse fusese să se aboneze la un săptămînal foarte popular. Afară de asta, cumpăra zilnic și de la băiețelul care vindea ziare cîte o foaie ieftină, plină de știri despre furturi și crime. Considera că funcția de primar îl obligă să fie la curent cu evenimentele din lume.

Cînd, cu o mină foarte importantă, se așeza pe canapea deschizînd filele jurnalului, dedat cu totul înaltului exercițiu sipiritual al lecturii, nimeni nu avea voie să-l deranjeze. I-au trebuit săptămîni întregi de luptă corp la corp pînă cînd a reușit să le impună nevesti-si și fiică-si, tînără, intrată tocmai acum în rîndul fetelor de

măritat, ca în clipele acestea de supremă înălțare ale informării să fie liniște în casă și muieretul să nu îndrăznească să calce decît în vîrful picioarelor.

Din păcate fiică-sa nu se număra printre cele mai frumoase fecioare din sat. Blonduță, semăna cu maică-sa. Primăvara îi înfloreau pe față ca niște picățele colorate pistruii și în zadar se ungea cu tot felul de vaseline, punctișoarele maronii se încăpățînau să nu pălească.

Cu toate că în sat erau oameni mai bogați ca Balázs, nimeni nu disprețuia pămînturile ce făceau ademenitor cu ochiul în locul acestei fete.

Balázs Jóska trona orgolios și cu capul mare deasupra ziarelor lui și o urmărea cu privirea pe unica și răsfățata lui fiică.

Mai tîrziu îl deranjă totuși cineva în timpul cititului. Ușa i-o deschisese juratul satului. Lui Balázs i se strînseră sprîncenele într-o expresie de reproș, dar trebui să se întrerupă din lectură și să-i întindă mîna noului venit. Se stăpîni însă. Doar juratul se străduia pentru binele satului, ca și el, atunci cînd nu citea ziarul...

Împături jurnalul și își scoase ochelarii.

— Am venit, pentru că te cheamă pe dumneatale, zise juratul.

Balázs, înainte de a lua la cunoștință mesajul, împinse un scaun de lîngă masă și îl pofti pe celălalt să ia loc. Dar acela refuză, se grăbea.

— Adică pe mine mă cheamă ? se miră primarul. Se mira pentru că nu-și putea imagina că îndrăznește cineva, pur și simplu, să-l cheme pe el.

— Și încă repede ! spuse juratul apăsat.

— Cum vine asta ? Oare persoana nu găsește casa mea ? Doar e firma lîngă poartă !

— Vă cheamă domnul vagmistru — destăinui juratul.

Pe Balázs nici asta nu-l impresionă. Îl are el la mînă pe vagmistru. Cine a pus să i se care lemne astă iarnă ? Cine l-a aprovizionat cu grîu și cu porumb ? Răspunse cu superioritate :

— Oare pe vagmistru îl dor picioarele ? Primarul sînt eu. Chiar dacă ar pune piciorul un ministru în satul ăsta, primar tot eu sînt !

Juratul ridică din umeri : el n-avea treabă cu competițiile într-ale puterii.

— Nici n-a zis nimeni că nu ești dumneata primarul...

— Și apoi cine-i vagmistrul ?

Juratului i-ar fi plăcut să-i spună să stabilească ei între ei care-i mai mare. Asta pe el nu-l privea. El a adus un mesaj, l-a comunicat și gata.

Revolta lui Balázs József era pe deplin justificată. Căci jandarmii cînd aveau vreo treabă circulau prin casa lui, intrînd și ieșind de parcă s-ar fi încălzit la propria lor vatră. Ce l-a găsit pe vagmistru să îl ocolească acum, ba, mai mult, să-l cheme la el ?

I se părea foarte ciudat, ba chiar îl puse pe gînduri, mormăi ceva și întrebă :

— Și unde mă cheamă ? La birou ?

— Acolo, dădu celălalt din cap.

— În biroul notariatului ?

— Chiar acolo.

— Chiar pe mine ?

— Păi ! Pe dumneata personal !

Dădu din cap.

— Tu de acolo vii ?

— De acolo. Tocmai voiam să plec acasă.

— Și te întorci acolo ?

— Eu nu. Mă duc și eu acasă.

Apreciind situația corespunzător, ca în fața juratului prestigiul lui de primar să nu fie păgubit, zise :

— Păcat că nu te duci înapoi. Mă gîndeam să-i spui că primarul îi trimite vorbă că : are o firmă pe frontonul casei și oricine care ar avea vreo treabă cu el poate să o găsească. În satul ăsta eu îi poruncesc și lui Dumnezeu Tatăl, auzi tu ! Și încă vagmistrul să fie acela care mă cheamă pe mine ? — se oțărî, dar căutînd să-și păstreze calmul și demnitatea.

— Eu ți-am spus dumneatale ce m-au trimis să-ți spun, și cu asta, rămîi cu bine ! zise mesagerul spre ușă. Dar inima îi era gîdilată de o bucurie răutăcioasă : las' să-și mai tocească pingelele cizmelor și primarul, că el, juratul, aleargă prea destul toată ziulica !

Și totuși îi plăcea atitudinea țanțoșă a lui Balázs Jóska. Iată că știe și ce se poate și ce nu. Cunoaște legea și regula.

Plecînd, cu o privire furișă, văzu că primarul întinde mîna după ziar și se dăruiește lecturii cu cea mai deplină liniște sufletească.

Îi vine ușor primarului!

Dar liniștea netulburată pe care o arbora Balázs nu avea cine știe ce bază solidă. Trecu doar în fugă peste titlurile tipărite cu litere mari pe pagina a treia și întoarse foaia.

Vagmistrul... De ce a trimis după el?... De unde atîta curaj pe el?...

După puțină vreme se ridică anevoie de lîngă masă și cu două-trei mișcări încercă să-și tragă cioarecii peste burtă. Își căută căciula și își puse pe umeri scurta înzorzonată de cusături bogate.

— Mă duc pînă la cîrciumă să mă aerisesc puțin, îi zise în treacăt nevesti-si.

În realitate își îndrepta pașii direct spre biroul notariatului...

De cînd fusese învestit primar, Balázs trecea zilnic pe la birou. Se găsea întotdeauna cîte ceva de semnat. Dar cu localul nu se putea obișnui. Îl simțea sordid și străin. Străin îi era pînă și mobilierul. Prea se vedea pe el că nu fusese fabricat în satul ăsta. Nu se armoniza deloc, nici ca formă, culoare, galben lucios, cu atmosfera și stilul acestor meleaguri.

Și mai era și mulțimea de tablouri de pe pereți! Regele și regina! Calendarul cît un cearșaf al cotidianului evazioficial al partidului de guvernămînt, cu o tipăritură multicoloră; portretele atotputernicilor miniștri și ale șefilor de partide sortiți nemuririi. În mijlocul calendarului imens, în noianul de litere mari, roșii și altele negre, mici ca puricii, un țăran ținea vîrtos coarnele plugului lăsînd în urma lui mulțime de brazde. Pe fața țăranului, un zîmbet larg de o seninătate cum numai bidineaua unui făcător de afișe îl putea imagina.

Acestor fețe neînsufletite atîrnate pe pereți se alăturase acum mutra vie a domnului vagmistru, care, pe lîngă că era brunetă bine, era și misterioasă și cutreie-

rată de tot felul de umbre schimbătoare. I se păru că și vorbele domnului vagmistru erau reținute iar strîngerea de mînă destul de în silă. Unde mai pui că de obicei în casa primarului și domnul vagmistru avea fața mai destinsă, pentru că în casa primarului, ori de cîte ori călca pragul vreo oficialitate, se găsea și o carafă de vin pe masă.

— Stai jos, domnule primar.

Și asta i-o spunea el lui Balázs. În propriul lui birou! De parcă el, pentru nimic în lume nu și-ar fi luat un scaun și nu s-ar fi așezat fără să fie poftit. Brusc se evaporă din sufletul lui conștiința vanitoasă a oricărui prestigiu.

— Mare necaz, domnule primar — zise pe un ton rău prevestitor vagmistrul. Foarte mare necaz! Atîta, ia!

Și vagmistrul făcu un gest larg arătînd către plafon. Balázs urmări gestul cu inima strînsă.

Notarul ședea atît de chircit pe scaunul lui că abia-i puteai ghici prezența. Nasul ascuțit aproape că găurea tăblia biroului. Se îngropase într-un maldăr de hîrțoage și pe urmă începu să sucească și să răsucească foile Buletinului Oficial. Se plecase peste masă cu o atît de adîncă indiferență de parcă n-ar fi avut nimic de-a face cu treburile jandarmeriei.

Numai că vagmistrul dădea dovadă că nu-l cunoaște îndeajuns pe Balázs Jóska, dacă credea că niște gesturi arătînd în sus îl pot speria. Multe necazuri încercaseră acest pămînt bătrîn și cu siguranță multe îl vor încerca și de aici încolo și tot atît de sigur este că fiecare necaz își găsise și leacul, căci ce s-ar fi ales altfel de lumea asta — filozofa el în sine. El însuși prin cîte peripeții nu trecuse în prizonieratul rusesc, în zvîrcolirile revoluției și iată-l cu toate astea aici, chiar dacă îi înfloriseră grămadă ghioceii în păr.

Se străduí să răspundă cu un calm desăvîrșit:

— O să le rezolvăm, mă rog frumos. Totul se rezolvă cu încetișorul. Necazurile sînt bune doar ca să ai ce pune la punct.

Domnul vagmistru scoase cîteva file de hîrtie din servieta de piele, parte a echipamentului de serviciu.

— Cu dumneata e necazul, domnule primar. Cu dumneata personal !

Perseverent, aproape fără să clipească, Balázs privea mîinile care pescuiau în geantă. Liniștea, siguranța de sine pe care i-o ciopliseră pe față atîtea și atîtea vicisitudini ale sorții nu se puteau spulbera cu cîteva vorbe de intimidare.

— Te-au denunțat — dădu din cap vagmistrul.

Ochii primarului se îngustaseră de parc-ar fi clipit des. Dădu și el din cap, dar cu îndoială :

— Pe mine ?

— Chiar pe dumneata ! Te-au reclamat și adio primariat !

Aducîndu-i vestea la cunoștință, rece și indiferent, vagmistrului nu i se clinti nici un mușchi pe față. Lui îi era cu desăvîrșire indiferent cine era primar. Cu atît mai puternic resimți Balázs Jóska lovitura sub centură. I se strînse inima pumn ; realiza că totuși există și deasupra lui o putere ; și de cîtă putere dispunea un asemenea vagmistru, care, dintr-o lovitură, putea pune un primar la pămînt, dacă vrea el.

— Adică pe mine să mă scoateți din... făcu și se prinse cu ambele mîini de marginea mesei. Păi, asta merit eu de la domnul vagmistru ? Ce-mi poate reproșa mie domnul plutonier major ?

I se urcă sîngele la cap și îi trecu prin minte gîndul că aici se ascunde un chichirez. Poate domnul vagmistru are nevoie de mai mult lemn și de mai mult grîu. Dar de ce n-o spune de-a dreptul ? De ce să-l amenințe cu scoaterea din funcție ? Doar știe că el e un om cu care se poate cădea la învoială...

Vagmistrul zîmbi misterios.

— Nu eu te-am denunțat. Că dacă ar fi ajuns denunțul întîi la mine... L-au trimis direct la procuratură, ăsta-i necazul. Eu n-am primit decît ordinul, să cercetez și să-l anchetez pe acuzat !

Sîngele îngheță în vinele lui Balázs : adică acuma ajunsese acuzat ?

— Dumneata știi cum e ordinul ! — se ascunse vagmistrul în dosul propriului său zîmbet ca și cum ar fi căutat o umbră care să-l adăpostească.

— Cum să nu știu ! Am fost eu soldat destulă vreme. Și știu și să scriu și să citesc, ba înțeleg chiar și vorba omenească. Numai că nu știu cui i-am făcut eu vreun rău. Cine m-ar fi putut denunța și pe ce motiv. Căci eu am semnat totul cu punctualitate, toate hîrtiile pe care mi le-a pus domnul notar în față. N-am cercetat nici măcar ce scrie în ele. N-am călcat nici o lege !

Nici nu era vreo greșeală în toate astea. Vagmistrul dădu din cap cu înțelegere. Dar după aceea întrebă prompt :

— Ai fost prizonier la ruși ?

— Adică eu ? Șase ani, vă rog.

— Și cînd te-ai întors de acolo ?

— În douăzeci și doi.

Ochii vagmistrului scînteiară : faptele începeau să se contureze.

Brusc, își aținti arătătorul către pieptul lui Balázs.

— Ei vezi ? Aici e necazul ! Mare necaz !

Acuma în capul lui Balázs se încurcară cu adevărat toate lucrurile. Nu pricepea ce pot avea cu prizonieratul ăla la ruși. A fost de mult, poate nici n-a fost adevărat.

— Eu nu sînt vinovat că am căzut prizonier. În nouă sute șaișpe, într-un amurg de toamnă, rușii au încercuit toată compania. Eu n-am nici o vină. Întrebați-l și pe Kovács András. Poate să confirme și el.

Numele rostit îl entuziasmă pe vagmistru, lucrurile decurgeau frumos și fără complicații, faptele dezghiocîndu-se limpezi. Iată că s-a ivit și un martor.

— Cine-i acest Kovács András ? Tovarăș de muncă al dumitale, nu-i așa ?

Ei bine, asta e într-adevăr o treabă îmbîrligată ! Ce fel de tovarăș de muncă ?

— De-al meu ? Mie nu mi-a lucrat niciodată Kovács András. Nu se bagă el zilier. Are cîțiva ari de pămînt.

Și iarăși o întrebare uluitoare :

— Unde te-ai cunoscut cu acel Kovács ?

Balázs holbă ochii. Ce întrebare e asta ? Doar Kovács i-a fost tovarăș de joacă din copilărie. E consătean de-al lui.

Vagmistrul încercă să-l ajute :

— L-au dus și pe el împreună cu dumneata în Rusia ?

— La armată am fost înrolați în aceeași companie. În prizonierat am căzut amîndoi. Și nu ne-am fi despărțit pentru nimic în lume. Ca doi frați care înfruntă împreună o soartă vitregă și noianul de încercări crude. Am fos tot timpul în același lagăr.

Acum vagmistrul se dezlănțui :

— Și sub roșii ?

— Atunci n-au mai fost lagăre...

— Dar acolo te-ai aliat cu Kovács, nu ?

Primarul tăcea. Nu deslușea ce se ascunde în dosul cuvintelor. Tulburarea gîndurilor era din ce în ce mai mare. Imaginația îi zbura cu o iuțeală fenomenală, urmărind căile întortocheate și silnice ale vieții sale, de aici, din satul natal, pînă pe frontul din Galiția, pe malurile Bugului, în Volhinia cea cuprinsă de mlaștini, unde ajunsese împins de bubuitul tunurilor și revărsările de sînge, apoi, de acolo, pînă la lagărul de prizonieri de la Krasnoiarsk, unde subzistase printre milioane de păduchi, scăpînd viu dintr-o epidemie de tifos, apoi din pustiurile înzăpezite ale Siberiei înapoi la viața liniștită, cenușie din satul natal.

I se întîmplaseră multe în anii aceia. Cine știe de ce-l iscodea vagmistrul.

Privi pe furiș la notar : citea netulburat. Nu știe oare ce pericol cumplit îl amenință pe conducătorul satului, pe primarul ales după lege al comunității ? !

Vagmistrul își întinsese în față, frumos orînduite, hîrtiile pescuite din servieta oficială.

Primarul le privea și, din ce în ce, curajul i se ofilea. Simțea cum i se înmoaie picioarele. Se născu în el bănuiala că, poate, hîrtiile astea bătute la mașină fuseseră trimise din Rusia. De necrezut. Acolo rămăseseră la putere roșii. Dar cîte nu se pot întîmpla în viață...

— Ai luat dumneata parte la revoluția bolșevică ?

— Atunci eram tocmai în carantină din cauza epidemiei de tifos...

— Cum adică ? se strînseră severe sprîncenele vagmistrului.

— Poate să o spună și Kovács András. Era și el acolo.

— Aha ! Deci a participat și el ?

— N-a participat la nimic. Atîta doar, că era acolo, mă rog frumos.

Dar acum vagmistrul sublinie numele lui Kovács scris dinainte pe hîrtie. Văzînd asta lui Balázs îi îngheță sîngele în vine. Ce pot avea după atîta vreme cu acel atît de blînd Kovács András, cerule ?

Vocea deveni aspră și oficială :

— Acest Kovács te-a ajutat la organizare ? Dar răspunde sincer ! Mă cunoști doar, mie nu-mi place minciuna ! — și îl amenință cu arătătorul.

Balázs își pierdu răsuflarea.

— Nu m-a ajutat la nimic.

— Nu nega ! Jandarmeria știe prea bine ce se petrece în satul ăsta. O să ne socotim noi cu bolșevicii ! Am să vă arăt eu vouă ! Iar din primariat, jos ! Un comunist nu poate fi primar.

Fraza asta o sublinie și cu un fluierat semnificativ.

În mintea lui Balázs, vag de tot, parcă începu să se arate o geană de lumină în ceea ce privește legătura dintre lucruri. Dacă nu s-ar fi ținut tare, trupul lui musculos s-ar fi întins de mult pe jos cuprins de amețeală. Se poate oare ca în Rusia să fi căzut roșii și să fi venit din nou albii la putere ? Să-i fi scăpat lui știrea asta din ziare ? Împotriva lui, se gîndea, numai albii ar fi putut trimite un denunț. Or fi descoperit ceva și, iaca, îi cer capul. Âia vînau întotdeauna capul cuiva !

Se pare că pe notar începuse să-l plictisească ancheta. Își așeză hîrțoagele într-un sertar, îl încuie și plecă.

— Ei bine, ia spune, unde te-au învățat să organizezi? Ai fost pe-acolo la vreo școală ? La roșii, nu ?

Unde dispăruse siguranța de sine a lui Balázs ? Marele lui prestigiu de primar dat naibii ? Clipea des și timorat pe sub fruntea plecată.

— E adevărat că am fost acolo șase ani. Dar cînd a izbucnit revoluția, la noi a izbucnit tifosul. Eram izolați sanitar. În carantină, cum ziceau. Doar domnul vagmistru știe prea bine cum e mersul lucrurilor în lume. Domnul vagmistru știe mult mai bine ca un om simplu ca mine.

Jandarmul se lăsă mîngîiat de lingușeală, zîmbi chiar. Pentru Balázs zîmbetul lui era ca o rază de speranță. Ehei, doar o frază dacă i-ar putea spune acum lui Ko-

vács, și anume : „Păzește-ți limba ! Noi din cauza tifosului eram în carantină ! Iar în afară de noi nimeni nu știe ce am făcut noi acolo. Ai înțeles ? Și s-o ții tot așa, chiar dacă ți-ar scoate un ochi !“.

Din nou întrebări, acum mai calm, pe un ton mai degrabă convingător :

— N-are rost să negi, domnule primar ! Oricum știu tot. E mai bine să recunoști sincer. Cine te-a însărcinat pe dumneata să faci muncă organizatorică în sat ? Știu că Mojorosi, agitatorul acela, vine deseori în sat. Și de cé ? Și Aurel Covrig și Farkas Imre ! Cunosc eu toată rețeaua ! Dar dacă dumneata îmi spui cinstit cine ți-a trasat sarcina să organizezi, atunci eu înscriu asta în procesul-verbal și necazuri va avea acela și nu dumneata.

„Aha, vagmistrul ar vrea să-i strîngă cu ușa pe Covrig și pe Farkas.“ Acum primarul se lămurise de-a binelea. Dar el nu era dispus să-i amestece pe ceilalți, mințind. Sînt oameni sărmani. Și cum e sărăcimea ? Trebuie să trăiască și ei...

Se gîndi îndelung și foarte profund. În final scutură din cap.

— Pe mine nu m-a însărcinat nimeni cu nimic...

— Poate ai născocit-o dumneata ? Bine. În regulă !

— N-am făptuit eu nimic împotriva legilor, domnule !

Vagmistrul știa ce știa și nu o lăsa mai moale :

— Dumneata ai umblat din casă în casă și ai scris cine se înscrie în organizație. Ce fel de organizație e asta ?

Balázs tresări ca trezit de-un bobîrnac.

Era deci vorba despre organizarea sanitară pe care o inițiase feciorul lui Szabó István ! Se destinse ușurat : căci acela nu era un lucru dăunător și era valabil numai în caz de boală. Și totuși... Medicul acela... Cine știe în ce afacere ar fi vrut să-l vîre pe el ? Tînărul acela cu priviri întunecate hoinărise în multe locuri prin oraș. Îi părea rău acum că-l ascultase. Iată că acum o pățește. Și o să-l scoată din scaunul de primar tocmai din cauza acelora care-l așezaseră în el...

— Asta-i o calomnie, zău ! Că medicul îi vindecă pe bolnavi, păi asta e de la sine înțeles. — Nu, n-are să-i vîre nici pe ai lui Szabó în chestia asta. — N-am um-

blat eu cu nici un fel de hîrtii, n-am organizat nimic. Este adevărat că ici, colo, l-am recomandat pe tînărul doctor. Discutam. Să-i strîngem grîul necesar pentru pîinea zilnică și mai știu eu ce, numai să prindă rădăcini aici, în sat. E nevoie de un medic aici, asta e sigur! Dar asta nu e organizare! E numai calomnie. O să discutăm treaba de la un cap la altul, adică domnul vagmistru și cu mine. De altfel, nevastă-mea mi-a atras atenția în mod special ca nu cumva să vă uit aici, că precis nu ați luat masa încă... Vă rog să consemnați că e o calomnie! — Pîndea tocul care semăna îndesat puzderie de litere negre pe luciul alb al hîrtiei. — Eu, ca primar, îmi cunosc datoria. Adică ce se poate și ce nu.

Cîteva clipe de liniște. Balázs respira precipitat. Vagmistrul scria repede.

Apoi îi împinse primarului hîrtia :

— Ei bine, semnează asta!

— Păi cum să nu semnez, dacă zice domnul vagmistru? se arătă plin de zel, dar nu se grăbi să pună mîna pe toc.

Aștepta să vadă cum răspunde jandarmul la invitație. Dacă vine, nu e nici un necaz.

— Nu poate cuprinde hîrtia aceea nimic împotriva sa. Doar domnul vagmistru nu poate să-mi dorească mie vreun rău. Mai după aceea o semnez eu, dacă e nevoie îi pun și ștampilă. Dar ștampila satului e acasă, ascunsă în canapea, la loc sigur. Oricum, mergem împreună la masă, am să o semnez acasă. Iar chestia aceea, nu-i decît calomnie.

Se pare că și vagmistrul era mulțumit de întorsătura lucrurilor : se ridică și își îmbrăcă mantaua.

Degustarea de la casa primarului se întinse pînă după-amiază tîrziu. Se îmbuibară cu varză murată și o cantitate imensă de cîrnați afumați, după care Balázs, fără nici o reținere, semnă declarația. Vagmistrul plecă pășind militărește. Din fericire se întunecase devreme și nimeni nu avea cum să vadă efortul lui de a se ține în echilibru pe ulița satului, cu pușca lui grea, atîrnată pe umăr.

Spre seară, Mátyás își făcu timp să dea pe la primar să se intereseze cum e cu organizarea sanitară. Primă-

vara avea cu deosebire foarte mult de lucru, îi rămînea timp puțin ca să-și mai vadă și de planurile lui.

Balázs îi răspunse dînd din mîini a neputință :

— Nu se poate realiza aici așa ceva, fiule. Oamenii de aici nu-s buni de așa ceva. Nu înțeleg. S-ar prinde în horă poate dacă le-am oferi noi o baniță-două de grîu. Dar ca vreun om sănătos să-i plătească el doctorului, asta nu vrea să priceapă nimeni. Sînt înapoiați oamenii de aici, fiule... Dar un pahar de vin poți să ciocnești cu cel mai bun prieten al tatălui tău ! Trebuie să-l bei, dacă te poftesc eu !

XIV

Deosebit de agitat, Deák Attila, îndată ce se lumină de ziuă, se prezentă la familia Mártonffy. Ceața de primăvară se tîra leneșă înspre costișele dealurilor învăluind pămînturile maronii pătate cu verde.

Doamna Lenke avea un presentiment rău, se temea de orice veste. Nu de mult, în taină, scrisese niște scrisori, fără știrea soțului ei. Întîi pretorului șef Junca, apoi înălțimii sale domnului Fejszés și socotea acum zilele cînd ar putea să primească răspunsul la ele.

Li se plînsese de insuccesul afacerii care, la început, părea să fie deosebit de rentabilă. Le solicita ajutorul subliniind cu pregnanță că prietenul la nevoie se cunoaște.

Număra deci zilele.

Ce ajutor le-ar fi putut da prietenii nu prea avea habar. Ea doar ceruse, implorase, rugase stăruitor, cu cuvinte patetice, dar ce anume, nici ea singură nu știa prea bine. Aștepta un miracol. Ca să-i ierte cineva de suma ridicată ca avans pentru livrarea traverselor era imposibil, știa prea bine că lumea nu este o societate de binefaceri. Avansul trebuia returnat. Mai bine zis, ar fi trebuit returnat — iar termenul legal expirase. Deci din acest punct de vedere lucrurile puteau fi so-

cotite ca și încheiate. Dar cum s-ar mai putea remedia, prin ce mijloace ?

Ea totuși mai nădăjduia încă și îl trimitea zilnic pe Dudás, ba chiar și de două ori pe zi, la poștă să se intereseze.

Deocamdată, prietenii vechi, care se bucuraseră de atîtea ori de ospitalitatea casei Mártonffy, întîrziau să trimită măcar niște rînduri de consolare.

Conacul cu acoperiș dublu încremenise în liniște. Iar stăpînii înțepeniseră cuprinși de neputință. Timpul se învîrtejea în jurul lor și cu toate astea zilele erau lipsite de evenimente, la început încordate, apoi într-o așteptare din ce în ce mai lîncedă.

Cu mai multe zile în urmă, Deák o informase cu amănunțime despre măsurile pe care le luase ca să îndepărteze pericolul imediat. Dar vorbise atît de mult, atît de repede și de alandala despre tot felul de legi, că femeii îi vîjîia capul ascultîndu-l. În genere, de la o vreme i se lăsase o ceață pe creier. Avea amețeli, calificate de doctorul Szabó, atunci cînd i se plînsese de ele, ca avitaminoză, astenie de primăvară.

Mai deunăzi, Deák Attila, cunoscînd relațiile lui Szabó Mátyás cu familia, găsi de cuviință să spună, așa, printre altele, că ar fi auzit în oraș că împotriva tînărului medic s-ar fi înaintat un denunț.

Doamna Mártonffy întrebă surprinsă :

— Despre ce denunț vorbiți, dragă domnule doctor ?

— Nu cunosc problema. Mi-a ajuns doar așa pe la ureche. O să se lămurească, — încercă Deák să scape de precizări.

În aceste zile în care tragedia învăluise în vălul ei negru casa, domnul Mártonffy trecuse cu desăvîrșire pe plan secund. Acum intrase în scenă doamna. Forfotea din zori în seară, dădea ordine, dar numai glasul îi era categoric. Sufletul îi gemea de durere, sub apăsarea rănilor inimii. Îi trimisese la arat pe toți aceia pe care reușise să pună mîna. De parcă s-ar fi refugiat din fața cumplitei amenințări care se apropia în febra acestei activități efervescente. Discutase cu Deák chiar și despre necesitatea de a căuta pe undeva un mecanic care să pună în funcțiune tractorul mîncat de rugină. Avo-

catul promisese totul, principalul înțeles al vieții lui, zicea el, era să servească familia Mártonffy. Dar nu făcuse nimic. În sine, se gîndise chiar că tractorul îl va repara atunci cînd pămînturile vor fi trecute în proprietatea lui.

Cu mirosul lui fin, recuzită atît de necesară meseriei de avocat, intuise schimbările produse în familia Mártonffy și mai cu seamă regruparea forțelor. Stăpînul casei, Mártonffy Elek, nu înghițise toată viața lui atîta alcool ca în aceste zile împovărate de griji și emoții, Propriu-zis, treaz îl vedeai doar în primele ore ale dimineții, după ce, în cursul nopții, cele cîteva ore de somn scoteau din el aburul alcoolului turnat pe gît cu o zi înainte.

Deák trata în principal cu femeia. Pe ea o informa despre cursul evenimentelor, ei îi prezenta mereu și mereu alte idei, care deși, ce-i drept, nu puteau salva moșia dar măcar complicau lucrurile, le întîrziau, și în felul acesta se cîștiga timp. Și cine cîștigă timp cîștigă viață ! cita el zicala.

Cu balivernele astea reușea să țină femeia între gheare le lui, o amețea, uneori o liniștea chiar. Și cînd reușea asta, zîmbea mulțumit. Își vizita din ce în ce mai des colegul, acum fără nici o fereală : era reprezentantul legal al părții adverse. Îi și spusese de mai multe ori doamnei Mártonffy :

— Știți, stimată doamnă, Radu e un om cu care se poate trata. Abia acum l-am cunoscut într-adevăr. Și nu pare foarte rigid. Desigur, trebuie luat în considerație faptul că reprezintă interesele părții adverse. Dar se poate ajunge la o învoială cu el.

Și de astă dată, cînd văzuse apropiindu-se de casă silueta devenită din cale afară de sprintenă a avocatului, femeia se grăbi să-i deschidă ușa. Nu știa dacă aduce vreo veste bună sau doar ilustrează cu noi informații împlinirea iminentă a fatalității.

— Bine ai venit, dragă domnule avocat. Cum de te-ai pornit atît de devreme ?

— Sărut mîna, doamnă.

Abia-şi mai trăgea sufletul de atîta grabă. Era ca mistuit de febră, se mişca de colo-colo, cu privirile fugărite de o nervozitate excesivă.

— Trebuie să vă comunic o veste mare. O veste uriaşă!

Femeii i se încreţi pielea.

— Vă rog, numai să nu fie o veste rea...

— Ar fi greu de prezis dacă e bună sau rea.

— Dar ce s-a mai întîmplat?

Ochii femeii reflectau spaima.

— Îndată trebuie să vină comisia.

Doamna Mártonffy îl urmărea cu ochii larg deschişi. Nu pricepea despre ce vorbeşte avocatul şi mai ales de ce este atît de agitat.

— În legătură cu problema noastră?

— Da, comisia de evaluare.

— De unde? Din ce indivizi este formată această comisie?

— A format-o Judecătoria de Ocol.

— Dar porţiunea asta a mai fost evaluată?

— Da. De către oficialităţile din sat — dădu din cap avocatul. Se vedea că regretă fiecare clipă pe care o pierdea aici.

— N-am ce zice, au evaluat cum nu se poate mai bine — remarcă femeia.

— Tocmai de aceea vine comisia să verifice!

Abia perceptibil, doamna Mártonffy zîmbi: se gîndea că au acţionat prietenii casei. Poate totuşi se întîmplă ceva în favoarea lor. Era imposibil ca pentru avansul acela să le ia tot pămîntul.

Scrisorile pe care le-a scris în taină şi la care aştepta mereu un răspuns rămîneau deocamdată secretul ei. Nu-i spusese nici avocatului despre ele, oh, cu nici un chip nu le-ar fi pomenit!

— Care e părerea dumitale, domnule avocat? Aş dori să mă liniştiţi — zise, dar în fapt ea se şi liniştise. Mîini misterioase acţionaseră din umbră şi acum toate se vor întoarce spre bine...

Avocatul îşi frecă ţeasta cheală.

— În ce mă priveşte, mi-ar fi greu să mă lansez în nişte preziceri realiste. Pentru că, nu-i aşa, există două

posibilități : ori confirmă evaluarea oficialităților sătești, ori le consideră greșite. În cazul acesta, cum e și firesc, vor evalua la o sumă mai mare partea de moșie în discuție. Se poate întîmpla — și aici își are originea dilema mea de jurist — pentru că, nu-i așa, suma pe care a stabilit-o comisia locală e foarte scăzută. Deci datoria mea de consilier juridic al familiei ar fi să lupt ca pămîntul să fie evaluat la o valoare maximă. Dar primăria, porivit legii, și-a făcut evaluarea pe baza declarației de impunere. Nici n-ar fi putut proceda altfel. Nu e instanță judecătorească, nu poate schimba nimic, își face datoria și atît.

Doamna Lenke dădu din cap. Privind buzele avocatului mișcîndu-se cu repeziciune, brusc totul i se tulbură în fața ochilor, din nou.

— Deci, nu-i așa, dacă judecătoria ridică valoarea pămînturilor, atunci poate fi pus sub semnul întrebării impozitul de bază cu care au fost impuse pămînturile. Adică va deveni evident că declarația după care am plătit impozitul anual nu corespunde realității, adică e prea redus. În cazul acesta, fiscul poate interveni afirmînd că s-a comis o declarație falsă de impunere. Și atunci, nu-i așa, se revizuiesc impozitele anuale, se pot majora retroactiv, naiba știe pe cîți ani, la care se vor adăuga și dobînzile...

Ochii femeii percepeau acum capul chel și lucios al avocatului ca pe o pată fără contururi. Doamna Mártonffy era de-a dreptul înlemnită de frică. Nu mai putea urmări expunerea de motive. Îngrozitor cît de multe probleme ridicau acele pămînturi ! În unele clipe simțea parcă năvala unui val înghețat care o tîrăște cu el și ea se zbate degeaba : se va îneca.

Și i se părea cumplit ca pe umerii ei de femeie să se prăbușească acum greutatea demolatoare a acestor necazuri și griji adunate pe parcursul atîtor ani ! De vină pentru toate astea era doar soțul ei. Iată că viața îi dă o replică cruntă.

— Sînt într-o dilemă, o dilemă foarte gravă — turuia avocatul.

— Cum credeți că e mai bine, dragă domnule avocat — repeta femeia întruna —, vă rog să apărați pînă la capăt cauza noastră.

Și îl privea pe avocat cu ochi mari, rotunzi și strălucitori. Această privire îl convinse pe Deák de încrederea deplină de care se bucura.

Și el nici nu voia altceva din partea familiei Mártonffy.

— Ceea ce ține de modestele mele capacități, puteți fi sigură, doamnă, voi face cu prisosință. Totul. Deși situația este deosebit de gravă.

Plecă mulțumit: reușise, cu o frîntură de frază, să justifice invitarea acelor domni. Lui Radu avusese timp să-i spună că, la prînz, domnii vor fi oaspeții lui; partenerul recompensă strădania lui Deák aprobînd din cap și rostind cîteva cuvinte de mulțumire. Era bine așa, măcar o scutea pe nevastă-sa de efortul pregătirii unei mese.

De la fereastra dinspre grădină a uneia dintre odăile casei boierești se vedea tocmai locul unde începea tarlaua întinsă deasupra grădinii. Lotul pornea cu o pantă ușoară urcînd costișa dealului, apoi o lua mai abrupt pînă la curbura dîmbului abia conturat și se pierdea în partea opusă într-o vale nu prea adîncă.

Dincolo de copacii înmuguriți, pe lîngă gardul părăginit de unde se contura cărăruia călcată cu piciorul, grupuri formate din cîte două sau trei siluete urcau agale. Întîi se văzură doar capetele, deasupra gardului: căciuli, apoi o pălărie orășenească, cenușie. Uneori, cîte o mînă se ridica într-un gest arătînd ceva, o alta se agăța de marginea de sus a gardului. Ici, colo, terenul era încă noroios: ocoleau probabil băltoacele.

Apoi, grupul răsfirat de bărbați se văzu din cap pînă-n picioare, părăsind poteca și urmîndu-și drumul pe cîmp deschis. Se deplasau agale.

Balázs Jóska, încălțat cu cizme, cu căciula din blană de miel dată pe ceafă, se tîra în urma lor cu nasul în pămînt necontenindu-și mersul nici măcar atunci cînd ceilalți se opreau pentru cîte o clipă. Notarul satului, călcînd mărunt, se vedea bine că nu se poate ține de

pasul întins al primarului, era evident că face eforturi să nu rămînă în urmă.

Peisajul era scăldat în strălucirea soarelui, doar arareori se furișa deasupra pămîntului înverzit cîte o umbră palidă. La mare înălțime treceau dantelele albe ale unor nori diafani care-și desenau vag conturul pe pămînt. Privirile doamnei Mártonffy iscodind înălțimile poposeau cînd și cînd pe zdrențele norilor, apoi urmăreau din nou siluetele care urcînd încet ajunseseră acum în mijlocul cîmpului. Unul dintre bărbați scoase la iveală o ruletă și se porni să măsoare. Se strînseseră toți pe lîngă el, doar cei doi jandarmi înarmați rămaseseră ceva mai departe, dar se opriseră și ei, privind de la distanță activitatea comisiei.

Un alt bărbat tînăr, venit și acesta de la oraș, scoase din servieta lui de piele niște hîrtoage ; așezîndu-se pe vine și le puse pe genunchi, le cercetă și îi făcu un semn aceluia care se îndepărta tot mai mult trăgînd panglica după sine.

Deák porni și el, aproape fugind pe urmele panglicii care părea să nu aibe sfîrșit și explicînd ceva cu vehemență.

Vagmistrul, cu prilejul acesta, își permise să se abată de la prescripțiile regulamentare : își lăsase pușca de pe umăr culcîndu-și antebrațul pe țeava ei, așa cum obișnuiau vînătorii.

Balázs se opri o clipă, privi în urmă și îl așteptă pe notar.

Radu, cu capul dat pe spate își întoarse fața către soare, trăgînd cu nesaț în piept aerul îmbibat de miresme și de mirosul greu al pămîntului.

Privind de după un colț al perdelei siluetele în mișcare, panglica, pe vagmistrul care-și scosese chipiul ca o farfurie, pe funcționarul care-și ținea foile de hîrtie pe genunchi, doamna Mártonffy simți o pornire puternică.

Dacă pînă acum fusese relativ liniștită, sau măcar se stăpînise, acum, dintr-o dată, o cuprinse o amețeală. Pierzîndu-se cu firea, năvăli în odaia alăturată :

— Elek, pentru Dumnezeu! Dumneata stai liniștit aici, de parcă afară, dincolo de pereți, nu s-ar întîmpla nimic?!

Bărbatul privi trist.

— De ce? Ce se întîmplă?

— Dumneata scapi din mînă cu ușurință și ultima posibilitate! Ultimul fir de pai!

— Nu înțeleg. Vorbește lămurit. Ce vrei?

— Dumneata poate nu știi nici că a venit comisia?

Pe Mártonffy nici măcar surescitarea nervoasă a femeii nu reuși să-l smulgă din lîncezeala lui istovită.

— Poftește-i înăuntru și nu tot croncăni, la dracu!

Obrazul femeii se crispa tot mai nervos, ochii i se roteau febril.

— Cum să-i poftesc? Ce tot spui, sfinte părinte ceresc! Ia-ți pălăria, dar repede și du-te! Acum, imediat! Grăbește-te!

Bărbatul cu pornirile amorțite pînă acum ridică brusc brațul și lovi puternic cu pumnul în masă.

— Nu sînt dispus să merg în întîmpinarea nici unei comisii! Să se ducă în fundul iadului! Cine pune piciorul în casa asta e întîmpinat după pofta mea. Dacă vreau dau mîna cu ei, dacă nu, nu! Poftește-i dumneata! Cine sînt eu să merg să-i întîmpin? Și ce fel de comisie?

— Grăbește-te, te implor! Au și început să măsoare tarlaua. Lucrează acolo!

Cuvintele îl izbiră în piept pe bărbat. Gura i se deschise pe jumătate, ochii i se holbară tîmp, în prima clipă părea că nu percepe ce i se spune. Dar în clipa următoare Mártonffy își reveni și brusc zvîrli cît colo scaunul pe care șezuse: un adevărat tunet între pereții odăii. Dintr-un salt fu la fereastră. Văzînd grupul care se mișca pe pămîntul lui, dădu un urlet. Saltul următor îl proiectă lîngă peretele opus, de unde smulse din cui cu iuțeala fulgerului arma de vînătoare.

— Am să găuresc toată banda! Îi învăț eu minte! Îndrăznesc să se pună cu mine! Îi satur eu amarnic pentru una ca asta!

Ușa se trînti în urma lui.

În imaginația doamnei Lenke reveni cu o acuitate deosebită un tablou pe care, de fapt, nu-l putuse uita niciodată. Se întîmplase în o mie nouă sute optsprezece, într-o zi cenușie de toamnă. Ploua continuu și frunzele galbene ale copacilor din grădină mureau înecate în noroi. Un grup numeros de țărani împînzise tarlaua din susul grădinii. Se învîrteau pe după gard ca un roi stîrnit de muște. Aceia nu trăgeau după ei nici o panglicuță, ci măsurau de-a lungul și de-a latul cu pasul bine întins. Seara se lăsase peste sat o ceață atît de densă că nu-ți vedeai nici vîrful nasului. Era o liniște sufocantă, doar cînd și cînd se auzea de foarte departe, abia perceptibil, cîte o împușcătură. Castelul fusese învăluit de frică, într-o tăcere grea și în beznă. Nu îndrăzniseră să aprindă nici măcar o lampă. Scrutau întunericul și liniștea. Doamna Mártonffy își simțea bătăile inimii în gîtlej. La o oră tîrzie de seară, cineva bătu în ușă. Mártonffy se repezise și atunci la pușcă, dar nu zbiera, dimpotrivă, călca în vîrful picioarelor să nu facă nici cel mai mic zgomot. Și, sprinten, a sărit pe prima fereastră...

Încerca acum să refacă în amintire mozaicul acelor evenimente de odinioară.

Desigur, ceea ce se petrece acum e cu totul diferit. Acei cîțiva oameni care se mișcă acolo, în susul grădinii, printre brazdele abia zvîntate, pe covorul înverzit al grîului semănat de cu toamnă, întinseseră panglica în numele legii care urma să decidă soarta acestei bătălii. Și nu se hotărăște acolo, pe brazde, ci în oraș, la pupitrele judecătoriei. Gîndul acesta temperă oarecum disperarea femeii. O mai calma și faptul că Deák Attila, consilierul juridic al familiei, se vedea străduindu-se printre cei care măsurau.

Între timp, membrii comisiei, în frunte cu domnul de la judecătoria de ocol, înconjuraseră partea de moșie care se vedea și, coborînd, ieșiseră din orizontul ei. Mai tîrziu reveniră pînă în colțul livezii acoperit de niște trestii pentru că gardul căzuse în timpul iernii. Domnul de la judecătorie și cel de la cadastru, care pînă acum se îndeletnicise cu hîrtiile, stăteau acum alături. Se sfătuiau aplecați deasupra planurilor desenate. Se apropiară de ei și Radu și Deák, doar Balázs și notarul

rămaseseră ceva mai deoparte. Apoi domnul de la judecătorie se îndreptă de spate și se întoarse către Balázs :

— Dumneata ce spui de asta domnule primar ? Ai semnat și dumneata adeverința de evaluare.

Balázs își netezea mustața cînd spre dreapta, cînd spre stînga. La dracu, dac-ar fi știut că vine comisia, măcar s-ar fi bărbierit.

Se întoarse pe jumătate spre marginea lină a dîmbului, apoi privi departe, undeva în lături. Părea că meditează cum anume să-i răspundă omului venit de la judecătoria de ocol. În realitate gîndurile lui hoinăreau spre cu totul altceva : Ehei, dac-ar putea să-i dea el fiică-si ca zestre măcar unul sau doi ari din pămîntul excelent al acestui hotar ! I-ar fi plăcut să-și înfunde mîna în brazda grea de arome a pămîntului ce abia se trezea la viață și să strîngă în brațe o bucată cît mai mare. Se îngrozi de acest gînd și încercă să scape de el. Simți că dacă persistă îl ia o gheară la inimă. Tii, dacă s-ar scoate la licitație ! Oare ce pun la cale cei doi avocați privitor la parcela asta ? În sat se șoptea că pămînturile sînt legate de o convenție foarte severă. Nici măcar de licitație nu va fi nevoie, se vor transcrie pur și simplu în registrul de cadastru. Se vor transcrie... dar pe numele cui ?

Își fixă concentrat bombeurile cizmelor și nu răspunse.

— Dumneavoastră ați evaluat la două mii de lei un iugăr ! zise domnul de la oraș.

— Se poate ! spuse cu o suferință reprimată Balázs.

Domnul izbucni cu supărare :

— Ce-i aia, se poate ! Ori poate ai uitat un lucru confirmat cu semnătura dumitale și cu ștampila primăriei ?

Primarul mormăi morocănos :

— Nu prea citesc eu hîrtiile...

— Ei, asta-i bună ! Bun, e totuna, nu despre asta e vorba acum, ci despre valoarea acestei tarlale ! bufni funcționarul de la judecătoria de ocol.

Situația era pe muche de cuțit, pentru că dacă funcționarul ar fi fost insolent nici Balázs n-ar fi renunțat la orgoliul lui.

Dar interveni Radu și îl prinse de mînecă pe orășan.

— Lasă. Primarul e un om de treabă. Nu-l necăji.

Schimbară cîteva vorbe între ei. Cel de la oraș vorbea foarte precipitat, vorbea întruna de parc-ar fi fost furios. Apoi se întoarse către Balázs, îl privi lung și însoțindu-și cuvintele de un gest cu capul zise :

— Pe iugăre nici nu face mai mult de două mii...

Notarul, care se retrăsese în umbra trupului greoi al primarului, nu-și putu reține un hohot de rîs.

— Dar dumneata, ca primar al satului, ce părere ai despre valoare ? — continua orășanul să-l sîcîie pe Balázs. Se părea că vrea cu orice chip să împartă răspunderea.

Primarul, din nou, își roti doar privirile. Ehei, dac-ar putea să înhațe o bucată sau două ! Oricît de puțin. Două mii de lei un iugăr ! Și se află aici, chiar lîngă sat, nici mîna nu trebuie să o întinzi și mușcă plugul din terenul moale și sfărîmicios. Privea moșia cu ochi de țăran nesățios și o ghează de voluptate și dor îi strîngea tot mai tare inima. Își întări spusele cu un gest plin de înțelepciune.

— Noi am constatat-o cu domnul notar. Împreună. — Privi în urmă în direcția din care venise hohotul de adineaori : căuta silueta subțire a notarului. — Pentru că un lucru ștampilat de noi e sfînt !

Ochii bărbatului de la judecătoria de ocol rămaseră fixați pe fața lui Balázs, dar pe obrajii lui plinuți se putea ghici efortul de a-și reține un zîmbet. Și privirile îi erau senine, blînde și iertătoare.

— Ei, acum ți-ai adus aminte ? Atunci e bine.

— Cum să nu-mi aduc aminte ? Ce e pecetluit de mine e întotdeauna adevărat. Acolo n-are nimeni de ce să-și vîre nasul !

Deák, din spatele domnilor de la oraș, făcu niște semne cu mîna. Semnele îi erau adresate lui Balázs. Dar acela nu le înțelese și nici nu-i prea păsa de ele. El privea pămîntul, respira adînc și se întoarse puțin, ca lumina puternică de martie să nu-l atingă din plin.

Comisia oficială, acum din nou în grup compact, porni înapoi spre sat. Dar în clipa aceea, de parc-ar fi răsărit din pămînt cu pușca de vînătoare pe umeri, se

ivi cu mersul lui greoi, silueta domnului Mártonffy. Ieșise pe poarta grădinii și se îndreptase în direcția în care se întorsese comisia. Îl despărțeau de grup doar cîțiva pași. Se îndrepta spre ei călcînd apăsat și omul de la judecătorie se sperie pentru o clipă. Urmă o scenă, foarte alertă, pe care, în secunda aceea, domnii de la oraș nici nu o pricepură prea bine și își holbau doar ochii.

Adică, Deák Attila, îngrozit, fu dintr-un salt lîngă vagmistru și îl prinse de braț convulsiv.

— Luați-i pușca ! Luați-o de la el !

Vagmistrul, de parcă nu l-ar fi văzut pe acela care se apropia, privea în toate părțile.

— O să tragă ! Sînt sigur ! Nu știe de glumă. Și-a ieșit complet din fire. Nenorocirea trebuie preîntîmpinată — zicea avocatul trăgîndu-l pe vagmistru de mîneca mantalei.

Vagmistrul își reveni, cu o mișcare iute își scoase pușca militară de pe umăr, armă și se puse în poziție de atac.

— Stai ! zbieră el.

Glasul lui surprinse urechile asistenței. Radu tresări și se întoarse.

Domnul de la oraș fu dintr-un salt lîngă Deák Attila, ascuns în spatele vagmistrului.

Bătrînul domn, supus, ridică ambele brațe.

Vagmistrul îi spuse ceva caporalului. Acesta se urni din loc ; scoase de pe umărul lui Mártonffy pușca de vînătoare cîrpăcită cu sîrme.

Lui Mártonffy nu-i venea să-și creadă ochilor : i se părea că are un vis de beție. Își dădu propriu-zis seama de ce s-a întîmplat abia cînd își simți umărul ușurat de greutatea armei. Fața contorsionată păli, apoi se învineți și privirea ochilor lui congestionați deveni pîrjolitoare. Vedea în fața lui un vîrtej de fețe fără contur precis.

— Te găuresc ca pe un cîine ! Mă ! — mormăi, dar atît de încet și răgușit încît nimeni nu-l auzi.

Grupul porni mai departe în jos pe panta dulce a dîmbului. Încercau să ocolească băltoacele și cu toate astea noroiul se lipea gros de tălpile încălțărilor. Deák Attila se furișă lîngă delegatul judecătoriei de ocol și

îi relată surescitat că puțin mai de mult bătrînul ăsta nebun era cît pe ce să-l împuște și pe el. Din fericire, reușise să-i smulgă arma din mînă. Celălalt asculta cu o mutră impasibilă și gravă întîmplarea născocită. Declară revoltat :

— Păi, ăsta e un pericol public ! Trebuie zăvorît sub lacăt ! Am să anunț judecătoria !

Dar Radu, dînd reprobator din cap, încercă să reducă tensiunea și să stăvilească revolta delegatului :

— Nu-i periculos. Nenorocitul, și-a băut mințile. Zbiară tot timpul. Dar — cum zice și proverbul din bătrîni — cîinele care latră nu mușcă.

Deák se bosumflă. Deci Radu nu crezuse povestea cu încercarea lui Mártonffy de a-l împușca ! Această descoperire îl umili : vreme îndelungată merse cu capul în pămînt, tăcut, ațînîndu-se pe lîngă ceilalți...

Doamna Mártonffy privise scena de după perdea. Cînd vagmistrul ridicase arma țintindu-l pe soțul ei, obrazul femeii păli și-și duse mîna dreaptă la inimă. Cînd văzu că bărbatul ei ridică brațele și că jandarmul se apropie de el și îi scoate de pe umăr pușca de vînătoare, poate cu o ură aprinsă de jignirea adusă mîndriei sale, șuieră :

— Lașul ! Neputinciosul ! Neisprăvitul ! Oh, Mártonffy Elek...

Se întoarse repede pe călcîie și încetă să mai privească pe fereastră.

Astfel scăpă atenției ei faptul că după plecarea comisiei, bărbatul rămăsese pironit locului, acolo unde fusese deposedat de vechiul și credinciosul lui tovarăș, pușca de vînătoare, că privise de cîteva ori în urmă la ferestrele scînteind în soare ale conacului. Șovăielnic, ca și cum ar fi meditat la ceva. Apoi cu pași tîrșîiți, istoviți, își continuă drumul spre culmea dîmbului.

După scurtă vreme silueta lui se pierdu sub linia orizontului.

La curte se răsturnă ordinea sordidă a zilelor obișnuite. Toată lumea alerga cu sufletul la gură, nimeni nu-și mai găsea nici locul, nici liniștea.

Dudás Ferenc aruncă o privire în grajdul vacilor. Îi sări în ochi doar semiîntunericul îngrămădit între pereți. Pe bătrînul servitor care de obicei își făcea de lucru cu vacile îl găsi abia mai tîrziu, în dosul șurei, unde încinsese o vorbă cu femeia care o ajuta pe doamna Mártonffy la bucătărie.

Șușoteau concentrați, într-o atmosferă de mare intimitate. Îndată ce simțiră pașli care se apropiau, tăcură. Bătrînul tuși și își frecă vîrful nasului. Femeia îl fixă pe Dudás cu furca ascuțită a unei priviri tăioase.

— Ce naiba ? Aici vă pitiți ?

Bucătăreasa își schimbă expresia feței devenind mai drăguță și îi zise lui Dudás cu prefăcută complicitate :

— Ia spune, Ferenc, sufletelule, ce s-a întîmplat ?

— „Ferenc, sufletelule". Auzi, domnule ! -- mîrîi Dudás pe sub mustață.

— Nimic deosebit. Ce să se fi întîmplat ? — răspunse după o vreme.

Acum încercă văcarul :

— E adevărat că se împarte moșia ?

— Cum adică se împarte ? Nu pricep — se dădu Dudás mare.

— Așa că se rupe pămîntul bucățele și își schimbă proprietarul !

— Aș, despre asta e încă prea devreme să vorbim...

Deci e totuși adevărat ! Dudás știe multe dar și-a pus lacăt la gură.

— Eu zic că ar trebui vorbit cu domnul doctor Deák — zise bătrînul.

— Ce dracu vrei să vorbești dumneata cu el ? — îi aruncă Dudás punîndu-l la punct.

Bătrînul își rosti gîndul :

— Păi, ca să ne țină pe noi și pe mai departe.

— Dumneata te-ai țicnit ? — îi răspunse Dudás printre dinți.

Dar, dacă se porniseră astfel la vorbă, nici bucătăreasa nu-și mai ascunse gîndul :

— Eu zic să vorbim mai bine cu domnul avocat Radu. Acel Deák cu capul lui chelbos nu mi-a plăcut niciodată. Așa de frumos știa să tacă și să se încline cu respect în fața domnului și stăpînului casei și uite ce a ieșit...

Ce știau ăștia? Lui Dudás îi veni o înjurătură pe vîrful limbii, dar o înghiți.

— V-au plecat mințile cu sorcova? Ce vreți cu avocații ăia? Ce vorbe nebune ați adunat de prin sat? Vă luați după zvonuri!

Femeia nu se lăsă pusă la punct, știa și ea ce știa:

— Se zvonește că ăia doi avocați or să facă împărțeală. Tot ce este aici va fi al lor. Eu o cunosc pe nevasta lui Deák, e o femeie cu o uitătură atît de severă, eu nu stau nici o clipă la bucătăria ei!

— Așa, așa, împărțiți voi zadarul! mormăi Dudás.

— Asta așa-i, noi împărțim zadarul, în timp ce alții își împart pămîntul! exclamă amărît văcarul.

Oftă. Avea familie mare acasă, în sat: nevastă, cinci copii și pe lîngă ei taică-său, mai bătrîn decît cărările satului, care prăpădea toată hrana adunată de el.

După o scurtă ezitare încercă din nou:

— Îi pasă dracului, n-au decît să care-n patru vînturi tot castelul. S-a copt destul ca să putrezească. Numai de mi-ar da simbria neplătită...

Dudás, ori de cîte ori careva dintre slugi amintea de simbria neplătită, se înfuria. Resimțea această pretenție ca un atac la propria lui persoană. De parc-ar fi fost el vinovat că înălțimea sa era dator vîndut și îi muncea fără simbrie pe oameni!

— Dumneata nu te văicări! Ține-ți gura! — îl admonestă pe bătrîn.

Dar acela îi răspunse viclean:

— Vorbește cu ușurință acela care ciupește și de ici și de colo cîte un pic...

Dudás se supără:

— Eu am restanțe mai mari ca dumneata, nu te mai plînge atît. Eu pot pretinde mai mult ca voi amîndoi! Ca voi toți cîți sînteți, la un loc!

Femeia, împăciuitoare, remarcă:

— Fiecare are cîte ceva de revendicat...

— Dar la mine să nu aibă nimeni nici o pretenție! sări Dudás.

Bătrînul spuse din nou doar atît:

— Îi e ușor aceluia căruia îi sună cheile hambarului în buzunar...

Asta era la adresa lui Dudás : căci în buzunarul lui se auzeau sunînd cheile hambarului. Adevărul e că uneori doamna îi arunca cheile : „Ferenc, trimite la moară, la măcinat !“ Sau : „Ferenc, trimite vreo douăzeci de baniţe la vînzare, la tîrg !“ Dar să zici că el avea cheile era o defăimare obraznică.

— Dumitale îţi umblă fleanca ? Ce-ţi închipui oare, în ce an sîntem ? Optsprezece ? Ehei, a trecut de mult ! Şi mai îndrăzneşti să te obrăznicești atunci cînd cari acasă laptele cu vadra ? Crezi poate că nu ştiu ?

Într-adevăr, văcarul, la muls, ascundea unul sau doi litri de lapte. Dar se întîmplase uneori ca oala care o pitea cu grijă, voind să o ia pe furiș acasă, să o găsească goală. Aştepta mereu să i se facă observaţii pentru asta, dar nimeni nu i-a zis niciodată nimic. Crezuse că un altul, tot ca el, i-o sfetirisea şi căută altă ascunzătoare.

Deci Dudás era hoţul lui.

— Am avut parte numai de ceea ce am putut înhăţa pe furiș. Iar de simbrie niciodată. Şi acum i se face şi din asta o vină omului sărman care şi-a măcinat aici zilele vieţii lui de pomană, se revoltă văcarul.

Prinseseră glas. Sufla un vînt care le şoptea că nu mai au a se teme de stăpînul casei şi nici de cucoana. O simţiseră toţi ; se adunau, şuşoteau, îşi împărtăşeau necazurile.

Dudás nu mai avea chef să continue discuţia. Cum a zis treaba cu laptele, cum s-a întors pe călcîie şi şi-a urmat drumul. Dar bucătăreasa se sperie. Dacă Dudás ăsta adusese vorba de lapte, cu siguranţă că ştia şi despre acele bucăţele de pîine şi slană pe care ea le căra ascunse sub şorţ pentru ai ei, de acasă...

În sat se zvoneau multe. Uneori prindea şi Dudás Ferenc cîte o vorbă. Ca acum, vestea asta despre împărţeala dintre cei doi avocaţi ! Ce-o fi adevărat din cîte zboară din poartă-n poartă, din casă-n casă, din om în om ? În zadar era el primit cu familiaritate în alte case, la conacul Mártonffy nu se bucura de atîta încredere încît să fie introdus în intimităţile casei.

Abia închise în urma lui poarta care dădea spre stradă, că în faţă i se ivi făptura măruntă şi vioaie a femeii lui Bouaru. Dudás întoarse capul şi ar fi dorit

să găsească o cărăruie să o evite. Dar ea se repezi de-a dreptul la el.

— Oare domnii aceia de la oraș nu i-au adus cumva domnului Mártonffy niște lei ? Se aude că vor cumpăra pămînturile și o să dea o sumă mare ca arvună.

— Au adus pe dracu ! Ce tot vorbești ?

Femeia se opri. Ținea în mîini o bucățică de hîrtie pe care o mototolea între degete.

— Uite că eu am socotit cîtă simbrie a rămas neplătită pentru zilele muncite. Lui bărbată-meu vreo douăzeci și șase, și cu cele lucrate la pădure, astă-iarnă...

Văleu, numai să nu aducă vorba careva despre munca la pădure ! Cînd auzea de asta, Dudás se înfuria ca un curcan zădărît.

— Du-ți hîrtia la naiba ! strigă la femeia mărunțică și vioaie. — Tocmai acum vă aflați în treabă ! V-ați ales și voi timpul, n-am ce zice !

Dar cuvintele mînioase nu o impresionau pe femeia lui Bouaru. Răspunse cu arțag :

— Și mie mi-au rămas datori cu nouăsprezece zile ! Și noi n-o să ne lăsăm !

— Ia-ți hîrtia și șterge-te cu ea la...

— Vai, ce nerușinat ești dumneata, domnule Dudás !

Bărbatul se gîndi o clipă, se întoarse și pînă să-l poată ajunge femeia îi încuie poarta în nas. Apoi trecu agale prin curte, ieși pe partea dinspre grădină și o luă pe acolo spre sat...

Și doamnei Mártonffy i se păru ciudat pustiul din curte. Ieși în fața ușii și, oprindu-se pe scări, destrămă cu strigătele ei liniștea grea ce se așternuse. Ar fi trebuit să strîngă cineva masa și să spele vasele. Dar nicăieri, nimeni : parc-ar fi gonit cineva lumea din ogradă. Erzsike remarcă :

— Regina asta devine tot mai nesuferită. Nici nu știu de ce trebuie să o mai ținem. N-o găsești niciodată cînd ai nevoie de ea. Și are niște mîini ca...

Maică-sa părea foarte îngîndurată, umbla cu o mutră de lunatică, negăsindu-și locul și nici nu băgă de seamă cuvintele Erzsikăi.

Într-un tîrziu apăru bucătăreasa și se ivi și Regina. Pînă să vină ea, doamna Mártonffy strînsese masa. De afară, din bucătărie, se auzea zăngănit de oale și pătrunse în cameră și zgomotul făcut de clăbuceala apei turnate în ligheanul oval, de cositor, în care se spălau vasele.

După vreo jumătate de oră larma se potoli. Bucătăria rămase goală, muierile șterseseră putina. Fenomenul o irita pe doamna Mártonffy ; rostul vieții era răsturnat, parcă era o apă care-și ieșise din albie. Se gîndea că oricînd ar putea sosi vreunul dintre prieteni și ar trebui ospătat. Ar trebui coaptă o prăjitură. Asta îi trecu de mai multe ori prin minte, dar voința îi era parcă încătușată, nu se putea apuca de nici o treabă.

Ar trebui certată Regina și admonestată bucătăreasa. Dar și intenția asta se formulă doar ca un gînd, ea nu avea putere să se'urnească, să iasă din nou în fața ușii, să strige iarăși, să cheme și să sfădească slugile, să le pună la punct pentru lenevirea lor.

Rămase singură în cameră, singură cu gîndurile ei chinuitoare, cu teama de viitor, sfîșiată de îngrijorare. Și bărbată-său tocmai acum, în aceste ceasuri de calvar își găsise să se care de acasă. Unde putea hoinări oare fără pușcă ? Deși la asta se gîndi doar vag și în treacăt.

Pierduse cu totul noțiunea timpului. Nu bănuia măcar ce oră ar putea fi, cînd se auziră din nou pași în bucătărie și se trînti ușa sobei. Privi afară. Ferenc aprinsese o țigară. Legăna o fărîmă de jăratic în palmă și o aruncă apoi, grăbit, îndărăt în sobă.

— Dumneata ești, Ferenc ? Spune-mi ce s-a întîmplat că nu văd nicăieri nici un suflet ?

Dudás trase vîrtos din țigara al cărei vîrf prinsese strălucirea jarului. Cîștigă astfel și un pic de timp pentru ca să-și mai pună gîndurile într-o oarecare ordine. Vorbi tărăgănat :

— Fug toți, care încotro. S-au pornit ca furnicile înainte de furtună. Pe urmă se adună, șușotesc. Le-am și spus...

În țigară se nimerise o așchie. Bărbatul trăgea încordat, cu forță.

Doamna Mártonffy nu avu răbdare să aștepte sfîrșitul frazei.

— Ce le-ai spus, Ferenc ? Și cui ?

— Ce ? Păi că a trecut optsprezece...

— Cum adică optsprezece ? Nu înțeleg ! se încreți fruntea femeii.

— Adică vremea cînd puteau fi batjocoriți domnii. Și împărțite pămînturile.

Picioarele doamnei, așezată în fața slugii ciucite pe scăunelul mic de bucătărie, înlemniră.

— Ce tot spui dumneata, Ferenc ?

Dudás viclean, lăsă să-i treacă întrebarea pe lîngă urechi.

— Se vorbește că avocații își împart pămînturile.

— Oh, cîte nu se vîntură prin satul ăsta ! — își pocni doamna Mártonffy palmele.

Ferenc așteptă puțin și întoarse vorba :

— Vă spun drept, nici mie nu-mi place ce se întîmplă.

— Ce nu-ți place ? A fost aici comisia de evaluare a pămîntului și din asta se face așa o problemă ? Oamenii se înșală dacă cred că eu nu știu ce se petrece. O să se rezolve toate...

Sluga părea întru totul de acord.

— Nici eu nu zic altfel. Asta-i drept. Toate se vor lămuri într-un fel. Numai că mie nu-mi place vînzoleala aia de la domnul avocat Deák. Răzbat de acolo niște hohote de rîs ! Și fata din casă nu mai contenește să care vinul de la cîrciumă.

Doamna Mártonffy, încrezătoare, zîmbi cu subînțeles. Dac-ar ști prostul ăsta de Dudás că Deák nu face altceva decît să încerce să salveze ce se mai poate salva ! Vrea să smulgă de la domnii aceia un avantaj în favoarea casei Mártonffy. Dar asta, oricum, nu-l privește pe Dudás.

— Áia s-au aliat între ei, credeți-mă pe mine. Îi știu eu pe avocați. Dacă-i vorba de buzunarul lor n-au nici tată, nici frate. Le trebuie pămîntul acela din susul grădinii !

Doamna Mártonffy nu putea admite calomnia asta. Îl puse la punct cu severitate :

— Dumneata să nu faci aprecieri. La astea nu te pricepi...

Pe Dudás îl sperie tonul și încercă să se justifice :

— Așa-i, nu mă pricep, doamne ferește ! Eu am vorbit numai așa, în general. Știu eu că prieten mai bun decît domnul doctor Deák nu are familia dumneavoastră. Nici n-am spus-o în sensul ăsta.

Ca să vezi : în marea ei singurătate, doamna Mártonffy uitase de sine și se coborîse pîn-acolo că stătea la taclale cu o slugă ! Și dacă omul se arată puțin mai apropiat, ei prind curaj și devin de îndată nerușinați și obraznici. Nu, n-are voie să-și împartă gîndurile și grijile cu slugile. Se retrase atît de demonstrativ în odaie că pe Frenc îl trecură nădușelile. Dacă-l dau afară pentru aceste cîteva vorbe care-i scăpaseră, chiar că-și poate lua rămas bun de la simbrie !

Își fumă țigara, aruncă mucul care-i ardea unghiile și aprinse îndată alta.

Deodată se auzi o bătaie în ușă. Ferenc întoarse capul, dar nu zise nimic. Dar ușa se deschise fără nici o poftire. În fața lui se ivi femeia lui Bouaru. Vai, fir-ar ea a naibii, cum a ajuns ăsta aici ? Te pomenești că a sărit gardul ! Apariția femeii îi oferea acum lui Dudás un prilej bun ca să dea glas gîndurilor pe care nu îndrăznise să le rostească în fața stăpînă-si și astfel să-i aducă la cunoștință temerile lui.

— Ai și sosit ? Mai bine te-ai tocmi vrăjitoare, că văd că te strecori în casă pe gaura cheii. Ce vrei ? Nu ți-am spus oare că domnul Mártonffy n-o să șteargă putina cu banii voștri în buzunar, bandă de cerșetori ce sînteți !? Bani, bani și iar bani ! Fiecare se ia de mine pentru datorii ! O să primiți ce vi se cuvine cînd o să aibă și înălțimea sa !

Și socotise, într-adevăr, fără greș. Strigase atît de tare, că doamna Mártonffy auzise fiece cuvîntel.

Doamna Lenke începu să bănuiască ce fierbe acolo, în lumea satului. Auzi, cică bărbatul ei nu șterge putina cu banii altora. Dar, chiar așa, unde o fi întîrziind Elek ? Începu să se îngrijoreze pentru bărbată-său. Se făcuse tîrziu, soarele era pe cale să coboare pe partea cealaltă a colinei.

Seara, adăpatul întîrzie, era bine înaintat amurgul cînd animalele, cu ugerele bălăngănind pline, se apropiară de văiugi ca o nălucire albă. Cineva învîrtea foarte grăbit roata fîntînii făcînd să zornăie lanțul. Din cauza mișcărilor smucite, apa curgea îndărăt în fîntînă. Se auzi strigătul violent al lui Dudás :

— Toată ziua numai șușoteli ! Nu ți-e rușine, om bătrîn ce ești ? Te pui la bîrfă cu femeile !

Admonestarea îi era adresată văcarului.

Dar ce-o fi cu caii ? Băteau neliniștiți cu copitele în dușumeaua grajdului și din cînd în cînd liniștea curții era spulberată de cîte un nechezat prelung și strident.

Trecură ore în șir pînă cînd se coborî iar liniștea încremenită a serii de primăvară timpurie, luînd în stăpînire întunericul curții ; nu se mai auzea nici o suflare, doar cînd și cînd clinchetul clopoțeilor prinși de grumazul cailor.

Cîteva din ferestrele casei Mártonffy se luminară și lumina vagă și gălbuie a lămpilor se strecura tristă în întunecimea care învăluia curtea. Luna nu se ivise încă. Era o seară senină, înstelată, puțin cam răcoroasă, poate în toiul nopții va da chiar un îngheț. La vremea asta de lună plină, nopțile de primăvară sînt întotdeauna mai reci.

Doamna Mártonffy își petrecuse o parte din după-amiază căutînd andrelele pe care nu mai știa unde le pusese, la loc bun. Scotocise prin sertare. Dar se dedase acestei ocupații mai mult ca un refugiu din calea năvalei presentimentelor sumbre ce o încercau. În fundul dulapului de haine găsi o rochie veche de mătase ; o desfăcu și o privi îndelung. Materialul era încă bun, ar fi putut fi recroit. Medită la lucrul acesta, o examină atent, apoi încercă să o vîre la loc. Dar nu se putea despărți de ea. Deși amintirile legate de rochia aceea se încurcau topindu-se în mintea ei într-o harababură desăvîrșită. În zadar încerca să le evoce, în memorie i se înghesuiau fără contenire mulțime de umbre. Era nervoasă, nu îndrăznea să se gîndească la nimic. Ar trebui descusută rochia și dată din nou la croit. Dar asta s-ar putea doar dacă s-ar duce la oraș, la o croitoreasă, ceea ce în împrejurările date era imposibil.

Aprinse lampa cu abajur, atîrnată deasupra mesei, doar ca să privească rochia întinsă acolo. Desigur, decolteul, azi, era puțin prea adînc. Și mînecile ar trebui lungite.

În ușa care da spre bucătărie se auzi o bătaie și ea, de parc-ar fi avut ceva de ascuns, strînse repede materialul și îl aruncă pe un scaun.

Intră Dudás. Într-o mînă ținea felinarul cu sticlă groasă, adus din grajd și, atîrnată de braț, o secure cu coadă lungă. Doamna Mártonffy îl măsură din cap pînă-n picioare neîncrezătoare și surprinsă, nu-și putea orîndui gîndurile.

— Atunci noi am porni, vă rog frumos — spuse bărbatul.

— Unde, Ferenc ?

— Să vedem ce-i încolo, către munte.

Prin inima doamnei Lenke trecu o săgeată ascuțită. Înțelese abia acum că slugile bănuiau ceva rău în legătură cu bărbată-său și voiau să pornească să-l caute. Nu reușea să scoată nici un cuvînt.

Dudás o ajută :

— Sîntem vreo șase. Dar nu ne putem împărți, pentru că, știți, sălbăticiunile ne pot ataca. Deși lampa asta e cea mai bună pavăză împotriva lor. Am împrumutat două felinare din sat.

Legănă scula care răspîndea un miros puternic de petrol. Mirosul înecăcios umplu într-o clipită toată încăperea și doamna Mártonffy simți pătrunzîndu-i în piept funinginea fumului usturător. Tuși ușor.

— Pușca n-au dat-o înapoi ?

— Nu. Poate că nici n-o să o mai dea...

— De ce n-ar da-o ? După cîte știu, autorizația e în regulă.

— Atunci poate că o să o dea.

Dudás nu o contrazise.

Îndată ce dispăru omul care bălăngănea felinarul, doamna Mártonffy gîndi : Tîmpiți mai sînt și ăștia. Ce-și închipuie ? Probabil că bărbată-său s-a dus pînă într-un sat vecin, la vreunul dintre prietenii lui. Unde în altă parte ar fi putut să dispară ? Deși, ce-i drept, în ultima

vreme nu prea hoinărea el prin împrejurimi, de obicei veneau prietenii la el. Dar medicul sublinia mereu că aerul curat îi face bine.

Prăpăstioșii ăștia reușiseră să o sperie și pe ea. Cînd îl văzuse intrînd pe Ferenc o cuprinsese frica, dar acum îi trecuse. Se liniști. Își frecă pieptul în regiunea inimii și se strădui din răsputeri să nu se gîndească la nimic.

Pe masă, un tacîm pus pentru cină rămase nefolosit. Erzsike privea insistent farfuriile și tacîmurile care reflectau strălucirile lămpii încercînd să ghicească dacă astea rămăseseră pe masă de la prînz sau fuseseră puse din nou pentru seara. O vreme nu spuse nimic. Scruta însă cu o privire atît de insistentă și ciudată chipul mai-că-si încît aceea simți nevoia să-și întoarcă fața. Ar fi trebuit să spună ceva, pentru ca tăcerea incomodă și înghețată să se topească și fiică-sa să n-o mai spioneze. Dar Erzsike i-o luă înainte :

— Unde e tata ? Încă nu s-a întors ?

Femeia nu mai putu răbda. Se aplecă înainte și începu să plîngă cu sughițuri.

Jandarmeria nu fusese anunțată de nimeni, dacă nu fusese cumva Dudás Ferenc la post. Era mai verosimil însă ca autoritățile să fi aflat de dispariția lui Mártonffy Elek din zvonurile care circulau prin sat.

Șeful de post însoțit de caporalul său apăru la curte abia a treia zi. Se vedea că se pregătise cu multă grijă pentru această deplasare. Era proaspăt bărbierit și pudra cu care se dăduse pe față lăsase urme din gros. Își pusese mantaua albastră cu nasturi strălucitori, galbeni, uniforma de paradă, pe care nu o purta niciodată în zilele obișnuite de serviciu. Fireturile trecute peste umeri scînteiau și ele cu luciul mătăsii.

Caporalul căra după el pușca bătrînă de vînătoare pe care o confiscaseră pe deal.

Cînd plutonierul-major, pocnind din călcîie și înclinîndu-se, își încheie prezentarea, întinse stăpînei casei, cu deosebită politețe, cerîndu-i scuze, vechea pușcă legată cu sîrmă.

— Îmi pare rău, doamnă. Pușca nici nu era încărcată...

Convorbirea decurgea lent. Doamna Mártonffy stătea în fața lor cu o ținută orgolioasă, cu mijlocul drept, cu capul înclinat puțin pe spate. Îl privea pe plutonierul major printre gene. Această ținută ca și privirea exprimau o nemăsurată mîndrie și superioritate care se desprindeau din toată făptura ei. Nu mulțumi pentru strădania vagmistrului care-i adusese acasă arma confiscată, nu-i oferi nici măcar un scaun.

Șeful de post care se simțea destul de incomod în haina lui de paradă, croită, dintr-o stofă fină, albastru-deschis, cu cizmele care scîrțîiau la fiecare mișcare, încercă să abordeze problema pe care trebuia să o lămurească la modul cel mai cu tact posibil. Începu, luînd-o pe departe, să se intereseze de starea sănătății domnului Mártonffy.

— Soțul meu nu este acasă. A plecat de cîteva zile în vizită la prietenii lui — răspunse femeia rece. Privea cu atîta superioritate mutra zugrăvită cu pudră a vagmistrului încît acela, jenat, simțea nevoia să-și tot întoarcă fața. Nu suporta privirea aceea. În fine, fu totuși nevoit să-și permită să pună întrebarea cheie — dacă îi este permis să se intereseze, unde anume se află acum domnul Mártonffy, plecat de acasă de cîteva zile.

— Dar, vă rog ! se scandalizâ femeia. Asemenea întrebare ! Doar nu este obligat să anunțe unde se duce !

Plutonierul-major se bloca și nu știu cum să depene firul informării sale ; ajunsese la un punct mort. Fixa descumpănit desenul covorului tocit și îndrăzni o nouă întrebare : cînd anume a binevoit domnul Mártonffy să plece din sînul prea stimatei sale familii.

— Asta pe dumneata nu te privește de nici un fel. Soțul meu este un om liber ! — îl respinse femeia din nou.

Și totuși acel proces-verbal trebuia încheiat și cuprins în el ce spun despre dispariție membrii familiei ! Plutonierul mai continuă o vreme cu politețurile și amabilitățile, dar apoi, fără veste, se așeză pe un scaun lîngă masă, pocni închizătoarea genții lui de piele, își puse dinainte hîrtie și toc și începu o anchetă după toate canoanele regulamentului.

Doamna Mártonffy, în fața protocolului oficial, cedă. Se prăbuși pe marginea unui scaun sprijinîndu-se cu cotul stîng de tăblia mesei și continuă să o țină cu încăpățînare pe-a ei, că bărbată-său se dusese în vizită la careva dintre prietenii lui și că din asta nu trebuie să se facă un scandal care să se audă peste șapte munți și șapte văi. Nu e o întîmplare unică să plece cineva într-o călătorie...

Cînd toate astea se așternuseră cu litere frumos rotunjite pe hîrtie, plutonierul-major își exprimă dorința de a schimba cîteva vorbe și cu domnișoara Erzsike.

Stăpîna casei se revoltă sincer :

— Dar, domnule, asta chiar este o anchetă oficială !? Eu n-am crezut că dumneata ai venit în calitate oficială... Să dai buzna așa, în intimitatea familiei, sub scutul uniformei legale !

Jandarmul se scuză din nou : n-o luați chiar așa, nici vorbă, dar în sat se șușotesc atîtea iar el, în calitate de șef de post, e obligat să urmărească evenimentele.

Dar pe domnișoara Erzsike nu avu prilejul să o interogheze.

De cînd se zvîntaseră cărările pajiștilor atît cît să se poată umbla pe ele, domnișoara nu stătea niciodată după-amiaza acasă. Ieri pornise spre poieni încă de dimineață și se întorsese abia spre seară.

Hoinărelile ei îndelungate nu puteau da nimic de bănuit nimănui. Cei care o vedeau trecînd spre cîmp și întorceau capul după ea credeau desigur că mergea în căutarea lui taică-său. Din ziua fatală cînd se făcuse descinderea comisiei de evaluare căutarea lui Mártonffy Elek se întinsese ca o molimă. Dudás privise de multe ori în urma domnișoarei care, depășind creasta dealului, pășea cu piciorușele ei sprintene spre pădure și simți chiar imboldul de a striga după ea : „Nu vă mai duceți într-acolo cînd zona aia am răscolit-o noi cu de-amănuntul, acolo nu este !“ Apoi se răzgîndea lăsînd-o să se ducă, oricum, era o osteneală zadarnică.

Ieri după-amiaza, după cîteva minute parcurse prin pădure, fata ajunse pe o înălțime de unde se vedea departe în vale. Scrută multă vreme orizontul, pînă ce,

mai încolo, la vreo jumătate de kilometru de creasta pe care se afla ea, îl descoperi pe flăcăul care păștea oile.

Ce-i drept, pe fecior nu-l zări nicăieri, în zadar cercetă ea depărtările. Dar fără îndoială turma aia era din curtea lor. Încercă să numere oile. Se apucă de două, chiar de trei ori, dar nu izbuti. Dacă-și încorda auzul, deslușea clar behăiturile. Genele dese i se închiseră și simți o ușoară buimăceală, un fel de amețeală care-i dădea tîrcoale. Mai încolo razele soarelui pătrundeau printre crengile desfrunzite ale copacilor. De jur împrejur, o liniște fără margini. Trupul i se moleși. În clipa asta, disperarea și tristețea cu care însoțea soarta tatălui ei se destrămau. Uită de tragedia ce se abătuse asupra familiei. Avea senzația că ar trebui să întindă doar brațele și s-ar ridica în înălțimi, asemeni acelei păsări care, nu departe de ea, zburînd din creangă în creangă, își chema perechea cu tot elanul fierbinte al iubirii.

Turma de oi, presărată ici colo cu mielușei albi și negri, se trăgea încetișor spre povîrniș. Erzsike porni în direcția aceea. Dar întîrzie. În timp ce ocolise creasta care se ridica dinspre pădure și trecuse spre cărăruia încă umedă de sub copaci, oile se depărtaseră binișor. Pășea iute, aproape în fugă să le ajungă.

Pînă sosi ea, feciorul îndreptase animalele spre colțul livezii. Dar oare de ce fugea ea? se ivi înspăimîntată în sinea ei întrebarea. Pășind sprinten trecu pe lîngă flăcăul care, văzînd-o pe domnișoara casei, fu cuprins de sîrg. Își ridică bîta în aer, scotea sunete nearticulate cu care mîna oile și alergînd de colo-colo aproape că zăpăci bietele animale pornite pe drumul lor către casă.

Erzsike nu-i aruncă măcar o privire. Întoarse chiar capul în altă direcție. Razele soarelui pornit către amurg învăluiră în strălucirea lor obrazul și cununa părului blond, aurindu-le.

Dar fata simți cum brusc i se aprind obrajii. Dădu capul pe spate, își muscă buzele și, mai tîrziu, ajunsă acasă, prăbușită pe un fotoliu, încercă în zadar să deslușească ce i se întîmplase.

În după-amiaza zilei următoare se iscă un vînt de miazănoapte care gonea cu repeziciune în înălțimi zdrențele norilor sfîșiați. Cînd porni Erzsike la plimbarea ei obișnuită, soarele mai strălucea încă molatic. Se îmbrăcase destul de subțire, își pusese doar o broboadă pe umeri și încălțase botine cu toc jos.

Se strecura pe cărărui de pădure, pe sub arbuști pitici, avînd doar grijă ca crengile să nu i se agațe în păr.

Îndată ce se porni vîntul, curentul rece atinse și pădurea. Păsările în dialog printre crengile copacilor dispăruseră dintr-o dată. La un singur suflu, lumea din jur încremeni și doar vaierul vîntului de martie se auzea bîntuind printre ramuri.

Fetei îi era frig. Simți apoi cum îi tremură buzele învinețite. Ar fi vrut să-și ascundă mîinile găsindu-le un cuib cald. Nu avea însă unde. Se înfășură strîns în broboada fină dar aceea nu o apăra de tăișul rece al vîntului.

Se întoarse, cu toate că discul soarelui întîrzia încă spre nord. Se grăbi să iasă din pădure, nădăjduind că, mergînd repede, trupul înghețat i se va încălzi. Dar vîntul sufla din față. Îi flutura și îi încîlcea părul.

Oile păsteau acolo, la liziera pădurii, în apropierea povîrnișului, dar mielușeii se trăgeau mai aproape de blănițele mamelor lor, căutînd să se adăpostească.

Cum nu-l zări nicăieri pe flăcău, începu să-l caute cu tot dinadinsul. Dani se ascunsese bine și doar după o scrutare îndelungă îl descoperi la marginea pădurii sub un copac rămuros, rezemat cu spatele de trunchiul scorburos.

Domnișoara se apropie de el.

O clipă se înfruntară privindu-se ochi în ochi.

Și așa cum pornise spre Sikó Dani, cu pași hotărîți, deloc șovăitori, superioară și copleșitoare, văzu obrazul brun și crăpat de vînt, pe măsură ce înainta, din ce în ce mai vag, pînă ce nu rămase din el nimic altceva decît o pereche de ochi negri cu o strălucire pîrjolitoare. Atrasă ca de un magnet, îl privea stăruitor avînd senzația că nu s-ar mai putea întoarce oricît ar fi vrut;

acești ochi o încătușaseră, o chemau și ea nu se mai putea salva de sub puterea vrajei lor.

Obrazul fetei era palid și sever, nici un mușchi nu i se clintea. Conturul vînăt de frig al buzelor încremenise.

Băiatul ar fi vrut să se piardă cu un salt în pădurea răscolită de vîjîitul vîntului, întinsă, întunecată în spatele lui, cu murmurul ei necontenit. Dar nu se putea urni de lîngă trunchiul scorburos. Parcă vedea o nălucă, o năzărire de vis.

— Mi-e frig, zise fata.

— S-a făcut frig, suflă băiatul.

— Am răcit zdravăn, repetă fata.

— N-ar trebui să ieșiți pe un asemenea vînt.

— Cînd am ieșit era frumos...

Dani ridică privirea spre înălțimi. Se uită la goana norilor, poate doar ca astfel să-și dezlipească privirile de pe obrazul fetei.

— S-a iscat din senin. Martie-i cu toane.

— Dumitale nu ți-e frig ? întrebă Erzsike clănțănind din dinți.

— La mine nu contează. Sînt învățat.

— Dumitale nu ți-e frig niciodată ?

— Cînd mi-e frig aprind un foc.

— Foc ? Aici, la marginea pădurii ? Dar oare e voie ?

— Nu chiar aici. Mai încolo — arătă băiatul cu mîna într-o direcție nelămurită.

— Ar fi bună o colibă unde să se poată adăposti cel căruia îi este frig.

— După luminiș e o casă părăsită.

— Unde ? N-o văd.

Fata se întoarse puțin.

— E aproape, dar nu se vede de aici.

— Și acolo nu se poate face foc ?

— Se poate, dacă trebuie. Dar acum nu mai e nevoie de foc.

— Mie mi-e tare frig.

Flăcăul se uită dînd din cap la broboada subțire.

— Trebuia să vă îmbrăcați mai gros.

— Da, dac-aș fi știut din timp !

Dar de ce întîrzie aici, ce vrea ? Dacă-i e chiar atît de frig de ce nu o ia la fugă pînă acasă ? E drept că de

aici pînă la grădina castelului e o jumătate de oră de mers. Dani se uită chiorîș către soare : mai e timp pînă la vremea cînd trebuia să se întoarcă, să mai culeagă oile cîte ceva aici, la liziera pădurii...

— Uite-te la mîinile mele, zise fata și întinse palma către Dani.

Băiatul privi.

Oile trecuseră peste povîrnișș și o parte îi scăpaseră de sub supraveghere, dar Sikó Dani nu băgă de seamă, el nu vedea decît mîna domnișoarei Erzsike.

Căci o mînă atît de fină și de fragilă nu văzuse de cînd era el pe lume !

Ehei, dac-ar putea-o prinde, mîngîia, încălzi. Îl cuprinse o dorință atît de lacomă că i se strîmbă și fața.

— Încălzește-o ! zise Erzsike pe neașteptate. E foarte înfrigurată !

Dani se sufoca. Simțea că-i plesnește pieptul.

Se holba la mîna întinsă spre el și atît. Încremenise fără să se poată urni. Mai tîrziu, foarte încet, murmură :

— Cum să o încălzesc ? Aici nu e foc...

— Prinde-o în mîinile dumitale, poate se încălzește.

Fata stătea la depărtare de un pas ; aștepta, se juca arborînd o mină serioasă, ca o statuie. Dar buzele nu-i mai tremurau învinețite : în obraji îi năvălise o roșeață ușoară. Flăcăului nu-i veni să-și creadă urechilor. Visează probabil. Ar trebui să se frece la ochi ca să se desmeticească. Îl lăsaseră puterile.

— La ce te uiți ? N-ai auzit ? — se răsti domnișoara.

Dani scăpă din mînă bîta, care căzu cît era de lungă la pămînt. Nici nu o băgară în seamă, nu auziră nici zgomotul. Timid, era cît pe ce să întindă mîna, cînd își aduse aminte că pielea lui e aspră, palmele crăpate. Se hotărî totuși și prinse în palmă degetele fragile ale fetei.

— Freacă-le, sînt foarte reci. Sau poate vrei să îngheț ?

— Nu vreau...

Băiatul zîmbi și zîmbetul îi dezvălui dantura albă și frumoasă.

— Mîine să faci focul, zise fata scurt și dur.

— Acolo, în căsuță ?

— Da. Sigur. În căsuță.

— Dar fumul...

— Unde e căsuța aia ?

— Puțin mai încolo.

— Arată-mi-o.

Vîntul sufla fără contenire și înserarea învăluia pădurea, copacii fosneau tot mai puternic. Ca vuietul mării. Cînd soarele pieri în spatele orizontului dinspre miazănoapte, domnișoarei i se făcu atît de frig încît fu nevoită să se cuibărească la pieptul băiatului. Oh, de cîte ori nu se gîndise ea la pieptul acesta ! Multă vreme la altceva nici nu se gîndise ! Nu regreta nici măcar că e fascinată, nici că o amețise clocotul voluptuos al dorului sîngelui ei, știa doar că pentru flăcăul acesta ar fi în stare să se ducă pînă la capătul lumii și dincolo de el...

În schimb oile o luaseră razna și cînd fata porni spre casă în întunericul serii, Dani se uită împrejur și nici că văzu pe undeva animalele care-i fuseseră încredințate pentru ca să le păzească. Alergă în toate părțile și adună oile risipite care pe lîngă o cotitură de deal, care pe liziera pădurii. Le numără și le mai numără o dată. Fu nevoit să se ostenească grozav pînă adună toată turma. Cînd în sfîrșit răsuflă ușurat că poate să le mîne spre casă auzi de undeva behăitul disperat al unui mieluț rătăcit.

Silueta Erzsikăi dispăruse în cenușiul amurgului. Vîntul sufla din ce în ce mai necruțător și pe cerul de primăvară se arătară primele stele.

Dani, alerga, șuiera, trăgea puternic cu bîta în aer, făcea toate cîte trebuia să le facă un cioban, doar-doar o putea să mîne turma. Își scuipa plămînii de atîta efort. Reuși pînă la urmă să pornească oile pe drumul povîrnișului.

Acasă, în fața ocolului, îl aștepta Dudás.

— Unde în amarul mă-ti ai hoinărit, hahaleră nevrednică ce ești, hai ?

Abia ajunse la capătul frazei că și ridică pumnul să lovească.

Dar flăcăul, de parc-ar fi avut arcuri în mușchi, sări într-o parte.

XV

Razele puternice ale soarelui de primăvară nu topiră doar zăpada din cele mai afunde văgăuni ale văilor, ci ademeniră spre casele lor și pe oamenii care, cu cîteva săptămîni în urmă, plecaseră cu camionul spre Sovata să doboare copacii.

Oferta de muncă se dovedise a fi efemeră și acolo. Ba o echipă, ba alta își strîngea sculele și o lua înspre casă. Fură concediați și unii de prin partea acestor locuri. Oamenii veneau să se plîngă la Farkas Imre iar acesta se sfătui cu Táti și cu Covrig. Hotărîră să nu se lase trimiși acasă unul cîte unul, ci să părăsească toți împreună pădurea.

În felul acesta dejucau însă planurile antreprenorului.

Bărbatul îmbrăcat în haină de piele se ivi îndată pe parchetul de lucru și, după ce încercă fără spor să-i înduplece, trecu la amenințări. Dar oamenii nu ascultară nici promisiunile, nici sudalmele. Cînd cei mai mulți se postară în fața barăcii cerîndu-și drepturile, indignarea domnului cu mutră rotofeie se mai potoli. Îi era teamă de ei. Nu îndrăzni să-i contrazică, le achită sumele cuvenite.

Exemplul fu molipsitor. Tăietorii se strîngeau la sfat în orele lor libere, făceau planuri, apoi, doar la cîteva zile după plecarea grupului lui Farkas, l-au lăsat toți baltă pe antreprenor.

Ce-i drept, spre casă nu i-a mai adus nimeni cu camionul. Drumul lung și anevoios îl făcură pe jos și cînd nevasta dădu cu ochii de Farkas Imre își pocni palmele mirîndu-se speriată :

— Ia te uită, ai nimerit casa ? Vai, în ce hal arăți ! Ca o cioară smotocită !

Își privea cu îngrijorare soțul care nu făcu decît un gest a lehamite și puse pe masă niște mărunțiș.

— Asta e tot. Deși nu mi-am îndesat mațele pe săturate, poți să mă crezi. În zadar, norocul nu se lipește de omul sărac, oricît ar da din coate.

Imre nu fusese niciodată un bărbat cu o statură impunătoare. Acum însă părea subțire ca un arac de legat

fasolea. Ochii, închiși la culoare, se surpaseră adînc în orbite, pielea feței se scofîlcise și era brăzdată de riduri adînci. Pomeții erau puternic ieșiți în afară. Barba nerasă de cîteva zile îi dădea un aspect de-a dreptul înspăimîntător.

Doar cît apucă să-și tragă sufletul și întrebă :

— Ce-i cu loturile ? Aud că e mare zarvă în jurul lor.

— Te gîndești la moșia domnului Mártonffy ?

— Păi.

— Se pare că-și schimbă stăpînul...

— Și cine va fi noul stăpîn ?

— Nu-ți face griji, nu ăia care-l muncesc.

Imre tăcu îndelung privind în gol, mișcîndu-și doar mustața zbîrlită. I-ar fi plăcut să răsucească o țigară. Dar tutunul i se isprăvise pe drum. Abia acum îi veni în minte c-ar fi trebuit să-și oprească niște bănuți pentru un pachet de tutun. Femeia însă îi ascunsese și nu-i putea lua îndărăt de la ea.

Nevastă-sa fiersese niște cartofi și îi puse dinainte. Luă cîteva înghițituri și o și porni prin sat. N-avea clipă de liniște, parcă îl mîna ceva din urmă.

Aspectul ulițelor scăldate în lumina soarelui puternic al primăverii se schimbase parcă de cînd se întoarseră oamenii din munți. Pe cărăruile pe care se așternuse deja și un strat subțire de praf treceau acum surtuce zdrențuite, cioareci cîrpiți, bocanci sau opinci scîlciate. Fețe îngîndurate, triste, întunecate, cu luciri stranii în priviri se întorceau către ochiurile geamurilor cu luciul frînt ca de un curcubeu.

Erau cîte unii pe care îi angajară îndată găzdoii pentru arat la de primăvară. Cineva trebuia să țină coarnele plugului. Dar ceilalți se învîrteau doar pe lîngă zidurile de cărămidă, văruite ale chiaburilor.

Discul strălucitor al soarelui, conștient parcă de puterea sa, își urma drumul pe bolta cerului, de la crestele dinspre răsărit ale munților pînă la dealurile dinspre apus.

Direcția vîntului se schimbase : adia o boare călduță dinspre miazăzi. Răbufnirea de miazănoapte care înghețase mîinile domnișoarei Erzsike fusese ultima demonstrație de forță a iernii. Cu toate că a doua zi timpul

se muiase, ciobanul făcu focul în casa părăsită din pădure.

În jurul focului pîlpîiau taine, la fel ca peste tot în viața oamenilor, în sat ca și în tufișurile din cîmp și din pădure.

Mergeau doi oameni pe uliță, unul venea din susul drumului, celălalt de jos. S-au întîlnit. S-au oprit. Unul îi ceru ceilualalt un foc. Întîi tăcură, apoi unul zise :

— Și cît am fost noi plecați s-a dus și domnul Mártonffy. A dispărut.

— A dispărut. Și asta e grija ta cea mai mare ?

— A mea ? Deloc. Ziceam doar așa.

Curînd grupul se mări, mai veni și-un al treilea, un al patrulea și vorba se încinse.

— S-a fost dus fără pagubă, aruncă Táti Márton, care nu putea uita cîte mizerii îi făcuse și nici simbria rămasă neplătită. — Putea să-l și omoare careva. Nici că merita altceva. Doar că în felul ăsta nu înfundă nimeni puș-căria pentru crimă.

— Cineva ar trebui să socotească ce datorii are la noi și pe urmă să ni le cerem, toți, împreună, zise Farkas.

Părul lui Dumitru ieșea cîrlionțat de sub clopul ploștit. Ochii înfundați în orbite erau umbriți de borurile pălăriei.

— Dar de la cine ?

— De la muiere — zise Covrig.

— Ar trebui încărcat lotul și cu datoria asta, spuse Farkas Imre.

Bouaru dădu cu amărăciune din mînă și își spuse gîndul :

— Nu ne lasă pe noi avocații să dăm cu nasul pe acolo, ehei.

— Trebuia cerut cît a fost din ce, comentă Sándor Pál și își vîrî mutra vicleană și prelungă în cercul celor adunați, de parcă el ar fi fost singurul îndreptățit să-și exprime o părere.

— Auzi, să trăiască un om, așa cum a trăit Mártonffy ăsta, mînca-i-ar dracii pielea ! se scandaliză o voce groasă de bărbat. Numai băutura, pălinca, vinul și bairamul. Și mulțimea de datorii ! Ne-a jupuit bine, ce-i drept !

Sándor Pál oftă cu atîta năduf că i se zburli și mustăcioara blondă :

— Ehei ! Trebuia apucat cînd aveai ce apuca ! zise din nou.

— Se pare că te mai doare sufletul și acum, se întoarse Táti spre el.

— Cum mai zvîrlea cu banii, dac-ați fi văzut ! își aminti Dumitru răsuflînd agitat.

În ultima vreme tușea mult, nicicum nu voia să-i treacă răceala prinsă în zilele reci ale iernii.

Nevastă-sa era destul de îngrijorată de asta...

Satul vuia răscolit de gîndul la loturile domnului Mártonffy. Oamenii vorbeau cu o emoție arzătoare și cu nestinsă patimă, numai și numai despre loturile din susul grădinii, pămînt de primă categorie și foarte mănos.

Din zori în seară, în jurul lotului se aduna mereu cîte un grup de săteni. Se uitau gînditori, mai de aproape sau mai de departe, la pămîntul reavăn. Hoinăreau îndelung pe lîngă brazdele însămînțate. Unii, cu pasul întins, măsurau cîte ceva. Alții îi supravegheau. Discuția aprins. Frînturi de vorbe erau purtate pe aripile adierilor. Se părea însă că și păsările se prinseseră să le facă în ciudă : o ciocîrlie, dîndu-se în ametitoarele înălțimi, își ciripea trilurile chiar deasupra capetelor lor.

Ehei, asta le picura și mai multă tristețe în suflete ! Și mai amar suspinul ce dădea să răzbată din piepturile surpate și păroase.

După ce terminau și cu contemplarea pămîntului și cu discuțiile, se întorceau în sat cu pași înceți și tîrșîiți, de parcă s-ar fi întors de la o înmormîntare. Nu mai vorbeau. Fiecare se adîncea în propriile lui gînduri.

Ehei, dacă s-ar putea smulge măcar unul sau doi ari din nemărginirea aceea verde, s-ar mai îndrepta și viața bietului om sărac !

Se adunau și alte grupuri și se duceau agale spre loturi, dar abia înspre seară, cînd se putea întrerupe aratul. Aceștia se mișcau altfel : privirile pofticioase trădau parcă siguranța că pămîntul a și fost transcris în registrul de cadastru pe numele lor. Pînă și primarul putea fi văzut acolo, în cîte un asemenea grup. Își încuraja ortacii :

— Dacă n-ar umfla prețul la mai mult decît este înregistrat în realitate, am putea să ne întovărășim cîțiva. Dar cine știe ce se mai întîmplă pînă atunci ?!

Primarul avea mai puține șanse decît partida adversă, înfrîntă în alegerile comunale. Treburile astea legate de acapararea pămînturilor nu le rezolvau alegerile, aici cuvîntul îl aveau banii ! Ori Balázs, deși se afla printre cei cu posibilități în sat, pe acest tărîm al bătăliei nu se putea măsura cu alde Sárosi Jóska.

Acele grupuri — care aveau ceva bani la chimir — făceau vîrtos cu ochiul pămînturilor care, mai devreme sau mai tîrziu, urmau să fie scoase la licitație ; se adunau și se organizau în taină ; dar discuțiile și socotelile cu privire la pămînturi nu le purtau la cîrciumă ca în genere celelalte probleme care priveau obștea ; era vorba de elaborarea unei adevărate tactici de luptă și trebuia să fie atenți ca planurile și șiretlicurile puse la cale să nu transpire și să nu fie auzite de tabăra adversă.

Balázs socotea fără încetare. Mîzgălea tot felul de file de caiet cu cifre, cu aceeași seriozitate și dăruire cu care citea și ziarele. Nevastă-sa și fiică-sa, mișcîndu-se prin casă în vîrful picioarelor, schimbau priviri pline de înțelesuri. Ce socotește oare capul familiei ? Doară nu vrea să vîndă vițelul ?

Balázs nota într-adevăr cu febrilitate ce s-ar putea preface repede în bani. Și cînd pe foaia de caiet totul era socotit și rînduită golirea grajdului se sperie. Dacă nu reușește tîrgul, cum recuperează ce prăpădește ?

Se temea că goana după achiziționarea pămîntului va fi înspre falimentul lui propriu.

Se sperie răzgîndindu-se oarecum, mai cu seamă pentru că încercarea lui de a-l convinge și pe nea Szabó Pista să-i urmeze pilda nu reuși. Îl îndemnase să prefacă în bani atîta grîu cît se arată a fi de prisos pînă la seceriș și să se scape și de animalele tinere : de vițelul care suge doar laptele vacii, de mînz, de... Să scoată bani și din piatră seacă !

Dar Szabó se opuse ridicînd din umeri :

— Eu, frate, m-am fript o dată. Mi-a fost destul să vînd pămînt cînd mi-am școlit feciorul. Am să trăiesc

eu în pace și în liniște din cît am, cum oi putea. Nu, frate, eu nu mă bag. În lumea de azi să strîngă cureaua care cum poate și să nu se zbată să urce, că poate pica de nu-și mai găsește nici capul.

Cu toate că nu s-ar fi putut spune că sufletul lui nea Szabó Pista nu vibra de emoție atunci cînd se gîndea la soarta acelor loturi. Doar era și el printre aceia care colindau pe acolo atunci cînd primarul împreună cu alți cîțiva o pornea la plimbare înspre partea de sus a satului.

Conta primarul și pe Kovács András. Îi explica îndelung lui Kovács că ocazia e unică, doar mîna trebuie să o întindă ca să o prindă. Trebuie vîndut tot ce se poate vinde și apoi cumpărat din lotul acela atît cît se poate!

Dar Kovács, tovarășul de prizonierat de altădată, răspunse îndemnurilor lui Balázs dînd reprobator din cap:

— Nu-ți încapi în piele. Te-a cuprins dorul de înavuțire. Păi, n-ai decît să faci cum te taie capul și ai să vezi tu unde ajungi. Care-i nebunul să-și pună foc propriei lui case? Care să se dezbrace de tot ce are... Pentru că ceea ce faci tu înseamnă să te dezbraci la piele pentru pămînturile alea!

Îl cunoștea bine pe Kovács. Era un om tăcut, închis în sine: coace ce coace în mintea lui dar de zis ce gîndește nu prea zice. O dată însă tot se trădase. În lagărul de prizonieri, cînd au apărut roșii și unul cu o șapcă de piele s-a urcat la o tribună și îi îndemnase să pună mîna pe armă să lupte împotriva burgheziei internaționale, Kovács chiuise cît îl țineau plămînii. Își amintea bine Bálázs: Kovács a fost acela care l-a vîrît și în treaba pe care încercase mai deunăzi s-o răscolească vagmistrul...

După toate astea, primarul cu chip rotunjor și senin făcu mototol foaia de caiet pe care-și scrisese socotelile și o aruncă în foc. Dar nu renunță la speculații. Se perpelea nopți în șir cu gîndul la pămînturile acelea. O să i le înhațe alții de sub nas. Așa o să fie. Și ăia vor fi chiar din grupul veneticului de Sárosi Jóska. Se pare că în sertarele lui Sárosi zac multe parale care așteaptă să o ia din loc. De ani de zile, cînd se ivește în sat

pămînt de vînzare, el e clientul cel mai de nădejde. De ce ar rămîne pe dinafară tocmai acum, la sfîrtecarea moșiei lui Mártonffy ?!

Uneori în grupul lui Sárosi putea fi văzut și Máthé András. Cînd, în serile respirînd susurul primăverii, ortacii se îndreptau către partea de deasupra grădinii, Máthé perora iar Kuri tăcea. Se ținea după ei și Costin, care se mișca greu din cauza burții lui umflate. Dădeau tîrcoale lotului lui Mártonffy și în capetele lor se țeseau tot felul de planuri.

Oamenii roiau în jurul pămîntului ca albinele scăpate din stup și năpustite asupra pajiștilor devreme înflorite.

După aceea, seara, se adunau cînd la unul, cînd la altul dintre găzdoi. Inimile erau pîrjolite de o febră arzătoare și ochii iradiau lumini de neîncredere. Se suspectau reciproc. Și dacă a doua zi devreme nu ar fi trebuit înhămați caii sau boii dinaintea plugurilor, ar fi fost în stare să întoarcă pe toate părțile pînă-n zorii zilei gîndurile acelea ale lor cu privire la lotul cu pricina.

Uneori Sárosi se ducea agale și singur pînă la marginea lotului, ba se întîmpla chiar să intre în casa Mártonffy și să schimbe cîteva vorbe cu stăpîna casei. Cine știe ce puneau la cale — numai ei doi ?

După ce, răsuflînd din greu ajunse pe coama dealului, Costin se apucă să socotească cam cîți ar fi aceia care nutreau în adîncul inimii speranța încheierii unui tîrg avantajos. Îi arunca priviri furișe lui Sárosi întrebîndu-se cît din tot lotul ar voi să rupă acela pentru sine. Cu siguranță, cel mai avut dintre ei avea de gînd să acapareze însuși partea cea mai mănoasă. Și dacă Sárosi își pune mintea, apoi nici jumătate din toate buzunarele satului la un loc nu pot concura cu miile lui !

Ehei, vor mai fi aici supărări ! Se vor aprinde văpăi de patimi ! În focul mistuitor al planurilor se vor preface în cenușă dușmănii vechi și vor izbucni altele noi. Cine ar putea spune dinainte cum va fi ? Dar că se va răsturna echilibrul de pînă acum al satului, asta era sigur ! Se vor alcătui fronturi noi. Ar fi bine dacă i-ar

tatona cineva pe avocați, totul s-ar arăta mai limpede și s-ar putea pune bază pe un sprijin real.

Îndată ce se înseră, Pavel Costin, scrutînd cu mare atenție împrejur, ca unul care umblă pe furiș, porni mai întîi spre casa lui Radu Silvestru, apoi spre aceea a lui Deák Attila. Se sfătui îndelung și cu unul, și cu celălalt. Dar ce anume vorbiră rămase la fel de secret ca și convorbirea dintre Sárosi și doamna Mártonffy.

Oamenii din sat dădură destul de curînd uitării dispariția lui Mártonffy. Continuau să-l caute doar familia și cei de la curte, dar cu nădejdi tot mai puține. Doamna Mártonffy era absorbită de grijile moșiei, ducea tratative, se tocmea, încerca să facă tot felul de combinații. Preluase atribuțiile stăpînului casei, se certa cu slugile tremurînd tot timpul de spaimă că în oricare clipă poate să cadă trăsnetul falimentului peste capul ei.

Dudás Ferenc se agita din zori pînă în noapte. În timp ce cerceta urmele stăpînului dispărut trebuia să se ocupe și de buna desfășurare a lucrărilor agricole de primăvară. Despre cum se realiza această muncă pe moșia Mártonffy e mai bine să nu vorbim. Argații și cei care putuseră fi totuși tocmiți să lucreze cu atelaje pămînturile curățate de zăpadă nu pridideau cu aratul.

Sikó Dani, zi după zi, întîrzia cu mînatul oilor spre casă. Pentru asta Dudás îl lua la rost înjurînd atît de cumplit încît minune mare că nu s-a prăvălit cerul peste oi cu stele cu tot. Cînd băiatul nu era destul de iute de picior se mai alegea și cu cîte-o palmă.

Dar, dintr-o dată, de pe o zi pe alta, Dudás își schimbă atitudinea față de fecior. Ba chiar începu să-i vorbească dulcegărit, îl lăudă pentru cît de bine îngrijește el oile, îi făcea o curte grozavă. Dacă Dani ar fi fost ceva mai perspicace și n-ar fi avut mintea întunecată de focul mocnit al patimii, ar fi dedus din schimbarea atitudinii lui Dudás Ferenc că se băgase de seamă cauza întoarcerii lui tîrzii de la păscutul oilor.

Dar feciorul era atît de subjugat și orbit de dezlănțuirea instinctelor încît era orb și surd la tot ce se petrecea în jurul lui. Lui nu-i mai păsa de nimic, pîndea doar potecile de pe plai și cărăruile văilor unde

trebuia să apară silueta zveltă, cu o ținută imperială și pași elastici ai domnișoarei Mártonffy Erzsike.

Obrajii Reginei erau mai tot timpul brăzdați de șiroaie de lacrimi. Nu vorbea cu nimeni. Se retrăsese din fața oamenilor iar cînd dădea cu ochii de stăpînă-sa întorcea capul sau lăsa privirea în pămînt. Apărea deseori și mama Reginei. Se retrăgeau amîndouă și șușoteau punînd ceva la cale. Cînd erau împreună, șuvoaiele de lacrimi curgeau și mai amarnic.

În durerea grea care se așternuse ca o platoșă pe sufletul doamnei Lenke, din cauza dispariției fără urmă a soțului ei, mai răzbătea totuși și cîte o rază de bucurie. Dacă bucurie se poate numi acea ușurare pe care o simți femeia după ce deschise plicul și citi scrisoarea domnului pretor șef Junca.

Iată, iată prietenii vechi și încercați ai familiei nu o părăseau la greu !

Excelența sa domnul Fejszés îi adusese la cunoștință cu două zile mai înainte că făcuse toate diligențele la secretarul de stat de resort în problema lor și că avea impresia că a reușit să împingă mersul afacerilor cu traversele într-o albie ceva mai favorabilă.

Scrisoarea pretorului șef era mai lămurită însă. Cu ajutorul prefectului județului i-au determinat pe diriguitorii căilor ferate să dea un termen nou și mai îndepărtat pentru livrarea traverselor.

Femeia îl chemă îndată pe Deák.

Cu augustă superioritate, privindu-l cu aroganță, îi zise avocatului :

— Deci, domnule avocat, ar trebui să luăm măsuri să obținem un împrumut ca să putem restitui avansul luat pentru traverse.

Ochii lui Deák, exoftalmici de felul lor, mai să-i sară din orbite atît de uluit privea la femeia din fața lui.

— Imposibil ! Asta e imposibil ! Băncile acordă foarte greu împrumuturi. Asta e imposibil ! Mai cu seamă într-o problemă atît de încurcată ! — se bîlbîia aproape, de încurcat ce era.

Nervos, bătea darabana pe tăblia mesei. Ar fi dorit să sară în picioare și să dea fuga la colegul său. Ce se

întîmplase oare? Această muiere îi ascunde ceva. Oare-i s-a clătinat încrederea ce o avusese în el? Ce-i drept, în ultima vreme el cam dăduse de înțeles că grija față de interesele familiei Mártonffy era mai mică chiar decît cele mai mărunte griji pe care le avea el zilnic.

Prudent, fără prea mare îndrăzneală, întrebă totuși:

— Vreo nouă întorsătură?

Doamna Mártonffy dădu din cap:

— Da, da! Prietenii noștri vechi au reușit să obțină amînarea termenului pentru livrarea traverselor.

Avocatul scoase din buzunar o batistă mare, albă, cu care își șterse sudoarea care-i șiroia pe frunte. Dacă așa stau lucrurile, el, încă în cursul zilei de azi, va trebui să-i telefoneze unei rude îndepărtate care ar fi trebuit să sosească în zilele astea ca să vadă partea de moșie ce urma să fie scoasă la licitație.

Capitalul, ca un arici zădărît, se cam retrăsese în ultimul timp. Dar dacă se găsea cineva întreprizător, cu inițiativă și pe lîngă asta și bine informat, putea să urnească din loc speranțe și posibilități care se jucau parcă de-a v-ați ascunselea!

Deák tremura din toate mădularele și obrazul îi era palid ca de mort.

— Nu prea cred eu asta, bîigui el.

Acum ar fi trebuit scoasă la iveală scrisoarea lui Junca Daniel și fluturată pe sub nasul avocatului. Dar femeia era mai isteață. Ridică doar din umeri. Hotărîse să-și rezolve ea singură problemele.

Deák se năpusti la colegul său.

La auzul acestei vești rele pe Radu îl cuprinse o furie atît de neagră încît ar fi avut chef să înjure cu năduf cum fac țăranii cînd vor să-și mai ușureze obida sufletului. Dar își stăpîni iritarea, ba arboră chiar un zîmbet amar în colțul buzelor coborîte în șanțuri adînci spre bărbie.

— Răbdare. Să avem răbdare. Vine ea și vremea noastră, spuse calm, fără nici o intonație.

Îl înjura pe prefect, toată banda. Scăpă două-trei remarci și cu privire la capitalurile evreiești, drept care

Deák făcu din nou ochii mari. Logica colegului îl depășea.

A doua zi, doamna Mártonffy se urcă în cabrioleta galbenă și trecu prin sat înspre gară cu atîta ostentație de parcă ar fi anunțat lumii întregi reîntoarcerea acelor ani de mult trecuți, care pentru ea fuseseră atît de frumoși și rămăseseră de neuitat.

Sărosi urmări cu o mutră acră trecerea trăsurii prin fața casei lui și pulberea care se ridica în urma ei pe cîte o porțiune de drum uscată de noroi. Dacă doamna s-a pornit la drum înseamnă că loturile vor fi înhățate de alte mîini...

În zorii zilei, cînd abia se luminase, cu toate că discul strălucitor al soarelui nu se arătase încă din dosul crestei dealului, în fața casei lui Szabó Pista se opri o căruță. Cineva îl căuta pe Mátyás. Medicul nu se sculase încă dar sări de îndată din pat și se îmbrăcă în grabă. Se mișca fără zgomot, cu grijă, se spălă în tindă, în cuibul părinților, ca să nu-și trezească soția care mai dormea.

Era chemat la un bolnav în comuna vecină.

Puțin mai tîrziu se ridică din așternut și Péter. Înainte de adăpat privi îndelung fierul plugului vechi scos la iveală de cu seară. Lucrurile stăteau cam așa : într-un an aruncau deoparte fierul vechi și scoteau la iveală unul și mai vechi. În anul următor îi venea rîndul, din nou, celui aruncat printre troace.

Zăceau în jurul lui Péter vreo trei fiare de plug unul mai ruginit decît altul, fierul tocit al unei seceri, tălpici crăpate de plug, cine ar fi putut spune oare din pricina cărei defecțiuni fuseseră aruncate la vremea lor ? Tînărul le pipăia pe rînd cu degetele lui butucănoase.

— Le-a luat dracu' pe toate. Trebuie să cumpărăm altele, noi.

Pe la nouă, cînd Jolánka abia ieșise de sub plapumă, apăru factorul și îi aduse un mandat de bani. În clipa aceea, Jolánka nu prea știa dacă să se bucure sau să se abandoneze tristeții care zăcea profund îngropată în

sufletul ei. Mandatul fusese precedat de numeroase schimburi de scrisori.

Cînd Jolánka le ceruse prima oară părinților bani de drum, maică-sa îi scrisese o scrisoare lungă și pe un ton moralizator. Precum că viața, așa și pe dincolo. Trebuie să rabde. Nu e cazul ca pentru fiecare mărunțiș să sară la ceartă. Ea îl cunoaște pe Mátyás și nu-l poate crede în stare de acele mîrșăvii grozave pe care le povestește ea în scrisoare, sau mai bine zis le dă de înțeles printre rînduri. Plecă o nouă scrisoare spre oraș. Și iar veni una răspuns. Măcelăreasa arunca în luptă întreaga ei putere de convingere ca să schimbe hotărîrea fiică-si de a face pasul plănuit, pas pe care mama îl califica drept nesăbuit și catastrofal. Cu prilejul acesta se demonstra și faptul că ea ținea mai mult la ginerele ei decît Jolánka la bărbată-său.

Totuși, în final, după multe amînări, îi trimiseră banii de drum.

După ce factorul puse banii numărați pe masă, Jolánka dispăru de acasă. Emoționată, colinda pe la vecini. Goana ei de colo-colo trezi bănuiala lui nea Pista. Ce are de căutat noră-sa prin ogrăzile altora?

După un timp Jolánka se întoarse, cu capul sus, cu umerii ițiți a jignire și intră în camera din față.

Nea Pista fuma a doua pipă. Se uită scrutător la noră-sa. Nu știa nici ce adusese factorul. Nu avea obiceiul să-și vîre nasul în treburile altora, desigur dacă ele nu priveau problemele obștii.

Tușa Mányi își făcea de lucru cu găina cea galbenă care căzuse cloșcă de vreo cîteva zile. Găina totodăcea furioasă, se smucea jignită, dar pe cuibar nu era chip să o așeze pentru că nu se adunaseră încă ouăle pe care să o pună. O trimisese pe Zsuzsika pînă la mamă-sa să împrumute niște ouă. Odată cu răbufnirea primăverii se pusese și ea pe picioare. Alerga pe stradă. cu chipul numai zîmbet, de parcă niciodată nimic nu s-ar fi întîmplat. Doar bărbată-său, cîrcotașul de Szabó Péter, dacă i-ar fi arătat mai multă milă. Măcar glasul de nu i-ar fi fost atît de oțărît și dur cînd vorbea cu ea. Măcar o dată de ar fi înflorit pe buzele lui zîmbetul de altă dată!

Ce n-ar fi dat ea să vadă măcar o singură dată zîmbetul acela !

Stăpînul casei, învăluit în norii crenelați și albăstrui ai fumului de pipă, se prefăcea a fi cufundat în propriile lui gînduri. În realitate asculta cu urechea ciulită zgomotele ce se cerneau din camera din față. Din zvonurile vagi încerca să ghicească ce face noră-sa dincolo.

Nu-i plăceau defel aceste zgomote. Aruncă o privire furișă către nevastă-sa, dar tăcea trăgînd fără ostenire din pipă, ca și pînă acum. În aerul încremenit din încăpere, fumul se învălurea tot mai dens spre tavan. Ori ăsta nu era semn bun, o știa tușa Mányi foarte bine.

Jolánka, dincolo, era într-un continuu du-te-vino. Dar oare ce aranja cu atîta zel ? Bătrînul scoase pipa din gură și o îndreptă cu mușțiucul spre ușa închisă a odăii de alături.

— Du-te, vezi ce face, îi zise femeii.

Inima îi bătea puternic, avea o presimțire rea. După scurtă vreme urechea îi prinse suspine înăbușite și sughițuri de plîns. Ehei, în ultima vreme Jolánka îndrăznise să-i spună în față niște grosolănii care lezaseră profund prestigiul lui de cap de familie. Dar acum toate astea le uitase...

Tușa Mányi se întoarse curînd cu ochii scăldați în lacrimi.

— Ce-i ? De ce bocești ? — o întrebă scurt bărbatul.

— Pentru că... Mai și întrebi ! Și astea tot din cauza ta, mai bine ți-ai pune lacăt la gură, la naiba. Așa o rușine !... Tot satul... Din cauza gurii tale... Că n-ai niciodată o vorbă bună pentru careva ! Dar rușinea o răbdăm toți !

Bătrînul făcu o mutră blîndă și nevinovată.

— Ce naiba ? Ori v-au plecat mințile cu sorcova ? Ce tot zici, tu ?

— Aia nu se mai răzgîndește. Nici nu mai stă de vorbă cu noi. E gata ! Și-a făcut și bagajele !

Bărbatul simți un val de sînge fierbinte năpădindu-i inima. Sprîncenele stufoase îi tremurau mărunt.

— Ce-s balivernele astea ? Ce tot cîrîi ?

— Vai, îmi crapă obrazul de rușine ! țipă tușa Mányi. Pleacă Jolánka, ne lasă pe toți ! Și asta ai făcut-o tu, numai tu singur !

Stăpînul casei sări în picioare, se apucă să bată cu mușticul pipei în masă, să dea alandala din mîini și să urle :

— De aici nu ! Afară din casa asta nu ! Fiecare cuvînt ieșea din pieptul lui hîrîit și înecat. — Pe poarta acestei case poate ieși numai acela căruia îi dau eu voie ! Între pereții acestei case poruncesc numai eu singur ! Păi drept cine mă luați voi pe mine ?

Trupul tușei Mányi era scuturat de un tremur mărunt. Nu găsea cuvinte cu care și-ar fi putut exprima tristețea. Spera într-o minune care de pe o clipă pe alta ar putea schimba hotărîrea Jolánkăi. Ce sordidă, goală și lipsită de viață va fi de acum înainte casa lor, — se văicarea ea și colțurile buzelor se strîmbaseră tremurînd din cauza plînsului gata să izbucnească. Își suflă nasul în șorț și în sine își tot repeta : „Asemenea rușine !“, „Asemenea ocară !“, „Fără de margini rușine !“ O lacrimă dădea naștere alteia și pe măsură ce clipele se fugăreau, plînsul ei devenea tot mai amarnic.

Szabó Pista meditä profund și oftă și el din rărunchi.

— Intră la ea și spune-i să nu plece nicăieri. Ce-a fost, a trecut. Astea se uită. Eu, unul, nu sînt supărat, spuse el categoric.

— Pot să-i zic eu orice, tu ai o gură atît de spurcată că i-ar sperla și pe mai marii iadului ! Toată vremea nu faci decît să zbieri la care cum se nimerește !

— Cine zbiară, tu ? Ce tot scornești ? Am zis eu vreodată măcar o vorbă care să o supere pe noră-mea ? Ia mai intră la ea și spune-i frumos, dar atît de dulce cît poți tu, că eu nu o las să facă nici un pas peste pragul casei mele ! O țin eu cîte zile o avea ! Și o să aibă în casa asta tot ce-i poftește ei inima.

Cît de delicate, cît de pline de caldă mîngîiere erau vorbele acestui bătrîn cu sîngele otrăvit de furii ucigașe ! Tușa Mányi se consolă auzindu-le și de pe o clipă pe alta i se opri șuvoiul lacrimilor amare. Îi miji în suflet o boare de speranță. La asemenea cuvinte calde și binevoitoare nu se poate ca cineva să rămînă cu inima

împietrită. Nu-l mai auzise pe bărbatu-său vorbind astfel de pe vremea cînd era flăcău și îi făcea ei curte. Nu-i om rău soțul ei. E ca pîinea caldă. Dar gura... Doamne sfinte... Viața, grijile, necazurile, zbaterile de tot felul, noian de zile după zile pline de greutăți...

Parcă vocea bărbatului ar fi avut puteri magice : tușa Mányi nu se consola doar, ci îi încolți în inimă și o nădejde. Își adună toată îndrăzneala de care era în stare și mai călcă o dată pragul Jolánkăi.

Abia acum băgă bătrînul de seamă că, între timp, i se stinsese pipa.

Se chinui îndelung să și-o reaprindă cu un bob de jăratic și, pînă să izbutească, femeia reveni plîngînd în hohote.

— Ei, pe naiba ! Iar ai început ? se miră el.

— Nu vrea să rămînă nici dacă-i pui soarele la picioare, luna și tot cerul înstelat ! Văleleu, ce rușine pe capul nostru ! Ce-or să mai clevetească toți ! Dar ce să-i faci, că țic în zadar îți vorbește omul ! Și mi-a mai reproșat și că în casa asta pe ea n-o iubește nimeni, că n-a simțit pic de căldură ! Auzi ? Precum că n-am iubit-o pe Jolánka !?

Bătrînul se aplecă din nou după jăratic. Doar așa, ca să nu-i vadă nevasta chipul. Dar și pipa se încăpățînă să nu scoată fum.

— Păi, așa ceva cum se poate spune ? Cică n-am iubit-o !? Ia să văd eu, cine n-a iubit-o ? Că i-aș fi rupt spinarea ăluia care ar fi îndrăznit să o supere măcar cu o privire !

Situația era cît se poate de încurcată. Oricum, cu nici un chip n-o putea lăsa pe tînăra femeie să se pornească la drum. Respira hîrîit chinuindu-se să tragă aer în piept.

Zise cu obidă :

— Are inima iască, dacă n-a simțit ea că ne e dragă. Cum să n-o fi iubit ? Că doară și Péter i-a adus struguri. Ții minte ?

Dădu din cap, da, își amintea.

— Despre asta i-ai pomenit ?

— Asta nu.

— Du-te înapoi și amintește-i de struguri. Să nu plece, că aici toată lumea o iubește.

Du-te, vino, intră și ieși, ca suveica. Sărmana tușă Mányi, cu sufletul plin de amărăciune, abia se mai ținea pe picioarele care-i tremurau ca varga.

Însă încă înainte să fi avut ea timp să pună mîna pe clanță, se deschise ușa și în prag apăru, sprintenă și fragilă, tînăra. Pe cap o pălăriuță cenușie, cu o voaletă de aceeași nuanță care-i acoperea ochii. Taiorul, mănușile, chiar și ciorapii și pantofii de aceeași culoare. Pantofii cu tocuri înalte îi desenau frumos gleznele fine. Dar ochii îi erau încercănați cu cearcăne negre pe care nici voalul nu le putea ascunde. Erau urmele desenate de frămîntările sfîșietoare ale atîtor săptămîni de suferință.

Apariția neașteptată a tinerei avu în sufletul tușei Mányi efectul pe care l-ar fi avut prăbușirea unui zăplaz. Începu să geamă și să se roage cît o țineau puterile. Se prăbuși pe marginea sobei, frecîndu-și genunchii, apoi își îngropă fața în șorț.

La început nea Pista amuți, își rotea doar ochii nu care cumva să întîlnească privirile noră-si. Cuvintele care-i frigeau gîtlejul abia le putu geme :

— Nu te duce nicăieri, ei ! Tocmai acuma vrei să ne părăsești cînd înmugurește atît de frumos primăvara ? Acum vrem să ne apucăm de arat. Pe urmă vine vara. Secerișul ! Ehei, cît sînt de frumoase aici zilele de vară ! Niciodată nu cîntă ciocîrlia atît de frumos ca la vremea secerișului, cînd nu-i nici un norișor pe cer ! Apoi, secerătorii găsesc cuiburi de prepelițe în lan. Acolo își clocește ea ouăle. Și ouăle de prepeliță sînt atît de frumoase că... Ar fi păcat să pleci din sat tocmai acum cînd iese omul în cîmp...

Se rușină de propriile lui vorbe și roșind lăsă să-i cadă bărbia în piept. Doar Jolánka nu era copil și ouăle de prepeliță sînt bucuria copiilor. Dar ce-ar putea oare să-i spună el acestei femeiuști, ceva atît de nemaipomenit de frumos încît să-i moaie inima, să topească sloiul de gheață cuibărit în ea ? Cu ce s-o rețină ? Nu-i venea nimic în minte.

Cu o mișcare bruscă și violentă ridică brațul.

— Din casa asta nu ieși, dacă zic eu ! Devenise autoritar, nu admitea să fie contrazis. Cine sînt eu oare ca să-și bată joc de mine oarecine în felul ăsta ? Caii nu-i las la gară și gata ! De ce ar pleca tocmai cineva pe care noi îl iubim ca pe propriul nostru copil !?

Dar Jolánka păși legănîndu-se cochet spre ușa cealaltă, aceea care dădea înspre curte.

— Știam dinainte că n-ai să dai caii. Mi-am angajat eu o căruță. Poate că au și înhămat.

Așa dară, de asta bătuse la ușa vecinilor ! se lumină mintea lui nea Pista. Dar o să vadă pe dracu ăla care îndrăznește să se angajeze să o ducă pe noru-sa !

Se ținea tare de tăblia mesei, cu degetele chircite. Îl încerca o amețeală. Te pomenești că Jolánka și-ar putea închipui că nu lasă să se înhame caii din zgîrcenie. Nu, pentru nimic în lume ! Doar ar fi în stare să-și pună și sufletul pe masă în fața noră-si, numai să rămînă. Dar e incapabil să-și exprime simțirile. Fiecare cuvînt rostit de el capătă alt înțeles.

— Și totuși... Și totuși... șoptea în gol, nimicit.

— Plec. M-am săturat de viața asta de aici.

Bărbatului îi tremura mustața și ochii îi străluceau umezi.

— Cu toate că noi te-am iubit, te-am fi ținut ca pe palme... Nu te duce nicăieri... Îndată trebuie să vină și Mátyás acasă...

— Plec !

Dădu din cap cu încăpățînare. Cuvîntul era scurt, tăios, ca un cuțit împlîntat în inimă.

Jolánka mai făcu un pas către ușă cînd se urniră și picioarele bărbatului care parcă pînă atunci prinseseră rădăcini. Nea Pista desena cu mușțiucul pipei cercuri absurde de supra capului molfăind continuu pentru sine că niciodată și în nici o altă casă o noră n-ar fi putut găsi iubire ca a lor. Și pe urmă, dacă nu poate fi reținută cu nici un chip, ce treabă ar mai fi și aceea, să o ducă un străin cu căruța la gară ?

Se ivise acum acel prilej unic cînd nea Pista își ajută feciorul să înhame caii la căruță. Aruncă el însuși hamul pe spinarea cailor, apoi pipăi băncuța, mai îndesă un

braț și încă unul de fîn dedesubt, ca să fie moale la șezut. Tăcea încăpățînat și dezarmat. Era trist și fără nici un chef. Cără cu mîna lui și bagajele Jolánkăi. Le așează cu grijă în codîrla carului și îngrămădi fîn între ele să nu se zgîrîie cumva geamantanele scumpe, orășenești. Dar se mișca foarte încet și cu gesturi cît se poate de neîndemînatice. Trăgea de timp.

Tușa Mányi nu-și găsea locul. Oriunde punea piciorul îi stătea cuiva în cale. Suspina, plîngea amarnic și deseori își folosea șorțul în loc de batistă. Noră-sa își luase rămas bun de la ea. Dar socrului îi veni rîndul abia după ce Jolánka se instală pe băncuța căruței. Străină, rece, îi întinse o mînă rigidă.

— Vă doresc toate cele bune...

Mînuța aia micuță și delicată nici sărutată nu putea fi, din cauză că era înmănușată. Dar în clipele astea, inima bătrînului se revoltă. Îl înțepa, să se rupă, nu alta. Iar picioarele abia îi mai țineau greutatea trupului. Păi, pe el nici nu-l sărută noră-sa ca semn de rămas bun? Asta îl durea acum cumplit. Oare e un om atît de rău el? Asta i se cuvine lui din partea acestei femeiuști?

Într-adevăr, e o muiere fără pic de suflet. Poate e chiar mai bine că pleacă...

Fu nevoit să se întoarcă, să-și șteargă pe furiș lacrimile din ochi.

Apoi poarta se deschise larg și căruța porni cu mare huruială.

Péter, în ilic și cămașă, sătea țeapăn și strîngea hățurile de parc-ar fi avut de ținut în frîu niște balauri. Dăduse capul pe spate și pălăria verde, cu boruri înguste o trăsese pe frunte. De sub pălărie îi ieșea, rebel, un cîrlionț.

Norocul lui că, în toiul dureroasei despărțiri, maică-sa nu băgase de seamă cum era îmbrăcat. Altfel l-ar fi vîrît pe fiul ei drag și arțăgos în surtuc. Soarele de martie e înșelător. Dar în surtuc, în lumina strălucitoare a primăverii, bărbatul n-are nici un haz. În schimb cămașa de pînză cu mînecile largi, da, era altceva! Flu-

turată de vînt se umfla de parc-ar fi aripi de pasăre gata să-și ia zborul. Și ilicul! Croit scurt, din postav roșu de Sighișoara. Dichisit cu șireturi verzi și cu cîte un brandenburg, cum se poartă în satul ăsta. Ce-i drept, bărbații însurați nu mai poartă ilic roșu. Îndată după ce rostesc jurămîntul „pînă la moarte", îmbrăcămintea țipătoare din timpul fecioriei e înlocuită cu ilicul negru. Dar de ce să mucegăiască haina asta frumoasă într-un fund de ladă numai pentru că obiceiurile sînt obiceiuri?

Acum, urmărindu-l cu privirea, n-au decît să se minuneze cu toții. Pot chiar să strige în urma lui. Cei doi cai odihniți zburau. Știuse el dintotdeauna că e un animal deștept calul, și are fără îndoială și suflet. Parcă l-ar fi ghicit dobitoacele astea! Abia dacă-i șuieră în șoaptă și uite-i cum gonesc de parc-ar vrea să sară peste marginea lumii...

Cei rămași, urmărindu-i cu priviri tulburi din mijlocul curții, cu sufletul cernit de tristețe, uitaseră pînă și de porțile rămase deschise. Nea Pișta, ce-i drept, le vedea, dar n-avea nici un chef să-și tîrască pașii pînă acolo ca să le închidă.

Înăuntru, în tindă, între cei doi bătrîni se lăsă o tăcere grea. Apoi, după ce suspinele tușei Mányi se mai rărira iar în inima bărbatului se mai domoli puțin fierbințeala durerii, nea Pista zise oftînd adînc:

— Tu, muiere. Eu îți zic că Jolánka asta nu ne-a iubit pe noi. Măcar că trai ca aici n-o să găsească ea nicăieri.

Vorbea despre Jolánka de parc-ar fi vorbit despre cineva mort de curînd și lăsat la cimitir. Dar deasupra mormîntului proaspăt timpul nu fusese de ajuns ca să făurească o imagine înfrumusețată a celui care părăsise această lume.

Întorcîndu-se de la gară, Péter era atît de cufundat în gîndurile lui negre că realiză abia după o bună bucată de vreme cît de tare îl pătrunsese tăișul încă ascuțit al vîntului de martie.

Soarele avea o strălucire impresiononată, cerul era străluminat de o albă incandescență, dar în zadar, mușcătura vicleană a vîntului de primăvară, jucăuș dar agresiv, nu putea fi îndulcită. Era încă prea devreme să porți doar un ilic și cămașă.

Îi era frig pe dinafară, dar tremura cumplit și pe dinăuntru, de parcă i-ar fi fost cernute oasele prin ciur. Gonea sălbatic caii și înjura cu năduf. Își putea permite, acum nu mai avea cine să-l audă.

Uneori i se ivea o vedenie tulbure. Cît de ademenitoare fusese imaginea cu tînăra femeie urcînd pe scara înaltă a vagonului și fustița gri, scurtuță, cîteva degete deasupra genunchiului! Oare nu ar fi fost el dispus să rabde cu plăcere moartea sau iadul cu toate chinurile lui pentru ea? Totul, toate cele cu cîte îi amenință popii pe oamenii care duc o viață depravată...

Suferința îi întuneca mintea aducîndu-l în pragul nebuniei. Dar sufereau și caii. Îi goni într-un trap continuu de la gară pînă ajunse în primul sat.

În fața cîrciumii din satul vecin Péter, lăsîndu-se pe spate, trase brusc de hățuri și caii se opriră opintit. Le aruncă pe spinare o pătură, le scoase zăbalele din gură și le puse fîn dinainte.

Nimic nu-l putea scoate din fire într-atît încît să uite de caii lui.

Apoi, cu mersul săltat, cu mîinile bălăngănite pe lîngă corp, trecu pragul cîrciumii. Ce-i drept, bani nu avea, nu plănuise asta de acasă, nu se pregătise pentru drum dar i se făcuse poftă de un pahar cu vin. Cîrciumarul îl cunoștea de mult. Uneori, pe vremea cînd era flăcău, dădea o fugă pînă aici să-și dezlănțuie poftele, lucru pe care nu și-l poate permite omul acasă, în satul lui.

Dacă Szabó Péter nu are bani, are în schimb onoare!

Hangiul cu bărbuță blondă și zîmbet mieros se ivi de undeva dintr-un ungher întunecos.

Péter avea noroc. La vremea asta diavolul nu adusese nici un client în afara lui în cîrciumă. Solicitarea muncilor de primăvară se resimțea peste tot și mai cu seamă la cîrciumă.

Intră fără să salute măcar. Ceru vin fiert și se azvîrli cu un gest obosit pe banca lungă. Își sprijini coatele de tăblia mesei împestrițate cu tot felul de semne cioplite în lemnul cafeniu, își cufundă capul gol de gînduri în pumni de parc-ar fi meditat și își aținti privirile în neant. Parcă își concentrase toată atenția asupra amărăciunii care-i sfîșia inima cu dinți ascuțiți ca de ferăstrău. Se auzea ai naibii de bine înlăuntrul lui ! Parcă se vîrîse o fiară care scrîșnea acolo, în dosul coastelor.

Uite și vinul. Turnă și bău.

Dădu pe gît un pahar și apoi imediat pe al doilea.

Băutura caldă, dulce-acrișoară, aromată cu cuișoare se lăsa băută. Înghiți unul după altul patru pahare. Nu era de mirare, îi degeraseră și oasele de frigul ce i se cuibărise în tot trupul. Vinul fierbinte îi puse în mișcare, în valuri călduțe, sîngele din vine și dacă-și închidea numai un pic ochii simțea cum i se răspîndește în tot corpul o dulce amorțeală.

Să bea, să se încălzească...

Vinul fiert încălzește pînă și sufletul înghețat...

Apoi căscă îndelung ochii la sticla afumată a lămpii cu petrol cu un abajur mare de tablă, care atîrna în mijlocul încăperii agățată de grinda tavanului. Privirile îi întîlniseră lampa din întîmplare dar apoi se fixaseră îndelung asupra ei. Umbla un zvon cică ultimul flăcău care spărsese lampa în cîrciuma asta fusese unul a cărui iubită era Baczó Annus. Din pricina fetei, lampa fusese făcută țăndări și după aia cinci inși intraseră la pușcărie.

Ehei, în ce hal de sălbăticie poate ajunge omul din pricina iubirii !

Pe acea Baczó 'Annus o văzuse și Péter o dată, încă în adolescență, înainte de a-și face stagiul militar. Și-o amintea perfect. O zărise la o petrecere cu dans și din clipa cînd o zărise i se lipiseră ochii de ea, rămînînd așa toată noaptea, pîrjolit de o dorință fără margini. Anna asta era o muiere cu mare renume. Feciorii roiau în jurul ei, înebuniți și cu inimile vrăjite, în timp ce ea se învîrtea zăludă în dans pînă i se tăia răsuflarea. Nici țiganul lăutar nu-și putea mișca arcușul atît de iute și

nici măcar ţambalagiul nu putea bate tactul atît de repede încît Anna să nu poată ţine ritmul ucigaş al dansului.

Se învîrteau flăcăii şi chiuiau, zburau fustele de pînză răsucindu-se în jurul gîtului, jupoanele albe imaculate, tivite cu dantele late se deschideau clopot să se oprească răsuflarea flăcăilor. Duduia podeaua unsă cu motorină de parcă ar fi trecut peste ea în goană o herghelie.

Baczó Anna, cu ochii închişi, se învîrtea ca în transă, se abandona dansului într-un ritm diavolesc pînă aproape de pierderea cunoştinţei. Cădeau ca muştele de oboseală partenerii de dans. Ar fi fost în stare să epuizeze feciorii dintr-un sat întreg. Şi, în timp ce dansa, zîmbea atît de diafan, cu o schimă de uşoară ironie în jurul buzelor, de parcă şi-ar fi rîs de toată lumea.

Pe măsură ce căldura vinului fiert se infiltra în sîngele lui Szabó Péter şi se aşternea ca o ceaţă subţire pe creierul lui, tot mai viu i se trezeau în amintire chipuri de mult îngropate. Imaginile se învălmăşeau devenind năluciri.

Într-o clipă nebună, Péter îşi dădu seama că acea vestită Baczó Anna, al cărei chip reînvia acum din cimitirul amintirilor de mult înhumate de uitare al anilor, era aidoma cu Jolánka. Ar fi putut jura, ar fi putut pune mîna în foc, atît era de sigur de adevărul viziunii lui. Nu numai părul îi semăna, nu numai zîmbetul vag ironic şi gura frumos arcuită dar pînă şi vocea era aceeaşi !

Deşi nu-şi putea aminti ca vreodată să-i fi ajuns la ureche glasul acelei diavoliţe numite Baczó Anna...

Se iscă în el o neliniştе. Pumnul proptit să-i sprijine capul începu să nu se mai simtă bine în poziţia în care şedea.. Alunecă involuntar în buzunarul ilicului, acolo unde îşi ţinea briceagul cu mîner de metal...

Îi trecu, vag, prin minte că niciodată nu trebuie să pleci la drum fără briceag. Nu poţi să ştii cînd ai nevoie să-ţi tai o nuia dintr-un tufiş de la margine de drum, să înlocuieşti codirişca biciului, care se poate rupe oricînd. Dar nu poţi ghici nici la ce cotitură ţi se iveşte un duşman în cale.

Fără nici un gînd, doar așa ca să-și mai treacă din vreme, deschise briceagul. Îl privi, pipăi cu buricul degetului lama tăioasă. Briceagul avea vîrful și lama bine ascuțite...

În ochii lui Péter se aprinse o scînteie ucigașă. Cu mîna sigură, strîngînd cu tărie prăselele, înfipse briceagul în tăblia mesei atît de puternic încît oțelul vibră ca o coardă. Oțel fin. Vechi. Poate azi nici nu se mai fabrică unul atît de bun.

Își aminti chiar și cîntecul flăcăului criminal. Pe flăcău de fapt nu-l auzise cîntînd, dar pe vremea aceea avea mare faimă și despre sîngeroasa întîmplare se auzise și în satele cele mai îndepărtate.

Căci flăcăul ăsta cată —,
Cuțitașul să mi-l scoată...

Ei bine, amintirea asta te putea scoate din minți! Imaginile care înviau în amintire îi strîngeau mintea ca între pietre de moară. Sorbea vinul cu poftă și mai ceru un litru. Simțea o sete care-l usca parcă. Se întoarse către cîrciumarul cu mers lipăit, care se mira uitîndu-se la clientul lui, căci pînă acum nu văzuse fecior jucîndu-se de unul singur cu briceagul.

— Auzi, domnule? S-a întors de la pușcărie băiatul cela, drăguțul lui Baczó Anna?

Cîrciumarul bătu mirat din picioare și își încreți fruntea forțîndu-se să-și aducă aminte. Ce, el n-avea altă treabă decît să știe cine cu cine se iubește?! Ce întrebare tîmpită!

Péter îl ajută:

— Cel care a fărîmat lampa.

Cine ar fi putut ține minte cîte lămpi au fost fărîmate în cîrciuma asta?!

Oamenii, tinerii mai cu seamă, și-or fi zicînd că și fabricanții de lămpi trebuie să trăiască.

Cîrciumarul își scutură barba înspicată cu fire cărunte.

— Lampa asta am cumpărat-o de curînd. Încă n-a sfărîmat-o nimeni.

— Bine, bine. Nu întoarce vorba. Atunci o altă lampă.

— Multe lămpi se fărîmă aici.

— Oare nu-ți amintești ? se miră Péter.

— Îmi amintesc eu multe, zise cîrciumarul într-o doară.

— Știi, flăcăul acela care a făcut și moarte de om pentru Anna.

Cine ar fi putut spune fără să aibă un registru, că pe parcursul a patruzeci de ani de cînd măsoară el băutura în încăperea asta cu pereții coșcoviți și boboșați, cine, pentru ce și pentru cine a fost înjunghiat în cîrciuma asta a lui ? Doară el nu ține evidența nici a răufăcătorilor, nici cronica inimilor orbite de iubire !

Un nume totuși i se ivi în minte. Îl rosti, poate se nimerește :

— Vă gîndiți la Sütő Gyuri ?

— Ăla e ! Chiar el !

— Într-adevăr a fărîmat lampa ! — dădu aprobator cîrciumarul din cap.

— Și s-a întors acasă ?

Cîrciumarul îl măsură bănuitor pe client. Ce poate să vrea ăsta cu Sütő Gyuri ? Ce treabă are cu el ? Oare are vreo socoteală veche de încheiat ?

Oftă din greu și cu milă :

— S-a făcut om liniștit și de treabă. Nu vatămă ăla nici măcar o muscă.

— Zici deci că a ieșit ? întrebă din nou Péter, uitîndu-se în gol.

— Da, da. Dar, de fapt, acel Süto n-a fost niciciînd un om rău. Dracu' știe ce l-a apucat în seara aceea. Eu, mă rog frumos, n-am văzut nimic, am auzit dintr-o dată un zgomot mare și încăperea s-a scufundat în întuneric. Altceva nu știu, am zis-o și la anchetă. Habar n-am avut din ce s-au luat de-au ajuns să-și scoată cuțitele.

Tăcu. Aștepta. Scruta obrazul clientului.

Dar și clientul tăcea. Privea doar întunecat în neant.

— De ce întrebați ? încercă să afle cîrciumarul.

— Așa.

— Sütő acela era un flăcău de treabă.

Acum Péter ridică privirea.

— Dar fata ?

— Care fată ?

— Păi, Baczó Anna.

— Ce-ai cu ea ?

— S-a măritat ?

— Oho ! Are și trei copii. Pe unul l-a dat și la școală.

După scurtă vreme Péter zise :

— S-a măritat deci ?

— Bineînțeles !

— Dar nu cu Sütő ?

— Cum s-ar fi putut mărita cu el, cînd el stătea la răcoare ? A luat douăzeci și cinci de ani pentru omucidere. După un timp s-a eliberat, la o amnistie. A avut noroc că a scăpat așa, altfel i-ar fi putrezit oasele acolo. În felul ăsta a stat doar vreo șase ani.

Péter se mai gîndi ce se mai gîndi, bău și întrebă :

— Dar Sütő s-a însurat ?

— Nu. El nu.

— Păi, cum ? Asta nu-i cu dreptate, se revoltă Péter.

— Nu-și găsește ăla nevastă, zise cîrciumarul și dădu din cap.

Péter avea mare chef de pus întrebări.

— Cum adică nu-și găsește nevastă ?

— Așa. Nu s-ar mărita nimeni cu el...

La asta Péter se miră :

— Cum adicătelea ? De ce ?

— Știți, el de-acu e însemnat.

Péter dădu din cap, dar obrazul i se întunecă.

— Înțeleg...

— Ucigașul. Toată lumea vede în el pe ucigaș.

— Ei, nenorocitul ! Ăsta știu că a pățit-o !

— Păi, cam așa...

— Dar dreptate nu-i, asta ți-o zic eu !

— Și totuși așa este...

Mai tîrziu din nou un oftat profund. Clientul visa, tăcea. Și cînd vorbea se uita în gol morfolind cuvinte abia auzite.

— Așa deci, Sütő s-a eliberat...

Cîrciumarul îi dădea tîrcoale curios, îl observa și intrase la o bănuială, pentru că avea mare experiență la

oameni și în aprecierea situațiilor și nu-i plăceau de fel întrebările astea privitoare la Sütő Gyuri.

— Dar de ce te interesezi atît de tare de Sütő ?

— Iaca, numai așa. Mi-am adus aminte, ridică Péter din umeri.

— O fi vreo socoteală mai veche — îi făcu cîrciumarul plin de înțeles cu ochiul.

— Așa. Veche.

— Poate ți-a rămas dator ?

— Depinde cum o luăm...

Renunță să mai încerce să afle secretul mușteriului. Cu toate că unul care numără pietrele ca ăsta, care-i picase acum lui în cîrciumă și naiba știe ce vînt îl adusese, cînd dă pe gît două-trei pahare i se dezleagă limba și-l apucă așa, un acces de sinceritate. În atîta amar de vreme, cîrciumarul cîștigase o mare experiență de viață și învățase să cunoască oamenii. Ehei, cu cîți tipi n-a avut el de-a face ?

Dar se părea că de astă dată întîmplarea făcuse să-i calce pragul cîrciumii o pasăre mai ciudată.

Acum însă clientul ridică brusc capul și se uită pătrunzător în ochii cîrciumarului.

— Dacă vrei să știi cu tot dinadinsul, am să-ți spun ! Aș vrea să beau cu el un pahar de vin, atîta tot. Cu acel anume Sütő Gyuri, care a stat la pușcărie pentru crimă.

Dacă a văzut că s-a reînodat firul vorbei, omulețul întrebă și el :

— Poate sînteți prieteni vechi și nu v-ați întîlnit de mult ?

— Eu nu l-am văzut niciodată.

— Cum așa ? Nu l-ați văzut ? Niciodată ? se miră cîrciumarul.

— Niciodată ! Nici habar n-am a cui odraslă o fi !

— Și totuși vrei să ciocnești cu el ?

— Așa ! Chiar așa !

— Ciudat ! Nu pricep.

— Nici nu te privește pe dumneata — îi aruncă Péter printre dinți.

Celălalt recepționînd duritatea răspunsului se retrase.

Adevărul era că, de cînd se eliberase din pușcărie, Sütő nu călcase pragul cîrciumii de o atît de tristă amintire pentru el. Proprietarului prăvăliei cu dever destul de mare, nu-i părea rău de asta. Nu ținea cine știe ce la Sütő, cu toate că avea grijă întotdeauna să nu-l vorbească decît de bine. Poate se temea de el. Sütő năpustise și pe capul lui destul de multe neplăceri. Pe vremea aceea trebuise să meargă deseori la tribunal, întîi pentru interogatorii, mai apoi pentru înfățișarea la procesul amînat de multe ori. Dar cîrciumarul nu văzuse și nu auzise nimic și așa o ținuse cu încăpățînare și la tribunal. Era dispus să declare sub jurămînt că îl știuse pe Sütő întotdeauna ca pe un ins liniștit și pașnic. Ehei, cu toate că făcuse nenumărate chefuri răsunătoare în cîrciuma lui !

— Stă departe ? întrebase clientul.

Omulețului roșcovan nu i se păru cu cale să răspundă de-a dreptul.

— De Sütő întrebați ?

Péter se înfurie :

— Chiar de el ! Doar nu de nașă-sa !

— Ehei, stă foarte departe, minți cîrciumarul.

— Ar trebui mers pînă la el și chemat aici.

Auzind asta, omulețul se sperie și mai rău. Începu să dea din mîini de parc-ar fi dorit să gonească niște viespi din fața nasului.

— Nu bea ăla, vă rog frumos ! N-are el bani ! E înglodat pînă-n gît în datorii.

— N-am spus să plătească el ! se întunecă Péter.

— Dar la vremea asta nici măcar nu-i acasă. L-am văzut după amiază mergînd la cîmp. Păcat de osteneală. Dar, dacă vă e cumva dator, mai bine, eu... Lăsați pe mine, îi spun eu.

Péter dădu din mînă.

— Nu pentru asta. Am întrebat doar așa. Cred că a suferit mult sărmanul pentru fata aia. Dar nu-i dreptate ! Nu este, asta ți-o spun eu ! Aș fi dorit să ciocnesc un pahar de vin cu el...

Își privea briceagul, așa cum stătea țeapăn, înfipt în tăblia mesei. Să vezi, parcă și mînerul era făcut pe măsura palmei lui. Szabó Peter privi, rînji și nu mai zise nimic.

XVI

Trecuseră opt zile de cînd stăteau cufundați în lapte de var sîmburii de cireșe și de caise cu coajă lemnoasă, venise vremea ca Péter să-i scoată și să-i întindă la soarele din ce în ce mai puternic. Se moșmondea, îi întorcea de pe o parte pe alta, să se usuce. Mátyás își îndemnase fratele, încă din iarnă, să se apuce de cultivat puieți. Aveau preț bun. Înainte de a se pune pe lucru se interesase și Péter dacă-i așa. Cu toate că la oraș se puteau vinde cu douăzeci, douăzeci și cinci de lei puietul, în sat nu-i venise nimănui ideea să se ocupe de cultivarea lor.

Soarele îi extrăsese parcă pe oameni din casele cu pereții îmbibați de mirosul amărui al fumului îngrămădit acolo pe timpul iernii.

Tușa Mányi se mutase cu rufele de spălat în curte, făcîndu-și loc pe o palmă de pămînt mai neted. Venise mîndra primăvară, ceea ce însemna că nu trebuie să mai facă lăcărie pe podelele casei în fiecare săptămînă.

Din capul locului, bătrînul privise cu neîncredere la sîmburii ăia puși la muiat. Acum însă protestul lui izbucni vehement. Cum era și firesc, nu sări de-a dreptul cu gura la fi-său, ci începu prin a hîrîi amintind arăturile și lipsa de interes pentru starea pămînturilor. Cîte tîmpenii nu le trec tinerilor ăștia prin cap? Cine a mai auzit să moi sîmburi de caise și cireșe în lapte de var?

Mîinile tușei Mányi erau cufundate într-o spumă albă-cenușie de săpun. Clăbucii erau lunecoși, dizolvau bine murdăria care se încuibase în țesătura hainelor. Săpunul îl făcea singură, îl usca și îl tăia în bucăți neregulate.

— Nu răcni. Nu începe întotdeauna ce ai de spus cu atîta gîlceavă.

— M-ați scos din răbdări, se mînia bătrînul.

— Dar unde ai fost tu nu spui. Unde ai umblat haimana în toate zilele astea frumoase și bune pentru muncă.

Nea Pista scuipă.

— La primar, dacă vrei să știi. Acolo !

— Așa. La primar. Înțeleg — dădu tușa Mányi din cap.

— Și casa primarului nu-i cîrciumă !

— Dar tu duhnești a vin. Pute de departe.

— Ține-ți gura ! Nu te tot lua de mine !

Tușa nu spuse mai multe, continuă să frece rufele cu mînecile suflecate pînă peste cot.

Tăcu și nea Pista o vreme de parc-ar fi meditat la căile întortochiate ale vieții.

— Și primarul s-a săturat de funcție, zise mai tîrziu.

— El s-a cățărat și voi l-ați ajutat ! răspunse tăios tușa Mányi.

— Destul îi pare rău.

— Cu toate că se dă mare în funcția lui.

— Și n-ar fi nimic rău în asta. Dac-ar fi vremuri mai liniștite...

— Doară n-o fi izbucnit vreun război ? îl ironiză femeia.

— Război nu. Dar satul e răscolit.

Venise în sfîrșit momentul să-și spună și tușa Mányi părerea despre treburile obștei, despre fofgăiala fără răgaz a bărbaților, despre necontenitele lor gîlcevi :

— Voi l-ați răscolit ! Din pricina voastră nu mai au oamenii liniște.

Își săltă capul și își privi nevasta de parc-ar fi văzut o părere de vis.

— Cine ? Eu ? Ție se vede că ți-a plecat mintea cu sorcova !

— Și tu ! Chiar și tu ! Numai dușmănii ! Numai răfuieli !

Nea Pista făcu un gest de dispreț.

— Ce te pricepi tu la asta ? Făcăleții, asta-i pentru muiere. Eu zic că avocații ăia doi răscolesc lucrurile. Și

notarul. E uns și ăla cu toate alifiile. Iar vagmistrul joacă după cum îi cîntă ăia. Liniștea satului o pot tulbura, dar de urma domnului Mártonffy nu sînt în stare să dea.

Ei, la asta era cazul să se întrerupă și tușa din spălat, se îndreptă și deschise urechile cît putu, o interesau veștile despre domnul Mártonffy. Îl stimulă pe bărbat cu o întrebare :

— Oare o să apară vreodată ? Tu ce crezi ?

— Nu cred nimic. Dar zic că nici pămîntul nu l-a înghițit.

— Pămîntul nu, asta așa-i.

— Ce fel de jandarmerie e asta care nu-l găsește ? Și doar au și telefon. Într-o clipită pot lua legătura și cu satul vecin și cu altele mai de departe.

Tușa Mányi căzu pe gînduri. Auzise și ea multe prin sat, îi ajunseseră la ureche ba unele, ba altele. Cu privire la dispariția domnului Mártonffy se făceau cele mai diverse presupuneri, circulau cele mai contradictorii păreri.

— Eu zic că și-a luat lumea în cap, încercă ea să-și spună propria ei credință.

— Din țară n-a putut să plece, afirmă categoric nea Pista. Și dacă n-a trecut granița de ce nu-l caută jandarmeria ?

— Cine știe, poate s-a dus pe lumea aialaltă, îl incită tușa Mányi.

— Chiar și atunci ar trebui să-l găsească !

— Și cu lotul cum o să fie acum ? înnădi vorba femeia în timp ce de pe mîini i se scurgeau picături murdare și lunecoase de spumă.

Rareori se întîmpla ca bărbatul ei să se așeze la vorbă cu ea.

— Cei doi avocați sînt un adevărat blestem pentru sat, asta ți-o spun eu — fierbea nea Szabó Pista de furie.

În realitate era foarte necăjit. Prietenul lui, Balázs Jóska, îi făcuse capul calendar cu văicărelile lui.

Femeia oftă. Ea nu avusese niciodată de-a face cu avocații dar auzise multe rele despre ei. Îi blestema și îi

înjura toată lumea. Bărbată-său știe mai bine decît ea, deci trebuie să-i accepte părerea.

— Și de data trecută ei au năpustit comisia aia pe capul moșiei — zise Szabó.

— Și ce au făcut ? Cine știe ?

— Nu știe nimeni. Tot ce au făcut, au făcut în taină.

— Dar eu zic că primarul trebuie să știe !

— Primarul ? Nu-l lasă pe el să-și bage nasul în treaba asta. Îi pun în față doar hîrtiile în care scrie că valoarea unui ar de pămînt e de două mii de lei și punct. Să semneze !

— De altfel, ce te supără pe tine comisia asta ? Au venit. S-au plimbat, și-au umplut plămînii cu aerul proaspăt al primăverii, s-au ospătat zdravăn și pe urmă au plecat. Domnilor de la oraș le place să se aerisească. Dar tu nu trebuie să-ți vîri nasul în toate !

Și cu asta, tușa Mányi ridică din umeri, își întoarse trupul sprijinit pe picioarele desfăcute și se aplecă din nou asupra albiei de spălat și își continuă treaba.

Nea Pista, într-un mod cu totul surprinzător, lăsă fără comentarii observațiile moralizatoare ale nevesti-si. Femeii i se păru suspectă treaba asta. Își observa bărbatul cu priviri furișe și, așa cum se uita la el cu coada ochiului, se convinse că nea Pista punea la cale ceva. Ce anume, se va vedea curînd.

Și, într-adevăr, după scurtă vreme bătrînul vorbi din nou :

— Iar azi a venit a doua comisie...

Acum era cazul să întrerupă iarăși spălatul, să-și reia poziția dinainte și să lase zoaiele murdare să se scurgă picătură cu picătură.

— Ce vorbești ? Ce comisie ?

— Ce știu eu ? Dar au sosit.

— Măcar de s-ar fi rupt osia căruței sub ei.

— N-au venit cu căruța, ci cu automobilul. Se vede că acum poate trece și mașina prin Gura Văii.

Asta o emoționă grozav pe gospodina care se chinuia cu spălatul și repede își șterse mîinile cu șorțul. Își asedie omul :

— Cine a spus că au venit ?

— I-am văzut și eu, nu era nevoie să zică cineva.

— Și primarul ? Nici el nu știe ?

— Ăla nu știe nimic. Să bălăngăne doar dintr-o parte în alta.

— Și-apoi, ce fel de comisie ?

Se vedea după felul cum răspunse că și sufletul lui nea Pista era ros de curiozitate :

— Dracu' știe. Au venit mulți. Vreo trei domni. Și au adus cu ei și patru jandarmi. Se zice că unul dintre domni este judecătorul de instrucție de la tribunal. Cine știe ? Dar că vor răsturna liniștea satului, asta-i sigur. S-a terminat cu tihna de aici.

Văleu, ce agitată deveni tușa Mányi. Își sucea și își răsucea ochii privind în toate părțile și ar fi vrut pe dată să dea fuga pe ulițele satului. Dar pe pietroiul rotund din fața ei ședea priponit bărbată-său și nu putea lăsa spălatul baltă ca să-și ia tălpășița. Se învîrtea de colo, colo ca o găină gata să ouă și ar fi dorit să găsească un pretext să o șteargă măcar pînă-n vecini.

— Ar trebui înhămați caii și pornit la arat.

Bărbatul însă nici nu voia să audă.

— Sau măcar ar trebui dată o raită prin sat — îl îndemnă tușa Mányi —, cine știe ce lucru important se petrece. Domnii aceia n-au venit ei fără nici un rost și, mai ales, cu mașina !

Fiecare cuvînt spus de nea Pista exprima oboseală și blazare :

— Ducă-se după ei Dumnezeu ăl bătrîn. Pe mine nu mă interesează. Mie mi-a fost destul. M-am plictisit de atîtea gîlcevi. Și, de altfel, de ce să fi venit dacă nu pentru că au născocit avocații ăia ceva nou. Probabil că iarăși în legătură cu pămînturile alea...

Puțin mai încolo, Péter întindea sîmburii pe o scîndură mare, îi mîngîia aproape și uneori lua cîte unul între buricele degetelor și îl pipăia examinîndu-l atent. Auzise oare conversația celor doi bătrîni ? Poate o auzise, dar nu-i dăduse atenție. Péter era cu totul altfel decît taică-său care vîna fără ostoire „împăciuirea", „liniștea", răscolind sub aceste vorbe umflate gîlcevile din sat. Péter era altfel făcut. Puțin îi păsa lui de trebile altora. Uite-l cum se poate adînci în contemplarea sîmburilor. În li-

niște, fără să scoată o vorbuliță. Și cum își face el de lucru cu semințele alea.

De la o vreme, Zsuzsika iarăși îi dădea tîrcoale bărbatului ei. Se uită lung la migala lui, uneori mîngîia cu cîte o privire obrazul lui indiferent și întunecat, dar tăcea. În inimă însă i se cuibăriseră simțăminte duioase și în minte i se fugăreau gînduri vesele și triste. Cînd privea fața lui Péter, i se umplea pieptul de o căldură plăcută. Ea îl mai iubește încă pe acest bărbat capricios, se liniștește cînd îi aruncă o privire, uită orice bădărănie cînd el îi zice o vorbă bună. Și, doamne, cît o chinuie Péter pe ea! Cît a suferit și a îndurat în timpul iernii și la începutul primăverii!

Ieșise și Mátyás să se bucure alături de ei de razele soarelui. Cînd primăvara își deschise porțile aurite, parcă ies și se duc și multele mizerii și boli. La vremea asta abia dacă mai găseai prin sat cîte un om prins de vreo boleșniță. Mátyás era rareori solicitat să vadă cîte un bolnav.

Care încotro, și fiecare cu ale lui, dar toată familia la un loc, era adunată în curte. Cine știe ce stare de neputință pusese stăpînire pe ei. Se întîmplă uneori să nu ai nici un chef și munca să lîncezească. Mátyás își alesese o palmă de loc unde soarele bătea din plin și, cu capul dat pe spate, își oferea fața razelor strălucitoare și calde. Cu siguranță că vorbele bătrînilor nu ajunseseră pînă la el. Mai tîrziu îi veni o idee, se ridică grăbit și intră în casă. În drumul lui trecu prin fața lui taică-său. Bătrînul nu se împăcase cu gîndul că fecioru-său, pentru școlirea căruia cheltuise cîndva atîta amar de bani, renunțase la orice șansă. De cînd Jolánka își făcuse bagajul și plecase lăsîndu-i baltă, bătrînul devenise față de fiul lui medicul morocănos și rece.

Abia dispăruse doctorul după ușă că Zsuzsika își luă inima în dinți și se furișă mai aproape de bărbatul ei. Tuși de cîteva ori. Ar fi vrut ca bărbatul să o bage în seamă. Dar el nu! Pentru nimic în lume n-ar fi întors capul spre ea, continua absorbit să migălească alegînd sîmburii.

— Tu de ce faci asta? se încumetă femeia lăsînd ochii în pămînt.

Obrazul smead, sărutat de soare, respira sănătate. Zsuzsika era vrednică, făcea parte din categoria femeilor care știau să ia viața în piept, știa să fie chibzuită, modestă, totul era ca acestui tip de femeie să-i pună soarta alături ca tovarăș de viață un om pe potrivă. Mai era vreme lungă pînă în ziua de Sfîntul Gheorghe și cu toate astea își scosese încălțările și umbla în picioarele goale ca să nu le tocească tălpile. De sub fusta cusută din postav de Sighișoara se vedeau tari și vînoase picioarele bine parc-ar fi vrut toată tinerețea ei să cocheteze cu soarele : făcute. Toată îmbrăcămintea îi era primăvăratică, de bluza croită cu pricepere îi scotea în evidență sînii pietroși.

Zsuzsika avea impresia că întrebarea ei va rămîne fără răspuns.

Péter deveni atent abia după un timp și întoarse fața spre ea.

— Fac, ca să se facă.

Răspunsul era scurt și cuprinzător. Dar în voce nu era nici o nuanță supărătoare și pe Zsuzsika o bucură și numai simplul fapt că aude glasul perechii ei.

Nu se mișcă de lîngă bărbat, privind degetele care pipăiau sîmburii. După o scurtă pauză Péter îi explică :

— Puieții au preț bun la oraș, m-am interesat eu singur. Sîmburii ăștia o să rodească bani, ai să vezi. Peste doi-trei ani ies din ei niște altoiuri și pe fiecare crenguță vor sta lipite o mulțime de bancnote, asta ți-o spun eu !

Bărbatu-său glumește, pe obrazul Zsuzsikăi înflori un zîmbet larg, liniștit și împăcat. Dar Péter rămînea serios.

Muierușca prinse curaj. Prinse și ea între degete sîmburii cu coaja înmuiată și îi observă cu atenție.

— Și de ce trebuiesc muiați în apă de var ?

— Asta așa trebuie, răspunse cu superioritate Péter. Nu te pricepi tu la asta. De unde să te pricepi ?

Dar Zsuzsikăi nici prin minte nu-i trecu să se supere pentru tonul de superioritate al bărbatului. Dimpotrivă, era atît de fericită că ar fi avut poftă să joace. Dar uitîndu-se mai atent la figura lui meditativă, la obrazul cufundat în gînduri, simți o ghează de tristețe săgetîndu-i inima. Și întrebă :

— Tu de ce te frămînți așa ?

Bărbatul ridică din umeri. Femeia continuă :

— Lui taică-tău, dumisale, nu-i place — șopti la urechea lui Péter cu un gest de intimă complicitate.

— Acum, dac-am început, o duc totuși pînă la capăt.

— Poate că tot el, bătrînul, are dreptate. Nu merită să te zbați.

— Și cum zici tu să trăiască omul ? Așa, tot scărpinîndu-se pe burtă ?

— Poți să o faci și p-asta. N-ai pentru cine să te frămînți. Trăim noi și din muncă mai puțină. Dac-am avea măcar un copil ar merita să încerci să te cuprinzi.

Ce tot spune femeia asta ? Péter o privi, dar buzele lui rămîneau în continuare lipsite de un zîmbet cît de vag. Răspunse scurt, aproape fără voie :

— Mai putem avea.

Se aplecă și continuă să sorteze șimburii.

Femeia simți în schimb fiorul unei mari și voluptuoase bucurii trecîndu-i prin piept, umplîndu-i întreaga ființă. Îi venea să cînte și să joace. Doamne, cu cît de puțin se mulțumește ea ca să se simtă împăcată !

— Să te ajut cu ceva ? întrebă și se lăsă pe vine lîngă bărbată-său gata să-i fie de folos. — Moșmondeala asta nu e treabă de bărbat, lasă-mă pe mine. Lasă asta pe seama mea.

Și tocmai în aceste clipe senine de delicată armonie se deschise portița.

Nea Szabó Pista, așezat pe pietroiul rotund din mijlocul curții, întoarse primul capul într-acolo. Și avu brusc senzația că, deasupra lui, cerul albastru strălucitor și fără nori al primăverii se despică în două și se prăbușește cu mare răbufnire peste el.

În curte intrase un jandarm cu pușca pe umăr. În spatele lui se furișa, mărunt și îndoit de spinare, ajutorul de primar. Jandarmul ar fi vrut să-l treacă în față, dar acela se ferea, așa că amîndoi făcură doar cîțiva pași spre ușa deschisă a casei.

Jandarmul duse mîna la capelă.

Tușa Mányi scăpă rufele din mînă, întorsese capul și Péter și îi privea buimac pe oamenii aceia ciudați care pătrunseseră în ograda lor. Stăpînul casei se ridică de pe

piatră cu chiu cu vai, simțind abia acum cît de tare îi apăsase piatra aceea șezutul. Abia reuși să articuleze :

— Pe cine căutați, vă rog ?

Jandarmul scoase două bilete, dar de unde le scosese nimeni dintre cei de față n-ar fi știut să o spună mai tîrziu. De pe unul citi numele lui Szabó István, de pe celălalt al fiului său, medicul Szabó Mátyás. Să vină repede, amîndoi, la primărie, dar să se grăbească !

Cînd mașina cenușie trecu zdruncinîndu-și zdravăn pasagerii pe ulița desfundată și plină de gropi a satului, Aurel Covrig își săpa tocmai grădina cît o palmă.

Privi pe furiș după mașina care lăsa în urmă o dîră groasă de fum, cinchit în așa fel încît din dosul gardului scund din nuiele nu i se vedea decît capul.

Acum, că mașina trecuse de casa lui cu ferestre strîmte și cu acoperiș de paie și frînă în fața primăriei făloase parcă de pereții ei galbeni, adică de fapt a casei în care se afla biroul notariatului, inima bărbatului la pîndă fu cuprinsă parcă de o gheară și puse stăpînire pe el o emoție chinuitoare.

Avea senzația că inima îi bate drept în gîtlej, nicidecum la locul ei firesc. De parc-ar fi vrut să-l sufoce. Instinctul îi șoptea să lase baltă săpatul grădinii, oricît l-ar fi bombănit nevasta, să zvîrle cît colo sapa și să dea fuga la Farkas Imre. Și să nu iasă pe stradă în această împrejurare, ci să o ia pe cărăruia șerpuită din dosul grădinilor, frămîntînd sub pașii grăbiți pămîntul pînă la casa lui Imre. Tot instinctul și nu logica îl îndemnase. Scrîșnea și trosnea pămîntul uscat al cărăruii grădinii sub picioarele lui. Dar acum nici că-i păsa de asta. Ajunse cu sufletul la gură la Farkas.

— Ai văzut ? Sau ai auzit ?

Imre, într-o șură nu prea înaltă, întindea pe un cearșaf niște boabe de porumb. Reușise să pună mîna pe un ar de pămînt să-l cultive în a treia parte, și găzdoiul îi trimisese cu o seară înainte porumbul de sămînță.

Frămîntat de îndoieli și neîncredere, îi interzisese femeii să se atingă de boabele galbene aurii pregătite pentru însămînțare. Îi atrăsese atenția, cu o față severă și cu un ton categoric, știind că așa e femeia, ia de unde

găsește. În casă, nici fir de mălai pentru mămăliguță și nici orătăniile care răscheau pământul din bătătură nu mai văzuseră de luni de zile nici urma vreunui bob de porumb.

Cînd liniștea șurei fu tulburată brusc de sosirea furtunoasă și neliniștea lui Covrig, prietenul lui tresări și se întoarse.

— N-am văzut nimic ! Ce s-a întîmplat ?

— Iar au descins niște domni.

Imre își șterse de cioareci mîinile prăfuite și făcu un pas îndărăt. Fără să vrea îl molipsi și pe el emoția lui Covrig :

— Apăi, vorbește ! Ce știi ?

— În clipa asta a trecut în goană pe uliță automobilul și s-a oprit în fața notariatului. Nici n-am putut să număr cîți au coborît din el. Se pregătește o dandana mare, cred eu, că erau vreo trei...

Domnii nu făcuseră un secret din descinderea lor, dar deocamdată nu se putuse afla ce vînt îi adusese.

— Tu ce crezi, frate Covrig ? — întrebă tare îngîndurat Farkas în timp ce-și răsucea o țigară. Degetele i se mișcau din obișnuință, nu era atent la ele.

— Pămînturile... lotul...

Tăcere prelungită. Covrig își privea prietenul cu ochi scînteietori așteptînd să spună ceva. Dar celălalt tăcea. Își umezi țigara cu scuipat și o aprinse. Abia după aceea spuse :

— Se poate. Pesemne.

— Eu zic așa : care poate, să se ducă la primărie și să-și ceară dreptul.

Dinspre grădină se auziră pași care se apropiau în fugă și Farkas se uită printre crăpăturile scîndurilor șurii. Parc-ar fi fost înțeleși dinainte. Și Táti venise în goană la Farkas tot prin grădină, dădu mîna cu ei în fugă și zise :

— Ce caută pe aici jandarmi din altă parte ? Ați văzut ?

— Nu. Am văzut un automobil — răspunse Covrig.

— Acum a sosit o căruță cu patru jandarmi. Îngrămădiți claie peste grămadă ca potăile. Și ăia s-au dus la birou.

Ulițele satului, pustii și liniștite pînă acum, se populară dintr-o dată.

Farkas Imre, ca unul care n-are nici o grabă, se duse în față, în casă, unde nevastă-sa încerca să aleagă dintr-o baniță de cartofi stricați ce se mai putea alege. Nimic nu era grăbire, fiecare pas și gest al lui Farkas respira calm și liniște, atîta doar că vîra între buze a doua țigară răsucită în timpul ăsta.

— Nu fugi, îi atrase atenția femeii care-și și punea broboada ca, după sfatul bărbatului, să se ducă la băcănie să cumpere niște oțet. Tu să nu știi nimic despre nimica, în schimb, pe cît se poate, află totul.

Nu trecu nici un sfert de oră și femeia, odată cu sticla cu oțet vîrîtă sub șorț, aduse acasă vești ciudate și oricum inexplicabile.

— Împart citații. Se zice că sînt de la Judecătorie. O anchetă cu ceva penal, o crimă. Adjunctul de primar zice că-i duc citație lui nea Szabó Pista și lui fiu-său, doctorul. Un alt jandarm cu un jurat s-a dus foarte grăbit la Máthé, la Kuri și la pîntecosul de Costin.

Prin valurile de fum Imre fixa pămîntul de parc-ar fi vrut să afle de acolo răspuns întrebărilor care-l frămîntau. Știa și el prea bine de lupta dintre ai lui Máthé și ai lui Szabó, dar să se fi făcut vreo crimă în sat, despre asta nu avea habar.

— Și mai ce ?

— Nu-ți ajunge ? Tot satul e răscolit !

— Oare ? ! Ce-ai văzut ?

— Ulița e plină de oameni...

— Ei, bine, stai așa — zise Imre, se întoarse, ieși pe ușă și se duse îndărăt în șură.

După cîteva minute se ivi din nou în casă și îi zise femeii :

— Ieși și tu pe-afară. Îndeamnă pe cine poți să se ducă la primărie. Ăsta-i cel mai bun prilej ca fiecare să ceară ce i se cuvine din pricina zilelor muncite pe degeaba pentru domnul Mártonffy. Și pămîntul. Pămîntul !

În timpul ăsta Covrig și Táti o luaseră la sănătoasa peste grădini, furișîndu-se ca și la venire.

Oamenii nu prea trebuiau îndemnați. Încă înainte ca nevasta lui Farkas să fi pornit la drum, mulți se îndrep-

taseră spre primărie, oprindu-se prin preajmă, adunîndu-se în grupuri, discutînd și făcînd tot felul de presupuneri.

Și grupurile se tot îngroșau, creșteau, se înmulțeau...

Atît erau de absorbiți cu descifrarea tainelor evenimentelor care bîntuiau în fața ochilor lor, că nici nu băgară de seamă cînd se amestecă printre ei făptura slăbănoagă și jerpelită a lui Farkas Imre, care însă nu întîrzie mult și luă cuvîntul :

— Nebuni am fi dac-am lăsa să ne scape din mîini pămînturile alea grozave ! Ce să mai vorbim despre atîtea zile muncă neplătite de Mártonffy ? Oare a cui sudoare a udat brazdele alea, nu a noastră ?

Primăria fusese construită cîndva fără economie. Separat un birou pentru notar și trei camere mari de locuit, alături bucătăria și cămara. Notarul de acum însă nu ocupa decît două dintre camerele de locuit, cea mai mare rămăsese liberă.

În vreme ce domnii de la oraș se cinsteau în locuința notarului, odaia liberă fu amenajată în grabă : cine ar fi putut spune de unde ieșise la iveală masa aceea lunguiață vopsită în maro, pe care o căraseră cu mare greutate în sala care huia de pustie ? Aduseseră și cîteva scaune. Unul pentru judecătorul de instrucție, altul pentru procuror, dar și pentru domnul acela morocănos cu fața rotundă despre care se șoptea că în persoana lui satul trebuie să-l cinstească pe medicul legist, acela prin mîna căruia trece ființa oricărui ciopîrțit sau cadavru pentru autopsie.

Avuseseră grijă de scaune și pentru notar și pentru domnul avocat Deák Attila. Altfel odaia răsuna de reverberații și printre pereții alburii de mucegai pașii răsunau cu ecou bubuind pe podeaua neacoperită.

În felul în care domnii, în frunte cu judecătorul de instrucție, intraseră și aproape fără zgomot își ocupaseră locurile în jurul mesei, din sala aceea sordidă exista oarecare solemnitate. Jandarmul, care pînă acum așteptase în fața mesei, încremeni în poziție de drepți. Pe umeri purta epoleți de sergent : două panglicuțe țesute cu fir auriu. Chipiul și-l atîrnase de un cui. Întinse pe masă, în fața judecătorului de instrucție, hîrtiuțele pe

care le ținuse pînă atunci în mînă. Aplecat spre urechea acelui domn de la oraș, îi spunea scuzîndu-se că pe urîta aia de babă, Lidi, nu reușiseră să o găsească pe nicăieri, bătuseră îndelung la ușa ei, întrebaseră pe la vecini, controlaseră magherniţele din curte, pieptănaseră grădina din jurul casei. Nimeni nu știa să dea vreo lămurire în ceea ce o privea și unde ar fi putut să dispară.

Deasupra mesei, domnii își apropiară capetele. Unul avea părul închis la culoare, pieptănat cu cărare, celălalt avea podoaba capilară cu frez dată doar spre spate, celui de al treilea i se vedea pielea roșietică a țestei printre firele rărite ale părului. Zumzăiau încetișor, procurorul explica ceva agitîndu-și mîinile, argumentînd cu vehemență.

Însoțit de unul dintre jandarmi a venit Kuri Pál. Pe obrazul galben-vinețiu se citea spaima. În prag se ciocni cu Máthé András, prietenul lui drag. Kuri îi arunca priviri furicase considerînd că vinovat de toate relele și necazurile care i se întîmplau acum era tocmai el.

Omul mărunțel își revenise complet după boală, nici nu mai șchiopăta pe uliță și bastonul pe care-l folosise ca sprijin îl azvîrlise pe undeva printr-un colț. Dar obrazul îi era galben ca ceara și ochii i se răsuceau strălucitori și nervoși în orbite. Costin, celălalt prieten credincios, care fusese adus mai dinainte de un alt jandarm, fusese introdus în biroul notarului și acum, stînd acolo și așteptînd, medita la evoluția sinuoasă și neprevăzută a lucrurilor.

Ușa rămăsese larg deschisă. Peste prag treceau adieri plăcute de primăvară, de parcă natura însăși ar fi avut grijă să mai răcorească sîngele înfierbîntat și pornirile iuți.

Jandarmul rămăsese acolo, santinelă înarmată în fața ușii.

Balázs Jóska, primarul satului, fu onorat într-un fel, el nu fusese obligat să aștepte în birou ca să fie interogat. Ședea acolo, în fața mesei, înfruntîndu-se din priviri cu procurorul, judecătorul de instrucție, medicul legist, notarul și cu foarte agitatul avocat Deák Attila.

Părintele satului tare nu-și găsea un loc pentru picioare. Naiba știe ce nervozitate pusese stăpînire pe gam-

bele lui de nu-și găsea astîmpăr și îi tot venea să umble, să fugă, să nu se oprească pînă la capătul lumii !

Un jandarm păzea și aici ieșirea. Stătea de gardă, la ușă, cu arma la picior.

Pe la urechea lui Balázs treceau frînturi de întrebări, cum trecuseră cîndva, în tranșee, șrapnelele. Nu prididea să-și întoarcă privirea dintr-o parte în alta. Îi săreau ochii cînd colo, cînd dincolo, de parc-ar fi căutat ceva, nici el nu știa ce. Cîți ani are ? Cînd s-a născut ? De cînd e primar ? Are nevastă, copii ? Numai unul ? O singură fată ?

Respira greu. Avea senzația că-i apăsau pieptul cu genunchii. Nu știa la ce întrebare să răspundă mai întîi.

De afară se auzea zvon de glasuri. Afară trebuie să se fi adunat multă lume : sensul cuvintelor se amesteca într-un zumzet, ca zumzetul albinelor gata de roire.

Unii încercaseră să pătrundă înăuntru, dar jandarmul îi împinse îndărăt.

Se iscă o discuție înflăcărată, oamenii țipau la jandarm. Purtătorul epoleților de sergent se trăsese lîngă perete, în așteptare. Acum își smulse brusc chipiul din cui și ieși în fugă pe prispă.

— Ce se întîmplă aici ? Ce-i gloata asta ? Să dispară de îndată toată lumea, dar repede ! — strigă el.

Și cu cît creștea zgomotul cu atît îi tremurau mai vîrtos picioarele lui Balázs. Doamne, dacă ar putea scăpa de aici !

Procurorul punea întrebări. Acum trecuseră la obiect :

— Dumneata afirmi că n-ai sprijinit organizarea ?

— Afirm, vă rog !

— Sigur ? Spune numai adevărul !

— Sigur ! Eu cunosc legea, ce se poate și ce nu ! Ceea ce spun eu e sigur !

Pe mutra puhavă și rotundă a medicului legist se citea o profundă plictiseală. Ședea la masă, sprijinit de un colț al ei, ca unul care n-avea nimic de-a face cu tot ce se întîmpla în jurul lui. Procurorul zîmbi enigmatic.

— Aș vrea să ne explici de ce nu l-ai sprijinit pe doctorul Szabó. Că doar cu tatăl lui te afli în relații foarte strînse de prietenie.

Balázs Jóska înghiți gălușca prieteniei, dar se stăpîni încercînd să disimuleze faptul că această observație îl pusese în dificultate. Ridică fruntea, își făcu curaj și, ca unul care știe ce răspuns așteaptă anchetatorii de la el, spuse răspicat :

— Am presupus eu, mă rog, că ar fi contra legii ! Ori eu nu mă bag în acțiuni bolșevice, vă rog să mă credeți ! Știu eu prea bine ce e voie și ce nu. Totul nu e decît o calomnie. Voiam tocmai să-l sesizez și pe domnul vagmistru.

Era o clipă de cumpănă. Balázs simțea pămîntul învîrtindu-se cu el și vedea figura procurorului îndepărtîndu-se tot mai tare. Privi peste umăr, să vadă dacă-l auzise cineva trădîndu-și cel mai bun prieten, pe Szabó Pista.

Și, de parcă și-ar fi vîrît dracul coada și ghinionul ar fi fost orînduitorul sorții, tocmai în clipa aceea îi aducea un jandarm pe Szabó István și pe feciorul lui. Afară mulțimea vuia puternic. Un glas strigă strident :

— Ce aveți cu ai lui Szabó ? Ce aveți cu doctorul ?

— Pe doctor nu-l lăsăm ! Oameni buni, să nu-l lăsăm ! — țipa tare o muiere.

Pînă să se întoarcă privirile în direcția vocii, ea încetă.

Pe jandarm vocile îl pișcaseră de se cutremură pămîntul bătăturii sub tălpile lui cînd aterizâ în curte în mijlocul mulțimii.

Iar acolo urlă, înjură, blestemă, își răsuci ochii cu priviri rău prevestitoare, împingîndu-i pe cei din preajma lui, încercînd să-și facă loc în direcția de unde se auzise vocea aceea.

Cineva, așa, ca din întîmplare, îl împinse înapoi. Jandarmul se împiedică și se sprijini de un alt om, acela îl împinse și el. Acum încetă să mai blesteme. I se păru mai înțelept să se întoarcă pe prispă și să continue de acolo să-i amenințe pe oamenii adunați ciopor.

Mulțimea se strînse, deveni tot mai compactă.

Între timp pe bătrînul Szabó îl împinseră în încăperea biroului, în odaia separată în care Máthé, Kuri și încă vreo doi sprijineau pereții. Tăcuți își fixară privirile asupra lui Szabó István aruncat și el în cușca leilor. Scaunele

le duseseră dincolo, în sală, așa că nu aveau pe ce se așeza.

În schimb Mátyás intră pe ușa deschisă în odaia în care se făcea ancheta. Jandarmul încercă să-l oprească, dar nu-l ajunse din urmă.

Medicul îi salută pe cei așezați la masă cu o înclinare scurtă din cap, după care se retrase lîngă perete. De enervat ce era respira greu și își mușca buzele. Nu deslușea limpede ce se petrece aici. Domnii se prefăceau că nu-l văd, totuși îl cercetau cu atenție privindu-l cu colțul ochilor. Ba, mai mult, medicul legist îl privi îndelung, deschis și cu o curiozitate deosebită.

Și Balázs, care stătea în poziția drepți, se uita pe furiș la el și privirile li se întîlniră. Limba i se împletici și începu să se bîlbîie. S-a terminat ! Acum în zadar ar mai încerca el să nege, medicul îl va demasca, va spune totul, așa cum a fost. A pus-o de mămăligă cu primariatul lui ! Ai lui Szabó l-au ales, ai lui Szabó îl vor îngropa.

În sală se auzi vocea judecătorului de instrucție :

— Balázs Jósef, dumneata ai pomenit de bolșevism. Știi oare dumneata ce este bolșevismul ?

Primarul simți sub picioare podeaua prefăcîndu-se parcă în jăratic. Dacă și ăștia se leagă tot de prizonieratul la ruși, el e pierdut pe vecie ! Ehei, vagmistrul ăsta l-a dus de nas !

Omul prins la strîmtoare încercă imposibilul. Făcu din cap o imperceptibilă mișcare de negație :

— Nu... nu știu...

Din dosul mesei, o voce se răsti la el :

— Atunci de ce-ți umblă fleanca ?

Judecătorul de instucție îl iscodea pe Mátyás :

— Dumneata ești doctorul Szabó ?

— Da, eu sînt.

— Vă rog să expuneți amănunțit ce fel de organizație vreți dumneavoastră să înființați și cu ce scop.

Apropiindu-se cu un pas de masă, vorbi îndelung, calm, fără nici o urmă de emoție. Arăta boli ce bîntuiau nedepistate la timp, tuberculoză, cancer, diferite boli de rinichi etc. Dădu și cifre. Ar fi vrut să organizeze asis-

tenţă sanitară pentru ca nimeni să nu aibe motive materiale să-şi tăinuiască boala. Îşi expuse amănunţit planurile.

Trăsăturile obrazului bucălat al medicului legist încremeniră într-o expresie de atenţie concentrată. Îl privea pe vorbitor fără să clipească măcar. Uneori dădea doar din cap cu un gest simplu. Lucrul acesta îl observase şi Mátyás. I se adresa acum mai ales lui. Iar privirile interlocutorului emanau căldură şi înţelegere încurajîndu-l.

Încheie dînd din mînă a lehamite. Că toate acestea nu erau decît căutarea unui rost al vieţii de către un tînăr lipsit de experienţă, o spuse deja aproape doar pentru sine. O bîjbîială în căutarea unui drum. Dar cărarea asta s-a dovedit inutilă. S-a izbit de atîtea patimi păgubitoare, de atîta rea voinţă izvorîtă din neştiinţă şi inapoiere încît şi-a dat seama că o asemenea treabă îi depăşeşte puterile. De altfel şi ca eficienţă acum ideea i se pare a fi îndoielnică. Chiar dacă el ar aplica-o într-un sat, pe un plan social mai larg tot nu s-ar vedea roadele. Deci strădaniile lui erau un fel de luptă cu morile de vînt...

În timpul expunerii medicului, sprîncenele stufoase ale procurorului se strînseră de cîteva ori şi se zburliră mai cu seamă în timp ce acesta rostea ultima frază, dar Mátyás nu băgă de seamă. El îi explica fără contenire medicului legist, care, în final, dădu din cap cu oarecare părere de rău.

Acum judecătorul de instrucţie îl întrebă din nou pe Balázs :

— Dumneata ai intrat în organizaţia aceea ?

Ar fi fost în zadar să nege. Lăsă ochii în jos şi, tulburat, recunoscu oftînd :

— Da, vă rog. Am intrat. Adică...

Dar în ureche îi răsună fulgerător întrebarea următoare :

— Şi ce obligaţii presupune intrarea ?

— Păi, să plătesc...

— Bani ?

— Grîu. Şi porumb.

— Şi cît ai dat ? Cîte baniţe ?

—Încă nimic, gemu sufocat.

— Dar de ce ar fi trebuit să plătești ?

Balázs se zăpăci cu totul :

— Pentru că am intrat, vă rog.

Pe fața medicului legist se contură un zîmbet vag. Figura celui care punea întrebări rămase oficială.

— Bine, bine. Pentru că ai intrat. Dar dumneata ce-ai fi primit în schimbul plății ?

— N-am primit nimic...

Își luă inima în dinți și își șterse cu un gest neîndemînatic sudoarea care-i năpădise fruntea.

Se părea că anchetatorul își cam pierduse răbdarea, pentru că vocea îi deveni mai dură asaltînd mai acut urechile lui Balázs József :

— Dar dacă ai fi fost bolnav ? Sau dac-ar fi fost careva din familie ?

Balázs împinse înainte, ca să se retragă apoi repede un picior, fixîndu-și bombeul cizmelor.

— Atunci... Atunci... i se înecă vorba în gîtlej.

— Numai adevărul, Balázs József ! Numai adevărul —bătu în tăblia mesei judecătorul de instrucție. Și fiecare bătaie a lui era parc-ar fi ciocănit cineva la poarta conștiinței lui de primar al satului, cerînd să i se deschidă.

Se enervă. Se aprinse și ridicînd vehement din umeri spuse cu un glas mai ridicat decît ar fi fost normal :

— Eu nu știu nimic ! Pe mine să mă lăsați în pace !

Se întoarse pe jumătate, cu intenția de a se da la o parte.

Acum se înfurie procurorul și îl puse la punct :

— Nu zbiera, auzi ? Ce fel de necuviință e asta ? Sau poate te crezi în ogradă, printre orătănii ? Răspunde la întrebare !

În biroul notariatului, dușmanii de o viață, adunați la un loc, se măsurau privindu-se cu ură. Máthé tușea. Szabó Pista pentru nimic în lume nu și-ar fi mutat privirea de la el. Kuri era bucuros că găsise rătăcită pe o masă o scrumieră : nu era nevoit să se tot aplece la gura sobei să-și scuture scrumul țigării. Trăgea vîrtos din mucul aprins scoțînd apoi valuri de fum care adunîndu-se straturi se vălătuceau deasupra capetelor lor, ca apoi, sus, sub tavan, să încremenească în nemișcare.

Uneori Máthé făcea cîte un gest de parcă ar fi avut poftă să se scarpine. Își căuta pipa, dar o uitase acasă : jandarmul îl luase cam repede.

Liniștea o întrerupse Máthé András cuprins de neastîmpăr. I se adresă lui Kuri :

— Mare papară înghite ăla care a început treaba asta.

Kuri pufăind calm confirmă :

— Ehei, se satură, asta e sigur !

Costin își întoarse urechea mare și păroasă în direcția vocii.

— Păi, cine a început ? întrebă cu glas nevinovat.

Máthe András încercă să-i răspundă cu fermitate, deși în realitate îi tremura vorba în gură așa cum îi tremurau de fapt și mîinile și picioarele care în ziua asta nebună îl dureau foarte tare.

— Cine a antentat la viața mea o să ispășească amarnic ! amenință grav.

— Păi, dar cine a atentat la viața ta, măi ?

Máthé îl măsură surprins pe Costin. Oare ăsta vrea să se sustragă de la a fi martor ?

— Dacă i-a trebuit proces, apoi am să-i arăt eu lui ! Pentru dreptate nu-l iert nici dacă vrea Dumnezeu. Pentru că acela care a început procesul...

Fraza încărcată de patima urii o întrerupse năvala unui jandarm în încăpere :

— Kuri !

Huiduma se dezlipi de perete. Porni cu pași nesiguri, clătinîndu-se aproape pe picioare. Îi mai aruncă o privire pierdută, de parcă s-ar fi rugat să-l ajute, lui Máthé, dar acela își plimba doar ochii de la Kuri la Costin și îi trecu în fugă și peste Szabó care ședea tăcut undeva mai încolo.

Costin o luă repede după ei, îi șopti ceva jandarmului la ureche și acela dădu din cap. Bărbatul cu trup puhav porni în direcția cealaltă a prispei, evident înspre un loc anume.

Máthé, îngrozit că rămîne singur cu dușmanul lui de moarte, o luă din loc să iasă și el. Dar jandarmul îl îmbrînci înapoi și închise ușa cu putere.

Rămaseseră singuri, numai ei doi. Liniștea era turburată doar cînd și cînd de cîte un țipăt venit de afară

sau de un val mai puternic al zumzetului ciudat al mulțimii adunate în fața casei.

Szabó era calm. Stătea în colțul lui, de partea cealaltă a mesei de parc-ar fi fost bătut acolo în cuie. Fața osoasă și cercurile de umbră desenate sub ochi îi ascundeau emoția.

Nu, el nu se sperie de sfrijitul ăsta, oricît de tare și-ar da el drumul glasului. Dar în sufletul lui se cuibărise adînc îndoiala. Se întreba de ce îl convocaseră aici și pe el. Mai adineaori stătuse în bună pace pe pietroiul rotund din curtea lui, răsfățîndu-se la căldura plăcută a soarelui de primăvară, privind mișcările iuți ale mîinilor neveste-si în timp ce spăla rufele. Și iată că acum parc-ar visa, respiră aerul închis și îmbibat de motorină din acest birou, la un loc cu Máthé, între patru ochi cu acest Hopa-Mitică, care bîntuie în viața satului ca un spirit rău. Vorbi de parc-ar fi vorbit cu sine însuși :

— Tu ai început, Máthé András. Întotdeauna tu ai fost acela care ai început. Eu nici acum nu știu de ce m-a adus jandarmul aici. Dar ușurel, ușurel, o să se lămurească. Ceea ce știu sigur e că și p-asta tot tu ai pornit-o !

— Eu, nu-i așa ? Dar pentru onorariul medical cine m-a dat în judecată ? Ăla a început !

Szabó i se uită adînc în ochi, fraza asta îl uluise.

— Pentru ce fel de onorariu ? Vorbești aiurea !

— Eu l-aș fi plătit pe feciorul tău, ăla cu stea în frunte ! Pentru asta a fost păcat să faceți proces ! Atîta mai am încă, să-i pot plăti !

În vocea lui nea Pista nu era nici urmă de indignare. Răspunse măsurat :

— Nu trebuie să-i plătești. Fiul meu nu e atît de strîmtorat ca să-l plătești tu. El îi vindecă pe toți fără bani, auzi ?

Máthé știa ce știa și o ținea pe a lui :

— Destul cu bălmăjeala ! Gratis ! Ca pe urmă să fie pricină de judecată ! Îți cunosc eu chichițele, Szabó István.

Această încăpățînare și reavoință îl enervă pe Szabó István :

— Unde te-a dat în judecată, mă ? Pe tine te chinuie un coșmar, mă !

— Asta o știți voi mai bine. Dar acum am să v-arăt eu vouă !

Celălalt făcu un pas înainte, ridică pumnul într-o mișcare atît de bruscă și avîntată, speriindu-l pe Máthé, care crezu că acuși-acuși îi fărîmă țeasta. Îngrozit, își trase capul între umeri.

— Cine ți-a spus ție că feciorul meu te-a dat în judecată ? — întrebă Szabó furios.

— Mi s-a spus...

— Cine ? Că eu pe ăla îl calc în picioare pînă-i iese sufletul pe gură. A mințit !

Máthé András avu impresia că pămîntul i se despică sub picioare și simți că el cade într-un hău cumplit cufundîndu-se tot mai în adînc. Într-o prăpastie : dacă e așa cum afirmă Szabó, atunci care pot fi dedesubturile acelui anume proces despre care-i vorbise domnul avocat Deák ? În capul lui Máthé bezna deveni atît de profundă încît nu se mai putea orienta, dar defel. Avocatul ! Ăla îi smulge pămînturile de sub tălpi. Ăla l-a zădărît ! Acum e sfîrșit... S-a terminat cu el, a venit sfîrșitul lumii...

Glasul îi ieși bolborosit din gîtlej :

— Iarăși... Iar ai învins, Szabó István.

Dar orgoliul jignit al lui Szabó István era acum flacără nestinsă ; îl supăra calomnia la adresa fiului său. Cine putuse să scornească minciuna ?

— În zadar vreau eu pace și liniște, dacă tu îmi bagi jandarmul în casă și mă amenințI cu legea. La ce bun tot circul ăsta care se face aici cu noi — Era sufocat de amărăciune. — Ei bine ! N-are decît să vină și un regiment întreg de jandarmi ! Să se adune aici toți domnii cu toate legile lor ! Din partea mea poate să vină și Dumnezeu din cer că mie nu mi-e frică.

Afară, Táti se furișă lîngă Farkas Imre și îi șopti la ureche :

— N-au venit pentru pămînturi. E vorba de cu totul altceva.

— Și totuși pămînturile trebuie revendicate ! se încăpățîna Farkas.

Și parcă cineva i-ar fi ghicit gîndul, în apropiere izbucni un nou strigăt :

— Pămîntul nu-l lăsăm, ăla ni se cuvine nouă !

— Și să plătească Mártonffy simbria pe zilele muncă pe care ne e dator !

— Întîi dreptul nostru și pe urmă pretențiile băncilor, strigau în cor.

O femeie cu chipul tăbăcit, slabă și cu pieptul supt, care se împinse pînă ajunse lîngă Aurel Covrig, făcîndu-și loc cu coatele prin mulțime spre treptele prispei, țipa cît o ținea gura :

— Bătu-o-ar grindina pe blestemata aia de lipitoare ! S-a ascuns pe undeva ca să nu trebuiască să-i plătească omului sărac simbria ! Dar îi scoatem noi și din fundul pămîntului ! Oameni ! Femei ! Să nu lăsăm ce-i al nostru !

Kuri Pál ar fi dorit să stea drept și țanțoș în fața domnilor, dar nu reușea defel.

Kuri ocolea privirea doctorului, dar, împotriva voinței lui, capul i se întorcea tot înspre el. Ei, doamne, numai de n-ar fi nevoit să vorbească de față cu Szabó Mátyás. Îi scînteiază ochii de-l deoache pe om. Dacă se uită la el îi îngheață vorba în gură, nu va putea spune nimic.

În chinul care-l cuprinse, în vîrtejul întrebărilor care zburau către el, scheuna parcă.

— Deci, în declarația asta scrisă, dumneata susții — citi judecătorul de instrucție dintr-un teanc de hîrtii — că medicul, din răzbunare, a strîns fețele pe gîtul lui Máthé András atît de tare că dacă n-ar fi fost desfăcute s-ar fi sufocat.

Găzdoiul, care altădată se lamenta cu glas de tunet, acum rostea fragmente de frază care se destrămau abia auzite în sală...

— Avocatul... El... Adică, domnia sa domnul avocat...

Deák Attila se înfioră, negăsindu-și locul pe scaun.

— Răspunde la întrebare ! îl atenționă procurorul pe Kuri și îi aruncă o privire piezișă lui Deák.

Liniște. Deák înghițea în sec, era nervos.

Judecătorul de instrucție, neclintit, punea întrebările, cu răbdare, aproape silabisind. Urmărea atent, încordat fiecare cuvînt, fiecare gest. Se aplecă puțin înainte și, cu pieptul sprijinit de marginea mesei, întrebă :

—Ascultă la mine, Kuri Pál! Deci dacă voi nu slăbeați bandajul, Máthé András s-ar fi sufocat? Cum?

Ehei, dacă prietenul lui ar fi stat acum în spatele lui și i-ar fi suflat vorbele!

— Cam, să trăiți — dădu din cap cu o mutră tîmpă. Și parcă l-ar fi imitat pe el dădu ușor din cap și judecătorul de instrucție:

— În regulă. Dumneata pari un om serios și cinstit. Nu avem nici un motiv să nu credem ce spui.

Văleu, dacă se apucă să-l laude înseamnă că mare pericol îl paște.

Kuri se trăgea tot mai deoparte, de parc-ar fi vrut să se ferească de privirea lui Szabó Mátyás.

— Și domnul doctor afirmă că ați rupt în adevăratul înțeles al cuvîntului fețele de pe gîtul lui Máthé András — zise judecătorul și făcu un semn abia perceptibil cu capul către doctor. Pînă aici totul e în ordine. Dar spune acum ce s-a mai întîmplat după aceea. La asta să răspunzi!

Kuri meditä profund:

— Pînă și pînă...

Se încurcă, duse mîna la gît, de parc-ar fi vrut să dea drumul cuvintelor încremenite acolo.

— Ei? E atît de greu să-ți amintești?

Ridică din umeri cît se poate de dezorientat.

— Nu s-a întîmplat nimic...

Urechile procurorului și ale judecătorului de instrucție se lungiră parcă. Unul întoarse puțin capul într-o parte ca să audă mai bine răspunsul. Cel care era așezat la mijloc se îndreptă și își împinse scaunul puțin mai pe spate, depărtîndu-se de masă.

— Nimic?

— Chiar nimic.

— Cine a aprins țigara? Nu dumneata? Cine a mai fost acolo? Costin? Și el e fumător? Sau nepotul lui Máthé? El a fumat? Ia fortează-ți puțin memoria!

Brațul gros care se ridica de lîngă trupul chircit făcu un gest de parc-ar fi vrut să înșire niște cercuri colorate ivite în aer în fața ochilor lui.

Kuri era uluit. Acest judecător de instrucție le știa pe toate! Atunci ce nevoie mai are de el? De ce-l chinuie cu interogatoriul ăsta?

Își rotea capul năuc și cînd nu dădea cu ochii de Mátyás vedea pereții goi ai încăperii care se holbau la el searbede și mute fără să-i dea vreun sfat sau să-i sugereze vreo idee.

Și, ca să scape, declară ritos:

— Nici n-am fost acolo, vă rog!

La asemenea insolență figurile anchetatorilor încremeniră. Cei doi domni așezați la mijloc schimbară o privire între ei. Degetele domnului avocat Deák își făceau de lucru pe masă. Tușea discret, se vedea că își pierde răbdarea pe măsură ce trecea timpul, pe Kuri aproape că-l sfîșia cu privirea.

Huiduma de om își înfipse ochii în pămînt uitîndu-se fix la unul dintre picioarele mesei, de parcă și-ar fi pierdut cunoștința de sine. Într-adevăr, nu realiza ce se întîmplă. Nu băgă de seamă nici că judecătorul de instrucție face un semn cu mîna, i se păru că aude răsunînd pași iuți și parcă un jandarm s-ar fi deplasat repede. Îl trezi o tuse ușoară de femeie. Privi în lături și o descoperi pe tușa Sári lîngă el, îmbrăcată din cap pînă-n picioare în negru, încălțată cu cizmele noi cumpărate la tîrgul de astă toamnă, care scîrțîiau la fiecare mișcare, de parcă și-ar mai fi cerut prețul o dată.

Lumea de afară murmura și se agita tot mai tare. Mai mulți oameni se împinseră înspre ușă, cît pe ce să-l răstoarne pe jandarmul pus de pază. O urmăreau cu mare curiozitate pe nevasta lui Máthé. Ea era în măsură să știe de ce năvăliseră în sat domnii legiuitori. Tocmai ea să nu știe în ce scandal se vîrîse din nou bărbatul ei atît de agitat, de neastîmpărat și de cîrcotaș?

Máthé și ortacii lui reușiseră să țină pînă acum secret amănuntele noii războiri între ei și ai lui Szabó. Baba Lidi orăcăise ea, ce-i drept, cîte ceva despre „ancheta" din biroul domnului avocat Deák, dar cine să dea crezare balivernelor babei?

În schimb tușa Sári nu știa nimic. Doar plîngea și se văita. Nici nu fusese citată la anchetă, abia mai tîrziu o pescuise din mulțime un jandarm căruia îi arătase un

copil isteț unde se înghesuia credincioasa tovarășă de viață a lui Máthé András.

— Dumneata ești nevasta lui Máthé ? o măsură atent judecătorul de instrucție.

— Văleu, măcar de n-aș fi, mă rog frumos ! De mi s-ar fi uscat picioarele cînd m-am pornit cu el la preot !

Cel care punea întrebările aștepta liniștit sfîrșitul frazelor și continuă după aceea :

— Spune sincer, l-a certat doctorul pe Kuri Pál cînd fuma lîngă patul bolnavului ?

Tușa Sári se pregătea pentru o vorbire mai lungă și trase aer mult în plămîni.

— Așa a fost, vă rog. Întocmai așa a fost. Îmi amintesc exact.

Acum privirea din ce în ce mai severă a judecătorului de instrucție îl fixă pe Kuri.

— Auzi, Kuri Pál ? De ce vrei dumneata să induci în eroare comisia de anchetă ? De ce n-ai răspuns cinstit la întrebare ? De ce ? Ai fumat sau nu ?

Liniște pe cît de scurtă pe atît de încordată.

După puțină vreme, Kuri mormăi :

— Am fumat una, asta e adevărat. Dar numai una !

— Dumneata ce crezi, dacă doctorul ar fi vrut să-l omoare pe Máthé, atunci de ce te-a certat ? De ce a interzis să se fumeze în camera bolnavului ?

Kuri parc-ar fi prins puteri, răspunse mai repede :

— Pentru că mă dușmănește de moarte. De aceea m-a certat.

Acum îi pierise curajul de a mai înfrunta și privirea judecătorului de instrucție. Ochii aceia i se păreau tot mai amenințători.

— Așa ?

Asta fusese vocea procurorului.

Organizaseră succesiunea în ascultarea martorilor cu atîta iscusință încît Kuri, poate și pentru că gîndurile îi colindau aiurea, nu băgă de seamă nimic. Acum intră șontîcăind în sală și Máthé András. Șchiopăta mai rău ca de obicei. O mînă o ținea la spate apăsată pe osul de la șold. Clipea des ferindu-se de lumina care oricum rămăsese afară. Nu se așeză lîngă Kuri unde îi indicase judecătorul de instrucție, ci cumva pe jumătate în spatele

lui. Căutînd parcă și cu acest prilej un adăpost în dosul trupului masiv al prietenului său.

— Máthé András ! Dezbracă-te și arată-i domnului medic primar contuziile !

Acest ordin neașteptat îl tulbură la culme. Să se dezbrace ! La asta nu se așteptase. Ezitînd își smulse cu greu cămașa scoțînd-o pe cap. Medicul legist se ridică (abia acum se văzu cît era de mare) și se uită la locurile unde fuseseră zdrobiturile ; le și pipăi.

— Te doare ? Simți ceva ?

Nu, nu-l durea și nici nu simțea nimic, doar frigul îl înfiora pătrunzîndu-i prin toate mădularele.

Cei așezați de partea cealaltă a mesei schimbară încet cîteva cuvinte între ei. Medicul legist șopti ceva la urechea procurorului și a judecătorului de instrucție. Dar ce oare ? Uneltesc ceva împotriva lui ? se neliniști Máthé. Privi speriat în jur ținîndu-și cămașa în mînă. Nu știa dacă o poate îmbrăca sau încă nu.

— Ascultă, Máthé András ! Dumneata ai chemat doctorul după accident ?

— Eu nu. Doamne ferește !

— Cine l-a chemat ?

— Asta nu știu, vă rog frumos.

— Cum adică nu știi ?

— Mie nu mi-au spus.

— Szabó ți-e dușman ?

Máthé lăsă ochii în jos. Nu răspunse.

— Dar știai că ai lui Szabó te dușmănesc ?

— Asta o știam...

Se temea. Nu reușea să descifreze unde bat întrebările și nu putea suporta privirea judecătorului de instrucție. Sîngele îi pulsa fierbinte de parc-ar fi vrut să-l mături cu valurile lui...

— Dacă ai știut, de ce l-ai lăsat pe doctor să se apropie de dumneata ?

Și această întrebare rămase fără răspuns : gemu doar oftînd din rărunchi. Ce vrea judecătorul de instrucție de la el ? Ce-l privește pe el cu cine e supărat sau prieten Máthé András ?

— Dar îți aduci bine aminte de toate, nu-i așa ?

— De parcă s-ar fi întîmplat chiar ieri !

— Domnul doctor Roșca spune că dacă doctorul Szabó ar fi întîrziat puteai să și mori.

Asta însemna că pierduse partida. Crah! Degeaba, corb la corb nu scoate ochii! Aștia sînt de partea lui Szabó Mátyás! Simțindu-și pieirea Máthé schelălăia ca o potaie prinsă în laț.

Domnul continuă să vorbească, așa ca pentru sine, destul de repede, astfel ca Máthé să nu-și poată rumega măcar răspunsurile.

— Nu ți-a fost dumitale frică să nu mori cumva, atunci cînd doctorul, îndată ce a sosit, te-a ridicat de picioare și te-a ținut cu capul în jos? Știi, asta ca să se scurgă sîngele stricat.

Pe Deák îl cuprinse o iritare nervoasă, sări de pe scaun și privindu-l cu dușmănie pe judecătorul de instrucție strigă cu buzele tremurînde:

— Mă opun unor asemenea întrebări.

Răspunsul nu fu cu nimic mai puțin violent și iritat:

— Vă rog, ăsta nu e proces, ci o anchetă! Aici dumneata n-ai nici dreptul să...

Domnul avocat Deák nu mai auzi sfîrșitul punerii lucrurilor la punct, trînti ușa în urma lui. Dar se opri brusc, speriat de mulțimea oamenilor adunați la intrare. Strigătele zburau către el:

— Ce se va alege de simbriile noastre?

— Trageți-i una peste chelie!

Un țipăt de femeie:

— Numai la cap, să nu șchiopăteze!

— Ce va fi cu pămîntul, domnule avocat?

Cine striga, cine urla, cine răcnea? Mulțimea se unduia ca un lan căscînd spre el sute de guri. În zadar ar fi vrut să descopere din ochi pe emițătorul vreuneia din vocile care-l inundau. Se îngrozi și cu capul vîrît între umeri se retrase, se strecură de-a lungul prispei și intră în biroul notariatului.

Acolo se trezi față în față cu Szabó și Costin.

Mulțimea urla:

— Lăsați-l în pace pe doctor!

— Avocații au pus totul la cale!

Deák trecu repede în locuința notarului și ceru un pahar cu apă.

Înăuntru, în sală, întrebarea de adineauri parcă răsunase ca o palmă pe obrazul lui Máthé.

Judecătorul de instrucție continuă :

— Ai auzit și dumneata, nu-i așa, că omul are și sînge stricat ?

— Păi, cum să nu fi auzit ?

Doctorul Roșca îl privea cu mirare pe cel care punea întrebări. Ce urmărește judecătorul de instrucție cu neghiobia asta ? Poate e o capcană ? Desigur. Aștepta curios să audă răspunsul.

— Deci nu ți-a fost frică atunci cînd te-a pus doctorul să stai în cap ?

Máthé, descumpănit, se uită în jur cerînd parcă ajutor. O clipă ochii se opriră la nevastă-sa, „muiere netrebnică ce ești, despre asta nu mi-ai spus nimic !“ Se înfierbîntă. Privirea îi era întunecată și vicleană. Apoi îl căută pe Kuri. Cu siguranță că și prietenul lui drag fusese de față cînd a fost pus să stea în cap, dar lui o vorbă nu i-a suflat. Asta i-o tăinuiseră.

Kuri nu se uită la el : parcă ar fi căutat un ac scăpat pe podea.

— Vorbește deci, Máthé András ! De ce l-ai lăsat să te așeze în cap ?

— L-am lăsat. Mă gîndeam că îl pun la încercare pe doctor. „Fă tu ce vrei, pe mine nu mă omori !“ gîndeam eu !

Prezenta cu o voce atît de firească lucrurile încît judecătorul de instrucție nu putu să-și rețină curiozitatea scormonitoare. Întreba, discuta, observa cu atenție fiecare mișcare a obrazului omului care vorbea.

— Deci îți amintești și asta, nu-i așa ?

— Totul, vă rog...

Vorbea fără să clipească. Domnul de la oraș își pierdu brusc răbdarea, bătu cu palma în tăblia mesei atît de puternic încît bubuitura se auzi pînă în curte.

— Minți ! Minți cu nerușinare ! Nu ți-e rușine ! Piei din ochii mei ! Du-te acolo lîngă perete, să nu te văd !

Și parcă lovitura în masă nu ar fi fost decît tonul dat, medicul șef Roșca sări în picioare și scos din fire se revoltă :

— Calomniatori înrăiți ! Mincinoșilor !

Zgomotul care se auzi dinăuntru provocă vuietul mai puternic al mulțimii adunate afară :

— Lăsați-l pe doctor !

— Dreptate cu pămîntul !

Populația satului se puse în mișcare și se buluci către prispă. Cei care stăteau în față încercau să stăvilească năvala mulțimii cu spatele, dar înghesuiala era atît de puternică încît unii reușiseră chiar să urce cîteva trepte.

Plutonierul zbiera scos din fire și își agita pumnii. Jandarmii se aliniară și ei lîngă el dar nu era forță pe lume care ar fi putut stăvili năvala. Mulțimea înainta tot mai mult, invadase primele trepte ale prispei.

— Pă-mînt ! Pă-mînt ! se auzea sacadat.

Plutonierul major, pierzîndu-și prezența de spirit, fugi îndărăt în încăpere postîndu-se drept în fața mesei. Își ieșise cu totul din fire :

— Vă rog, o să pătrundă îndată înăuntru !

— Dă-i îndărăt !

Domnii terminaseră în grabă interogatoriile și se retraseră în biroul notariatului de unde îi trimiseră afară pe ai lui Szabó.

Mulțimea invadă sala rămasă fără pază, îl asaltară pe Szabó Mátyás și îl luară la întrebări. Máthé reușise să se amestece în mulțimea de oameni și, cîteva minute mai tîrziu, cînd unii începuseră să-i strige numele, dispăruse. Trecu în dosul prispei, coborî pe scările din partea cealaltă și furișîndu-se pătrunse în grădina proaspăt săpată din spatele clădirii, sări gardul și o luă la fugă spre casă.

XVII

Intîmplarea făcu în așa fel încît Radu Silvestru, cu privirile lăsate în jos, fixînd pămîntul de curînd zvîntat, cu brațele atîrnate moi pe lîngă trup, să intre în curtea primăriei tocmai atunci cînd regele neîncoronat al satului, șeful postului de jandarmi, care-și exercita atotpu-

ternicia cantonat în satul vecin se grăbea să iasă de la notariat.

În dreptul porții era cît pe ce să se izbească unul de celălalt.

Radu îi aținu calea plutonierului major și se grăbi să-l întrebe :

— Cum merge cercetarea ? Ați reușit să-i dibuiți pe clevetitori ?

Șefului de post întrebarea îi era cam peste mînă. Dădu din cap.

— Încă nu. Ancheta continuă. La un moment dat pare că n-a zis nimeni nimic, în momentul următor că toți au urlat. Într-un cuvînt, nu-i o treabă deloc ușoară.

Răspuns la care avocatul se înfurie brusc și în semn de dispreț scuipă drept în fața cizmelor plutonierului.

— Pff ! Ce fel de jandarm ești tu ? Să-ți fie rușine !

Celălalt își trase repede piciorul îndărăt să nu-l nimerească scuipatul. Apoi, rușinat, jignit la culme în amorul lui propriu își văzu de drum.

Înfrîngerea suferită la anchetă de către Deák Attila din partea judecătorului de instrucție îi îndreptase pașii către colegul său Radu. Rumegară cele întîmplate întorcîndu-le pe toate fețele și în timp ce Deák, amărît și furios, pufnea de enervare, elaborară împreună un nou plan de bătaie. Radu, folosindu-se de relațiile pe care le avea, se străduia să repare „onoarea profesională" a colegului său. Înainte de toate trebuie luați de guler, era el de părere, aceia care prin scandalul pe care-l făcuseră în curtea primăriei răsculaseră mulțimea adunată acolo. Trebuiau arestați și puși sub acuzație pentru răscoală și agitație împotriva statului.

Însă, încă la primele tatonări făcute de jandarmerie, oamenii anchetați în secret vorbeau atît de alandala încît plutonierul nu putea descurca hățișul celor întîmplate, se scărpina în cap și își freca nervos ceafa prelungă. Altfel, strădania șefului de post era mare și nimeni n-ar fi vrut mai tare ca el să pună mîna pe cei care tulburau ordinea în sat și mai cu seamă să îndrepte atenția organelor de represiune asupra grupului lui Farkas Imre și al lui Aurel Covrig — și totuși parcă de data

asta o lăsase mai moale. Nu reușea să treacă peste faptul că de astă dată, cu prilejul deplasării judecătorului de instrucție, nu-l însărcinaseră pe el cu asigurarea ordinii, ci au adus jandarmi din altă parte. Asta era fără îndoială un semn de întrebare cu privire la încrederea pe care o aveau autoritățile superioare în el. Cînd comandantul regimentului îi ceruse o informare privind desfășurarea evenimentelor, adunarea oamenilor și răcnetele care revendicau pămîntul și în general despre atmosfera „îngrijorătoare" care bîntuia satul, el scrisese cu litere frumos caligrafiate, pe mai multe pagini, o dare de seamă amănunțită către superiorii săi, în cuprinsul căreia spunea că ancheta este îngreunată și de faptul că el, ca șef de post, nu a fost informat dinainte de deplasarea comisiei de anchetă, ba, mai mult, nici nu fusese convocat la fața locului, ci au fost aduse organe de ordine din altă parte.

Relația dintre cei doi avocați devenea din ce în ce mai caldă, vizitele reciproce tot mai dese. Aveau ce dezbate : interesele lor se împleteau tot mai strîns. Problema centrală a preocupărilor rămăsese în continuare legată de soarta loturilor lui Mártonffy. Pe Radu nu-l întristă cine știe ce faptul că directorul general al căilor ferate acordase un nou termen pentru livrarea traverselor.

— E numai o chestiune de timp, afirma el. Traversele nu vor fi livrate nici mai tîrziu, asta e sigur. Mai devreme sau mai tîrziu tot o să le strîngem lațul de gît. Hați — făcu onomatopeic din buze și imită cu mîna felul cum se strînge șireangul. Asta e tot. Dacă nu azi, atunci mîine.

Probabil însă că știa și el că lucrurile nu sînt chiar atît de simple. Prefectul județului și prietenii din minister al acelui Fejszés graseiat își vîrîseră nasul încurcînd planurile avocaților. Doamna Mártonffy cîștigase timp. Și pe acesta, cu toată lipsa ei de cunoștințe în treburile practice ale vieții, voia să-l valorifice la maximum.

Doamna Lenke nu-și îmbrăcase încă vălul de văduvă, de altfel despre bărbatul ei nu avea nici o înștiințare certă. În schimb, după dispariția lui Mártonffy dădea dovadă de o energie extraordinară. Cînd era acasă, în ul-

tima vreme din ce în ce mai puțin, forfoteau într-un du-te vino continuu găzdoii cei mai bogați din sat, aceia care aveau ce cheltui ca să cumpere pămînt. Uneori însă se iveau și mutre venite din sate mai îndepărtate.

Avocații, cu toate că și Deák frecventa conacul cu asiduitate, nu puteau descrifa și urmări rostul consfătuirilor, tîrguielile și plănuirile.

Îi îngrijora mai cu seamă numărul mare de călătorii pe care le făcea doamna Mártonffy la oraș.

Uneori femeia dispărea zile în șir, cutreiera orașul, ducea tratative cine știe cu ce necunoscuți, cine știe ce punea la cale cu Junca și cu alții.

Solymossy Lenke avea întinse relații și asta ieșise la iveală abia acuma.

Avocații nu aveau habar de planurile femeii. Femeia voia să vîndă în mare grabă nu numai loturile de deasupra grădinii, ci toată moșia rămasă, chiar și pe aceea supraîncărcată de datorii. În taină, efectua o adevărată licitație, ca apoi, după achitarea datoriilor, să-și cumpere la oraș cîteva rînduri de case din a căror chirie să-și ducă zilele care i-au mai rămas de trăit liniștită și la modul cel mai modest cu putință.

Uneori încerca măcar să-i sugereze lui Erzsike planurile ei :

— Și totuși e cu totul altceva dacă o fată capătă ca zestre cîteva case libere de ipotecă. Casele sînt și o investiție mai sigură decît pămîntul...

Dar fata nu arăta cine știe ce interes pentru cele imaginate de maică-sa. Ridica doar din umeri. Viața ei era întru totul împlinită de plimbările de după-amiază și de după apusul soarelui. În rest nu o interesa nimic. Ziua, plutind în învăluirea înmiresmată a aerului de primăvară, încărcat de sevele pămîntului reavăn, mîngîiată de zefirul niciodată potolit, nu vedea în fața ei decît arătarea ființei feciorului de la oi. Iar cînd ajungea aproape de locul unde-și păștea păstorul turma, ar fi avut poftă să prindă aripi, să zboare. Ultima sută de pași o parcurgea fugind. O prinsese în mrejele ei ca o boală, patima dezlănțuită a iubirii fizice, înrobind-o, așa cum îl înrobise alcoolul pe taică-său. Noaptea dormea profund și liniștit : nu mai avea nevoie de nici un calmant. Dar

înainte ca somnul să fi coborît asupra genelor lungi, apărea în imaginația ei privirea plină de ardoare a lui Sikó Dani, zîmbetul lui, amestec de ezitare și sălbăticie, atît de veridic încît Erzsike era cît pe ce să întindă brațul să-l îmbrățișeze fierbinte, să-l strîngă alături de ea, așa ca în clipele cele adevărate, nu atunci cînd totul era doar jocul închipuirii care-i înfierbînta sîngele.

Apoi, într-o dimineață s-a întîmplat ca oile să behăie în zadar chemîndu-și păstorul. Auzul lui Dudás fu izbit de vacarmul vocilor chinuite tocmai cînd ieșea din bucătărie. Trase cu urechea și pentru o clipă îi încremeniră și mușchii obrazului. Ascultă atent și într-o secundă schimbă direcția în care o pornise, luînd-o spre ocol. Împinse cu genunchiul ușa legată cu o zdreanță. Oile îngrămădite la ieșire dădură mai întîi înapoi, speriate, apoi prinzînd curaj încercară să scape la lărgime. Dudás le goni îndărăt și legă ușa pe dinafară așa cum fusese ea. Își plimba privirea prin curte de parcă l-ar fi căutat pe Sikó Dani, ascuns pe undeva.

— Ce dracu s-a întîmplat cu feciorul ăsta ?

Se gîndi cîteva clipe și hotărî ca înainte de a alerga după roabele trebuitoare la arat să dea o fugă să vadă ce s-a întîmplat cu feciorul. Încerca să se stăpînească pentru că, undeva în sinea lui, simțea că nu e prea indicat să întindă coarda în relația cu cîrlanul.

Cu un zîmbet silit pe buze deschise ușa casei tocmai cînd nevasta bătrînului Sikó aduna cu mătura gunoiul strîns de prin casă. Bărbatul nu mai era acasă.

— Unde-i tîlharul acela să-i dau una după ceafă ! zise făcîndu-se că glumește.

— Păi unde ? Nu e cu oile ? se miră femeia și i se opri mătura în mînă.

— Este pe moașă-sa ! Oile turbează de sete și de foame. Behăie de-ți vine să-ți astupi urechile ca să nu le mai auzi !

Mama înarmată cu mătura se sperie.

— Dar unde în lumînarea ochilor lui poate să fie ? De cînd s-a desprimăvărat nu doarme în casă. Se trage aici pe pragul prispei, iaca na, și pătura-i aici !

Își căuta feciorul, cu inima bătînd tot mai puternic, gata să răscolească pămîntul.

Dudás stătu locului o vreme dar după acea declară categoric :

— Oile trebuiesc îngrijite și scoase la păscut. Aleargă și caută-ți feciorul sau bărbatul, fă ce știi dar animalele nu pot rămîne închise ! Eu am cu totul altă treabă, doar n-am să mă bag eu cioban la oi !

Și dispăru. Dar nu se întoarse înapoi la curte, ci se duse direct la cîmp, acolo unde de mult trebuiau să fi ieșit oamenii la arat. Avea atîtea treburi și probleme de rezolvat că nu știa de care să se apuce mai întîi. Grija efectuării tuturor lucrărilor de primăvară îi căzuse lui pe cap.

Între timp își înghițea furia cu greu. Ehei, ce bobîrnac i-ar trage el pușt iului ăsta, pușt i neastîmpărat și fără nici un rost pe lume ! S-a golănit de cînd nu simte controlul lui riguros. Degeaba, tinerii trebuiesc ținuți din scurt.

În bucătărie, pe o tavă strălucitoare de argint, micul dejun era pregătit pentru ca Regina să i-l ducă domnișoarei Erzsike. În ultima vreme comportarea domnișoarei față de sărmana Regina devenise evident mai îngăduitoare. Uneori, o reținea pe fata care se ivea aducînd tava și încerca să stea prietenoasă de vorbă cu ea. Cîteodată încerca chiar un ton de o căldură aproape complice :

— Ia spune, Regina, te-a îmbrățișat ciobanul acela de multe ori ? Și ce ți-a șoptit atunci la ureche ?

Regina auzise multe vorbe în sat. Plîngea deseori. Își freca ochii înroșindu-i cu șorțul de cînepă și se ascundea de oameni, posacă. Uneori ajungea pînă acolo încît se gîndea să ia frînghia de întins rufe și să se spînzure în podul conacului.

În dimineața în care Dudás se dusese la părinții ciobanului, Regina pîndea cu o nerăbdare crescîndă semnele de viață cernute prin canaturile ușii odăii domnișoarei. Aștepta să se trezească. Se apropie în vîrful picioarelor de ușă, se apleca și lipindu-și urechea de scîndură asculta.

Cafeaua cu lapte pregătită în ceașca de porțelan gros prinse o pieliță deasupra. Dacă i-o servește așa, domnișoara e în stare să i-o azvîrle în față. Scoase o altă ceașcă

și turnă în ea cafeaua cu lapte cu buburuzele grase de smîntînă ridicate la suprafață.

Apoi trase din nou cu urechea.

Dinăuntru nu se auzea nici un semn de viață. Oare să nu se fi trezit încă ?

Fata umbla de colo-colo cu o emoție crescîndă, apoi se hotărî și, cu mare grijă, încet, crăpă ușa și plină de curiozitate și teamă vîrî capul în odaie. Vremea era înaintată de-a binelea, soarele își răspîndea razele în plină putere.

Femeia aceea în vîrstă, legată la cap cu o năframă, care, în absența doamnei Mártonffy, împlinea treburile bucătăriei, lua tocmai seama la găini.

Regina, cu sufletul la gură, se repezi spre ea și disperată îi spuse vestea :

— Repede ! Repede ! Vino, că domnișoara...

Femeia se întoarse și o privi cu ochii căscați.

— Ce-i cu domnișoara ?

— Nu știu. Dar patul ei... Cînd oare s-a putut scula ?

Auzind așa bucătăreasa o luă la fugă și năvăli în camera domnișoarei.

— Asta nu s-a sculat, tu, că nici măcar nu s-a culcat. Patul e așa cum i l-ai făcut aseară. N-am ce spune, frumoasă treabă, zise dînd din cap nemulțumită și cu nerostită reprobare. Oare unde și-o fi petrecut noaptea ?

Ochii Reginei erau scăldați în lacrimi. Se gîndea la Sikó Dani. Mai să i se rupă inima. Desigur, căzăturilor astea domnești li se permite orice ! Și doar ea se luptase din răsputeri să nu dea crezare zvonurilor din ce în ce mai răspîndite despre desele întîlniri dintre domnișoara Erzsike și păstor.

Dar în această zi vestea prinse aripi de parcă satul ar fi luat foc din două direcții deodată. Regina dădu fuga acasă la maică-sa. Se aruncă pe pat și plînse cu suspine care-i zguduiau tot trupul. În schimb, femeia bătrînului Sikó se porni să bată pe la porțile vecinilor și atîta își răsucea limba în gură pînă ajungea vorba la feciorul ei. Inima ei de mamă se umplea de mîndrie cînd în cursul îndelungatelor clevetiri ba despre una, ba despre alta se întrezărea bănuiala că feciorul ei, dacă

n-o fi altceva la mijloc, o făcuse pe domnișoara castelului să fugă cu el.

Cîte nu se pot întîmpla în ziua de azi ?!

Dispariția fără urmă a feciorului și patul neatins al domnișoarei Mártonffy Erzsike treziră un asemenea interes încît spoitul de primăvară al caselor rămase baltă. Mereu sensibile la asemenea știri, femeile dădeau fuga să le comenteze, își apropiau capetele cîte două, cîte trei, șușoteau, își spuneau părerea, înnădeau vorba în fel și chip.

După-amiaza devreme sosi de la gara situată destul de departe unul dintre învățătorii din sat, care fusese să-și vadă băiatul înscris la gimnaziul de la oraș. În mintea învățătorului, înțelesul scenei care-l surprinsese la gară se lămuri abia după ce nevastă-sa îi povesti marea senzație a dispariției feciorului lui Sikó ciobanul și a domnișoarei de la conac. Învățătorul se plesni cu palma peste frunte, fluieră a mirare și povesti de îndată ce văzuse el : domnișoara Erzsike și neisprăvitul acela de fecior — îi văzuse cu ochii lui ! — se aburcaseră în trenul care mergea duduind spre oraș !

Învățătoarea alergă într-un suflet să dea de veste prin sat. Nu mai încăpea nici o îndoială cu privire la cele întîmplate. În timp ce muierile își transmiteau știrea uluite de acest scandal nemaipomenit, printre bărbați se mai găseau și cîte unul care să hohotească de rîs.

În pădurile din apropiere, alături de laptele cînelui, ca niște picături răsfirate de sînge se vedea înflorind creasta-cocoșului și, mai în adîncul desișului, călcat numai de sălbăticiunile care își fac drum printre tufișurile dese, se iviseră florile parfumate de mătrăgună. Poienile și luminișurile erau inundate de galbenul viu al pojarniței. Tot numai plante pe care baba Lidi le culegea cu sîrg. În acest anotimp, bătrîna cutreiera neostenită pădurile și poienile, rupînd cu răbdare florile de diferite feluri, ca mai apoi să trateze cu ceaiurile ei pe cei ce se văitau de dureri de burtă.

În aceste zile pline de revărsarea primăverii satul era aproape pustiu. Pe ogoare, izbindu-se deseori de pietre, scrîșneau plugurile și cînd se crăpa fierul se auzeau ridicîndu-se pînă la norișorii albi, plutitori pe seninul boltei albastre înjurături cumplite. Aratul era o treabă a bărbaților și a copiilor. Bărbatul ține coarnele plugului, în timp ce copilul în fața calului sau a vitelor înhămate le arată drumul.

Cum e și firesc, se găseau printre locuitorii satului și dintre aceia cărora timpul le permitea să stea tolăniți, la aer, pe marginea drumului și să se desfete privind zorul furnicilor și ascultînd zumzetul pretutindeni răspîndit al albinelor.

Printre aceste suflete despovărate de griji era și copilul care pornea în fiece dimineață spre gară să preia de la vagonul poștal teancul de ziare care sosea pe numele părinților lui, cîteva exemplare dintr-un cotidian ieftin. Copilul, obosit, sosea înapoi în sat abia în cursul după amiezii. Dar pe măsură ce creșteau zilele venea și el tot mai tîrziu acasă. Își pierdea ziua pe cîmp, afundîndu-se cu patimă în studiul lumii animale și vegetale trezite la viață. Oricum, graba ar fi fost de prisos, acum primăvara, în timpul lucrărilor agricole urgente. Ce-i drept, el nu ducea ziarul decît la casele celor cîțiva abonați, dar nici aceia, oricît ar fi fost de înstăriți, nu-l desfăceau decît seara, atunci cînd se întorcea bărbatul de la cîmp. Asta dacă-l deschideau măcar și atunci și nu-l lăsau să aștepte pînă duminica...

Dar în seara asta se petrecuse un lucru deosebit! Cînd familia puștiului adunată în jurul lămpii de petrol se așezase la masă, fără să bată măcar la ușă, năvăli cineva în casă. Era o fată. Fără să salute trecu îndată la subiect :

— Dați-mi și mie un ziar!

— Nu mai avem — răspunse bărbatul.

— Cum adică nu aveți? se miră vizitatoarea.

— Așa, că le-am împărțit și n-a mai rămas.

Dar capul familiei, obosit de munca de zilier, nu duse lingura de două ori la gură, că se auzi de astă dată o bătaie în ușă.

— Poftim, zise strîngînd pleoapele.

— Bună seara, salută o femeie.

— Tu ești, Mări ? o întîmpină nevasta — o să ne crape mîța de mirare că ne calci pragul după atîta vreme. Stai jos puțin !

— Vai, nu stau deloc. S-au întors și ai mei de la arat și trebuie să le pun de cină. Atîta doar că m-a pus bărbatu-meu să alerg după un ziar.

Bărbatul dădu din cap.

— Ziar nu-i.

— Deși ar trebui scos și din fundul pămîntului !

— I-am dus lui Máthé, spre seară, puteți să împrumutați de la el, doar sînteți vecini, se vîrî în vorbă băiețașul care împărțise ziarele.

Următoarea care bătu la ușă fu tot o femeie trimisă și ea de bărbatul ei. Cum norocul nu-i surîse nici ei se enervă și își vărsă năduful :

— Vedeți ! Tocmai acum ne lăsați fără ziar ! Deși bărbatul meu l-a cumpărat zilnic toată iarna ! Nu-i frumos din partea voastră !

Bărbatul cu ziarele încercă să se tocmească :

— Dacă vreți, peste trei zile vă pot da regulat...

— Vai, asta nu ! La toamnă da ! Acum omul meu n-are vreme.

— Ei, atunci nu. Îmi pare rău.

Și stăpînul casei încerca să-și vadă mai departe de cină.

— Eu aș da și două ouă pentru un ziar...

— Nu am nici pentru o sută, dacă zic !

— Cum se face că nu vă opriți nici un exemplar pentru voi ?

— Noi n-avem bani pentru asta. Și nici ouă.

— Și mie îmi trebuie și de sub pămînt un ziar. Bărbatul meu așa mi-a poruncit.

— Dar ce scrie în ziarul ăla că e atît de important ?

Vizitatoarea se minună :

— Voi nici asta nu știți ?

— De unde să știm ?

— Nici nu l-ați citit măcar ? Cu toate că l-ați avut în mînă ?

— Abia am venit de la cîmp. Pînă să vin copilul le-a împărțit.

— Este ceva despre domnul Mártonffy.

Mai ales privirea gospodinei strălucí plină de interes.

— Și ce poate să fie? Vezi, ai fi putut să răsfoiești ziarul acela! își certă ea fiul, care prăpădise vremea tolănindu-se pe cîmp fără să facă nimic.

Și împinse sub fundul femeii un scaun.

— Stai jos, dragă, nu ne goni somnul cu atîta grabă. Ce-i cu domnul Mártonffy?

— Păi ce? Vai, dar nu stau jos, mă grăbesc! Ziarul scrie că l-au fost găsit. Undeva sus, pe creste, la picioarele unei stînci foarte înclinate, în albia apei.

Lingura rămase suspendată în mîna stăpînului casei.

— I-auzi, tu!

— Și trăiește? — întrebă femeia.

— Cum să trăiască! Sălbătăciunile și păsările de pradă au sfîșiat carnea de pe el...

— Vai, ce grozăvie, doamne! își pocni palmele nevasta.

— Chiar așa. Femeia se așeză o clipă. — Ziarul scrie că probabil că s-a aruncat de pe stîncă. Undeva foarte sus, chiar mai departe de Sovata. Pe acolo sînt niște munți grozav de înalți...

— Ia-auzi, tu — zise din nou bărbatul și puse lingura jos.

— Neapărat mi-ar fi trebuit ziarul! trecu din nou vizitatoarea la obiect.

— Ar trebui. Ar trebui. Dar dacă nu-i?

— Ți-am spus mereu să oprești un ziar, neisprăvitule, își atacă femeia fiul.

— Mi-e nu mi-ai spus niciodată! se oțărî băiatul.

...Și uite așa a pătruns în sat tragica veste...

Stingerea din viață a domnului Mártonffy, împrejurarea dramatică în care s-a produs — sau, după cum spunea multă lume, așa cum l-a ajuns din urmă soarta pe care o merita din plin — oferea imaginației oamenilor din sat o gamă largă de variante. În ziar scria, că, evident, e vorba de o sinucidere. S-a aruncat în gol de pe creasta unei stînci foarte înalte. Alții însă ziceau că l-ar fi putut sfîșia și sălbătăciunile. Sau poate căzuse pradă buzduganelor tîlharilor care cutreierau crestele.

Dar era de acceptat și părerea că mergînd pe marginea prăpastiei se împiedicase pierzîndu-și echilibrul și a căzut fără să fi avut o intenție anume. Cine știe ? Locul unde se desfășurase ultimul act al tragediei nu-l știa nimeni, era foarte departe de sat.

Desigur, acum era totuna. Cercul se închisese. De aici încolo, Mártonffy Elek nu-i va mai amenința pe săteni nici cu gîrbaciul, nici cu pușca. Ceea ce n-ar fi nici măcar atît de rău, stabili opinia publică. Numai că ce se va alege de simbriile neplătite ? Te pomenești că acum le poți pune cruce și acestora. Nenorocirea cade întotdeauna pe capul omului sărman. Mártonffy luase cu el pe tărîmul morții săraca agoniseală a sudorii lor. Vor încerca, nu-i vorbă, să smulgă de la văduva lui ce se va putea. Dar încercarea nu se arăta a fi prea dătătoare de speranțe. Și din cauza asta ura dezlănțuită era în plină efervescență în inimile mistuite de amărăciune și revoltate de înșelăciune.

Balázs József, primarul, umbla prin sat cu inima atîta de grea și cu conștiința atît de încărcată de parcă i-ar fi atîrnat cineva de firul vieții o piatră de moară. La început evita să-l întîlnească pe Szabó István.

Dar o dată, la puțină vreme după descinderea comisiei de anchetă condusă de judecătorul de instrucție, trebui totuși să dea ochii cu prietenul trădat. Într-un amurg călduț de primăvară, dădură nas în nas pe uliță, și asta numai pentru că era atît de întuneric că Balázs îl deslușise prea tîrziu pe acela care se apropia. Îl salută. Szabó Pista nu se mulțumi să-i răspundă doar, ci se opri și dădu mîna cu el. Simpla strîngere de mînă ușură sufletul primarului, așa că prinse cu putere palma care i se întindea. Oricum, pe cît avea vorba de pipărată și sufletul de răscolit de impulsuri răutăcioase, pe atîta era Szabó de înțelept și măsurat la nevoie. Dar s-ar putea tot atît de bine ca Mátyás să nu-i fi spus nimic lui taică-său despre depoziția mîrșavă a primarului.

Balázs scutură îndelung mîna ortacului său și îi zise fără ocolișuri :

— N-am mai ciocnit de mult un păhărel, ce zici ?. Vino, mai am un pic din galben-auriul acela...

În mod cu totul neașteptat, Szabó nu refuză. Dacă Balázs ar fi putut să-i citească în suflet și ar fi știut să dezlege tainele inimii și-ar fi dat seama că și lui Szabó îi vine foarte greu să trăiască singuratic, izolat, fără ortaci și fără prieteni...

Primarul vorbea mult. Ar fi dorit să amîne pînă-n ziua de apoi lămurirea lucrurilor. Ba poate că Szabó nu i-ar fi zis niciodată nimic despre cele întîmplate, dacă la una din ciocnirile de pahar Balázs nu s-ar fi exprimat așa :

— Eu zic să uităm tot ce s-a întîmplat. Să aruncăm vălul uitării peste trecut.

Musafirul îl scrută îndelung. Ce să-i răspundă ? Se gîndi o clipă și apoi, cu un gest de acord, își ciocni paharul de acela al primarului.

— Păi, să uităm. Mie nici că-mi pasă. Dar explică-mi tu mie numai atît : de ce ai vrut să-l vîri pe fiul meu în ciorba comuniștilor ? Asta nu pricep.

Fusese rostită deci întrebarea.

Balázs păli. Respiră adînc.

— Știi, frate, așa cum stăteau ăia la masa aia... Se uitau la mine de parc-ar fi vrut să mă-nghită... Am crezut că nici nu mai ies viu de acolo... M-am încurcat... Ce să fac ?

Szabó înșiră vorbele pe un ton măsurat :

— După părerea ta, faptul că cineva se duce la un om sărac și, fără să-i ceară bani, îi ciocănește spatele și îi ascultă bojocii se cheamă comunism ? Ce-a făcut fiul meu ? El nu poate fi vorbit de rău decît de niște oameni mîrșavi ca Máthé și Kuri.

Balázs se sperie că acuși va urma și numele lui. Se justifică :

— Mátyás e un om de treabă, nimic de zis. Știi foarte bine că eu am fost printre primii care l-am sprijinit.

— Așa. Bine l-ai sprijinit. Era cît pe ce să-l dai în gît.

— Îmi pierdusem judecata, na. Ce să fac ?

— Știi măcar cine sînt comuniștii ?

— Cum să nu știu ? Doar îi știe tot satul !

— Atunci de ce-l vîri pe feciorul meu ? Ia zi ?

— Covrig, Farkas...

Szabó îl săgetă cu privirea.

— Să lăsăm numele !

— Nu te teme, nu-ți spun decît ție — dădu primarul îndărăt.

— Nu-mi spune nici mie. Și nici altora.

— Nici n-aș spune, nici dacă m-ar spinteca, nici atunci !

Prietenul dădu din cap a îndoială.

— Ei, nici asta nu-i chiar atît de sigur... Prea mult te învîrtești tu prin preajma oficialităților. Notar, șef de post și alte alea...

Primarul năduși. Inima îi bătea crunt, mai să-i sară din piept. Măcar dacă i-ar fi șters dracul de pe răbojul zilelor clipa în care acceptase demnitatea de primar ! Cîte necazuri, cîte frămîntări și cîte clipe fierbinți nu trăise el ca primar ! Și toate astea datorită lui Szabó !

Privi în golul din fața lui. Își plimba degetele pe fața de masă. Medita.

În schimb Szabó puse punctul pe i :

— Ești un om slab, mă, Balázs Jóska ! Dar ce să-i faci, fiecare e așa cum este. Pentru asta nici o supărare. Hai noroc ! Să ciocnim !

În pahare, vinul tare și aromat strălucea ca aurul. Dar lui Balázs, de cînd se știe el pe lume, nici un vin din cîte băuse nu i s-a părut atît de acru și searbăd ca ăsta.

Dar nu era nici o supărare. Băură în continuare și vorba trecuse acum la treburile satului. Szabó nu mai făcu nici o referire la cele întîmplate în fața judecătorului de instrucție.

Cum era și firesc, și după ce trecuse marele eveniment, Mátyás continua să-și vadă bolnavii de parcă nimic nu s-ar fi întîmplat. Despre planurile lui însă încetă să mai pomenească. Să se stingă sub cenușa uitării arzătorul elan al tinereții lui. El renunțase. Drumul pe care pornise se dovedise a fi de nestrăbătut. I-o demonstrase însăși realitatea, dîndu-i o lecție cruntă. Și totuși, viața merge înainte fără să se stingă, șerpuind peste

prăpăstii, ca o frînghie care ici-colo se mai învălătucește, se mai încurcă. Oare cine va fi în puteri să-i descurce cîndva toate ițele ?

Se întîmplă ca în astă seară nea Pista să calce cu pasul tare ușor înspre casă, după ce cu greu reușise să se adune de lîngă masa ortacului său. Neisprăvit om acest Balázs, nu se poate conta pe el. Și totuși, uite că nu poate trăi fără el. Nu-i mai părea rău de nimic. Era amețit, se simțea plin de bună dispoziție.

Totuși, cînd păși pragul, dădu un pas înapoi.

Pentru că îl zări lîngă cuptor așezat pe un scăunel pe Covrig. Szabó simți parcă o lovitură în piept : se opri și îl privi mirat pe oaspetele atît de rar în casa lui.

Aurel se ridică zîmbind și îi întinse mîna.

— Ce, oare ați ajuns să căutați de lucru cu ziua și pe la mine ? — începu Szabó vorba ferindu-se parcă. Doar știți că eu nu prea lucrez cu zilieri. Face omul cît poate și singur.

Celălalt făcu un gest de negație cu brațul lui lung.

— Aștept să vină Mátyás acasă...

Stăpînul casei își dădu pe ceafă pălăria pe care adineaori de mirare uitase să și-o scoată. Îl privi pe Covrig mijindu-și ochii și răspunse răspicat :

— De ce îl aștepți pe domnul Doctor ? Oare ți s-a îmbolnăvit careva din familie ? Hai, stai jos, că acuși trebuie să apară și el la cină.

Răspuns la întrebare cu privire la boala unuia sau altuia dintr-ai lui Covrig nu primi. Dar nici nu-l interesa. Se obișnuise cu faptul că-i băteau la ușă oameni care de care mai feluriți, de cînd i se întorsese feciorul acasă de la oraș, practicînd aici meseria de tămăduitor. Vorbiră despre vreme, despre cît era terenul de moale și despre adîncimea arăturii.

Szabó era amabil și vorbăreț. De ce l-ar privi el strîmb pe Covrig ? Cu ce îi greșise lui ? Niciodată cu nimic. Abia dacă știa ceva despre viața lui.

Dar cînd, după destul de multă vreme, intră Mátyás în casă, atmosfera se învioră brusc. Oaspetele sări în picioare și partea a doua a frazei rostită de nea Pista nici că-l mai interesă.

— Noroc, Mátyás !

— Noroc, Aurel !

Își scuturară mîinile îndelung zîmbindu-și destins și amical. Această întîlnire era prilej de reînnoire a unei vechi prietenii. De parcă cine știe de cînd nu se văzuseră ! Cu asemenea evidentă și sinceră bucurie își strîng mîna oamenii sosiți de la drum lung...

Bătrînul Szabó întoarse capul să nu vadă nimic.

— Îți mai amintești de Majorosi Sanyi ? — întrebă Covrig.

— Cum să nu ! Am auzit multe despre el în sat. Dar n-am nici habar cum poate arăta. Nu l-am mai văzut de pe vremea cînd ședeam pe băncile școlii...

Vizitatorul vorbea nestingherit, ca la el acasă :

— Asta a fost cam de mult.

— De mult. Ehei, cîte nu s-au întîmplat de atunci, oftă Mátyás.

— Așa-i cum zici. Un an în vremea de azi face cît altădată cinci...

— Da, da. Chiar și mai mult.

— Dar zece sau douăzeci ?

Doctorul nu apucase încă să lase din mînă geanta : probabil, Covrig a venit să-l cheme la un bolnav și, desigur, el se va duce de îndată. O să ia masa mai tîrziu.

— Stai jos, dară — îl pofti medicul arătîndu-i un scaun.

— Mulțumesc. Am stat destul. Ar trebui să mă grăbesc.

— Este cineva bolnav ?

— Nu. Nimeni, dădu celălalt din cap. — Dar Majorosi... Știi, Mátyás, nici el nu te-a uitat. Ar dori să te întîlnească și să stea puțin de vorbă cu tine.

Mátyás răspunse cu aceeași intonație amicală :

— Cu plăcere ! Cînd vine vreodată pe acasă să-mi spuneți și mie.

— Este acasă și te așteaptă, șopti Covrig înghițind saliva din ce în ce mai abundentă care-i inunda gura.

Bătrînul Szabó întoarse din nou capul să nu vadă, să n-audă și pe măsură ce convorbirea devenea mai intimă el se întoarse cu spatele la cei doi.

Fierbea. Era cumplit de jignit în mîndria lui profund înrădăcinată în cei cîțiva ari de pămînt din hotarul satului și în orgoliul lui aureolat cu strălucirи nevăzute de diploma de medic a fiului lui.

Se stăpînea din greu să nu izbucnească și să intervină în discuție.

Se eliberă din plasa pornirii sale abia după ce se închise ușa în urma lui Mátyás și a lui Covrig. Cei doi dispărură înghițiți de întunericul nopții.

Nea Pista se întoarse cu o mișcare sprintenă spre nevastă-sa și izbucni :

— Tu ai auzit ? Așa-i că ai auzit și tu ?

Femeia întrebă încet :

— Ce ?

— Că l-a și tutuit ! Vai, dumnezeirea și...

Tușa Mányi nu dădu cine știe ce importanță acestui amănunt. Ridică ușor din umeri.

— Au fost colegi de școală. Iarna se dădeau întotdeauna împreună cu sania pe coasta dealului lui Mártonffy.

Nea Pista izbucni :

— Dar cîți bani am cheltuit eu ca să învețe ! Să devină un om cu diplomă ! Fir-ar mînăstirea ei de...

Mama, ca de atîtea ori, încercă și acum să stingă focul :

— Liniștește-te. Nu te monta singur...

— Ba da, mă montez ! Unde l-a dus pe feciorul meu ? Ce vor de la el ? Cerșetorii ăștia ? Auzi, cică Majorosi ! Ăla aține focul, știu eu ! Ei bine, le arăt eu lor ! Că să mi se reproșeze pe urmă mie că feciorul meu ține prietenie cu comuniștii ?! Că vrea să răstoarne ordinea, lumea ! Nu îngădui !

Tușa Mányi nu se pricepea la treburile obștii și la politica înaltă. Întrebă indiferentă, așa, doar cu jumătate glas :

— Cine ți-a reproșat ? Tu ai mereu închipuiri...

— Primarul ! Să știi ! Balázs Jóska !

— Ăla e prietenul tău. Tu ai luptat pentru el !

— Dar nu îngădui ! Nu-l las, dumnezeul lui de pe tronul din slava cerului !

— Și pe dată năvăli pe ușă afară, lăsînd în urmă doar plutirea unui suspin plin de amărăciune. De suspinat, sus-

pinase tușa Mányi care se gîndea că liniște și pace nu va fi niciodată în casa asta. Doar în mormînt, în groapa întunecată și rece din cimitir, doar acolo se vor liniști spiritele și se vor potoli pe veci patimile năroade...

Se auzi clar pînă în casă că nea Pista, cu pașii răsunînd ca tunetul, se năpustise pe uliță. Fugea după cei doi dispăruți. Unde-i prinde, îl înhață pe fiu-său și îl smulge din ghearele celor de-alde Covrig ! Auzi, că pînă și Balázs Jóska să poată și să îndrăznească să-i reproșeze că feciorul lui, doctor, își împletește firul vieții cu acela al celor mai de jos oameni din sat ? Aha, acum îi este limpede de unde bate vîntul. Dar oare ce știe Balázs Jóska ?

În sfîrșit îi ajunse din urmă. Încetini pasul. Îl reținea ceva, nu îndrăznea să se furișeze chiar în directa lor apropiere. Cei doi auziră răsunetul pașilor grăbiți, se opriră și se întoarseră. Ascultară atenți. Nicăieri nici un foșnet, doar greierii își cîntau focul iubirii și cîte un cîine le tăia cînd și cînd calea...

Ochii lui nea Pista se obișnuiseră cu întunericul și deslușeau acum limpede făpturile, formele șterse ale lucrurilor și mișcarea. Văzu și care dintre portițele de pe marginea drumului înghiți mai întîi silueta lui Covrig și mai apoi pe aceea a iubitului său fiu medic. Dar Majorosi nu locuia aici ! Părinții aceluia își măcinau zilele sărace ale vieții undeva pe la marginea satului într-o căsuță măruntă cu streșini late.

Nea Pista trecea dintr-o surpriză în alta, de parcă s-ar fi legat cineva să încurce cu desăvîrșire puterea de orientare și firul gîndurilor lui. În curtea în care intraseră cei doi bărbați, casa era pitită ceva mai în fund, în dosul gardului. Cine locuiește oare aici ? Duma ? Ala, chiar el, Alexandru Duma, cel mai tînăr dintre ei ! Dar dacă Majorosi voia să-l întîlnească pe fecioru-său, de ce au intrat la Duma ? Și dacă aici le-a fost drumul de ce ferestrele casei sînt cufundate în întuneric ? Poate că acoperiseră ochiurile de geam cu broboade groase...

Nea Pista stătea pe loc cu inima rănită și cu răsuflarea grea. Era înconjurat de taine : totul i se părea încurcat de presupuneri pe care mintea lui nu le putea

descurca, stătea locului și se tot gîndea neștiind măcar ce ar trebui să întreprindă.

În apropiere se mișcă o umbră, de parcă plopul s-ar fi pornit să umble lăsîndu-și rădăcinile pe loc și pornind către el. Se apropie încet, cu pași tărăgănați, măsurați. Apoi îl salută :

— Bună seara ! Păi, dumneata erai ?

Îi răspunse iritat :

— Eu dară ! Ce-ai cu mine ?

— Nimic, doar că e tîrziu. Aproape nimeni nu mai umblă pe uliți zise celălalt.

Ajunsese aproape de tot și știa acum singur că plopul din colțul gardului pornise la drum în persoana lui Táti Márton.

— Dară tu, ce te preumbli ? se răsti la el nea Pista.

— Iaca, numai așa... Mă aerisesc un pic... Mă mai uit...

— La vremea asta tîrzie orice om cinstit se vîră-n așternut, auzi tu !?

La tonul puțin amenințător și pedagogic, Táti răspunse cu un rîs abia auzit :

— Atunci, și la matale cinstea-i cam șchioapă, după cum se vede !

Lui nea Pista i-ar fi plăcut să poată urla, dar dumnezeu știe de ce răspunse totuși în șoaptă :

— Am să te învăț eu pe tine ce e aia cinste !

— Poate vrei să mă dai pe mîna jandarmilor ? De ce ? Oare nici să te plimbi pe ulița satului nu mai e voie după apusul soarelui ?

Auzind de jandarmi pe Szabó îl cuprinse un nou val de mînie. Auzi, cică el ar fi acela care dă oamenii pe mîna autorităților !? Asemenea bănuială nu putea fi lăsată să planeze asupra lui ! Întinse cu o mișcare iute brațele ca să-l ia de piept pe Táti și să-i dea astfel răspunsul cuvenit. Dar acela se dăduse mai încolo, așa că nea Pista prinse doar golul și întunericul căscate dinaintea lui.

În fața căsuței din paiantă, cu ferestrele oarbe de întuneric în care ședea Duma, din spatele grajdului părăginit își îndrepta mîndră corola un măr bătrîn cu trunchiul cocîrjat, scuturîndu-și tocmai acum petalele

florilor. Răspîndea încă în jurul lui un parfum amețitor, de parcă de pe crengile contorsionate ar fi curs picături grele de miere. Petalele trandafirii, căzute, se așternuseră ca un covor pestriț pe marginea drumului în fața picioarelor bărbatului.

Nea Szabó Pista, cu picioarele înțepenite parcă în clisa drumului, se trase lîngă pom și umplîndu-și plămînii cu miresmele dulci ale primăverii simți că îi vine să plîngă. O senzație grea, asemănătoare cu sentimentul unei definitive înfrîngeri, îi apăsa cumplit inima, făcîndu-l să realizeze eșecul total al vieții lui : niște mîini misterioase îl smulseseră pe fiul lui, medicul, pentru care cheltuise atîta, de sub influența ce i se părea de neclintit, de sub puterea magică a voinței paterne.

În această clipă cumplită se simți la fel de însingurat ca pomul acela amărît care-și risipea florile, acolo, în spatele gardului, în lumina crepusculară a nopții.

Numai stelele clipeau.

Dar erau milioane, umpleau tot cerul cu scînteile lor.

1936

În românește de
VERONICA BÂRLĂDEANU

BIBLIOTECA KRITERION
apare sub îngrijirea lui Domokos Géza

Lector : PAUL DRUMARU
Tehnoredactor : WALTER WEIDLE

Bun de tipar 7.XI.1989. Apărut 1989. Format 16/54 × 84.
Coli editoriale 28,501. Coli tipo 30,75.

Tiparul executat sub comanda nr. 453 la Întreprinderea poligrafică „13 Decembrie 1918", str. Grigore Alexandrescu nr. 89—97, București, Republica Socialistă România

EDITURA
KRITERION

KOVÁCS GYÖRGY — născut la 27 aprilie 1911 la Cuşmed (Harghita) — se face remarcat încă din anii treizeci ca ziarist de orientare net progresistă, precum şi ca autor de schiţe, nuvele şi romane inspirate cu precădere din viaţa rurală. Colaborator la ziarele şi revistele democratice ale vremii, scriitorul este susţinut în opţiunea sa pentru formula realistă de afinităţile şi influenţa grupului de intelectuali de la „Korunk", revistă condusă de cunoscutul critic marxist Gaál Gabor. Apreciat încă din deceniul al patrulea mai cu seamă pentru romanele lui, se împlineşte creator în anii socialismului, cînd, alături de Nagy István şi Asztalos István, devine figura dominantă a literaturii maghiare din România. Pe lîngă o susţinută activitate de îndrumare (ca redactor şef la „Szabad Szó" — 1945—1950 — şi „Igaz Szó" — 1963—1970), pe lîngă faptul că rescrie o serie de lucrări mai vechi, demers care se constituie la el într-o veritabilă metodă de creaţie, Kovacs György publică acum *Foggal és körömmel* (Cu ghearele şi cu dinţii) — 1949 —, roman ilustrînd transformările revoluţionare de la sate şi *Kristofék kincse* (Comoara Kristófilor) — 1960 —, care trece drept cea mai izbutită creaţie a lui. Ambele romane au văzut lumina tiparului şi în traducere românească în 1950, respectiv 1965. După povestirile din *Locotenentul şi năluca* (Editura Kriterion, 1985), cititorul român are prilejul să-şi întregească imaginea despre opera acestui venerabil scriitor prin romanul *Dezlănţuiri de iarnă*, istorie a unui sat de munte în anii treizeci.

ISBN 973-26-0117-5

Lei 20,50